

OVIDIV

METAMORFOZE

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

Intre operele poetului latin Ovidiu — primul cîntăreț cunoscut al meleagurilor dintre Dunăre și Marea Neagră — de o prețuire unanimă s-au bucurat întotdeauna Metamorfozele. Ele sînt un lung șir de povestiri mitologice, variate ca subiect și acțiune dar avînd toate un sfîrșit asemănător: metamorfoza personajelor. Poetul caută să dea narațiunilor sale o înlănțuire unitară, o succesiune cronologică. Povestirea începe cu creația universului și a primilor oameni și, după un șir de întîmplări în care personajele principale sînt zeii și eroii mitologiei grecești sau ai legendelor homerice, ajunge la întemeierea Romei, încheindu-se cu metamorfoza lui Caesar în stea.

În afară de valoarea ei literară, această operă are și o deosebită valoare documentară, ea constituind cea mai însemnată colecție de mituri transmisă de scriitorii antici. Opera oglindește în chip artistic diferite aspecte ale societății sclavagiste, fiind, alături de izvoarele istorice, o prețioasă sursă de informație asupra vieții, obiceiurilor și relațiilor sociale din lumea antică.

Prin talentul cu care au fost scrise, prin arta lor, Metamorfozele se citează cu plăcere și vor continua să fie una din cele mai de seamă opere clasice.

OVIDIU
METAMORFOZE

PUBLII OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

Libri XV

<https://biblioteca-digitala.ro>

OVIDIU

METAMORFOZE

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

București — 1959

<https://biblioteca-digitala.ro>

Traducere, studiu introductiv și note de
DAVID POPESCU

INTRODUCERE

Este un adevăr indeobște cunoscut că operele literare, oglindind realitatea prin imagini artistice, ajută, alături de știință, la cunoașterea lumii și vieții. În afară de aceasta, prin măiestria cu care sînt scrise, prin conținutul de idei, ele ne desfată, ne mișcă și ne cultivă sentimentele, ridicînd probleme la care reflectăm îndelung, influențîndu-ne opiniile, constituind prin aceasta o însemnată forță în dezvoltarea societății. Vorbind despre literatură ca mijloc de cunoaștere a societății, Engels spunea că a învățat din romanele lui Balzac „mai mult decît din toți istoricii, economiștii și statisticienii de profesie ai epocii, luați laolaltă”¹.

Operele literare din antichitate scrise cu mult meșteșug artistic, sînt un izvor prețios de informare asupra lumii vechi și a epocilor mai îndepărtate ale omenirii. Din punctul de vedere al realității pe care o oglindesc, ele sînt auxiliare prețioase ale documentelor istorice, iar prin arta cu care au fost scrise se citesc cu plăcere și astăzi, putînd servi scriitorilor vremii noastre învățăminte de artă poetică, cu toată perioada de milenii ce le separă de noi, cu toate că ele exprimă ideologia unei societăți atît de deosebite de orînduirea noastră socială. „Dificultatea

¹ K. MARX și F. ENGELS, *Despre artă și literatură*, E.P.L.P., 1953, p. 137.

— scria Marx în legătură cu arta clasică — nu constă însă în a înțelege că arta și epopeea greacă sînt legate de anumite forme de dezvoltare socială. Dificultatea constă în faptul că ele ne mai produc încă și astăzi o plăcere artistică și că mai contează în anumite privințe ca norme și modele inegalabile¹. Clasicismul greco-roman constituie, în multe privințe, unul din izvoarele de bază ale culturii moderne și de aceea cunoașterea operelor de seamă ale literaturii antice ne ajută să înțelegem idei și forme artistice esențiale din operele multor scriitori mari ai literaturii universale.

Printre scriitorii latini, poetul Ovidiu (Publius Ovidius Naso) ocupă un loc de frunte. Opera sa vastă, care zugrăvește cu măiestrie și finețe aspecte ale societății romane din vremea principatului lui Augustus și redă numeroase legende de largă circulație în acea vreme, cîntînd cu gingășie sentimente care frămîntă mereu sufletul omenesc, a fost mult citită, răspîdită și prețuită de-a lungul secolelor. Poet al Romei, Ovidiu a devenit de timpuriu poet al lumii.

Pentru noi, Ovidiu prezintă o însemnătate deosebită. Exilul lui la Tomis — Constanța de azi — și știrile pe care le aflăm în opera sa despre regiunile și oamenii care au locuit acum două mii de ani pe meleagurile dintre Dunăre și Marea Neagră fac din Ovidiu un poet apropiat poporului și patriei noastre. De aceea, sărbătorirea oficială și pe o scară atît de largă a bimilenarului nașterii poetului n-a fost numai o dovadă de prețuire pe care cîrturarii și oamenii muncii din țara noastră o acordă marilor valori ale culturii din toate timpurile și de pretutindeni, ci și un act de înaltă prețuire a primului cîntăreț al Dobrogei, de cinstire a poetului surghiunit pe malul stîng al Pontului Euxin, ale cărui opere au rezistat mileniilor.

* * *

¹ K. MARX, *Contribuții la critica economiei politice*, E.S.P.L.P., 1954, p. 238.

Viața și opera lui Ovidiu sînt expresia fidelă a societății în care a trăit și pentru care a scris, a acelei societăți romane a stăpînilor de sclavi din timpul principatului lui Augustus.

Este drept că, în raport cu epoca anterioară, a zguduirilor și tulburărilor sociale de tot felul, vremea guvernării lui Augustus se înfățișează ca o epocă de pace, bunăstare și progres. Dar aceasta nu înseamnă cîtuși de puțin că așa-zisul secol al lui Augustus nu era măcinat de puternice contradicții sociale. Istoricii și poeții vremii au lăsat în scrierile lor numeroase mărturii despre adevărata față a lucrurilor în societatea romană de la sfîrșitul sec. I î.e.n.

După răscoalele sclavilor — dintre care cea a lui Spartacus (74—71 î.e.n.) este cea mai însemnată din toată istoria Romei — după războaiele civile, proscriciunile și confiscările ce au avut loc timp de cîteva decenii, măsurile luate de Augustus în toate domeniile vieții sociale au dat statului roman echilibru și stabilitate, dar n-au schimbat cu nimic raporturile de clasă din societatea romană. Sclavii aveau aceleași datorii față de stăpîinii lor și viața lor era tot grea; fie că munceau pe moșii sau ca slugi în case, fie că lucrau pe proprietatea statului sau în atelierele meșteșugărești, ei erau socotiți ca unelte de muncă și stăpînul avea dreptul de viață și de moarte asupra lor. Plebea, poporul de rînd, trăia de asemenea în sărăcie și mizerie, iar distribuiri de grîu gratuit, sau organizările de spectacole se făceau nu pentru a îmbunătăți condițiile de viață ale plebei, ci pentru a-i susține atenția de la preocupările politice, pentru a preveni eventualele tulburări ale sărăcimii libere. Tot în același scop au fost luate și unele măsuri de dezvoltare economică a provinciilor. Exploatarea popoarelor subjugate se realizează mai organizat, iar acolo unde aparatul de stat era venal și corupt, populația suferea neînchipuit de mult și răscoalele nu puteau fi înăbușite. „Exploatarea cruntă și nerușinată a populației locale — scrie istoricul sovietic Mașkin — a provocat răscoalele din Spania (anii 24—19

i.e.n.), din Pannonia (6—9 ai e.n.), din Germania (anul 9 al e.n.)¹. Sceva, fiul lui Bato, căpetenia revoltărilor din Pannonia, trimis de tatăl său la Roma pentru tratative de pace, când a fost întrebat pentru ce s-au revoltat cei de un neam cu dînsul, a răspuns astfel: „Voi sînteți cauza; căci trimiteți la turmele voastre nu ciini, nici păstori, ci lupi”². Intocmai ca niște lupi de pradă, guvernatorii provinciilor, funcționarii și oamenii de afaceri ai Romei, ca și clasa exploatatoare locală, jefuiau fără milă ținuturile peste care se întindea stăpînirea romană.

În asemenea condiții de exploatare a sclavilor și provinciilor, este de la sine înțeles huzurul păturilor exploatatoare. Slăbite în războaiele civile și pentru a-și consolida poziția de clasă stăpînitoare, acestea au acceptat noua formă de guvernămînt a lui Augustus, care păstra în aparență toate rînduielile republicane, dar care în realitate, concentrînd toată puterea în mîna sa, guverna ca un stăpîn absolut.

Complăcîndu-se în această ipocrizie oficială, în această mincinoasă restaurare a vechilor libertăți din timpul înfloririi republicii, diversele pătri ale clasei exploatatoare renunță la orice luptă politică și spirit de opoziție și se întrec în preamărirea noului regim politic. Sub principatul lui Augustus, la Roma „s-au prăbușit în slugărnice consulii, senatorii, cavalerii”³ — spune Tacitus.

Pe de altă parte, prosperitatea economică și influența moravurilor decadente ce pătrunseseră la Roma din lumea elenistică au făcut ca vechile virtuți și obiceiuri strămoșești să fie părăsite de clasele avute și să le ia locul risipa, desfrîul și viciile de tot felul. Corupția se întindea de jos, de la cei mai mici stăpîni de sclavi, pînă sus, în familia lui Augustus, care în cele din urmă a fost nevoit să introducă o serie de legi pentru îndreptarea moravurilor și pentru întărirea familiei romane, pedepsind cu

¹ N. A. MAȘKIN, *Istoria Romei antice*, Editura de Stat, 1951, p. 278.

² DIO CASSIUS, LVI, 16.

³ TACITUS, *Annales* I, VII.

exilul chiar pe fiica și pe nepoata sa, a căror imoralitate era cunoscută în toată Roma. Legile acestea însă — susținute de poeți, care cântau prin operele lor trecutul eroic al poporului roman, hărnicia țăranului și binefacerile muncii, criticind diferite vicii ale societății vremii — erau călcate cu aceeași ușurință cu care erau laudate. Decadența moravurilor începuse și secolele următoare, pe măsura adâncirii crizei societății sclavagiste, n-au făcut decît s-o continue, pînă la prăbușirea definitivă a imperiului roman.

Viața ușuratică, lipsită de temelie solidă și de principii sănătoase, se oglindea, în primul rînd, în educație. Mamele foloseau în creșterea copiilor guvernante de neam grec. Tinerii învățau în familie cu profesori pe care nu-i respectau, sau la școli, care, nefiind pe vremea aceea publice, lăsau foarte mult de dorit ca organizare, conținut și metode de învățămînt. Mulți dintre aceștia își continuau studiile în orașele grecești din răsărit — Atena, Rhodos, Mytilene, Apollonia Illyriei — de unde se întorceau mai mult cu o cultură de rafinament social decît cu o pregătire temeinică pentru treburile serioase ale statului. De altfel, influența greacă, ce se făcuse simțită încă din secolele anterioare, se exercita acum asupra Romei mai mult ca oricînd. „Grecia cucerită, cucerește pe mîndrul ei învingător“¹ — spunea pe bună dreptate Horațiu.

În timpul principatului lui Augustus literatura și arta cunosc un avînt impresionant, concretizat în apariția unor lucrări care, prin conținutul și prin stilul lor original, și-au dovedit viabilitatea pînă în zilele noastre. Operele lui Vergiliu, Horațiu și Ovidiu, ale lui Tit Liviu și ale altora, au impus titlul de „secol de aur al literaturii romane“ perioadei în care și-au desfășurat activitatea.

Artele, în special arhitectura romană, se află și ele în ascensiune. Sub domnia lui Augustus se construiesc o mulțime de clădiri impunătoare, după planurile arhitecților greci. Temple, teatre, portice înfrumusețază Roma

¹ HORATIU, *Epistole*, II, I, 156.

și — după cum scrie Suetoniu — „nu pe nedrept se lăuda Augustus că a găsit un oraș de cărămidă și lasă unul de marmoră”¹.

Cercetind cauzele care au determinat avîntul culturii romane nu trebuie ignorat faptul că el a început chiar din perioada anterioară, știut fiind că Lucrețiu și Catullus, de pildă, au precedat pe poeții din timpul lui Augustus. De aceea, istoricul sovietic N. A. Mașkin se declară cu totul de acord cu S. V. Eșevski, care încă în 1870 arăta: „Secolul de aur al lui Augustus n-a fost o operă a imperiului. El a fost rezultatul dezvoltării anterioare, *ultimul testament al libertății pe moarte*”² (s. n. — D. P.).

Literatura latină din perioada următoare a început să cunoască declinul. Decăderea, iar apoi prăbușirea marelui imperiu roman, nu puteau să nu determine totodată declinul literaturii latine — expresie a vieții sociale romane — și în cele din urmă dispariția și înlocuirea ei cu alte literaturi, deși limba latină a fost încă mult timp folosită în cultura popoarelor apusene. Acest proces al decăderii culturii latine a început, însă, așa cum reiese din analiza ei științifică, multilaterală, și după cum se afirmă și în citatul de mai sus, chiar din timpul principatului lui Augustus, care marchează apogeul literaturii și artei romane și totodată înregistrează primele elemente ale declinului lor.

— În afara condițiilor materiale amintite, care au constituit factorul determinant al decăderii culturii romane, trebuie menționate și alte cauze. Oratoria, care cunoscuse înainte succese remarcabile, în timpul lui Augustus începe să decadă, nu-și mai găsește teren de exercițiu din cauza continuei inactivități a poporului roman, a permanentei tăceri din senat, dar mai ales din cauza rînduielilor aspre ale împăratului — după cum menționează Tacitus. De aceea, pregătirea pentru discursuri politice este înlo-

¹ Suetonius, *Viața lui Augustus*, cap. XXIX.

² Citat după N. A. MAȘKIN, *Principatul lui Augustus*, Editura de Stat pentru literatură științifică, 1954, p. 507.

cuită în școli cu elocvența baroului și, mai ales, cu teorii oratorice și cursuri de declamație pentru susținerea unor cauze fictive, fără nici o legătură cu nevoile practice ale vieții.

Lecturile publice, la început utile, deveniseră și ele în timpul lui Ovidiu o cauză a decadenței literaturii. Era obiceiul ca poeții să declame sau să citească în cercuri restrinse din operele lor, înainte de a le publica. Acest obicei s-a extins și au luat naștere câteva cercuri literare care au contribuit la dezvoltarea literaturii la Roma. Dar răul a început când poeții au introdus moda de a citi din operele lor oriunde: la banchete, în sălile de băi, în fața templelor sau a porticelor, unde aveau ca auditoriu un public eteroclit. Aceasta a făcut ca scriitorii și poeții să urmărească gloria ieftină, să scrie opere ușoare, poezii erotice, pentru a fi înțelese fără un efort intelectual deosebit și pentru a impresiona păturile sociale conducătoare.

* * *

Viața și opera lui Ovidiu se resimt puternic de evoluția vieții sociale și a literaturii romane de la sfârșitul sec. I î. e. n. și începutul sec. I al e. n.

Din autobiografia pe care și-o face în ultima scrisoare din cartea a IV-a a *Tristelor*, precum și din celelalte scrieri ale sale sau ale altor scriitori, știm că Publius Ovidius Naso s-a născut la 20 martie în anul 43 î. e. n. la Sulmo, orașel situat la peste 100 km spre răsărit de Roma. El era dintr-o familie de cavaleri, grup social care pe timpul lui Augustus forma o adevărată aristocrație a banului. De timpuriu a fost adus la Roma, cu fratele său mai mic numai cu un an decît el, unde au frecventat împreună școlile de retorică, avînd ca profesori pe cei mai buni retori ai vremii: Plotius Griphus, Arellius Fuscus și Porcius Latro. Tatăl său voia să-l pregătească pentru avocatură și, de aceea, cînd îl vedea că citește literatură și face versuri, îi spunea că îndeletnicirea muzelor este un studiu zadarnic și că Homer a murit sărac.

Dar înclinația pentru poezie era irezistibilă: orice încerca să scrie, mărturisește poetul, lua calea versului.

De la școlile din Roma, Ovidiu a plecat să-și continue studiile la Atena, împreună cu poetul Macer, și a vizitat cu acesta principalele orașe din Sicilia, Grecia și Asia Mică. Tot din autobiografie aflăm că, după ce și-a terminat studiile, s-a stabilit la Roma, unde a îndeplinit diferite funcții, dintre care mai însemnată era aceea de triumvir¹. Din alte mărturii aflăm că a fost membru al tribunalului suprem al centumvirilor² și că demnitatea decemviratului³ a fost ultima pe care a obținut-o. Senator n-a fost, fiindcă această slujbă poetul o socotea peste puterile sale. Iată ce spune el în această privință:

Nu-mi fu din fire nici trupul, nici mintea deprinsă cu munca,
 Și mă feream ca de foc de-ambitiuni și de griji.
 Iar cele Nouă Surori⁴ mă tot sfătuiau să-nchin viața-mi
 Dulcelui, sigur răgaz, ce-ntotdeauna-mi fu drag.⁵

Cu multă afecțiune și mindrie și-aduce el aminte de primele cunoștințe pe care le-a făcut cu poeții vremii și de legăturile lui cu aceștia. Ne vorbește despre Macer cel bătrîn, care-i citea poezii despre păsări, despre șerpi veninoși sau despre buruieni de leac; despre Propertiu, cu care era bun prieten și pe ale cărui elegii de dragoste le asculta adeseori; despre Bassus, renumit în iambi, și despre Pontius, neîntrecut în hexametri; sau despre armniosul Horațiu, care-i fermeca auzul cu ritmurile sale variate. Pe Vergiliu, spune că doar l-a văzut, iar lui

¹ Nu se știe precis ce fel de triumvir a fost Ovidiu: se crede că a fost unul dintre cei trei magistrați (tresviri capitales) care aveau sarcina să judece pe sclavi și pe oamenii de jos, să administreze închisorile și să prezideze execuțiile.

² Centumviri, un colegiu de judecători anuali, a căror competență era foarte variată; ei judecau mai mult procese de tutelă și de moștenire.

³ Decemviratul era un tribunal compus din 10 magistrați care înlocuia pe pretor în judecarea proceselor private.

⁴ Muzele inspiratoare ale poezilor.

⁵ OVIDIU, *Tristia*, IV, X, 37-40 (traducerea lui Șt. Bezdechi, ca și cele următoare).

Tibul n-a avut timpul să-i arate întreaga sa prietenie, acesta murind de tânăr. De altfel, toți poeții mai de seamă muriseră când Ovidiu ajunsese în culmea gloriei literare, el devenind astfel singurul poet în viață prețuit în timpul lui Augustus.

Până să-și găsească drumul vocației poetice însă, Ovidiu a încercat să scrie o epopee mitologică și piese de teatru, dintre acestea din urmă făcând parte și tragedia „Medeea”, care s-a pierdut, dar cu care el se mîndrea atît. Dar preferințele sale literare, ușurința de a versifica și cerințele societății vremii i-au deschis calea de dezvoltare a talentului în domeniul poeziei erotice. Primul volum pe care-l publică îl intitulează *Amores*, poezii de dragoste, cele mai multe fiind dedicate Corinei, nume ce ascunde una sau mai multe frumuseți ale Romei de atunci. Poeziile n-au adîncimea și sinceritatea elegiilor lui Propertiu sau Tibul; la Ovidiu iubirea este un amuzament și un pretext pentru versuri. Aceste versuri, însă, se citesc cu plăcere prin verva, spiritul, eleganța și rafinamentul cu care sînt scrise.

După *Amores*, în care este vorba de propriile sale experiențe în dragoste, poetul scrie *Heroides*, scrisori imagine de dragoste între eroine și eroi din legendele antice. În aceste scrisori abundă erudiția mitologică, iar influența școlilor de retorică este vădită. Subiectele fiind identice — numai amănuntele legate de legende diferă — poetul nu poate evita monotonia și aceleași tînguiri găsim în esență la fiecare eroină: Oenone se plînge lui Paris, Dejanira lui Hercule, Ariadna lui Theseu, Medeea lui Iason, iar Laodamia lui Protesilaos¹.

¹ Oenone, frumoasa fiică a fluviului Cebrene și soție a eroului troian Paris, îi reproșează acestuia că a părăsit-o, înlocuind-o cu Elena, soția regelui spartan Menelau. Dejanira, pe cînd scrie soțului său Hercule, reproșîndu-i că a înlocuit-o cu Iola, află că a murit chinuit de cămașa centaurului Nessus și încheie scrisoarea cu hotărîrea de a se sinucide. (Despre Hercule și Dejanira va fi vorba în cartea IX a *Metamorfozelor*). În scrisoarea sa, Ariadna reproșează lui Theseu că a părăsit-o, deși l-a ajutat să ucidă minotaurul și să iasă din labirint (firul Ariadnei). (Despre această legendă se vorbește tot în cartea IX a *Metamorfozelor*). Pro-

De la iubirile sale, sau ale unor personaje legendare, poetul trece la iubire în general, despre care se socotește în măsură să dea îndrumări, și scrie astfel *Ars amandi* și *Remedia amoris* („Arta de a iubi” și „Leacuri de dragoste”), opere în care își propune să învețe pe tineri cum să iubească și să se facă iubiți și, totodată, cum să scape de dragoste atunci când o socotesc o povară. Intrucît arta de a plăcea este legată de îngrijirea frumuseții, Ovidiu scrie și despre cosmetice (*Medicamina faciei*). Deși poetul spune că aceste opere ale sale sînt destinate îndrăgostiților din clasele de jos și curtezanelor, iar nu fetelor și femeilor din înalta societate romană, tocmai prin aceasta opera sa ațîța curiozitatea și a fost foarte mult citită, producînd o înfriurare cu totul contrarie scopurilor urmărite de Augustus, de însănătoșire a moravurilor nu numai prin legi dar și cu ajutorul literaturii.

Poate că dîndu-și seama de situația pe care și-o creează în fața lui Augustus poetul a încercat să scrie opere mai puțin frivole, să se încadreze oarecum în normele impuse de împărat. Astfel scrie *Metamorfozele*, în care povestește în versuri un mare număr de legende mitologice, începînd cu creația universului și terminînd cu apoteoza lui Cezar și elogiul lui Augustus, și *Fasti*, o expunere în versuri a datinelor și credințelor legate de sărbătorile calendarului roman.

Nu socotea terminate *Metamorfozele* și numai pînă la jumătate dusesse *Fastele*, cînd, spre sfîrșitul anului 8 e. n., primește înștiințarea de la Augustus că operele sale sînt interzise în cele trei biblioteci publice ale Romei și că el este exilat la Tomis. La această dată era destul de în vîrstă: avea aproape 52 ani. Părinții îi muriseră; el era acum căsătorit a treia oară cu o soție mai înțeleghătoare decît celelalte și avea de la a doua soție o fiică.

tesilaos, rege în Phylace, făcînd parte din expediția condusă de Agamemnon împotriva trolenilor, a fost primul care a debarcat și a intrat în luptă, dar a căzut lovit de săgeata lui Hector. Așteptîndu-l să se întoarcă, soția sa Laodamia îl scrie îngrijorată, neștiind ce s-a întimplat cu el.

Jalea ce a cuprins familia la vestea exilului, plecarea de acasă, drumul pe care îl face pînă la Tomis, unde ajunge în primăvara anului 9 e. n., oamenii și ținuturile dintre Dunăre și Marea Neagră, toate acestea sînt arătate de poet în *Tristia* și *Pontica*¹, două cicluri de scrisori în versuri trimise soției și prietenilor, pe care-i roagă să intervină pentru a-i obține grațierea. Lui Augustus îi scrie, de asemenea, o lungă scrisoare plină de elogii lingușitoare și de rugăminți.

Poetul scrie că suportă greu climatul aspru, că nu se poate împăca ușor cu iernile în care vinul se tăia în felii de gheață, cu locuitori ale căror bărbii erau pline de promoroacă, cu populațiile care năvăleau din nordul Dunării pentru pradă, ajungînd uneori pînă la zidurile orașului Tomis. Există în descrierea pe care Ovidiu o face oamenilor, locurilor și iernilor de pe țărmul stîng al Pontului Euxin, și relatări veridice dar și exagerări voite, pentru a impresiona pe cei cărora le trimitea scrisorile. Ele reflectă, însă, în cea mai mare măsură, sensibilitatea poetului obișnuit cu clima Italiei, cu viața fără lipsuri și fără griji pe care o trăise înainte de exil. Durerea poetului aflat departe de Roma, de familie și de prieteni este, desigur, destul de mare. Totuși, datorită aceleiași facilități de versificație și stilului lipsit de concentrare — cu toată arta și eleganța în care sînt scrise aceste scrisori — suferința și tristețea exprimate în ele par uneori fără profunzime, mai ales atunci cînd recurge la lingușiri nedemne, pentru a înduioșa și a obține iertarea din partea împăratului. Dar pedeapsa n-a fost anulată iar

¹ Tot în exil poetul a mai scris *Halleutica* (despre peștii din Marea Neagră) și *Ibis* (împotriva unui dușman). De asemenea, din unele mărturii pe care le găsim în *Tristia* și *Pontica* reiese că a scris și în limba getă un cîntec de laudă la moartea lui Augustus, un poem despre lupta de la Actium și o carte despre oracole. Aceste lucrări, însă, s-au pierdut, ca și altele scrise înainte de exilul (o carte împotriva poezilor fără talent, exerciții din școlile de retorică: *Declamationes*, *Controversiae*, *Suasoriae* etc.).

poetul a murit și a fost înmormântat la marginea orașului Tomis în anul 17 sau 18 al erei noastre.

Cauzele pentru care a fost exilat Ovidiu au rămas necunoscute și tot ce s-a scris pînă acum în legătură cu această problemă nu satisface în întregime curiozitatea celor dornici a ști pentru care motive poetul la modă în toate cercurile și cu atîta trecere în familia și în casa lui Augustus, a fost deodată urgisit și surghiunit pe viață atît de departe de Roma. Din scrisorile trimise de Ovidiu din Tomis la Roma reiese că aceste cauze erau cunoscute tuturor și, de aceea, poetul nu insistă asupra lor. Bazîndu-se pe versurile în care el spune că talentul i-a adus prăbușirea, cei mai mulți dintre istoricii literari, în lipsa altor informații precise, au socotit că i-au fost cauza exilului poeziile sale erotice, îndeosebi *Arta de a iubi*, prin care poetul alimenta tocmai acele moravuri împotriva cărora Augustus luase măsuri severe. Într-adevăr, toți poeții au căutat să facă din operele lor mijloace de educație morală și patriotică: Vergiliu, prin *Eneida*, întărea mîndria poporului roman, aducîndu-i aminte de virtuțile strămoșești și de originea sa divină — Romulus, întemeietorul Romei, era, după spusele mamei sale Rhea-Silvia, fiul lui Marte, și Aeneas era fiul Venerei — iar în *Georgice* și *Bucolice* cînta frumusețile vieții de la țară și ocupațiile agricole; T. Liviu, prin opera sa istorică, oferea cititorilor minunate imagini din trecutul glorios al poporului roman; Horațiu critica diferitele cusururi ale societății vremii și arăta binefacerile păcii, preamărind vremea lui Augustus. Numai Ovidiu, fără să se preocupe de misiunea socială a operei sale, scria poezii frivole și ușurate, care loveau în demnitatea zeilor prin încălcarea lor cu tot felul de păcate omenești, sau prin analiza ironică și superficială a diferitelor sentimente.

Părerea că poetul a fost pedepsit pentru opera sa se sprijină pe cele mai multe scrisori și, în primul rînd, pe scrisoarea către Augustus, documentul cel mai important în legătură cu exilul lui Ovidiu. În această scrisoare el spune chiar de la început:

Cîntecul meu l-a făcut pe August să condamne pe Ovidiu
 Și a lui viață abia după ce „*Arta*”-mi căzu.
 Dacă îmi iei poezia, îmi iei și greșelile mele
 Versul pricină a fost că-s socotit vinovat¹.

Poetul, însă, socotește că talentul nu e o vină și combată ca nedreaptă acuzația că ar fi îndemnat la abateri de la îndatoririle conjugale, arătînd că *Arta de a iubi* nu era destinată matroanelor romane și că nu numai operele care au ca temă iubirea, ci orice împrejurare a vieții poate fi îndemn la greșeală pentru un suflet slab. În afară de operă, poetul nu-și mai găsește vreun alt motiv de învinuire. El, care a preamărit pe Augustus, n-a nutrit sentimente ostile față de regimul politic și social al aceștia și cu atît mai mult n-a putut participa la vreo conspirație, sau la vreo încercare de a submina, cu fapta ori cu vorba, puterea și autoritatea împăratului.

N-am încercat să răstorn a mea țară și nici ca să vatăm
 Capul lui Cezar ce fu capul întregului glob.
 Limba-mi nicicînd n-a ținut vreo răzvrătitoare vorbire
 Nici n-am rostit vreun cuvînt profanator la orgii².

Dar din alte versuri ale poetului reiese că nu una, ci două crime i-au adus prăbușirea: poezia și greșeala (*carmen et error*):

Două greșeli m-au pierdut: poezia și-a mea rătăcire;
 Vina acesteia eu trebuie-n lăină s-o țin³.

Plecînd de la aceste mărturisiri ale lui Ovidiu și de la altele tot atît de puțin grăitoare, mulți comentatori au emis diferite ipoteze: că poetul ar fi văzut-o pe Livia, soția lui Augustus, destul de bătrînă pe atunci, în baie, sau în timpul unei ceremonii religioase secrete neîngă-

¹ OVIDIU, *Tristia*, II, 7-10.

² *Ibidem*, II, 45-48; tot aici poetul spune că nici față de ceremoniile religioase (orgii) n-a avut vreo atitudine necuviincioasă.

³ *Ibidem*, 207-208.

duite bărbaților, că ar fi surprins amorul incestuos al lui Augustus cu fiica sa Iulia (de fapt, în momentul pedepsirii lui Ovidiu aceasta se găsea de 10 ani exilată în insula Pandateria, azi Ventotene), că ar fi văzut alte fapte ce se petreceau în casa împăratului. Toate acestea sînt însă simple presupuneri.

Unii l-au învinuit pe Ovidiu de legături nepermise cu soția, sau cu fiica, sau cu nepoata lui Augustus. Alții i-au atribuit rolul de gazdă și confident al legăturilor de dragoste pe care Iulia cea tină, nepoata lui Augustus le avea cu Decius Iulius Silanus, pentru care legături aceștia au fost exilați — întîmplător sau nu — cam în același timp cu Ovidiu. Părerile mai noi dau atenție intrigilor politice de la curtea lui Augustus și uneltirilor Liviei, „o adevărată nenorocire pentru republică, dar o și mai mare nenorocire pentru neamul lui Augustus”¹, cum o numește Tacitus, care lasă a se înțelege că datorită Liviei rudele directe ale lui Augustus au fost îndepărtate și și-au sfîrșit viața în condiții misterioase, pentru ca urmaș al lui Augustus să rămînă Tiberius, fiul Liviei, dintr-o căsătorie anterioară.

Desigur însă că în legătură cu motivele exilului lui Ovidiu se va mai scrie mult, pînă ce criticii vor găsi cea mai bună rezolvare a problemei.

Și în legătură cu locul de exil părerile au fost multă vreme împărțite. Pe acestea însă le lăsăm la o parte, amănuntele pe care le dă poetul în scrierile sale (*Tristia* și *Pontica*) despre ținuturile și oamenii în mijlocul cărora a trăit, cum și alte izvoare antice, fiind suficiente mărturii pentru a întări opinia că malul Mării Negre din țara noastră a fost locul exilului și al mormîntului lui Ovidiu. De altfel, se pare că istoria literară în prezent nu mai pune în discuție această problemă, toți cercetătorii socotind mai verosimilă ipoteza că Tomisul (Constanța de azi) a fost orașul de exil al poetului.

* * *

¹ TACITUS, *Annales*, I, X.

Între operele lui Ovidiu, de o prețuire unanimă și statornică s-au bucurat întotdeauna *Metamorfozele*. *Fastele* și *Tristele* au stat mai mult în atenția istoricilor, iar elegiile de dragoste și mai ales *Arta de a iubi* au fost socotite îndeobște frivole sau imorale; în schimb, *Metamorfozele* au fost citite și apreciate mereu ca cea mai izbită lucrare a lui Ovidiu.

Nu se poate stabili cu certitudine în ce an a început Ovidiu să scrie această operă. În orice caz, când a plecat în exil poetul o socotea neterminată, găsind și în acest fapt un motiv pentru a cere să se întoarcă la Roma: să-și termine opera, la care începuse să lucreze cu mulți ani înainte și pe care o considera o realizare superioară celorlalte opere ale sale. Unii istorici literari socot că *Metamorfozele* au fost scrise împreună cu *Fastele* între anii 2 și 8 ai e. n. Alții presupun că poetul a început să scrie această operă mai devreme și că înainte de era noastră poate scrisese parțial unele legende, pe care apoi le-a introdus în cuprinsul lucrării sale. În orice caz, întinderea operei și bogăția materialului folosit i-au cerut lui Ovidiu destul timp, cu toată ușurința de versificație și cu toată erudiția mitologică pe care o dovedise încă în scrierile sale anterioare. Multe din cunoștințele geografice și istorice și le-a însușit poetul în școală, sau cu prilejul călătoriilor făcute în vremea tinereții, când, împreună cu prietenul său Pompeius Macer a cutreierat toată Grecia, ajungând pînă la Troia, pe coastele Asiei Mici. Dar multe desigur că le-a luat din cărțile consultate în vederea scrierii *Metamorfozelor*.

Pentru alcătuirea operei sale, Ovidiu avea un material vast. Poemele homerice, teatrul grecesc, eflorescența mitologică a culturii alexandrine și cîțiva poeți romani i-au servit ca izvor de inspirație și ca model. Credința în metamorfoze era veche la greci și la romani, ca o credință populară, iar ideea de a culege și publica sub același titlu povești cu metamorfoze se pare că aparține lui Nicandru din Colofon, care a trăit la curtea lui Attalos III, regele Pergamului, în sec. II î. e. n. Acesta este primul despre care se știe că a scris o carte intitulată

Metamorfoze și pe care l-a urmat Ovidiu în unele povești, ca Battus transformat în piatră, Ascalaphus în cucuvaie, Pieridele în coțofene și altele.

Înainte de Nicandru, însă, în sec. III î. e. n. poetul Callimach din Alexandria scrisese o operă intitulată *Aitia* („Cauzele”) în care își propunea să arate originile diferitelor localități, obiceiuri și practici religioase. Coșița Berenicei transformată în constelație nu e decât o frumoasă traducere a poetului latin Catullus după poemul cu același nume de Callimach. Tot din Callimach, și anume din poemul *Hecate*, se inspiră Ovidiu pentru povestea despre Filemon și Baucis. Se pot cita multe nume de poeți din perioada alexandrină care au servit ca izvor de inspirație lui Ovidiu: Eratosthene, Apollonios, Boeo, Didymarchos, Antigon și mai ales Partenios din Niceea, care a venit la Roma în anul 73 î. e. n. ca prizonier de război și a cărui operă intitulată *Metamorfoze* desigur că a servit lui Ovidiu, ca și altor poeți latini. *Dar este meritul incontestabil al lui Ovidiu de a fi alcătuit pentru prima dată un vast poem care prinde în firul povestirii sale atâtea legende antice, pe unele dezvoltându-le, iar pe altele amintindu-le doar în treacăt.*

Metamorfozele sînt un lung șir de povești mitologice, variate ca subiect și acțiune dar avînd toate un sfîrșit asemănător: transformarea personajelor în animale, păsări, plante, riuri, pietre, sau în orice socotește poetul că poate duce acțiunea la un deznodămînt mai potrivit pentru a evita repetarea și monotonia.

Poetul caută să dea narațiunilor sale o înlănțuire unitară, o succesiune cronologică. Povestirea începe cu creația universului și a primilor oameni și, după un șir de întîmplări în care personaje principale sînt zeii și eroii mitologiei grecești sau ai legendelor homerice, ajunge la epoca mai nouă a întemeierii Romei, încheindu-se cu metamorfoza lui Cezar în stea.

Multe povești împrumutate sau plătuite de autor sînt țesute în jurul acelorași personaje și acelorași opere ale marilor săi înaintași, el căutînd să le completeze, să dea detalii, să spună ce n-a fost spus de aceștia. Ovidiu

nu reproduce conținutul operelor lui Homer, Euripide sau ale altor scriitori din care s-a inspirat, ci ia din ele personaje sau episoade pe care le folosește doar ca puncte de plecare pentru acțiunea povestirilor sale. Astfel, în cartea VII a *Metamorfozelor* găsim în legătură cu Medeea episoade pe care nu le întâlnim în tragedia lui Euripide; în schimb, peste subiectul piesei lui Euripide, răzbunarea Medeei, părăsită de Iason, poetul trece foarte repede, încît ai impresia că te găsești în fața unei lacune de text. De asemenea, despre războiul troian Ovidiu scrie doar cîteva pagini, dezvoltînd în cartea XII și XIII acțiuni care pornesc de la poemele homerice și de la tragediile lui Euripide, ale căror personaje sînt luate din ciclul troian, dar pe care le tratează sub aspectul urmărit de tema operei sale.

Același lucru se poate spune despre *Metamorfoze* și în comparație cu *Eneida* lui Vergiliu, pe care o rezumă succint, completînd-o cu narațiuni care au ca deznodămînt metamorfozarea. Este suficient să arătăm în acest sens că, în timp ce Vergiliu scrie patru cărți despre peripețiile lui Aeneas din ultimele zile ale Troiei și pînă la plecarea din Cartagina, Ovidiu nu scrie despre aceleași evenimente decît cîteva fraze. În schimb toată cartea XIV a *Metamorfozelor* se ocupă cu povestea Scyllei și cu alte povești despre foști tovarăși ai lui Ulyse, care în opera sa sînt puși în legătură cu expediția lui Aeneas.

Pentru încheierea povestirilor prin metamorfoze, Ovidiu a avut ca izvoare de inspirație literatura greacă și latină a înaintașilor săi. Dar și izvorul acestora a fost poporul, creator al atîtor legende, cu o lume supranaturală, în care se poate petrece orice, basme și povești pe care poeții le prelucrează și le ridică pe o treaptă artistică superioară. În epoca primitivă, datorită nivelului scăzut de dezvoltare a forțelor de producție, datorită orizontului redus de cunoștințe, oamenii și-au explicat după puterea minții lor natura înconjurătoare. Căutînd să afle cauzele ascunse ale lucrurilor, în lipsa unor explicații științifice, întemeiate pe raționamente logice,

ei au stabilit legături fără o bază reală, închipuite de fantezia lor, între lucruri și fenomene, și-au făcut reprezentări false despre ei și despre natura înconjurătoare. Legendeale spun că în timpurile îndepărtate oamenii însuflețeau natura, socoteau că munții, apele, plantele, corpurile cerești, toate au suflet, ca și viețuitoarele, că ele au fost cândva chiar oameni care din diferite pricini au fost transformați prin puterea zeilor¹.

„Deoarece populațiile primitive — scrie Iulius E. Lips — nu au știință de legăturile adevărate — fizice și psihologice — dintre lucruri și ființe, ele le măsoară însușirile cu propriile lor gânduri și simțiri, și pun în seamă chiar și lucrurilor neînsuflețite obiceiuri și senzații care seamănă leit cu cele ale oamenilor. Așa se face că, în poveștile lor, uneltele și lucrurile, plantele, animalele, corpurile cerești, norii, munții, apele vorbesc la fel ca oamenii, și aceasta este una din pricinile pentru care basmele și miturile populațiilor primitive sînt atît de atrăgătoare, distractive și bogate în idei”². De aceea, la popoarele din antichitate găsim, alături de multe idei juste despre lume și viață, numeroase idei, concepții greșite, deformate. Acestea se reflectau în religie, în rituri, în vrăjitorie și în alte practici mistice, care aminteau de vremea cînd omul nu făcea deosebire între el și realitatea înconjurătoare, ci se confunda cu ea, socotind că ar avea însușiri asemenea lui și că poate să provoace și el aceleași fenomene pe care le observa în afara lui.

¹ Și în basmele și legendeale noastre populare găsim asemenea explicații: Babele de pe platoul Bucegilor, floarea numită rochița rîndunicii, tunetul, își au povestea lor. Poeții folosesc asemenea elemente folclorice iar puterea de creație și măiestria lor artistică constau, în mare parte, în felul de a vedea și a prezenta figurat realitatea. O astfel de prezentare poate folosi integral un motiv folcloric — cum sînt bunăoară Legenda Clocirlei, Legenda Rîndunicii, Legenda Lăcrămioarei de V. Alecsandri — sau se poate reduce pînă la întrebuintarea figurată, metaforică a unui cuvînt, ori pînă la sugestiile date de comparații: „Izvoarele... suspină-n flori molatec”, „Iarba pare de omăt”, „Flori albastre tremur ude în văzduhul tîmîiet”, „Pare că și trunchii veșnici poartă suflete sub coajă, ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă” etc. (Călin — file din poveste, de M. Eminescu).

² IULIUS E. LIPS, *Obirșia lucrurilor*, Editura Științifică, 1958, pp. 484—485.

Urme de reprezentare falsă, mistică a realității se găsesc și azi, nu numai la triburile din regiunile înapoiate ale lumii, dar chiar la popoarele cu o cultură înaintată, manifestate mai ales în credințele religioase.

Poeții antici au folosit într-o largă măsură, ca izvor de inspirație, creațiile populare, elaborând numeroase opere care-și bazează întreaga lor construcție pe elemente mitice. Cele mai de seamă creații populare ale antichității sînt fără îndoială miturile, povești străvechi despre epocile îndepărtate ale omenirii, care reflectă viața materială și spirituală a omului din timpul comunei primitive și pînă în vremea tîrzie a antichității sclavagiste. Aceste mituri, cu personaje imaginare și cu întîmplări fantastice, au inspirat deopotrivă pe scriitori, artiști și filozofi, fiind totodată studiate și interpretate în deosebite feluri, din antichitatea greco-romană și pînă în prezent. Unii filozofi vechi — stoicii și scepticii, de pildă — vedeau în mituri forme învăluite și simbolice ale realității, sau versiuni deformate ale adevărurilor simple. Victoria lui Jupiter împotriva Titanilor reprezenta victoria rațiunii împotriva prejudecăților și a iraționalului; salvarea Andromedei de către Perseu, care ucide monstrul marin ce o amenința, trebuia înțeleasă ca salvarea unei fete ce era să fie răpită de pirați etc. Alții — ca Evhemeros și epicurienii — spuneau că personajele mitologice sînt de fapt oameni divinizați de posteritate pentru faptele lor, că miturile sînt amintiri ale evenimentelor istorice: Triptolem, căruia Ceres i-a hărăzit să învețe pe oameni agricultura, a fost, în realitate, după aceștia, primul agricultor, iar zeul Vulcan, primul fierar.

Studiile și cercetările moderne au adus unele contribuții prețioase la explicarea științifică a miturilor. Metodele folosite, însă, au îmbrățișat numai parțial problema, au plecat de la anumite aspecte ale miturilor și de aceea generalizările nu pot fi acceptate fără rezerve. Max Müller, de exemplu, folosind metoda lingvistică a etimologiilor, a ajuns la concluzia că divinitățile erau la origine nume date forțelor naturii, care au devenit persoane în mintea primitivă, incapabilă de a abstrac-

tiza. Jupiter care învinge pe Titani este ziua care învinge noaptea (Zeus la început însemna zi); giganții sînt întunecimile nopții; Atena ieșind din capul lui Jupiter este lumina dimineții etc. Dar dacă multe nume mitologice au corespondențe în lumea plantelor, animalelor sau constelațiilor, sînt atîtea mituri care nu pot fi explicate prin metoda lingvistică. Și metoda comparativă a lui Frazer, care explică miturile greco-romane prin cele ale populațiilor înapoiate de azi, ale triburilor polineziene sau bantu, ajută numai parțial la explicarea miturilor, fiindcă asemănările între popoare și mituri atît de depărtate în timp și spațiu nu ne pot da certitudinea unor concluzii în întregime juste. Totuși, această metodă a ajutat mai mult decît altele la lărgirea unghiului de vedere din care trebuie privite miturile antice, punîndu-le în legătură cu totemismul primitiv și socotindu-le ca moduri de reflectare a realității în conștiința omului primitiv.

Mergînd mai departe, cercetătorii noi analizează miturile antice ca procese complexe, care încep din timpul comunei primitive și se dezvoltă treptat pînă în epoca sclavagistă, cînd ele încetează de a mai ține loc de știință, de explicare a realității, și devin domeniu al artei și literaturii. Acest punct de vedere nou este susținut în mai multe lucrări valoroase de către cercetătorul sovietic A. F. Losev, care consideră mitologia ca o transpunere a raporturilor sociale ale oamenilor din comuna primitivă asupra raporturilor dintre fenomenele naturii, ca un fel de gîndire a omenirii pe o anumită treaptă de dezvoltare socială. „În fiecare mit — spune A. F. Losev — trebuie să găsim atît rudimentele, adică rămășițele epocilor din trecut, cît și fermentul noului care apare în dezvoltarea ulterioară a mitului¹”. Pentru ilustrarea ideilor sale, el dă — în articolul citat — mai multe exemple, dintre care reproducem unul, pentru a se vedea cum, în interpretarea cercetătorului sovietic, fiecare mit aparține unui lung șir de epoci și cum fiecare perioadă istorică

¹ A. F. LOSEV, *Probleme actuale în studiul mitologiei antice*, în „Vestnik istorii mirovol kulturi” nr. 3/1957, p. 17.

a adăugat mitului ceva din gândirea omului de atunci. „Să luăm — zice A. F. Losev — chipul Minotaurului din Creta. Acest Minotaur este un om cu cap de taur. Nașterea acestui personaj se referă la acele vremuri când omul se deosebea foarte puțin de celelalte animale, se confunda cu ele. Dar iată că acest Minotaur se prezintă cu stele și chiar poartă numele de Stelar. Avem deci de-a face cu o generalizare cosmică. Mai departe, acest Minotaur este omorât de Theseu, unul din cei mai mari reprezentanți ai lumii eroice grecești. Avem astfel în față perioada eroismului. Dar eroismul în mitologie n-a putut să apară înaintea promovării individului bărbat în practica social-politică a societății primitive, adică înainte de perioada patriarhatului. În desăvârșirea întregului, arta plastică din Creta ne dă indicii că Minotaurul a fost numai o mască și o costumare teatrală, ceea ce dovedește că Minotaurul este înțeles în această etapă ca un personaj scenic. În acest fel cercetătorul îl analizează pe Minotaur ca o întretăiere și împletire a celor mai variate forțe istorico-sociale, începînd de la matriarhatul timpuriu și terminînd cu teatrul grec laic¹. În aplicarea metodei sale de interpretare, A. F. Losev împarte mitologia antică în arhaică, clasică timpurie, clasică tîrzie și decadentă. Fiecare din aceste perioade cuprinde, la rîndul ei, mai multe etape, pe care le-au străbătut miturile din vremea matriarhatului și pînă la sfîrșitul perioadei sclavagiste.

Potrivit acestei periodizări, locul miturilor despre metamorfoze se găsește în etapa de autonegare și descompunere a mitologiei, cum o numește Losev, în vremea cînd miturile nu mai erau elemente de conștiință vie a oamenilor, ci vagi urme ale trecutului mitic, înfrumusețat de talentul poezilor. În vremea lui Ovidiu miturile despre transformări nu mai erau crezute, ci serveau scriitorilor pentru poetizarea naturii și pentru prezentarea figurată a raporturilor sociale.

În *Metamorfoze*, Ovidiu folosește explicația mitică

¹ A. F. LOSEV, *op. cit.* p. 18.

potrivit căreia toată natura este însuflețită și ființele pot trece în noi corpuri. „Gîndul mă îndeamnă să povestesc despre ființe schimbate în noi chipuri” — spune el la începutul *Metamorfozelor*. Această credință animistă a fost folosită și de Pitagora în sistemul său filozofic, pe care Ovidiu îl expune atît cît socotește necesar, spre sfîrșitul operei sale, desigur nu numai pentru a arăta cultura regelui roman Numa, ci și pentru a justifica oarecum filozofic opera sa. Ovidiu caută să dea întregii lucrări o încadrare filozofică: prima carte începe cu considerații asupra creației universului și asupra originii vieții pe pămînt, iar cartea ultimă expune destul de dezvoltat unele aspecte ale filozofiei atribuite lui Pitagora. În acest cadru sumar întîlnim idei filozofice ale gînditorilor antici, de la primii ionieni și pînă la stoicismul din epoca romană. În cărțile I și a XV-a a *Metamorfozelor*, Ovidiu prezintă un conglomerat de idei preluate de la Thales, Heraclit și alți filozofi ai epocii: „Cînd umezeala și căldura se îmbină într-un amestec cuvenit, zămisleșc și din acestea două iau naștere toate. Deși focul și apa sînt în luptă, aburul umed creează toate lucrurile și unirea contrariilor este începutul vieții” (cartea I), sau: „Totul se schimbă, nimic nu piere... Nu este nimic care să rămînă în aceeași stare în tot universul. Toate curg și orice formă întruchipată este trecătoare” (cartea XV) etc.

Metamorfismul, însă nu este o concepție filozofică pe care poetul o adoptă din convingere, ci un procedeu de creație poetică, pe care îl folosește pentru a prezenta viu și figurat realitatea. Astfel, în opera lui Ovidiu totul este viață pe pămînt, sub pămînt și în cer, toate elementele și fenomenele naturii își au explicația lor misterioasă, din care nu lipsește însă analogia cu viața omenească. Ecoul este nimfa Echo îndrăgostită de Narcis și care, pentru că i-a fost respinsă dragostea, de umilință și supărare trăiește retrasă în peșteri și în locuri pustii, transformată în ecou; narcisul este tînărul Narcis, îndrăgostit de propriul său chip și care, chinuit de această dragoste deșartă, e transformat în floare; roua dimineții

e plînsul Aurorii pentru fiul său Memnon, care a pierit de săgeata lui Achille; popoarele Etiopiei sînt de culoare neagră și Libia a devenit pustie din cauza lui Phaeton care, conducînd rău carul soarelui, s-a apropiat prea mult de pămînt și l-a pîrjolit.

Metamorfozele lui Ovidiu constituie un document prețios, în care sînt zugrăvite cu zguduitor realism aspecte variate ale societății antice. Relațiile de clasă ale societății sclavagiste se reflectă în contrastul dintre bogăția, luxul și moravurile ușurate ale clasei exploatatoare, pe de o parte, și viața simplă, sărăcăcioasă, dar cinstită și frumoasă a oamenilor de jos, pe de altă parte. Palatul lui Cecrops este descris, fără îndoială, după modelul locuințelor fruntașilor aristocrației romane: „Palatul lui Cecrops avea într-o parte mai retrasă trei dormitoare, a căror mobilă strălucea încrustată în fildeș și baga“.

Palatele zeilor, care semnifică, de fapt, pe conducătorii bogați și puternici ai lumii antice, ilustrează de asemenea dezvoltarea artelor puse în slujba celor avuți. Palatul soarelui, de exemplu, „se înălța măreț, cu coloanele spre cer, strălucind de atîta aur sclipitor și de piropul care imită flăcările. Vîrfurile îi erau de fildeș lustruit și ușile cu două canaturi radiau lumini din argintul lor...“. Coliba bătrînilor Filemon și Baucis, în schimb, era „mică și acoperită cu stuf și papură de baltă“. În această colibă „n-ai să cauți... stăpîni și slugi; în toată casa sînt doar ei doi“, spune poetul. Cum era îmbrăcămintea tinerilor din cele mai bogate familii, cum se înveșmîntau și ce podoabe aveau femeile putem afla din asemenea descrieri: „Zeul... își potrivește hlamida ca să cadă frumos pe corp și ca să i se vadă tivul și toate cusăturile de aur...“. Pygmalion îndrăgostit de statuia sa „îi împodobește corpul cu îmbrăcăminte scumpă, în deget îi pune inele cu pietre prețioase, la gît coliere, în urechi perle ușoare și pe piept îi atîrnă lăntișoare de aur“. Pasiunea erotică a lui Jupiter și a celorlalți zei pentru muritoare de rînd, fie ele uneori chiar de viță aleasă, reflectă moravurile patricienilor bogați, cărora totul le era permis în legăturile lor cu sclavii și cu plebea.

Descompunerea morală a lumii antice datorită setei sălbatice de avuție o zugrăvește poetul în prezentarea vârstei de fier, pe care o așază, în timp, înainte de domnia lui Jupiter, dar pentru închipuirea căreia n-avea nevoie de fantezie, exemplele fiindu-i oferite de viața socială a Romei. Războaiele civile, care duraseră decenii întregi, încă nu se potoliseră în vremea copilăriei poetului. „Rușinea, adevărul și credința au dispărut — zice poetul — și în locul lor au apărut minciuna, șiretlicul, violența și pofta criminală de înavuțire... Acum se trăiește din jaf. Nu e sigură gazda de oaspe, nici socrul de ginere. Pînă și dragostea între frați e rară. Soțul pîndește moartea soției, iar aceasta pe a soțului. Mamele vitrege pregătesc otrăvuri ucigașe, fiul vrea să știe din vreme anii ce-i mai are de trăit tatăl...”.

De la lupta îndirjită cu natura, pe care oamenii au socotit-o la început plină de forțe misterioase, au însușit-o și au adorat-o sub forma atitor divinități, la lupta cu animalele sălbatice și cu molimele, de la ocupațiile variate ale oamenilor din timpul comunei primitive — vîrsta de aur de care vorbește poetul — și pînă la formele cele mai sîngeroase ale luptei de clasă din timpul orînduirii sclavagiste, nenumărate sînt aspectele vieții sociale care își găsesc oglindirea fantastică în lucrarea poetului. Astfel, șarpele Python ucis de Apollo (cartea I) sau șarpele din aceeași familie ucis de Cadmus (cartea a III-a) simbolizează în chip figurat lupta omului cu aceste reptile, care pe atunci trebuie să fi fost foarte primejdioase din moment ce cuvîntul drac, în limba greacă veche, însemna șarpe mare. De asemenea, potopul (cartea I) despre care vorbesc legende de multe popoare antice, mistrețul din Calydon ucis de Meleagru (cartea a VIII-a), ciurma din Aegina (cartea a VII-a), sau molima din Latium, pentru înlăturarea căreia este adus la Roma Aesculap transformat în șarpe (cartea a XV-a) — oglindesc lupta omului cu natura și victoriile, obținute cu multe sacrificii, în înfrîngerea și punerea în slujba sa a acesteia.

Multe din bucuriile și necazurile oamenilor se dato-

resc în *Metamorfoze* intervenției zeilor. Este și aceasta o explicație figurată a luptei omului cu mediul înconjurător sau cu sine însuși. Multe manifestări care țin de adîncul firii noastre — instincte, pasiuni, anumite deformități sau moșteniri ancestrale — multe suferințe omenești pricinuite de nedreapta orînduire socială, sau de întîmplări ale căror cauze adevărate nu sînt înțelese cu ușurință, sînt puse de omul lipsit de cunoștințe științifice pe seama unor puteri supranaturale, sau pe seama destinului, în puterea căruia anticiei socoteau că se găsesc chiar zeii.

Este de observat, însă, că zeii din *Metamorfoze* au însușiri omenești, că viața lor se desfășoară la fel cu cea a oamenilor. Ei nu inspiră nici un sentiment religios și nu sînt de natură să întărească pietatea și credința pe care Augustus voia să le readucă în sufletele oamenilor și în templele romane. Amoururile infidele ale lui Jupiter, gelozia Junonei, minia zeilor — care pentru un motiv sau altul aduceau oamenilor toate nenorocirile — cancanurile și intrigile din Olimp reprezentau viața de curte a monarhilor și a aristocrației stăpînilor de sclavi din antichitate.

Documentul de viață omenească nu lipsește din nici o legendă; chiar cele care au ca fundament, de la început și pînă la sfîrșit, neverosimilul și supranaturalul reprezintă, în ultimă analiză, imagini ale vieții sociale. Vinatul, pescuitul, torsul lînii, viața agricolă și pastorală, folosirea metalelor, ne sînt prezentate în tablouri deosebit de reușite. Țesătura Arachnei și a Minervei, țesătura Filomelei, lucrarea lui Vulcan pentru a prinde pe Venus cu Marte, scutul lui Achille, ogîndesc și talentul descriptiv al poetului, dar și stadiul la care se ridicase industria casnică și manufacturieră din antichitate.

Metamorfozele ne vorbesc, de asemenea, despre practicarea diferitelor sporturi în antichitate, despre alergările din arenă (fiii Niobei, participă la alergări pe stadion), despre mici obiecte de uz casnic (pieptenele de Cytorus), despre țevi de plumb (sîngele lui Pyram țîșnește ca apa dintr-o țeavă de plumb), despre firea

tracilor, practicile descîntecelor, nebunia bacantelor, despre spiritul inventiv al oamenilor etc. Ovidiu se dovedește un bun cunoscător al geografiei, astronomiei, științelor naturale, al istoriei și al miturilor. Sînt cîteva mii de nume proprii, de localități, rîuri, munți, văi, plante, animale. Numai numele cîinilor lui Acteon se ridică la 32, fiecare dintre ele arătînd culoare, sprinteneală, rasă, obîrșie, sau alte particularități deosebite.

Dar și mai cunoscător se arată Ovidiu în zugrăvirea sufletului omenesc. Mînia (răzbunările Junonei și ale Diane), pornirile erotice (iubirile lui Jupiter, Apollo, Mercur), chinurile iubirii nemărturisite sau neîmpărtășite (Iphis), patima unor suflete rătăcite (Biblis, Mirrha), gelozia (Dejanira), lupta dintre datorie și pasiune, cu triumful celei din urmă (Medeea, Scylla), zbuciumul luptei dintre o datorie și alta (Altheea), mîndria înfrîntă (Niobe), pudoarea (Polyxena), atîtea sentimente și pasiuni care sînt oglindite în teatrul clasic, le găsim zugrăvite cu mult relief și dramatism în *Metamorfoze*. Iată, descrisă pe scurt, lupta ce se dă în sufletul Altheei, între sentimentul de mamă și cel de soră, cînd fiul său își omoară unchii, frații mamei sale:

„... De patru ori încercînd să pună lemnul în flăcări, de patru ori și-a stăpînit mîinile. Se luptă în sufletul ei mama și sora. Două nume îi trag inima în două părți deosebite. Adesea fața îi pălea de teama crimei ce avea să facă. Adesea mînia fierbînd îi injecta ochii. Aci pe fața ei se citeau amenințări, aci puteai crede că e copleșită de milă și, pe cînd pornirea furiei îi usca ochii, alte lacrimi le luau locul celor de mai înainte. Ca o corabie pe care vîntul o împinge într-o parte și valul în alta, stăpînită de două puteri potrivnice și supunîndu-se nesigură amîndurora, tot astfel Thestiana rătăcește între simțăminte îndoielnice și pe rînd lasă mînia și lăsînd-o o ațîță iarăși. Înclină totuși să fie mai bună soră decît mamă și, ca să potolească cu sînge umbrele singelui, este pioasă prin impietate...”

Cu toată naivitatea și caracterul factice pe care îl prezintă procesul metamorfozei, însuși acest moment este

uneori impresionant prin duiosia lui. Iată, de pildă, în transformarea Dryopei în lotus, durerea mamei care, înaintea morții, trebuie să-și ia adio de la copilul ei mic, de la toți ai ei dragi:

„Și cât timp din gură îi mai poate ieși vocea, aceste tînguiri împrăstie în văzduh: «Dacă există vreo credință față de cei nenorociți, jur pe zei că n-am meritat această soartă crudă. Sufăr pedeapsa fără vină... Totuși luați pe acest copil din ramurile mamei sale și dați-l la doică. Faceți să bea lapte la umbra mea și să se joace sub ramurile mele. Cînd va putea să vorbească, învățați-l să-mi zică mamă și să spună cu durere: «În această plantă este ascunsă mama». Să se teamă totuși de lac, să nu rupă flori din arbore și să cugete că toate mlădițele sînt corpuri de zeițe. Adio, scumpe soț, și tu soră, și tată și, dacă vă e milă de mine, feriti frunzele mele de rănirea vreunui cuțit, de mușcătura vreunei vite. Fiindcă nu-mi este îngăduit să mă plec spre voi, ridicați-vă voi la mine să primiți sărutarea mea, cât pot fi atinsă, și ridicați-l și pe micul meu copil. Nu pot vorbi mai mult, căci pe gîtul meu alb șerpuieste o fibră moale și sînt ascunsă sub vîrfurile arborelui. Luați mîinile de la ochii mei N-ajută la nimic îngrijirile voastre pioase și scoarța care mă învelește îmi va acoperi vederile ce se pierd». În același timp gura încetase să vorbească și să existe și multă vreme ramurile proaspete au fost calde pe trupul schimbat”.

Unii istorici literari i-au reproșat lui Ovidiu că a „modernizat” mitologia, că n-a dat episoadelor și imaginilor vieții sociale culoarea locului și a timpurilor vechi, ci a prezentat personajele cu obiceiurile și felul de a gîndi din vremea sa. Viața ușoară și frivolă, intrigile amoroase, manierele și limbajul societății aristocrate din timpul lui Augustus sînt din plin oglindite în *Meta-morfoze*. Este drept că acțiunea operei se petrece într-un trecut îndepărtat față de timpul în care trăiește poetul și că vechea literatură greacă și latină, documentele istorice, tradițiile, monumentele și alte urme ale trecutului îl puteau ajuta să dea operei sale culoarea arhaică.

Dar Ovidiu s-a preocupat prea puțin de lucrul acesta. În *Metamorfoze* nu găsim arhaisme sau expresii populare, ci limba literară a vremii, cu un stil elegant și ușor, potrivit gusturilor rafinate ale cititorilor din clasa de sus. Ovidiu și-a scris opera pentru a fi pe placul contemporanilor. Vergiliu scrisese Eneida în latina clasică și, cu tot caracterul grav al operei, cu toată puterea epică de a reînvia trecutul, nu știm în ce măsură redă mai veridic decât Ovidiu viața și obiceiurile vremii în care se presupune că au trăit legendarul Aeneas și tovarășii săi.

Aluziile pe care poetul le face la vremea sa trebuie înțelese ca pornite din preocuparea de-a actualiza opera, de a apropia, pentru cititor, lumea închipuirii de lumea reală, legând trecutul cu prezentul, sau cu momente din istoria Romei. De aceea este comparată crima lui Lycaon cu asasinatul lui Cezar, de aceea lacrimile heliadelor transformate în arbori devin perle „pe care le primește riul limpede și le trimite femeilor latine să le poarte“, iar Phoebus, transformînd pe Daphne în laur, îi spune: „Întotdeauna, laurule... vei fi podoabă generalilor latini, cînd voci vesele vor cînta triumful și cînd Capitoliul va vedea lungi procesiuni de sărbătoare“. Unele aluzii poetul le face pentru a reflecta în ele sentimentul de mîndrie romană și, după cum în Eneida, Anchise prorocise Romei că va stăpîni lumea, la fel în *Metamorfoze* Pitagora — în lungul discurs în care-și expune ideile filozofice și morale, folosite și de Vergiliu — vorbește astfel despre Roma: „Acum se spune că se înalță Roma din poporul dardanid și-și așază temelia un imperiu glorios aproape de riul Tibrului izvorîtor din Apenini. Acest oraș va crește, își va schimba forma și în curînd va deveni capitala lumii — așa prorocesc poezii și sortii destinului“.

Alte aluzii, însă, sînt făcute pentru a aduce laude lui Augustus, așa cum era obiceiul timpului. Astfel este sfîrșitul *Metamorfozelor*, sau pasajul în care poetul ierarhizează pe zeii Olimpului după ierarhia socială a Romei: „Este o cale pe cer, se vede bine noaptea pe timp senin,

și se numește Calea Laptelui, cunoscută prin strălucirea ei albicioasă. Pe aici își au drumul zeii de sus către casa și palatul marelui Tunător. La dreapta și la stînga se înalță cu ușile deschise palatele zeilor mari. Zeii mici locuiesc în altă parte. În rîndul întîi și-au statornicit reședința lor măriții și puternicii locuitori ai cerului. Aici este locul pe care, dacă mi s-ar îngădui îndrăzneala cuvintelor, nu m-aș teme să-l numesc Palatinul cerului". Se vede aici intenția poetului de a compara cu Jupiter pe Augustus, al cărui palat se găsea pe colina Palatinului.

I se reproșează, de asemenea, de către unii lui Ovidiu lipsa de unitate a operei, insistența asupra aventurilor galante ale zeilor, frivolitatea, lipsa unei teme sociale, abundența erudiției mitologice și a discursurilor, prolixitatea. Dar opera sa prezintă, în fond, aspectele pozitive și negative ale literaturii din timpul său. Moravurile și cultura vremii, școlile de retorică, literatura elenistică sub influența căreia s-a format poetul, își găsesc expresia în *Meta-morfoze*, ca în întreaga operă a lui Ovidiu. Vorbind despre caracterele literaturii elenistice, A. B. Ranovici spune: „Măiestria formală și lipsa de idei... interesul față de natură și față de individ și indiferența față de problemele generale omenești și față de cele filozofice — iată care sînt trăsăturile specifice ale literaturii beletristice din perioada elenistică, trăsături care oglindesc noua etapă din istoria societății sclavagiste antice"¹. Unele din aceste trăsături ale literaturii elenistice se regăsesc și în opera lui Ovidiu.

Insistența lui Ovidiu asupra aventurilor galante ale zeilor, care pe unii moderni îi supără, pentru cei vechi nu era un cusur. În *Georgicele* lui Vergiliu o nimfă torcînd povestește despre „precauțiile inutile ale lui Vulcan, trucurile lui Marte, dulcile lui furtişaguri"²; iar în *Bucolice* sînt povestite iubirile Pasiphaei, Atalantei,

¹ A. B. RANOVICI, *Elenismul și rolul său istoric*, Editura de Stat pentru literatură științifică, 1953, p. 327.

² VERGILIU, *Georg.* IV, 347.

Scyllei, sau iubirea lui Tereus¹. Vorbind despre locul zeilor în arta elenistică, A. B. Ranovici spune: „Zei elenistici nu sînt destinați venerației religioase a privitorului, ci în ei se manifestă mai curînd tendința de a reda perfecțiunea corpului omenesc și expresia sentimentelor și a pasiunilor omenești”².

Criticul roman Quintilian acuză pe Ovidiu de *lascivia*, ceea ce ar însemna, pe de o parte, frivolitate, iar pe de altă parte „artă-joc”, fără urmărirea unui scop social. Trebuie remarcat însă că Ovidiu, așa cum arată un istoric literar³, nu degenerază niciodată în vulgaritate. Limbajul său este elegant, descrierile erotice sînt făcute cu decență. Iar la acestea se adaugă faptul că poetul consideră *Metamorfozele* o operă serioasă, destinată a face trecerea la *Faste*, prin care voia să colaboreze cu Vergiliu, Horațiu și alți poeți la opera de redresare socială întreprinsă de Augustus. În ce măsură a reușit să realizeze această intenție în *Faste* este o altă problemă. Ceea ce trebuie reținut ca esențial este că deficiențele celei mai de seamă opere a lui Ovidiu sînt compensate de calități reale, prin care s-a impus de-a lungul veacurilor.

În afară de aceasta, înaintașii săi creaseră opere de valoare și spiritul facil al lui Ovidiu, „cîntăreț al iubi-rilor tinerești”, nu se potrivea cu cerințele ce le-ar fi impus o epopee superioară celor homerice, sau Eneidei. Nu știm în ce măsură tragedia *Medeea*, care s-a pierdut, răspundea normelor de construcție a unei valoroase piese de teatru. Mai potrivite puterilor sale și gustului vremii i s-au părut, însă, nu epopeea, ci povestirile și în special cele cu intrigă erotică.

Poetul a căutat să remedieze lipsa de unitate a șirului de povești pe care le-a compus dîndu-le o ordine cronologică, urzind „un cîntec neîntre-rup-t de la primele

¹ VERGILIU, *Buc.*, VI, 31–81.

² A. B. RANOVICI, *op. cit.*, p. 330.

³ GEORGES LAFAYE, *Ovide, Les Metamorphoses*, texte traduit et établi, Paris, „Les Belles Lettres”, 1928, Introduction IX.

începuturi ale lumii" și pînă în vremea sa, cum anunță la începutul *Metamorfozelor*. Dar pentru că cele mai multe din evenimente se petrec în aceeași vreme, poetul a trebuit să le unească și prin legături artificiale, procedeu pe care Quintilian nu-l aproba, dar despre care totuși spunea că necesitatea îl scuză, căci Ovidiu „trebuia să dea aparența de tot unei adunări de materiale foarte diferite”¹.

Socotim însă că iscusința de a lega între ele acțiuni care n-au comun decît deznodămîntul — metamorfoza — este un merit al poetului, o dovadă de talent. Felurile de trecere de la o povestire la alta sînt destul de variate și de ingenioase. În afară de ordinea cronologică sau de raporturile genealogice, poetul folosește raporturi de comparație, bazate pe asemănare sau deosebire. Minerva pedepsește pe Arachne care nu vrea s-o considere superioară în arta țesutului, așa cum surorile Pieride fuseseră pedepsite pentru că nu se lăsaseră mai prejos de muzele Heliconului în arta povestirii și a cîntecului, iar Niobe este pedepsită pentru că nu învață din suferința Arachnei să nu disprețuiască pe zei; toți cred în prorociile lui Tiresias, dar nu și Pentheu; toate femeile sărbătoresc pe Bacchus, dar nu și fiicele lui Minyas. Unele povestiri sînt grupate în jurul unei singure persoane, cum sînt cele despre Medeea sau Bacchus, altele sînt povestite de una sau mai multe persoane în aceeași împrejurare, ca acelea cîntate de Orfeu, sau cele spuse de fiicele lui Minyas în timpul torsului lînii, ori de oaspeții lui Achelous la masă. Uneori legătura se face datorită unei cauze întîmplătoare: Phaeton ajunge la Phoebus fiindcă Epaphus îi negase originea divină; toate riurile vin să compătimizească pe Pentheus pentru pierderea fiicei sale Daphne, numai Inachus lipsește fiindcă Jupiter îi răpise pe fiica sa Io; Cephalus povestește cum și-a ucis din imprudență soția, fiindcă-l întreabă Focus de unde are sulita pe care o poartă. Alteori se trece la o povestire nouă prin simplă asociație pricinuită de

¹ QUINTILIAN, *Institutio Oratoria*, IV, I, 77.

amintire: Niobe, pedepsită de fiii Latonei, aduce aminte de suferințele acesteia din urmă din cauza mîniei Junonei. Varietatea aceasta de legături între diverse acțiuni și fapte care se succed în timp, cauzate sau nu unele de altele, face ca poemul să aibă totuși o unitate logică, reducînd pînă la urmă toate poveștile la un punct de vedere unic, și anume la același deznodămînt al metamorfozei.

Metamorfozele se remarcă și prin frumusețea narațiunilor, a descrierilor pitorești, prin podoabele de stil, care dau realității viață și relief, iar scrisului eleganță și farmec. Poetul știe să folosească felul de povestire potrivit pentru fiecare împrejurare: un stil simplu de basm popular în Filemon și Baucis — povestea celor doi bătrîni cinstiți și săraci, dar primitivi și generoși, care, întrebați de zei asupra dorinței lor supreme, spun că nu doresc altceva decît să moară împreună — sau un stil vioi, plin de mișcare și culoare epică, atunci cînd este vorba de desfășurarea unei lupte aprige, care se sfîrșește cu mulți morți — așa cum este lupta dintre centauri și lapiți. Descrierile sînt totodată pline de relief, poetul reușind să zugrăvească adevărate portrete chiar pentru fenomene lipsite de substanță reală, cum ar fi foamea sau invidia.

Uneori, descrierile redau în cîteva cuvinte un adevărat tablou¹, ca acela în care ciinele și fiara urmărită sînt transformați în statui: „Am recurs la ajutorul săgeții și, pe cînd o potriveam în arc și mă pregăteam s-o arunc, mi-am întors un moment privirile în altă parte și m-am uitat apoi iarăși înainte. Dar minune! Văd în mijlocul cîmpului două statui de marmoră. Credeai că una

¹ În descrierea naturii, ca și în zugrăvirea personajelor, situațiilor și intîmplărilor de tot felul din cele 246 de povești mitologice cuprinse în *Metamorfoze*, lui Ovidiu i-au servit ca izvoare de inspirație și model nu numai operele literare, ci, și cele ale artei grecești sau romane (temple, clădiri, statui, picturi, artă decorativă etc.), așa cum arată în studiile sale, prof. N. Lascu (de la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj).

fuge, cealaltă latră. De bună seamă că un zeu a voit să rămână neînvins, dacă vreun zeu le-a fost de față“.

Alteori poetul împletește narațiunea cu descrierea prin îmbinarea prezentului cu timpurile trecute. „Dacă *a rămas* undeva vreo casă și *a putut* să reziste nedărimată de o atît de mare grozăvie, cel mai înalt vîrf al acesteia *este* totuși *acoperit* de valuri și turnurile slăbesc apăsate sub genune. Acum marea și pămîntul se făcuseră una. Totul *era* o mare fără țămuri. Unul *stă* în vîrfurile unei coline, altul *șade* într-o barcă încovoiată și vislește acolo unde înainte *arase* etc.“

Între mijloacele gramaticale folosite din motive stilistice de poet, apostrofa, care constă în înlocuirea persoanei a III-a cu persoana a II-a la vocativ, dă povestirii relief și ajută adesea la trecerea de la o povestire la alta. Iată un fragment din narațiunea împletită cu descrierea luptei dintre centauri și lapiți:

„Dar Peleus, care se găsea aproape, îl lovește în pîntece cu sabia pe centaurul țintuit și învins de rană. Acesta a sărit și și-a vărsat măruntaiele pe pămînt și vărsate, le-a călcat în picioare și, călcate, le-a rupt și împiedicîndu-se în ele a căzut jos cu pîntecele golit. *Nici pe tine, Cylare, nu te-a salvat* în luptă frumusețea, dacă admitem că un centaur poate fi frumos. Barba *îți mijeia* și culoarea bărbii era aurie. Aurii îi erau și pletele care cădeau de pe umeri pe brațe...“

Epitetele merg de la adjectivul simplu (aur *sclipitor*, pietre *prețioase*, peșteri *întunecoase*, *lînoasele* turme) și pînă la îngrămădirea de adjective la gradul comparativ, însoțite de complemente, așa cum este începutul declarației de dragoste a ciclopului Polyphem adresată nimfei Galateea, început de o rară frumusețe bucolică.

Unele epitete sînt folosite din erudiție mitologică, sau pentru a evita repetarea numelor proprii, întrebunțîndu-se altele cu sens înrudit, derivate din nume patronimice, de localități, sau care exprimă însușiri. Astfel, de exemplu, *Mercur* este numit fiul Maiei, Cyllenianul, zeul din Cyllene, Atlantiade, Arcadianul; *Phoebus* este

Apollo, Soarele, fiul lui Hyperion, fiul Latonei, Pythianul, Lycianul, Delianul, Zeul din Ortygia, Zeul din Cynthus; *Bacchus* este numit Cel de două ori născut, Bromius, Lyaeus, Nyseus, Thyoneus, Lenaeus, Nyctelius, tatăl Eleleus etc.

Dar stilul limpede, luminos și curgător al *Metamorfazelor* își datorește calitățile mai ales comparațiilor, prin care Ovidiu nu este cu nimic mai prejos de Homer sau de Vergiliu. Iată-l pe Pentheu infuriat împotriva bacantelor: „Cum freamătă un cal aprig când cornistul de război a dat semnalul din trompeta răsunătoare și a insuflat dragostea de luptă, astfel este întăritat Pentheu de lungile chiuituri ce străbat aerul și se aprinde la strigătul lor“.

Poetul nu se limitează la expunerea diverselor fapte și întâmplări: de la imagine, se ridică la ideea generală, de la fapte, la definiții sau învățăminte. Opera sa e presărată cu numeroase maxime, originale sau împrumutate, dintre care unele sînt folosite într-o formă sau alta de mai toate popoarele, și azi: „Ce strică să încerci!“ „Focul cu cît este mai acoperit, cu atît arde mai tare!“ „Mare este rătăcirea unui îndrăgostit!“ „Este bine să iei lecții și de la un dușman!“ etc. Asemenea maxime, pe lângă valoarea lor stilistică, fac ca episoadele să aibă un caracter didactic și nu e de mirare că mulți cititori din evul mediu și de mai tîrziu au interpretat alegoric întâmplările povestite, scoțînd din fiecare o învățătură morală.

Un loc deosebit ocupă în opera lui Ovidiu discursurile, care sînt nu numai o reminiscență a exercițiilor din școlile de retorică, ci și frumoase construcții ale genului oratoric. Dialogurile scurte sînt mai puțin folosite și personajele *Metamorfazelor*, chiar atunci cînd povestesc sau cînd vorbesc între ele, țin adevărate discursuri. Jupiter ține discurs zeilor, Phoebus face Daphnei declarație de dragoste în formă de discurs, Pentheu vorbește tebanilor, Aeacus lui Cephalus, Achelous și Hercule înainte de a se lua la trîntă își țin discursuri etc. Se deosebesc însă, dintre toate, discursurile lui Ajax și Ulysse,

model de ceea ce se numea *controversia* — aici controversa dacă puterea fizică este superioară celei intelectuale sau invers — și discursul lui Pytagora, model de ceea ce se numea *suasoria*, discurs de povățuire.

Dar, pe lângă aceste aspecte ale compoziției și stilului operei, sînt de menționat unele particularități de versificație și limbă pe care le prezintă *Metamorfozele*.

Catullus, Lucretius, Vergiliu, Horatiu, înaintași de seamă ai poetului, reușiseră să dea limbii latine toată capacitatea de expresie artistică de care avea nevoie pentru creația atîtor opere originale. Tezaurul poetic al literaturii grecești, scrierile vechi latine și graiul popular fuseseră din plin folosite pentru formarea limbii latine. Avînd la îndemină experiența unor asemenea predecesori, Ovidiu reușește să realizeze nu numai o operă nemuritoare, dar și să introducă, între mijloacele de construcție poetică, forme, cuvinte și îmbinări noi, dînd limbii literare mai multă bogăție, mlădiere și frumusețe. Cei ce au studiat amănunțit în original opera lui Ovidiu au făcut interesante observații asupra vocabularului, gramaticii și prozodiei *Metamorfozelor*. Din aceste observații, asupra cărora nu e cazul să insistăm aici, reținem că se găsesc în lucrările lui Ovidiu numeroase elemente lexicale (adjective, verbe etc.) și forme gramaticale neîntîlnite la scriitorii dinaintea sa, aducînd astfel o însemnată contribuție la dezvoltarea limbii literare. De asemenea este de remarcat faptul că Ovidiu a dus la perfecțiune hexametru și pentametru, și că poeții care l-au urmat i-au considerat opera model de versificație în acești metri, el avînd mai puține licențe poetice decît Vergiliu.

*
* *
*

Desigur că multe sînt de spus despre o lucrare de dimensiunea *Metamorfozelor*, ca și despre întreaga operă a lui Ovidiu. Dar ne oprim aci, fiindcă prin această introducere n-am urmărit decît să prezentăm cîteva din principalele ei însușiri.

Cu toate lipsurile, care fac pe unii critici să-l considere pe Ovidiu primul poet al perioadei de decadență a literaturii latine, operele lui au calități deosebite, prin care s-au menținut de-a lungul veacurilor¹. Ele constituie un produs și un document al epocii, iar prin conți-

¹ Operele lui Ovidiu au fost mult citite, tipărite în numeroase ediții și traduse de timpuriu în limbile europene. Îndeosebi *Metamorfozele* au fost larg răspândite în manuscrise, studiate și comentate în tot evul mediu, iar mai târziu tipărite, traduse și folosite ca izvoare de inspirație de către artiști, poeți, moraliști. În 1210 au fost traduse în limba germană, iar spre sfârșitul sec. XIII, în limba greacă. Din ele s-au inspirat poeți ca Dante și Boileau, pictori ca Rubens și Tiziano. În limba rusă *Metamorfozele* au fost traduse încă din 1772.

La noi, Ovidiu, ca mai toți scriitorii clasici, deși cunoscut și apreciat încă de pe vremea cronicarilor, n-a fost tradus până în prezent decât parțial sau fragmentar. Din *Metamorfoze* a apărut o scurtă culegere de 73 pagini în 1872 (*Fabulae ex Libris Metamorphoseon*, traduse în românește de Raoul de Pontbriant, București, 1872), iar în 1937 au fost publicate primele două cărți, traduse în metrul original de Maria Valeria Petrescu. S-ar mai putea aminti și traducerea în versuri a primei cărți de Virgil Popescu sau „Bucăți alese” din primele patru cărți, traduse în proză și publicate în „Biblioteca pentru toți”, fără dată, pentru uzul școlarilor. *Arta de a iubi* a fost tradusă „prin limba franceză” (de N. Manolescu Silva, Focșani, 1890), cartea I fiind publicată și în versuri (de D. Stoicescu, Constanța, 1915). *Tristia* și *Pontica* s-au bucurat de atenția deosebită a profesorilor universitari de la Cluj. Șt. Bezdechi a publicat, în 1930, într-o frumoasă tălmăcire în metrul original, *Tristele*. În 1957 au apărut la E.S.P.L.A., sub titlul *Scrisori din exil*, „*Tristia* și *Pontica*”, traduse în versuri moderne de T. Naum. Scriitorul Eusebiu Camilar a publicat de asemenea câteva elegii ale lui Ovidiu în „Gazeta literară” și „Contemporanul”. Tot în 1957, cu prilejul bimilenarului nașterii lui Ovidiu, au apărut la E.S.P.L.A. într-o elegantă ediție, părți alese din *Metamorfoze*, traduse în metrul original de Maria Valeria Petrescu.

Pentru traducerea de față a *Metamorfozelor* ne-am servit de textul latin din „Colecția Nisard”, confruntat cu cel stabilit de Georges Lafaye și publicat în „Colecția Universităților Franței” sub patronajul Societății Guillaume Budé, Paris 1928-1930; iar împărțirea legendelor pe titluri am împrumutat-o de la traducătorii din „Colecția Nisard”, cu deosebirea că n-am dat aceste titluri la începutul fiecărei cărți, ci înaintea fiecărei legende.

Am făcut traducerea în proză pornind de la convingerea că cititorul poate urmări cu mai multă ușurință conținutul legendelor, metrul original abătând atenția mai mult asupra ritmului și îngreunând astfel lectura. Hexametrul este, pentru majoritatea cititorilor, incomod; tocmai de aceea marile poeme antice scrise în versuri au avut și au, în toate limbile, o mai mare răspândire prin traduceri în proză.

nutul de idei, prin analiza profundă a sentimentelor omenеști, prin felul intim, comunicativ și cald cu care ne prezintă lumea imaginației sale, el devine parcă un poet modern, actual, care ne vorbește în limbajul inimii și al gândurilor noastre. Claritatea și eleganța stilului, descrierile pitorești, narațiunile, comparațiile, amănuntele de ornament, naturalețea personajelor, ușurința de versificație, care uneori pare un adevărat joc, toate aceste însușiri ale artei sale fac din Ovidiu un poet original și de un remarcabil talent.

În epilogul *Metamorfozelor*, imitîndu-l pe contemporanul și înaintașul său Horatiu, poetul spune cu mîndrie că a dus la capăt o operă pe care „nici focul, nici fierul nici dintele vremii nu vor putea s-o distrugă” și prin care numele său, străbătînd veacurile, va rămîne nemuritor. Vorbele poetului s-au dovedit a fi nu o simplă imitație, sau un final de circumstanță la un poem de proporția *Metamorfozelor*, ci un adevăr exprimat cu o genială previziune. Marii creatori sînt conștienți de valoarea și sensul operei lor și Ovidiu a fost unul dintre aceștia. Poetul nu s-a înșelat. De 2 000 de ani numele exilatului de la Tomis este rostit printre cele ale marilor poeți ai omenirii, iar opera sa va fi încă multă vreme citită și prețuită pentru arta cu care a fost scrisă și pentru sensul ei adînc omenesc.

DAVID POPESCU

CARTEA I

Phoebe = luna
Af

**Invocație; universul
înainte de creația lumii**

Gîndul mă îndeamnă să povestesc despre ființe schimbate în noi chipuri. Zei, inspirați-mi lucrul început, căci tot voi le-ați schimbat și pe ele, și urziți un cîntec neîntrerupt, de la primele obîrșii ale lumii, pînă-n vremea mea.

Înainte de mare, de pămînt și de cerul care acoperă toate, în întregul univers era o singură înfățișare a naturii, pe care oamenii au numit-o haos, o masă fără formă și fără închegare. Nu era altceva, decît o îngrămădire primitivă, o adunătură fără rînduială de semințe ale lucrurilor, ce nu aveau bună legătură între ele. Pînă atunci nici un Titan¹ nu dădea lumină lumii, nici Phoebe² răsărind, în creștere, nu-și umplea golul coarnelor. Pămîntul nu atîrna cumpănit prin greutatea sa în aerul înconjurător. Nici Amfitrita³ nu-și întinsese

¹ Titan, nume dat de poeți soarelui care, după o legendă, era fiul titanului Hyperion. (Se înțelege că, Metamorfozele fiind o înlănțuire de legende mitologice, mai toate personajele și evenimentele lămurite în note sînt legendare, crește de fantezia poporului și a poezilor, chiar dacă ele personifică lucruri și fenomene reale din natură. Excepție fac cadrul geografic și persoanele sau faptele istorice, pe care cititorul le va putea deosebi cu ușurință, fără să mai fie nevoite a arăta la fiecare notă ce anume este adevăr istoric și ce este ficțiune poetică în lumea Metamorfozelor).

² Phoebe, luna, sora lui Apollo, zeul soarelui.

³ Amfitrita era soția lui Neptun, zeul mării; aci personifică marea.

brațele de-a lungul țărmurilor pământului și laolaltă cu uscatul erau și apa și aerul. Astfel, pământul n-avea stabilitate, în apă nu se putea înota, aerul era fără lumină. Nimic nu avea o formă anumită și unele se împotriveau altora: într-un singur corp frigul lupta cu căldura, umezeala cu uscăciunea, elementele tari cu cele moi, cele grele cu cele ușoare.

Acestei lupte i-a pus capăt un zeu și o natură mai bună. Căci a despărțit pământul de cer, uscatul de ape și a deosebit cerul limpede de aerul cel des al atmosferei. Pe acestea, după ce le-a descurcat și le-a scos din îngrămădeala oarbă, le-a pus pe fiecare la locul lor și le-a legat printr-o pace armonioasă. Puterea de foc și fără greutate a cerului boltit s-a ridicat în sus și și-a ales loc în înalt. Vecin acesteia în greutate și spațiu este aerul. Mai virtuos fiind decât acestea, pământul a tîrît cu sine elementele mari și a fost îndesat de propria sa greutate. Ultima parte a luat-o în stăpînire apa înconjurătoare, care a încercuit uscatul. Astfel, oricare dintre zei va fi fost acela, după ce a pus rînduială în haos și i-a făcut această împărțire, a rotunjit mai întîi pământul în forma unui glob mare, ca să fie deopotrivă în toate părțile sale. A poruncit ca mările să se întindă, să se umfle de vînturi furioase și să înconjoare țărmurile șerpuite ale pământului. A așezat izvoare și mlaștini întinse și lacuri. A mărginit cu maluri povîrnite riurile ce curg la vale, care, deosebite fiind după ținuturi, parte sînt absorbite în pămînt, parte ajung în mare și, primite în noianul unor ape mai slobode, izbesc țărmuri în loc de maluri. A poruncit apoi să se întindă cîmpiile, să se aștearnă văile, să se acopere pădurile cu frunze și să se înalțe munții de piatră. Și, după cum cerul are în partea dreaptă două zone, la stînga două, iar la mijloc a cincea, mai arzătoare decât celelalte, tot așa prin grija zeului a fost despărțit, în același fel, globul pămîntesc.⁴ Tot atîte zone sînt și pe pămînt. Cea

⁴ Această împărțire a cerului în zone se întîlnește și la alți poeți antici.

de la mijloc nu e locuită din pricina căldurii. Pe două le acoperă o zăpadă veșnică. Între acestea a așezat pe celelalte două și le-a dat un timp potrivit, un amestec de căldură și frig. Deasupra lor se înalță aerul, care este cu atît mai greu decît focul, cu cît este mai greu pămîntul decît apa. A poruncit ca aci să stea negurile și norii și tunetele, care sperie mințile oamenilor, și vînturile aducătoare de fulgere și trăsnete. Și acestora ziditorul lumii nu le-a îngăduit să stăpînească pretutindeni văzduhul.

Dar cu toate că fiecare își are drumul său deosebit, cu greu sînt împiedicate și acum să nu răstoarne lumea; atît de mare este dezbinarea între frați! Eurys s-a retras la răsărit, în regatul Nabatei⁵ și al Persiei și al munților așezați sub razele dimineții.⁶ Occidentul și țăr-murile pe care le mîngîie soarele în apusul său sînt în stăpînirea Zefirului. Sciția și ținuturile de miazănoapte sînt bînuite de înfiorătorul Boreas. Părțile de miazăzi sînt umezite de ploiosul Austru ce aduce nori necon-teniți. Deasupra acestora a așezat eterul⁷ limpede și lipsit de greutate, care n-are nimic din necurătenia pămîntească.

Abia despărțise toate cu hotare sigure, cînd stelele, care atîta vreme stătuseră apăsate sub masa aceea, au început să strălucească pe toată întinderea cerului. Și pentru ca să nu fie vreo regiune lipsită de viețuitoarele sale, aștrii și zeii au luat în stăpînire cerul, apele au început să fie locuite de peștii cei lucioși, pămîntul de fiare, prin aer au început să zboare păsările.

Lipsea acum o ființă mai vrednică și înzestrată cu o minte mai înaltă, care să poată stăpîni peste celelalte. S-a născut omul, fie că l-a creat din sămînța divină acel

⁵ Nabata, flut în Arabia.

⁶ Munții din nordul Indiei.

⁷ Cel vechi credeau, în general, că dincolo de atmosferă, pe care ei o considerau o pătura de aer cu densitate mai mare, se întinde eterul, format din aer cu densitate foarte mică și purificat printr-un foc veșnic, eterul fiind începutul regiunilor cerești, sau cerul însuși.

făcător al lucrurilor și obîrșie a lumii mai bune, fie că lutul proaspăt și de curînd despărțit de înaltul eter păstra în sine semințele cerului cu care era înrudit, lut pe care fiul lui Iapet⁶, după ce l-a amestecat cu apă de rîu, l-a plăsmuit după chipul zeilor care cîrmuiesc toate. Și în vreme ce celelalte viețuitoare cu capul aplecat în jos privesc spre pămînt, omului i-a dat chip mîndru și i-a poruncit să privească cerul și să-și înalțe fața spre stele. Astfel pămîntul, care pînă atunci fusese fără formă și rînduială, s-a schimbat și s-a îmbrăcat cu chipuri de oameni necunoscute înainte.

Cele patru vîrste Cea dintîi s-a născut vîrsta de aur, care de la sine, fără vreo

judecată și fără vreo lege, respecta dreptatea și încrederea. Teamă de pedeapsă lipsea. Nu se citeau cuvinte amenințătoare pe table de bronz, nici mulțimea nu pălea rugătoare în fața judecătorului, ci oamenii se simțeau în siguranță fără judecată. Tăiat din munți săi, ca să vadă ținuturi străine, nu se coborîse încă pinul pe undele limpezi și muritorii nu cunoșteau alte ținuturi, în afară de ale lor. Orașele nu erau încă încinse cu șanțuri adînci. Nu exista nici lungul bucium, nici încovoiatul corn de aramă, nici coifuri, nici săbii; fără îndatorirea armelor, semințiile trăiau liniștite într-o odihnă plăcută. Pămîntul însuși, slobod și neatins de greblă sau de vreun fier de plug, producea totul de la sine. Iar oamenii, mulțumiți cu hrana ce se făcea fără osteneala cuiva, culegeau fructe de arbuzier și fragi de munte și coarne și mure agățate de tufișurile mărăcinoase și ghinde care cădeau din rotatul arbore al lui Jupiter. Era o veșnică primăvară și zefiri liniștiți mîngiau cu adieri călduțe florile născute fără sămînță. Pămîntul nemuncit dădea roade și ogorul fără ani de odihnă unduia galben de spice grele. Curgeau fluvii de lapte și fluvii de nectar și din stejarul verde picura galbenă, mierea.

Dar, după ce Jupiter a aruncat pe Saturn în întunericul Tartarului și a luat lumea sub stăpînirea sa, a urmat

⁶ Fiul lui Iapet, titanul Prometeu.

vîrsta de argint, mai rea decît cea de aur, dar mai prețioasă decît cea a roșcatei arame. Jupiter a pus capăt primăverii de odinioară și prin ierni, veri, toamne neegale și primăveri scurte a împărțit anul în patru anotimpuri. Atunci, pentru întîia oară, s-a încins aerul încălzit de arșițe uscate și gheața a făcut punte întărită de vînturi. Atunci, pentru întîia oară, au intrat oamenii în case: casele erau peșteri și desisuri de tufe și împletituri de crengi legate cu curmei de tei. Atunci, pentru întîia oară, au fost împrăștiate pe lungile brazde semințe de cereale și juncanii au gemut sub apăsarea jugului.

După aceasta a urmat a treia vîrstă, cea de aramă, cu oameni mai sălbatici și mai porniți pe groaznice războaie, totuși nu criminală.

Ultima vîrstă este din fierul cel tare. Îndată au izbucnit în această epocă de metal inferior toate nelegiuirile. Rușinea, adevărul și credința au dispărut și în locul lor au apărut înșelăciunea, minciuna, șiretlicul, violența și pofta criminală de înavuțire. Corăbierul a întins pînzele în bătaia vînturilor pe care pînă acum nu le cunoștea bine, iar piepturile de corabie, care stătuseră multă vreme în munții cei înalți, au săltat pe valuri necunoscute. Cu chibzuință, măsurătorul a însemnat cu lungi hotare ogorul ce mai înainte era comun, ca aerul și lumina soarelui. Și n-a fost de-ajuns ca pămîntului bogat să i se ceară doar roadele și hrana trebuincioasă, ci s-a pătruns în măruntaiele lui, de unde s-au scos bogățiile, aceste ațițătoare la rău, ce stăteau ascunse în umbrele Styxului. Acum a ieșit la iveală fierul și aurul mai vinovat decît fierul. A apărut războiul, care se folosește de ambele metale, și cu mîini însîngerate a ridicat armele zăngănitoare. Acum se trăiește din jaf. Nu e sigură gazda de oaspe, nici socrul de ginere. Pînă și dragostea între frați e rară. Soțul pîndește moartea soției, iar aceasta pe a soțului. Mamele vitrege pregătesc otrăvuri ucigașe, fiul vrea să știe din vreme anii ce-i mai are de trăit tatăl. Pietatea zace răpusă, iar fecioara

Astreea⁹, ultima dintre divinități, părăsește pământul mînjit de crime.

Crima și pedepsirea giganților

Înaltul azur n-avea să fie mai la adăpost decît pământul; domnia cerului a fost atacată, se spune, de giganți, care au îngrămădit munții peste munți, înălțîndu-i pînă la stele. Atunci tatăl atotputernic¹⁰ cu un trăsnet a sfărîmat Olimpul și a prăbușit Pelionul peste Ossa¹¹. Corpurile monstruoase ale giganților au fost prinse sub dărîmăturile munților pe care ei înșiși îi înălțaseră. Se spune că pământul îmbibat de singele fiilor săi s-a încălzit și, ca să nu dispară orice urmă a acestora, a însuflețit sîngele, prefăcîndu-l în chipuri de oameni. Dar și acea generație a fost disprețuitoare de zei și foarte setoasă de crime sălbatice și de violență: puteai recunoaște că s-a născut din sînge.

Potopul

Cînd din înaltul cerului tatăl oamenilor și fiul lui Saturn a văzut răutățile de pe pământ, a gemut și, aducîndu-și aminte de masa mîrșavă dată de Lycaon¹², ispravă nouă și necunoscută încă de toți zeii, a zămislit în suflet o minie cumplită și demnă de Jupiter. A convocat adunarea zeilor. Nici o întîrziere nu i-a reținut pe cei convocați. Este o cale pe cer, se vede bine noaptea pe timp senin, și se numește Calea Laptelui, cunoscută după strălucirea ei albicioasă. Pe aici își au drumul zeii de sus¹³ către casa și palatul marelui Tunător. La dreapta și la stînga lui se înalță, cu ușile deschise, palatele zeilor mari. Zeii mici locuiesc în altă parte. În rîndul întii și-au statornicit reședința lor măriții și puternicii locuitori ai cerului. Aici

⁹ Astreea, zeța dreptății.

¹⁰ Jupiter.

¹¹ Pelionul și Ossa, munți în Thessalia. Legenda spune că giganții revoltați contra lui Jupiter au îndîlțat Pelionul peste Ossa, ca să poată ataca cerul.

¹² Lycaon rege legendar al Arcadiei; poetul arată mai departe despre ce masă este vorba.

¹³ Zeii de sus, zeli locuitori ai cerului, spre deosebire de zeii de jos, stăpînitori ai lumii subpămîntene.

este locul pe care, dacă mi s-ar îngădui îndrăzneala cuvintelor, nu m-aș teme să-l numesc Palatinul cerului¹⁴.

Așadar, după ce zeii de sus s-au așezat în scaune de marmură, Jupiter, luînd loc pe un tron mai înalt și sprijinindu-se într-un sceptru de fildeș, și-a scuturat de trei sau de patru ori chica impunătoare, zguduind pămîntul, marea și stelele. Apoi în astfel de cuvinte a dat drumul supărării sale:

„Niciodată n-am fost mai neliniștit pentru domnia lumii, decît atunci cînd giganții cu picioare de tîritoare se pregătiseră să ridice fiecare împotriva-mi o sută de brațe, asaltînd cerul. Deși dușmanul era sălbatic, totuși războiul era pricinuit de o singură crimă și de o singură rasă. Acum trebuie să pierd tot neamul muritor, pretutindeni pe unde Nereus¹⁵ înconjoară cu undele sale viitoare pămîntul. Jur pe rîurile Infernului, care curg prin ținuturile împădurite ale Styxului¹⁶, că am încercat pînă acum totul, dar rana nu se poate vindeca, trebuie scoasă din rădăcină cu sabia, ca să nu se întindă și la partea sănătoasă. Am sub poruncile mele semizei, am divinitățile cîmpenești, nimfele, faunii, satirii și silvanii locuitori ai munților, cărora, fiindcă nu le-am acordat încă onoarea cerului, le-am îngăduit să locuiască pămîntul pe care li l-am dat. Dar credeți, zei de sus, că vor fi ei în siguranță, dacă mie, care am în stăpînire și conducere trăsnetul și pe voi, mi-a întins cursa Lycaon, cel cunoscut prin sălbăticia sa?”

Toți au fremătat, arzînd de dorința de a pedepsi pe cel care a cutezat unele ca acestea. Tot astfel, cînd o mină nelegiuită s-a pornit să stingă numele de roman prin sîngele lui Caesar¹⁷, neamul omenesc a rămas deodată

¹⁴ Pe colina Palatinului se găsea casa lui Augustus, pe care, precum se vede, poetul o aseamănă cu locuința lui Jupiter.

¹⁵ Nereus, zeu al mării.

¹⁶ Styxul, riu în infern. Cînd zeli jurau pe apele Styxului, nu mai puteau reveni asupra jurămîntului lor.

¹⁷ Asemănare între revolta giganților și asasinarea lui Caesar de către Brutus și ceilalți conspiratori, asemănare pe care poetul o face pentru a apropia iarăși pe Augustus de Jupiter.

înmărmurit de grozăvia unei asemenea crime și tot pământul s-a cutremurat. Și n-a fost mai mică dragostea alor tăi, Augustus, decît a zeilor pentru Jupiter, care a oprit cu vorba și cu mîna murmurele și toți au tăcut.

Cînd freamătul a încetat, Jupiter, cu ținuta sa gravă de domnitor, a rupt tăcerea, vorbind din nou astfel:

„El și-a primit pedeapsa, fiți fără grijă. Să vă povestesc ce a făptuit și cum a fost pedepsit. Pînă la urechile mele ajunsese ticăloșia vremii. Dorind-o neadevărată, am coborît din înaltul Olimpului și luînd chip de om am început să colind pământul. E prea lungă zăbava să-nșir toate nelegiuirile pe care le-am descoperit pretutindeni. Ce-mi ajunsese la ureche era o nimica toată pe lîngă ce era în realitate. Trecusem Maenalus, groaznicul ascunziș al fiarelor, și Cyllene și pădurile de pini ale regelui Lycaeus¹⁸. Ajuns în Arcadia cînd apusul tîrziu trăgea după sine noaptea, am intrat în palatul neprimitor al tiranului. Am dat semne c-a venit un zeu. Poporul porni să se roage. La început Lycaon rîse de rugăciunile pioase. „Îndată, își zise, voi afla de este zeu sau muritor; dacă va descoperi o crimă, atunci adevărul nu va fi îndoielnic“. Și se pregătește să mă ucidă prin surprindere în timpul nopții, cînd voi fi adormit. O asemenea încercare găsește cu cale să facă, pentru a afla adevărul. Socotind că numai atît n-ar fi de ajuns, înjunghie un ostatic din neamul moloșilor¹⁹ ale cărui membre încă pilpîind de viață parte le fierbe, parte le frige pe jeratic. Apoi mi le servește la masă. Eu, cu focul răzbunător al trăsnetului, prăbușesc atunci casa peste penaii demni de un asemenea stăpîn. El, îngrozit, fuge și încearcă zadarnic să vorbească: urletele sale tulbură liniștea cîmpurilor. Pe față i se adună toată turbarea din el și mînat de dorința obișnuitelor sale crime se repede asupra unei turme de oi, simțînd plăcere să verse sînge. Imbrăcămintea i se preschimbă în păr de animal, brațele în picioare. Se face lup²⁰, dar

¹⁸ Maenalus, Cyllene și Lycaeus, munți în Arcadia.

¹⁹ Moloști, populație din Epir.

²⁰ Etimologia numelui Lycaon duce la numele animalului în care este transformat: lup în grecește se spune lycos.

îi rămîn trăsăturile chipului de mai înainte: aceeași căruntețe a părului, aceeași violență în apucături, aceeași ochi lucitori, același chip al sălbăticiiei. O singură casă a căzut, dar n-a fost singura vrednică să piară: cît se întinde pămîntul domnește sălbatica Erinnys²¹. Ai crede că s-au legat prin jurămînt să facă numai crime. Să-și primească toți, cît mai repede, pedeapsa pe care merită s-o ispășească. Aceasta mi-e hotărîrea“.

Zei aprobă cuvintele lui Jupiter: unii prin vorbe și îndemnuri ce-i măresc furia, alții prin tăcere. Totuși, tuturor le este spre durere pierderea neamului omenesc și întreabă în ce fel va arăta în viitor pămîntul lipsit de muritori? Cine-o să mai aducă tămîie pe altare? Nu cumva se pregătește să lase pămîntul pradă fiarelor sălbatice?

Marele cîrmuitor curmă neliniștea celor ce puneau astfel de întrebări, că doar el are grijă de toate și le făgăduiește o rasă nouă, de obîrșie minunată, neasemenea celei de mai înainte.

Și acum, era cît p-aci să împrăstie fulgerele sale în tot universul, dar s-a stăpînit, temîndu-se ca nu cumva de la atîtea focuri să se aprindă cerul cel sacru și să ardă lunga axă a lumii. Căci și-a amintit că este sorocit în destine că va să vină timpul cînd marea, pămîntul și palatul cerului vor fi cuprinse de flăcări și clădirea lumii făcută cu trudă se va prăbuși²². Pune la loc săgețile făcute de mîinile ciclopilor și se gîndește la o altă pedeapsă: să sloboadă noiane de apă din toate stăvilarele cerului și să piardă neamul muritorilor prin înec.

Îndată închide în peșterile eoliene²³ Aquilonul și toate

²¹ Erinnys, furia care împinge pe oameni la fapte criminale. La romani Furille, la greci Erinnyile, sau Eumenidele, erau zeldzi ale infernului, care pedepseau pe oameni pentru crimele lor, mai ales pe paricizi și fratricizi.

²² Ileracit, și după el, filozofii stoici socoteau că la sfîrșitul sdu universul va pieri prin foc.

²³ În insulele eoliene, astăzi Lipari, credeau cel vechi că își avea reședința Eol, zeul vînturilor; Aquilonul, vînt de nord; Notus, vînt de sud, care aduce furtuni și ploaie marl.

vînturile care alungă norii și dă drumul lui Notus. Acesta zboară cu aripi umede, acoperindu-și fața-i înspăimîntătoare cu un nor negru ca păcura. Barba îi e grea de grindină, valuri îi curg din părul alb, pe frunte îi șed nori, îi sînt pline de rouă penele și pieptul.

Cînd cu mîna sa uriașă stoarse norii atîrnați în aer, se făcu un mare vuiet și valuri după valuri se revărsară din înaltul cerului. Vestitoarea Junonei, Iris²⁴, îmbrăcată în multe culori, aduce apă și alimentează cu ea norii. Se aștern la pămînt semănăturile, se năruiesc nădejtile și rugăciunile muncitorului, și pierе zadarnica trudă a unui an întreg. Mînia lui Jupiter nu s-a mulțumit numai cu prăpădul căzut din cer. Îi ajută fratele său, domnul mărilor, cu alte noiane de ape. Acesta cheamă în adunare rîurile, cărora, după ce au intrat în casa stăpînului lor, le spune:

„Nu-i nevoie acum să vă țin un lung discurs. Revărsați-vă puterile. Trebuie. Deschideți-vă casele, răsturnați digurile și dați frîu liber apelor voastre“.

Abia poruncise, și iată că se și întorc, desfac gurile izvoarelor și le rostogolesc spre mare într-un iureș fără frîu. Însuși Neptun izbește cu tridentul pămîntul, care tremură și-și deschide sinul la năvala apelor. Fără zăgăzuri fluviile aleargă peste cîmpiile întinse și o dată cu semănăturile sînt luate de valuri arbori, turme, oameni, case și templele cu altarele lor. Dacă a rămas undeva vreo casă și a putut să reziste nedărîmată de o atît de mare grozăvie, cel mai înalt vîrf al acesteia este totuși acoperit de valuri și turnurile slăbesc apăsate sub genune.

Acum marea și pămîntul se făcuseră una. Totul era o mare fără țarmuri. Unul stă în vîrfurile unei coline, altul șade într-o barcă încovoiată și vislește acolo unde înainte arase. Unul plutește pe deasupra semănăturilor, sau peste vîrfurile unei case înghițite de valuri, altul zărește un pește în vîrfurile unui ulm. Ancora se înfige într-o livadă verde, unde o aduce întîmplarea; curbatele carene trec peste podgorii și, pe unde pînă de curînd pășteau iarbă

²⁴ Iris, soția vestitoare a zellor, schimbată de Junona în curcubeu.

grațioasele căprioare, acum își tîrăsc corpurile focile cele diforme. Nereidele²⁵ văd cu mirare sub apă dumbrăvi, orașe și case. Delfinii au ajuns în păduri și se vînzolesc înot printre vîrfurile copacilor și clatină arborii pe care-i lovesc. Lupul înoată printre oi, valurile poartă cu ele pe leii cei roșcați și pe tigri. Nici strașnicele puteri ale mistreților, nici iuțile picioare ale cerbului răpit de valuri nu mai sint de folos și, căutînd îndelung pămîntul unde să se poată așeza, pasărea rătăcitoare, cu aripi obosite, cade în mare.

Nețarmurita revărsare de ape a înghițit piscurile și noi valuri izbeau vîrfurile munților. Cea mai mare parte este răpită de ape: pe cei cruțați de valuri îi dă morții lunga foame din pricina lipsei de hrană.

Deucalion și Pyrrha Focida desparte pe aonieni²⁶ de ogoarele oeteene²⁷, pămînt rodnic, cînd a fost pămînt, dar în acea vreme doar parte a mării și noian întins de ape. În această parte se înalță spre stele cu două vîrfuri un munte stîncos cu numele Parnas și trece cu creștetul de nori. Pe acest munte, căci pe ceilalți îi acoperiseră apele, purtat de o mică barcă, s-a oprit Deucalion cu tovarăsa sa de viață. Cum s-au oprit, ei s-au rugat nimfelor Corycide²⁸ și zeilor muntelui și prezicătoarei Themis, care acum dădea oracole în aceste locuri. Nu fusese vreodată un bărbat mai bun decît el, nici mai iubitor de dreptate, sau vreo femeie mai temătoare de zei decît Pyrrha.

Cînd Jupiter a văzut că tot pămîntul e cuprins de întinsul liniștit și limpede al apelor și că din atîtea mii de oameni n-a mai rămas decît unul și din atîtea mii de femei n-a mai rămas decît una, amîndoi cinstiți, amîndoi credincioși în puterea zeilor, a despărțit norii și,

25 Nereidele, fiicele lui Nereus, un zeu al mării.

26 Aonienii, locuitorii vechii Beoții, numită și Aonia.

27 Ogoarele Oeteene se întindeau la poalele muntelui Oeta. Focida era provincie în Grecia centrală, între Beoția la sud și cîmpia Oeteeană la nord.

28 Corycide, nimfe care locuiau în peștera Corycion pe coastele Parnasului.

alungîndu-i unul cîte unul cu Aquilonul, a arătat cerului pămîntul și pămîntului seninul cerului. Nici urgia mării n-a mai dăinuit: punîndu-și la o parte sulîța cu trei vîrfuri, stăpînul mărilor liniștește apele și cheamă pe azuriul Triton²⁹, care stătea deasupra valurilor cu umerii lui acoperiți din naștere de purpură și-i poruncește să sufle din bucium și dînd semnalul să cheme înapoi fluviile și valurile. Acesta ia buciumul găunos și răsucit, cu partea de jos lărgită în formă de pilnie, cu care cînd sună în mijlocul mării vuiesc de vocea lui țărmurile de la răsărit pînă la apus. Cînd zeul cu barba înrourată și-a atins de bucium buzele umede și suflînd a răspîndit poruncile primite, l-au auzit toate apele pămîntului și ale mării. Și toate, auzind poruncile, s-au retras. Acum marea își are țărmurile sale, rîurile intră în albia lor, fluviile se retrag, dealurile încep să se vadă ieșind, se ridică pămîntul, uscatul se întinde pe măsură ce apele descesc și cu vremea pădurile își arată vîrfurile despuiate și păstrează mîlul rămas pe frunze.

Fața pămîntului se întorsese iarăși. Cînd Deucalion a văzut că pămîntul este gol și că pe toată întinderea sa domnesc adinci și întristătoare tăceri, podidindu-l lacrimile astfel a vorbit către Pyrrha:

„O, soră, o, soție³⁰, o, singura femeie supraviețuitoare cu care m-a unit neamul comun și legătura de rudenie și apoi patul de căsătorie, acum aceleași primejdii ne leagă. Pe tot pămîntul, de la răsăritul pînă la apusul soarelui, numai noi doi am rămas. Pe celelalte ființe le-a înghițit apa. Nici acum nu sîntem destul de siguri de viața noastră. Și-acum norii de deasupra noastră mă îngrozesc. Cum ți-ar fi inima, biata, dacă te-ar fi adus aici destinul fără mine? Cum ai îndura singură teama? Cine te-ar mîngîia în durerea ta? Căci eu, crede-mă, dacă te-ar înghiți valurile, te-aș urma, soție, și pe mine m-ar înghiți valurile. O, de-aș putea face prin meșteșu-

²⁹ Triton, zeu al mării, fiul lui Neptun și al Amfitritel.

³⁰ Deucalion și Pyrrha erau veri buni: el era fiul titanului Prometeu, iar ea era fiica lui Epimete, fratele lui Prometeu.

gul tatălui meu³¹ să se nască iarăși popoarele și să insuflu viață unui om făcut din pământ. Acum în noi doi rămîne neamul muritorilor. Așa au găsit cei de sus cu cale. În noi dăinuiesc chipurile oamenilor“.

Aceste cuvinte spusese și amîndoi plîngeau. N-au pregetat să roage voia cerului și să-i ceară ajutor prin sorți sacri. Nu zăbovesc și ajung amîndoi la apele Cephisului³², care, deși nu erau încă limpezi, își urmau vadul de mai înainte. După ce s-au stropit pe haine și pe cap cu apă sfințită, și-au îndreptat pașii spre templul sfînt al Zeitei³³. Fruntea templului era acoperită cu mușchi și altarul stătea fără foc.

Cînd au ajuns pe treptele templului, au îngenunchiat amîndoi și cu teamă au sărutat pietrele reci. Și astfel au zis: „Dacă voința divină se înduplecă învinsă de rugăciuni drepte, dacă se înmoaie mînia zeilor, spune Themis, prin ce meșteșug se poate repara pierderea neamului nostru? Dă ajutor, prea bun, lumii scufundate“. Mișcată, zeița a dat acest oracol: „Depărtați-vă de templu, acoperiți-vă capul, sloboziți-vă cingătoarea hainelor și aruncați înapoia voastră oasele mării voastre mame“. Indelung au rămas în mare mirare. Pyrrha întrerupe cea dintîi tăcerea și refuză să se supună poruncilor zeiței. O roagă cu gură temătoare s-o ierte, căci se teme să jignească umbrele mamei sale, aruncîndu-i oasele. Între timp amîndoi își recheamă în minte cuvintele cu înțelesuri tainice ale oracolului și le frămîntă între ei. În sfîrșit, fiul lui Prometeu liniștește pe fiica lui Epimete prin cuvinte mîngietoare: „Sau sînt înșelătoare gîndurile mele, zice el, sau sînt curate și oracolul nu ne îndeamnă la nici o nelegiuire. Marea mamă este pămîntul. Gîndesc că sînt numite oase pietrele din sînul

³¹ Prometeu a făcut din pământ pe primul om și l-a însuflețit cu foc furat din cer, pentru care faptă a fost pedepsit de Jupiter să stea timp de 30 000 ani înălțat pe o stîncă în Caucaz și un vultur să-i sfîșie necontenit ficatul. Se spune că după 5 000 de ani l-a scăpat de această pedeapsă Hercule.

³² Cephisos, rîu la nordul muntelui Parnas.

³³ Themis, zeița justiției și a prezicerilor.

pământului; acestea ni se poruncește să le aruncăm înapoia noastră“.

Deși Titania³⁴ a fost mișcată de tălmăcirea soțului, speranța totuși i-a rămas în îndoială. Pînă într-atît erau de neîncrezători amîndoi în îndemnurile divine! Dar ce strică să încerce? Se depărtează de templu, își acoperă capul, își descing îmbrăcămintea și aruncă din mers pietre înapoia lor, cum li se poruncise. Pietrele (cine ar crede una ca asta, de n-ar fi cei din vechime mărturie) au început să-și piardă tăria și asprimea lor, să se moaie cu încetul și, muindu-se, să capete o formă nouă. Pe măsură ce creșteau și firea li se îndulcea, se putea vedea la ele oarecare formă omenească, și aceasta nu lămurită, ci ca statuile de marmură în lucru, începute, dar nu terminate. Acea parte din ele care era umedă, cu oarecare sevă și din pămînt, s-a prefăcut în carne; partea tare și care nu se poate îndoi s-a schimbat în oase: cea care forma vinele a rămas sub același nume. Și în scurt timp, prin voința celor de sus, pietrele aruncate de miinile bărbatului au căpătat chip bărbătesc, iar din cele aruncate de mînă femeiască a apărut femeia. De aceea sîntem un neam tare și încercat în munci, dovedind astfel obîrșia din care sîntem născuți.

**Apollo ucide șarpele
Python**

Pămîntul a născut de la sine celelalte viețuitoare cu diferite înfățișări. După ce umezeala de

mai înainte s-a încălzit de căldura soarelui, iar noroiul și mlaștinile mocirloase s-au umflat de arșiță, au crescut și semințele creatoare ale ființelor, hrănite în pămîntul viu ca în pîntecele mamei, și cu încetul au căpătat chipuri. Astfel după ce Nilul cel cu șapte brațe părăsește ogoarele mustind de apă și apele sale se întorc la vechea matcă, iar astrul zilei încinge mîlul proaspăt, țărani, cînd răstoarnă pămîntul cu plugul, găsesc mulțime de vietăți. Dintre acestea, pe unele le văd de curînd zămislite și la începutul dezvoltării, pe altele mai dez-

³⁴ Epimete și Prometeu erau numiți titani, ca și tatăl lor Iapet; Pyrrha este numită de poet Titania, ca fiică a lui Epimete.

voltate, dar nedesăvîrșite: adesea în același corp o parte trăiește, iar alta este lut primitiv. Cînd umezeala și căldura se îmbină într-un amestec cuvenit, zămislească și din acestea două iau naștere toate. Deși focul și apa sînt în luptă, aburul umed creează toate lucrurile și unirea contrariilor este începutul vieții³⁵.

Astfel, pămîntul plin de milul adus de potop încălzindu-se de soare și de fierbințeala văzduhului, a dat naștere la nenumărate spețe, pe care parte le-a făcut tot cu chipurile vechi, parte le-a creat ca spețe noi.

Pămîntul, deși poate n-a vrut, dar tot el te-a născut și pe tine atunci, mare Python, — șarpe necunoscut înainte, care erai spaima noilor locuitori. O mare parte din munte ocupai cu corpul tău! Pe acest balaur uriaș Zeul purtător de arc³⁶, care înainte nu se folosise niciodată de astfel de arme decît împotriva cerbilor și a sprintenelor căprioare, l-a ucis cu greu, cu o mie de săgeți, aproape golindu-și tolba pînă ce veninul a ieșit prin rănile negre. Și pentru ca vremea să nu poată șterge amintirea acestei fapte, zeul a instituit jocuri sacre, numite pythice³⁷, de la numele șarpelui răpus, cu vestite concursuri. Tînărul care învingea în aceste întreceri de lupte, alergări, sau aruncări cu discul, primea ca răsplată o coroană din frunze de stejar. Nu exista încă laurul și Phoebus³⁸ își încingea cu orice fel de frunze frumoasele lui tîmple cu lungi plete.

Metamorfoza Daphnei în laur

Prima iubire a lui Phoebus a fost Daphne, fiica rîului Peneus³⁹. Această dragoste i-a dat-o nu soarta neștiutoare, ci sălbatica minie a lui Cupidon.

³⁵ Idel împrumutate din filozofia greacă, direct sau prin scriitorii latini, mai ales prin Varro.

³⁶ Apollo.

³⁷ Jocurile pythice sau pythiene au fost instituite din timpurile legendare ale Greciei, poate din timpul războiului troian.

³⁸ Phoebus, alt nume al lui Apollo.

³⁹ Peneus, rîu în Thessalia.

Delianul⁴⁰, mîndru de victoria împotriva balaurului, l-a văzut odată pe Cupidon cum își întindea coarda arcului. „Ce-i cu tine, zburdalnic copil, de umbli cu arme viteze — i-a zis; asemenea sarcini se cuvin a cădea pe umerii noștri, care putem pricinui răni sigure fiarelor sau dușmanului. Doar eu am așternut de curînd la pămînt cu nenumărate săgeți pe umflatul Python, care apăsă atîția munți cu pîntecu-i purtător de moarte. Tu fii mulțumit că așți cu făclia ta nu știu ce iubiri și nu pretinde laudele datorate nouă“. Fiul Venerei îi răspunde: „Poate să țintească arcul tău pe orișicine, Phoebus, dar al meu te țintește pe tine și cu cît sînt biruite de tine toate animalele, cu atît este mai mică gloria ta decît a mea“.

Abia terminase de vorbit și, străbătînd văzduhul cu filfiiri de aripi, s-a oprit grabnic pe vîrfurile umbrose ale Parnasului și din tolbă a scos două săgeți cu urmări deosebite: una inspiră dragostea, alta o alungă. Cea care inspiră este de aur și strălucește cu vîrfurile ei ascuțite. Cea care o alungă n-are vîrf și-i cu plumb sub trestie. Cu aceasta din urmă zeul țintește în nimfa Peneida⁴¹; iar cu cealaltă rănește pe Apollo, săgeata pătrunzîndu-i în măduva oaselor. Iată Apollo începe să iubească, iar Daphne fuge de îndrăgostit, plăcîndu-i să urmărească animalele sălbatice în desișul pădurilor, să se împodobească cu blana lor, să se ia la întrecere cu nenuntita Diană. O singură panglică îi strîngea părul așezat fără grijă deosebită. Mulți au cerut-o. Ea i-a respins pe pețitori, preferînd să străbată păduri neumblate, nesuferind și necunoscînd bărbatul. Nu-i păsa de ce-i aceea căsătorie, ce-i aceea iubire, ce-i aceea unire. Adesea tatăl ei spunea: „Fiică, tu mi-ești datoare un ginere“. Adesea tatăl i-a zis: „Fiică, tu-mi datorezi nepoți“. Ea, urînd ca pe o crimă făcliile de nuntă, cu frumoasa-i față

⁴⁰ Delianul, epitet dat lui Apollo, pe care mama sa Latona l-a născut în insula Delos.

⁴¹ Peneida, nume patronimic al nimfei Daphne, fiica lui Peneus, riu pe valea căruia creșteau mulți lauri, care au dat naștere acestei legende.

inundată de îmbujorarea pudoarei și agățându-se cu brațe mîngîietoare de gîtul tatălui, îi spune: „Lasă-mă, prea iubite tată, să mă bucur de o veșnică feciorie. Doar înainte-mi și Diane i-a dat tatăl său⁴² această cinste!“ Și tatăl îi îngăduie. „Dar, zice el, frumusețea ta te oprește să fii ceea ce dorești și ea ți-e o piedică pentru legămîntul luat“.

Phoebus o iubește și dorește dragostea Daphnei pe care a văzut-o. Nădăjduiește să aibă ceea ce dorește, dar oracolele sale îl înșală. Precum arde miriștea după ce s-a secerat și au fost luate spicele⁴³, precum ard gardurile vechi, de care călătorul imprudent se apropie prea mult cu făclia, sau lingă care o lasă aproape de ziuă, tot așa era cuprins de flăcări acest zeu, tot așa îl ardea jarul în tot pieptul, nutrind speranța zadarnică a dragostei. El privește cum ei i se răsfiră pe umeri părul în neorînduială și spune: „Oe frumos ar fi dacă ar fi strîns în bucle!“ Îi vede ochii strălucind de foc asemenea stelelor, îi vede gura, care nu-i e destul că a văzut-o. Îi admiră degetele și mîinile și brațele goale mai sus de cot, iar cît sînt acoperite și le închipuie și mai frumoase. Dar ea fuge mai repede ca vîntul cel ușor și nu se oprește la aceste cuvinte ale celui care o cheamă:

„Nimfă a lui Peneu, te rog, oprește-te. Nu un dușman te urmărește. Oprește-te, nimfă! Așa fuge mieluşeua de lup, așa cerboanca de leu, așa porumbițele cu aripi grăbite de frica vulturului. Fiecare își are dușmanii săi. Eu te urmăresc din dragoste. Vai mie, nenorocitul! Să nu cazi, sau nesuferiții mărăcini să-ți zgirie fără nicio vină picioarele și să-ți fiu pricină durerii. Sînt greu de străbătut locurile către care te grăbești. Te rog, aleargă mai încet, oprește-ți fuga. Și eu te voi urmări mai încet. Uită-te totuși cui îi ești dragă. Eu nu sînt locuitor al muntelui, nu sînt păstor nespălat, nu păzesc vite și oi. Nu știi, necugetato, nici nu știi de cine fugi și

⁴² Jupiter.

⁴³ Cel vechi secerau grîul tăind numai spicele, nu și palele, cărora le dădeau foc și a căror cenușă îngreda ogorul.

de ce fugi! Mie-mi servește și pământul delfic⁴⁴ și Claros⁴⁵ și Tenedos⁴⁶ și palatul de la Patara⁴⁷. Jupiter este tatăl meu. Prin mine se dă la iveală ce-a fost, ce este și ce va fi. Prin mine cîntecele se însoțesc cu lira. Săgeata mea țintește fără greș. Totuși, e o săgeată mai fără greș decît a mea, care mi-a rănit inima. Medicina este invenția mea și sînt numit pe pământ aducătorul de ajutor⁴⁸. Vai mie, că iubirea nu se poate vindeca cu nici o būru-iană. Artă mea, folositoare tuturor oamenilor, mie nu mi-e de folos“.

Pe cînd el voia să-i vorbească mai multe, Peneiana a fugit în goană, fricoasă, și l-a lăsat cu vorbele neterminate. Dar și atunci i se părea frumoasă: în bătaia vîntului îmbrăcămîntea îi flutura, dezvăluindu-i trupul și adieri ușoare îi dădeau pe spate părul despletit. Fuga îi mărea frumusețea. Dar tînărul zeu nu poate răbda mai departe să-i facă rugăminți zadarnice. O urmărește cu pași repezi, cum îl îndemna Amor însuși. Ca un cîine galic, care a văzut în cîmp deschis un iepure și punîndu-și amîndoi nădejdea în ajutorul picioarelor, unul caută prada, celălalt salvarea, unul ținîndu-se aproape speră că acum îl va prinde și-l urmărește cu botul întins, celălalt este în primejdie de a fi prins și se smulge cînd era să fie înșfăcat și scapă de gura care-l atinge, la fel sînt zeul și fecioara: el îmboldit de speranță, ea de teamă. Zeul totuși mai ușor, ajutat de aripile lui Amor, o urmărește fără răgaz, gata s-o ajungă din urmă și răsufierea lui învoldurează părul răsfirat pe umerii fugarei. Cu puterile istovite ea se face palidă și, învinsă de greul fugii

⁴⁴ În orașul Delfi era un oracol al lui Apollo și aci aveau loc jocurile pythice, despre care a fost vorba la pag. 17.

⁴⁵ Claros, mic oraș în Ionia, vestit prin cultul lui Apollo care avea aci un oracol și un templu.

⁴⁶ Tenedos, insulă în marea Egee, în fața Troiei. În această insulă era de asemenea, un templu al lui Apollo.

⁴⁷ Patara, oraș în Lycia, cu un vestit templu al lui Apollo.

⁴⁸ Apollo era zeul oracolelor (răspunsuri asupra viitorului, date de preoți ca venind de la zei), al muzicii și al medicinei, pe care el a inventat-o, Esculap fiind elevul său.

repezi, privind apele Peneului, zice: „Ajută-mă, tată, dacă într-adevăr voi, fluviile, aveți putere divină. Pământule, înghite-mi corpul prin care am plăcut, sau prin schimbare pierde-mi înfățișarea aceasta care face să fiu insultată”.

Abia și-a terminat ruga și o mare greutate îi înțepește picioarele. O scoarță subțire de copac îi încinge trupul plătind. Părul i se schimbă în frunze, brațele în ramuri. Picioarele, pînă de curînd atît de repezi, se prind de pămînt cu rădăcini fixe. Fața i se preschimbă într-un vîrf de arbore. Numai strălucirea frumuseții îi mai rămîne. Phoebus o iubește și așa și, punînd mîna pe tulpina proaspăt formată, îi simte inima zvîcnind încă sub noua scoarță. El strînge în brațele sale ramuri în loc de brațe și acoperă cu sărutări lemnul. Dar lemnul fuge de sărutări. „Dacă nu poți să fii soția mea, — zice zeul — vei fi desigur arborele meu; întotdeauna, laurule, tu vei încununa părul meu, chitara și tolba mea. Vei fi podoabă generalilor latini, cînd voci vesele vor cînta triumful și cînd Capitoliul va vedea lungi procesiuni de sărbătoare. Credincioasă păzitoare, vei sta la intrare în fața palatelor auguste⁴⁹ alături de stejar. Și, după cum capul meu totdeauna tînăr are părul netuns, poartă și tu podoabe veșnice de frunze⁵⁰”.

Paean⁵¹ sfîrșise. Cea schimbată de curînd în laur încuviință mișcîndu-și ramurile și fu văzută plecîndu-și vîrfurile, ca și cum și-ar fi mișcat capul.

Metamorfoza lui Io în
junlucă și a lui Syrinx
în trestie

Este în Haemonia⁵² o vale pe care
o înconjoară din toate părțile
păduri ce se urcă pe povîrnișuri
de stînci. Oamenii o numesc

Tempe. Prin această vale Peneus, izvorînd de la poalele

⁴⁹ La intrarea în locuința lui Augustus erau, de o parte și de alta, doi lauri.

⁵⁰ Laurul este o plantă cu frunze care nu cad în timpul iernii.

⁵¹ Paean, nume al lui Apollo, considerat ca medic, și al lui Esculap, fiul său. (Paean în grecește înseamnă medic, salvator).

⁵² Haemonia, vechi nume al Thessaliei.

Pindului, se rostogolește cu unde înspumate. În căderea lui năvalnică ridică nori de aburi, care se agită ca un fum subțire ce se destramă în ploaie peste vârful pădurilor și vuietul lui se întinde pînă departe. Aceasta e casa, acesta e palatul, aci sînt altarele marelui rîu. Aici, șezînd într-o peșteră săpată în stîncă, el dă porunci undelor și nimfelor care îi locuiesc undele. Aci vin, neștiind dacă să-l ferească sau să-l mîngîie pe tatăl Daphnei, rîurile din aceleași ținuturi, purtătorul de ploi Spercheos, neli-niștitul Enipeus, bătrînul Eridanus, domolul Amphrysos și Aeas⁵³. Apoi vin celelalte rîuri, care, curgînd pe unde le poartă valurile, își duc în mare undele obosite de lungi rătăcirii.

Singur Inachus⁵⁴ lipsește și, retras în fundul peșterii sale, își sporește apele cu lacrimi. Nenorocitul o plînge pe fiica sa Io, ca și cum ar fi pierdut-o. Nu știe: se bucură ea de viață, sau este printre cei morți? Fiindcă n-o găsește nicăieri, socotește că nu există nicăieri și în sufletul său se teme de lucruri și mai rele.

Jupiter o văzuse pe Io pe cînd ea se întorcea de la fluviul părintesc. „O, fecioară demnă de Jupiter, zise el, nu știu pe cine vei face fericit cu patul tău de nuntă. Indreaptă-te spre umbra înaltelor păduri (și i-a arătat umbra pădurilor). Soarele la mijlocul drumului încălzește din înaltul cerului. Iar dacă te temi să intri singură în aceste ascunzișuri ale fiarelor sălbatice, vei merge în tănițele pădurii, ocrotită de paza unui zeu. Nu un zeu de rînd, ci cel ce ține în mîna sa puternică sceptrul cerurilor, cel ce trimite trăsnetele pururi mișcătoare. Nu fugi de mine!” Căci ea fugea, lăsînd în urmă pășunile Lernei⁵⁵ și ogoarele Lyrceului⁵⁶ presărate cu arbori, cînd zeul.

⁵³ *Între aceste riuri care, precum se vede, curg prin Thessalia, poetul amestecă riul Aeas, care se găsea în Illyricum, și Eridanul, nume poetic al Padulului din nordul Italiei.*

⁵⁴ *Inachus, riu în Argolida.*

⁵⁵ *Lerna, ținut la sud de Argos în Pelopones.*

⁵⁶ *Lyrceul, munte în Pelopones, între Arcadia și Argolida.*

ascunzînd pămîntul într-o negură deasă, oprește pe nimfă din fugă și-i răpește cinstea.

În vremea aceasta Junona își aruncă privirea peste ogoare și vede cu mirare cum norii veniți în zbor au învăluit ziua într-un întuneric de noapte. Își dă seama că ei nu s-au ridicat nici din riuri, nici din umezeala pămîntului. S-a uitat în jur să vadă unde e soțul său, ca una care-i cunoștea infidelitățile și care-l prinsese de atîtea ori în greșeală. Negăsindu-l în cer, a zis: „Sau mă înșel, sau sînt insultată“. Și alunecînd pe undele văzduhului, din înaltul cerului se oprește pe pămînt și poruncește norilor să se retragă.

Dar Jupiter presimțise sosirea soției și prefăcuse frumosul chip al fiicei lui Inachus într-o junincă. Dar și așa era frumoasă. Fără să vrea, Saturniana⁵⁷ admiră frumusețea junincii și, ca și cum n-ar ști adevărul, întrebă a cui e, de unde și din ce turmă. Jupiter minte că e născută din pămînt, să nu-i mai caute obîrșia. Saturniana o cere în dar. Ce să facă? E crud să dea ce a iubit, dar e bănuît dacă n-o dă. Rușinea îl sfătuiește într-un fel, iubirea în altul. Și poate că rușinea ar fi fost învinsă de iubire; dar, dacă n-ar fi vrut să facă tovarășei sale de neam și de căsătorie un dar așa de neînsemnat, juninca ar fi început să pară altceva. Chiar dîndu-i-se rivala, zeiței nu i s-a împrăștiat de tot bănuiala. S-a temut de Jupiter și de infidelitatea lui, pînă cînd a dat-o pe Io în paza lui Argus, fiul lui Arestor.

Argus avea de jur împrejurul capului o sută de ochi și pe rînd i se odihneau cîte doi; ceilalți erau treji și stăteau de pază. Oricum stătea privea la Io, chiar întors cu spatele, avea înaintea ochilor pe Io. Ziua o lăsa să pască. Dar cînd soarele apunea sub pămînt, o închidea și o lega cu un lanț de gîtul ei care nu merita o astfel de umilință. Îi dădea să mănînce frunze de arbori și ierburi amare. În loc de pat, nefericita se culca pe pămînt, care nu era totdeauna acoperit cu iarbă, și bea apă tulbure.

⁵⁷ Junona și Jupiter erau fiți ai lui Saturn.

Chiar dacă voia să întindă rugătoare brațele spre Argus, n-avea ce brațe să întindă. Încercînd să se plîngă, din gura ei ieșeau doar mugete; și se temea de glasul pe care-l auzea, se speria de propria ei voce. O dată a venit pe malul unde obișnuia adesea să se joace, pe malul lui Inachus. Dar cînd s-a văzut în apă cu coarne, s-a îngrozit și a fugit înnebunită.

Naiadele n-o cunosc, nici Inachus însuși n-o cunoaște cine este. Dar ea își urmează tatăl, își urmează surorile, se lasă să fie mîngîiată, ea însăși cată să fie alintată. Bătrînul Inachus culege iarbă și-i dă. Ea linge mîinile tatălui său, le sărută și nu-și poate stăpîni lacrimile. Dacă cel puțin ar putea să-i vorbească! I-ar cere ajutor, i-ar spune numele și nenorocirea sa. Cuvinte scrise, în loc de vorbe, pe care le scrie cu piciorul în țărînă, arată trista sa schimbare. „Vai mie, nenorocitul!”, strigă Inachus și, atîrnîndu-se de coarnele și de gîtul albei juninci care geme, exclamă din nou: „Vai mie, nenorocitul! Te-am căutat, fiica mea, peste tot pămîntul. Cînd erai pierdută, durerea mi-era mai ușoară decît acum că te-am găsit. Taci și nu răspunzi cuvintelor mele. Numai suspine scoți din adîncul pieptului și un singur lucru poți face: mugești la vorbele mele. Neștiutor, îți pregăteam făclii de cununie și nuntă. Prima mea speranță era să am un ginere; a doua, să am nepoți. Acum va trebui să-ți iei bărbat din cireadă și să ai copii din cireadă. Ah! de ce nu pot prin moarte să-mi curm atîtea dureri! Am nenorocirea de a fi zeu, de a-mi fi închisă poarta morții și de a-mi purta în veșnicie durerea“.

Pe cînd el se tînguia astfel, pe neașteptate vine instalatul⁵⁸ Argus, răpește pe Io de la tatăl ei și o duce în alte pășuni, iar el se suie pe vîrfurile unui munte, de unde sezînd să poată privi în toate părțile.

Stăpînul zeilor nu poate îndura mai departe suferințele atît de mari ale nepoatei lui Phoroneus⁵⁹. Cheamă pe fiul

⁵⁸ Cu ochii asemenea stelelor.

⁵⁹ Phoroneus, vechi rege în Argos. Vezi și nota 36, Cartea II.

pe care i-l născuse strălucitoarea Pleiadă⁶⁰, și-i poruncește să-l dea morții pe Argus.

A întârziat puțin Mercur de și-a pus aripile la picioare, varga aducătoare de somn în mîna puternică și coiful pe cap. În această ținută fiul lui Jupiter a zburat din palatul tatălui său pe pămînt. Aci și-a scos coiful, și-a desfăcut aripile de la sandale și a ținut la el numai caduceul⁶¹. Cu acesta conduce, ca un păstor, niște capre pe care le-a găsit pe cîmpuri neumblate cînd a venit și le cîntă din nai. Păstorul Junonei a fost cucerit de cîntecul nemaiauzit: „Oricine ești, ai putea să șezi cu mine pe această lespede, îi spuse Argus. În altă parte nu e un loc cu iarbă mai bună pentru turmă și vezi că e și umbră bună pentru păstori“. Atlantide⁶² se așază și lungește ziua povestind multe și, cîntînd din nai, încearcă să înșele ochii veghetori. Argus se luptă totuși să învingă somnul molatic. Deși cu o parte din ochi ațipește, cu alta stă de veghe; ba îl întreabă, pentru că fusese de curînd inventat naiul, cine și cum l-a născocit. Atunci zeul îi răspunde:

„Sub munții înghețați ai Arcadiei, era printre nimfele hamadryade ale muntelui Nonacris, o foarte vestită naiadă⁶³. Aceste nimfe o numeau Syrinx. Nu o dată își rîsese ea de satirii care o urmăreau și de alți zei pe care-i are pădurea umbroasă și cîmpul rodnic. Prin înclinările sufletești și prin fecioria ei cîntea pe zeița din Ortygia⁶⁴. Și prin îmbrăcăminte căuta să imite pe Diana, astfel că cine o vedea s-ar fi putut înșela, ar fi putut-o lua drept fiica

⁶⁰ Mercur era fiul lui Jupiter și al pleladei Maia, fiica lui Atlas.

⁶¹ Caduceul, bagheta cu care legenda spune că Mercur a desprins odată doi șerpi care se băteau. Caduceul este reprezentat avînd la capul de sus aripi iar de-a lungul doi șerpi încolăciți, și a devenit emblema concordiei. Este de asemenea emblema comerțului, Mercur fiind și zeul comerțului.

⁶² Atlantide, alt nume al lui Mercur, care era nepot al lui Atlas, rege în Mauretania.

⁶³ Naiadele, divinități ale rîurilor și ale izvoarelor. Hamadryadele, ca și dryadele, erau divinități ale pădurilor.

⁶⁴ Ortygia, vechi nume al insulei Delos, unde s-a născut și era adorată în chip deosebit Diana, pe care poetul o numește aici zeița din Ortygia.

Latonei⁶⁵, dacă arcul ei n-ar fi fost de fildeș, iar al Dianei de aur. Dar și așa privitorul era amăgit. Pe cînd se întorcea odată de pe muntele Lycaeus, Pan⁶⁶, cu capul încununat de pini, o vede și-i adresează aceste cuvinte...“ Urma ca Mercur să spună cuvintele rostite de Pan, să arate cum nimfa a fugit pe cărări neumblate disprețuindu-i rugămințile, pînă ce a ajuns la rîul nisipos și liniștit al Ladonului⁶⁷, cum aci, neputînd merge mai departe din cauza rîului, a rugat pe naiade, surorile ei, să-i schimbe chipul și Pan, socotind că a prins pe Syrinx însăși, în locul trupului nimfei ținea în brațe niște trestii de baltă; cum o dată cu respirația lui aerul suflat în trestii dădea un sunet ușor asemenea unei tînguiri și cum zeul, cucerit de noua artă și de farmecul vocii, a zis: «Această unire cu tine îmi va rămîne», și unind cu ceară trestii de mărime neegală a făcut naiul căruia i-a dat numele nimfei. Cînd avea să spună acestea, Cyllenianul⁶⁸ a văzut că toți ochii lui Argus au adormit și că luminile le-au fost acoperite de somn. Intrerupînd îndată povestirea, i-a întărit somnul, atingîndu-i ochii cu varga minunată. Apoi fără întîrziere cu sabia încovoiată îi taie capul, care moțăia pe piept, și-l prăvălește de pe stîncă, pătînd cu sînge piatra abruptă.

Zaci, Argus, și ți s-a stins lumina pe care o aveai în atîtea priviri! Noaptea veșnică s-a așternut peste cei o sută de ochi! Pe aceștia Saturniana⁶⁹ îi strînge și-i așază răsfirați pe penele pasării sale consacrate, umplîndu-i coada de pietre nestemate, care strălucesc ca stelele. Aprinsă de minie, ea nu și-a amînat răzbunarea și a adus în ochii și în sufletul rivalei sale argoliene⁷⁰ pe purtătoarea de groază Erinnys⁷¹, ascunzîndu-i în piept întîritări de furie oarbă și făcînd-o să alerge nebună peste tot pămîntul.

⁶⁵ Latona, fiica titanului Ceos, mama Dianei și a lui Apollo.

⁶⁶ Pan, zeu al păstorilor și al pădurilor.

⁶⁷ Ladonul, riu în Arcadia.

⁶⁸ Mercur se născuse pe muntele Cyllene, în nordul Arcadiet.

⁶⁹ Saturniana, Junona; vezi nota 57.

⁷⁰ Io era fiica lui Inachus din Argos.

⁷¹ Erinnys, vezi nota 21.

Rămînei, Nilule, cel din urmă martor al nemăsuratelor ei chinuri. De îndată ce a ajuns la acest fluviu, a căzut în genunchi pe mal și, dîndu-și capul pe spate și înălțîndu-și cum a putut privirile spre stele, părea că prin gemete, lacrimi și muget jalnic se plînge lui Jupiter și-l roagă să-i curme suferințele. El, înlănțuind brațele de gîtul soției sale și îmbrățișînd-o, o roagă să pună în sfîrșit capăt răzbunării sale. „Lasă teama de viitor, zice el, aceasta nu-ți va fi niciodată pricină de durere“, și poruncește ca aceste cuvinte să le audă apele Styxului ca jurămînt.

Cînd zeița s-a îmbunat, nimfa și-a reluat înfățișarea de mai înainte și a redevenit ceea ce fusese la început: părul de animal îi dispare de pe corp, coarnele de asemenea, orbita ochilor se strînge, gura i se micșorează, i se refac umerii și mîinile, copitele i se transformă în cîte cinci unghii. N-a mai rămas nimic de junincă în ea, decît culoarea albă a frumuseții sale. Se ridică în două picioare, bucuroasă că-i sînt de ajuns acestea și, temîndu-se să vorbească, pentru ca să nu mugească iarăși ca o junincă, se oprește sfioasă la mijlocul cuvintelor. Azi nimfa este zeiță foarte vestită, cinstită de un sobor de preoți îmbrăcați în haine de în⁷². Se crede chiar că din legătura cu marele Jupiter a născut pe Epaphus, care are temple prin orașe alături de tatăl său.

De aceeași vîrstă și cu aceeași fire ca Epaphus era fiul soarelui, Phaeton, pe care nu l-a putut răbda nepotul lui Inachus⁷³ să se laude și să spună cu mîndrie că este fiul lui Phoebus. „Nebun ce ești, o crezi pe mama ta — i-a zis — și te umfli de închipuirea unui tată neadevărat“. Phaeton s-a roșit și, stăpînindu-și mînia de rușine, a alergat la mama sa, Clymene, căreia i-a pîrît batjocura lui Epaphus. „Dacă poți răbda una ca aceasta, mamă — zise el — eu, cel mîndru și increzător în mine, am tăcut. Mi-e rușine de această insultă, mi-e rușine că el mi-a putut

⁷² Io este identificată cu zeița egipteand Isis.

⁷³ Epaphus era nepot al lui Inachus, fiind născut de fiica acestuia, Io.

vorbi așa, iar eu n-am putut să-l înfrunt. Dacă sînt născut din viță cerească, arată un semn al neamului meu, arată că sînt din cer“.

Acestea a spus și înlănțuindu-și brațele de gîtul mamei a rugat-o, pe capul ei și al soțului ei Merops și pe făcliile de nuntă ale surorilor sale, să-i dea un semn sigur despre adevăratul său tată. Mișcată de rugămințile lui Phaeton, sau de mînia celor auzite, Clymena a întins brațele amîndouă spre cer și, privind lumina soarelui, a zis: „Pe acest astru frumos cu raze strălucitoare, care ne vede și ne aude, îți jur, fiule, că tu ești fiul acestui soare, pe care-l privești și care stăpînește lumea. Dacă spun lucruri închipuite să nu-l mai văd și lumina lui de acum să fie cea din urmă în ochii mei. Nu este pentru tine mare oboseală de a cunoaște palatul tatălui tău. Casa de unde răsare este la hotarul țării noastre. Dacă te poartă cugetul, du-te și întreabă-l pe el“.

Phaeton tresaltă de bucurie după aceste cuvinte ale mamei sale și cu gîndul se și vede în cer. Plecînd, trece de țara sa Ethiopia și de India cea așezată sub arșița de soare și ajunge nerăbdător la răsăritul soarelui.

CARTEA II

Phaeton cere să conducă pentru o zi carul soarelui; el este lovit de trăsnet și prăbușit din cer

Palatul soarelui se înalță măreț cu coloanele spre cer, strălucind de atîta aur sclipitor și de piropul¹ care imită flăcările. Vîrful îi era de fildeș lustruit și

ușile cu două canaturi radiau lumini din argintul lor. Dar construcția era mai presus de materialul din care era alcătuită. Căci Mulciber² sculptase aci mările care înconjură pămîntul, globul pămîntesc însuși și cerul care se înalță peste pămînt. Apele albastre își au zeii lor: cîntărețul Triton³, schimbătorul la față Proteus, Aegeus⁴, care apasă cu brațele sale spatele uriașe ale balenelor, Doris⁵ și fiicele sale, dintre care unele se văd înotînd, altele șezînd și uscîndu-și părul ud pe stîncă, iar altele sînt purtate de pești. N-au toate aceeași înfățișare, dar totuși nu sînt nici fără asemănare: cum se cade

¹ Pirop, un aliaj din aramă și aur, din care era făcută tabla acoperișului.

² Mulciher, nume dat lui Vulcan fiindcă modela metalele. În latinește *mulcere* = a netezi, a imblinzi, a modela.

³ Triton și Proteus, zeități marine, fii ai lui Neptun. Lui Proteus îi dăduse tatăl său darul prorociei și puterea de a-și schimba chipul.

⁴ Aegeus, gigant marin cu 100 de brațe.

⁵ Doris, fiica Oceanului și a lui Tethys, soția lui Nereus și mama nereidelor.

să fie surorile. Pe pământ se văd oameni, orașe, păduri, animale sălbatice, riuri, nimfe și zeități cîmpenești. Deasupra este zugrăvită bolta cerului strălucitor. Șase zodii se văd în partea dreaptă și șase în stînga.

De îndată ce a urcat drumul care merge tot suindu-se și a intrat în palatul părintelui de care s-a îndoit, fiul Clymenei⁶ și-a îndreptat pașii spre fața tatălui său, dar s-a oprit de departe, căci nu putea suporta lumina mai de aproape. Phoebus ședea pe tron, îmbrăcat într-o haină de purpură, împodobită cu smaragde strălucitoare. La dreapta și la stînga lui stăteau zilele, lunile, anii, veacurile și orele, așezate la distanțe egale. Era și tînăra primăvară, încinsă cu o cunună de flori. Vara stătea goală și purta ghirlande de spice. Era și toamna lipicioasă de mustul strugurilor și iarna înghețată, cu părul alb și zburlit. Deși astfel înconjurat, soarele zări, cu ochii lui care văd toate, pe tînărul care era înmărmurit de această nouă priveliște.

„De ce ai venit pînă aici, — îi spune — ce pricină te-a adus la acest castel, Phaeton, fiul meu? Căci n-aș putea tăgădui că-ți sînt tată“. El răspunde: „O, lumină a întregii lumi, tată Phoebus, dacă-mi dai voie să mă folosesc de acest cuvînt și dacă Clymene nu acoperă o greșală cu un vâl de minciuni, dă-mi o garanție, tată, prin care să fiu crezut adevărat urmaș al tău, și alungă din sufletul meu îndoiala“.

Astfel zisese. Iar tatăl și-a scos de pe cap coroana de raze strălucitoare, a poruncit lui Phaeton să vină mai aproape și, după ce l-a îmbrățișat, i-a spus: „Nu se cade să fii tăgăduit de mine și Clymene a grăit adevărul despre nașterea ta. Ca să nu te mai îndoiești, cere-mi orice dar vrei să-l ai din partea mea. Apele pe care jură zeii, nevăzute încă de ochii mei⁷, să fie mărturie a celor făgăduite“.

Nici nu terminase bine și Phaeton cere carul tatălui

⁶ *Phaeton.*

⁷ *Vezi nota 18, Cartea I.*

său și dreptul de a conduce o zi caii înaripați. Tatăl s-a căit că a jurat și, clătînînd din cap de trei-patru ori, a zis:

„Cuvintele mele necugetate te-au făcut să vorbești și tu necugetat. O, de-aș putea să nu-mi ții făgăduiala, mărturisesc, fiule, că numai acest lucru ți l-aș refuza. Mi-e îngăduit să te sfătuiesc totuși. Voia ta nu este fără primejdie. Dorești însărcinări mari, Phaeton, și care nu se potrivesc cu puterile, nici cu vîrsta ta de copil. Tu ești un muritor și ceea ce dorești este faptă de nemuritori. Fără să știi, tu ceri ceea ce nici zeii nu pot face. Fiecăruia îi e îngăduit ce-i place, dar nimeni nu poate, în afară de mine, să stea în carul meu de foc. Nici chiar stăpînul marelui Olimp, care aruncă sălbaticile trăsnete cu dreapta lui groaznică, nu conduce acești cai. Și ce avem mai mare decît pe Jupiter? La început drumul este foarte greu de urcat, abia îl biruie caii dimineața, cînd sînt odihniți. La mijlocul cerului înălțimea este cea mai mare. De aci adesea mi-e teamă cînd văd marea și pămîntul. Inima îmi tremură de frică. Ultima parte a drumului merge în jos și are nevoie de o conducere sigură. Atunci de obicei se teme chiar și Tethys⁸ care mă primește în undele sale, să nu mă prăbușesc. Mai ales că cerul este răpit de o mișcare în jur, neconținută. El trage cu sine și stelele, pe care le răsuțește într-un vîrtej repede. Eu mă împotrivesc lor, înfruntînd năvala care biruie pe celelalte, și sînt purtat în sens contrar într-o mișcare repede. Inchipuie-ți că ți-am dat carul. Ce-ai să faci? Vei putea merge împotriva vîrtejului polilor, ca să nu te ia cu sine repezeala axei cerului? Poate ți se vor arăta păduri sfinte, și orașe, și case, și altare bogate în daruri. Drumul este plin de primejdii și de fiare săbatice⁹. Să-ți ții drumul și să nu te lași furat de nici o rătăcire. Vei trece printre coarnele Taurului întors cu fața spre răsărit, prin arcurile haemoniene și prin fața sălbaticului

⁸ Tethys, fiica Cerului și a Pămîntului, soție a Oceanului. Vezi și nota 5.

⁹ Semnele zodiacului, care reprezintă lunile anului.

Leu și a Scorpionului, care cuprinde cu brațele o mare întindere, și peste fața Cancerului¹⁰, ale cărui brațe se deschid într-un circuit opus. Nu-ți este ușor să conduci caii inflăcărați de focul pe care-l au în piept, pe care-l suflă pe gură și pe nări. Abia îi stăpînesc eu, atunci cînd li se încălzește apriga inimă și grumazul lor refuză frîiele. Tu, fiule, ferește-te să nu fiu eu cel ce ți-a făcut un dar nenorocit. Cît se mai poate încă, schimbă-ți dorința. Fără îndoială, ceri dovezi sigure, ca să poți crede că ești născut din singele meu. Teamă mea pentru tine este destulă garanție. Dovedesc că sînt tatăl tău prin grija mea părintească. Iată, privește fața mea. O, de-ai putea pătrunde cu privirile ochilor tăi în inima mea și să înțelegi grija mea de tată! În sfîrșit, ce să-ți spun? Privește lumea cu toate bogățiile ei și cere ceva din atît de multe și de mari bunătăți ale cerului, ale pămîntului și ale mării. Nu vei întîmpina nici un refuz. Te rog doar acest lucru să nu-l ceri, care cu adevăratul său nume este osîndă, nu onoare. Osîndă, Phaeton, ceri în loc de dar. Ce mă ții de gît, nefericitule, cu brațe drăgăstoase? Nu te îndoii, am jurat doar pe undele Styxului, ți se va da orice dorești. Dar dorește ceva mai înțelept.“

Soarele sfîrșise sfaturile. Phaeton totuși n-ascultă de cuvintele tatălui său; rămîne la ceea ce ceruse înainte și arde de dorința de a se urca cu carul. Așadar, după ce a amînat cît a putut, tatăl duce pe fiul său la măiestrul car dăruit de Vulcan. De aur îi era osia, de aur oiștea, de aur șinele roților, iar spițele de argint. Pe frîie erau șiruri de pietre scumpe și de perle, care în razele soarelui răsfrîngeau o lumină strălucitoare. Și pe cînd îndrăznețul Phaeton se minunează în fața acestora și le cercetează lucrul, iată că treaza Auroră deschide dinspre roșul răsărit porțile de purpură ale pala-

¹⁰ Constelații care își au, fiecare, denumiri mitologice: Taurul, poate de la taurul din Creta; Leul, de la leul din Nemea, ucis de Hercule; Scorpionul, de la cel trimis de Diana să muște pe Orion; Cancerul, de la racul care mușcase pe Hercule și pe care Junona îl îndîlbase pe cer.

tului său de trandafiri. Stelele fug și mulțimea lor o strânge Lucifer¹¹, care cel din urmă se retrage de pe cer. Iar Titanul¹², când a văzut că pământul și lumea se scalda în roșu și pînă și coarnele lunii încep să dispară, poruncește repezilor Ore să înhame caii. Zeițele se grăbesc să îndeplinească poruncile și aduc din mîndrele lor grajduri telegarii, care, sătui de suc de ambrozie, varsă foc. Le aduc și friiele răsunătoare. Atunci tatăl atinse fața fiului său cu doctorie sfîntă, care-l face să poată suporta dogoritoarele flăcări. Pe cap îi puse razele și, scoțînd din pieptul îngrijat suspine prevestitoare de durere, zise:

„Dacă poți cel puțin aici să te supui sfaturilor părințești, folosește-te mai puțin de bici și ține-i în frîu cît mai cu putere. Ei merg singuri repede, greutatea e să le stăpînești pornirile. Să nu-ți placă drumul drept prin cele cinci zone¹³. Este un drum cotit, croit cu un lung ocol, sfîrșind după trei zone; să fugi de polul australian¹⁴, ca și de Ursa unită cu Aquilonul¹⁵. Pe aici este drumul. Se văd urmele lăsate de roți în drumurile mele; ține-te de ele. Și, ca cerul și pământul să aibă aceeași căldură, nici nu strînge friiele, și nici nu le slăbi în regiunile eterului. Înălțîndu-te prea sus, vei arde locuințele cerești, coborîndu-te prea jos, vei arde pământul. Cel mai sigur este drumul de mijloc. Să nu te abați nici mai spre dreapta, spre Șarpele încolăcit, nici să te ducă brațele mai la stînga, să te împingă spre Altar¹⁶. Ține drumul printre amîndouă. Celelalte le încredințez soartei, care aș vrea să te ajute și să te sfătuiască mai

¹¹ Lucifer, luceafărul de dimineață, planeta Venus.

¹² Titanul, vezi nota 1, Cartea I.

¹³ Despre cele cinci zone, vezi nota 4, Cartea I.

¹⁴ Polul sud; emisfera de sud este numită australă, fiindcă dinspre sud bate Austrul.

¹⁵ Constelația Ursei se găsește la nord, iar Aquilonul bate din nord.

¹⁶ Constelația Șarpelui în emisfera boreală, iar Altarul în cea australă; ambele aproape de poli.

bine decît tu însuși. Iată, cît am vorbit eu, noaptea cea umedă a și atins hotarul de sfîrșit, ajungînd pe țărmul Hesperiei¹⁷. Nu mai pot întîrzia, sînt chemat. Aurora își revarsă lumina, alungînd întunericul. Pune mîna pe friie, sau, dacă îți mai poți schimba dorința, folosește-te de sfaturile, nu de carul meu. Dacă poți, încă te găsești la adăpost sigur, cît timp încă n-ai pus mîna, neștiutor, pe carul pe care l-ai dorit ca un nesocotit. Îngăduie-mi să dau eu lumină pe pămînt, iar tu mulțumește-te s-o privești fără primejdie“.

El se suie însă în carul ușor, cu corpul său tînăr și stă la cîrmă, bucurîndu-se la atingerea friiilor care i-au fost date în mînă. Apoi aduce mulțumire tatălui său, cu toată împotrivirea acestuia.

Acum caii zburători ai soarelui, Pyrocis, Eous, Aethon și, al patrulea, Phlegon, umplu cu nechezatul lor văzduhul, scoțînd foc pe nări și lovind cu picioarele bariera pe care Tethys, necunoscătoare a soartei nepotului său¹⁸, a dat-o la o parte, lăsînd în față liber universul imens. Caii și-au luat zborul și, mișcîndu-și picioarele prin aer, spintecă norii pe care-i întilnesc și, ajutați de aripi, trec înaintea vînturilor care au pornit din aceleași părți. Dar carul era ușor de nu-l mai cunoșteau caii soarelui și jugul era lipsit de greutatea obișnuită. Precum încovoiatele corăbii, fără greutatea potrivită, alunecă pe mare și sînt purtate în voia valurilor, fiindcă sînt prea ușoare, tot astfel carul, din cauza greutății mai mici decît cea de obicei, face salturi în înălțime și e hurducat, ca și cum ar fi gol. De îndată ce au simțit aceasta, telegarii se reped părăsind drumul bătut al carului lor și nu aleargă în direcția de mai înainte. Phaeton se sperie și nu știe nici cum să mînuiască friiele, nici încotro e drumul. Și chiar dacă ar ști, n-ar putea stăpîni caii. Atunci pentru prima dată Trionele¹⁹ înghețate s-au

¹⁷ *Hesperia, Apusul, unde, după credința celor vechi se sfîrșește pămîntul și soarele se cufundă în ocean, pentru ca să reapară a doua zi din răsărit.*

¹⁸ *Phaeton, fiul Clymenei, la rîndul ei fiica zeiței Tethys.*

¹⁹ *Trionele, constelația Carulul mare care nu apune niciodată.*

încălzit de la raze și zadarnic au încercat să se scufunde în marea oprită lor. Foarte apropiat de polul înghețat Șarpele, care pînă acum era amorțit de frig și nu speria pe nimeni, s-a încălzit și din pricina căldurii a fost cuprins de o minie necunoscută. Se spune că și tu, Bootes²⁰, te-ai speriat, oricît erai de domol și de supus carului tău.

Cînd nefericitul Phaeton, din înaltul cerului a privit pămîntul care se vedea jos, jos de tot, a pălit și deodată genunchii au început să-i tremure de frică. Din cauza luminii atît de puternice ochii i s-au împăienjenit de întuneric. Acum ar vrea mai bine să nu se fi atins niciodată de caii tatălui său. Se căiește că și-a aflat neamul și că a învins în rugămințile sale. Acum, dorind să fie numit fiul lui Merops²¹, este purtat ca o barcă pe care o mîină furiosul Boreas și căreia cîrmaciul învins de furtună i-a scăpat cîrma, lăsînd-o în seama zeilor și rugăciunilor. Ce să facă? În spate a lăsat mult cer, în fața ochilor e și mai mult. Măsoară cu gîndul și pe unul și pe celălalt. Privește apusul care nu-i e permis de destin să-l atingă. Privește înapoi spre răsărit. Neștiind ce să facă, nu mai mișcă de frică și nu e în stare nici să slăbească, nici să strîngă frîiele. Nu cunoaște nici numele cailor și pe cerul spuzit în toate părțile de minunății el vede îngrozit arătările unor animale uriașe.

Este un loc unde Scorpionul își încovoiaie brațele în două arcuri și, întinzînd coada și picioarele îndoite în părți deosebite, desfășoară în spațiu membrele ca două semne. Cînd l-a văzut asudat de venin negru și amenințînd să rănească cu acul încovoiat, tînărul Phaeton, pierzîndu-și cumpătul și înghețînd de spaimă, a dat drumul frîielor. Cum le-au simțit atîrnînd pe spate, caii s-au speriat și, fără să-i mai poată opri nimeni, au luat-o la fugă prin văzduh, repezindu-se la întîmplare încotro îi împingea goana, prin regiuni necunoscute. Aleargă

²⁰ Bootes, constelația Văcarului, înalta Carului mare.

²¹ Merops, soțul Clymenei, mama lui Phaeton.

pînă la stelele atîrnate de înaltul văzduhului și duc carul pe căi neumblate. Cînd se înalță prea sus, cînd ajung prin coborișuri și căi povîrnite în spațiul apropiat de pămînt.

Luna se miră de ce caii fratelui său fug mai jos decît ai săi și norii arși fumegă. Cuprins de flăcări în părțile sale mai înalte, pămîntul se usucă, pierzîndu-și seva, și se desface în crăpături. Pășunile sînt pîrjolite. Arborii ard cu frunze cu tot și secerișurile cad pradă prăpădului. Dar nu acestea sînt cele mai de plîns. Pier mari orașe cu ziduri cu tot și pîrjolul prefăce în cenușă toate semînțiile de popoare. Pădurile ard laolaltă cu munții. Ard Athosul, și Taurul Ciliciei, și Tmolus, și Oeta, și Ida, cel acum sec, mai înainte vestit în izvoare, și Heliconul muzelor, și Haemos, care pe atunci nu se numea încă Oeagrus. Ard Etna cu focuri uriașe, și Parnasul cel cu două vîrfuri, și Eryx, și Cinthus, și Othrys, și Rhodope, care acum în sfîrșit va rămîne fără zăpadă, și Mimas, și Dindyma, și Mycale, și Cithaeronul²² hărăzit altarelor. Sciției nu-i folosește nimic gerul său. Ard Caucazul, și Ossa cu Pindul, și Olimpul mai mare decît amîndouă, și Alpii cei înalți, și Apeninul purtător de nori.

Phaeton vede aprins pămîntul din toate părțile și nu mai poate răbda atîta dogoare. Trage pe gură adieri încinse ca din fundul unui cuptor și simte că sub el carul începe să ardă pînă ce se albește de flăcără. Începe să nu mai poată suporta cenușa și scînteile care se înalță. Din toate părțile este înecat de fum cald și acoperit de zgură neagră: nu mai știe încotro să meargă,

²² Ovidiu înșiră numirile munților nu în ordine geografică, ci după cerințele versificației. Astfel, Athosul era în partea cea mai de răsărit a Peninsulei Calcidice, Tmolus în Frigia, Oetea între Thessalia și Macedonia, Ida lângă Troia (dar era și un alt Ida în insula Creta). Heliconul în Beoția, Haemus în Tracia (numit mai tirziu Oeagrius pentru că pe acest munte a fost sfîșiat de bacante Orfeu, care era fiul lui Oeagrus), Etna și Eryx în Sicilia, Cinthus în Delos (Apollo este numit de poeți și Cinthius, iar Diana, Cinthia, pentru că s-au născut pe acest munte), Othrys în Thessalia, Rhodope în Tracia, Mimas în Asia, Dindyma în Frigia, Mycale în Samos, Cithaeronul, leagănul muzelor, ca și Heliconul, în Beoția etc.

nici unde se află și este nevoit să se lase în voia cailor zburători. Se crede că atunci au căpătat popoarele Etio-piei culoarea neagră, sîngele fiindu-le atras la suprafața corpului. Atunci a devenit pustie Libia, pierzîndu-și de arșiță umezeala. Atunci nimfele cu părul despletit și-au plîns izvoarele și lacurile secate. Beoția o caută pe Dirce, Argos pe Amymone, Epirul pe Pirena²³.

Nu rămîn ferite nici fluviile cu malurile depărtate. Fumegă peste valurile sale Tanais, și bătrînul Peneu, și Caicus, vecin cu muntele Teuthrante, și repede Ismenos cu Erymanthe, care udă Phegia, și Xantus cel sortit să mai ardă o dată²⁴, și galbenul Lycormas, și Meandru care face unde jucăuse, și Melas Migdonianul, și Eurotas Taenarianul. Arde Eufratul care udă Babilonul, arde Orontes, și Thermodon cel iute, și Gangele, și Phasis și Ister. Arde Alpheus, ard malurile lui Sperchius și aurul pe care-l poartă în apa sa Tagus curge din cauza focului, iar păsările de apă, care făceau să răsune malurile meoniene²⁵ de cîntec, ard în mijlocul Caystrului. Nilul fuge îngrozit la marginile lumii, și-și ascunde capul, care și acum este ascuns. Cele șapte guri cu fundul nisipos i se golesc și rămîn șapte văi fără apă. De aceeași urgie seacă în țara lor Ismarus, Hebru și Strymon²⁶ și riurile apusene Rinul și Ronul și Padus și

²³ Dirce, Amymone, Pirena, fîntîni renumite pentru izvoarele lor.

²⁴ Legenda spune că, în timpul războiului troian, riul Xantus s-a revîrsat peste maluri, vînd să doboare pe Achille, dar Vulcan, cu focurile sale, l-a secat îndată apele.

²⁵ Maeonia, Lydia, înut în Asia Mică.

²⁶ Numele de riuri sînt citate de Ovidiu, ca și cele de munți, la în-timplare: Tanais era în Scîlia (Donul de azi), Peneus în Thessalia, Caicus în Mysia, Ismenos în Beoția, Erymanthe în Arcadia, Xantus lângă Troia, Lycormas în Etolia, Meandru (de unde și cuvîntul meandre în romînește) în Frigia, Melas în Sicilia, Thessalia, Beoția și Tracia (și la noi sînt mai multe riuri cu numele de Cerna, sau Bistrița), Eurotas în Laconia, Oronte în Syria, Thermodon în Pont (pe malurile lui locuiau amazonele) Phasis în Colchida, Ister era numele grecesc al Dunării, iar romanii numeau Ister Dundera de la Orșova pînă la vîrșare (cursul superior de la izvoare pînă la Orșova se numea Danubius), Alpheus era în Pelopones, Sperchius în Thessalia, Tagus în Lusitania (Spania), Caystrul în Lycia, Ismarus și Strymon în Tracia etc.

Tibrul, căruia i-a fost hărăzită stăpînirea lumii. Tot pămîntul se despică și lumina pătrunde prin crăpături pînă în Tartar, sperind pe regele infernului și pe soția sa. Marea seacă și ce era pînă de curînd întindere de apă acum este cîmp de nisip uscat. Munții pe care-i acoperea marea adîncă ies la iveală, și se înmulțește numărul împrăștiatelor Cyclade. Peștii se refugiază cît mai la fund și încovoiații delfini nu mai îndrăznesc să sară ca de obicei în aer, deasupra valurilor. Corpuri de foc zac neînsuflețite, întinse pe fundul mării. Se spune că Nereus însuși și Doris cu fiicele s-au ascuns sub stîncile încinse. De trei ori încercase Neptun să-și ridice brațele din apă cu fața mîniată și de fiecare dată n-a suportat dogoarea aerului.

Totuși hrănitoarea Tellus²⁷, cum era înconjurată de apă, între valurile mării și izvoarele care scăzînd pretutîndeni se ascuseseră în măruntaiele întunecoase ale mamei lor, își înălță capul cu fața pustiiată, își puse mîna la frunte și, zguduind lumea cu un mare cutremur, se mai așeză puțin și se lăsă mai jos decît era de obicei. Apoi astfel vorbi cu voce stinsă:

„Dacă-ți place și dacă am meritat aceasta, de ce întîrzie trăsnetele tale, cel mai mare dintre zei? Dacă-mi este dat să pier prin foc, fie-mi îngăduit să pier de puterea focului tău, ca să mi se pară mai ușoară nenorocirea prin făptuitorul ei. Abia mai pot să scot cuvintele din gură (un abur îi înăbușea fața). Iată, privește-mi părul ars, în ochi am numai scînteii, pe față la fel. Aceasta mi-e răsplata rodniciei și sarcinilor ce le îndur, aceasta mi-e cinstirea că suport rănile plugului încovoiat și ale greblelor și că sînt muncită în fiecare an? Că dau turmelor iarbă și neamului omenesc hrana plăcută a roadelor mele, că-ți dau ție tămîie? Hai, să zicem că eu am meritat să pier; ce vină au apele, ce vină are fratele tău? De ce descresc mările încredințate lui de soartă și se depărtează de ceruri? Dar dacă nu te mișcă nici soarta mea, nici a fratelui tău, ai milă cel puțin de

²⁷ *Tellus, pămîntul.*

cerul în care tu domnești. Privește-l de la un capăt la altul. Ambii poli fumegă și, dacă îi va strica focul, casa ta se va prăbuși. Iată, însuși Atlas²⁸ e gata să cadă și abia mai poate ține pe umeri axa albită de flacără. Dacă pier marea, pământul și cerul, ne cufundăm în haosul de la început. Scapă din flăcări ce-a mai rămas pînă acum și ai grijă de suprema salvare a universului“.

Acestea le-a spus pământul și, nemaiputînd nici să mai îndure arșița, nici să vorbească mai mult, și-a retras fața înlăuntrul său și în peșterile mai apropiate de mări.

Tatăl atotputernic ia ca martori pe zeii de sus și pe însuși zeul care dăduse carul că, dacă nu intervine, totul va pieri sub un greu destin. Apoi urcă repede în turnul palatului său, de unde obișnuiește să împrăstie pe întinsul pământului norii, de unde zguduie cu tunetul și aruncă licăritoarele fulgere. Dar atunci n-a avut nici nori pe care să-i poată împrăstia pe pământ, nici ploii pe care să le trimită din cer. Tună și, ochind cu trăznetul cumpănit la înălțimea urechii drepte, îl trimite împotriva lui Phaeton, lovind deodată și vizitiul și carul, stingînd astfel un foc cu focurile sale răzbunătoare. Caii se sperie și făcînd un salt înapoi își scot gîtul din ham și lasă în urmă friiele rupte. Aici zac friiele, dincoace osia desfăcută de oiște, în altă parte spițele roților rupte; urmele carului făcut bucăți sînt împrăstiate pe o mare întindere. Iar Phaeton, cu păru-i blond cuprins de flăcări, se rostogolește cu capul în jos și lasă în aer o lungă diră, asemenea unei stele care cade, sau cel puțin pare a cădea uneori din cer senin. Marele Eridanus²⁹ departe de patrie, în partea opusă a pământului, îl primi în apele sale și-i spală fața afumată. Naiadele Hesperide îngroapă trupul încă fumegînd de flacără cu trei limbi a trăsnetului și-i scriu aceste stihuri pe piatra funerară: „Aici este înmormîntat Phaeton, conducătorul carului părintesc, și dacă nu l-a putut conduce, a căzut în schimb victimă a unei mari îndrăzneli“.

Tatăl, copleșit de durere grea, își ascunse fața și se

²⁸ Atlas, munte în nord-vestul Africii.

²⁹ Eridanus, Padul, rîu în Italia. Vezi și nota 53, Cartea I.

spune că o zi întreagă a trecut fără soare. Incendiile au dat în acea zi lumină, răul aducînd astfel și un oarecare folos. Iar Clymene, după ce a spus cele ce se spun în nenorociri atît de mari, nebună și cu inima sfîșiată de durere, cutreieră în haine de doliu tot universul, căutînd corpul neînsuflețit, sau cel puțin oasele fiului său. Nu i-a găsit decît oasele înmormîntate în ținuturi străine pe malul unui fluviu. A îngenunchiat în acel loc și, citind scrisul de pe mormînt, udă cu lacrimi marmura și o încălzește cu sinul său. Heliadele — fiicele soarelui — de asemenea aduc tributul lor de plîsete și lacrimi, daruri zadarnice pentru cel mort, își lovesc pieptul cu palmele și-și pleacă fața la pămînt, zi și noapte chemîndu-l pe Phaeton, care nu mai aude jalnicele bocete.

De patru ori luna își unise coarneau, de patru ori luminase cu discul plin pămîntul. Fiicele soarelui, se boceau la mormînt, ca de obicei, — căci bocetul le devenise obicei — cînd cea mai mare dintre ele, Phaetusa, voind să se plece la pămînt, s-a plîns că i s-au întepenit picioarele. Încercînd să vină la ea alba Lampetie s-a simțit pe neașteptate fixată cu rădăcini de pămînt. A treia, pe cînd își smulgea părul cu mîinile, a rupt frunze. Una se plînge că picioarele îi sînt prefăcute în trunchi de arbore, alta că brațele i se schimbă în lungi ramuri și, în timp ce se minunau de aceste schimbări, coaja de copac le acoperă treptat, cuprinzîndu-le pîntecele, pieptul, umerii, mîinile. Mai rămăsese numai gura, cu care-o chemau pe mama lor. Dar ce putea face mama decît să alerge înapoi și încolo, cum o mîna durerea și, pe cît era cu puțință încă, să-și unească sărutările cu ale lor? Și nu numai atît! Încearcă să le smulgă corpurile din trunchiuri și să rupă cu mîinile ramurile tinere, dar din ele curg picături de sînge ca din rană. „Lasă-mă mamă, strigă fiecare rănită. Cruță-mă te rog! Trupul ni-i sfîșiat în arbore. Și acum, adio!“. Ultimele cuvinte sînt acoperite de scoarța de copac, din care curg încă lacrimi. Ele picură din noile ramuri și sînt întărite de soare în perle, pe care le primește riul limpede și le trimite femeilor latine să le poarte.

**Cycnus este schimbat
în lebădă**

De față la această minunăție a fost urmașul lui Stheneleus, Cycnus care, unit cu tine prin sîngele mamei tale, Phaeton, ți-a fost și mai apropiat prin prietenia lui. Părăsind domnia, căci fusese rege peste popoarele ligurilor și peste mari orașe, el umplea cu bocetele sale malurile verzi ale râului Eridan și pădurea căreia i se adăugaseră surorile sale prefăcute în arbori³⁰, cînd deodată vocea lui bărbătească a început să i se subțieze. Părul i s-a prefăcut în pene albe, din piept i s-a întins un gît lung, o piele roșie i-a unit degetele, într-o parte și alta i-au apărut aripi, gura i s-a lungit într-un cioc lătăreț. Cycnus a devenit pasăre necunoscută pînă atunci. Nu se încrede în cer și în Jupiter, aducîndu-și aminte de focul nedrept trimis împotriva lui Phaeton. Caută mlaștinile și întinsele lacuri și, urînd focul, preferă apele, care sînt potrivnice flăcărilor.

În vremea aceasta, tatăl lui Phaeton este întunecat și lipsit de frumusețea sa, cum obișnuiește să fie cît este în eclipsă. Urăște lumina, ziua și pe sine însuși. Sufletul îi e copleșit de plîns și plînsul de ură și refuză să mai aducă lumii serviciile sale. „Destul mi-a fost soarta neliniștită de la începutul veacurilor — zice el. M-am săturat de un lucru fără sfîrșit pentru mine și fără răsplată. Să conducă altul carul purtător de lumină. Dacă nu e nimeni și toți zeii mărturisesc că nu pot, să-l conducă El însuși, ca cel puțin cînd pune mîna pe friiele mele să lase o dată trăznetele care lipsesc pe părinți de copiii lor. Atunci cînd va cunoaște puterea cailor mei cu picioare de foc, va ști că n-a meritat moartea cel ce nu i-a condus bine“.

Pe cînd soarele zicea acestea, toți zeii îi înconjură și-i cer cu voce rugătoare să nu lase lumea în întuneric. Jupiter însuși se scuză că a trimis trăsnetul și rugămintilor, ca rege, le adaugă amenințări. Phoebus

³⁰ Helladele, fiicele soarelui și surorile lui Phaeton.

strînge în frîu caii înnebuniți și încă înfuriați de spaimă și-i lovește cu biciul. Îi bate și îi mustră și-i învinuiește de moartea fiului său.

Callisto, schimbată în
ursoaică

Tatăl atotputernic face înconjurul marilor ziduri ale cerului și le cercetează să nu se fi produs vreă prăbușire, din cauza puterilor focului. După ce le vede că sînt toate zdravene și în starea de mai înainte, privește pămîntul și suferințele oamenilor. Totuși, grija lui înclină mai mult către Arcadia sa, unde așază cum au fost izvoarele și fluviile, care încă nu îndrăzneau să curgă. Dă pămîntului iarbă, arborilor frunze, poruncește să se refacă pădurile pustiite. Dar, pe cînd se întorcea și iarăși se ducea fără răgaz unde-l cereau trebuințele, ochii i-au rămas la o fecioară din Nonacris³¹ și un foc nou i s-a aprins în piept. Indeletnicirea acesteia nu era nici să lucreze lînă trăgînd-o în fire, nici să-și schimbe în felurite chipuri pieptănătura părului. O agrafă îi ținea strîns veșmîntul și o panglică albă părul răvășit, iar mîinile ei erau cînd pe săgeată, cînd pe arc. Slujitoare a Diane, niciodată Maenalul³² n-a văzut o nimfă mai iubită decît aceasta.

Dar nici o strălucire nu e veșnică. Soarele în înalt străbătuse mai mult de jumătate din drumul său, cînd nimfa a intrat în pădurea pe care veacurile n-o culcaseră niciodată la pămînt. Aici ea își scoase de pe umăr tolba, slăbi arcul și se întinse pe pămîntul acoperit cu iarbă, așezîndu-și capul pe tolba sclipitoare. Cînd Jupiter o văzu obosită și fără păzitor își zise: „Sigur că acest păcat nu-l va ști soția mea, sau, de-l va afla, face să plătești astfel o ceartă!” Îndată îmbracă chipul și hainele Diane și apoi zise: „O, tu fecioară, însoțitoarea mea, prin ce munți ai vînat?” Fecioara se ridică de pe iarbă și spuse: „Mărire ție, zeiță, mai mare, după judecata mea, decît Jupiter, chiar dacă el însuși m-ar auzi”. Auzînd-o, el ride și se bucură că este pus mai presus de el însuși.

³¹ Nonacris, oraș în Arcadia.

³² Maenalul, vezi nota 18, Cartea I.

Apoi o îmbrățișează și o sărută nu destul de măsurat și nici cum trebuie să sărute o fecioară. Pe cînd ea se pregătea să povestească în ce pădure a vînat, el o cuprinde înlănțuind-o în îmbrățișări și se arată prin crimă cine este. Ea s-a apărut, atît cît poate o femeie să se apere. O, de-o vedeai, Junona, ai fi fost mai iertătoare. Ea s-a luptat cu el, dar care copilă, sau cine putea să-l biruie pe Jupiter?

Victorios, Jupiter se îndreaptă spre reședința cerească. Nimfa blestemă poienița și pădurea complice de unde întorcîndu-se era cît pe aci să-și uite tolba cu săgeți și arcul pe care-l lăsase atirnat.

Dar iată că Dictynna³³, apărînd pe înaltul Maenal și mîndră de fiarele ucise, o vede și o cheamă. Cînd s-a auzit strigată, mai întîi a fugit, temîndu-se să nu fie tot Jupiter sub chipul ei. Dar după ce a văzut-o că ea era, însoțită de nimfe, a înțeles că acum nu mai e vreo cursă și a intrat în rîndul lor. O, cît este de greu să nu se citească pe față greșeala! Abia ridică ochii din pămînt și nu mai stă, cum obișnuia înainte, alături de zeiță și nici în primele rînduri, ci tace și prin roșeala feței se vede bine că pudoarea îi e rănită. Atît că era fecioară Diana, altfel ar fi putut înțelege printr-o mie de semne greșeala. Se spune că nimfele au înțeles-o.

Coarnele lunii se refăceau în al nouălea disc, cînd zeița vînatorei, obosită de flăcările fratelui său, intră într-o pădure răcoroasă, din care ieșea un pîriu ce curgea cu murmur, ducînd cu el la vale nisipul fin. A lăudat frumusețea locurilor, apoi atingînd cu piciorul suprafața apei și lăudînd-o și pe aceasta a zis: „Nu-i nici un ochi care ne-ar putea vedea. Să ne dezbrăcăm și să facem o baie în rîu“. Parrhasiana³⁴ a roșit. Toate-și scot îmbrăcămintea, una singură caută să zăbovească. Pe cînd ea șovăie, celelalte îi smulg hainele și, odată cu trupu-i gol, se dă la iveală și crima. În timp ce ea,

³³ Dictynna, nume al zeiței Diana în Creta (dictyon în grecește = rețea de vîntătoare).

³⁴ Callisto se născuse în Parrhasis, ținut în Arcadia.

înlemnită de rușine, caută să-și ascundă pîntecele cu miinile, zeița din Cynthos i-a zis: „Fugi departe de aici și nu pîngări izvoarele sfinte” — și i-a poruncit să părăsească ceata lor.

Soția marelui Tunător știa de mult de această infidelitate, dar amînase răzbunarea sa necruțătoare pentru timpuri mai prielnice. Acum nu mai are nici o pricină de întîrziere: adultera născuse pe copilul Arcas, și aceasta o durea pe Junona. Asupra lui și-a îndreptat odată cu ochii, gîndurile ei sălbatice. „Desigur, doar acest lucru îți rămînea, adulteră, să fii mamă, zise ea, ca prin această naștere să fie cunoscută injuria și să fie dovedită necinstea lui Jupiter al meu. Nu vei scăpa nepe-depsită. Îți voi răpi chipul prin care tu te găsești frumoasă și prin care plăci soțului meu, nenorocito!”

Astfel a zis și, apucînd-o de păr, a trîntit-o la pămînt. Ea întindea brațele rugătoare. Dar brațele au început să se zburlească, acoperindu-se cu păr negru, miinile să se curbeze crescîndu-le unghii încovoiate și slujind în loc de picioare, iar fața ei, admirată cîndva de Jupiter, să devină hidoasă, cu o gură mare. Și, ca nu cumva cuvintele și rugăciunile ei coplesitoare să-i înduplece sufletul, îi răpește puțința de a vorbi; îi lasă doar o voce minioasă și amenințătoare și plină de groază, pe care o scoate din gîtul răgușit. Deși schimbată în ursoaică, mintea i-a rămas cea veche. Arătîndu-și durerea prin gemete repetate, înalță spre cer și spre stele miinile, dacă se mai poate vorbi de ele. Și, deși nu poate s-o spună, în sufletul ei simte ingratitudea lui Jupiter. O, de cîte ori, neîndrăznind să se odihnească singură în pădure, a cutreierat rătăcitoare pe dinaintea casei și cîteodată prin ogoarele sale de altădată! Ah, de cîte ori ea, vînătoarea de altădată, n-a alergat acum pe stînci la lătratul ciinilor și a fugit îngrozită de teama vînătorilor! Adesea s-a ascuns de fiarele pe care le-a văzut, uitînd că era și ea ursoaică, s-a speriat totuși la vederea urșilor și s-a temut de lupi, deși tată-său era printre ei.

Iată că, neștiind de soarta mamei sale, fiică a lui

Lycaon, Arcas ajunsese la vîrsta de aproape 15 ani. Într-o zi, pe cînd era la vînătoare, căutînd locurile cele mai bune și întinzînd rețele și lațuri în pădurile Erimanthului³⁵, întilnește pe mama sa. Aceasta văzîndu-l pe Arcas, s-a oprit, dînd semne că-l cunoaște. El a dat înapoi și, văzînd-o cu ochii îndreptați într-una asupra lui, fără s-o cunoască, s-a temut de ea. Pe cînd ea căuta să se apropie mai mult, el era gata să-i trimită în piept o săgeată. Dar tatăl atotputernic l-a oprit de la nelegiuire și luîndu-i pe sus pe un vînt repede i-a așezat pe amîndoi pe cer și i-a făcut două stele vecine.

Turbată de minie, cînd și-a văzut rivala strălucind printre stele, Junona s-a coborît în mare la alba Tethys și la bătrînul Oceanos, față de care adesea zeii au fost plini de respect. La întrebarea acesteia asupra motivului vizitei sale, Junona începe astfel: „Mă întrebați de ce am venit aici eu, regina zeilor? În locul meu stăpînește alta cerul. Să mă socotiți o mincinoasă, de nu veți vedea cînd noaptea întunecă universul, pe bolta cerească două stele — și aceasta mi-i durerea — puse la loc de cinste, acolo unde ultimul cerc închide într-un spațiu strîns extremitatea axei lumii.

Mai e vreun motiv ca cineva să n-o jignească pe Junona sau să se mai teamă de ura mea, cînd singură fac bine încercînd să fac rău? Iată ce-am făcut, iată cît de mare-i puterea mea! Am împiedicat-o să mai existe ca om și a devenit zeiță. Așa-i pedepsesc eu pe vinovați! Asta-i marea mea putere! O să-i redea frumusețea de mai înainte și o s-o scape de înfățișarea de animal, cum a făcut înainte cu sora lui Phoroneus³⁶ din Argos. De ce să n-o alunge pe Junona și să nu se căsătorească cu ea, s-o ducă în patul meu și să-l facă pe Lycaon socru? Iar voi, dacă vă doare disprețul și ofensa adusă celei crescute de voi, nu îngăduiți celor șapte stele să intre în apele voastre albastre și alungați stelele

³⁵ Erimanth, munte între Arcadia și Achaea.

³⁶ Phoroneus era rege în Argos, fiu al lui Inachus și frate cu Io, cea transformată de Jupiter în junină pentru ca s-o ascundă de mînia Junon.

primite în cer pe o plată infamă. Să nu se spele în apă curată desfrînata³⁷.

Zeii mării dădură din cap în semn
de aprobare. Saturniana se înălță
Corbul, din alb cum era, în aerul limpede cu carul său
devine negru cel repede, tras de păunii cu
pene împodobite prin moartea de curînd a lui Argus³⁸.

Tot așa de strălucitoare sînt penele păunilor, cum erau ale tale, corb limbut, care înainte erai alb strălucitor, iar acum ai devenit pe neașteptate negru. Căci odinioară această pasăre a fost cu penele ca zăpada și ca argintul, încît era la fel cu toate porumbițele care n-au nici o pată și nu era mai prejos decît gîștele care cu voce veghetoare aveau să salveze Capitoliul, și nici mai prejos decît lebăda căreia-i plac apele. Limba i-a adus nenorocirea. Limba vorbăreață, din pricina căreia culoarea albă a penelor este acum tocmai dimpotrivă.

Nu era în toată Haemonia vreuna mai frumoasă decît Coronis din Larissa³⁹. Desigur, ți-a plăcut, Delphianule⁴⁰, cît timp a fost fie neprihănită, fie neștiute faptele ei. Dar corbul, crainic al lui Phoebus, a simțit adultărul și, cînd, pîrîtor neînduplecat, grăbea drumul la stăpînul său ca să-i denunțe infidelitatea pe care o văzuse, o cioară vorbăreață în zbor îl urmărește, tot întrebîndu-l de cîte toate. Auzind de pricina drumului, îi spune:

„N-ai luat o cale bună. Nu disprețui prevestirile limbii mele. Gîndește-te ce-am fost și ce sînt. Întrebă-mă de ce și vei afla că cîntea mi-a fost nenorocirea. Căci odată Pallas închisese într-un coș împletit din

³⁷ Cele șapte stele (septentriones, de unde septentrional, nordic, fiindcă aceste stele sînt spre nord) care compun Ursa mare și Ursa mică, numite în popor Carul mare și Carul mic, nu apun niciodată. Callisto, fiica lui Lycaon, rege în Arcadia, transformată de Junona în ursoaică, a fost schimbată de Jupiter în constelația Ursa mare.

³⁸ Despre Argus vezi Cartea I.

³⁹ Larissa, oraș în Thessalia.

⁴⁰ Delphianul, nume al lui Apollo, care avea oracol la Delphi, unde se dădeau și jocurile pythice în onoarea sa.

nuiele de răchită de Atica pe Erichthonius⁴¹, născut fără mamă, și-l încredințase celor trei fecioare fiice ale dublului Cecrops⁴², poruncindu-le să nu se uite în coșuleț. Eu mă uitam dintr-un ulm stufos, ascunsă într-un frunziș subțire să văd ce fac ele. Două, Pandrosos și Herse, păzesc cu credință porunca. Una singură, Aglauros, cheamă pe timidele ei surori și desface cu mîna sa legătura coșulețului, iar înăuntru văd un copil și un balaur culcat lingă el. Eu am denunțat zeiței fapta, și drept răsplată pentru aceasta, am fost alungată de sub ocrotirea Minervei iar în locul meu a fost pusă pasărea de noapte⁴³. Pedepsa mea ar putea fi de învățătură pentru păsări să nu-și caute răul cu vorba lor.

Dar socot că nu fără pricină și nici fiindcă am rugat-o eu imi acordase Pallas ocrotirea. Poți s-o întrebi de acest lucru chiar pe ea; oricît este de supărată, nu va tăgădui aceasta din cauza supărării. Am fost fiica lui Coroneus, vestit în Focida — de altfel ce-ți spun sînt lucruri cunoscute! Eram fiică de rege și mă cereau pețitori bogați, de aceea nu mă disprețui. Frumusețea mi-a fost nenorocirea! Căci, pe cînd mă plimbam, cum mi-era obiceiul, pe malul mării, pășind încet pe nisipul de pe țărm, zeul mărilor m-a văzut și s-a îndrăgostit de mine, dar fiindcă-și pierdea timpul degeaba, rugîndu-mă cu cuvinte de dragoste, a recurs la forță și a început să mă urmărească. Eu am fugit și am căutat să mă îndepărtez de țărm, dar am obosit zadarnic fugind fără spor prin nisipul moale. I-am chemat în ajutor pe zei și pe oameni, dar strigătul meu n-a ajuns la urechea nici unui muritor. O fecioară a avut milă de mine și mi-a venit în ajutor. Cum întindeam brațele spre cer, brațele începură să se înnegrească de pene

⁴¹ Erichthonius, rege legendar în Atena, inventatorul carului, transformat în constelația Vizitiului.

⁴² Cecrops, după legendă, primul rege al Aticii, originar din Egipt, i-a învîdat pe greci agricultura, a întemeiat Atena și Areopagul. Este numit dublu, sau cu două frunzi, pentru că vorbea două limbi, sau, după Demosthene, pentru că era prudent în hotărîri și energic în fapte.

⁴³ Bufnița, consacrată Minervei, ca simbol al înțelepciunii.

uşoare. Căutam să arunc haina de pe umeri, dar ea era toată numai pene, care prinseseră în trupul meu rădăcini adânci. Încercam să-mi bat pieptul gol cu palmele. Dar acum nu mai aveam nici palme, nici piept gol. Fugeam şi picioarele nu se mai împiedicau în nisip ca înainte, ci mă înălţam deasupra pământului. Îndată am prins a zbura prin aer, fiind dată ca însoţitoare nevinovată a Minervei. Dar ce mi-a folosit aceasta, dacă a urmat în locul meu de cinste Nyctimene⁴⁴, schimbată în pasăre pentru o crimă groaznică? Ce, n-ai auzit un lucru foarte cunoscut peste tot Lesbosul că Nyctimene a necinstit patul tatălui ei? Acum şi ea e pasăre. Dar cunoscîndu-şi greşeala, fuge din faţa luminii şi-şi ascunde în întuneric ruşinea şi e alungată de toţi în tot văzduhul⁴⁵.

Pe cînd ea vorbea astfel, corbul i-a răspuns: „Să fie spre nenorocirea ta aceste profeţii. Eu dispreţuiesc pro-rocirile, socotindu-le deşertăciuni“. Apoi el îşi continuă drumul şi povestii stăpînului său cum a văzut-o pe Coronis cu un tînăr din Haemonia.

La auzul acestui adulter, îndrăgostitului îi cade coroana de laur. Plectrul⁴⁶ îi scapă din mînă, faţa i se face palidă, iar în suflet îi clocoteşte mînia. Îşi ia armele credincioase, întinde arcu, curbîndu-l de la capete, şi străpunge cu o săgeată ce nu dă greş acel piept de atîtea ori strîns la pieptul său. Coronis scoate un geamăt, trăgînd fierul din rană şi sîngele purpuriu îi inundă corpul său atît de alb. „Puteam să ispăşesc greşeala, Phoebus, zise ea — dar să fi născut mai întîi; acum într-una singură, vom muri două fiinţe“.

Atît a putut să spună şi viaţa i s-a scurs odată cu sîngele. Frigul morţii a cuprins corpul fără suflet. Îndrăgostitul se căieşte, vai! prea tîrziu, de cruda sa răz-bunare şi se urăşte pe sine că a dat ascultare corbului şi s-a înfuriat astfel. Urăşte pasărea prin care fusese nevoit să afle crima şi pricina durerii sale. Urăşte coarda

⁴⁴ Nyctimene era fiica lui Nycteus, rege în Lesbos, sau după altă le-gendă, fiica lui Epopeu, şi a fost transformată în ciuhurez.

⁴⁵ Plectrul, pană de fildes sau de lemn cu care se atingeau coardele Aret.

arcului, arcu și mîna, iar odată cu mîna săgețile aruncate cu atîta nesăbuiță. Încălzește la sînul său pe cea prăbușită și se străduiește să învingă printr-o tîrzie sfortare destinele, întrebuintînd fără folos arta sa medicală. Dar orice încercare e în zadar.

Cînd a văzut că rugul este gata și că trupul iubitei sale va fi mistuit de focul suprem, din adîncul inimii a gemut, — căci lacrimilor nu le e îngăduit să atingă fețele cerești — asemenea unei juninci care vede cum ciocanul, ridicat cu putere pînă la urechea dreaptă îi zdrobește vițelului ei tîmplele dintr-o singură lovitură. După ce a vărsat pe pieptul iubitei parfumuri pe care ea acum nu le mai simțea, după ce a îmbrățișat-o și și-a ispășit pe drept în sufletul său nedreptatea săvîrșită, Phoebus n-a suferit să ajungă tot cenușă și rodul dragostei sale, ci a smuls din flăcări și din pîntecele mamei pe fiul său și l-a dus în peștera centaurului Chiron⁴⁶. Iar pe corb, care spera să fie răsplătit pentru limba sa credincioasă, l-a pedepsit să nu mai facă parte dintre păsările albe.

**Ocyrhoe, transformată
în lapă**

Monstrul jumătate bărbat, jumătate taur era mîndru că are de crescut o odraslă divină și se bucura că sarcina sa este în același timp și o chestiune de onoare. Dar iată că vine, cu păru-i blond revărsat peste umeri, fiica centaurului pe care odinioară nimfa Chariclo, fiindcă a născut-o pe malul unui rîu repede, a numit-o Ocyrhoe. Ea nu se mulțumea că învățase meșteșugul tatălui său, ci prezicea tainele viitorului.

Așadar, îndată ce a fost cuprinsă de extazul inspirației profetice și s-a încălzit de puterea divină pe care-o avea închisă în pieptul ei, a privit copilul și a zis: „Crești, copile, mîntuitorul întregii lumi. Mulți muritori

⁴⁶ Chiron era fiul Philyrei și al lui Saturn care, pentru a înșela gelozia soției sale Rhea, se ascunsese luînd chip de cal. Erau numiți centauri o populație sălbatică din Thessalia, care de pe cal vînau boi sălbatici. După o altă legendă, ei erau monștri, jumătate oameni și jumătate cal, născuți din Ixion și dintr-un nor, în care s-a transformat Junona, ca să scape de urmărirea lui Ixion.

îți vor datora existența și-ți va fi dat să readuci sufletele în trupuri, dar fiindcă vei îndrăzni să faci aceasta fără voia zeilor, trăsnetul bunicului tău te va împiedica să mai poți repeta încercarea. Din zeu, vei deveni un corp neînsuflețit, apoi iarăși zeu și de două ori vei reinnoi destinele tale. Iar tu, scumpe tată, acum nemuritor și prin naștere creat ca să dăinuiești în toate veacurile, vei dori să poți muri atunci când singele unui șarpe groaznic, pătruns printr-o rană în trupul tău, te va chinui și din veșnic cum ești, puterile zeilor te vor face să suferi moartea și cele trei Parce îți vor tăia firul vieții“.

Rămînea să mai dezvăluie și alte destine. Suspină din adîncul pieptului, lacrimile o podidesc picurîndu-i printre gene și zice: „Destinele nu mă mai lasă, ele mă împiedică să spun mai multe și folosința vocii îmi este oprită. Nu e bună de nimic știința care mi-a atras minia puterii divine; aș fi vrut mai bine să nu cunosc viitorul. Iată, mi se pare că-mi și este răpită fața omenească. Iată că simt nevoia să mănînc iarbă și să alerg pe întinsul cîmpurilor. Mă schimb în iapă, cu corpul inrudit cu al tatălui meu. Dar totuși, de ce sînt eu schimbată în întregime, pe cînd tata este numai pe jumătate?“.

În timp ce vorbea astfel, ultima parte a tînguirii sale n-a mai putut fi înțeleasă bine și cuvintele au fost confuze. Acum glasul ei nu era nici de om, nici de iapă, ci parcă imita pe al unei iepe. Apoi a început să necheze și să-și miște picioarele prin iarbă. Degetele i s-au lipit, unghiile cîte cinci i s-au făcut una, formînd cîte o copită cu o parte cornoasă neîntrepută. Fața și gîtul i s-au lungit. Partea cea mai lungă a îmbrăcămintei a devenit coadă și părul care-i cădea jucăuș pe umeri s-a schimbat într-o coamă dreaptă. A căpătat chip și glas nou și schimbarea i-a adus și nume nou.

Battus, schimbat în piatră Fiul Philyrei⁴⁷ plîngea și cerea zadarnic ajutorul tău, Delfianule⁴⁸, căci nici nu puteai înlătura poruncile marelui Jupiter, nici, dacă ai fi putut să le înlături, nu erai atunci lîngă el; te găseai în Elis și în cîmpurile Messeniei. În timpul acela te-ai îmbrăcat cu un cojoc de păstor, ți-ai luat în mîna dreaptă un băț de măslin pădureț și în stînga un nai cu șapte țevi neegale.

Atunci, pe cînd iubirea pusese stăpînire pe tine și în cîntecul din nai îți găseai alinarea, se povestește că vitele tale nepăzite au intrat în țarinile din Pylos. Fiul Atlantidei Maia⁴⁹ le-a văzut și, cu îndemînarea sa, le-a dus și le-a ascuns în pădure. Nimeni n-a văzut această răpire, în afară de un bătrîn cunoscut în acele ținuturi, cu numele de Battus. Paznic al bogatului Neleus, el avea în paza sa pădurile, fînețele și o herghelie de frumoase iepe ale acestuia. Mercur s-a temut de el și, trăgîndu-l la o parte prietenește de mîină, i-a spus:

„Oricine ai fi, străine, dacă va căuta cineva aceste vite să nu spui că le-ai văzut. Și ca să nu rămînă nici o faptă nerăsplătită, primește în schimbul serviciului tău o vacă frumoasă“. Și i-a dat-o. Acesta, primind-o, i-a răspuns astfel:

„Mergi fără grijă. Mai degrabă piatra aceasta decît mine va dezvălui furtul tău“.

Fiul lui Jupiter se prefăce că pleacă. În curînd însă se întoarce și cu voce și față schimbată, îi zice:

„Țărane, n-ai văzut cumva niște vaci trecînd pe aici? Fii bun și dezvăluie-mi taina furtului. Îți voi da drept mulțumire o vacă și un taur“. Bătrînul, cu gîndul la plata îndoită, răspunde:

„Sînt în munții aceia“. Și erau într-adevăr în acei munți. Atlantiade rise și zise:

„Pe mine mă trădezi, vicleanule? Pe mine mă trădezi?“

⁴⁷ Centaurul Chiron; vezi nota precedentă.

⁴⁸ Apollo; vezi nota 40.

⁴⁹ Maia, vezi nota 60, Cartea I.

Și i-a schimbat pieptul sperjur într-o piatră tare, care și acum se numește Index⁵⁰. De atunci stîncă are acest nume pe care l-a meritat.

**Aglaura, schimbată
în stîncă**

Se înălțase din aceste locuri în zbor lin Purtătorul de caduceu⁵¹. În zborul său, el privea ogoarele Munychiei⁵² și ținuturile dragi Minervei și arbuștii frumosului Lyceus⁵³. În acea zi de sărbătoare, după obicei, fecioare duceau pe cap la altarele Minervei ofrande curate în coșulețe încununate cu flori. Pe cînd se întorceau, zeul înaripat le-a văzut și nu și-a mai continuat drumul drept, ci s-a întors, rotindu-se în cercuri pe deasupra. Ca un șoim iute care, cînd a văzut măruntaie de victime, cît timp se teme și preoții stau strînși în jurul altarului, dă tîrcoale în zbor și nu îndrăznește să plece mai departe, și-n mișcarea aripilor el își poartă dornic speranța, tot așa Cyllenianul⁵⁴ sprinten își abate zborul spre Atica și descrie cercuri în văzduh. Cu cît strălucește mai splendid decît celelalte stele Luceafărul și cu cît te întrece pe tine, Luceafăr, în strălucirea sa auria Diana, cu atît mai fermecătoare era Herse între celelalte fecioare. Ea era podoaba sărbătorii și a tovarășelor sale. Fiul lui Jupiter rămase înmărmurit de frumusețea ei și se aprinse întocmai ca o praștie baleară⁵⁵ cînd aruncă plumbul; acesta zboară și se încălzește în zborul său și găsește în nori focurile pe care nu le-a avut.

Zeul se întoarce din drum și, părăsind cerul, se îndreaptă către alte tărîmuri, fără să se mai traves-tească: atît de mare îi este încrederea în frumusețea sa pe care, cît era de distinsă, o face și mai fermecătoare

⁵⁰ Index — „piatră de încercare“. Poate că exista pe vremea lui Ovidiu o stîncă cu acest nume, a cărei legendă vorbește de Battus, pus la încercare de Mercur.

⁵¹ Mercur.

⁵² Munychia, ținut lângă Atena.

⁵³ Lyceus, loc de plimbare în apropiere de Atena.

⁵⁴ Cyllenianul, Mercur, născut pe muntele Cyllene în Arcadia.

⁵⁵ În insulele Baleare se lucrau arme de luptă, și locuitorii acestor insule erau foarte buni luptători cu praștia.

îngrijirea: își potrivește părul, își așază hlamida, ca să cadă frumos pe corp și ca să i se vadă tivul și toate cusăturile de aur. Ține în mîna dreaptă varga lustruită, prin care aduce și alungă somnul; în sfîrșit, își lustruiește încălțămîntea strălucitoare.

Palatul lui Cecrops⁵⁶ avea într-o parte mai retrasă trei dormitoare, a căror mobilă strălucea încrustată în fildeș și baga. Dintre acestea, al tău, Pandrosos, era în partea dreaptă, al Aglaurei în stînga, iar al Hersei la mijloc. Cea care avea dormitorul la stînga a observat ea mai întîi venirea lui Mercur și a îndrăznit să-l întrebe cum îi este numele și pentru ce a venit. Nepotul lui Atlas și al Pleionei⁵⁷ a răspuns astfel:

„Eu sînt cel ce port prin văzduh ordinele tatălui meu. Tatăl meu este însuși Jupiter. Nu voi ascunde motivul pentru care am venit, numai tu să vrei să fii credincioasă surorii tale și să te numești mătușă a copiilor mei. Herse e pricina venirii mele. Te rog să mă ajuți în dragostea mea“.

Aglaura îl privește cu aceiași ochi cu care înainte văzuse secretul ascuns al blondei Minerve⁵⁸. Cere pentru serviciul său o mare sumă de aur și pentru moment îl obligă pe zeu să iasă din palat.

Zeița luptelor aruncă Aglaurei priviri amenințătoare și scoate un suspin cu atîta putere, încît și pieptul și scutul care-i acoperea pieptul viteaz s-au zguduit. Și-aduce aminte că aceasta a desfăcut cu mîna profană coșulețul atunci cînd, contrar cuvîntului dat, l-a văzut de fiul născut fără mamă al zeului adorat la Lemnos. Ea își dă seama că Aglaura va cîștiga favoarea zeului și a surorii sale, devenind bogată de pe urma aurului pe care l-a cerut din lăcomie.

Îndată se îndreaptă spre casa plină de venin negru a Invidiei. Casa este ascunsă într-o peșteră în fundul unei văi, lipsită de soare și neatinsă de nici o adiere de vînt.

⁵⁶ Despre Cecrops, vezi nota 42.

⁵⁷ Pleione, soția lui Atlas, care născuse pe Maia, mama lui Mercur.

⁵⁸ Despre acest secret, vezi mai înainte unde a fost vorba de fiicela lui Cecrops.

Tristă și pătrunsă de un frig de neînchipuit, fiind fără foc, peștera este totdeauna cufundată în întuneric. Când a ajuns aici, zeița temută în război s-a oprit în fața casei (căci nu-i e îngăduit să pătrundă înăuntru) și a bătut cu vârful lăncii în poartă. Porțile zguduite s-au deschis și înăuntru ea vede Invidia mîncînd carne de viperă, hrană a furiilor ei. Văzînd-o, zeița își întoarce ochii cu dezgust. Invidia se ridică anevoie de pe pămînt și, lăsînd jos corpurile șerpilor pe jumătate mîncăți, se apropie cu pași greoi. Când a văzut-o pe zeiță cu chip și cu arme frumoase, a gemut și și-a potrivit înfățișarea cu suspinele sale adînci. Are fața palidă. Trupul slab ca un schelet. Privirea niciodată dreaptă. Dinții pătați de rugină. Pieptul și-l răcorește cu fiere. Limba îi înoată în venin. Întăritată de griji veghetoare, nu poate dormi niciodată. Vede cu ciudă bucuriile oamenilor și se înveninează văzîndu-le. Mistuie și se mistuie totodată, chinuîndu-se și pe sine cu chinul pe care-l pricinuieste. Deși o ura, Tritoniana⁵⁹ îi vorbește scurt cu aceste cuvinte:

„Pătrunde cu veninul tău pe una din fiicele lui Cecrops. Trebuie. Ea este Aglaura“.

Atît a vorbit, apoi a părăsit pămîntul, proptindu-se în el cu lancea. Invidia, privind cu ochi pieziși pe zeiță în zbor, a gemut încet de cîteva ori. O mistuia succesul pe care-l va avea Minerva. Ia un băț plin de jur împrejur cu noduri de spini și pleacă învăluită într-un nor negru. Pe unde trece, așterne la pămînt cîmpurile înfloritoare, arde iarba, retează vîrfurile arborilor și cu suflarea sa infectează popoare, orașe și case. În sfîrșit, zărește cetatea Tritonianeii⁶⁰, în care înfloresc artele, bogăția și fericirea păcii. Abia-și stăpînește lacrimile, de necaz că nu vede nimic demn de plîns. Intră în dormitorul fiicei lui Cecrops⁶¹, să aducă la îndeplinire poruncile. Cu mîna muiată în otrava ucigașă atinge

⁵⁹ Tritoniana, Minerva, de la numele lacului Triton din Africa, unde legenda spune că ea se născuse și avea temple.

⁶⁰ Orașul Atena.

⁶¹ În dormitorul Aglaurei.

pieptul Aglaurei, umplîndu-i inima de spini cu vîrfurile încîrligat și, suflînd asupra-i veninul vătămător, i-l răs-pîndește în oase și-i împrăștie în plămîni otrava neagră ca pătura.

În fața ochilor Aglaurei o pune pe sora sa⁶², cu căsătoria ei fericită, și pe zeul cu chip frumos⁶³. Aceste imagini le face mari și, întărită de ele, fiica lui Cecrops este mistuită de o durere ascunsă. Aceasta geme neli-niștită zi și noapte, istovindu-se încet, din cauza otrăvii strecurate, așa cum se topește gheața la razele soarelui slab. Norocul fericitei Herse o mistuie cum mistuie focul ierburile spinoase. Acestea nu fac flacăra, ci se consumă scoțînd o șuviță de căldură domoală.

Adesea a vrut să moară, ca să nu mai vadă o astfel de unire. Adesea a vrut să povestească faptul, ca pe o crimă, severului ei tată. În sfîrșit, s-așază în prag gata de a-l respinge pe zeul care venea. Acesta îi face rugă-mîni lingușitoare, îi adresează cuvinte prietenești.

„Încetează — îi răspunde ea! N-am să mă mișc de aici pînă nu te vom alunga“.

„Să nu te miști“ îi zise repede Cyllenianul și cu caduceul deschise ușile încuiate.

Dar, pe cînd ea încerca să se ridice, părțile pe care le îndoim cînd ședem, se întepeniră într-o greutate apăsătoare și nu le mai putu mișca. Se sili să-și îndrepte trupul, dar legătura genunchilor o ținu în loc. Frigul îi alergă prin mădulare și sîngele se retrase din vinele ei palide. După cum nevindecatul cancer se întinde șerpuitor, adăugînd la părțile bolnave pe cele sănătoase, tot astfel frigul morții îi pătrunde cu încetul în inimă și-i închide căile vieții și ale respirației. Și n-a mai încercat să vorbească. Dacă ar fi încercat, n-ar fi avut drum pentru voce: acum gîtul i se întindea stîncă, fața i se întărise, devenise o statuie neînsuflețită, șezînd. Și nu era o piatră albă; gelozia o întinase.

⁶² *Herse.*

⁶³ *Mercur.*

**Jupiter, sub chipul unui
taur, o răpește
pe Europa**

După ce a pedepsit astfel pe cea care cu inima roasă de gelozie rostise asemenea cuvinte, Atlantiade a părăsit ținuturile care-și au numele de la Pallas și filfiind din aripi a ajuns la locuințele cerești. Tatăl îl cheamă la o parte și, fără să-i mărturisească obiectul iubirii, îi spune: „Credincios îndeplinitor al ordinelor mele, fiule, lasă orice zăbavă, ia-ți zborul cu iuțeala ta obișnuită și îndreaptă-te către pământul care privește pe mama ta din partea stîngă⁵⁴ și pe care localnicii îl numesc Sidon și întoarce spre țarm turma pe care o vezi păscînd departe iarbă de munte“.

Abia termină aceste cuvinte Jupiter și taurii goniți din munte se și îndreptau spre țarmul poruncit, unde obișnuia să se joace fiica marelui rege al ținutului, însoțită de fecioare din Tyr. Mărirea și iubirea nu se împacă bine și nu locuiesc sub același acoperămint. Părăsind înfățișarea gravă pe care i-o dădea sceptrul, tatăl și cîrmuitorul zeilor, a cărui mină dreaptă este înarmată cu trăsnetul cu trei vîrfuri și care printr-un singur gest poate prăbuși lumea, îmbracă chip de taur și, amestecat printre juncani, mugește și se plimbă falnic prin iarba tînără. Părul lui este ca zăpada pe care n-a călcat-o urmă de picior, nici n-a atins-o aposul Austru. Ceafa îi e mușculoasă și puternică, salba îi atîrnă pe armurii pieptului, coarnele sînt mici, dar ai putea susține că sînt făcute de o mină de artist și arată mai strălucitoare decît cea mai pură piatră prețioasă. Fruntea sa n-are nimic amenințător, ochii nimic fioros. Chipul său respiră pacea.

Îl admiră fiica lui Agenor⁵⁵ că-i așa de frumos, că n-o amenință cu nici o violență. Dar oricît de blînd părea, la început s-a temut să se atingă de el. Apoi,

⁵⁴ *Maia, mama lui Mercur, ca stea în constelația Pleiadelor, se vede din Fenicia spre sud. Trebuie să presupunem că Jupiter se găsea cu fața spre apus cînd dădea aceste ordine lui Mercur.*

⁵⁵ *Agenor, rege în Fenicia, fiu al lui Neptun și al Libyei, tată al Europei și al lui Cadmus.*

cu încetul vine lingă el și-i întinde flori către botul alb. Îndrăgostitul se bucură și, pînă să-i vină fericirea la care speră, el sărută mîinile fecioarei. Abia, ah! abia poate să-și amîne dorința și aci se joacă și sare prin iarba verde, aci își culcă latul alb ca zăpada al trupului pe nisipul gălbui. Dispărîndu-i teama, încetul cu încetul Europa îl mîngîie bătîndu-l cu palma pe piept și-i împodobește coarnele cu ghirlande de flori. Ba, fiica regelui, a îndrăznit, neștiind pe cine stă, să se așeze chiar pe spatele taurului. Atunci zeul se saltă de la pămînt și, pe nesimțite, cu pași înșelători se apropie de malul apei și intră în mare. Apoi se avîntă mai departe și-și duce prada prin valuri în mijlocul mării.

Înspăimîntată, fecioara privește țărmul rămas în urmă, de unde a fost răpită și cu o mînă se ține de un corn, cu alta se sprijină de spatele taurului. Iar cutele îmbrăcămintei îi flutură în vînt.

CARTEA III

Agenor ordonă lui Cadmus să-i caute fiica pierdută. Se nasc soldați din dinții balaurului ucis de Cadmus

adăugînd — iubitor și crud totodată — că-l va pedepsi cu exilul de n-o va găsi.

Cutreierînd lumea — cine ar putea să descopere furturile lui Jupiter? — rătăcitorul Agenoride² fuge de patrie și de mînia tatălui său și consultă rugător oracolul lui Phoebus, întrebîndu-l pe ce pămînt să-și ispășească surghiunul.

„Îți va ieși înainte într-un cîmp singuratic — zice Phoebus — o junincă ce n-a mai fost înjugată și n-a cunoscut plugul încovoiat. S-o iei pe drumul pe care te va călăuzi aceasta și în ce pajiște se va opri să se odihnească, acolo să zidești o cetate³ și s-o numești Beotia“.

Nici nu coborîse bine Cadmus din peștera Castaliei⁴

¹ Dicteu, munte în Creta.

² Cadmus era fiul lui Agenor.

³ Teba, oraș întemeiat de Cadmus, situat în Beotia, regiune numită de el astfel, de la juninca ce l-a condus (în grecește bous, boos = bou, vacă).

⁴ La picioarele Parnasului, unde era oracolul lui Apollo.

și vede că vine încet o junincă nepăzită și neavînd pe grumaz nici un semn de jug. O însoțește mergînd pe urmele pașilor ei și mulțumește în tăcere lui Phoebus că i-a arătat drumul.

Trecuse de vadul Cephisului și de ogoarele Panopului⁵. Juninca se opri și, înălțînd către cer fruntea largă cu coarne mindre, umplu văzduhul de mugete. Apoi, privind spre însoțitorii care o urmau, se culcă, așternîndu-și trupul în iarba tînără. Cadmus aduse mulțumiri zeului și sărută pămîntul străin, salutînd ogoarele și munții necunoscuți. Pregătindu-se să aducă jertfă lui Jupiter, însărcinează tovarășii să meargă și să aducă din izvoare vii apă pentru libațiuni.

Era o pădure veche, neatinsă de secure. În mijlocul ei, într-un hățîș des și încîlcit, este o peșteră ce are la intrare o mică arcadă formată din pietre încălecate una peste alta, de unde își ia începutul un izvor cu multă apă. În această peșteră își avea locuință șarpele lui Marte⁶. Creasta are străluciri de aur, ochii îi licăresc ca focul, tot corpul îi este umflat de venin. Trei limbi ies jucăușe din gura cu trei rînduri de dinți. Cînd tyrienii⁷ pribegi au pus piciorul lor nenorocit în această dumbravă și urnele, cufundîndu-se în apă, au început să gîlgîie, șarpele albastru și-a ridicat capul vinețiu din peșteră și a scos șuierături înfiorătoare. Urnele le-au scăpat din miini, sîngele li s-a retras din vine și membrele au început să le tremure de spaimă. El își răsucesce în rotocoale corpul solzos și în șerpuirea salturilor sale descrie arcuri imense. Mai mult de jumătate ridicat în aer, vede toată pădurea și are corpul la fel de mare, ca și al celui ce separă cele două Urse⁸, dacă-l privești în întregime. Pe dată se repede la fenicieni și,

⁵ Panopus, oraș în Focida.

⁶ Numit astfel poate din pricina luptei pe care au dat-o oamenii împotriva acestor vîeșuitoare (Marte fiind zeul războiului), luptă oglîndită în victoria lui Apollo asupra șarpelui Python, a lui Cadmus împotriva șarpelui cu același nume etc.

⁷ Tyrienii, fenicieni din Tyr, tovarăși ai lui Cadmus. Mai departe vor fi numiți sidonieni.

⁸ Constelația Șarpelui.

fie că aceștia se pregăteau să-l săgeteze, fie s-o ia la fugă, fie că frica îi oprea de la amîndouă, pe unii îi mușcă, pe alții îi cuprinde în lungi încolăcirii, în sfîrșit, pe toți, îi împroașcă și-i ucide cu cumplita otravă a veninului său.

Soarele s-a ridicat de-acum așa de sus încît lasă umbre mici. Fiul lui Agenor se miră de întîrzierea tovarășilor săi și pornește în căutarea lor. Pielea unui leu ucis de el îi servește de îmbrăcăminte. Lancea și sulita sînt de fier strălucitor, iar sufletul său mai puternic decît orice săgeți. Cînd intră în pădure și vede trupurile fără viață ale tovarășilor săi, iar peste ele, învingător, dușmanul cu trupul uriaș lingînd cu limba sa plină de sînge rănile lor jalnice, zice: „Prea credincioși prieteni, voi fi sau răzbunătorul, sau tovarășul vostru de moarte“.

După aceste cuvinte, cu dreapta ridică o piatră mare și cu o sforțare pe măsura pietrei o aruncă. La căderea ei s-ar fi zguduit și zidurile de cetăți cu înalte turnuri; dar șarpele rămase fără rană și, apărut numai de solzii platoșei sale și de pielea-i groasă, respinse puternicile lovituri care cădeau asupra lui. Dar nu cu aceeași tărie a respins și săgeata care s-a înfipt într-un inel al spinării sale elastice și a pătruns cu tot fierul în măruntaie. Întăritat de durere, întoarce capul înapoi, vede rana, mușcă mînerul săgeții înfipte și abia îl smulge din spate, după ce s-a răsucit în toate părțile cu multă putere. Totuși fierul i-a rămas în oase. Atunci însă, ajuns în culmea furiei sale firești, gîtlejul i s-a umflat de să-i plesnească vinele și o spumă alburie a izbucnit afară din gura înecată în venin. Pămîntul răsună zgîriat de solzi și aerul se infectează viciat de duhoarea neagră ce iese din gura infernală a balaurului care aci se zvîrcolește, răsucirile lui făcînd imense cercuri, aci se îndreaptă ca o bîrnă lungă, aci se opintește într-o puternică săritură ca un rîu înfuriat de ploi, și răstoarnă la pămînt cu pieptul său arborii ce-i stau în cale. Agenoridul se dă puțin înapoi și înfruntă atacurile, apărîndu-se cu pielea leului, iar lancea întinsă îi împinge înapoi gura care se înalță deasupra. Înfuriat, șarpele zadarnic mușcă

fierul tare și-și frînge dinții în fierul lăncii. Acum începe să-i curgă sînge din cerul gurii înveninate și stropii săriți pătează ierburile verzi. Dar rănile erau puține, fiindcă se ferea, trăgîndu-și înapoi gîtul rănit, și prin mișcările lui ocolea loviturile, sau nu le lăsa să se înmulțească. Lupta continuă pînă ce Agenoride îi înfige fierul în gît și-l împinge mereu, pînă îl dă de un stejar și-i străpunge gîtul, lancea pătrunzînd în trunchiul stejarului. Arborele se îndoiaie sub greutatea șarpelui și geme biciuit de coada celui ce se zbătea.

Pe cînd învingătorul stătea în fața dușmanului învins, deodată aude o voce. Nu era ușor de deosebit din ce parte vine, dar s-a auzit: „Ce privești, fiu al lui Agenor, șarpele răpus? Tot șarpe vei fi privit și tu“.

Mult timp stăpînit de spaimă, Cadmus își pierduse culoarea feței și cumpătul. Fiori de gheață îi zburlicaseră părul. Dar iată că protectoarea sa Pallas, alunecînd pe aripile văzduhului, sosește și-i poruncește să îngroape în pămînt dinții șarpelui din care va ieși un nou popor. El se supune și, după ce brăzdează pămîntul cu plugul, seamănă, cum i se poruncise, dinții balaurului, semințe de noi muritori. Dar să nu-ți vină să crezi! Brazdele începură să se miște și din bulgări apărură mai întii ascuțisuri de sulite, apoi coifuri agîtîndu-și egretele colorate, apoi umeri și piepturi și brațe înarmate cu sulite, și astfel crește o holdă platoșată de bărbați. La fel ca la teatru, cînd cortina⁹ se ridică în zile de sărbătoare, odată cu ea se ridică și chipurile zugrăvite pe ea: apar mai întii capetele, apoi cu încetul celelalte părți și toate se desfășoară printr-o înceată mișcare neînteruptă, pînă ce la marginea de jos se văd picioarele.

Ingrozit de noul dușman, Cadmus se pregătea să ia armele. „Nu le lua — strigă un om din oastea care se născuse din pămînt — și nu te amesteca în războaie civile“. Și după aceste cuvinte lovește puternic cu sabia

⁹ La cei vechi cortina era coborîtă în timpul spectacolului, avînd jos, iar nu sus mecanismul de stringere. Cînd se ridică dect între acte, sau la sfîrșitul piesei, diferitele picturi de pe ea apăreau întii în partea lor de sus și pe urmă apăreau celelalte părți.

pe unul care era mai aproape din frații săi ieșiți din pământ, dar cade la rîndu-i lovit de o săgeată aruncată de departe. Cel care-l dăduse morții nu trăiește la rîndu-i mai mult decît el și expiră aerul pe care abia îl primise. Un asemenea exemplu molipsește toată mulțimea care se înfurie și astfel frații cad pe neașteptate, rănindu-se unii pe alții într-un război pe care singuri și l-au făcut.

Și acum tinerii cărora le fusese sortită o viață atît de scurtă apăsau cu piepturile lor zvicninde pămîntul însîngerat ce le fusese mamă. Numai cinci au rămas în viață, dintre care unul a fost Echion. La porunca Tritonidei Pallas, acesta a aruncat la pămînt armele și a făcut cu frații săi legămînt de pace. Pe aceștia i-a avut ca ajutoare oaspele sidonian Cadmus, cînd a întemeiat orașul¹⁰ poruncit de oracolul lui Phoebus.

**Acteon, metamorfozat
în cerb**

Theba fiind de-acum întemeiată, puteai să fii fericit în exil, Cadmus! Marte și Venus erau

socrii tăi¹¹. La aceasta adaugă familia ieșită dintr-o soție de neam atît de mare: atîția fii și fiice și, legături scumpe, nepoți, și ei acum tineri. Dar fără îndoială omul trebuie să-și aștepte și ultima zi a vieții. Și nimeni înainte de moarte și de cinstirea cea de pe urmă nu trebuie să se numească fericit. Între atîtea prilejuri de fericire, un nepot ți-a pricinuit, Cadmus, prima durere. Pe fruntea lui au crescut coarne cu care el nu se născuse și voi, cîini, v-ați adăpat din sîngele stăpînului vostru. Și dacă cercezezi bine, vei găsi că soarta-i vinovată, și nu el; căci ce vină poate avea întîmplarea?

Era un munte pătat de sîngele multor fiare sălbatice. Ziua la amiază micșorase umbrele și soarele stătea la egală distanță de ambele sale pietre de hotar, cînd tîna-

¹⁰ Cu ajutorul celor cinci rămași în viață, Cadmus întemeiază Teba, iar dintre ei Echion devine gînerul său.

¹¹ Cadmus se căsătorește cu Armonia, care, după legendă, era fiica Venerei și a lui Marte.

rul hyantian¹² cheamă cu dulce glas pe tovarășii de obo-seală, cu care rătăcea prin desișuri de păduri neumblate:

„Hainele și armele noastre, prieteni, sînt pline de sîngele fiarelor și ziua ne-a fost destul de norocoasă. Cînd a doua Auroră, purtată pe roatele purpurii, va aduce iarăși lumina, ne vom relua lucrul. Acum, la amiază, soarele este la aceeași depărtare de amîndouă părțile pămîntului și pătrunde cu căldura sa ogoarele. Lăsați acum lucrul și ridicați-vă înnodatele rețele“.

Tovarășii îndeplinesc porunca și lasă toată treaba. Era o vale de cetini și de chiparoși spinoși și deși, cu numele de Gargaphia, dragă vînătoarei Diana. În fundul acestei văi, în desișul pădurii este o peșteră nefăcută de mînă omenească. Natura, prin talentul ei, imitase mîna meșteră a omului. Căci deasupra îi făcuse un arc viu din piatră ponce și din tuf¹³ ușor. În dreapta șopotește un izvor limpede pe un prund întins între maluri înverzite. Aci zeița pădurilor, obosită de vînat, obișnuia să-și răcorească corpul feciorelnic în cleștarul apei. Ajunsă acolo, dă uneia dintre nimfele purtătoare de arme și sulita, și tolba, și arcu destins. Alta primește veșmintele pe care zeița și le scoate. Două îi scot încălțămîntea din picioare. Mai îndemînică decît celelalte, Crocale, fiica fluviului Ismenos, îi strînge în coc părul revărsat pe gît, deși ea însăși îl avea despletit. Nefe, Hyale, Rhamis, Psecas și Phiale iau apă și o varsă din urnele lor încăpătoare.

În timp ce Titaniana¹⁴ se spăla în apa obișnuită, iată că nepotul lui Cadmus, care lăsase acum grija vînatului și rătăcea la întîmplare prin pădurea necunoscută, ajunge la peștera sfîntă. Așa îl purtau destinele!

¹² Acteon, nepotul lui Cadmus. Beoștenii erau numiți și hyantieni, după orașul Hyant din Locrida.

¹³ Piatră ponce, rocă eruptivă de culoare deschisă, spongioasă și foarte ușoară; tuf, de asemenea, formație geologică, eruptivă sau calcaroasă, de consistență poroasă. Arc viu din piatră așa cum era legat natural de pămînt, nu construit din pietre detașate și prelucrate. Piatra era socotită vie, cită vreme nu era scoasă din pămînt.

¹⁴ Fiul lui Uranus s-au numit Titani iar Jupiter, fiul lui Saturn și tatăl Dianei, a fost nepotul lui Uranus.

Îndată ce intră în peștera care picura rouă din cauza izvoarelor, nimfele, goale cum erau, la vederea bărbatului, își izbiră piepturile umplind toată pădurea de țipetele lor, neașteptate și, adunându-se în jurul Dianei, o acoperiră cu corpurile lor. Cum e culoarea norilor pătrunși din față de razele soarelui, sau cum e purpuria auroră, așa s-a făcut la față Diana surprinsă fără îmbrăcăminte. Deși înconjurată de mulțimea însoțitoarelor sale, ea se înclină și întoarce fața în altă parte. Fiindcă n-avea la îndemână săgeți cum ar fi vrut, a luat apă și a aruncat-o în fața bărbatului și, stropindu-i părul cu undele răzbunătoare, a rostit aceste cuvinte pregătitoare ale unei nenorociri apropiate: „Poftim acum dé povestește că m-ai văzut dezbrăcată, dacă poți“.

Fără alte cuvinte amenințătoare, pe capul stropit al tinărului ea puse coarne de cerb sprinten, gîtul i-l lungi, urechile i le ascuți, mîinile și picioarele i le schimbă în lungi picioare de cerb, corpul i-l acoperi cu piele pătată. Iar în suflet îi sădi frica.

Eroul, fiu al Autonoei¹⁵, fuge și se miră că-i atît de iute în fuga sa. Dar cînd și-a văzut coarnele în apa în care obișnuia să se răcorească, a vrut să exclame: Vai mie nenorocitul! Nici un cuvînt însă nu s-a auzit. A gemut doar, atîta i-a fost vocea și lacrimile nu i-au mai curs pe față. Numai mintea i-a rămas cea de mai înainte. Ce să facă? Să se întoarcă acasă, la palatul regal? Sau să se ascundă în păduri? De la una îl oprește rușinea, de la cealaltă frica.

Pe cînd sta el la îndoială, cîinii săi îl văzură și, cei dintii, Melampus și priceputul Ignobates¹⁶, începură să latre. Ignobates era de neam din Gnossos, iar Melampus din Sparta. După ei, și ceilalți năvălesc mai iute ca vîntul cel repede. Pamphagus, Dorceus și Oribasus, toți trei arca-dieni, și puternicul Nebrophonos, și crudul Theron cu

¹⁵ Autonoe era fiica lui Cadmus. Acteon este numit erou, fiind de neam divin, ca nepot al lui Apollo și strănepot al lui Marte.

¹⁶ Ovidiu dă cîinilor lui Acteon nume grecești, care arată însușiri de frumusețe, culoare, obirgle etc.

Laelaps, și Pterelas cel cu picioare iuți, și Agre cu nări fine, și Hyleus, de curînd rănit de un porc mistreț, și Nape, făcută cu un lup, și Poemenes, care altădată urma turmele, și Harpya, însoțită de cei doi pui, și Ladon sicilianul, cu deșertul supt, și Dromas, și Canace, și Sticte, și Tigris, și Alce, și Leucon cu părul alb ca zăpada, și Asbolus cu părul ca de negru, și puternicul Lacon, și Aello cel vajnic la fugă, și Thous, și sprintenul Ciprius cu frate-său Lycisce, și Harpalos cel cu pată albă pe fruntea-i neagră, și Melaneus, și Lachne cu părul zbîrlit, și Labros cu Argolidos, născuți din tată cretan și mamă iaconiană, și Hylactor cel cu vocea ascuțită și alții, pe care aș zăbovi prea mult să-i numesc. Și, haita, lacomă de pradă, s-aruncă peste prăpăstii și stînci și peste pietre neumblate, pe unde-i greu de mers și pe unde nu-i nici o cărare. Acteon fuge prin locurile pe unde mersese adesea în urmărirea fiarelor. Vai, el fuge de propriile sale ajutoare. Ar fi vrut să strige: „Sînt Acteon, cunoașteți-vă stăpînul!” Dar gîndurilor le lipsesc cuvintele.

Văzduhul răsună de atîta lătrat. Prima rană i-o face în spate Melanchaetes, apoi Theridamas. Oresitrophos îl apucă de umăr. Aceștia plecaseră mai în urmă, dar scurta-seră drumul prin munți ieșindu-i înainte și, pe cînd ei își țineau stăpînul în loc, cealaltă parte a haitei vine și-și înfige colții în Acteon. Nu mai e nici un loc fără rană. El geme și cu vocea sa, care nu mai e de om ca să poată fi recunoscută, ci de cerb, umple munții din jur de vaiete jalnice. Ingenunchează umilit, asemenea celui ce se roagă și își plimbă în jur privirile fără glas, ca și cum și-ar fi întins brațele.

Dar iată că vin și însoțitorii săi care, neștiutori, ațîță cu îndemnuri obișnuite haita cea repede, și-l caută cu ochii pe Acteon și-l strigă pe întrecute, ca și cum el ar fi de parte. La numele de Acteon, el întoarce capul și-i aude cum se plîng că nu e și el acolo și nu se grăbește să vină ca să privească prada ivită. El, ar vrea desigur să nu fie de față, dar este totuși. Ar vrea să vadă, nu să și simtă sălbatica ispravă a cîinilor săi. Din toate părțile este întetît de cîini, care își înfig colții în trupu-i și-l sfîșie

sub înșelătoarea arătare a unui cerb. Și purtătoarea de tolbă Diana nu și-a potolit mînia decît cînd cerbul și-a sfîrșit viața de mulțimea rănilor.

Nașterea lui Bacchus

Pedeapsa lui Acteon a fost judecată felurit. Unora, zeița li se pare mai aspră decît trebuia, alții o laudă și o numesc vrednică de severa ei feciorie, dar și unii și alții au pe ce-și sprijini părerile. Singură soția lui Jupiter mai puțin se gîndește să învinuiască sau să aprobe și mai mult se bucură de nenorocirea căzută pe casa lui Agenor. Ura îngrămădită în sufletul ei împotriva rivalei sale din Tyr¹⁷ o întoarce asupra neamului acesteia.

Și iată că la pricina de mai înainte se,alătură o alta nouă. E îndurerată că pe Semela¹⁸ a lăsat-o grea marele Jupiter și-și sloboade limba la sfadă: „Ce-am făcut de-a-tîtea ori prin ceartă? — zise ea. Dacă eu sînt marea Junonă, așa cum sînt numită în rugăciuni, o voi nimici, — dacă se cuvine să țin în mîna sceptrul încrustat cu pietre prețioase, dacă sînt regină, soție și soră a lui Jupiter. Sînt desigur soră și mă gîndesc că rivala mea s-a mulțumit cu un furt și că va fi de scurtă durată necinstirea patului meu conjugal. Dar ea a rămas grea. Asta lipsea. Poartă în pîntecele ei plin o crimă ce se vede. Și, ceea ce mie abia mi s-a întîmplat¹⁹, vrea să aibă de la Jupiter cîntea de a fi mamă. Atît de mare îi este încrederea în frumusețea ei. O voi face să se înșele. Să nu fiu eu Saturniana, dacă ea nu va ajunge în apele Styxului, înecată de Jupiter al ei“.

După aceste cuvinte, se ridică de pe tron și, acoperită de un nor auriu, vine la palatul Semelei. Înainte de a alunga norul, s-a prefăcut în bătrînă: la tîmple și-a pus păr alb, și-a brăzdat pielea cu încrețituri și a început să meargă cu trupul încovoiat și cu pas șovăielnic. Cu voce

¹⁷ Agenor, tatăl Europei, era, precum s-a văzut mai sus, fenician din Tyr.

¹⁸ Semela este fiica lui Cadmus.

¹⁹ Deși protecție a femeilor și a fecundității, Junona nu s-a putut bucura de o maternitate prolifică; abia a născut, după cum spun unele legende, pe Hebe, Marte și Vulcan.

de bătrână, s-a schimbat în Beroe din Epidaur, doica Semelei.

Așadar, începînd vorba, cînd după lungi ocoluri a pomenit numele lui Jupiter, ea spuse suspinînd:

„Mi-ar plăcea să fie Jupiter. Totuși mă tem de toate. Mulți au pătruns sub nume de zei în pudicele iatacuri. Totuși, nu-i destul să fie Jupiter. Să dea o dovadă a iubirii lui. Dacă el e cu adevărat, cît e și cum e el de măreț cînd este primit de mărita Junona, să-l rogi ca la fel să vină să te îmbrățișeze. Să-și aducă cu el toate semnele măririi sale“.

Cu astfel de cuvinte pregătise Junona pe neștiutoarea fiică a lui Cadmus. Ea cere lui Jupiter un dar, fără să spună anume ce. Zeul îi răspunde: „Alege, nu vei vi refuzată. Și ca să mă crezi și mai mult, iau ca martor puterile divine ale rîului Styx. El este și zeu și spaima zeilor“.

Veselă, fără să știe de nenorocirea sa, și simțindu-se prea puternică peste îndrăgostitul prin supunerea căruia va trebui să piară, Semela zice: „Dă-mi-te așa cum ești cînd te îmbrățișează Saturniana, cînd începeți legăturile lui Venus“.

Cînd ea vorbea, zeul a voit să-i astupe gura, dar cuvintele se și grăbiseră să iasă în văzduh. El a gemut. Căci ea își exprimase dorința, iar el nu se mai putea dezlega de jurămint. Așa că, foarte mîhnit, el se ridică în înaltul cerului și, făcînd un semn, aduce norii ascultători, cărora le adaugă ploaie și fulgere amestecate cu furtuni, tunete și nelipsitul trăsnet. Totuși, pe cît poate caută să le slăbească puterile. Astfel, acum nu e înarmat cu focurile cu care trăsнисе pe Typhoeus cel cu o sută de brațe²⁰, căci în acelea e prea multă cruzime. Are alt trăsnet mai ușor, căruia ciclopilor i-au dat mai puțină sălbăticie și flacără, mai puțină mînie; zeii îl numesc a doua armă. Pe acesta îl ia și intră în casa lui Agenor. Dar trupul muritor al Semelei n-a putut suporta văpaia cerească și a ars, prin darurile iubitului său. Copilul, neajuns încă la termenul

²⁰ Typhoeus, unul din giganții care porniseră război împotriva cerului.

nașterii, este smuls din pîntecele mamei sale și, dacă merită să fie crezut, este cusut, așa fraged cum era, în coapsa tatălui său, unde își împlini timpul de creștere care-i mai trebuia la mamă. Pe ascuns, mătușa sa Ino îi dă prima îngrijire în leagăn. Apoi l-a încredințat nimfelor nyseide²¹ care l-au ascuns în peștera lor și l-au hrănit cu lapte.

În timp ce, după legea desti-
Tiresias, orb și ghicitor nului, se petreceau acestea pe pământ și Bacchus cel de două ori născut²² creștea în leagăn la adăpost de orice primejdie, se spune că odată Jupiter, înveselit de nectar, a lăsat la o parte grelele griji și și-a petrecut vremea în glume ușurative cu Junona. „Fără îndoială, plăcerea voastră e mai mare decît a bărbaților“, se spune că i-a zis el. Ea a tăgăduit. Au găsit cu cale să întrebe pe învățatul Tiresias ce părere are. Acesta cunoștea amîndouă felurile de plăcere. Căci izbise cu o lovitură de băț doi șerpi mari, care erau împreunați într-o pădure verde și, minune: Tiresias din bărbat devenise femeie și trăise astfel vreme de șapte toamne. În a opta iar i-a văzut și a zis: „Dacă loviturile pe care le primiți au așa de mare putere, încît să schimbe și sexul celui ce vi le-a dat, vă voi lovi și acum“. Și, lovind aceiași șerpi, s-a întors la forma de mai înainte și la chipul cu care se născuse.

Luat ca judecător într-o glumeață neînțelegere, el întărește spusele lui Jupiter. Se spune că Junonei i-a fost necaz mai mult decît cerea pricina neînțelegerii și a condamnat ochii judecătorului la o eternă noapte. Dar Tatăl atotputernic în locul vederii pierdute — căci nu e îngăduit unui zeu să desfacă cele făcute de alt zeu — i-a dăruit știința viitorului și i-a ușurat pedeapsa cu o cinstire,

Bucurîndu-se de o faimă stră-
Echo, schimbată în ecou, lucită prin orașele Aoniei²³, Tire-
Narcis, în floare sias da răspunsuri nedeazămînte
 poporului care-i punea întrebări. Prima dovadă de încre-

²¹ Din Nysa, oraș în Tracia, sau în India.

²² O dată de mama sa și a doua oară din coapsa lui Jupiter.

²³ Aonia, vezi nota 26, Cartea I.

dere în adevărul cuvintelor sale a dat-o nimfei Liriope²⁴, pe care odată Cephisos²⁵ a înlănțuit-o în cursul său întor- tochiat și, cuprinzînd-o în valuri, a folosit puterea asupra ei. Din pîntecele ei plin, prea frumoasa nimfă a născut un copil, care chiar de pe acum putea fi iubit de nimfe. Il chema Narcis²⁵. Întrebînd dacă fiul ei are să vadă timpul îndelungat al unei bătrîneți înaintate, fatidicul profet a răspuns: „De nu se va vedea pe sine“. Multă vreme aceste cuvinte ale augurului au părut deșarte, dar le-a adeverit sfîrșitul tînărului, adică felul morții și nou- tatea nebuniei sale.

Fiul lui Cephisos ajunsese la vîrsta de 16 ani. La această vîrstă părea și copil și tînăr. I-au dorit prietenia mulți băieți și multe fete. Dar frumusețea lui fragedă era unită cu o mîndrie atît de îndîrjită, că nu s-a atins de el nici un tînăr și nici o tînără.

Odată, pe cînd urmărea cu lațurile să prindă niște cerbi iuți, l-a văzut nimfa ecoului, care nici să tacă atunci cînd altul vorbește nu poate, și nici să vorbească ea mai întîi nu știe, îngînătoarea Echo. Pe atunci Echo era nimfă, nu un simplu ecou, dar totuși gălăgioasă; gura ei, ca și acum, parcă n-o folosea decît ca să poată repeta, din multe cuvinte, ultimele. Junona o pedepsise astfel, fiindcă adesea, cînd căuta să prindă pe nimfe în munte cu Jupiter al său, aceasta o ținea pe zeiță de vorbă cu dibăcie, pînă fugeau nimfele.

Cînd a băgat de seamă, Saturniana a zis: „Să aibă slabă putere această limbă care m-a luat în rîs și foarte scurtă durată a vocii. Și a întărit amenințarea prin faptă: Echo dublează ultimele sunete și repetă ultimele cuvinte auzite.

Cînd l-a văzut pe Narcis rătăcind prin păduri neum- blate, s-a aprins de dragoste și a pornit pe furiș pe urmele

²⁴ Liriope, mama lui Narcis, era nimfă a unui rîu din Beoția.

²⁵ Cephisos, rîu care izvorăște din Parnas și se varsă în lacul Copals. Vezi și nota 32, Cartea I.

²⁶ Legenda despre Narcis, ca și cea despre Echo, nu se găsește la alt scriitor înaintea lui Ovidiu.

lui. Cu cît mai mult se ținea după el, cu atît flacăra o încălzea mai puternic, la fel ca pucioasa, care, lipită la capătul unei făclii, atrage flacăra apropiată de ea. O, de cîte ori a voit să se apropie de el cu cuvinte ademenitoare și să-i facă suave rugăminți. Natura vocii sale o oprește și nu-i îngăduie să înceapă. Dar ceea ce îi îngăduie, stă gata să audă pe Narcis vorbind și să răspundă, repetîndu-i ultimele cuvinte.

Din întîmplare copilul, răzlețit de trupa credincioasă de însoțitori, strigă: „E cineva pe-aproape?“. „Aproape“ răspunde Echo. El rămîne încremenit de uimire și, după ce-și aruncă privirile în toate părțile, strigă cu voce puternică: „Vino“, și nimfa la rîndu-i îl cheamă pe cel ce o cheamă. Se uită înapoi și iarăși nevenind nimeni, zice: „Fugi de mine?“. Și primește înapoi tot atîtea cuvinte cîte a spus. El mai întrebă și, amăgit de vocea cealaltă, zice: „Să ne iubim“. Și cu o voce cum nu va răspunde vreodată cuiva mai plăcut, Echo repetă „Ne iubim“. Îmbătătată de propriile-i cuvinte, ea iese din pădure și aleargă să se arunce de gîtul iubitului dorit. Dar acesta fuge și, fugind, spune: „Nu mă îmbrățișa, mai bine să mor decît să mă las ție“. Ea nu răspunde nimic altceva decît: „Mă las ție“.

Disprețuită, se ascunde în pădure și de rușine își ascunde fața în frunziș. De atunci trăiește în peșteri singuratic. Dar totuși iubirea îi rămîne în suflet sporită și mai mult de durerea neizbînzii, grijile veghetoare îi subțiază trupul ei vrednic de milă. Slăbiciunea îi zbîrcește pielea și toată seva trupului se risipește în văzduh. Numai vocea și oasele îi mai rămîn. Vocea i s-a păstrat; oasele se spune că s-au transformat într-o statuie de piatră. De atunci stă ascunsă în păduri și nu mai e văzută în nici un munte. Este doar auzită de toți, numai sunetul este ceea ce mai trăiește din ea²⁷.

Așa o desconsiderase Narcis și pe ea și pe alte nimfe născute în ape sau în munți, așa și pe alte cete de tinere.

²⁷ Echo, fiică a văzduhului și a pămîntului (Eter și Tellus) a suferit o dublă metamorfoză: aceea a vocii, din minia Junonei, și aceea a corpului, fiind disprețuită de Narcis.

Din această pricină, una din victimele disprețului său, ridicînd mîinile spre cer, zisese: „Să iubească acesta, dar să nu poată avea ceea ce iubește“. Rhamnusiana²⁸ a primit aceste rugăciuni drepte.

Era un izvor curat, cu unde limpezi ca argintul, pe care nu-l atinseseră nici păstorii, nici caprele ce pasc în munte, nici vreo altă turmă, un izvor pe care nu-l tulburase nici pasăre sau fiară, nici ramură căzută din vreun arbore. De jur împrejur era iarbă pe care o ținea verde umezeala din apropiere și pădurea prin care razele de soare nu puteau pătrunde să încălzească apa. Aci a venit tînărul Narcis obosit de vînat și de căldură, să se odihnească, atras de frumusețea locului și de izvor. Dorind să-și astîmpere setea în apa de izvor, o altă sete i s-a născut: pe cînd bea, răpit de frumusețea chipului văzut în unde, se îndrăgostește de ceea ce nu era corp, ci numai o umbră, căreia speranța lui îi dădea viață. Se extaziază de el însuși și rămîne nemișcat cu fața ca o statuie de marmură de Paros²⁹. Întins pe pămînt, își privește ochii ca stelele, părul vrednic de Bacchus și de Apollo, genele tinerești, gîtul de fildeș, gura frumoasă și rumeneala feței amestecată cu alb de zăpadă, admiră toate care-l fac să fie de admirat. Nesocotitul, se vrea pe sine însuși. El este acela care iubește și care e iubit și cînd dorește este dorit și deopotrivă se înflăcărează și se mistuie.

De cîte ori a sărutat zadarnic izvorul înșelător! De cîte ori și-a cufundat brațele în apă să cuprindă chipul văzut, fără să se poată prinde în brațe pe sine! Nu știe ce vede, dar e mistuit de ceea ce vede și aceeași rătăcire care-i amăgește ochii îl ațîță. Naivule, de ce cauți zadarnic să prinzi o fantomă care fuge fără încetare? Ceea ce dorești nu există nicăieri. Mută-te mai departe și ceea ce iubești va dispărea. Ce vezi este umbra chipului tău răsfrint în ape. N-are nimic în sine. Vine cu tine și rămîne cu tine. Va pleca cu tine, dacă tu poți pleca

²⁸ Rhamnusiana, Nemesis, zeița răzbnării, avea un templu în Atica, la Rhamnus.

²⁹ Paros, insulă în Marea Egee, vestită pentru marmura sa, folosită de sculptori.

din acest loc. Dar nu-l poate smulge de aici nici chinul lui Ceres³⁰, nici oboseala, ci, întins pe iarba deasă, privește vedenia înșelătoare, neputîndu-și lua ochii de la ea. Prin ochii săi el pierde și, ridicîndu-se puțin și întinzînd brațele spre pădurile din jur, zice:

„O, păduri, a iubit cineva mai dureros? Căci știți și ați fost ascunzișuri oblăduitoare pentru mulți. De cine vă amintiți de-a lungul vremurilor că s-a istovit astfel, voi a căror viață dăinuiește de atîtea veacuri? Văd și iubesc, dar ceea ce văd și iubesc nu găsesc; atît de mare rătăcire stăpînește pe un îndrăgostit! Și, ca să sufăr și mai mult, nu ne desparte nici marea întinsă, nici vreo cale lungă, nici munți, nici ziduri cu porți închise. Puțină apă ne desparte. Și el este îndrăgostit, căci, de cîte ori m-am aplecat deasupra apei limpezi să-l sărut, de atîtea ori și el s-a apropiat de mine cu gura întinsă. Ți se pare că ar putea fi atins, așa de puțin este ceea ce se împotrivesc iubirii noastre. Oricine ești, ieși încoace! De ce mă păcălești, unic copil³¹? De ce fugi de dragostea mea? Desigur, nici frumusețea, nici vîrsta mea nu te fac să mă disprețuiești, căci și nimfele m-au iubit. Nu știu ce nădejde îmi făgăduiești cu față prietenoasă. Ori de cîte ori îți întind brațele, le întinzi și tu. Cînd eu rîd, rîzi și tu. Cînd eu am plîns, am văzut și la tine adesea lacrimi. La semnele mele răspunzi și tu prin semne. Și, pe cît bănuiești după mișcarea frumoasei tale guri, cuvintelor mele tu răspunzi prin cuvinte, care n-ajung pînă la urechile mele. Eu sînt în tine, am simțit. Și nu mă înșală chipul meu. Ard de dragostea față de tine și eu ațîț flăcările pe care le port în mine. Ce să fac? Să fiu cerut sau să cer? Și la urma urmei ce să cer? Ce doresc eu cu mine, ce am îmi lipsește. O, de-aș putea să mă despart de propriul meu corp! Iată o dîrință nouă la un îndrăgostit: aș vrea să fie departe de mine ceea ce iubesc. Suferința îmi istovește puterile și nu-mi rămîne mult timp de trăit. Mă sting în vîrstă fragedă. Pentru mine moartea nu este groaznică,

³⁰ Chinul lui Ceres = foamea (metonimie, folosindu-se în locul unui cuvînt altul cu înțeles înrudit).

³¹ Fără egal, cum nu mai există altul.

fiindcă numai prin moarte voi scăpa de dureri; aş fi vrut ca cel iubit să trăiască mai mult decît mine, dar acum vom muri două inimi unite într-una singură“.

Acestea a zis şi cu suflet rătăcit s-a întors iarăşi spre acelaşi chip. Lacrimile îi curg în lac şi mişcarea undelor tulbură imaginea şi o întunecă. Părindu-i-se că a plecat, strigă:

„De ce fugi? O, rămii şi nu părăsi pe cel ce te iubeşte. Cel puţin să privesc ceea ce nu-mi este îngăduit să ating şi să dau hrană patimii mele nenorocite“.

Pradă durerii, şi-a sfîşiat hainele de pe el şi cu palmele albe ca marmura şi-a bătut pieptul gol. Pieptul lovit s-a roşit uşor, ca merele, cînd pe o parte sînt albe, pe o parte roşii, sau ca strugurii de diferite soiuri, care, cînd nu sînt încă bine copti, au o culoare purpurie. Cînd s-a văzut iarăşi în apa limpede, n-a mai putut suporta, ci, cum se topeşte galbena ceară de un foc uşor, sau bruma dimineţii de soare, tot aşa se topeşte el slăbit de iubire şi este mistuit încet de focul ascuns. Acum culoarea lui nu mai este roşu amestecat cu alb. Nu mai are nici vigoare, nici puterea şi celelalte însuşiri care fiind văzute plăceau, nici corpul pe care-l iubise înainte Echo.

Aceasta, cînd l-a văzut, cu toate că nu uitase şi încă era supărată, s-a înduioşat totuşi de el. De cîte ori nenorocitul copil strigase „Vai“, ea repeta cu voce răsunătoare „Vai“. Şi cînd îşi lovise cu palmele pieptul, ea la fel repeta sunetul loviturilor. Privind pentru ultima dată în undele în care se privise de atîtea ori, a zis: „Vai, copil iubit zadarnic“. Tot atîtea cuvinte au răsunat în jur. „Adio“, a zis el. „Adio“ a răspuns Echo. Apoi şi-a pus trudit capul pe iarba verde. Noaptea a închis ochii care admirau frumuseţea stăpînului lor.

Chiar după ce a fost primit în locuinţele infernului, el se privea în apele Styxului. Surorile sale, naiadele, l-au plîns şi tăindu-şi părul l-au depus pe mormîntul fratelui lor. L-au plîns şi dryadele³² şi plînsetele le repeta Echo. Pregătiseră rugul şi făcliile de înmormîntare şi

³² Dryadele; vezi nota 63, Cartea I.

năsălia. Dar trupul lui Narcis nu era nicăieri. În loc de corp, au găsit o floare galbenă învelită în multe foi albe.

Pentheu, după schimbarea corăblierilor în delfini, pune pe Acoetes în lanțuri: din cauza acestei crime e sfîșiat de bacante

Zvonul acestei întâmplări a adus preotului Tiresias o faimă meritată prin orașele Acheii. Re-numele augurului era mare. Numai fiul lui Echion, Pentheu³³, singurul disprețuitor de zei dintre toți cadmeienii, nu vrea să creadă și rîde de vorbele prevestitoare ale bătrînului și-i aduce aminte de nenorocirea care i-a răpit lumina ochilor și l-a cufundat în întuneric. Clătînd din capul său cu tîmplele albe, bătrînul zice:

„Ce fericit ai fi dacă ai ajunge și tu lipsit de luminile ochilor și n-ai vedea serbările lui Bacchus. Va veni ziua, și prezic că nu e departe, cînd va sosi noul zeu Liber³⁴, fiu al Semelei, în cinstea căruia dacă nu vei înălța un templu, vei fi sfîșiat și împrăștiat într-o mulțime de locuri, mîniind pădurile de sînge, și pe mama ta, și pe surorile mamei tale. Se va întîmpla aceasta, căci nu vei socoti zeul vrednic de cinstire și te vei plînge că în întunericul în care mă găsesc am văzut prea bine“.

Fiul lui Echion îl alungă pentru aceste vorbe. Dar ele capătă crezare, căci prezicerile preotului se împlinesc.

Bacchus sosêște. Cîmpurile freamătă de chiote de sărbătoare. Mulțimea aleargă: laolaltă bărbați și femei, tineri și bătrîni, popor de rînd și oameni de frunte se duc la sărbătoarea necunoscută pînă acum. „Ce nebunie v-a luat mințile, urmași ai lui Marte, fii ai balaurului? — zice Pentheu. — Are atîta putere arama izbită de aramă și goarna cu cornul încovoiat și înșelătoriile magice, încît pe cei ce nici sabia purtătoare de război, nici trompeta, nici mulțimea de săgeți nu i-a înspăimîntat, să-i învingă niște voci de femei și nebunia pricinuită de vin și cetele nerușinate și țambalele găunoase? Să mă mai mir de voi,

³³ Pentheu, rege în Theba, era fiul lui Echion, unul dintre supraviețuitorii ndescuși din dinții șarpelui ucis de Cadmus, și al Agavei, fiica lui Cadmus.

³⁴ Liber, veche divinitate italică, identificată cu Bacchus.

bătrâni care, multă vreme mînați de vînt pe întinsul mării-lor, ați întemeiat aci un nou Tyr³⁵ și ați adus în aceste locuri penaii³⁶ fugari? Acum îngăduiți să vă predați fără război? Și voi, în vigoarea vieții și apropiați de vîrsta mea, o, tineri, care se cuvenea să purtați arme, nu thyrsuri³⁷, să vă acoperiți capul cu coifuri, nu cu frunze, vă rog, amintiți-vă din ce viță sînteți născuți! Întăriți-vă cu curajul acelui șarpe care singur a dat morții pe mulți! El a murit pentru izvoarele și lacul său, iar voi trebuie să învingeți pentru faima voastră. El a dat morții pe cei viteji. Voi să alungați pe cei slabi și să restabiliți strălucirea gloriei strămoșești. Dacă destinele nu îngăduie să dăinuiască îndelung Theba, cel puțin de i-ar dărîma zidurile berbecii și dușmanii războinici, de s-ar prăbuși în huiet de fier și de foc! Atunci am fi nenorociți fără să fim vinovați și soarta ne-ar fi de plîns, nu de ascuns, iar lacrimilor le-ar lipsi dezonoarea. Dar acum Theba e cucerită de un copil neînarmat, care n-are în ajutorul său nici războaie, nici săgeți, nici folosința cailor, ci părul năclăit de mirt și coroane moi și purpura și aurul cusut pe haine de purpură. Pe acesta îndată, numai voi să stați la o parte, îl voi sili să recunoască minciuna cu pretinsul său tată și cu sărbătoarea sa. De ce oare Acrisius³⁸ să aibă destul curaj ca să disprețuiască pe falsul zeu și să închidă porțile Argosului la venirea lui, iar Pentheu și toată Theba să tremure din pricina acestui venetic? Mergeți repede — poruncește el slujitorilor săi — mergeți și aduceți aci legat pe acea căpetenie mincinoasă. Să nu fie nici o întîrziere trîndavă în îndeplinirea poruncilor”.

Unchiul său Cadmus și Athamas și cealaltă mulțime a neamului său îl iau cu vorba și se străduiesc zadarnic să-l oprească. Dar sfaturile îl fac și mai îndărătnic; cu

³⁵ Theba fusese întemeiată de Cadmus și de tovarășii săi, care erau fenicienți de origine, cum s-a văzut mai înainte.

³⁶ Penaii, spiritele strămoșilor, apoi divinități protectoare ale casei și familiei.

³⁷ Thyrsurile erau un fel de bastoane, cu o parte terminată ca un con de pin, înfășurate cu viță sau iederă, pe care le purtau bacantele și Bacchus.

³⁸ Acrisius, rege în Argos, fiul lui Abas și tatăl Danaei.

cît îi este oprită furia, cu atît ea se întărită și crește și orice piedică e păgubitoare. Așa am văzut eu un șuvoi de apă, curgînd mai domol pe unde nu întilnea nimic în cale și cu șopotiri ușoare, dar pe unde îl ținea vreun trunchi de copac, sau i se puneau în cale bolovani de piatră, mergea înspumat și clocotitor, devenind și mai furios din pricina piedicilor.

Iată că soldații se întorc însîngerăți și, cînd stăpînul îi întreabă unde e Bacchus, ei răspund că nu l-au văzut. „L-am prins totuși — au spus ei — pe acest însoțitor și slujbaş al celor sfinte” și predau cu mîinile legate la spate pe un tyrrenian de neam, care-și părăsise de curînd patria pentru a urma cele sfinte ale zeului. Pentheu îl privește cu ochi pe care mînia îi făcuse înspăimîntători și, abia amînînd timpul pedepsei, îi spune: „O, tu care vei pieri și care vei da și altora învățătură prin moartea ta, spune care e numele tău, al părinților și al patriei tale și pentru ce ai intrat în slujba unor rituri noi?” El, fără teamă, răspunse:

„Mă numesc Acoetes și patria mea este Maeonia³⁹. Părinții mei sînt din neam de jos. Tata nu mi-a lăsat ogoare pe care să le lucreze juncani puternici, nici turme de oi sau de vite. Și el era sărac. Îndeletnicirea lui era să prindă pește cu plasa și undița și să-l scoată la suprafață în zvîrcolirea lui la capătul prăjinii. Meseria aceasta îi era averea. Pe cînd îmi dădea în primire meșteșugul lui, mi-a spus: «Primește, urmaș și moștenitor al trudei mele, avuția pe care o am». Și murind nu mi-a lăsat nimic altceva decît apa. Acest singur lucru aș putea spune că e de la părinți. Curînd, ca să nu rămîn legat totdeauna de aceleași stînci, am învățat să conduc cîrma corăbiei, mișcînd-o într-o parte sau alta cu mîna. Am însemnat cu ochii constelația ploioasă a caprei Olenia⁴⁰ și Taygete⁴¹ și

³⁹ Maeonia, Lydia.

⁴⁰ Olenia, capra Amaltheea din orașul acheean Olenos, transformată de Jupiter în constelație, drept mulțumire că-l hrănise cu lapte în copilărie.

⁴¹ Taygete, stea între Pleiade (a nu se confunda cu muntele Tayget din Laconia).

Hyadele și Ursa și casele vînturilor și porturile bune pentru corăbii.

Odată, mergînd spre Delos, cîrmesc spre ținuturile insulei Chios și, vislind spre dreapta, ajung la țärm. Fac un salt ușor și pun piciorul pe nisipul umed, unde am poposit peste noapte. Zorii zilei începuseră să mijească. Mă scol, povățuiesc pe tovarăși să aducă apă proaspătă și le arăt drumul care duce la apă. Eu însumi, de pe o movilă înaltă, cercetez ce vînt se arată pentru călătorie. Apoi strîng pe însoțitori și mă întorc la corabie. „Iată-ne aici“, spune cel dintii dintre tovarăși, Opheltēs, care sosește aducînd cu el de-a lungul țärmului un copil de o frumusețe feciorelnică pe care-l găsisese pradă, socotea el, într-un cîmp deșert. Îngreunat de vin și de somn, tînărul părea că merge pe două cărări și că abia vine. Îi cercetez îmbrăcămintea, chipul și mersul. Nu vedeam la el nimic care să semene a muritor. Mi-am dat seama de aceasta și am spus însoțitorilor: «Nu știi ce zeu este în acest tînăr, dar zeu este. Oricine ești, ajută-ne și fii ocrotitorul muncii noastre, iar pe aceștia iartă-i». «Nu te mai ruga pentru noi» — zice Dictys, cel mai sprinten dintre toți cînd trebuie să se urce în vîrfurile catargurilor și să se coboare alunecînd pe frînghii. E de aceeași părere Libys, blondul Melanthus, care veghează la proră, și Alcimedon și Epopeus dătătorul de curaj, care cu vocea sa comandă vislașilor mișcarea și repausul, de aceeași părere sînt toți ceilalți. Atît de oarbă este dorința de pradă! «Nu voi îngădui totuși ca încărcătura sfîntă de pe această corabie să fie necinstită, am zis eu. Eu am cel mai mult dreptul de comandă aici». Și m-am postat la intrarea în corabie.

Cel mai îndrăzneț din toată ceata, Lycabas, care, izgonit dintr-un oraș din Etruria, își ispășea în exil pedeapsa pentru un mîrșav omor, se înfurie și, pe cînd eu mă țineam la urcare, îmi dă un pumn zdravăn în gît. Lovitura m-ar fi aruncat în valuri dacă nu m-aș fi agățat, deși cu cunoștința pierdută, de frînghii, rămînînd încurcat în ele. Ceata nelegiuită aprobă fapta.

Atunci, în sfîrșit, Bacchus, căci Bacchus era, ca și cum

s-ar fi trezit din somn și simțurile i-ar fi revenit după băutură, a zis.

«Ce faceți? Ce zgomot este acesta? Prin ce împrejurări am venit aici, corăbieri? Cui vă pregătiți să mă dați?» «Alungă teama, îi spuse Proreus, și spune, în ce port vrei să ajungi? Vei cobori în ținuturile pe care le dorești».

«Îndreptați-vă mersul către Naxos — zise Bacchus. Acolo îmi este casa. Pământul acelei insule vă va fi ospitalier». Vicleni, ei jură pe mare și pe toți zeii că vor merge într-acolo și-mi poruncesc să ridic pînzele corăbiei zugrăvite.

La dreapta era Naxos. Eu am întors pînzele spre dreapta. «Ce faci nebunule? Ce furie te stăpînește, Acoetes? — strigă toți, mergi spre stînga».

O parte din ei îmi explică gîndurile prin semne. Alții îmi șoptesc la ureche ce vor. Am rămas înmărmurit.

«Să ia altul cîrma, am spus, eu refuz să conduc o nelegiuire și o înșelăciune».

Sînt ocărit de toți și toată ceata murmură împotriva mea. Dintre ei, Aethalion zice: «Ce, nu cumva crezi că toată salvarea noastră depinde de tine singur?».

Și trece în locul meu la cîrmă și, depărtîndu-se de Naxos, corabia apucă în altă direcție. Atunci zeul, batjocoritor, ca și cum ar fi simțit, în sfîrșit, acum vicleșugul, privește marea de pe pupa încovoiată. Și, prefăcîndu-se că plînge, zice:

«Nu aceste țărături mi-ați făgăduit, corăbieri! Nu pentru acest pămînt v-am rugat. Ce-am făcut să merit o astfel de pedeapsă? Care e gloria voastră, dacă voi atîția tineri înșelați pe un copil singur?».

Eu de mult plîngeam. Ceata nelegiuită rîde de lacrimile mele și străbate marea cu vîsle grăbite.

Pe el însuși (căci nu e zeu mai puternic decît el) îi jur că îi voi spune lucruri pe atît de adevărate, pe cît sînt mai mari decît să poată fi crezute; pupa s-a oprit în apă, ca și cum s-ar fi împotmolit pe uscat. Ei, mirîndu-se, continuă să bată marea cu vîslele. Ridică pînzele și, prin acest dublu ajutor, caută să fugă. Iedere împiedică vîslele și, întinzîndu-se cu noduri și șerpuituri pînă

la pînze, le string în vițe grele. Bacchus însuși, cu fruntea încoronată de struguri de tot felul, ține în mînă o sulită îmbrăcată în frunze de viță. Lîngă el stau întinși ca niște vedenii ciudate tigri, lincși și pantere înspăimîntătoare cu pielea tărcată. Bărbații, fie de ameteală, fie de frică, au sărit în apă și cel dintîi Medon a început să se înne-grească, în loc de mîini să aibă aripi în formă de lopeți și să-și îndoiaie ca un arc șira spinării. «În ce minunăție te transformi?» îi zise Lycabas și, pe cînd el vorbea, gura i s-a mărit, nările i s-au lărgit, iar pe pielea întărită i-au ieșit solzi. Libys, pe cînd voia să întoarcă vislele care se împotriveau, a văzut că mîinile i se chircesc și că nu mai sînt mîini, ci acum pot fi numite aripi. Altul, vrînd să întindă brațele la frînghiile încurcate, n-a mai avut brațe și a sărit în mare cu corpul încovoiat și cu o coadă terminată ca o seceră, sau cum este luna cînd e mai mică de jumătate. Ei forfotesc în toate părțile prin apă, sărind și împrôscînd aerul cu stropi de apă. Iar se afundă și iar apar la suprafața apei și se joacă într-un fel de horă. Își aruncă într-o lunecare zburdalnică corpurile și suflă apa intrată în nările lor largi.

Din douăzeci, cîți erau în corabie, mai rămăsesem doar eu. Cu trupul înghețat de spaimă cum eram, abia mă întă-rește zeul zicîndu-mi: «Alungă-ți teama din suflet și ține spre Naxos. Ajuns în această insulă să aprinzi focul pe altare și să aduci sacrificii lui Bacchus».

«La lungi povești mi-am lăsat urechile slobode — zise Pentheu — pentru ca să-mi las mînia să se domolească. Tovarăși, luați-l repede de aici și trimiteți-i trupul, pus la grele chinuri, în noaptea Styxului».

Tyrrhenianul Acoetes este luat îndată și dus într-o închisoare sigură. Dar, pe cînd i se pregăteau instrumente groaznice de tortură din fier și foc, se spune că deodată ușile închisorii s-au deschis de la sine și lanțurile i-au căzut de la mîini, fără să le dezlege cineva.

Fiul lui Echion stăruie în părerea sa; el nu poruncește altcuiva să meargă, ci el însuși se duce pe Cithaeron care, ales pentru celebrarea misterelor, răsuna de cîntece și de vocea limpede a bacantelor. Cum freamătă un cal aprig

cînd cornistul de război a dat semnalul din trompeta răsunătoare și a insuflat dragostea de luptă, astfel este întăritat Pentheu de lungile chiuituri ce străbat aerul și se aprinde la strigătul lor.

Cam la mijlocul muntelui, înconjurată de pădure, este o cîmpie ce n-are pe toată întinderea ei nici un arbore și poate fi astfel cuprinsă în întregime cu privirea. Aci mama sa îl vede cea dintîi cum privește cu ochi profani misterele și ea cea dintîi, întăritată de furie, aruncă cu thyrsul în Pentheu și-l lovește. „O, veniți, surori — zice ea — pe acest mistreț uriaș, care rătăcește în ogoarele noastre, eu trebuie să-l lovesc“.

Toată mulțimea se aruncă înfuriată asupra lui. Toate se unesc și toate îl urmăresc pe cel ce acum tremură, acum spune cuvinte mai puțin violente, acum se condamnă și mărturisește că a greșit. Rănit, a strigat: „Dă-mi ajutor, mătușă Autonoe; să-ți înduplece inima umbra lui Acteon“. Ea nu știe cine e Acteon și, pe cînd el o ruga, ea îi smulge din cot mîna dreaptă. Ino îl apucă de cealaltă și i-o sfișie. N-are, nenorocitul, ce brațe să mai întindă la mama sa, ci, arătîndu-și trupul ca un trunchi, cu membrele despicate, zice: „Privește, mamă“. Agave, cînd îl vede urlă, își clatină capul și-și zbirlește părul în aer. Smulge capul fiului său și, luîndu-l în mîinile însîngerate, strigă: „O, tovarășe, această victorie este fapta noastră“. Frunzele, care, atinse de frigul toamnei, abia se mai țin în arbori, nu sînt mai repede răpite de vînt, decît sînt membrele bărbatului smulse de mîini nelegiuite.

De astfel de exemple povățuite, thebanele celebrează noile mistere, aduc tămîie și se închină la altarele sfinte.

CARTEA IV

**Poveștile spuse de fiicele
lui Minyas și metamor-
foza lor**

Dar Alcithoe, fiica lui Minyas¹,
nu voiește să ia parte la orgiile
bachice. Ea îndrăznește să spună
că Bacchus nu este fiul lui Jupiter

și are ca tovarășe de impietate pe surorile sale. Preotul
dăduse ordin de celebrare a sărbătorii, poruncind ca stă-
pînele și slujitoarele lor să lase lucrul, să-și acopere
pieptul cu piei, să-și desfacă panglicile care le țineau
părul, să-și pună pe cap ghirlande și să ia în mînă thyrsuri
acoperite cu frunze. El prorocște că va fi crudă
mînia zeului împotriva celui ce-i va disprețui cultul.
Femeile lasă pînzele și coșurile și caierele neterminate.
Aduc zeului tămîie și-l invocă sub numele de Bacchus,
Bromius, Lyaeus²; ele îl numesc Fiul focului, Cel născut
a doua oară și Singurul cu două mame. La aceste nume
adaugă pe acelea de Nyseus, Thyoneus cel cu părul lung,
Leneus descoperitorul strugurelui desfătător, Nyctelius,
tatăl Eleleus, Iacchus, Evan, și alte multe nume pe care

¹ Minyas, fiul lui Chries și nepot al lui Neptun, întemeietorul ora-
șului Orchomenos, dă numele său poporului pe care-l guvernează. Iason
și argonauții, despre care va fi vorba în Cartea VII, sînt urmași ai lui
Minyas.

² Mai toate numele lui Bacchus sînt în legătură cu viața pe care o
duce și cu puterea pe care o are ca zeu al vinului. Vezi și notele 22
și 34, Cartea III.

le mai ai, o, Liber, printre neamurile grecești. Căci ție — spun ele în rugăciuni — îți aparține o tinerețe care nu se trece, tu ești veșnic copil, tu ești privit ca cel mai frumos în înaltul cerului și tu, când ești fără coarne, ai cap de fecioară. Orientul este în stăpînirea ta pînă la gura Gangelui care udă India cea cu negri locuitori. Tu, venerabil zeu, faci să-și ispășească prin moarte greșeala necredincioșii Pentheus și Lycurg³ cel înarmat cu securea cu două tășuri; tu-i trimiți în valuri pe corăbierii tyrrhenieni, tu pui sub același jug frumoasele gîturi ale lyncșilor, conducîndu-i cu friie strălucitoare; pe tine te urmează bacante și satiri și bătrînul care, de beat ce-i, abia-l mai țin picioarele, mergînd pe două cărări cu toiașul, sau care nu se ține bine pe măgărușul cu capul plecat. Ori pe unde mergi tu răsună la un loc chiote de tineri, voci de femei, țambale bătute de mîini puternice, arămuri găunoase și fluieri cu lung șir de găuri, thebanele ismenide⁴ te roagă să fii bun și blînd și-ți aduc jertfele poruncite.

Singure fiicele lui Minyas înlăuntrul casei lor, profanînd această sărbătoare printr-o hărnicie nepotrivită cu împrejurarea, fie că trag lînă din caier și răsucesc firul cu degetele, fie că țes pînză și zoresc slujnicele la treabă.

Una din ele, răsucind firul cu degetele ei subțiri, zice: „Cîtă vreme celelalte thebane au încetat lucrul și iau parte la un cult născocit, noi, care ne îndeletnicim cu lucrul mai bun al zeiței Pallas, să ușurăm munca folosi-toare a mîinilor noastre povestind ceva. Să spunem fiecare pe rînd cîte o poveste, care să ne farmece urechile și prin care timpul să nu ni se pară lung“. Surorile găsesc bună propunerea și-i cer să înceapă ea cea dintîi. Ea se gîndește ce să spună din atîtea, căci știe foarte multe povești. Stă la îndoială dacă să povestească despre tine, o, Decerte, nimfă din Babilon, despre care palestinienii cred că ai făcut vestite mlaștinile lor, trăind în ele, după

³ Lycurg, regele Traciei, a vrut să scoată din rădăcină viile din țara sa, dar Bacchus l-a înnebunit și l-a făcut să-și taie picioarele cu securea cu care voia să taie butucii vișelor.

⁴ Theba era udată de riul Ismenus.

ce corpul ți s-a schimbat acoperindu-se cu solzi. Sau mai degrabă să povestească cum și-a petrecut cei din urmă ani în turnuri înalte fiica ei, schimbată în pasăre, sau cum Nais, prin cîntecul său și prin puterea minunată a unor ierburi, a schimbat niște tineri în pești, pînă cînd a suferit și ea aceeași schimbare, sau cum pomul care purta fructe albe acum le poartă negre, din pricina atingerii de sînge. Această din urmă poveste îi place, fiindcă este puțin cunoscută. Și, pe cînd lîna își urma firul său, ea începe astfel:

„Pyramus și Thisbe⁵, unul cel mai frumos dintre tineri, iar cealaltă cea mai fermecătoare dintre fetele pe care le-a avut Orientul, locuiau în două case lipite, în mîndrul oraș pe care se spune că Semiramis⁶ l-a înconjurat cu ziduri de lut ars. Vecinătatea le-a prilejuit cunoștința și primele începuturi ale dragostei. Cu timpul, iubirea lor a crescut și s-ar fi unit legitim prin făcliile de nuntă, dacă nu s-ar fi împotrivit părinții. Dar, ceea ce n-a putut fi oprit, amîndoi ardeau cu sufletele deopotrivă cucerite de dragoste. N-aveau nici un confident care să facă legătura între ei. Își vorbeau singuri prin semne și priviri. Și focul, cu cit este mai acoperit, cu atît arde mai tare.

Era o mică crăpătură în perete, rămasă de la început, de cînd se construise zidul comun între ambele case. Acest mic neajuns al zidului, neobservat de nimeni de-a lungul vremii, cum să nu-l simtă dragostea? Voi, îndrăgostiților, l-ați descoperit cei dintîi și ați făcut din el drum pentru graiul vostru. Ei obișnuiau să-și șoptească prin rostul acela cuvinte dulci, fără să-i afle cineva. Adesea Thisbe stătea într-o parte, iar Pyramus în cealaltă, lipiți lîngă zid, și-și simțeau unul altuia suflarea gurii. „Perete rău — ziceau ei — de ce te împotrivești îndrăgostiților? Ce-ar fi de ne-ai îngădui să ne unim inimile? Sau, dacă aceasta ar fi prea mult, de te-ai deschide

⁵ Povestea lui Pyramus și Thisbe, de origine asiatică, se găsește pentru prima dată la Ovidiu.

⁶ Semiramis, regină a Babilonului, a unit sub același sceptru Midia, Persia, Armenia și Arabia. Grădiniile Semiramidel se numărau printre cele șapte minuni ale lumii.

să ne îngădui sărutările? Totuși, nu sîntem nerecunoscători. Mărturisim că ție-ți datorăm acest drum, prin care cuvintele noastre de dragoste ne ajung la urechi“.

Astfel de cuvinte-și schimbau în zadar fiecare în casa sa și, cînd noaptea venea, își spuneau „Noapte bună“, dînd peretelui sărutări, care nu puteau ajunge de la unul la altul.

Zorii zilei următoare alungaseră luminile stelelor și soarele uscaseră cu razele sale roua de pe iarbă. Îndrăgostiții au venit la locul obișnuit. După lungi plîsete și tînguiuri s-au hotărît să încerce în liniștea nopții să înșele pe păzitori, să se strecoare pe ușă și, după ce vor ieși din casă, să părăsească orașul. Și, ca să nu se rătăcească pe întinsul cîmpurilor, se înțeleg să se întilnească la mormîntul lui Ninus⁷ și să se ascundă sub umbra copacului. Căci era acolo, lîngă un izvor rece, un dud înalt, care făcea foarte multe dudge albe. Ei găsesc planul minunat.

Ziua, care părea că trece greu, se coboară în valurile mării și din aceleași valuri se înalță noaptea. Deschizînd ușa pe întuneric, Thisbe iese ușor, și înșelînd pe ai săi, cu fața acoperită cu un vâl subțire, vine la mormînt și se așază sub arborele convenit. Iubirea îi dădea curaj. Dar iată că o leoaică, cu gura înspumată de proaspăta sfișiere a unor boi, vine să-și astîmpere setea în undele izvorului vecin. Babiloniana Thisbe a văzut-o de departe la razele lunii și, cît au ținut-o picioarele de repede, a fugit într-o peșteră întunecoasă. Pe cînd fugea, vâlul îi alunecă pe spate și-i scapă.

După ce sălbatica leoaică și-a astîmpărat setea în apa cea multă, pe cînd se întorcea în pădure, a găsit din întîmplare vâlul subțire, pe care l-a sfișiat cu gura plină de sînge.

Venind ceva mai tîrziu, Pyramus a văzut urmele fiarei bine întipărite în adîncul pulberii și toată fața i s-a făcut palidă. Cînd a găsit și vâlul plin de sînge, a zis: „O singură noapte va pierde pe doi îndrăgostiți. Dintre noi ea a fost mai vrednică de viață. Sufletul meu este vinovat,

⁷ *Ninus, rege în Babilon, soful Semiramidel.*

eu te-am pierdut, biata, care te-am făcut să vii în locuri pline de primejdii noaptea și n-am venit eu mai întâi aici! Sfișiați-mi și trupul meu și cu mușcăături sălbatice mistuiți-mi măruntaiele, o, lei, care locuiți în aceste peșteri. Dar numai lașii își roagă moartea". A ridicat vâlul Thisbei și l-a dus cu sine sub arborele unde se înțeleseseră să se întâlnească. Aci, după ce a umplut de lacrimi și de sărutări veșmîntul cunoscut, a zis: „Primește acum și singele meu". Și și-a infipt în piept sabia cu care era încins și, muribund, și-a tras-o îndată din rana fierbinte. Zăcînd întins pe pămînt, singele îi țîșnește cu putere în sus, ca dintr-o țeavă de plumb cînd se sparge și aruncă departe apa ce iese fișîind prin mica spărtură și străpunge aerul cu țîșnitura sa. Stropite de sînge, fructele arborelui își schimbă fața în negru și rădăcinile pătate de sînge dau culoarea de purpură dudelor ce atîrnă de crăci.

Iată, ca să nu facă pe iubit să aștepte, Thisbe se întoarce, caută pe tînăr cu ochii și cu inima și dorește să-i povestească din ce primejdie a scăpat. Cînd a văzut locul și pomul pe care-l cunoștea, dar care acum era schimbat, a rămas nedumerită; culoarea poamelor o pune în încurcătură.

Pe cînd sta la îndoială dacă acesta e pomul sau nu, vede trupul iubitului ei mai mișcînd încă pe pămîntul roșu de sînge. Se dă înapoi cu fața mai palidă ca sîmcerul, înfiorată asemenea mării care tremură cînd o adiere îi încrețește suprafața. Dar, după ce-și vine în fire și-și recunoaște iubitul, își izbește cu o lovitură puternică pieptul nevrednic de o astfel de durere, își smulge părul și, îmbrățișînd corpul iubit, plînge peste rană, amestecînd lacrimile cu sînge și sărutînd fața înțepenită. „Pyrame — a strigat ea — ce nenorocire mi te-a răpit? Pyrame, răspunde! Ascultă, iubitule, te cheamă Thisbe a ta. Ridică-ți chipul care zace la pămînt". La numele de Thisbe, Pyramus ridică ochii deja îngreuiați de moarte și după ce o vede îi închide iar. Ea și-a recunoscut vâlul și a văzut teaca săbiei goală. „Mîna ta și iubirea te-au pierdut, nefericitule — a zis ea. Și eu am mîna vitează pentru

aceasta și iubirea îmi va da puteri să-mi iau viața. Te voi urma în mormînt și voi fi numită nenorocită pricină și însoțitoare a morții tale. Tu, care numai prin moarte puteai fi despărțit de mine, vai, nici prin moarte nu vei fi despărțit. Totuși această rugămintă v-o fac din partea amîndorura, o nenorociți părinți: să îngăduiți să fie puse în același mormînt corpurile noastre, pe care le-a unit iubirea pînă în ultima clipă. Iar tu, arbore, care acum acoperi cu ramurile tale nefericitul corp al unuia singur, în curînd le vei acoperi pe ale amîndorura. Ca semne ale morții noastre să ai întotdeauna mlădițe și roade potrivite pentru durere, ca amintiri ale unui îndoit sacrificiu de sînge“.

Astfel a vorbit și s-a prăbușit peste sabia pe care o potrivise cu vîrful în piept, sabia care încă era caldă de sîngele lui Pyramus. Rugăciunile ei au înduișat și pe părinți și pe zei. Fructele arborelui, cînd se coc sînt negre. Și cenușa îndrăgostiților odihnește în aceeași urnă“.

Terminase povestirea. După un scurt răgaz, a început să povestească Leuconoe, iar surorile o ascultau în tăcere.

„Soarele, care stăpînește toate cu lumina sa de astru, a fost și el prizonierul iubirii. Vă voi povesti iubirile soarelui. Se spune că el a fost cel dintîi zeu care a văzut adulterul Venerei cu Marte. El este de altfel primul care vede orice în lume. S-a indignat de această faptă și a denunțat soțului născut din Junona trădarea patului conjugal și locul trădării. Cînd a auzit, Vulcan a rămas înmărmurit și i-a căzut din mînă fierul la care lucra. Îndată a lustruit din aramă cătușe și legături subțiri, care să poată înșela vederea. Lucrarea era așa de fină că n-o întrecea nici cea mai subțire țesătură, nici pînza de păianjen care atîrnă pe vîrful aracilor. A făcut-o să prindă atingerile cele mai ușoare, fie ele de o clipă, și a întins-o cu dibăcie în jurul patului.

Cînd au venit soția și tovarășul de adulter în același pat, au rămas amîndoi prinși în mijlocul îmbrățișărilor în lanțurile pregătite prin arta și prin noua lucrare a

soțului. Zeul din Lemnos⁸ deschide îndată porțile ferecate în fildeș ale palatului său și poștește pe zei înăuntru: vinovații stăteau prinși rușinos în rețea și unul din zei, făcînd o glumă, spune că ar dori să i se întîmple și lui astfel de rușine. Zeii au ris și mult timp s-a făcut haz în cer de întîmplarea aceasta.

Cythereea⁹ a dat o pedeapsă de pomină denunțatorului: la rîndu-i, a rănit cu o dragoste asemănătoare pe cel ce i-a văzut iubirile sale secrete.

Ce-ți folosesc acum, fiu al lui Hyperion¹⁰, frumusețea, căldura și razele de lumină? Tu, care poți mistui tot pămîntul cu focurile tale, ești mistuit de un foc nou; tu, care ești dator să privești toate, privești pe Leucotheea și îndrepti spre o singură fecioară ochii pe care-i datorești lumii. Te înalți mai devreme pe cer, te cobori mai tîrziu în valuri și în întîrzierea ta lungești orele de iarnă. Uneori lumina ta lipsește. Tulburarea minții ți-a trecut în priviri și, întunecat, îngrozești inimile muritorilor. Și nu fiindcă-ți stă în cale luna, lumina ta e palidă mai aproape de pămînt. Dimpotrivă, iubirea îți pricinuiește această culoare. Pe Leucotheea¹¹ singură o iubești. Nici Clymene¹², nici Rhodos¹³ nu-ți mai stăpînesc inima, nici prea frumoasa mamă¹⁴ a Circei celei născută în Aca, nici Clytia¹⁵ care, deși disprețuită de tine, îți dorea dragostea și chiar în timpul acesta simțea adîncă rană a iubirii. Te face să uiți de toate celelalte Leucotheea, pe care a născut-o Eurynome, cea mai frumoasă din toate

⁸ Legende de spun că Vulcan își avea în insula Lemnos locuința și atelierul.

⁹ Cythereea, Venus, numită astfel de la insula Cythera, unde era adorată în chip deosebit.

¹⁰ Hyperion era tatăl Aurorei, al Soarelui, al Lunii și al altor aștri.

¹¹ Leucotheea, fiica lui Orchamos, rege al Babilonului.

¹² Clymene, mama lui Phaeton.

¹³ Rhodos, nimfă a insulei cu același nume, fiica lui Neptun și a Venerii; Apollo a avut cu ea șapte copii.

¹⁴ Persa, una dintre oceanide. A avut cu Apollo pe Aetes, Perseu, Circe și Pasiphae.

¹⁵ Clytia, nimfă, fiică a Oceanului și a lui Tethys.

femeile neamului de unde ne vin parfumurile¹⁶. Cînd fiica a crescut, cu cît mama întrecuse pe toate femeile, cu atît fiica a întrecut pe mamă prin frumuseţea ei. Tatăl ei, Orchamos, a domnit peste oraşele Achaemeniei¹⁷ şi se numără al şaptelea din obîrşia străvechiului Belus¹⁸.

Păşunile pentru caii soarelui sînt sub axa Hesperiei¹⁹. În loc de iarbă au ambrozii, care le hrăneşte membrele obosite de lucrul zilei şi care îi reîntreamează pentru muncă. În timp ce ei îşi culeg hrana acolo, pe păşunile cereşti, şi noaptea îşi face drumul său, zeul intră în iatacul iubitei schimbat la faţă în Eurynome, mama ei, şi o priveşte pe Leucotheea care, între cele douăsprezece slujnice, răsucesce la lumina lămpii fusul şi toarce un fir subţire.

Aşadară, după ce a sărutat-o ca o mamă care-şi sărută fiica iubită, i-a zis: «Am să-ţi spun ceva numai ție. Voi, servitoare, retrageţi-vă şi nu răpiţi unei mame dreptul de a vorbi ceva în taină cu fiica sa». Ele se supuseră şi, iatacul rămînînd fără martori, zeul zise: «Eu sînt acela ce măzor lungul an, care văd toate, prin care pămîntul vede toate, ochiul lumii; crede-mă, sînt îndrăgostit de tine». Ea se teme şi, de spaimă, fusul şi caierul i-au căzut din mină. Teamă însăşi i-a stat bine şi zeul neîntîrziind prea mult a revenit la chipul lui ade-vărat şi la strălucirea obişnuită. Iar fecioara, deşi înspăimîntată de vedenia neaşteptată, cucerită de strălucirea zeului, s-a lăsat în voia acestuia fără să se plîngă.

Clytia este geloasă, căci iubirea pentru soare încă nu-i scăzuse şi, aţîţată de ură împotriva iubitei soarelui, dă pe faţă adulterul şi, defăimîndu-l, îl denunţă tatălui Leucotheii. Acesta, feroce şi neîmblînzit, pe cînd fiica sa îl ruga şi întindea mîinile către lumina soarelui şi spunea: «El m-a silit, fără voia mea», cu cruzime a îngropat-o de

¹⁶ *Românii aduceau parfumuri din Persia şi din alte ţări orientale.*

¹⁷ *Achaemenia, Persia, numită astfel de la dinastia regelui Achae-mene, strămoşul lui Darius şi Cyrus.*

¹⁸ *Belus, primul rege şi zeu al asirienilor, fondator al Babilonului.*

¹⁹ *Hesperia, partea de apus a pămîntului, socotită uneori Spania, alteori Italia.*

vie și deasupra a ridicat o mare grămadă de nisip. Acest nisip îl risipește cu razele sale fiul lui Hyperion. El ți-a dat drum pe unde să-ți poți arăta chipul îngropat. Dar acum nu mai puteai să-ți ridici, nimfă, capul răpus de greutatea pământului și zăceai cu trupul neînsufletit.

Se spune că zeul conducător al cailor zburători n-a văzut nimic mai dureros după uciderea lui Phaeton prin trăznet. Dacă ar putea, ar încerca să redea membrelor înțepenite căldura vieții prin puterea razelor sale. Dar, fiindcă destinele îl opresc de la astfel de încercări, stropește trupul neînsufletit și locul cu nectar mirositor și, după multe tinguiri, zice: «Totuși, te vei înălța la cer». Îndată trupul pătruns de nectarul ceresc s-a topit și a umplut pământul cu mirosul său. Pe nesimțite, înfigându-și rădăcinile în pământ, o tulpină de tămâie s-a ridicat și a răsărit străpungînd cu vârful ei mormîntul.

Iar la Clytia, deși iubirea putea să-i scuze gelozia, iar gelozia denunțul, n-a mai venit dătătorul de lumină și și-a pus măsură dragostei față de ea. De atunci nimfa se topește de dragostea pe care a folosit-o în chip nescotit și nu mai poate trăi între tovarășele sale. Șade goală pe pământ, ziua și noaptea, sub cerul liber, cu părul despletit și timp de nouă zile își ține postul cu stropi de rouă și cu lacrimile sale, fără să mănînce și fără să bea apă. Nu se mișca pe pământ, ci doar privea fața zeului care trecea și-și întorcea privirea după el. Se spune că trupul i s-a fixat în pământ și o parte din ea, cu o culoare palidă, s-a schimbat în tulpină fără sînge; o altă parte este roșie și, floare foarte asemănătoare violetei, îi acoperă fața. Deși ținută de rădăcina ei, se întoarce totuși spre soare, iubindu-l chiar și schimbată în floare²⁰.

Terminase de povestit și uimitoarea faptă fermecase urechile nimfelor. Unele din ele spun că aceasta nu s-a putut întîmpla, altele amintesc că zeii adevărați pot orice, dar că nu e și Bacchus printre ei. După ce surorile au tăcut, este rugată să povestească Alcithoe care, plimbînd suveica prin urzeala pînzei începe:

²⁰ Aici Ovidiu are în vedere nu floarea-soarelui, ci o altă plantă heliotropă.

„Trec peste iubirile păstorului Daphnis din Ida, pe care gelozia unei nimfe ibovnice l-a prefăcut în stîncă. Atît de mare furie mistuie pe îndrăgostiți! Nu spun nici cum, printr-un nou joc al firii, schimbătorul Scython²¹ a fost cînd bărbat, cînd femeie. Și pe tine, Celmis²², acum diamant, odinioară credincios îngrijitor al copilului Jupiter, și pe cureții cei născuți dintr-o ploaie mare, și pe Crocus și pe Smilax²³, schimbați în flori îi trec cu vederea. Vă voi cuceri sufletele printr-o poveste nouă și frumoasă. Aflați de ce are nume rău Salmacis²⁴, a cărui apă, cu o putere ciudată, enervează și înmoaie membrele pe care le atinge. Cauza este ascunsă, dar puterea izvo-rului este foarte cunoscută.

Pe muntele Ida, într-o peșteră, naiadele au crescut un copil născut din iubirea lui Hermes cu Afrodita. Chipul îi era așa fel, că putea fi recunoscut în el și tatăl și mama sa. De la el și-a luat numele. De îndată ce a împlinit cincisprezece ani, el a părăsit munții în care se născuse. Lă-sînd în urmă Ida, unde crescuse, îi plăcea să rătăcească prin locuri îndepărtate, să vadă riuri necunoscute, dorința micșorîndu-i oboseala. A străbătut și orașele Lyciei și Caria vecină cu Lycia. Aci a ajuns la un lac cu apă limpede pînă în fund. Nu erau în el nici trestii, nici alge sterile, nici papura cu vîrfurile ascuțite. Apa îi era străvezie. Malurile lacului erau acoperite cu brazde vii, cu iarbă totdeauna verde. Îl locuia o nimfă. Nedepinsă cu vînatul, aceasta nu obișnuia nici să întindă arcul, nici să se întrecă la fugă cu celelalte nimfe. Era singura dintre naiade pe care sprîntena Diana n-o cunoștea. Se spune că surorile adesea i-au zis: «Salmacis, ia ori lancea, ori

²¹ Scython, personaj mitologic puțin cunoscut.

²² Despre Celmis, ca și despre cureții, popor legendar în insula Creta, nu se știu prea multe lucruri. Celmis, pentru indiscreția lui, a fost transformat de Jupiter în diamant.

²³ Și șofranul (crocus) și rochița rîndunicii (smilax) își aveau legende lor, pe care Ovidiu le trece cu vederea.

²⁴ Salmacis era un lac în Caria, în apropiere de Halicarnas, despre ale cărui ape se spunea că au proprietatea de a molești și efemina pe cei ce se îmbătau sau beau apă din el.

tolba cea împodobită și dăruiește asprului vinat o parte din timpul tău liber». Ea nu ia nici lancea, nici tolba împodobită și nu vrea să-și ocupe timpul liber cu asprul vinat. Ci ori își spală frumoasele ei picioare în izvor și-și piaptănă adesea părul cu pieptene de Cyturus²⁵, privindu-se în oglinda apelor să vadă cât e de frumoasă, ori își acopere corpul cu un văl străveziu și stă întinsă pe frunzele moi sau pe iarba fragedă. Adesea culege flori și tocmai aceasta făcea din întâmplare, când a văzut pe tânărul păstor. Văzându-l, i-a dorit dragostea. Și, deși se grăbea să se ducă la el, nu s-a dus înainte de a se găti, de a trece cu ochii peste cutele îmbrăcăminte, de a-și potrivi fața și de a avea prin ce să pară frumoasă. După această pregătire, astfel a început să-i vorbească:

«O, copile, ai merita foarte bine să fii luat drept zeu. Dacă ești zeu, tu poți fi Cupidon, dacă ești muritor, fericii cei ce te-au născut, ferice de fratele tău, ferice de sora ta, dacă ai soră, ferice de doica ce ți-a dat sânul. Dar de o mie de ori mai fericită decît toți este tovarășa ta, dacă ai găsit pe cineva vrednică de făcliile cununiei. Dacă ai pe cineva, plăcerea mea să fie de furat, dacă n-ai pe nimeni, eu să fiu aleasa ta și să mergem amîndoi în același pat de nuntă».

După aceste cuvinte, naiada a tăcut. Cu ochii la tînăr, a băgat de seamă cum el a roșit, neștiind ce e iubirea. Dar roșeața feței îl făcea și mai frumos. Ea amintea culoarea merelor ce atîrnă în pomii bătuți de soare, sau a fildeşului colorat, sau a lunii, care se înroșește sub argintul său, cînd zadarnic răsună arămurile magice pentru a o aduce pe pămînt²⁶.

Pe cînd nimfa îi cerea fără sfîrșit cel puțin sărutări de soră și-i înlănțuise gîtul de fildeș cu brațele sale, el i-a răspuns:

²⁵ Cyturus, munte în Paphlagonia, pe malul Mării Negre.

²⁶ Superstițiile din Thessalia, prin care se credea că luna poate fi coborîtă pe pămînt și iarăși urcată prin descintece și zgomote asurzitoare de arămuri. Aceleași descintece și zgomote se făceau cînd luna era în eclipsă, fiindcă prin acestea se credea că e ajutată să iasă din suferințe.

«Incetează, sau fug și te las singură în aceste locuri». Salmacis s-a temut: «Îți încredințez ție aceste ținuturi libere, oaspe», a zis ea și s-a prefăcut că pleacă, depărtându-se.

Dar după ce s-a uitat înapoi, a intrat și s-a ascuns într-o pădure de lăstari, unde a stat în genunchi. El, ca un copil, ca și cum n-ar fi fost observat de nimeni în aceste locuri singuratece, se plimbă într-o parte și alta pe iarbă și-și moaie picioarele pînă la gleznă în apa jucăușă. Îndată, atras de apa caldută și plăcută își scoate îmbrăcămintea ușoară de pe corpul său tînăr. Salmacis a rămas înmărmurită. Frumusețea corpului gol a aprins-o de dorințe. Ochii nimfei strălucesc ca soarele cînd se răsfrînge cu discul luminos într-o oglindă. Abia suportă zăbava, abia își amînă bucuriile. Arde de dorința îmbrățișării și cu greu se poate stăpîni, ca o ieșită din minți. El, bătîndu-și sprinten corpul gol cu palmele, sare în apă. Cum își duce brațele înot, unul cîte unul, se străvede prin undele limpezi, ca o statuie de fildeș, sau ca un crin alb sub sticla unui geam curat. «Am învins, iată, este al meu!» strigă naiada și, azvîrlind deoparte orice îmbrăcăminte de pe ea, se aruncă în mijlocul valurilor, se prinde de tînăr, cu toată împotrivirea lui, și-i smulge în luptă sărutări. Îi atinge cu mîinile pieptul, corpul potrivnic, și-l înconjură cînd dintr-o parte, cînd din alta. În sfîrșit, pe cînd el se străduia împotriva și se lupta să scape, ea îl înlănțuie, ca un șarpe care, luat în gheare și răpit în văzduh de vultur, strînge în încolăcirile sale capul și gîtul dușmanului, iar cu coada îi înlănțuie aripile întinse, sau ca iedera care de obicei se împletește în jurul trunchiurilor lungi, sau în sfîrșit ca o caracatiță care ține dușmanul prins sub apă, întinzîndu-și din toate părțile brațele pentru a-l înlănțui. Atlantiadul²⁷ persistă și refuză nimfei bucuriile sperate. Ea îl strînge și, cum era lipită de el cu tot trupul, îi spune: «Poți să lupți, crudele, căci nu vei scăpa. Zei, porunciți ca nimic să

²⁷ Prin tatăl său Mercur, Hermaphroditus este nepotul Marelui, fiica lui Atlas.

nu-l poată despărți de mine, nici pe mine să nu mă despartă ceva de el».

Rugăciunile și-au avut zeii lor: corpurile celor doi unite se fac unul singur, cu o singură față, cum se văd uneori două ramuri răsărind îmbinate sub aceeași scoartă și crescînd împreună lipite. Tot așa trupurile lor s-au unit într-o strînsă legătură și ei nu mai sînt doi, ci unul cu o dublă formă, care nu se poate numi nici băiat, nici fată. Par a nu fi nici unul nici altul și par a fi unul și altul.

Așadar, cînd vede că apa în care intrase bărbat l-a făcut jumătate femeie și că membrele sale și-au pierdut vigoarea de altădată, întinzînd mîinile către cer, cu o voce care acum nu mai era bărbătească, Hermaphroditus²⁸ spune: «Dați, tată și mamă, un dar fiului vostru, care are numele amîndorura. Orice bărbat va intra în această apă să iasă jumătate bărbat și să se moleșească pe neașteptate în atingere cu aceste unde». Ambii părinți, mișcați, au îndeplinit rugămintea fiului lor cu două chipuri și au dăruit izvorului o doctorie necunoscută²⁹.

Sfirșise vorba și acum fiicele lui Minyas disprețuiesc pe zeu și-i profanează sărbătoarea, dînd zor la lucru, cînd deodată au început să răsune țimbale nevăzute cu sunete surde și flaute cu cornul încovoiat și arămuri cu glas ascuțit. În aer se simte miros de smirnă și de șofran și, lucru de necrezut: pinzele încep să înverzească, iar țesătura să înfrunzească, atîrnînd în chip de iederă. O parte se transformă în vie, firele se schimbă în vițe, din urzeală ies ciorchini, iar purpura își potrivește strălucirea cu culoarea strugurilor.

Trecuse ziua și venise timpul pe care nu l-ai putea numi nici întuneric nici lumină, ci hotarul îndoielnic dintre noapte și zi. Deodată pare că acoperișul se clatină, torțe mari ard, palatul strălucește de lumini roșiatice și vedenii de fiare sălbatice urlă. Indată surorile aleargă să se ascundă prin casa fumegîndă, împrăștiindu-se la întîmplare să scape de foc și de lumină. Pe cînd își cău-

²⁸ *Hermaphroditus*, nume de la *Hermes* și *Afrodita*, părinții săi.

tau ascunzișuri, o membrană se întinde peste corpurile lor devenite mici și brațele li se acoperă cu pene ușoare. Intunericul nu le îngăduie să știe prin ce minune și-au pierdut vechea înfățișare. Penele nu le ajută să zboare, dar totuși se susțin în aer prin străveziile lor aripi. Încercînd să vorbească, ele scot un glas foarte slab, cum le este și corpul, și-și tălmăcesc printr-un șuierat ascuțit tînguiriile. Locuiesc în case, nu în păduri. Urînd lumina, zboră noaptea și-și trag numele de la Vesper, luceafărul de seară²⁹.

**Ino și Melicerte meta-
morfozați în zei marini,
iar tovarășii lor în stînci
și în păsări**

Numele lui Bacchus era pomenit în toată Theba și mătușa³⁰ lui povestește pretutindeni marile puteri ale acestui nou zeu. Dintre toate surorile, ea singură era fără necazuri, afară de cele pe care i le-au pricinuit surorile. Junona a văzut-o că e mîndră de fiii săi și de legătura cu Athamas³¹ și de faptul că avea în creșterea ei un zeu și n-a răbdât aceasta zeița și și-a zis în sinea sa: „Fiul unei adultere a putut să scufunde în mare și să metamorfozeze pe corăbierii din Maeonia, să facă pe o mamă să-și sfîșie propriul ei copil, să acopere cu aripi pînă atunci necunoscute de ele pe cele trei fiice ale lui Minyas. Junona nu va putea altceva decît să plîngă dureri nerăzbunate? Singura mea putere aceasta e? Eh însuși mă învăță ce să fac. Este bine să iei lecții și de la un dușman. Și ce poate furia, a arătat-o destul și prea mult moartea lui Pentheu. De ce să nu fie ațîțată Ino de pilda surorilor sale și să n-ajungă și ea la aceleași furii?”

Este un drum care coboară umbrit de tisă veninoasă. Străbătînd tăceri adînci, duce la lăcașurile infernului, unde Styxul își răspîndește aburii săi. Pe acest drum co-

²⁹ Filcile lui Minyas au devenit lilieci. În latinește *lilic* = *vespertilio*.

³⁰ Ino, sora Semelei.

³¹ Athamas, rege în Beoția, căsătorit cu Nephele, cu care are doi copii: pe Phryxus și pe Helle. El se îndrăgostește însă și de sora Semelei, de Ino, cu care are de asemenea doi copii: pe Learch și pe Melicerte.

boară noile umbre și suflete de oameni care au primit mormîntul. Paliditatea și frigul stăpînesc aceste locuri cu întinse mărăcinișuri. Noii mani³² nu știu încă pe unde este drumul care duce în cetatea Styxului, nici unde este palatul groaznic al negrului Pluton. Cetatea încăpătoare are o mie de intrări și în toate părțile porțile sînt deschise. Precum oceanul primește fluviile din toate părțile pămîntului, tot astfel acel loc primește toate sufletele. El nu e mic pentru nici un popor și nici nu simte mulțimile cînd vin. Umbrele rătăcesc fără sînge, fără trup și fără oase. O parte vin în for, altele în palatul regelui infernului. Unele se îndeletnicesc cu lucrări care imită viața de mai înainte, altele își ispășesc pedepsele. Fiica lui Saturn se hotără să plece din palatele cerești și să coboare acolo. Într-atîta se lăsa stăpînită de ură și de minie!

De îndată ce a intrat, și pragul a gemut sub apăsarea piciorului sfînt al zeiței, Cerberul a ridicat cele trei capete și a scos trei lătrături în același timp. Ea cheamă pe cele trei surori fiice ale nopții, zeități rele și neîmblînzite³³. Ele ședeau în fața ușilor ferecate în diamante care zăvorăsc închisorile infernului și-și pieptănau șerpii negri din părul lor. De îndată ce au recunoscut-o în umbrele întunericului, zeițele s-au ridicat în picioare. Locașul se numește reședința crimei. Aci, Tityos³⁴ își dă măruntaiele să fie sfișiate de un vultur și trupul îi e întins peste șapte coline. Tu, Tantal³⁵, nu prinzi nici o picătură de apă și pomul care se înalță deasupra ta

³² Mani, sufletele morților.

³³ Erinnyle, despre care a fost vorba în Cartea I, nota 21.

³⁴ Tityos, gigant pedepsit de Apollo și de Diana, fiindcă încercase să necinstească pe mama lor Latona, și condamnat ca în infern să-și sfișie veșnic dol vulturi ficatul, fără ca el să-l poată ulunga.

³⁵ Tantal, regele Lydiei, dînd o masă zellor pentru a le ispiti știința, le-a servit drept mincare pe propriul său fiu, Pelops, tăiat în bucăți. Jupiter atotștiutor însă, l-a trimis pentru nelegiuirea lui în Tartar, pedepsindu-l la o foame și sete veșnică: deși în mijlocul unui riu și avînd deasupra un pom cu fructe coapte, crăcile se ridică în sus cînd întinde mîna, iar valurile rîului îi scapă mereu printre buze, fără să poată înghiți o picătură de apă cînd urea să-și astîmpere setea.

fuge de tine. Tu, Sisyf³⁵, alergi după piatra care se rostogolește sau te silești s-o ridici, deși ea se va rostogoli din nou. Ixion³⁷ se învîrtește pe roată, se urmărește și fugе de sine. Îndrăznind să uneltească moartea verilor lor, nepoatele lui Belus, neconținut scot apa pe care iarăși o pierd³⁸. Saturniana aruncă spre toți aceștia priviri piezișе și mai ales spre Ixion. De la acesta aruncîndu-și iar ochii la Sisyf zice: „Pentru ce, dintre toți frații lui, acesta suferă pedepse veșnice, iar mîndrul Athamas, care întotdeauna m-a disprețuit cu soția lui, stă într-un palat bogat?” Ea arată motivele urii și ale călătoriei sale și ce vrea. Ce voia era ca palatul lui Cadmus să nu rămînă în picioare și ca surorile fiice ale nopții să tîrască pe Athamas la crimă. Promisiuni, porunci, rugăminți, pe toate le amestecă la un loc și stăruie pe lîngă zeite.

După ce Junona a spus acestea, Tisiphone³⁹, cît era de tulburată, își mișcă părul alb și-și dă înapoi șerpіi care-i stăteau pe față. „Nu e nevoie de lungi discursuri — zise ea. Orice poruncești, socotește îndeplinit. Părăsește regatul neplăcut și întoarce-te în regiunile cerului, care este mai bun“.

Junona se întoarce veselă. Pe cînd se pregătea să intre în cer, Iris, fiica lui Thaumas, o purifică, spălînd-o în apă de rouă.

Fără să mai întîrzie, Tisiphone ia o făclie înmuiată

³⁵ Sisyf, fiul lui Eol și rege al Corinthului, pedepsit de Jupiter pentru lăcomia și înșelăciunea sa față de zei, urcă în infern o piatră mare pe vîrfu unu munte, dar tocmai cînd să ajungă sus piatra îi scapă și se rostogolește pînă jos, el fiind nevoit să facă astfel fără încetare munca de a urca piatra pe vîrfu muntelui.

³⁷ Ixion, regele lapitllor, căruia Jupiter îi acordase azil în Olimp, ucizîndu-și socrul și încercînd în Olimp să necinstească pe Junona, a fost aruncat în infern și fixat de o roată care se învîrtește neconținut.

³⁸ Danaidele, cele cincizeci de fiice ale lui Danaus, rege în Argos, și nepoate ale lui Belus. Toate, afară de una din ele, Hypermnestra, din îndemnul tatălui lor ucizîndu-și în noaptea nunții logodnicii — fiii lui Aegyptus fratele lui Danaus — au fost pedepsite să umple în infern un butoi fără fund, sau, după altă legendă, să scoată apă cu un vas fără fund.

³⁹ Tisiphone, una dintre Erinnyi.

în sînge înfiorător, îmbracă haina înroșită de șiroaie de sînge, se încinge cu un șarpe cu care-și înconjură de cîteva ori mijlocul și iese din locuința sa. În mersul ei o însoțesc Plînsul, Teama, Groaza și Nebunia, cu fața tremurătoare.

Se oprișe în pragul palatului lui Athamas. Se spune că porțile acestui palat al fiului lui Eol⁴⁰ tremură și ușile de arțar căpătară o culoare palidă. Soarele fugi din aceste locuri. Se îngroziră și Athamas și soția sa de aceste arătări și se pregăteau să iasă din palat. Aducătoarea de nenorociri Erinnyș le iese în întîmpinare și le oprește drumul, își întinde brațele legate cu vipere înnodate și-și scutură părul. Mișcați, șerpilor au răsunat și o parte i se agită pe umeri, alta șuieră alunecînd în jurul timplorelor, varsă venin și-și joacă limbile. Din mijlocul părului ea rupe doi șerpi și-i aruncă cu mîna purtătoare de nenorocire. Ei se întind pe sînul lui Ino și Athamas și le insuflă otrava respirației lor. N-au vreo rană pe corp, numai sufletul este acela care simte groaznicele atingeri. Adusese cu sine și cîteva feluri de venin: spumă din gura Cerberului, veninul Echidnei⁴¹, rătăcirii de om ieșit din minți, pierderea cunoștinței, crimă, plîns, sete, turbare și plăcerea de a ucide. Toate le frămîntă la un loc, le amestecă cu sînge proaspăt, și le fierbe într-un vas de aramă, în care învîrtește cu o cucută verde. Pe cînd ei erau cuprinși de spaimă, ea toarnă în pieptul amîndurora veninul aducător de furii, care pătrunde pînă în adîncul măruntaielor. Apoi, învîrtind făclia repede în cerc, focul lasă în urma sa o dîră de lumină continuă.

Astfel, învingătoare și mîndră de îndeplinirea poruncii, se întoarce în regatul de umbre al marelui Dis⁴² și-și descinge șarpele pe care-l luase cu sine.

Deodată fiul lui Eol, apucat de furie, strigă în mijlocul palatului său: „Hei, tovarăși, întindeți rețele în

⁴⁰ Athamas era fiul lui Eol, rege în Thessalia.

⁴¹ Echidna, monstru jumătate fată și jumătate șarpe. Din unirea ei cu Typhon s-au născut Cerberul și hidra din Lerna.

⁴² Dis, nume italic al lui Pluton, zeul lumii subpămîntene.

aceste păduri. Am văzut acum aici o leoaică cu doi pui“. Nebun, pornește pe urmele soției, luînd-o drept leoaică. Smulge de la sînul mamei pe Learchus, care rîdea și întindea brațele sale mici, îl învîrte prin aer de cîteva ori ca pe o praștie și cu cruzime îi sfărîmă oasele de copil de o piatră tare.

Atunci mama ieșită din minți, fie că durerea a făcut aceasta, fie din pricina veninului împrăștiat în vine, urlă și fuge nebună cu părul despletit și, purtîndu-te în brațele ei goale pe tine, micule Melicerte, strigă: „Evoe, Bacchus“. La numele de Bacchus, Junona a rîs și a spus: „Aceasta este mulțumirea lui pentru că l-ai crescut⁴³“.

Se înalță din mare o stîncă. Partea de jos este scobită de valuri și adăpostește undele mării de furtuni. Vîrfurile se înalță tare și-și ridică fruntea deasupra apei. Pe această stîncă se urcă Ino — nebunia îi dăduse puteri — și, fără s-o întîrzie frica, se aruncă în mare cu copilul în brațe. Valurile străpunse s-au închis la loc, făcînd spume.

Dar Venerei i-a fost milă de chinurile nemeritate ale nepoatei sale⁴⁴ și astfel a mîngîiat pe unchiul său: „O Neptun, divinitate a apelor, a cărui împărăție este cea mai puternică după aceea a cerurilor, îți cer lucruri mari. Ai milă de ai mei, pe care-i vezi plutind în voia valurilor pe întinsul Mării Ionice și primește-i printre zeii împărăției tale. Am și eu oarecare trecere în fața mării, dacă m-am născut din valurile și din spuma mării și numele meu grecesc⁴⁵ vine de la ea“.

Neptun, printr-un semn, a arătat că îndeplinește rugămîntea Venerei. El a îndepărtat din Ino și Melicerte tot ceea ce este muritor și le-a impus o măreție vrednică de respect. Le-a înnoit în același timp și numele

⁴³ După moartea Semelet, Bacchus a fost crescut de Ino.

⁴⁴ Armonia, mama lui Ino, era fiica lui Marte și a Veneret.

⁴⁵ Venus era numită, în grecește, și Afrodita Anadyomene, amintind nașterea sa din valurile mării (anadyomene = cea ieșită din valurile mării).

și fața, numind-o pe ea Leucotheea, iar pe fiul ei Palaemon.

Însoțitoarele sidonienei Ino au mers cît au putut ținîndu-se de urmele acesteia și ultima urmă au văzut-o pe vîrfurile stîncii. Gîndindu-se că fără îndoială ea a murit, deplînseseră casa cadmeiană, își bătură pieptul cu palmele și-și sfișiară hainele și părul. Ele acuzară pe zeiță de cruzime prea puțin îndreptățită față de rivala sa. Junona n-a suportat tînguirile lor și a zis: „Vă voi face pe voi înșivă cele mai mari exemple ale cruzimii mele”. Cuvintele au fost urmate de faptă. Căci cea care fusese mai credincioasă a zis: „Voi urma pe regină în valuri”. Cînd însă a vrut să sară, n-a putut să se miște și a rămas fixată de stîncă. A doua, pe cînd a încercat să-și bată ca de obicei pieptul cu palmele, a simțit că i-au înțepenit brațele. Alta, care întîmplător întinsese mîinile spre valurile mării, a întins spre valuri mîinile făcute piatră, iar degetele alteia le-ai fi putut vedea înțepenite pe neașteptate în păr cînd și-a smuls și și-a rupt părul din creștet. Fiecare dintre ele a fost înțepenită în gestul în care a fost prinsă. O parte au fost făcute păsări și pînă acum ismenidele în acea mare izbesc cu vîrfurile aripilor valurile.

Metamorfoza lui Cadmus Agenoride⁴⁶ nu știe că fiica și a Armoniei în șerpi și unicul său nepot sînt zei ai mării și, copleșit de durere, de lanțul nenorocirilor și al atîtor minunății cîte văzuse, iese din cetatea al cărei întemeietor fusese, ca și cum soarta locurilor nu a sa îl apăsă.

După lungi rătăcirii el a atins hotarele Iliriei cu tovarăsa sa de pribegie. Acum, îngreuiată de nenorocire și de ani, își recheamă în amintire primele destine ale casei și-și leagă în povestire nefericirea. „Oare să fi fost sfînt — a spus Cadmus — acel șarpe străpuns de lancea mea, atunci cînd, plecînd din Sidon, am semănat în pămînt, ca pe niște semințe noi, dinții lui de viperă?

⁴⁶ Agenoride, Cadmus, fiul lui Agenor. Vezi și nota 65, Cartea II și notele următoare din Cartea III.

Lui mă rog, dacă grija zeilor răzbună cu atât de sigură ură, ca să fiu prefăcut și eu în șarpe cu lung corp". Numai ce a zis și corpul i s-a și întins într-un pîtec lung de șarpe. A simțit că-i cresc solzi pe pielea întărită, iar corpul, înnegrindu-se, se împeștrează cu dungi albastre. Cade cu fața înainte și picioarele, strîngîndu-se într-unul, cu încetul se alungesc într-o coadă ascuțită și mlădioasă. Brațele încă-i sînt neschimbate. Întinde brațele încă neschimbate cum sînt și, lacrimile curgîndu-i pe fața pînă acum tot omenească, zice: „Apropie-te o nefericită soție, apropie-te și atinge-te de mine, cît timp rămîne încă ceva din mine. Primește mîna, cît este încă mîna, cît timp nu devin în întregime șarpe". El voiește să vorbească mai multe, dar deodată limba i se despică în două și cuvintele nu-l mai ajută. De cîte ori încearcă să rostească oarecare tînguiuri, șuieră. Numai această voce îi lasă natura.

Soția strigă, izbindu-și pieptul gol cu palma: „Rămii, Cadmus, desfă-te, nefericitule, de acest chip îngrozitor. Cadmus, ce e aceasta? Unde-ți sînt picioarele? Unde sînt umerii și mîinile? Și culoarea și fața? Și, cît timp vorbesc, toate? Pentru ce, locuitori ai cerului, nu mă schimbați și pe mine la fel în șarpe?"

Ea acestea zise, iar el lîngea fața soției sale, i se strecura în sînul drag, ca și cum îl recunoștea, o îmbrățișa și i se agăța de gît ca de obicei. Toți cei de față — căci erau de față însoțitori — se îngrozesc. Ea mîngîie drăgostos capul crestat al șarpelui, și pe neașteptate sînt doi șerpi ce se tîrăsc în rostogoliri unite, pînă ce se afundă în desișul unei păduri din apropiere. Pînă în ziua de azi ei nu fug de om, nici nu-l vatămă cu mușcăturile lor, ci, dragoni pașnici, își amintesc ce au fost înainte.

**Metamorfoza lui Atlas
în munte**

Totuși, față de schimbarea lor la chip, amîndoi simțeau o mare mîngîiere în nepotul lor⁴⁷, pe care-l adora India învinsă, pe care-l preamărea Acheea

⁴⁷ Bacchus era nepot al lui Cadmus și al Armoniei, ca fiu al Semelei, fiica acestora.

în temple zidite în onoarea lui. Singur Acrisius, fiul lui Abas⁴⁸, scoborîtor din aceeași obîrșie, este în stare să-l respingă de la zidurile orașului Argos, să ridice armele contra unui zeu și să nu creadă că e din neamul lui Jupiter. Nu-l credea din neamul lui Jupiter nici pe Perseu, pe care-l născuse Danae⁴⁹ dintr-o ploaie de aur. Totuși în curînd Acrisius se căiește — atît de mare este puterea adevărului — atît că a ofensat pe zeu, cît și că n-a recunoscut pe nepot. Unul este deja primit în cer; celălalt⁵⁰, ducînd cu el ca pradă faimosul monstru cu păr de șerpi, străbate cu aripi șuierătoare văzduhul. Și, pe cînd învingător zbura pe deasupra nisipurilor Libyei, din capul Gorgonei au căzut picături de sînge pe care, primindu-le, pămîntul le-a însuflețit în feluriți șerpi. De aceea acel ținut este plin și bîntuit de șerpi. Apoi, purtat prin imensitatea spațiului de vînturi diferite, este dus cînd încolo, cînd înapoi, ca un nor plin de apă. Din înaltul văzduhului privește pămîntul îndepărtat și-n zborul său străbate tot universul.

De trei ori a văzut Ursele înghețate, de trei ori brațele Cancerului⁵¹. Adesea a fost răpit spre apus, adesea spre răsărit. Și, trecînd ziua și temîndu-se să se încreadă în noapte, el se oprește în ținutul Hesperiei, în regatul lui Atlas. Aci cere găzduire pentru o mică odihnă pînă a doua zi, cînd Luceafărul va chema după el focurile Aurorii, iar Aurora va aduce carul soarelui.

În aceste locuri domnește fiul lui Iapet, Atlas, care întrece prin mărimea corpului său pe toți muritorii. Sub cîrmuirea acestui rege era cea mai îndepărtată parte a pămîntului și marea care-și deschide valurile cailor gîfiitori ai soarelui și primește în sînul ei carul obosit al acestuia. Mii de oi și tot atîtea vite rătăceau pe cîm-

⁴⁸ Abas era rege în Argos.

⁴⁹ Danae, fiica lui Acrisius, amăgită de Jupiter sub formă de ploaie de aur, naște pe Perseu, fondatorul orașului Mycene și unul dintre cei mai vestiți eroi mitologici.

⁵⁰ Unul este Bacchus, celălalt Perseu; amîndoi au ca tată pe Jupiter.

⁵¹ Ursele, constelații de nord (Carul mare și Carul mic); Cancerul, constelație meridională.

puri și nici un vecin nu-i încălca regatul acoperit de arbori cu frunze care radiau străluciri de aur, cu ramuri de aur și cu fructe de aur. „Rege, îi spuse Perseu, dacă te impresionează strălucirea unui neam mare, Jupiter este întemeietorul neamului meu, iar dacă ești admirator al faptelor mari le vei admira pe ale mele. Îți cer găzduire și odihnă”.

Atlas își aducea aminte de vechea prezicere, căci această prezicere i-o făcuse parnasiana Themis⁵²: „Va veni timpul, Atlas, când pomii tăi vor fi jefuiți de aur și onoarea acestei isprăvi o va avea un fiu al lui Jupiter”. Temîndu-se de aceasta, Atlas închisese livezile cu ziduri puternice, pe care le dăduse în paza unui balaur și nu îngăduia nici unui străin să-i treacă hotarul. De aceea îi spuse și lui Perseu: „Du-te departe de aici, ca să nu-ți fie zadarnice strălucirea faptelor și Jupiter cu care te lauzi”. La amenințări adaugă puterea și încearcă să alunge din palat pe eroul care întîrzie și amestecă în cuvintele lui blîndețea cu curajul. N-are puterea de a se lupta cu Atlas, căci cine s-ar găsi pe potriva acestuia în puteri? „Pentru că îți sînt de mic preț rugămințile mele, primește răsplata” îi spuse și întorcîndu-se îi arată din partea stîngă fața plină de șerpi a Meduzei. Cît era de mare, Atlas s-a făcut munte. Barba și părul i s-au transformat în păduri. Umerii și mîinile i s-au făcut coline muntoase, capul a devenit vîrf de munte, oasele pietre. Mărit în toate părțile, a crescut imens și — așa ați hotărit, zei — pe el se odihnește tot cerul cu stelele.

**Perseu eliberează
pe Andromeda**

Nepotul lui Hippotes⁵³ închisese vînturile în veșnica lor închisoare și Luceafărul, care cheamă oamenii la muncă, răsărise foarte strălucitor în înaltul cerului. Perseu își reia penele și le leagă la picioare de amîndouă părțile, se încinge cu sabia încovoiată și

⁵² Themis, zeța ordinii și a dreptății, fiica cerului și a pămîntului, stă la dreapta lui Jupiter și-l sfătulește să dea dreptate oamenilor. Vezi și nota 33, Cartea I.

⁵³ Nepotul lui Hippotes: Eol, regele vînturilor.

despică aerul limpede, filfiind în văzduh încălțăminteă înaripată.

Lăsase în urmă neamuri nenumărate, împrejur și jos, cînd zărește popoarele Etiopiei și ogoarele lui Cepheus⁵⁴. Acolo, din porunca neîmblinzitului Ammon⁵⁵, Andromeda ispășea pe nedrept pedeapsa pentru cuvintele mamei sale⁵⁶. Coborîtorul din Abas⁵⁷ a zărit-o cu brațele legate de niște pietre grele. Dacă n-ar fi văzut cum adierile vîntului i se joacă în păr și cum din ochii ei curg șiroaie de lacrimi, ar fi crezut că e o statuie de marmură. Încălzit de un foc nou, fără să-și dea seama, rămîne în extaz și, răpit de frumusețea chipului pe care-l vede, era aproape să uite să mai miște din aripi în aer.

Oprindu-se în fața ei a zis: „O, tu cea nevrednică de aceste cătușe, cu care totuși se unesc între ei îndrăgostiții dornici! Arată celui ce te întreabă numele tău și al țării tale și pentru ce porți lanțuri“. La început ea tace; fecioară, nu îndrăznește să vorbească unui bărbat și și-ar fi acoperit, rușinoasă, fața cu mîinile, dacă nu i-ar fi fost legate. Tot ce a putut face, a fost doar să-și umple ochii de lacrimile ce o podidiseră. Ca să nu pară că-și ascunde vreo greșală, mărturisește celui ce stăruia numele său și al țării sale și cît de mult s-a încrezut în frumusețea mamei ei.

Ea nu terminase încă tot ce avea de spus, cînd deodată valurile au răsunit și o dihanie a apărut venind pe întinsa suprafață a mării. Înaintează și cu pieptul străbate încrețitele valuri. Fecioara țipă. Lîngă ea este tatăl îndurerat și mama ce și-a ieșit din minți de spaimă, amîndoi nenorociți, dar mamei, mai în drept să fie lovită de nenorocire, nu-i pot aduce ajutor decît plîsetele și

⁵⁴ Cepheus, rege legendar al Etiopiei.

⁵⁵ Ammon, Jupiter, adorat sub acest nume în Libya, unde avea un oracol.

⁵⁶ Andromeda, fiica lui Cepheus, a fost pedepsită de Jupiter pentru că mama ei, Cassiope, se lăudase că e mai frumoasă decît Junona și decît nerelele.

⁵⁷ Perseu era strănepotul regelui argolid Abas. (Danae, mama lui Perseu, era fiica lui Acrisius și nepoata lui Abas). Vezi și nota 49.

țipetele deznădăjduite. Ei se lipsesc de fiica lor înlănțuită, când străinul astfel vorbește:

„Puteți avea vreme altădată pentru lacrimi. Trebuie s-o ajutăm într-o clipă. Dacă aș cere-o eu, Perseu, fiul lui Jupiter și al aceleia pe care Jupiter pe când era închisă a făcut-o să rămână grea printr-o ploaie de aur, eu Perseu, învingătorul Gorgonei cu părul de șerpi⁵⁸ și care am cutezat să merg pe undele văzduhului filfiind din aripi, desigur aș avea dreptul să fiu ales înaintea tuturor ginere. La atâtea titluri de glorie încerc să adaug încă un merit, numai să mă ajute zeii. Cer cu legământ să fie a mea, dacă va fi salvată prin vitejia mea”.

Părinții primesc legământul, căci cine ar sta la îndoială? Chiar îl roagă și-i promit pe deasupra și un regat drept zestre.

Iată că, întocmai ca o corabie care, mînată repede de brațele asudate ale tinerilor, brăzdează apa, străpungînd-o cu prora, tot astfel fiara, spintecînd valurile cu pieptul, se grăbea spre stîncă și ajunsese atît de aproape, cît poate arunca o praștie baleară⁵⁹ un plumb învîrtit în văzduh. Într-o clipă tînărul, făcînd un salt de pe pămînt cu picioarele, se înalță mîndru pînă la nori. Cînd a văzut pe suprafața mării umbra bărbatului dihania s-a repezit la ea cu furie. Precum vulturul, cînd vede într-un cîmp un balaur întins cu spatele plumburiu la soare, îl atacă de la spate și, ca să nu se întoarcă cu gura sălbatică, îi înfige în gîtul solzos unghii lacome, tot așa Perseu, repezindu-se și spintecînd văzduhul în zbor repede, atacă fiara înfuriată pe la spate și-i împlintă în partea dreaptă sabia pînă la curbătura mînerului. Rănită adînc, fiara, cînd se ridică în sus în aer, cînd se afundă în apă, cînd se întoarce ca un mistreț înfuriat pe care-l încolțește mulțimea lărmuitoare de cîini. Eroul

⁵⁸ Cele trei Gorgone (Stheno, Euryale și Meduza) erau fiicele zeului marin Phorcus. Meduza era înaripată și avea șerpi în loc de păr, pietrificînd pe oricine o privea. Perseu reușește să taie capul Meduzei, pe care-l ia și-l folosește în luptele sale, împletînd cu el pe gigantul Atlas, care este transformat în muntele cu același nume, pe Phineu, unchiul Andromedei, pe regele Polydectes etc.

⁵⁹ Praștie baleară; vezi nota 55, Cartea II.

fuge cu aripi iuți de mușcăturile lacome ale monstrului pe care-l izbește pe unde îi e la îndemână cu sabia încovoiată ca o seceră, lovindu-i cînd spatele plin de solzi rotunzi, cînd coastele, cînd coada subțire care se termină asemănătoare unui pește. Fiara varsă pe gură valuri de apă amestecate cu sînge purpuriu, care împoașcă de stropi penele lui Perseu, îngreindu-le. Neînfrînzînd să se încreadă mai departe în aripile ude, acesta vede o stîncă al cărei vîrf înalt ieșea din undele liniștite și care era cu temelia acoperită de apele mării. Sprijinit pe ea și ținîndu-se cu stînga de vîrfurile stîncii, împlîntă de cîteva ori fierul săbiei în măruntaiele fiarei. Un chiot însoțit de aplauze umple țărmurile, ajungînd pînă la casele cerești ale zeilor.

Cassiope și Cepheus, tatăl Andromedei, se bucură și salută pe Perseu cu numele de ginere, numindu-l salvatorul și păzitorul casei lor. Dezlegată din cătușe, fecioara pășește solemn, preț și pricină a osteneții. El își spală mîinile învingătoare în apa mării și, ca să nu rănească de nisipul aspru capul purtător de șerpi, așterne pe pămînt frunze moi, peste care întinde mlădițe crescute sub apă, iar deasupra acestora așază capul Meduzei, fiica lui Phorcus. O mlădiță de curînd tăiată și încă verde cu măduva-i absorbitoare a tras din veninul Gorgonei și s-a întărit de atingerea acesteia, ramurile și frunzele căpătînd o înțepenire pe care n-o aveau. Nimfele mării încearcă fapta minunată cu mai multe mlădițe și se bucură că se întîmplă la fel și cu aceste mlădițe, pe care le aruncă în valuri, ca semințe din care să răsară din nou altele la fel. Pînă astăzi au rămas cu aceeași natură corali; ei se întăresc la atingerea cu aerul și se pietrifică la suprafața mării.

**Perseu se căsătorește
cu Andromeda**

Perseu ridică pentru trei zei trei altare de iarbă: la stînga, lui Mercur, la dreapta, ție, fecioară războinică, iar la mijloc, lui Jupiter. Jertfește Minervei o vacă, înaripatului la picioare un vițel, ție, stăpînul zeilor, un taur. Apoi ia pe Andromeda și fără zestre, îi este de ajuns ea ca răsplată a unei isprăvi

aşa de mari. Îi țin făcliile de nuntă Hymenaeus și Amor. Focurile sînt săturate cu multe mirodenii. La case se atîrnă ghirlande și răsună fluierile, lirele, flautele și cîntecele vesele, dovezi ale unor suflete fericite.

Palatele de aur stau deschise și la ospățul frumos pregătit vin fruntașii cepheeni. Masa era pe sfîrșite și generosul dar al lui Bacchus se revărsase în suflete, cînd Abantiade⁶⁰ spune că ar dori să cunoască viața și obiceiurile locului. Dorinței lui îi răspunde unul din come-seni, Lyncides, care vorbește despre obiceiurile și traiul oamenilor. După ce a dat lămuriri despre acestea, a spus: „Acum, o, vitezule Perseu, spune, te rog, cu cîtă vitejie și prin ce iscusință ai răpit capul cu păr de șerpi?”.

Agenoridul⁶¹ povestește că este un loc așezat sub Atlas și apărat de un lanț de stînci puternice. La intrarea acestuia locuiau celelalte două surori fiice ale lui Phorcus, care-și împărțeau între ele folosirea unui singur ochi. Cu iscusită îndemînare el l-a luat pe cînd îl dădeau una alteia. Apoi pe căi foarte ascunse și neumblate, printre stînci primejdioase și păduri pline de prapoare a ajuns la casa Gorgonei. Aproape pretutindeni, prin ogoare și pe drumuri, a văzut statui de oameni și animale prefăcute în piatră la vederea Meduzei. El a privit totuși chipul Meduzei răsfrînt pe arma scutului, pe care-l ținea în mîna stîngă și, pe cînd un somn greu pusese stăpînire pe ea și pe șerpii ei, el i-a despărțit capul de trup și din singele ei s-a născut Pegasul cel cu aripi sprintene și fratele său⁶². A povestit apoi despre primejdiile întîmpinate în lunga sa călătorie, despre mările și țările pe care le văzuse din înalt și despre stelele

⁶⁰ Abantiade, Perseu, numit astfel după străbunicul său Abas.

⁶¹ Agenoridul, tot Perseu, numit astfel pentru că o ramură a neamului său se trăgea din Agenor, străbunicul Semelei, mama lui Bacchus.

⁶² Din singele Meduzei au ieșit doi frați: calul înaripat Pegas și Chrysaor. Pegasul a fost luat de muze și pus în slujba lor. De aceea a rămas în literatură simbol al inspirației și despre un poet bun se spune că știe să călărească pe Pegas, pe cînd cu un poet fără talent Pegasul e ndrăvaș.

pe care le atinsese cu aripile în zborul său. Apoi a tăcut, deși ascultătorii nu se așteptau la aceasta.

Unul dintre cei mai de frunte a vorbit, întrebînd de ce ea singură dintre surori a purtat șerpi în părul său. Oaspele cepheenilor a răspuns:

„Pentru că mă întrebi lucruri vrednice de a fi povestite, află pricina acestui fapt. De o frumusețe strălucitoare, ea a fost speranța plină de gelozie a multor pețitori. Dar în toată a ei făptură nu era ceva mai atrăgător decît părul. Am cunoscut pe cineva care povestea că a văzut-o. Se spune că zeul mării a păcătuit cu ea în templul Minervei⁶³. Fiica lui Jupiter s-a întors și și-a acoperit cu egida fața sa castă. Și, ca să nu rămînă nepedepsită nelegiuirea, a schimbat părul Gorgonei în hidre urîte. Acum chiar, pentru ca să îngrozească și mai mult pe dușmanii înlemniți de spaimă, poartă la piept, șerpilor pe care ea i-a făcut⁶⁴.

⁶³ *Legenda spune că Neptun este tatăl fraților Pegas și Chrysaor.*

⁶⁴ *Zeița Minerva este înfățișată avînd pe scut incrustații care reprezentau capul Meduzei cu păr de șerpi.*

CARTEA V

Perseu schimbă pe Phineus și pe însoțitorii săi în stînci

Pe cînd eroul danaian¹ povestea aceasta cepheienilor adunați în jurul lui, palatul regal se umple de freamătul mulțimii. Se aud vuiete care nu sînt cîntece de nuntă, ci zornăit de arme de luptă. Ospățul schimbat în tulburare neașteptată ai putea să-l asemeni cu marea liniștită, pe care o întărită furia vinturilor, agitîndu-i valurile.

Cel dintîi Phineus, îndrăznețul urzitor al răzmeriței, zguduind lancea de frasin cu vîrful de aramă, zice:

„Iată, sînt de față, ca răzbunător al soției mele răpite și nu te vor scăpa din mîinile mele nici aripile, nici Jupiter cel schimbat în ploaie de aur ca să te nască”.

Pe cînd era gata să-l lovească, Cepheus strigă:

„Ce faci? Ce gînduri bune te împing la crimă, frate? Aceasta-i recunoștința ce-o arătăm pentru merite atît de mari? Cu asemenea zestre plătim viața celei salvate? Dacă vrei să afli adevărul, nu Perseu ți-a răpit-o, ci neînduratele nereide, încornoratul Ammon, dihania care venea de pe mare să se sature din măruntaiele mele. Ea ți-a fost răpită în clipa cînd era să piară. Sau poate ai cruzimea de a cere ca ea să fi pierit și jalea mea să-ți fie mîngîierea? Se vede că nu e destul

¹ Perseu, fiul Danaei. Vezi și nota 49, Cartea IV.

că a fost legată sub ochii tăi și că nu i-ai dat nici un ajutor ca unchi și logodnic; îți mai pare și rău că a fost salvată și vrei să-i iei răsplata? Dacă ți se pare mare această răsplată, trebuia s-o obții cucerind-o de pe acea stîncă de unde era legat. Acum îngăduie să primească ce a cerut cel prin care bătrînețea mea n-a rămas lipsită de fiică. Înțelege că nu l-a preferat ție, ci unei morți sigure“.

El n-a răspuns nimic ci, privind cînd pe tată, cînd pe Perseu, nu știa dacă să-l atace pe unul sau pe celălalt. După o clipă de întirziere, răsucește lancea cu puterile pe care i le dădea minia și-o aruncă în Perseu. Zadar-nic însă: ea se opri în jețul pe care ședea eroul. Îndată Perseu sări de pe scaun și, cu cruzime, trimițînd o săgeată, ar fi străpuns pieptul dușman al lui Phineus, dacă acesta nu s-ar fi dat în dosul altarului. Astfel că, lucru nevrednic, altarul a ajutat pe un vinovat. Totuși săgeata n-a fost aruncată degeaba, ci s-a oprit în fruntea lui Rhetus. Acesta cade și, scoțîndu-și fierul din rană, se zbate și stropește cu sînge mesele puse. Atunci mulțimea începe să clocotească de ură neîmpăcată și săgețile zboară. Unii cer ca Cepheus să moară o dată cu ginerele său. Dar Cepheus ieșise din palat, jurînd pe Dreptate, pe Credință, și pe Zeii ospățului că el n-a voit să se întîmple toate acestea. Războinica Pallas este de față; ea ocrotește cu egida pe fratele său² și-i dă curaj.

Printre răzvrătiți era și indianul Athis, pe care se crede că l-a născut într-o peșteră de cristal Limnate³. Împlinise 16 ani și era de o frumusețe deosebită, pe care îngrijirea i-o făcea și mai atrăgătoare. Era îmbrăcat cu o hlamidă tiriană înconjurată cu un tiv de aur. Un colier de aur îi împodobeă gîtul și o panglică îi lega părul pomădat cu smirună. Deși învățat să ochiască și să arunce de la distanță sulița, el era totuși mai învățat să mînuiască arcul și, tocmai cînd îi îndoia capetele ușor cu mîna, Perseu cu un tăciune ce fumega în vatră

² Perseu și Minerva (Pallas) sînt frați, ca fiu al lui Jupiter.

³ Limnate era nimfă a lacurilor.

l-a izbit în plin, strivindu-i fața. Asirianul Lycabas îl vede prăbușindu-se cu fața în sînge. Era tovarăș și unit cu el printr-o dragoste pe care n-o ascundea. După ce a deplîns pe Athis care-și dădea duhul sub rana adîncă, a luat arcul pe care prietenul său îl întinsese și a zis: „Vei avea de luptat cu mine și nu te vei bucura mult timp de moartea unui copil, moarte care-ți atrage mai multă ură decît laudă“.

Nu zisese încă toate acestea și o săgeată a zburat din arc, cu virful pătrunzător. Adversarul se ferește, dar totuși ea îi rămîne atîrnată în cuta hainei. Nepotul lui Acrisius întoarce împotriva lui Lycabas sabia încercată în uciderea Meduzei și i-o înfige în piept. Asirianul, cu ochii înotînd sub neagra noapte a morții a privit pe Athis și s-a prăbușit peste el, ducînd la mani mîngîierile unei morți unite.

Iată, Phorbas Syenitul⁴, fiul lui Methion, și libianul Amphimedon, dornici să se lupte, căzuseră alunecînd în sîngele de care era scaldat pe o mare întindere pămîntul. Pe cînd se ridica, sabia le-a ținut calea, înfigîndu-se în gîtul lui Phorbas și în coastele celuilalt. Iar pe Erithus Actoride, care avea o sulită lată cu două tășuri, Perseu nu-l atacă cu sabia, ci cu amîndouă mîinile ridică un vas mare de vin, lucrat cu figuri în relief și, cit era de greu și de gros, îl sparge în capul bărbatului. Acesta varsă sînge roșietic și, căzînd pe spate, în zvîrcolirile morții se izbește cu creștetul de pămînt. Apoi pe Polydaemon cel născut din sîngele Semiramidei și pe caucazianul Abaris și pe Lycetus Sperchidonidul și pe Elyx cel cu părul netuns și pe Phlegias și pe Clytus îi așterne la pămînt și calcă peste grămezile de leșuri.

Phineus, neîndrăznind să se măsoare de aproape cu dușmanul, aruncă sulita, dar din greșeală îl nimerește pe Ida, care se ținuse în afara luptei și nu trecuse nici de o parte, nici de cealaltă. Privind cu ochi dușmănoși pe neîmblinzitul Phineus, acesta zice: „Fiindcă sînt tîrit

⁴ Syene, oraș în Egipt.

în luptă, Phineus, apără-te împotriva celui pe care tu ți l-ai făcut dușman și plătește cu rană pentru rană". Dar, pe cînd voia să trimită înapoi săgeata trasă din piept, s-a prăbușit, pierzîndu-și simțirea odată cu sîngele.

Și Odites, cel dintîi în rang după regele cepheienilor, cade de sabia lui Clymene. Pe Protenor îl străpunge Hipseus. Pe Hipseus, Lyncide. Între ei era și bătrînul Emathion cel drept și temător de zei, care, fiindcă nu-l mai ajuta vîrsta să lupte, se lupta cu vorba și se frămînta, blestemînd armele criminale. Dar pe cînd acesta îmbrățișa cu palme tremurătoare altarul, Chromis îi zboară cu sabia capul care cade îndată pe altar, unde limba-i pe jumătate însuflețită spune cuvinte de blestem, dîndu-și duhul în mijlocul focului. După el, cei doi frați Broteas și Ammon, neîvinși în cest, dacă sabia ar putea fi învinsă de cesturi⁵, au căzut de mîna lui Phineus, ca și preotul lui Ceres, Ampucus, cu tîmplele înconjurate de o panglică albă⁶. Ești ucis și tu, fiu al lui Iapet, nedepins cu astfel de îndeletniciri, ci învățat să însoțești cu vocea-ți chitara, unealtă de pace, căci ți se poruncise să preamărești masa și nunta prin cîntec. Acesta stătea la o parte și ținea în mînă lira nu pentru lupte făcute, cînd Pettalus i-a zis rîzînd: „Mergi și cîntă ce mai ai de cîntat manilor stygieni⁷". Și i-a înfipt vîrfurile sabiei în timpla stîngă. El cade și în căderea lui degetele strînse de moarte trec peste coardele lirei, scoțînd un cîntec de jale.

Crudul Lycormas nu îngăduie ca acesta să cadă nerăzbunat. Smulgînd un drug puternic de la ușa din dreapta, îl croiește pe Pettalus în mijlocul creștetului, zdrobindu-i oasele capului. Acesta se prăbușește la pămînt, ca un juncan de jertfă.

⁵ Cest, un fel de mănuși de piele, întărite cu plumb, pe care le puneau atleții la pugilat. Cest înseamnă, de asemenea, pugilatul însuși, boxul din zilele noastre. Cestul era o unealtă de luptă athletică, pe cînd sabia era o armă de război și ca atare era socotită mai presus de cest.

⁶ Panglica albă era semn al funcției sacerdotale.

⁷ Manii stygieni, sufletele celor morți, de la numele Styxului, riu în infern.

Pelates cinyphianul⁸ încerca să smulgă drugul de la ușa din stînga, dar tocmai în această clipă dreapta îi e fixată în lemnul ușii de sulița lui Corythus din Marmarica și, pe cînd era astfel prins cu mîna, e lovit dintr-o parte de Abas. Nu s-a prăbușit, ci a murit atîrnat cu mîna de ușa. A căzut și Menaleus, care luptase în tabăra lui Perseu, și Dorylas, cel mai bogat din țara Nasamoniei⁹, Dorylas care stăpînea cele mai întinse ogoare și care înălța cele mai multe grămezi de grîu: lui i s-a oprit fierul în pîntec, în locul în care, rănit, omul moare.

Bactrianul¹⁰ Halcyoneus care l-a rănit, văzîndu-l horcîind și rostogolindu-și ochii în orbite, i-a zis: „Din toate ogoarele pămîntului tău, să-l ai pe acesta pe care ești întins acum“. Și pleacă de lingă corpul neînsuflețit. Dar coborîtorul din Abas răzbunător aruncă în el sulița smulsă din rana caldă a lui Dorylas. Lovit drept în față, fierul îi intră prin nări, trece prin gît și-i iese prin ceafă. Soarta ajutîndu-i mîna, Perseu răpune pe Clytius și pe Clanis, amîndoi născuți dintr-o singură mamă, dar căzînd de răni deosebite. Căci, aruncată cu braț puternic, sulița i-a intrat lui Clytius cu lemn cu tot în amîndouă coapsele. Iar Clanis a mușcat săgeata care i-a străpuns gura. Au căzut și Celadon Mendesianul¹¹ și Astreus născut dintr-o mamă palestiniană și dintr-un tată necunoscut, Astreus cîndva înțelept în prezicerea viitorului, dar atunci înșelat¹² de zborul unei păsări; au căzut Toacte, purtătorul armelor regelui, și infamul Agyrtes, care și-a ucis tatăl.

Totuși rămîn mai mulți decît au fost străpunși. Sînt atîția îndîrjiți să răpună pe unul singur. O mulțime de bărbați adunați din toate părțile și-au făcut jurămint să lupte pentru o cauză care se împotrivește meri-

⁸ Cinyphianul, de la Cinyphus, riu în Africa.

⁹ Nasamonla și Marmarica, regiuni în Africa, prima ocupînd o parte din deșertul Saharei, iar a doua între Egipt și Cyrenalca.

¹⁰ Bactrianul, de la Bactria, țînut în Persia.

¹¹ Mendesianul, din Mendes, capitala Mendesiiei, țînut în Egipt.

¹² Deși priceput în prevederea viitorului după zborul păsărilor, n-a putut prevedea în ce clipă va muri.

tului și legământului. De partea lui Perseu sînt socrul de prisos credincios și noua-i soție și mama ei¹³, care umplu palatul de țipete. Dar mai puternice-s sunetele armelor și gemetele celor care cad. Bellona¹⁴ stropește penajii care au mai fost odată pățați de sînge și încrîncenează noi atacuri. Phineus și cei o mie ce-l urmează pe Phineus împresoară pe unul singur. Zboară săgețile mai multe decît grindina de iarnă pe lîngă erou de o parte și de alta, pe lîngă ochi și urechi. El își lipește umerii de piatra unei coloane mari și, avînd spatele apărat, rezistă întors spre cei ce-l amenință din față ca o oaie. Il asaltează din partea stîngă Malpeus din Chaonia¹⁵, din dreapta Ethemon din Nabata¹⁶. Precum un tigru, cînd foamea îi este întăritată de mugetele a două turme care se găsesc fiecare în altă vale, nu știe încotro să alerge mai degrabă și ar vrea să plece în amîndouă părțile deodată, tot așa Perseu, stînd la îndoială dacă să lupte spre stînga sau spre dreapta, îl respinge pe Malpeus străpungîndu-i piciorul și se mulțumește cu fuga acestuia. Căci Etemon nu-i dă răgaz. Acesta se înfurie și, dorind să lovească pe erou în cap, frînge sabia mînuită cu puteri rău socotite, iar lama sare din coloana lovită și se înfige în gîtul propriului ei stăpîn. Totuși acea rană n-a fost destulă pricină ca el să moară. Căci, pe cînd tremura și întindea brațele neînmarmate, Perseu îl răpune cu sabia dată de zeul din Cyllene¹⁷.

Cînd a văzut că nemăsuratul lui curaj este totuși copleșit de numărul dușmanilor, a zis:

„Fiindcă voi înșivă mă siliți, eu, Perseu, voi cere ajutor de la un dușman¹⁸. Intoarceți-vă privirile în altă parte, tovarăși, dacă mai este vreun tovarăș“, și înalță capul Gorgonei.

„Caută pe altul pe care să-l sperie vrăjile tale“ —

¹³ Socrul, soacra și soția lui Perseu: Cepheu, Cassiope și Andromeda.

¹⁴ Bellona, zeița războiului la romani.

¹⁵ Chaonia, ținut în Epir.

¹⁶ Nabata; vezi nota 5, Cartea I.

¹⁷ Cyllene, vezi nota 68, Cartea I.

¹⁸ Gorgona îi fusese dușman, cu care se luptase, ucigînd-o.

strigă Thescelus și, pe cînd se pregătea să trimită cu mîna o săgeată ucigașă, rămîne de marmură în această poziție. Lîngă el, Ampyx se repede cu sabia în pieptul plin de atîta curaj al lui Lyncide, dar în aceeași clipă, înainte de a-și ajunge ținta, mîna i se întepenește în poziție de atac, neputîndu-se mișca nici încoace, nici încolo. Iar Mileus, care mințise că l-a născut Nilul cel cu șapte guri și care avea zugrăvit pe scut, parte în aur, parte în argint, șapte fluvii, zice: „Privește, Perseu, obîrșia neamului meu; va fi mare mîngîiere pentru tine să te duci la umbrele tăcute ale morții răpus de un astfel de dușman“. Dar ultimele sunete ale vocii n-au mai apucat să-i mai iasă din gură. Ai crede că gura deschisă vrea să vorbească, dar nu mai dă drumul cuvintelor.

Eryx se răstește la ei: „Din vina voastră, că sînteți fără curaj, — zice el — nu de părul Gorgonei pieriți. Haideti cu mine și culcați la pămînt pe acest tînăr ce se folosește de arme fermecate“. Era gata să se repeadă, dar pămîntul i-a ținut în loc piciorul și el a rămas statuie de piatră.

Aceștia totuși au primit pedeapsa pe merit. Dar era un soldat al lui Perseu, Aconteus care, pe cînd lupta pentru stăpînul său, privind-o pe Gorgona fără să vrea, s-a făcut îndată statuie de piatră. Astyages, socotindu-l că-i încă în viață, îl lovește cu sabia-i lungă, dar sabia-i sună cu clinchet ascuțit. Astyages, pe cînd se minuna de aceasta, suferă aceeași schimbare, rămînînd de piatră, așa cu figura mirată. Ar fi prea mare zăbavă să-i spun pe nume pe toți ostașii, chiar și pe cei de rînd, ai lui Phineus. Două sute rămăseseră nevătămați în luptă, două sute s-au prefăcut în stane de piatră la vederea Gorgonei.

În sfîrșit, Phineus se căiește de războiul nejust. Dar ce să facă? Vede statuile cu tot felul de figuri și recunoaște pe ai săi și cere ajutor chemînd pe nume pe fiecare din ei. Necrezîndu-și ochilor, pune mîna pe corpurile cele mai apropiate de el. Erau de marmură. Se întoarce și, întinzînd rugător mîinile și brațele în semn de înfrîngere, spune: „Învingi, Perseu. Îndepărtează

monstrul groaznic și ia de aci chipul Meduzei, sau ce este, care prefăce oamenii în pietre. Te rog, ia-l. Pe mine nu m-a împins la război ura sau dorința de domnie. Am luat armele în mîini pentru soție. Dreptul tău este întemeiat pe meritele tale, al meu pe întîietatea în timp. Îmi pare rău că n-am cedat. Nu-mi lăsa, o viteazule, decît viața; celelalte să fie ale tale“.

Pe cînd acesta vorbea astfel și nu îndrăznea să-și ridice ochii spre cel pe care-l ruga, Perseu răspunde: „Fricosule Phineus, ceea ce pot să-ți dau — și este un dar mare pentru un laș — îți voi da, nu te teme; nu vei fi rănit de nici o sabie, ci, mai mult, voi face din tine un monument care să rămînă în veci. Și vei fi privit întotdeauna în casa socrului meu, ca soția mea să se consoleze cu chipul fostului ei logodnic“.

Acestea le-a zis și a îndreptat-o pe fiica lui Phorcus în partea în care își întorsese Phineus fața tremurătoare. În clipa în care acesta a vrut să-și mute în altă parte privirea, gîtul i s-a înțepenit și umezeala ochilor i s-a întărit, devenind de piatră. I-a rămas întipărită în marmură ținuta umilită și rugătoare, mîinile întinse și fața de om vinovat.

Perseu metamorfozează pe Pretus și pe Polydecte. Schimbarea unui copil în șopîrlă, a lui Lyncus în linx, a lui Ascalaphus în bufină, a Cyanel și a Arethusei în izvoare, a Pieridelor în coșofene

După această victorie, nepotul lui Abas intră cu soția în patria sa, Argos, ca să-și răzbune bunicul care de altfel nu merita¹⁹ aceasta, și atacă pe Pretus. Aceasta, după ce-și alungase frațele cu armele, luase în stăpînire cetatea lui Acrisius. Dar nici puterea armelor, nici cetatea pe care o luase pe nedrept nu l-au ajutat să învingă privirile piezișe ale monstrului purtător de șerpi. Totuși pe tine, Polydecte²⁰, stăpîn al micii insule Seriphus, nici vitejia

¹⁹ Acrisius pusese într-o mică barcă pe Danae și pe Perseu și-l lăsase pe mare, în voia valurilor, pentru a evita un oracol care prezisese că va fi ucis de fiul ce se va naște din fiica sa.

²⁰ Danae și fiul său, ajungînd nevătămați pe insula Seriphus, au fost găsiți de păstorul Dictys și duși la regele insulei, Polydecte. Acesta

tinărului erou, dovedită prin atâtea victorii, nici nenorocirile petrecute nu te înduplecă, ci cu asprime nutrești ură neîmpăcată împotriva lui și mînia ta neîndreptățită este fără margini. Tu îi înjosești meritele și spui că uciderea Meduzei este o născocire. „Îți voi dovedi adevărul; ferii-vă privirile” — zise Perseu și cu capul Meduzei schimbă pe rege într-o statuie de piatră neînsuflețită.

Tritoniana Pallas fusese pînă aici însoțitoarea fratelui său născut din ploaia de aur. De aici, înconjurată de un nor, ea părăsi insula Seriphus, lăsînd la dreapta Cythnus și Gyarus²¹. Și, pe unde i s-a părut calea cea mai dreaptă, pe mare s-a îndreptat spre Theba și spre Heliconul muzelor.

Ajungînd pe munte, s-a oprit și astfel a vorbit către învățatele surori:

„A ajuns pînă la urechile mele faima noului izvor care a țîșnit sub unghia puternică a înaripatului fiu al Meduzei. Aceasta îmi este pricina călătoriei. Am venit să văd arătarea minunată săvîrșită de cel pe care eu însumi l-am văzut născîndu-se din sîngele mamei sale”.

Urania a răspuns: „Oricare este pricina pentru care ai venit să vezi aceste case, zeiță, tu ești foarte dragă inimii noastre. Faima este întemeiată și Pegas este începătorul acestui izvor”. Și duse pe Pallas la apa sfîntă.

Admirînd îndelung apele ieșite din lovitura de picior a calului Pegas, zeița își plimbă privirile peste străvechii codri, peste văile și iarba smălțată de nenumărate flori și numește deopotrivă de fericite pe Mnemonide²² pentru îndeletnicirile lor și pentru ținutul pe care îl locuiesc, cînd astfel vorbește una dintre surori:

„O, dacă mărirea ta nu te-ar fi adus pentru lucruri mai de preț, ai fi putut veni, Tritoniană, să iei parte la horele noastre. Este adevărat ce spui. Lauzi pe drept

s-a amoretat de Danae și a căutat să scape de Perseu, expunîndu-l la mari pericole. Perseu prafăcu pe Polydecte în stîncă și în locul lui puse rege pe Dictys.

²¹ Cythnus și Gyarus, insule în Cyclade.

²² Mnemonide, muze, fiice ale Mnemosinel, zeița memoriei.

artele și reședința noastră. Avem o soartă plăcută, numai să fim în siguranță. Dar pînă într-atît pentru nelegiuire nu există hotar! Totul înspăimîntă sufletele noastre de fecioare. Mi-e prezent în minte sălbaticul Pyreneus și încă nu mi-am venit în întregime în fire. Îndrăzneț, cu oaste tracică el a ocupat cîmpurile daulienne și focene²³ și stăpînea pe nedrept aceste ținuturi. Noi ne duceam la temple pe muntele Parnas. El ne-a văzut venind și, venerînd cu credință prefăcută divinitatea noastră, a zis — căci ne cunoscuse: «Mnemonidelor, opriți-vă. Nu vă temeți, vă rog, să vă adăpostiți sub acoperișul meu de vremea rea și de ploaie. (Căci ploua). Zeii de sus au intrat adesea în casa celor mici». Silite de rugămintile bărbatului și de vreme, primirăm și intrarăm în palat. Ploaia încetase. Austrul fusese învins de Aquiloni, norii negri fugeau și în urma lor cerul rămînea limpede. Am voit să plecăm. Pyreneus a încuiat ușile palatului și, vrînd să folosească puterea împotriva noastră, am scăpat zburînd. El s-a urcat infuriat în turnul palatului, pentru a ne urmări și a zis: «Pe unde aveți voi drumul, îl voi avea și eu». Și s-a aruncat nebunește din vîrfurile înaltului turn. A căzut cu capul în jos, strivindu-se și făcîndu-se una cu pămîntul pe care l-a amestecat cu sîngele lui criminal”.

Muza vorbea. Filfiit de aripi a răsunit în văzduh și glasuri ce păreau omenești veneau din vîrfurile unor arbori. Minerva a auzit și s-a uitat să vadă de unde vin cuvintele care s-aud atît de bine. Fiica lui Jupiter crede că a vorbit un om. Erau păsări. În număr de nouă, plîngîndu-și destinele, coțofenele se opriseră în ramuri, cu glasuri care seamănă cu cel omenesc.

Pe cînd Minerva se mira de aceasta, o altă muză astfel a început să vorbească:

„De curînd acestea au trecut în rîndul zburătoarelor, după ce au fost învinse într-o luptă. Au fost fiicele bogatului Pieros, din ținuturile Pellei. Mama lor a fost

²³ *Daulis, oraș în Focida; Focaea, oraș în Ionia.*

Evippe din Paeonia²⁴. De nouă ori avînd să nască, de nouă ori ea a chemat pe puternica Lucina. Mulțimea de surori, cînd s-au făcut mari, s-au îngîmfat prostește de numărul lor. După ce au trecut prin multe orașe ale Haemoniei și ale Acheii, au venit aici și ne-au înfruntat cu astfel de cuvinte: «Încetați să înșelați poporul neștiutor printr-o desfătare deșartă. Dacă aveți încredere în voi, zeițe Thespiade²⁵, luați-vă la întrecere cu noi. Nu vom fi învinse nici cu vocea, nici cu măiestria. Sîntem tot atitea. Sau voi veți fi învinse și atunci ne veți da fîntîna fiului Meduzei și izvorul Aganippe din Hyante²⁶, sau vom fi noi învinse și atunci vor fi ale voastre cîmpiile emathiene²⁷, pînă la înzăpeziții Paeoni. Nimfele să fie judecătoare ale întrecerii».

Era rușinos să ne luăm la întrecere, dar ni s-a părut mai rușinos să dăm înapoi. Nimfele alese să hotărăscă rezultatul luptei jurară pe fluvii și se așezară pe scaune săpate în stîncă. Atunci cea care a propus concursul ridicîndu-se prima, fără să fie aleasă prin sorți, cîntă războaiele zeilor și pune într-o cinste nemeritată pe giganți, micșorînd faptele zeilor mari. Ea spune că Typhoeus, ieșind din adîncurile cele mai de jos ale pămîntului, a produs spaimă locuitorilor cerești și că toți au luat-o la fugă, pînă ce obosiți i-a primit pămîntul Egiptului și Nilul cel cu șapte brațe. Povestește că și aci a venit Thyphoeus cel născut din pămînt și că zeii s-au ascuns de el, luînd diferite chipuri înșelătoare. «Jupiter — spunea ea — s-a făcut păstor al unei turme; de aceea este închipuit și acum cu coarne încovoiate în Libya, unde este adorat sub numele de Ammon. Delianul s-a schimbat în corb, fiul Semelei în țap, sora lui Phoebus în pisică, Junona într-o vacă albă, Venus

²⁴ Paeonia, provincie în Macedonia.

²⁵ Thespiade, din Thespie, oraș în Beoția, la poalele Heliconului.

²⁶ Izvorul Hippocrene, pe care-l făcuse Pegasul, fiul Meduzei, să fișnească, ca și izvorul Aganippe, erau în ținutul Hyante din Beoția. Vezi și nota 12, Cartea III.

²⁷ Emathiene, de la Emathia, alt nume al Macedoniei.

în pește, cylenianul Mercur s-a ascuns sub aripile unui ibis».

Astfel cîntase, însoțindu-și chitara cu vocea. Sîntem invitate și noi, aonidele. Dar poate n-ai plăcere și vreme să asculți cîntecele noastre“. „Nu te îndoi, povestește-le așa cum au urmat“ răspunse Pallas și se așeză la umbra pădurii care adia o răcoare ușoară.

Muza reluă: „Noi am dat toată însărcinarea întrecerii uneia singure, anume Caliopei, care s-a ridicat și, legîndu-și cu o iederă părul revărsat, a atins cu degetul cel mare coardele tînguitoare ale lirei. Și în mișcarea coardelor a cîntat astfel:

„Ceres cea dintîi a tras brazde cu plugul încovoiat. Cea dintîi a dat roade și hrană binefăcătoare pe pămînt. Cea dintîi a dat legi²⁸. Toate sînt darul lui Ceres. Pe ea o voi cînta, numai de-aș putea glăsui imnuri demne de zeiță, căci zeița este fără îndoială demnă de cîntecele mele. O mare insulă, Trinacria, acoperă trupul unui gigant și ține sub marea sa greutate pe Typhoeus, care a îndrăznit să aspire la locașurile cerești. El se silește și se luptă adesea să iasă deasupra, dar mîna dreaptă îi este sub muntele Pelorus din Ausonia, iar cea stîngă sub tine, Pachynus. Picioarele îi sînt sub Lilybaeus. Capul i-l apasă Etna. Întins cu fața în sus sub acesta din urmă, Typhoeus aruncă valuri de nisip și varsă din gura-i sălbatică flăcări. Adesea se luptă să ușureze greutatea pămîntului și să răstoarne cu corpul orașele și marii munți. De aceea se cutremură pămîntul și însuși regele tăcerii se teme să nu se desfacă pămîntul printr-o mare despicătură, iar lumina pătrunsă să sperie tremurătoarele umbre. Temîndu-se de această prăbușire, regele întunericului a ieșit la lumină și, purtat într-un car tras de cai negri, a înconjurat cu atenție temeliile pămîntului sicilian. După ce a cercetat îndeajuns și a văzut că nici un loc nu este șubred, teama i s-a spulberat. Venus

²⁸ Ovidiu socotește că primele legi au apărut din necesitatea stabilirii proprietății asupra pămîntului.

— de pe muntele său Erix²⁹ — l-a văzut umblind încoace și încolo.

Imbrățișându-și fiul zburător, ea zice:

«O, fiul meu, puterea mea, armele mele și mâinile mele! Ia acele săgeți cu care învingi pe toți, Cupidon, și aruncă-le cu repeziciune în pieptul zeului căruia soarta i-a hărăzit ultima din cele trei împărății. Tu subjugi pe zeii de sus, pe Jupiter însuși și supui divinitățile mari, învingînd pe însuși acel ce conduce divinitățile mării. Pentru ce să scape de sub puterea noastră Tartarul? Pentru ce să nu-i impui stăpînirea ta și a mamei tale? Infernul e a treia parte a lumii și totuși noi sîntem disprețuiți chiar în cer. Iată unde ne duce îngăduința noastră. Puterile lui Amor și ale mele au slăbit. Nu vezi pe Pallas și pe săgetătoarea Diana că sînt în afară de legile mele³⁰? Dacă o lăsăm așa și fiica³¹ lui Ceres va rămîne fecioară. Căci nutrește aceeași speranță. Tu, dacă am vreo mulțumire ~~pentru~~ ^{în} alianța domniei noastre, unește-o pe zeiță cu unchiul ei».

Acestea a zis Venus. El deschide tolba și, după dorința mamei sale, dintr-o mie de săgeți scoate una singură, dar decît ea nu era alta mai ascuțită, nici mai sigură, nici care să asculte mai mult de arc. Sprijinind pe genunchi arcul, l-a îndoit și cu săgeata cu cîrlig în virf a străpuns pe Pluton în inimă.

Nu departe de zidurile Hennei³² este un lac cu apă adîncă cu numele Pergus. Nici Caystros³³ n-a auzit mai multe cîntece de lebede ce alunecă pe valuri decît lacul acesta. O pădure încunună apele, încingîndu-le din toate părțile și frunzele sale opresc ca o perdea pătrunderea razelor de soare. Umbra aduce răcoare, pămîntul umed e plin de flori asemănătoare purpurei de Tyr. Aici este o primăvară veșnică. În acest luminis

²⁹ Erix, munte în Sicilia, unde Venus avea un templu.

³⁰ Pallas și Diana erau zețe fecioare.

³¹ Fiica lui Ceres era Proserpina. Jupiter, era tatăl Proserpinei și frate cu Pluton, zeul infernului.

³² Henna, oraș în Sicilia.

³³ Caystros, riu în Lycia.

se joacă Proserpina și culege violete sau crini albi și cu voioșie de copil își umple coșulețul și sinul, căutînd să întreacă tovarășele sale în culesul florilor.

Cum a văzut-o, Pluton s-a îndrăgostit de ea și a răpit-o. Pînă într-atît se grăbește iubirea! Zeița, speriată, amestecînd vocea cu plînsul, strigă pe mamă și pe tovarășele ei, dar mai ales pe mamă. Cum pe vîrfurile muntelui își sfîșiasse îmbrăcămintea, florile culese au căzut. Această pierdere a îndurerat-o pe fecioară. Atît de mare era simplitatea sufletului ei de copil.

Răpitorul conduce carul și mină caii, îndemnînd pe fiecare pe nume. Peste gîturile și coamele lor strunește friiele acoperite de o rugină neagră. Trece peste lacuri adînci și peste mlaștinile Palice³⁴, răspînditoare de miros de pucioasă³⁵, neam născut în Corintul cel așezat între două mări, au întemeiat un oraș între porturi neegale³⁶. La mijloc, între Cyane și Arethusa³⁷ cea izvorătoare de la Pisa este o mare, care înaintează, închizîndu-se într-un golf strîmt. Aici locuia Cyane, cea mai vestită între nimfele siciliene și de la care i-a rămas și lacului numele. Ea s-a ridicat pînă la briu deasupra apei și l-a recunoscut pe zeu. «Nu vei merge mai departe — i-a spus ea. Nu poți fi ginerele zeiței Ceres fără voia ei. Ar fi trebuit s-o ceri, nu s-o răpești. Și pe mine — dacă mi-e îngăduit să pun cele mici alături de cele mari — m-a iubit Anap³⁸. Totuși am fost cerută și nu m-am căsătorit cu el, fiind înspăimîntată ca și aceasta».

Acestea a zis și, întinzînd brațele, i-a tăiat calea. Saturnianul nu și-a mai stăpînit minia. Minînd groaznicii

³⁴ *Palicii, fii gemeni ai lui Jupiter și ai nimfei Thalia, dădură numele lor unei localități și unor mlaștini din Sicilia.*

³⁵ *Bacchiazii, familia din Corint ce se trage de la regele Bacchis din Corint, sau de la zeul Bacchus.*

³⁶ *Syracusa, colonie a orașului Corint, zidită la început în insula Ortygia între portul mare și portul mic al Syracuselor.*

³⁷ *Cyane și Arethusa, izvoare lângă Syracuse.*

³⁸ *Anaplis, fluviu care se varsă în mare lângă Syracuse. Arethusa este unul din afluenții săi, ale căror legende le povestește mai departe Ovidiu.*

lui cai, cufundă cu braț puternic sceptrul regal, răsucindu-l în fundul genunii. Pământul lovit i-a deschis drum spre Tartar și-a lăsat astfel să treacă prin acest crater carul care a huruit în adâncuri. Iar Cyane, deplîngînd și pe zeița răpită și drepturile încălcate ale izvorului său, e rănită de o durere nemîngîiată în inima ei tăcută. Se istovește în lacrimi și se risipește în apele a căror divinitate fusese pînă de curînd. Puteai vedea cum membrele i se înmoaie, oasele devin mlădii, unghiile își pierd tăria. Dintre toate, păru-i de aur, degetele și picioarele se topesc cele dintîi; căci părțile dinafară ale trupului trec mai repede în starea apelor reci. După aceea spatele, umerii, coastele, pieptul, se pierd în curenții ușori de apă. În sfîrșit, locul singelui viu în vinele schimbate l-a luat apa și n-a rămas nimic care să poată fi prins cu mîna.

Între timp, mama îndurerată și-a căutat zadarnic fiica pe tot pământul și pe toate mările. Nici Aurora, care se înalță cu părul de raze roșii, nici Hesperus n-a văzut-o oprindu-se undeva. Ea a aprins de la Etna două făclii de pin înmuiat în smoală și le-a purtat, fără odihnă, pe fiecare cu cîte o mină, prin întunecimile înghețate. Și cînd ziua binefăcătoare ștergea lumina stelelor, își căuta fiica de la răsăritul pînă la apusul soarelui.

De oboseală, setea i se mărea și nici un izvor nu-i ieșea în cale, cînd din întîmplare a ajuns la o casă acoperită cu paie. A bătut în ușile mici. A ieșit din casă o babă. O roagă să-i dea apă și aceasta îi dă o băutură dulce, pe care o pregătise mai înainte din făină de orz și din miere. Pe cînd zeița sorbea băutura care i se dăduse, s-a oprit în fața ei un copil cu priviri scrutătoare și îndrăznețe și a rîs de ea, numind-o lacomă. Ea s-a supărat și băutura de miere amestecată cu făină de orz, pe care încă n-o băuse, a aruncat-o pe copilul care vorbea. Fața acestuia s-a umplut de pete, mîinile i s-au transformat în picioare și o coadă i s-a adăugat la membrele lui schimbate. Trupul i s-a chircit, pentru ca să nu-i fie mare puterea de a vătăma. S-a făcut o mică șopîrlă.

Bătrîna se miră de această schimbare și plînge și vrea să pună mîna pe acest monstru. Dar el fuge și cată să se ascundă. Poartă urmele culorii sale dinainte, fiind punctat pe corp cu felurite picături care strălucesc.

Aș întirzia prea mult să spun cîte mări și țări a cutreierat zeița. Nu mai este colț de lume necăutat. S-a întors iarăși în Sicania și, cercetînd din nou cu de-amănuntul și pretutindeni, a ajuns la Cyane. Dacă n-ar fi fost schimbată aceasta, ar fi povestit totul. Dar n-avea nici chip, nici limbă să vorbească, oricît ar fi vrut. Totuși i-a dat unele semne. I-a arătat pe suprafața apei cingătoarea Proserpinei ce i-a alunecat întîmplător în genune în acel loc. Cînd a văzut-o, ca și cum abia atunci ar fi aflat de răpirea fiicei sale, zeița și-a smuls părul despletit și și-a lovit de multe ori pieptul cu palmele. Încă nu știe unde e fiica sa; totuși blestemă toate părțile pămîntului și le numește nerecunoscătoare și nevrednice de darul roadelor.

Înainte de toate, învinovățește Trinacria³⁹, în care a găsit urmele răpirii. Astfel, acolo rupse cu mîină furioasă plugurile care răsturnau brazde, dînd morții deopotrivă și pe plugari și pe plăvanii de la jug. Ea porunci ogoarelor să nu rodească și secă semințele semănate. Pămîntul sicilian, cu o rodnicie renumită pînă departe, este acum sterp. Semănăturile abia răsărite mor strîcîndu-le ori soarele prea arzător, ori ploaia prea mare. Anotimpurile și vînturile sînt vătămătoare și, lacome, zburătoarele culeg semințe abia semănate. Neghina, pălămida și pirul cel nebiruit istovesc semănăturile de grîu.

Nimfa⁴⁰ iubită de Alpheu, ridicîndu-și capul din undele venite din Elida și dîndu-și pe după urechi părul ud de pe frunte, zice: „O, mamă a fecioarei căutate în tot universul, și a roadelor, curmă nemăsuratele-ți chinuri și nu urmări cu ura ta un ținut credincios ție. Pămîntul n-a fost cu nimic vinovat. Împotriva voinței

³⁹ Trinacria, nume dat Siciliei, din cauza formei sale triunghiulare.

⁴⁰ Cel vechi credeau că riul Alpheu udă Elida și, ajungînd în mare, nu-și amestecă apele cu ea, ci o străbate mai departe, pînă ce ajunge și se unește cu apele Arethusei.

lui s-a deschis răpitorului. Dar nu pentru patria mea te rog. Am venit ca străină. Pisa mi-e patria și-mi trag obirșia din Elida. Locuiesc ca străină în Sicania. Dar acest pământ mi-e mai plăcut decât orice alt ținut. Cu numele de Arethusa, aici am penații, aici mi-e casa, pe care tu, prea bun, salvează-mi-o. Va veni ceasul potrivit ca să povestesc de ce mi-am schimbat locuința și pe valurile unei mări atit de mari am ajuns la Ortygia; va veni ceasul pentru povestirile mele, când tu vei fi ușurată de griji și fața îți va fi mai veselă. Pământul mi-a deschis drum înlăuntrul lui și, trecînd prin adîncuri de hrube, îmi ridic aici capul, unde văd aștri necunoscuți. Așadar, pe cînd alunecam sub pământ pe lingă apa Styxului, am văzut acolo cu ochii mei pe Proserpina ta. Este tristă și cu fața încă speriată, însă totuși e regină, e stăpîna lumii întunecate, este soția puternică a regelui infernului“.

Mama a rămas multă vreme înmărmurită ca o stîncă la auzul acestor cuvinte. Cînd această grea stare sufletească i-a fost alinată de marea-i durere, ea s-a înălțat cu carul în slăvile cerești. Acolo, cu părul răvășit și cu toată fața scăldată în lacrimi, s-a oprit înaintea lui Jupiter și i-a zis: „Pentru sîngele tău și al meu, vin rugătoare la tine, Jupiter! Dacă n-ai nici o recunoștință pentru mamă, fii înduioșat ca tată pentru fiica ta. Te rog să nu-i porți mai puțin de grijă, pentru că am născut-o eu. Iată, mi-am regăsit, în sfîrșit, fiica atîta timp căutată, dacă regăsire înseamnă a o fi pierdut sigur, dacă regăsire înseamnă a o ști unde este. Pot ierta că a fost răpită, numai să mi-o dea înapoi. Fiica ta nu-i demnă de o căsătorie prin răpire, dacă a mea este demnă“.

Jupiter răspunde: „Aceeși grijă și datorie am și eu ca și tine față de fiica noastră; dar dacă-i vorba să le spunem lucrurilor pe adevăratul lor nume, aceasta nu se cheamă insultă, ci iubire. Nu-i o rușine să ne fie el ginere, numai tu să vrei, zeiță! Chiar de-ar fi să-i

lipsească celelalte, cît de mare lucru este să fii fratele lui Jupiter! Ce să mai spun că nici celelalte nu-i lipsesc și că este în urma mea numai datorită sortii? Dar dacă ai atîta dorință s-o iei înapoi, Proserpina se va întoarce în cer, cu condiția hotărîtă însă să nu se fi atins acolo cu gura de mîncare; căci așa oprește legămîntul Parcelor⁴¹.

Acestea zise Jupiter. Dar Ceres ținea neapărat să-și aducă fiica. Și destinele nu îngăduie astfel, fiindcă fecioara nu se putuse stăpîni să nu mănînce, ci, pe cînd în copilăreasca ei nevinovăție rătăcea prin grădinile cultivate, aplecase o creangă dintr-un pom și rupsesse o rodie purpurie, mușcînd din ea și scoțînd de sub coaja galbenă șapte sîmburi.

N-o văzuse decît singur Ascalaphus⁴², pe care se spune că l-a născut într-o peșteră întunecoasă Orphne, una dintre frumoasele nimfe ale Avernului, din dragoste cu Acheronul⁴³. A văzut-o și, pîrînd-o fără milă, i-a răpit puțința întoarcerii. Zeița întunericului a gemut de durere și l-a schimbat pe pîrîtor într-o pasăre prevestitoare de rău. Turnîndu-i pe cap apă din Phlegethon⁴⁴, l-a schimbat, făcîndu-l cu cioc, cu pene și cu ochi mari. Despuiat de chipul său, el capătă aripi gălbui. Capul i se mărește, unghiile i se lungesc și se încovoie. Abia își mișcă aripile crescute pe brațele îngreuiate. Devine pasăre respingătoare, prevestitoare de jale, bufniță urîtă, ce cobește oamenilor.

Totuși acesta ar putea să pară că a meritat pedeapsa, din cauza denunțului și a gurii sale. Dar voi, fiice ale lui Achelous⁴⁵, de unde aveți pene și picioare de păsări,

⁴¹ Parce, cele trei zeițe care torc firul destinului.

⁴² Ascalaphus, cuvînt grecesc, care înseamnă bufniță.

⁴³ Orphne, de asemenea cuvînt grecesc, care înseamnă întunecime. Avernul și Acheronul, riuri în infern.

⁴⁴ Phlegethon, riu în infern.

⁴⁵ Achelous, riu în Etolia, tatăl sirenelor, ființe mitologice cu chip de fecioare și cu corp de pasăre, care, prin cîntecul lor fermecător, atrăgeau oamenii și îi ucideau.

cînd chipul vă este de fecioare? Nu cumva fiindcă, pe cînd Proserpina culegea flori de primăvară, erați amestecate, sirene, în numărul însoțitoarelor ei? După ce ați căutat-o zadarnic pe tot pămîntul, pentru ca apele mării să simtă neîncetat grija voastră, ați dorit să stați deasupra valurilor, ajutate de vîslele aripilor. Ați avut zei care v-au ascultat cu ușurință și ați văzut cum corpul vostru se îngâlbeneste de penele care v-au ieșit pe neașteptate. Și, pentru ca acel cîntec menit a desfăta urechile, aceea mare înzestrare a gurii voastre să nu-și piardă folosința limbii, zeii v-au lăsat înfățișarea de fete și vocea ome-nească.

Mijlocitor între fratele și sora sa întristată, Jupiter a împărțit anul în două părți egale și a poruncit ca Proserpina, zeița comună a ambelor regate, să stea cîte șase luni cu mama sa și cîte șase cu soțul.

Lui Ceres i se schimbă îndată și gîndul și fața. Căci fruntea zeiței, care putea să pară tristă din cauza lui Pluton, acum este veselă, asemenea soarelui care a fost înainte acoperit de nori umezi și apoi a ieșit biruind norii.

Binefăcătoarea Ceres, liniștită că și-a găsit fiica, te-a întrebat, Arethusa, care e pricina drumului tău? Cum ai devenit izvor sfînt?

Undele au tăcut, zeița a scos capul din izvorul adînc al acestora și, zvîntîndu-și cu mina părul azuriu, a povestit iubirea de altădată a fluviului Eleus.

„Am fost una dintre nimfele care sînt în Achaia — zise ea. N-a ales alta mai cu grijă decît mine luminisurile pentru vînătoare și n-a întins mai cu pricepere lațuri pentru vînat. Dar deși n-am căutat niciodată faima frumuseții, ci prețuiam numai curajul, aveam totuși numele de frumoasă. Nu mă încînta prea mult că eram admirată pentru frumusețea mea. În loc să mă bucur ca altele de laudele ce mi se aduceau, am roșit ca o țărancă și am socotit că-i o crimă să placu cuiva.

Odată mă întorceam, mi-amintesc, obosită din pădurea Stymp Hale⁴⁶. Era cald și oboseala mă încălzise și mai rău. Am întâlnit o apă limpede, care curgea liniștită, fără murmure și vârtejuri. Era atât de limpede că se puteau număra pietrele pe fundul ei, și atât de liniștită că abia puteai vedea încotro curge. Sălci albe și plop răsa-riți de la sine și creșcuți de ape dădeau umbră malurilor înclinate. M-am apropiat și mai întâi mi-am muiat vârful picioarelor în apă, apoi le-am udat pînă la genunchi și, nemulțumită cu atât, m-am dezbrăcat, mi-am pus îm-brăcămîntea subțire pe o salcie aplecată și am intrat goală în apă. Pe cînd alunecam prin unde, plesnindu-le și frămîntîndu-le în mii de feluri, pe cînd spintecam mereu apa cu brațele, am auzit în mijlocul ei nu știu ce murmur. Speriată, m-am oprit tocmai aproape de marginea apei, lingă mal. «Încotro te grăbești Arethusa? Încotro te grăbești prin undele mele?» — zise Alpheus cu glas incet. Am fugit fără haine, cum eram. Hainele îmi rămăseseră pe celălalt mal. El cu atât mai mult stă-ruia și se inflăcăra. Fiindcă eram goală, păream mai pre-gătită pentru el. Așa fugeam eu, așa de sălbatic mă urmărea el, cum fug cu tremurător filfiit de aripi porum-bițele de uliu și cum urmărește uliul fricoaselor porumbițe. Am putut să fug într-una pînă la orașele Orchomenos și Psopis, pînă la muntele Cyllene și poalele Menalului, pînă la înghețatul Erimanthos⁴⁷ și cîmpiile Elidei. El nu fugea mai repede decît mine. Dar puterile nu ne erau egale: eu nu mai puteam rezista multă vreme la fugă, pe cînd el era în stare să rabde o efortare îndelungată. Totuși, am fugit peste cîmpuri, prin munți acoperiți cu păduri, peste prăpăstii și stînci, pe unde nu era nici un drum. Soarele era în spatele meu. Am văzut cum înain-tea mea mergea o umbră lungă. Poate cumva teama mă

⁴⁶ *Stymp Hale, regiune în Arcadia.*

⁴⁷ *Orchomenos și Psopis, orașe în Arcadia; Cyllene, Maenal și Eri-manthos, munți în același ținut.*

făcea s-o văd, dar în mod sigur auzeam sunetul pașilor care-mi mărea spaima, iar respirația puternică a gurii sale îmi sufla panglicile ce-mi țineau strîns părul.

Istovită de oboseala fugii, am strigat: «Sînt pierdută. Dă ajutor, Diana, armașei tale, căreia adesea i-ai dat să-ți poarte arcurile și tolba cu săgeți». Zeița m-a auzit și, aducînd un nor des, l-a aruncat asupra-mi și m-a învăluit în întuneric. Rîul mă căuta în toate părțile, în jurul norului, neștiind unde sînt. De două ori a ocolit, fără să mă găsească, locul unde eram acoperită de zeiță, și de două ori a strigat: «O, Arethusa! O, Arethusa!». Cît mi-era atunci inima de nenorocită? Oare nu ca a mieluselei cînd aude lupii urlînd în jurul staulului? Sau ca iepurele care, ascuns în mărăcini, vede gura dușmănoasă a cîinilor și nu îndrăznește să facă nici o mișcare? Totuși n-a plecat. Căci nu vedea urmele pașilor mei depărtîndu-se. Păzea și norul și locul. O sudoare rece mi-a acoperit membrele obosite și din tot corpul au început să-mi cadă picături albăstrii. Pe unde călcam cu piciorul, izvoră lac și de pe păr îmi cădea rouă. Mai repede ca de cînd am început să povestesc m-am schimbat în izvor. Dar rîul a recunoscut în apă pe cea pe care o iubește și, părăsind chipul de om pe care-l luase, a revenit la cel de rîu ca să se unească cu mine. Deliana⁴⁸ a desfăcut pămîntul și, cufundîndu-mă prin hrube întunecoase, am mers pînă în Ortygia. Această insulă care mi-e dragă, fiindcă poartă numele zeiței ocrotitoare, cea dintîi m-a scos la suprafață sub bolta cerului».

Atît a vorbit Arethusa. Zeița roadelor a înhămat la carul ei doi șerpi, le-a pus frîul în gură și a pornit prin văzduh, între cer și pămînt. A coborît în cetatea Tritonidei cu carul ușor pe care l-a încredințat lui Triptolemus⁴⁹. Dîndu-i și semințe, i-a poruncit acestuia ca o parte să le semene în pămînt care n-a fost semănat

⁴⁸ Deliana, Diana, născută în insula Delos, ca și Apollo.

⁴⁹ Triptolemus, rege în Eleusis, a introdus cultul zeiței Ceres în Atica.

niciodată, iar o parte în pământ cultivat din nou după un timp îndelungat de odihnă.

Îndată tînărul a zburat în văzduh deasupra Europei și a pămînturilor Asiei, apoi s-a întors și s-a oprit în ținuturile Scitiei. Aici era rege Lyncus. S-a dus la acesta la palat și, întrebat pe unde a venit, care-i motivul călătoriei, cum îl cheamă și care-i patria, el a răspuns: „Patria-mi este vestita Athenă. Numele, Triptolemus. N-am venit nici cu corabia pe mare, nici cu piciorul pe pământ. Mi-a deschis drum văzduhul. Aduc darurile lui Ceres, care, semănate pe ogoarele întinse, dau holde bogate și hrană binefăcătoare“.

Barbarul a fost pizmaș și, ca să treacă el drept născocitorul unui dar așa de mare, a dat tînărului găzduire, dar în timpul somnului s-a năpustit asupra lui să-l ucidă. În momentul însă în care căuta să-i înfigă sabia în piept, Ceres l-a schimbat pe scit în lynx, iar tînărului mopso-pian⁵⁰ i-a poruncit să miie iarăși prin aer telegarii sacri“.

Cea mai mare⁵¹ dintre noi sfinșise cîntecele. Nimfele au spus într-un glas că zeițele locuitoare ale Heliconului⁵² au cîștigat întrecerea. Cele învinse ne aruncau ocări. „Fiindcă e prea puțină pentru voi — a zis muza — pedeapsa pe care ați luat-o fiind înfrînte, voi adăugați la greșeala voastră și cuvinte grele. Răbdarea noastră nu este fără margini. Vom pași la pedepse. Și vom urma glasul miniei“.

Ematidele⁵³ rîd și disprețuiesc cuvintele amenințătoare. Dar încercînd să vorbească cu ton ridicat și să întindă împotriva noastră miini cutezătoare, au văzut că pe lîngă unghiile lor ies pene, că brațele li se acoperă cu pene.

⁵⁰ Mopsopian în loc de atenian, de la numele lui Mopsopus, unul din regii Atenei.

⁵¹ Calliope, muza poeziei epice.

⁵² Heliconul, munte unde locuiesc muzele și unde are loc întrecerea.

⁵³ Ematide, alt nume al pteridelor, de la Ematia, vechiul nume al Macedoniei, patria lor.

Și una pe alta se văd cum gura le crește într-un cioc tare și trec în rîndul păsărilor din păduri. Pe cînd voiau să-și bată piepturile, mișcarea brațelor le înalță în aer, fiind de-acum coțofene birfitoare ale pădurilor. Sub chipul lor înaripat păstrează și acum talentul de odioasă, limbuția birfitoare și dorința nemăsurată de a vorbi“.

CARTEA VI

Metamorfoza Arachnei în păianjen

Tritoniana¹ ascultase cu atenție această poveste. Ii plăcuseră cîntecele și socotise îndreptățită mînia aonidelor². Dar a zis în sine: „A lăuda e puțin lucru. Să fiu și eu la rîndul meu lăudată și să nu îngădui ca divinitatea mea să fie disprețuită fără pedeapsă“.

Cu aceste cuvinte își îndreaptă gîndurile spre soarta meonianeii³ Arachne, despre care auzise că este prea mult lăudată, mai mult decît ea însăși ca zeiță; pentru priceperea ei în lucratul lînii. Aceasta nu era vestită nici prin locul de naștere, nici prin obîrșia neamului, ci prin lucrul său minunat. Tatăl ei, Idmon, vopsea la Colophon⁴ lînă în purpură de Focida. Mama sa murise. Dar și aceasta fusese din popor, la fel ca bărbatul său. Totuși, Arachne își cîștigase un nume foarte răspîndit în orașele Lydiei, prin iscusința sa, deși se născuse într-o casă mică și locuia în mica Hypaepa⁵. Adesea nimfele și-au părăsit podgoriile Timolului⁶ lor, ca să-i vadă lucrul minunat.

¹ Tritoniana, Pallas-Athena; i se mai spune și Tritoniana, fiindcă după o legendă, s-ar fi născut lângă lacul Triton din Africa. Vezi nota 59, Cartea II.

² Aonidele, muze care locuiesc Heliconul, în Aonia.

³ Meonlandă, din Lydia, care se mai numea și Meonia sau Mygdonia.

⁴ Colophon, oraș în Ionia.

⁵ Hypaepa, ținut în Lydia.

⁶ Timolus (Tmolus), munte în Lydia.

Și nimfele Pactolului⁷ și-au lăsat apele lor. Nu se mulțumeau numai să privească pînzele terminate, ci și să le vadă cum se făceau, atîta frumusețe era în arta sa. Fie că potrivea lîna nelucrată în primele caiere, sau o răsucea între degete și, trăgînd-o în fir lung, o făcea subțire și moale asemenea norilor, fie că învîrtea cu deget ușor fusul cel sprinten, ori cosea cu acul, puteai crede că arta o are de la Pallas. Totuși ea tăgăduiește aceasta și, ofensată, că i s-ar putea atribui o asemenea învățătoare, zice: „Să se ia la întrecere cu mine: dacă voi fi învinsă, nu voi mai avea nimic de tăgăduit“.

Pallas se prefăce în bătrînă. Își pune șuvițe de păr alb la tîmple și-și sprijină corpul neputincios în toiag. Apoi, astfel începe să vorbească: „Vîrsta înaintată nu ne-aduce numai neplăceri; din anii tîrzii ne vine experiența. Nu disprețuiești sfatul meu; poți să pretinzi cea mai mare faimă în lucratul lîinii între muritoare, dar nu cuteza să te măsoari cu o zeiță și cere-ți iertare cu voce rugătoare pentru cuvintele tale îndrăznețe. Te va ierta dacă o vei ruga“.

Ea o privi cu ochi dușmănoși și lăsă firul început, abia stăpînindu-se și mărturisindu-și prin privire minia. Apoi răspunse prin astfel de cuvinte travestitei Pallas: „Fără minte și cu corpul istovit de lungă-ți bătrînețe, e rău că ai trăit prea mult. Să-ți asculte aceste cuvinte nora, sau fiica, dacă ai. Eu mă conduc după capul meu. Și, ca să nu crezi că mi-a fost de folos sfatul tău, iată, rămîn la aceeași părere a mea. De ce n-a venit ea însăși? De ce fuge de întrecere?“ Atunci zeița spuse: „A venit“. Și și-a lăsat chipul de babă, înfățișîndu-se ea, Pallas. Îi venerează divinitatea nimfele și nurorile Mygdonide. Numai fecioara nu s-a speriat, dar a roșit; roșeața pe neașteptate i-a însemnat fără voia ei fața și apoi a dispărut iarăși, cum se face de obicei zarea de purpură îndată ce apare aurora și după puțin timp se albește cînd răsare soarele. Ea stăruie în ceea ce a început și, din dorința unei întîietăți nesocotite, își grăbește destinul.

⁷ Pactol, rîu în Lydia, renumit prin nisipul său aurifer.

Căci fiica lui Jupiter nu dă înapoi. N-o mai sfătuiește și nu mai amână întrecerea. Fără întârziere se așază amîndouă una într-o parte și alta în cealaltă și întind pînza de fire subțiri. Urzeala este pusă în război și vergi de trestie despart firele. Suveica cu vîrfurile ascuțite, vîrită prin urzeală, este prinsă ușor cu degetele și firul trecut printre fire este izbit cu pieptenele cu dinți deși și subțiri al spetei. Amîndouă se grăbesc și suflecate își mișcă sprintene brațele, rivna înșelînd oboseala. Ele întrebuintează în țesătura lor purpură de Tyr pregătită în vase de aramă și pînza face umbre ușoare ce abia se deosebesc. La fel razele de soare, răsfrîngîndu-se în picăturile de ploaie, descriu pe cer curcubeul ca un arc uriaș, strălucind în el o mie de culori diferite, astfel împreunate între ele, că nici nu se poate deosebi bine cu ochii trecerea de la una la alta. Totuși, marginile se văd. Ele împletesc între fire aur ușor și în alesăturile pînzei desfășoară povești vechi.

Pallas face să se vadă stîncă lui Marte în vîrfurile cetății lui Cecrops și cearta veche pentru numele orașului⁸: doisprezece zei cerești, cu Jupiter la mijloc, șed pe jeturi înalte într-o gravitate augustă. Pe fiecare dintre zei îl recunoști după chip. Fața lui Jupiter este regească. Zeul mării stă gata parcă să lovească cu lungul trident stîncă povîrnită din sînul căreia a țîșnit izvorul ce-i dă dreptul să pună nume orașului. Pe ea însăși se înfățișează pe pînza cu o suliță cu vîrfurile ascuțite și cu coiful pe cap. Pieptul îi e apărat de o egidă, și arată cum pămîntul izbit de ea cu sulița dă la iveală un lăstar de măsline alb cu fructe și cum zeii îl admiră, opera ei avînd la sfîrșit victoria. Pentru că totuși rivala sa de laudă să înțeleagă

⁸ *Legenda spune că Cecrops, primul rege al grecilor, după ce a construit o frumoasă cetate, a cerut zeilor să-i spună ce nume să-l dea, și Jupiter a hotărît ca orașul să primească numele zeului care va oferi oamenilor darul cel mai folositor. S-au prezentat la concurs Neptun care a lovit cu tridentul o stîncă și din despicătură a ieșit un cal spumegînd – după altă legendă un izvor – și Pallas Athena care a izbit pămîntul cu sulița și din pămînt a ieșit măslinele, simbolul orașului ce a luat numele Athenelor.*

prin exemple ce răsplată merită pentru îndrăzneala ei atît de nebunească, zeița brodează în patru părți patru lupte ce se disting prin culori limpezi și prin chipuri mici. Într-un colț sînt arătați Rhodope din Tracia și Haemus, munți înghețați acum, odinioară corpuri muritoare, care și-au atribuit numele celor mai mari zei. În altă parte este brodat destinul nenorocit al mamei pigmeilor⁹. Pe aceasta, învingînd-o într-o întrecere, Junona a prefăcut-o în cocor și a condamnat-o să poarte război supușilor săi. A înfățișat-o și pe Antigona¹⁰, cea care a îndrăznit odinioară să se ia la întrecere cu soția Marelui Jupiter și pe care regeasca Junona a prefăcut-o în pasăre. Nu i-a putut fi de folos nici Ilionul, nici tatăl său, Laomedon; barză cu pene albe, ea se aplaudă singură cu ciocul clămpănitor. Ultimul colț îl înfățișează pe Cinyras¹¹ rămas fără familie. Imbrățișînd treptele templului, formate din membrele fiicelor sale, și zăcînd pe lespede de piatră, acesta parcă lăcrimează. Marginile sînt brodate de jur împrejur cu măslini vestitori de pace. Aceasta-i lucrarea și-i face sfîrșit cu arborele său.

Maeoniana¹² arată în pînza ei pe Europa amăgită de chipul taurului. Ai crede că și taurul și valurile sînt adevărate. Europa părea că privește țărnișurile lăsate în urmă, că strigă însoțitoarelor, că se teme de atingerea apei care sare spre ea și-și trage timidă picioarele. A brodat și pe Asteries cum era ținută în ghiarele unui vultur cu care se lupta. A închipuit-o și pe Leda odihnindu-se sub aripile lebedei. A mai arătat cum Jupiter, ascuns sub chipul unui satir, a făcut-o pe Nycteia¹³ mamă a doi fii gemeni; cum a luat chipul lui Amphitryon cînd te-a cucerit pe tine, Tirynthiană Alcmena; cum s-a

⁹ Pigmei, popor de pitici, despre care se credea că locuiesc la izvoarele Nilului.

¹⁰ Antigona, fiica lui Laomedon, rege în Troia, se lăudase că are părul mai frumos decît al Junonei.

¹¹ Cinyras, rege în Asiria.

¹² Maeoniana, Arachne, brodează o serie de episoade jignitoare pentru zei.

¹³ Nycteia, Antiopa, fiica lui Nycteus, era renumită în Grecia pentru frumusețea ei.

făcut ploaie de aur ca să înșele pe Danae și flacăra pentru a necinști pe Asopida¹⁴, păstor pentru Mnemosyne, șarpe cu felurite culori pentru Deida. Te-a arătat și pe tine, Neptune, schimbat într-un taur cu priviri amenințătoare, aprins pentru fiica lui Eolus¹⁵. Tu, sub chipul lui Enipeus¹⁶, naști pe Aloizi¹⁷; berbec, înșeli pe Bisaltis¹⁸; blinda mamă a roadelor, Ceres cea cu părul galben, te-a simțit în chip de cal. Schimbat în pasăre te-a simțit și mama calului înaripat cea cu părul de șerpi; delfin, ai cucerit pe Melantho¹⁹. Tuturor acestora Arachne le-a dat înfățișarea lor și culoarea împrejurărilor. Phoebus este prezentat în chip de păstor, sau cum o dată a purtat pene de vultur, altă dată coamă de leu, iar ca păstor și-a râs de Isses fiica lui Macareus. Este arătat Bacchus cum a amăgit pe Erigone²⁰, sub forma unui strugure fals, cum Saturn, prefăcut în cal, l-a născut pe centaurul Chiron. Marginea pânzei, înconjurată cu un tiv subțire, este brodată cu un șirag de iedere întreșute cu flori. Nici Pallas, nici Livor n-ar putea găsi vreo scădere unei astfel de opere.

Blonda zeiță, necăjită de reușita rivalei sale, rupe pânza pe care sînt zugrăvite păcatele zeilor cerești. Și cum avea în mînă varga din muntele Cyturus²¹, izbește de trei-patru ori în frunte pe Arachne, fiica lui Idmon. Nefericita n-a suportat aceasta și de supărare și-a vîrît gîtul într-un laț. Făcîndu-i-se milă, Pallas ușură soarta spînzuratei, zicîndu-i astfel: „Vei trăi, dar totuși vei sta atîrnată, nesocotit-o! Și aceeași lege să fie impusă și nea-

¹⁴ Asopida, flica fluviului Asopus.

¹⁵ Fiica lui Eol se numea Canace.

¹⁶ Enipeus, riu în Thessalia.

¹⁷ Aloizii, cei doi giganți gemeni, Otus și Ephialte, fiii Iphimediei și ai lui Aloeus, au întemțat orașul Ascon și cultul a trei muzee: Meditația, Memoria (Mnemosyne) și Cîntecul.

¹⁸ Bisaltis, nimfă tubită de Neptun care, pentru a o seduce, a luat chip de berbec.

¹⁹ Melantho, fiica lui Deucalion și mama lui Delphus.

²⁰ Erigone, fiica lui Icarus, îndurerată de moartea tatălui său, se spînzură și e transformată în constelație (Fecloara).

²¹ Cyturus, munte pe coasta Paphlagoniei.

mului tău și nepoților tăi celor mai îndepărtați, pentru ca nici în viitor să nu fii scutită de pedeapsă”.

După aceste cuvinte ea pleacă, stropind-o pe Arachne cu suc din buruiana Hecatei²². Indată ce părul îi fu atins de doctoria nenorocită și odată cu el nasul și urechile, capul i se făcu foarte mic și corpul de asemenea. Pe lângă ei sînt fixate degete foarte subțiri, care țin loc de picioare; restul corpului este stomac, din care ea scoate firul și, păianjen, își țese vechea pînză.

Toată Lydia freamătă. Zvonul
 Niobe se socoate mai
 presus de Latona și este
 schimbată în piatră
 întîmplării cutreieră prin orașele
 Frigiei și toată lumea vorbește
 despre aceasta. Înainte de nunta
 sa²³, Niobe cunoscuse pe Arachne
 pe cînd ea, fecioară încă, locuia în Maeonia și în Sipylus²⁴.
 Și totuși nu s-a învățat minte prin pedeapsa semenei
 sale Arachne să se lase mai prejos de cei cerești și să
 se folosească de cuvinte mai măsurate. Multe o făceau
 să fie mîndră. Dar nici meritele soțului său, nici neamul
 amîndurora, nici puterea marelui regat nu i-au plăcut
 atît de mult cît fiii săi, deși îi plăceau și acestea toate.
 Și Niobe ar fi putut fi numită cea mai fericită dintre
 mame, dacă nu s-ar fi fălit cu fericirea ei.

Căci Manto, fiica lui Tiresias, prezicătoare a viitorului, apucată de o furie divină, profețise pe toate drumurile astfel: „Voi, Ismenide²⁵, mergeți în număr mare și aduceți Latonei²⁶ și celor doi fii ai săi tămîie și rugăciuni pioase. Legați-vă părul cu lauri; Latona poruncește prin gura mea”.

Toate thebaidele se supun și-și împodobesc tîmplele cu coroane, după poruncă, arzînd tămîie pe altarele sfinte și rostind cuvinte de rugăciuni.

²² Hecate, divinitate tracă, zeița descintecelor, care se confundă adesea cu Diana.

²³ Legenda Niobei, fiica lui Tantalus și soția lui Amphion, regele Thebei, o povestește Ovidiu mai departe.

²⁴ Sipylus, munte în Lydia.

²⁵ Ismenide, de la Ismenus, riu ce curgea pe lângă Theba.

²⁶ Latona, fiica titanului Caeus, are cu Jupiter doi fii: Apollo și Diana, pe care-i naște în insula Delos.

Iată că vine vestita Niobe cu o mulțime de însoțitoare, impunătoare prin hainele sale frigiene țesute în aur și frumoasă, în ciuda urii ce o stăpânește. Mișcându-și odată cu capul ei mândru părul revărsat pe umeri, se oprește, după ce-și rotește de sus privirile, și zice: „Ce nebunie vă îndeamnă să puneți mai presus de zeii pe care-i vedeți, pe cei despre care auziți? De ce e cinstită la altare Latona, iar divinitatea mea este pînă acum fără tămîie? Mie Tantalus îmi este tată, care singur a avut îngăduința să șadă la masa zeilor de sus. Mamă îmi este o soră a Pleiadelor. Bunic îmi este marele Atlas, care ține pe umeri axa cerului. Jupiter mi-este al doilea bunic și mă mîndresc că mi-e și socru²⁷. Neamurile frigiene se tem de mine. Eu sînt stăpînă în palatul lui Cadmus. Cetățile înălțate în cîntecele de liră ale soțului meu²⁸ și popoarele ce le locuiesc sînt conduse de mine și de bărbatul meu. În orice parte a palatului mi-arunc privirile, se văd bogății imense. Socotiți la acestea frumusețea-mi demnă de o zeiță. Tot aici sînt de adăugat cele șapte fiice și tot atîția fii tineri și în curînd gineri și nurori. Vedeți acum care sînt pricinile mîndriei mele. Și mai îndrăzniți să puneți înaintea mea pe o nu știu care titanidă fiică a lui Caeus, pe Latona, căreia odinioară, cînd și-a născut cei doi fii, cea mai mare parte a pămîntului i-a refuzat un mic sălaș. Zeița voastră n-a fost primită nici în cer, nici pe pămînt, nici în apă. Era exilată²⁹ din lume pînă cînd, făcîndu-i-se milă de ea, pentru a-i pune capăt pribegiei, Delos i-a spus: „Tu, străină, rățăcești pe pămînt, eu pe ape“³⁰. Și i-a dat un loc nestabil, unde Latona a devenit mamă a doi prunci. Dar aceasta înseamnă doar a șaptea parte a nașterilor

²⁷ Și Tantalus, tatăl Nibel, și Amphion, soțul ei, sînt fiu al lui Jupiter.

²⁸ Pietrele se adunaseră și se așezaseră în zidurile Thebei la cîntecele de liră minunate ale lui Amphion, spune o legendă.

²⁹ Latona era urmărită de mînia Junonei, din pricina lui Jupiter, tatăl lui Apollo și al Dianei, fiu Latonei.

³⁰ Delos era, după legendă, o insulă plutitoare și s-a fixat de pămînt numai după nașterea lui Apollo.

mele. Eu sînt fericită. Cine ar putea nega aceasta? Voi rămîne fericită. Cine se va îndoii și de aceasta? Buna mea stare mă asigură. Sînt prea sus, pentru ca să mă poată lovi soarta. Oricîte mi s-ar răpi din cele ce am, îmi vor rămîne cu mult mai multe. Starea mea de acum mă pune la adăpost de teamă. Închipuiți-vă că mi s-ar răpi o parte din acest popor de fii ai mei; totuși pierderea nu m-ar coborî la doi, cîți are Latona. Cît se deosebește aceasta de una care n-are copii? Duceți-vă de la altare, grăbiți-vă să plecați de la altare, scoateți-vă laurii din păr“.

Thebaidele își scot laurii și părăsesc sacrificiile, lăsîndu-le neterminate și venerînd totuși, cît pot, cu murmur tăcut, divinitatea.

Zeița s-a indignat și, de pe vîrful cel mai înalt al muntelui Cynthus³¹, cu astfel de cuvinte s-a adresat celor doi fii ai săi: „Iată eu, mama voastră, mîndră că v-am născut și nefiind în urmă față de nici o zeiță, în afară de Junona, mă îndoiesc dacă sînt zeiță. Căci, fiii mei, dacă voi nu-mi alergați în ajutor, sînt oprită de a fi de-a lungul secolelor venerată la altare. Și nu este aceasta singura durere. La fapta sa, nelegiuita fiică a lui Tantal a adăugat și insulte, îndrăznind să vă pună mai prejos de copiii ei și să zică — de-ar cădea aceasta asupra ei însăși — că eu sînt fără copii. Criminala, și-a dat pe față limba tatălui său³²“.

Latona urma să adauge rugăminți la aceste plîngerii. „Încetează tînguiriile, zice Phoebus, ele întîrzie prea mult pedeapsa“. Același lucru a spus și Phoebe și-n zbor repede prin văzduh, acoperiți de un nor, ajunseră la cetatea lui Cadmus.

În apropierea zidurilor³³ era o cîmpie ce se întindea pînă departe, bătătorită neconținut de cai. Aci mulțimea

³¹ Cynthus, munte în insula Delos.

³² Tantalus, tatăl Niobei, fusese condamnat la sete și foame veșnică în infern, nu numai pentru că ispitise într-un chip criminal ștîlnța zellor, dar și pentru că vorbea despre ei disprețuitor. Vezi și nota 35, Cartea IV.

³³ Zidurile cetății Theba.

roților și copitele puternice fărâmițaseră sub ele pământul. Aci o parte din cei șapte fii ai lui Amphion încalecă pe cai bravi, le apasă spatele roșii de purpură tiriană și-i conduc cu frîie ferecate în aur.

Dintre aceștia Ismenos, care fusese prima sarcină a mamei sale, în timp ce întorcea fugarul patruped pe terenul în formă de cerc și-i strîngea în zăbale gura spumegîndă, strigă deodată: „Vai mie!“; ținut drept în mijlocul pieptului cu o săgeată, frîiele îi scapă din mînă și, muribund, alunecă și cade pe partea dreaptă a calului. Lîngă el, auzind zgomotul tolbei în aer, Sipylus mînă repede, ca un cîrmaci care, presimțind ploaia după norii pe care-i vede, întinde toate pînzele, ca să nu-i scape nici cea mai ușoară suflare de vînt. Sipylus strunea repede, dar săgeata care nu-și greșește ținta îl urmărește și se oprește tremurătoare în grumaz, vîrfurile ieșindu-i din gît pe gură. El, cum era aplecat cu capul în jos, se rostogolește alunecînd pe gîtul și pe coama calului și umple pământul de sînge cald. Tantalus moștenitor al numelui strămoșului său, și nefericitul Phaedimus, după ce-și făcuseră alergarea obișnuită, trecuseră la lucrul tineresc al netedei palestre³⁴ și abia se înlănțuiseră într-o luptă strînsă piept la piept cînd, zvîrlită din arcu întins, săgeata i-a străpuns pe amîndoi, așa cum erau încleștați. Amîndoi deodată au gemut, deodată au căzut la pămînt cu trupurile răpuse de durere, deodată, zăcînd la pămînt, au rostogolit ultimele priviri, deodată și-au dat duhul. Alphenor îi vede și, izbindu-și pieptul sfîșiat de durere, aleargă la ei să le ridice trupurile reci în îmbrățișarea lui, dar, pe cînd își făcea pioasa datorie, cade și el. Căci Delianul Apollo îi pătrunde adîncul măruntaielor cu fierul purtător de moarte care, odată scos, smulge o parte din plămîni în vîrfurile încîrligat al săgeții și sîngele îi țîșnește afară odată cu viața. Damasichon, cu părul lung, nu este răpus de o singură rană. Fusese lovit și unde începe piciorul și în partea dindărăt a genunchiului,

³⁴ *Palestră, arena unde tineretul grec făcea exercițiile gimnastice; exercițiile înseși.*

în nervii care fac mișcarea încheieturii. Și, pe cînd încerca să tragă săgeata ucigașă, o altă săgeată îi pătrunde în întregime în gît, dar singele o împinge afară și țîșnește în sus, strălucind în soare și făcîndu-și larg drum prin aer. Cel din urmă, Ilioneu, ridicase ca pentru rugăciune brațele care n-aveau să-i mai fie de folos: „O, zei!“ — îi chemase pe toți deopotrivă, neștiind că nu toți trebuie rugați — „Cruțați-mă!“. Zeul purtător de arc a fost mișcat, dar acum nu-și mai putea chema înapoi săgeata. Totuși, el a căzut în urma unei răni foarte mici, inima nefiindu-i adînc străpunsă de săgeată.

Zvonul nenorocirii, durerea poporului și lacrimile lor săi i-au adus la cunoștință mamei moartea atît de năprasnică a fiilor, și ea se mira indignată cum au putut, cum au îndrăznit zeii și au avut dreptul să facă aceasta. Căci tatăl lor Amphion, împlintîndu-și pumnalul în piept, își sfîrșise prin moarte și durerea odată cu viața.

Vai! Cît de departe era această Niobe de acea Niobe care de curînd îndepărtase poporul de la altarele Latonei și-și purtase mîndră pașii prin mijlocul orașului, invidiată de ai săi! Acum, compătimită chiar de dușmani, se pleacă peste trupurile reci ale fiilor săi și le dă tuturora aproape în neștire sărutările cele de pe urmă. De la aceștia îndreptîndu-și brațele palide către cer, a zis: „Hrănește-te, crudă Latona, cu durerea mea; hrănește-te și satură-ți pieptul cu plînsul meu. Satură-ți inima sălbatică. Sînt zdrobită de șapte morți. Tresaltă și triumfă, victorioasă dușmană! Dar de ce victorioasă? Mie, care sînt o nenorocită, îmi mai rămîn mai mulți decît ție, cea fericită. Căci și după atîția morți tot sînt mai presus de tine“.

Terminase de vorbit, cînd coarda arcului întins a răsunat. Toți au rămas îngroziți, afară doar de Niobe. În nenorocire e tot îndrăzneată. Surorile stăteau cu părul despletit și cu straie cernite în fața catafalcurilor. Dintre ele una, trăgîndu-și săgeata pătrunsă în măruntaie, cade peste fratele său și moare îmbrățișîndu-l. Alta, încercînd să mîngîie pe mama nenorocită, tace pe neașteptate, prăbușindu-se rănită de o mînă nevăzută și închide gura

după ce-i iese sufletul. Alta cade moartă pe cînd căuta zadarnic să fugă. Alta moare prăbușindu-se peste sora sa. Una se ascunde, alta se vede cum tremură. Pe șase le secerase moartea, fiecare căzînd de cite o rană. Mai rămînea cea din urmă, pe care mama o acoperă în întregime cu îmbrăcămintea sa strigînd: „Lasă-mi una, pe cea mai mică. Din multe o cer pe una singură, pe cea mai mică“. Și pe cînd se ruga, cea pentru care se ruga cade moartă.

Rămasă fără soț, fără fii și fără fiice, Niobe se așază între trupurile lor. Copleșită de durere, corpul îi înțepenește. Nici un fir de păr nu-i mai flutură vîntul, culoarea feței e fără sînge. Luminile ochilor îi stau nemîșcate sub genele triste. Nu e nimic viu pe chipul ei. Însăși limba îi îngheață în cerul gurii și inima încetează de a mai bate. Gitul nu se mai poate mișca, brațele nu mai pot face gesturi, picioarele nu mai pot merge. Măruntaiele înseși sînt prefăcute în piatră. Totuși plînge și un vînt puternic o răpește în vârtej și o duce în patria sa³⁵ unde, așezată pe virful unui munte, este statuie din care izvorăște apă și pînă azi se văd curgînd din marmura sa³⁶ lacrimi.

De atunci, bărbați și femei se tem toți de mînia vădită a zeiței. Ei venerază și mai mult

**Metamorfoza țăranilor
lycieni în broaște**

marea putere a zeiței care a născut doi gemeni. Și, cum se întîmplă, acest fapt le dă prilej să povestească altele mai vechi. Unul dintre ei spune: „Și vechii locuitori de pe ogoarele bogatei Lycii nu fără pedeapsă au disprețuit pe zeița Latona. Întîmplarea nu-i prea cunoscută, pentru că s-a petrecut între oameni cu o stare umilă, dar totuși este minunată. Eu însumi am fost și am văzut mlaștina și locul pe care minunea l-a făcut cunoscut. Căci tata, împovărat de ani și nemaiputînd ține la drum, îmi poruncise să aduc de acolo din Lycia niște vite frumoase. El

³⁵ Din Theba, unde se petrecea nenorocirea, Niobe este dusă în Lydia.

³⁶ Pe timpul lui Ovidiu, era în Lydia, pe muntele Sipylus, o stîncă de marmură, asemănătoare unei femei care plînge și care se cheamă Niobe.

însuși îmi dăduse ca tovarăș de drum un locuitor din acel ținut.

Pe cînd, însoțit de acesta, străbăteam pășunile, iată că vedem în mijlocul unui lac un altar ce stătea plin de cenușa neagră a sacrificiilor, înconjurat de trestii tremurătoare. Însoțitorul mă oprește și cu șoaptă plină de teamă spune: „Ocroțește-mă“. Cu aceeași șoaptă zic și eu „Ocroțește-mă“. Totuși l-am întrebat dacă e altarul naiadelor, sau al vreunui faun, ori al vreunui zeu local, cînd tovarășul mi-a răspuns acestea:

„O, tinere, nu este o divinitate de munte în acest altar. El își are ca divinitate pe aceea pe care odinioară regeasca Junonă a exilat-o din această lume. Ascultîndu-i rugămințile, a primit-o rătăcitoarea Delos pe atunci pe cînd plutea ca o insulă ușoară³⁷. Acolo, culcîndu-se sub un palmier, unde era și arborele zeiței Pallas, Latona a născut doi fii gemeni, în ciuda mamei lor vitrege. Se spune că și de aci a fugit de Junona lăuză, purtînd la sîn pe cele două divinități, fiii săi. Și chiar în ținuturile Lyciei, patria Chimerei³⁸, pe cînd soarele ardea puternic ogoarele, zeiței obosite de drum lung și secătuite de arșița soarelui i-a venit sete, mai ales că și pruncii lacomi îi secaseră sînul de lapte. Întîmplător a zărit în fundul unei văi un lac cu apă de o întindere mijlocie. Pe mal niște țărani culegeau nuiiele de răchită și papură și alge, prietene ale lacurilor. Titania³⁹ a ajuns aci, și a îngenunchiat să soarbă din apa rece pentru a-și astîmpăra setea. Grupul de țărani nu i-a dat voie. Zeița le-a vorbit astfel: „De ce mă opriți de la apă? Folosirea apei este obștească. Natura n-a dat cuiva în proprietate nici soarele, nici aerul, nici limpezile ape; am venit la un bun al tuturor, pe care vi-l cer totuși rugătoare, să mi-l dați. Eu nu mă pregăteam să-mi spăl aci membrele și corpul obosit, ci să-mi astîmpăr setea. Gura mi-e

³⁷ Vezi nota 30 de mai înainte.

³⁸ Chimera, munși în *Lycia*. Pentru că trăiau în acești munți mulți lei, șerpi și căprioare, poezii au făcut din el un monstru cu cap de leu, trup de căprioară și coadă de pește.

³⁹ Titania, Latona, fiica titanului *Caes*.

lipsită de umezeală ca să pot vorbi și gîtul mi-e uscat, de abia mai iese din el vocea. O sorbitură de apă îmi va fi nectar și voi mărturisi că am primit o dată cu ea viața, fiindcă viața mi-o veți da cu apa. Fie-vă milă cel puțin de aceștia care întind la sînu-mi brațele lor mici". Și întimplător copiii întindeau brațele lor mici. Pe cine n-ar fi putut mișca cuvintele blînde ale zeiței? Ei totuși, rezistînd rugămintilor, continuă s-o oprească și adaugă amenințări și pe deasupra și insulte, dacă nu se va duce departe. Nu le-a fost destul atîta. Au tulburat chiar apa, cu mîinile și cu picioarele, sărînd răutăcios și mișcînd încoace și încolo noroiul moale din fundul lacului. Minia a risipit setea. Căci acum fiica lui Caes nu se mai roagă de cei nevrednici de rugămintile unei zeițe și nu le mai spune cuvinte care o umilesc, ci, ridicînd mîinile către stele zice: „Veșnic în acest heleşteu să trăiți“.

Dorințele zeiței se îndeplinesc. Cu o plăcere irezistibilă s-au aruncat în unde, aci cufundîndu-și tot corpul în apa lacului, aci scoțînd capul la suprafață, aci plutind pe unduirea valurilor, adesea stînd pe malul lacului, adesea sărînd iarăși în apa rece. Își ațîță neîntrerupt limbile în certuri urîte și, lăsînd la o parte rușinea, chiar sub apă cată să spună cuvinte rele. Dar acum vocea le este răgușită. Gîtul li se umflă buhăit și insultele înseși le măresc gura deschisă. Capul li se înumește, cu trupul, se vede cum gîtul dispare. Spatele înverzește, pîntecul, partea cea mai mare a corpului, albește și, broaște mari, sar în apa noroioasă“.

**Marsyas e preschîmbat
în fluviu**

După ce nu știu care din ei a povestit astfel sfîrșitul bărbaților, un altul a amintit de satirul pe care Latonianul⁴⁰, învingîndu-l la întrecere cu flautul inventat de Tritoniana⁴¹, l-a supus la pedeapsă. „De ce mă sfîșii? zice acesta. Ah, mă căiesc, ah, nu face flautul atît de mult“, striga el. Pe cînd el striga, pielea îi este

⁴⁰ Latonianul, Apollo, fiul Latoniei.

⁴¹ Tritoniana, Minerva; vezi nota 1, de mai înainte.

smulsă de pe corp, care devine tot o rană. Sîngele curge din toate părțile, nervii sînt dezgoliți și se văd cum zvîcnesc tremurătoare vinele pe care pielea nu le mai acoperă. Ai putea să numeri măruntaiele ce i se zbat în piept și fibrele lor străvezii. Îl plînseseră divinitățile pădurilor, faunii locuitori ai ogoarelor și satirii frații lui, Olimpul de pe atunci vestit și nimfele și toți cei care-și pășteau în acei munți linoasele turme și cornutele vite. Pămîntul cel rodnic s-a udat de lacrimi pe care le-a primit în fundul vinelor sale. Aci le-a schimbat în apă și le-a scos iarăși la suprafață, formînd fluviul cu numele de Marsyas, care de aici luîndu-și izvorul curge cu apă repede printre maluri prăpăstioase, cel mai limpede rîu al Frigiei.

**Pelops, cel cu un
măr de fildeș, plînge pe
Niobe**

După aceste spuse, poporul își întoarce îndată gîndurile la nenorocirile de față și plînge pe Amphion cel mort împreună cu copiii săi. Ura este îndreptată împotriva Niobei. Totuși, se spune că și pe ea a plîns-o unul singur, Pelops, care, sfîșiindu-și haina pînă la piept, și-a descoperit fildeșul umărului său sting. Cînd s-a născut, acest umăr era de carne și de aceeași culoare cu cel drept. Dar tatăl său făcîndu-i trupul bucăți⁴², se spune că zeii i-au reunit îndată părțile tăiate și pe toate le-au găsit, afară de partea care unește capătul brațului cu gîtul. Neavînd altceva la fel, ei au umplut acest gol cu fildeș și, după ce i-au întregit umărul, au reînsufletit pe Pelops.

Prinții vecini se unesc și orașele din împrejurimi roagă pe regii lor să aducă mîngieri thebanilor⁴³: Argos, Sparta, Mycene, cetatea pelopizilor, Calydonul încă neurmărit cu ură de privirea dușmănoasă a Dianei, rodi-

⁴² Pentru ca să ispitească știința zellor, Tantal a tăiat în bucăți pe fiul său Pelops și l-a servit zellor la masă. Afară de Ceres care, cu gîndul la fiică-sa Proserpina, a mîncat un umăr al lui Pelops, toți zell, ghicind crima, n-au mîncat din corpul lui Pelops și l-au reconstituit, punîndu-l în locul umărului mîncat de Ceres altul de fildeș.

⁴³ Din pricina nenorocirii abătute asupra casei lui Amphion și a Niobei.

torul Orchomenos, Corintul cel vestit în aramă, sălbatica Messene, Patras și umila Cleone, Pylos unde a domnit Neleu, Troezena nestăpînită încă de Pittheus și alte orașe care sînt închise de istmul dintre cele două mări⁴⁴, precum și acelea care se văd mai sus de istmul celor două mări⁴⁵. Cine ar putea crede? Numai tu, Athena, ai lipsit de la această datorie. Războiul a fost piedica. Trupe barbare purtate pe mare îngroziseră zidurile mopsopiene. Tracul Tereus, venind cu armata sa în ajutorul Athenei, le împrăștiase. Grație acestei victorii, numele său devenise vestit. Pe acesta, fiindcă era puternic prin avuțiile și oștenii săi, și-și trăgea din împlinire neamul de la marele Gradivus⁴⁶, Pandion l-a făcut ginere, dîndu-i în căsătorie pe Procne. Dar nici nuntitoarea Junona, nici Hymeneu⁴⁷, nici Grațiile n-au fost de față la nunta lor. Eumenidele le-au ținut făcliile răpite de la o înmormîntare. Iar pe acoperișul casei s-a așezat o bufniță cobitoare și a stat deasupra camerei de nuntă. Sub această pasăre s-au unit Procne și Tereus. Sub această pasăre au devenit părinți.

Tracia le-a adus, fără îndoială, felicitări. A mulțumit zeilor și a hotărît ca ziua în care a fost dată regelui fiica vestitului Pandion⁴⁸ și cea în care se născuse Itys să fie sărbătorite. Pînă într-atît oamenilor li se ascunde ceea ce le este de folos.

Titanul⁴⁹ purtase peste cinci toamne anii în mersul lor, cînd Procne, lingușind prin cuvinte dulci pe soțul său, i-a spus: „Dacă am vreun farmec asupra ta, sau lasă-mă să mă duc eu să-mi văd sora, sau să-mi vină sora aici. Să făgăduiești socrului tău că ea se va întoarce

⁴⁴ Orașele închise de istmul Corint; orașele din Pelopones.

⁴⁵ Orașele Greciei de nord.

⁴⁶ Gradivus, supranume al zeului Marte.

⁴⁷ Hymeneu, zeul căsătoriei; cîntec de nuntă. Grațiile, cele trei fiice ale lui Jupiter și ale Eurynomei (Eufrosina, Aglae și Thalia), care aveau grijă de frumusețea și farmecul viefii, spre deosebire de Eumenide, care erau zeițele răzbunării și ale nefericirii.

⁴⁸ Pandion, fiul lui Erichonius și al Pasitei, rege în Athena în sec. XV î.e.n.

⁴⁹ Titanul, soarele. Vezi și nota 1. Cartea I.

repede. Va fi un dar de mare preț pentru mine să-mi văd sora“.

El poruncește să fie trase corăbiile în mare și, cu ajutorul pînzelor și al vislelor, intră în porturile lui Cecrops și debarcă pe țărmurile Pireului. Cînd ajunge la socrul său, își dau mîna și convorbirea dintre ei se petrece sub bun augur. Începuse să vorbească despre dorința soției care a pricinuit venirea lui, să garanteze întoarcerea repede a Filomelei, cînd iată că aceasta vine, impunătoare prin îmbrăcămintea sa, dar mai impunătoare prin frumusețe, cum se spune că sînt în păduri naiadele și driadele, dacă acestea ar avea și găteala ei.

La vederea fecioarei, Tereus s-a aprins ca albele spice la apropierea flăcării, sau cum se aprind frunzele uscate și clăile de fin. Era într-adevăr frumoasă. Dar în pasiunea sa Tereus o vedea și mai frumoasă; în acele ținuturi ale Traciei oamenii se aprind așa de ușor de dragoste! El arde de patima sa și a neamului său. Il împinge pornirea să corupă grija însoțitoarelor și încrederea doicii și s-o ispitească pe Filomela chiar prin daruri mari, s-o cumpere cu prețul întregii împărății, sau s-o răpească și, răpită, s-o apere prin crîncen război. Nu rămîne nimic neîndrăznit de dragostea lui fără frîu și inima nu-i mai poate cuprinde flăcările în zăgazurile sale. Acum nu mai poate suporta întîrzierea și cu gură dornică vorbește de dorința Procnei și sub aceasta își agită propriile lui dorințe. Dragostea îl făcea vorbăreț și, de cîte ori stăruia mai mult decît trebuie, motiva că aceasta este voința Procnei. A vărsat și lacrimi, ca și cum și pe acestea i le-ar fi încredințat Procne. O, zei! cît de mare întuneric stăpînește inimile muritoare! Tereus este socotit devotat prin însăși mărimea nelegiuirii. Primește laude pentru o crimă.

Ce să spun că Filomela neștiutoare dorește același lucru? Înlanțuind mîngîietoare cu brațele umerii tatălui său, îi cere voie să meargă să-și vadă sora. Pentru viața sa și împotriva vieții sale cere aceasta.

Tereus o privește și o soarbe cu ochii. Sărutările, brațele înconjurînd gîtul tatălui, toate sînt ațîțătoare,

făclii și hrană pasiunii, și de cîte ori ea își îmbrățișează tatăl ar vrea să fie el tatăl ei: ce pătimăș ar îmbrățișa-o! Tatăl este învins de rugămîntea amîndurora. Filomela e bucuroasă și mulțumește tatălui său, socotind, nefericita, că a fost un succes pentru amîndouă ceea ce va fi nenorocire pentru amîndouă.

Lui Phoebus îi mai rămăsese puțin drum de mers și caii săi coborau în grabă povîrnișurile Olimpului. Se pune cu pompă regească masa de ospăț și vin în cupe de aur. Apoi comesenii merg la culcare și trupurile lor gustă somnul plăcut. Dar regele odrysilor, deși retras în camera de dormit, clocotește după Filomela. Îi stăruie în minte chipul ei, mișcările, mîinile. Pe cele pe care încă nu le-a văzut și le închipuie cum vrea și el însuși își hrănește focul, neliniștea alungîndu-i somnul.

Era ziuă. Stringînd dreapta ginerelui care pleca, Pandion cu ochii în lacrimi îi încredințează pe Filomela ca tovarășă de drum. „Pe aceasta, scumpe ginere Tereus, fiindcă dragostea lor mă obligă și au voit-o și ele amîndouă și tu, ți-o dau în grijă. Pe credința, pe rudenia noastră și pe zei, te rog din suflet s-o ocrotești cu dragoste de rudă și să-mi dai cît mai repede o dulce liniștire bătrîneții mele chinuite, orice întîrziere fiind pentru mine lungă. Și tu, Filomela, să te întorci cît mai curînd la mine, dacă ai vreo milă de tatăl tău. Este destul că e departe soră-ta“.

Cu aceste cuvinte i-a încredințat lui Tereus fiica, sărutînd-o, și lacrimi domoale îi însoțeau cuvintele. Ca o garanție de credință, el le strînge amîndurora mîna și le cere ca în numele său, cînd vor ajunge, să salute pe fiică și nepot. Abia a spus ultimul cuvînt de rămas bun, cu gura plină de suspine, și s-a și temut de prevestirile gîndurilor sale.

De îndată ce Filomela s-a urcat în corabia împodobită cu picturi și valurile au fost spintecate de vîsle și pămîntul a rămas în urmă, Tereus a strigat: „Am învins. Port cu mine dorințele mele!“ Tresaltă barbarul și abia își amînă bucuriile sale de suflet nerăbdător. Nu-și întoarce nicăieri privirile de la ea, ca o pasăre

de pradă cînd și-a adus sus în cuib un iepure pe care l-a înhățat cu unghiile încovoiate: nu-i nici o scăpare pentru cel prins și răpitorul își privește prada.

Terminaseră drumul și coborîseră pe țărmul lor din corăbiile cu vîslașii obosiți, cînd regele tirăște pe fiica lui Pandion într-o colibă întunecoasă în fundul unei păduri străvechi și o închide aci. Ea se făcuse palidă, tremura, se temea de orice și îl întreba cu lacrimi unde este sora ei. Mărturisindu-și intenția nelegiuită, el biruie cu puterea pe cea care era singură și fecioară și striga zadarnic cînd pe tatăl său, cînd pe soră, și mai presus de toate pe zeii cei mari. Tremură Filomela ca o mioară fricoasă care, rănită, smulsă de cîini din gura lupului, încă nu se vede în siguranță, sau ca o porumbiță cu penele pătate de sîngele său, care este încă îngrozită și se teme de unghiile lacome ce au înhățat-o. Îndată ce și-a venit în fire, smulgîndu-și părul despletit ca o bocitoare și bătîndu-se cu pumnii în piept, a zis: „Oh, barbare, oh, crudele, ce fapte nelegiuite ai făcut? Nu te-au mișcat nici rugămințile cu lacrimi de dragoste ale tatei, nici grija de sora mea, nici fecioria mea, nici datoriile de soț. Toate le-ai pîngărit. Eu am devenit o rivală a sorei mele, tu, cu două soții. Nu meritam această soartă. De ce nu-mi smulgi și acest suflet, vicleanule, ca să nu-ți rămînă vreo crimă neînfăptuită? O, de ai fi făcut aceasta înainte de mîrșavul incest, aș fi mers în împărăția umbrelor nepătată de crimă. Dacă totuși acestea le văd cei de sus, dacă înseamnă ceva puterile zeilor, dacă n-au pierit toate o dată cu mine, odată și odată ai să-ți iei pedeapsa. Eu însămi voi spune faptele tale, lepădînd rușinea. Dacă voi putea, voi merge și le voi spune lumii întregi. Dacă voi fi ținută închisă în mijlocul pădurilor, voi umple pădurile și voi spune și pietrelor, care-mi cunosc nenorocirea. Să audă acest văzduh și vreun zeu, dacă este în el“.

Minia sălbaticului tiran este ațîțată de astfel de cuvinte și teama nu-i este mai mică. Întăritat și de una și de alta, scoate din teacă sabia cu care era încins, apucă pe Filomela de păr, o leagă cu mîinile la spate și o

pune în lanțuri. Ea își pregătea gitul și la vederea săbiei avea nădejdea morții. Pe cînd, disprețuitoare, striga mereu numele tatălui său și se lupta să vorbească, el îi apucă limba cu un clește și i-o taie din rădăcină. Limba cade jos și, tremurînd, parcă murmură pe pămîntul negru, asemenea cozii unui șarpe, care, retezată, sare, palpită și, murind, caută urmele stăpînului din care a fost ruptă. Se spune că și după această crimă, — abia aș îndrăzni să cred — adesea s-a apropiat cu poftele sale de trupul rănit.

După asemenea fapte a putut totuși să se întoarcă la Procne. Aceasta, văzîndu-și soțul, întreabă de sora ei. Dar el scoate gemete prefăcute și povestește o moarte ticluită. Lacrimile au făcut să fie crezut. Procne și-a smuls de pe umeri haina ce strălucea, cu tivuri de aur, și a îmbrăcat haine negre de doliu. A făcut un mormînt gol și a dus manilor surorii, pe care o credea moartă, daruri de înmormîntare, plîngînd destinele sorei sale, care nu trebuia să fie astfel plînsă.

Trecînd prin douăsprezece zodii, zeul luminător al zilei terminase un an întreg. Ce să facă Filomela? Paza îi împiedică fuga. Zidurile locuinței se înalță puternice din piatră tare. Gura sa mută nu poate da pe față fapta. Mare este geniul durerii și priceperea răsare în împrejurări grele. Pe o pînză țesută după meșteșugul locului ea coase cu iscusință, amestecînd fire de purpură și fire albe, motive ce arată crima și după ce termină cusătura o încredințează unui sclav pe care-l roagă prin semne s-o ducă reginei. El duce țesătura lui Procne fără să știe ce duce în acea țesătură. Soția sălbaticului rege desface pînză și citește povestea nenorocită a surorii sale. Și — de mirare cum s-a putut stăpîni — tace. Durerea i-a închis gura și limba, oricît a căutat, n-a găsit cuvinte destul de pline de minie. Nu se mulțumește cu plînsul, ci e pornită să facă orice, legiuit sau nelegiuit, și în întregime este preocupată de gîndul răzbunării.

Era timpul în care femeile sithoniene⁵⁰ obișnuiesc să celebreze misterele trieterice⁵¹ ale lui Bacchus. Noaptea este martoră a acestor mistere. Noaptea vuieste Rhodope de sunetul ascuțit de aramă. Noaptea a ieșit din casă regina și s-a pregătit după ritualul zeului, primind armele de bacantă: capul îi e acoperit cu viță, pe partea stângă îi atîrnă o piele de cerb, pe umăr îi stă o sulită ușoară. Plină de furii, însoțind-o prin păduri mulțime de tovarășe, Procne înfioarătoare și minată de întăritările durerii imită, Bacchus, pe preotesele tale. Ajunge în sfîrșit la locul unde e ținută ascunsă Filomela; urlă, strigă „Evoe!” sfărîmă porțile, răpește pe soră, o îmbracă în ținuta sărbătorii lui Bacchus, îi ascunde cu frunze de iederă fața înmărmurită și o duce cu sine în palat.

Cînd Filomela a simțit că a atins pragul casei nenorocite, s-a îngrozit, nefericita, și toată fața i s-a făcut palidă. Ducînd-o într-un loc retras, Procne îi scoate găteliile bacchice și descoperă fața rușinată a nenorocitei sale surori. Vrea s-o îmbrățișeze, dar aceasta nu îndrăznește să ridice ochii la ea, i se pare că este rivala surorii sale. Ducînd fața la pămînt, voind să jure și să ia martori pe zei că prin forță i s-a pricinuit acea rușine, mîna îi ține loc de voce. Arzînd de mînie, Procne nu se mai poate stăpîni și, întrerupînd plînsul surorii sale, zice: „Nu este timpul pentru plîns acum, ci pentru pumnal, sau poate ai ceva care să fie mai tare decît pumnalul. În ce mă privește, eu m-am pregătit, soră mea, pentru orice crimă. Fie că după ce voi da foc palatului regal cu torțele voi arunca pe vicleanul Tereus în mijlocul flăcărilor, fie că îi voi smulge cu fierul limba, sau ochii, sau membrele care ți-au răpit ție pudoarea, fie că îi voi alunga prin mii de răni sufletul vinovat, eu m-am pregătit pentru o faptă oricît de mare; deocamdată nu știu bine ce va fi”.

Pe cînd Procne își dezvăluia astfel de gînduri, Itys se apropia de mama sa și apropierea lui a luminat tot

⁵⁰ *Sithoniene, din Sithonia, nume al Traciei.*

⁵¹ *Misterele trieterice, sărbători ce se prăznulau din trei în trei ani.*

ce are de făcut. Privindu-l cu ochi neîndurați a zis: „Ah, ce mai semeni cu tatăl tău!“. Fără să spună mai mult, se pregătește de o crimă groaznică și clocotește de mînia pe care și-o ascunde. Cînd totuși copilul a venit să-și vadă mama și a cuprins-o de gît cu brațele lui mici, sărutînd-o și mîngiind-o copilărește, mama s-a cutremurat. Mînia i-a fost copleșită de emoție și ochii i s-au umplut de lacrimile ce au podidit-o. Dar îndată și-a dat seama că șovăie din prea marea ei dragoste de mamă. De la copil și-a întors privirea iarăși la sora sa și, uitîndu-se cînd la unul, cînd la celălalt, a zis: „De ce unul îmi aduce mîngieri, iar cealaltă, fără limbă, este nevoită să tacă? El îmi zice mamă; de ce nu-mi poate spune și ea, soră? Iată, fiică a lui Pandion, cu cine te-ai măritat. Ai suflet slab. Mila e crimă pentru un soț ca Tereus“. Și fără întîrziere, ca o tigresă care tîrăște în desişul pădurii pe puiul sugar al unei cerboaiice, Procne îl ia pe Itys și, după ce ajunge cu el într-o parte a frumosului său palat, pe cînd copilul întindea mîinile, presimţindu-și destinul, și striga: „Mamă, mamă“, agăţîndu-se de gîtul mamei sale, Procne îi împlîntă pumnalul în piept unde încep coastele, fără să întoarcă privirile. Îi era destul chiar o singură lovitură pentru a-i aduce moartea. Totuși Filomela îi taie gîtul cu cuţitul și amîndouă fac bucăţi membrele încă vii și care mai păstrau în ele suflet. O parte din ele fierb în vase de aramă, o altă parte sfîrîie în frigare și pe jos curge sîngele negru.

La masa astfel pregătită soția are pe Tereus care nu știe de crimă și pe care îl minte că este un sacrificiu după datina strămoșească. Spunînd că doar bărbatului singur îi e legiuit să ia parte la această masă, ea îndepărtează suita și pe servitori. Apoi Tereus, șezînd solemn pe un tron moștenit de la bunici, se ospătează și în pîntecele său își adună propriile sale măruntaie. Atît de mare îi este noaptea sufletului, că el spune: „Chemați aici pe Itys“. Procne nu poate să-și ascundă cruda bucurie. Și dorind ca el să afle chiar acum nenorocirea

sa, ii raspunde: „Ai în tine ce ceri“. El privește de jur împrejur și întreabă unde este.

Pe cînd întreba și îl chema din nou, cu părul despletit cum era de groaznicul asasinat, Filomela sare și aruncă tatălui în față capul însîngerat al lui Itys. Nicio-dată mai mult ca acum ea n-ar fi dorit să potă vorbi și să-și arate bucuria prin cuvinte binemeritate. Cu mare țipăt tracul sare de la masă și strigă pe surorile purtătoare de vipere din valea Styxului. Aci dorește să scoată, dacă ar putea, deschizîndu-și pieptul, mîncarea groaznică și măruntaiele înghițite, aici plînge și se numește ticălos mormînt al fiului său, aci se repede cu sabia la fiicele lui Pandion. Ai fi crezut că trupurile Cecropidelor⁵² plutesc în aer, că au aripi. Erau într-adevăr înaripate. Din ele, uneia îi plac pădurile; cealaltă zboară pe sub acoperișuri. Nici pînă acum nu le-au dispărut de pe piept urmele morții și penele lor sînt însemnate cu sînge⁵³.

Tereus, furios de durere și de dorința răzbunării, este prefăcut și el în pasăre, căreia i se înalță pe creștet o creastă. Ciocul i se lungește ca un lung vîrf ascuțit de sulită. Pasărea se numește pupază; la cap parcă ar fi înarmată. Aceași durere îl trimite pe Pandion la umbrele tartariene înainte de vreme și înainte de a ajunge ultimele clipe ale unei bătrîneți înaintate.

Sceptrul împărăției și conducerea statului le-a luat Erech-teus⁵⁴, tot atît de puternic prin spiritul său de dreptate, cît și prin forța armelor. Soarta îi dăduse patru băieți și tot atîtea fete, dar două din ele erau la fel de frumoase. Dintre ele, pe tine, Procris, a avut fericirea de a te lua în căsătorie Cephalus, nepotul lui Eolus. Lui Boreas, Tereus și

**Boreas răpește pe
Orithya; el are cu ea doi
fii, pe Calais și pe Ze-
tes, care au făcut parte
dintre argonauți**

Sceptrul împărăției și conducerea statului le-a luat Erech-teus⁵⁴, tot atît de puternic prin spiritul său de dreptate, cît și prin forța armelor. Soarta îi dăduse patru băieți și tot atîtea fete, dar două din ele erau la fel de frumoase. Dintre ele, pe tine, Procris, a avut fericirea de a te lua în căsătorie Cephalus, nepotul lui Eolus. Lui Boreas, Tereus și

⁵² Cecropide, Atenene, de la Cercrops, întemeietorul Atenei.

⁵³ Filomela a fost prefăcută în privighetoare, iar Procne în rîndunică.

⁵⁴ Erechtheus era rege al Atenei, și dintre toți copiii săi sînt mai cunoscuți Procris și Orithya.

tracii i-au făcut mult rău⁵⁵. Mult timp n-a avut parte zeul de frumoasa Orithya, cît timp a cerut-o și a găsit cu cale să se folosească de rugăminți mai degrabă decît de putere. Dar cînd a văzut că nu face nimic cu cuvinte dezmiardătoare, s-a făcut groaznic de mînie, care-i atît de obișnuită și familiară aceluși vînt. „De ce — a zis el pe drept — mi-am lăsat săgețile, cruzimea, violența, mînia și sufletul amenințător? De ce m-am coborît la rugăminți care nu sînt de mine? Vioența mi se potrivește mie. Prin violență alung norii întunecoși; prin violență vînzolesc valurile și răstorn la pămînt arborii puternici, viscolesc zăpezile și bat pămîntul cu grindină. Cînd întîlnesc pe frații mei pe întinsul cerului, căci acesta e cîmpul meu, eu sînt cel care mă lupt cu ei cu atîta putere, că tună văzduhul de luptele noastre și fulgeră focurile ce țînesc din sinul norilor. Eu, cînd pătrund în adîncimile pămîntului și cu mare curaj zgudui cu spatele meu adîncile abisuri, înspăimînt pe mani și cutremur tot universul. Trebuia ca pe această cale să-mi caut căsătoria și Erech-teus nu trebuia rugat, ci făcut socru cu de-a sila“.

Spunînd aceste cuvinte, sau altele nu mai puțin mîndre ca acestea, Boreas își scutură aripile. La filfiitul lor puternic, tot pămîntul fu suflat și întinsul mării se înfioră. Tîrîndu-și peste vîrfurile munților mantia de pulbere, el mătură pămîntul, se acoperi într-un nor des și cu brațele lui roșiatice cuprinse îndrăgostit pe Orithya, care tremura de teamă. Cît timp a zburat cu ea, în mișcarea lor focurile cerului au licărit și mai puternic. Și n-a slăbit răpitorul friiele zborului său aerian, decît după ce-a ajuns la popoarele ciconilor⁵⁶, în împărăția sa. Aci, fecioara din Atica a devenit soție a înghețatului rege și mamă de copii. A născut doi fii gemeni, care aveau celelalte părți ale corpului asemenea mamei, iar de la Boreas aveau penele. Totuși, se zice că nu s-au născut cu pene. Cît timp barba nu le crescuse împreună cu ple-

⁵⁵ Faptele tracului Tereus au făcut nume rău și compatriotului său Boreas în fața regelui Erech-teus.

⁵⁶ Ciconi, populații care trăiau pe coastele Traciei.

tele lor roșcate, și Calais și Zetes au fost fără aripi. În curînd, ca la păsări, penele au început să le acopere corpul și obrajii li s-au umbrit de un puf galben. Iar cînd timpul copilăriei a făcut loc tinereții, împreună cu minyenii⁵⁷, s-au îndreptat cu prima corabie pe marea necunoscută, în căutarea lîinii de aur.

⁵⁷ Minyenii, argonauții, urmași ai regelui legendar Minyas din Orchomenos în Beoția. Mama lui Iason era nepoata lui Minyas.

CARTEA VII

**Iason la lina de aur cu
ajutorul Medeei**

Minyenii spintecau acum marea cu corabia construită la Pagasa¹. În drumul lor, văzuseră pe Phineus² ducîndu-și o bătrînețe sărăcăcioasă într-o noapte veșnică; tinerii fii ai Aquilonului alungaseră de la gura nenorocitului bătrîn păsările cu chipuri de fecioare și, sub conducerea vestitului Iason, atinseseră în sfîrșit repelurile unde ale noroiosului Phasis³. Ei merg la rege și-i cer lina berbecului lui Phryxus⁴, dar grele condiții li se pun: să învingă un număr de încercări foarte primejdioase. În vremea aceasta fiicei lui Eetes⁵ i se aprinde

¹ Pagasa, oraș în Thessalia.

² Phineus, rege al Traciei, folosind rău darul profeției, a fost pedepsit cu orbirea și supus chinurilor de către harpii, monștri cu cap de femeie, corp de pasăre și picioare de cal, care răpeau mîncarea oamenilor și infectau totul cu mirosul lor respingător.

³ Phasis, fluviu în Colchida.

⁴ Phryxus, fiul lui Athamas (Vezi nota 31, Cartea IV) împreună cu Helle, ca să scape de răzbunarea lui Ino, a fugit pe un berbec cu lina de aur în Colchida. Helle a căzut în marea care-i poartă numele — Hellespont — iar Phryxus a ajuns în Colchida, unde a sacrificat zeului Marte berbecul, iar lina a atîrnat-o într-un copac sfînt. Phryxus a fost ucis, dar umbra sa a apărut lui Eetes, regele Colchidei, și i-a vestit că soarta regatului său e legată de lina de aur, pe care Eetes a agățat-o într-un copac, pe virful unei stînci și a dat-o în paza unui balaur și a unor tauri cu picioarele de aramă.

⁵ Medeea, fiica lui Eetes, rege în Colchida.

sufletul de un foc puternic. Indelung luptându-se cu sine, după ce n-a putut învinge pasiunea prin rațiune, și-a zis: „Zadarnic rezisti, Medeea! Nu știu ce zeu ți se împotrivesște; de mirare dacă nu este ceea ce se numește iubire, sau ceva cu siguranță asemănător acesteia. Căci pentru ce mi se par prea aspre poruncile tatălui meu? Chiar sînt prea aspre. De ce mă tem să nu piară cel pe care abia l-am văzut? Care este pricina unei temeri atît de mari? Scoate-ți din inima-ți de fecioară, dacă poți, nefericito, flacăra care te mistuie. De-aș putea, aș fi salvată. Dar fără voia mea mă stăpînește o nouă putere. Cupidon mă sfătuie una și mintea alta. Văd pe cele bune și le aprob, dar urmez pe cele rele⁶. Fecioară fiică de rege, de ce te mistui pentru un străin? De ce te gîndești la căsătorie într-o țară străină? Și acest ținut îți poate da pe cel pe care să-l iubești. Dacă Iason trăiește sau moare, este în puterea zeilor. Totuși să trăiască. I se poate ura aceasta chiar fără dragoste. Căci ce a făcut Iason? Pe cine, decît pe una fără inimă, n-ar impresionă-o tinerețea lui Iason și neamul și bărbăția lui? Pe cine n-ar cuceri-o frumusețea lui, chiar dacă celelalte i-ar lipsi? Inima mea, mărturisesc, mi-a cucerit-o. Și dacă nu-i voi da ajutor, va fi răpus de suflarea gurii taurilor, sau va da lupta cu cei semănați de el, cu dușmanii răsăriți din pămînt, sau va cădea în chip îngrozitor pradă lacomului balaur. Dacă eu aș răbda aceasta, aș da dovadă că m-am născut dintr-o tigresă, că mi-e inima de fier și de piatră. De ce nu-l privesc și cum moare și prin astfel de priveliște să-mi încarc ochii cu o crimă? De ce nu ațîț împotriva lui taurii și pe sălbaticii născuți din pămînt și pe balaurul cel neadormit⁷?

⁶ *Video meliora proboque, deteriora sequor: text devenit ulterior maximă pentru a sublinia conflictul dintre rațiune și pasiune.*

⁷ *Eetes promisese că va da lina de aur celui ce va îndeplini următoarele condiții: 1) să are un cîmp nelucrat cu un plug de diamant tras de doi tauri ai lui Vulcan, ce au coarnele de aramă, iar din gură varsă flăcări; 2) să semene pe acest cîmp dinții balaurului ucis de Cadmus, pe care-i păstra Eetes și, totodată, să ucidă pe soldații înarmați ce vor răsări din această semănătură; 3) în sfîșit, să birule șarpele care păzește lina de aur.*

Să-i dea zeii un destin mai bun. Deși pentru asta n-ar trebui să mă rog, ci să fac. Dar să trădez oare domnia tatălui meu? Să salvez prin puterile mele pe nu știu care venetic pentru ca, salvat prin mine, să plece fără mine? Să dea pînzele vînturilor și să fie bărbatul alteia, iar eu Medeea să rămîn cu remușcările? Dacă este în stare să facă aceasta și dacă poate să mă pună mai prejos de alta, să piară ingratul. Dar nu-i este chipul, nu-i este noblețea sufletească, nu-i este farmecul frumuseții de așa fel, încît să mă tem de înșelăciune și de nerecunoștință pentru binefacerile primite de la mine. Îl voi pune mai întîi să jure și-l voi sili să ia pe zei martori în legămîntul ce-l va face. De ce te temi fără pricină? Pregătește-te și lasă orice întîrziere. Iason va fi al tău pentru totdeauna. Făcliile de nuntă te vor uni cu el și în orașele pelasge vei fi slăvită de mulțimea de matroane, ca salvatoare a copiilor lor. Voi părăsi eu, așadar, pe soră, pe frate, pe tata, pe zeii patriei și pămîntului natal, și mă voi lăsa purtată de corabie în voia vînturilor? Da, tata este aspru, da, țară mea este barbară. Fratele e încă mic, dorințele surorii sînt de partea mea⁸. În inimă port pe cel mai puternic dintre zei. Nu părăsesc lucruri mari, ci mă atrag cele mari: titlul de salvatoare a tinerimii achee, cunoașterea unor locuri mai frumoase, cu orașe de mare faimă și aici, cultura și artele locuitorilor și Aesonide⁹, pentru care aș da avuțiile întregului univers. Fericită cu acest soț, voi fi iubită de zei și voi ajunge cu creștetul pînă la stele. Ce să mai spun că nu știu ce munți se zice că aleargă în mijlocul valurilor¹⁰, că, dușmană corăbiilor, Caribda aci soarbe valurile, aci le dă drumul înapoi, că hrăpăreața Scylla se spune că este înconjurată de cîini groaznici care latră în adîncul apelor Siciliei¹¹? Desigur, stăpînă pe ce iubesc și lipită de sînul

⁸ Calclope era sora Medeei și soția lui Phryxus.

⁹ Aesonide, Iason, fiul lui Aeson.

¹⁰ Insulele Cyane (Symplegade), din Bosfor, spune legenda, pluteau și se apropiiau, pentru a sfărîma corăbiile care treceau printre ele.

¹¹ Scylla și Charibda, stînci mărginind celebra strîmtoare dintre Messina și Reggio, sînt date numai ca exemplu de primejdii pe mare,

lui Iason, voi fi purtată pe întinsele mări. În brațele lui nu-mi va păsa de nimic. Sau, dacă mă voi teme de ceva, mă voi teme numai pentru soț. Il socotești soț? Și pui un nume îmbietor greșelii tale, Medeea? Privește de ce nelegiuire te apropii și, cât se poate încă, fugi de crimă“.

Astfel a vorbit și în fața ochilor îi stăteau datoria și dragostea părintească și rușinea. Invins de acestea, Cupidon se depărta. Ea mergea la vechile altare ale Perseidei Hecate¹², pe care le adăpostea o vale umbroasă în fundul unor păduri. Și acum era curajoasă și-si simțea focul potolit în suflet, când l-a văzut pe Aesonide. Flacăra înăbușită s-a involburat iarăși. Obrajii i s-au îmbujorat și toată fața i s-a aprins. Cum capătă viață din suflarea vântului mica scînteie care a stat ascunsă sub cenușă și crește ajungînd la vechile puteri, tot astfel dragostea molcomă, pe care o socotea adormită, i se aprinse când văzu pe tînăr în fața ei. Și, din întîmplare, fiul lui Aeson era și mai frumos în acea zi. Ai putea s-o ierți pe îndrăgostită. Ea îl privește și e cu ochii neclintiți la chipul lui, ca și cum l-ar vedea atunci pentru prima oară. Nu se gîndește nesocotita că se uită la o față muritoare și nu-și schimbă privirea de la el. Iar cînd străinul a început să vorbească și i-a prins mîna cerîndu-i ajutor cu voce respectuoasă și promițîndu-i că o va lua în căsătorie, ea a zis, vîrsînd lacrimi: „Văd ce am de făcut. Nu necunoașterea adevărului, ci iubirea mă amăgește. Vei fi salvat prin ajutorul meu. Dar odată salvat, să-ți ții promisiunea“. El jură pe altarul zeiței cu trei fețe¹³, care era divinitate în acea pădure și pe atotvăzătorul tată al viitorului său socru¹⁴ și pe soarta și pe marile primejdii ce-l pot aștepta. Fiind crezut de Medeea, el primește ierburile descîntate, le învață întrebuințarea și se întoarce mulțumit în tabără.

fiindcă Medeea mergea din Colchida în Thessalia și n-avea de ce să se teamă de apele Siciliei.

¹² Hecate, fiica oceanidei Persa și mamă a Cîrcel și a Pasiphaet. Vezi și nota 22, Cartea VI.

¹³ Hecate – identificată cu Proserpina, zeița infernului – era înfățișată cu trei capete și cu trei corpuri.

¹⁴ Eetes, viitorul său socru, era fiul soarelui.

A doua auroră alungase stelele licăritoare. Poporul se adună în cîmpul sfînt al lui Marte și ocupă loc pe înălțimile din jur. Regele însuși este de față așezat în mijlocul suitei sale, îmbrăcat în purpură și cu sceptrul de fildeș.

Iată că taurii cu picioare de aramă varsă flăcări pe nările de oțel. Ierburile atinse de pară ard. Cum pîriie soba plină de lemne, sau cum într-un cuptor subteran pietrele se desfac la para focului și se topesc într-un lichid incandescent, tot astfel taurii scot pe nări rotocoale de flăcări din piepturile lor și mugesc cu gîturile înfierbîntate. Totuși, fiul lui Aeson merge în întîmpinarea lor. La venirea lui, ei întoarseră spre el priviri ucigașe și coarnele ferecate în fier. Cu copita despicață lovesc pămîntul prăfuit și umplu văzduhul de mugete și de fum. Minyenii au înghețat de frică. Iason vine și nici nu simte suflările de foc, atît de mult pot ierburile descîntate! Cu dreapta îndrăzneată le mîngieie salba atîrnată, îi pune la jug și-i silește să tragă un plug greu și să spintece un cîmp neatins pînă atunci de plug. Colchidienii rămîn înmărmuriți. Minyenii izbucnesc în strigăte și-i dau curaj. El ia atunci din casca de aramă dinții de șarpe¹⁵ și-i seamănă peste ogorul arat. Pămîntul înmoaie semințele îmbibate mai înainte într-un venin puternic. Și, precum copilul ia chip de om în pîntecele mamei, formîndu-se înăuntru cu membrele sale și nu iese la lumina zilei decît la vreme, tot la fel, după ce s-au săvîrșit chipurile de oameni în măruntaiele pămîntului greu, au ieșit la suprafață din brazdele rodnice. Și ceea ce e mai de mirare, o dată cu ei le-au apărut și armele zăngănitore.

Cînd pelasgii¹⁶ i-au văzut pe aceștia pregătiți să întoarcă împotriva tinărului haemonian¹⁷ lăncile cu vîrfurile ascuțite, și-au plecat fața abătuți și înfricoșați. Medeea însăși.

¹⁵ Athena dăruise lui Eetes o parte din dinții șarpelui ucis de Cadmus.

¹⁶ Pelasgii, cel mai vechi locuitori ai Greciei. Despre ei ne vorbesc numai miturile grecești și ni-l arată ca pe băștinașii pe care-i găsesc în Grecia de mai tîrziu triburile grecești care vin în mileniul II î.e.n. Ovidiu numește pe tovarășii lui Iason pelasgi vrînd să spună că argonauții, deși din Thessalia, erau de neam prehelenic.

¹⁷ Haemonian, vezi nota 52, Cartea I.

care-l făcuse invulnerabil, a fost cuprinsă de teamă și, când a văzut că tânărul singur este atacat de atîția dușmani, a îngălbenit și a stat jos deodată, rece și fără sînge. De teamă să nu fie fără putere buruienile ce i le-a dat, ea rostește un descîntec vrăjitor și cheamă în ajutor toate secretele artei sale. Dar Iason, aruncînd o piatră grea în mijlocul dușmanilor săi, îl întoarce pe Marte¹⁸ de la el împotriva celorlalți. Astfel frații născuți din pămînt se măcelăresc unul pe altul și pier doborîndu-se în luptă între ei. Acheii înconjură pe învingător, îl felicită și îl strîng cu îmbrățișări de bucurie. Ai vrea și tu, barbaro¹⁹, să îmbrățișezi pe învingător. Și l-ai fi îmbrățișat, dar rușinea-ți stăpînește pornirea și respectul pentru numele tău te oprește s-o faci. Ceea ce îți e permis e să te bucuri în tăcerea inimii tale și aduci mulțumiri vrăjilor și zeilor care l-au ajutat.

Îi mai rămîne lui Iason să adoarmă cu ierburi pe veghetorul balaur care, înspăimîntător prin creasta-i, prin cele trei limbi și prin dinții săi încovoiați, era păzitorul berbecului de aur. După ce-l stropește cu iarbă cu suc adormitor și-i spune de trei ori vorbe aducătoare de somn toropitor, care opresc marea tulburată și fluviile repezi, un somn ciudat închide ochii balaurului. Eroul aesonian²⁰ intră în stăpînirea aurului și, mîndru de pradă, purtînd cu sine pe ajutoarea isprăvilor sale, a doua pradă, ajunge victorios cu soția sa în portul Iolcos²¹.

Părinții haemonieni, mame și tați, încărcăți de ani, aduc daruri la altar, bucuroși de întoarcerea fiilor lor. Grămezi de tămîie se topesc pe foc și cad jertfe de mulțumire vite cu coarnele împodobite cu aur.

Dar Aeson lipsește dintre cei ce aduc mulțumiri, fiind acum mai aproape de moarte și istovit de anii

¹⁸ Marte, zeul războiului, aci în sens figurat, puterea armelor.

¹⁹ Grecii și romanii numeau pe străinii barbari, cuvînt care înseamnă „de alt neam“, „care vorbește altă limbă“.

²⁰ Iason, vezi nota 9.

²¹ Iolcos, port și oraș în Thessalia, unde Iason își construise corabia sa numită Argo (argonauți = corăbieri pe corabia Argo).

bătrîneții. Atunci, astfel vorbește fiul lui Aeson: „O, soție, căreia mărturisesc că-i dătez salvarea, deși mi-ai dat totul și binefacerile tale întrec orice dovadă de iubire, totuși, dacă poți — căci ce n-ar putea descîntecele tale — ia din anii mei și dă-i-i lui tata“. Și nu și-a putut stăpîni lacrimile. Mișcată de dragostea de bun fiu al lui Iason care o ruga, ea și-a adus aminte că, într-un chip cu totul deosebit de acesta, ea l-a părăsit pe Eetes. Totuși, fără să mărturisească astfel de simțăminte, a zis: „Ce crimă ți-a ieșit, soțul meu, din gura-ți pioasă? Adică să par eu că aș putea da viață cuiva răpind din a ta? N-ar îngădui aceasta nici Hecate. Nu ceri lucruri drepte. Dar voi căuta, Iason, să-ți dau un dar mai mare decît cel pe care-l ceri. Voi încerca prin știința mea să lungesc viața socrului meu fără să iau din anii tăi, numai să mă ajute zeița cu întreită față și fiindu-mi alături să încuviințeze marile mele îndrăzneli“.

Mai lipseau trei nopți ca luna să-și împlinească în întregime golul coarnelor și să se facă rotundă. Cînd a strălucit plină și cu chipul întreg a privit pămîntul, Medeea a ieșit din casă îmbrăcată în haine lungi, cu picioarele goale și cu părul revărsat pe umerii goi. Neînsoțită de nimeni își poartă pașii rătăcitori în tăcerea mută a miezului nopții. Oameni, păsări, fiare dorm într-o liniște adîncă. Garduri și frunze tac nemișcate, fără nici un murmur. Tace văzduhul umed. Doar stelele parcă se mișcă în sclipirea lor. Spre acestea întinzîndu-și brațele, de trei ori se învîrte Medeea, de trei ori își stropi părul cu apă luată dintr-un fluviu și de trei ori deschizînd gura scoase niște strigăte pătrunzătoare. Apoi, punîndu-și genunchii pe pămîntul tare, zise: „Noapte credincioasă tainelor și voi, stele, care împreună cu luna urmați focurile zilei, și tu, întreită Hecate, care cunoști dorința mea și-mi vii în ajutor, și voi, descîntece și arte ale vrăjitoriei și tu, pămînt, care înveți pe vrăjitori cu ierburile tale, și voi, adieri și vînturi și munți, și riuri și lacuri și voi, toți zeii pădurilor și toți zeii nopții, fiți-mi de față. Cu ajutorul vostru, cînd am vrut, riurile s-au întors spre izvoarele lor și malurile au

stat înmărmurite; prin descîntec opresc valurile înfuriate și cînd sînt liniștite le înfurii; alung norii și-i aduc, îndepărtez vînturile și le chem. Cu vorbe și descîntece rup gîtul șerpilor, mut stîncile, scot din rădăcină stejarii și mișc din locul lor pădurile, fac să tremure munții, să mugească pămîntul și să iasă manii²² din mormînt. Și pe tine, lună, te trag spre mine, oricît arămurile de Temese²³ îți micșorează muncile. Prin descîntecele mele se îngâlbenește carul bunicului meu, prin veninurile mele se îngâlbenește Aurora. Voi ați înăbușit flăcările taurilor și le-ați împins sub jugul încovoiat gîtul nesupus la muncă. Voi ați făcut pe fiii balaurului să se ucidă între ei, ați adormit pe păzitorul linii cel ce nu cunoaște somnul și, înșelîndu-i paza, ați trimis în orașele grecești comoara de aur. Am nevoie acum de sucuri care să schimbe bătrînețea, să aducă floarea vîrstei și primii ani ai tinereții. Și mi le veți da. Căci nu degeaba au fulgerat stelele cu strălucirea lor și nu degeaba a coborît la mine carul tras de șerprii zburători²⁴.

Lîngă ea era un car coborît din cer. S-a urcat îndată în el, a mîngîiat gîturile înhămate ale șerpilor și, agîtînd cu mina frîiele ușoare, s-a ridicat în văzduh. De sus și-aruncă privirile peste Tempe din Thessalia și mîna balaurii spre regiunile Oetei. Cercetează ierburile care creșc pe Ossa, pe înaltul Pelion, pe Orthys, pe Pindus și pe Olympul mai înalt decît Pindul. Pe unele le-a scos din rădăcină, pe altele le-a tăiat cu o seceră de aramă. Multe plante i-au plăcut pe malul Eridanului și multe pe ale Amphrysului și nici tu n-ai rămas mai prejos, Enipeu; i-au fost de folos cu ceva și apele Peneului, ale Spercheului și malurile acoperite de păpuriș ale lacului Boebes. A cules și din Anthedon²⁵ de lîngă Eubeea

²² Manii, vezi nota 32, Cartea IV.

²³ Temese, localitate în Bruttium, renumită pentru minele sale de crămă. Pentru descîntecele Medeii, vezi nota 26, Cartea IV.

²⁴ Medeea avea un car tras de șerpi, cu care se ducea pe cîmpuri, și, la lumina stelelor și a lunii, culegea ierburile necesare vrăjilor sale.

²⁵ Anthedon, ținut pe coastele Beoției, în fața insulei Eubeea.

iarbă minunată, dar care nu devenise încă cunoscută prin metamorfoza lui Glaucus²⁶.

Nouă zile și nouă nopți au văzut-o în carul tras de balaurii înaripați cercetînd ogoarele. Apoi s-a întors, iar balaurii, care nu atinseseră pămîntul decît prin miros, și-au scos de pe ei pieile îmbătrînite.

Venind la palat, ea s-a oprit în fața pragului și a porților, neavînd alt adăpost decît cerul și ferindu-se de orice atingere omenească. A ridicat două altare de iarbă, unul în dreapta în cinstea Hecatei și celălalt în stînga în onoarea Iuventei²⁷. După ce le-a împodobit cu frunze și ramuri din pădure, a făcut nu departe de altar două gropi în pămînt. A înfipt cuțitul în gîtul unei oi negre și a stropit cu sînge gropile deschise, apoi a vărsat deasupra o cupă de licoare a lui Bacchus și a turnat dintr-un vas de aramă lapte călduț. A rostit în același timp cuvinte prin care a rugat pe divinitățile pămîntului, pe regele umbrelor și pe soția răpită de el să nu se grăbească să ia sufletul din trupul bătrînului. După ce i-a împlînzit pe aceștia prin rugăciuni însoțite de un lung murmur, a poruncit să fie adus la altar corpul slăbit al lui Aeson și, cufundîndu-l prin descîntec într-un somn adînc, l-a întins ca pe un mort pe un așternut de iarbă. A cerut lui Iason și sfetnicilor săi să plece de aici și a poruncit celor neinițiați să-și îndepărteze ochii de la această slujbă misterioasă. La poruncă, toți se îndepărtează. Medeea, cu părul despletit după ritualul bacanțelor, aleargă în jurul altarelor aprinse, înmoaie în gropile înnegrite de sînge făclii pe care înmuiaie le aprinde pe cele două altare și-l purifică pe bătrîn de trei ori cu foc, de trei ori cu apă, de trei ori cu pucioasă. În vremea aceasta, doctoria cu putere minunată pusă într-un vas de aramă fierbe, sare în sus și se albește de spumă umflată. Fierb aici rădăcini tăiate din valea Haemoniei,

²⁶ Glaucus, zeu marin, a cărui metamorfoză este arătată la sfîrșitul Cărilor XIII.

²⁷ Iuventa, zeița tinereții la romani, și Hebe, la greci, fiica lui Jupiter și a Junonei, turna nectar și ambrozie la masa zellor, pînă ce Jupiter a dat lui Ganymede această funcție.

semințe, flori și sucuri acre. Medeea adaugă pietre aduse din îndepărtatul Răsărit și nisip pe care l-au spălat valurile Oceanului în retragerea lor. Mai pune brumă culeasă noaptea pe lună și aripi respingătoare cu carne de strigoi și măruntaie de lup ce-și schimbă chipul de fiară în acela de om. N-a lipsit nici pielea subțire și solzoasă a șarpelui din Cinyps²⁸ și ficatul de cerb viu. Peste el a pus capul cu ciocul unei ciori ce a trăit nouă veacuri. Din acestea și din alte o mie fără nume alcătuiește barbara filtrul destinat bătrînului. Le învîrtește îndată pe toate cu o ramură uscată de măsline și le amestecă pe cele de la suprafață cu cele de la fund.

Iată că ramura uscată cu care mestecă în vasul fierbînd se schimbă și se face mai întîi verde. Îndată îi ies frunze și pe neașteptate se încarcă cu măsline grele. Și pretutindeni pe unde focul a aruncat spuma dinăuntru vasului și au sărit pe pămînt stropi fierbinți, pămîntul s-a imprimăvărat, smălțîndu-se cu flori și cu iarbă moale.

Cum vede aceasta, Medeea pune mîna pe un cuțit și deschide gîtul bătrînului, lasă să curgă sîngele vechi și-l înlocuiește cu sucurile pe care Aeson le primește prin gură sau prin rană. De îndată barba și părul își pierd culoarea albă și devin negre. Slăbiciunea dispare. Paliditatea și bătrînețea pier. Vinele goale se umplu de sînge și trupul întreg e plin de viață. Aeson se miră și-și aduce aminte că așa era odinioară, cu patruzeci de ani în urmă.

**Doicile lui Bacchus sînt
întîlnite**

Bacchus a văzut din înaltul
cerului înfăptuirea unei minuni
atît de mari și, gîndindu-se că

ar putea reda doicilor²⁹ sale anii de tinerețe, cere și primește acest dar de la Colchidiana, fiică a lui Eetes.

²⁸ Cinyps, mic riu în Libya.

²⁹ După moartea Semelei, Bacchus fusese crescut de nimfele nyseide; vezi și Cartea III.

Medeea ucide pe Pellas și ca să nu înceteze vicleșu-
 prin propriile lui fiice gurile sale, Phasiana³⁰ se pre-
 face că-l urăște pe bărbatul său
 și fuge rugătoare la palatul lui Pelias³¹. Acesta abia se
 mai putea mișca de bătrînețe; o primesc fiicele. Pe
 acestea în scurt timp vicleana colchidiană le cucerește,
 amăgindu-le cu o prietenie înșelătoare. Ca să-și atingă
 ținta, arată mai întâi isprăvile sale minunate, iar dintre
 acestea, întinerirea bătrînului Aeson ca fiind cea mai
 mare și asupra acestui fapt stăruie cu deosebire.

Fiicelor lui Pelias le-a răsărit în suflet nădejdea că
 l-ar putea reîntineri pe tatăl lor prin astfel de vrăji.
 O roagă și-i promit o răsplată fără margini. Ea tace un
 moment, prefăcîndu-se că stă la îndoială și printr-un gest
 de gravitate simulată le face să devină nerăbdătoare.
 Apoi făgăduiește și spune: „Ca să aveți mai mare încre-
 dere în acest dar, cel mai bătrîn dintre berbecii care
 merg în fruntea oilor voastre va deveni miel prin doc-
 toriile mele“. Îndată este adus un purtător de lînă,
 îmbătrînit de ani nenumărați, cu coarnele răsucite în
 jurul timplorelor. După ce i-a înfipt în gîtul lipsit de
 vlagă un cuțit haemonian, al cărui fier abia s-a pătat
 de sînge, a scufundat corpul animalului într-un vas de
 aramă plin cu veninuri puternice. Părțile corpului se
 micșorează. Coarnele dispar și odată cu coarnele și anii
 și un behăit tînăr se aude în mijlocul vasului. Pe cînd
 ele se mirau de behăit, mielul îndată sare, zburdă și
 caută ugerul cu lapte. Fiicele lui Pelias au rămas înmăr-
 murite și, arătîndu-și încrederea în promisiunea Medeei,
 stăruie și mai mult pe lîngă ea.

De trei ori Phoebus scosese hamurile cailor săi, scu-
 fundîndu-i în marea Iberică³², și stelele strălucitoare
 sclipeau în a patra noapte, cînd înșelătoarea fiică a lui
 Eetes pune pe un foc cu flăcări repezi un vas cu apă
 curată și ierburi fără leac. Un somn adînc asemănător

³⁰ Phasiana, Medeea, de la Phasis, un flu în Colchida, patria Medeei.

³¹ Pellas detronase pe fratele său Aeson și exilase pe Iason; de aceea Medeea răzbună pe soțul și pe socrul său prin acest vicleșug.

³² Marea Iberică, Oceanul Atlantic, la apusul Peninsulei Iberice.

morții stăpînea trupul regelui și al însoțitorilor săi adormiți de descîntecele și de puterea de vrăjitoare a Medeei. Fiicele intrară în palat o dată cu colchidiana, cum li se spusese, și înconjurară patul tatălui lor. „De ce stați acum la îndoială fără curaj? Luați cuțitele — le zise ea — scoateți vechiul sînge, ca să-i umplu vinele goale cu sînge tineresc. Viața și vîrsta tatălui vostru sînt în mîinile voastre. Dacă aveți vreo dragoste pentru el și nu frămîntați speranțe deșarte, faceți-vă datoria față de tatăl vostru. Scoateți-i bătrînețea cu cuțitul și dați-i afară sîngele stricat, împlîntînd fierul adînc”.

La aceste îndemnuri, pe cît erau fiecare de miloase, pe atîta cată a se întrece în nelegiuire și săvîrșesc o crimă pentru a nu fi criminale. Totuși, nici una nu poate să-și urmărească loviturile și ele întorc ochii în altă parte. Dau astfel orbește și mîinile lor sălbaticе produc rană după rană. Bătrînul, cu sîngele șiroi, se reazămă în cot și încearcă să se ridice din pat pe jumătate sfîrtecat și, întinzînd brațele palide în mijlocul atîtor lovituri, spune: „Ce faceți, fiicelor? Ce vă înarmează împotriva destinelor tatălui vostru?”. Ele nu și-au mai putut ține curajul și mîinile le-au căzut neputincioase. Pe cînd el avea să mai spună ceva, colchidiana i-a tăiat gîtul o dată cu glasul și l-a prăvălit cu trupul sfîrtecat în vasul fierbinte de aramă.

Medeea își ucide copiii Dacă nu s-ar fi înălțat în văzduh cu ajutorul șerpilor înaripați, n-ar fi scăpat de pedeapsă. Ea zboară pe sus, peste umbrosul Pelion și peste locuințele din Philyra³³ și peste Othrys³⁴ și peste lacurile devenite cunoscute prin întîmplarea din vechime a lui Cerambus³⁵. Acesta, înălțîndu-se în aer pe aripi date de nimfe, pe cînd pămîntul era cufundat sub apele care se revărsaseră peste el, a scăpat neîneecat de potopul lui Deucalion. Medeea, lăsă

³³ *Philyra*, munte în Thessalia, pe care locuise Philyra, mama centaurului Chiron.

³⁴ *Othrys*, munte în Thessalia.

³⁵ *Cerambus*, păstor pe muntele Othrys în Thessalia, pentru că a ofensat pe nimfele acestui munte, a fost metamorfozat în cărăbuș.

la stînga Pitana Aeoliei și chipul lungului balaur de piatră și pădurea Idei în care Liber³⁵ a ascuns sub chipul mincinos al unui cerb pe taurul furat de fiul său³⁷; lăsa în urmă și ținutul în care tatăl lui Corythus³⁸ e înmormîntat sub nisipul mărunț și ogoarele pe care le-a îngrozit Mera³⁹ cu un nou lătrat și orașul lui Eurypylus⁴⁰, în care femeile din Cos⁴¹ au devenit cornute atunci cînd turma lui Hercule se depărta, și Rhodosul lui Phoebus și Ialysus, reședința telchienilor⁴², pe care Jupiter, urîndu-i pentru că infectau totul cu privirile lor, i-a scufundat în apele fratelui său. A trecut și peste zidurile Cartheii din vechea Ceos, unde tatăl Alchidamas avea să se mire mai tîrziu că din trupul fiicei sale a putut să se nască o blindă porumbiță. Apoi a văzut lacurile Hyriei și Tempe⁴³ cu valea lui Cynus, pe care le-a făcut vestite o lebedă apărută pe neașteptate. Căci acolo Phyllis, din dragoste pentru un copil, îi dăruise acestuia niște păsări domestice și un leu îmblînzit. Cerîndu-i-se să învingă un taur, îl învinsese. Dar, mîniat că dragostea îi fusese de atîtea ori respinsă, refuzase să dea taurul ca ultimă răsplată celui ce-l cerea. Copilul a zis indignat: „Vei dori să-l dai” și a sărit din virful unei stînci. Toți credeau că a murit. Schimbat în lebedă, plutea în aer, cu pene albe ca zăpada. Iar mama sa Hyria, neștiind că el a scăpat teafăr, s-a topit de plîns și a făcut lacul ce-i poartă numele.

³⁵ Liber, vezi nota 34, Cartea III.

³⁷ Thioneus, fiul lui Bacchus și al Ariadnei.

³⁸ Corythus era fiul lui Paris.

³⁹ Mera, o cățea a lui Icar din Attica, tatăl Erigonei. Bacchus învață pe Icar cultura vișei de vie și se îndrăgostește de Erigona. Dar, după plecarea lui Bacchus, Icar e ucis de locuitori care, îmbătîndu-se, au crezut că au fost otrăviți. Mera a ardat, prin lătratul său, Erigonei locul unde fusese ucis Icar, și pentru aceasta a fost schimbată în stea.

⁴⁰ Eurypylus, rege în insula Cos din Marea Egee, fiul lui Hercule.

⁴¹ Femeile din Cos fură transformate în juninci, pentru că îndrăzniseră să se creadă mai frumoase decît Venus.

⁴² Telchini, vrăjitori în orașul Ialysus din insula Rhodos.

⁴³ Localitatea Tempe, din Beoția, și nu valea cu același nume din Thessalia.

Aproape de aceste ținuturi se înalță Pleuronul, pe care refugiindu-se Ophiana Combe⁴⁴ a scăpat de rănila fiilor săi. Apoi a privit ogoarele Calauriei⁴⁵ consacrate Latonei, martore ale schimbării unui rege cu regina sa în păsări. La dreapta e Cyllene. Aici avea să păcătuiască Menephron cu mama sa, după obiceiul fiarelor sălbatice. Departe înapoi vede Cephisul⁴⁶, care plînge destinele nepotului său schimbat de Apollo într-o focă umflată, și casa lui Eumelus ce plînge pe fiica sa răpită în aer. În sfîrșit, pe aripile șerpilor săi ea a atins Ephyru⁴⁷ cel udat de Pirhenos, unde la începutul veacurilor — spun cei vechi — se născuseră corpuri muritoare din bureți udați de ploi. Dar după ce noua soție a lui Iason fu mistuită de veninurile colchidiene și după ce amîndouă mările văzură casa regelui arzînd, Medeea mînji cu singele fiilor săi cuțitul nelegiuit, răzbunare îngrozitoare pentru o mamă, și fugi de armele lui Iason⁴⁸.

Purtată de balaurii dăruți de Titan, ea intră în cetatea lui Pallas, care pe tine, prea dreaptă Phinis, și pe tine, bătrîne Periphas⁴⁹, v-a văzut zburînd împreună, ca și pe nepoata lui Polypemon⁵⁰ cea înălțată pe aripi noi. Aegeus a primit-o, singura lui faptă de condamnat, și nu i-a fost destul să-i dea ospitalitate, ci s-a unit cu ea prin legăturile căsătoriei.

⁴⁴ Ophiana, fiica lui Ophius din Etolia, aproape de muntele Pleuron.

⁴⁵ Calauria, insulă pe coasta Argolidel.

⁴⁶ Cephisul, vezi nota 32, Cartea I.

⁴⁷ Ephyru, vechiul nume al Corinthului, pe care-l udă riul Phirenos.

⁴⁸ Iason se îndrăgostește în Corinth de Creusa, fiica regelui Creon, și vrea să părăsească pe Medeea, dar aceasta se răzbună îngrozitor, ucigînd printr-o haină otrăvită pe Creusa și înjunghindu-și propriii săi copii. Legendele despre Medeea au inspirat pe mulți autori de tragedii, dintre care cităm pe Euripide, Seneca, Corneille.

⁴⁹ Periphas, rege al Atenei, a fost transformat de Jupiter în vultur.

⁵⁰ Halcyona (Alcyona), pe care tatăl său a aruncat-o în mare, ca s-o pîdească pentru rădăcirile ei, și pe care Jupiter a transformat-o în pasăre.

Acum tocmai sosise Theseu⁵¹, fiu necunoscut de tatăl său și care prin vitejia sa liniștise istmul celor două mări. Pentru a-l pierde pe acesta, Medeea amestecă otrava pe care o adusese cu ea din ținuturile scitice. Se spune că această otravă a ieșit din gura cîinelui născut de Echidna⁵². Este o peșteră adîncă, întunecoasă chiar de la intrare. Drumul spre ea coboară repede. Pe acest drum eroul din Tiryntos⁵³ l-a tirît legat în lanțuri de fier pe cerberul care se împotriva și-și întorcea ochii de la lumina zilei și a razelor strălucitoare. Acest cerber, întîritat de o furie turbată, a umplut în același timp văzduhul de lătrături întreite și ogoarele verzi de spumă albicioasă. Se spune că ierburile atinse de această spumă au crescut și, trăgîndu-și hrana din pămîntul rodnic, au căpătat puterea de a vătăma. Pe acestea, fiindcă cresc țepoase între pietroaiele tari, țărani le numesc aconite⁵⁴.

Prin viclenia soției, însuși Aegeus a dat otrava aceasta fiului său, ca unui dușman. Theseu luase cu mîină neștiutoare cupa ce i se întinsese, cînd tatăl a recunoscut pe mînerul de fildeș al săbiei semnele neamului său și a îndepărtat crima de la gura fiului.

Medeea a fugit de moarte, ascunzîndu-se într-un nor stirnit prin descîntecele sale. Dar tatăl, deși vesel că fiul a scăpat, este încă înspăimîntat că s-ar fi putut săvîrși o atît de mare nelegiuire, căci moartea a fost atît de aproape. Aprinde focul pe altar și încarcă pe zei de daruri. Securile lovesc gîturile cîrnoase ale boilor, ale căror coarne sint legate cu panglici. Se spune că nici o zi n-a luminat mai strălucit pentru erechtizi⁵⁵ ca aceea.

⁵¹ Theseu, erou legendar în Atica, eliberatorul Atenei de jugul cretan. Despre faptele lui Theseu povestește Ovidiu mai departe.

⁵² Cîinele Echidnei, cerberul, vezi nota 41, Cartea IV.

⁵³ Hercule a reușit să lege cerberul, cîine cu trei capete, cu coada terminată într-un balaur și în jurul gîtului avînd de asemenea șerpi. Cerberul era pus de pază la intrarea în infern și prin fîpetele sale împiedica pe morți să iasă din infern.

⁵⁴ Aconite: de la cuvîntul grecesc *acone*, care înseamnă piatră ascuțită.

⁵⁵ Erehtizi, atheneni, de la *Erechtus*, rege legendar al Atenei, fiul lui Pandion și tatăl lui Cecrops.

Fruntașii și poporul întind ospățuri și vinul dându-le aripi inspirației, ei cîntă astfel de cîntece: „Pe tine, mare Theseu, te-a admirat Marathonul pentru sîngele taurului din Creta. Este darul și opera ta că locuitorul din Cromyon⁵⁶ nu se mai teme de mistreț. Mulțumită ție a văzut pămîntul Epidaurului pe fiul purtător de măciucă al lui Vulcan⁵⁷ prăbușindu-se, malurile Cephisului au văzut moartea neîmblinzitului Procust, iar Eleusis, unde domnește Ceres, pe cea a lui Cercyon⁵⁸. A dispărut acel Sinis care, folosindu-se rău de puterile sale uriașe, putea să îndoiaie birnele și aducea de la vîrf la pămînt pinii care împrăștiau victimele lor pe mare întindere. Prin înfringerea lui Sciron este deschis fără primejdii drumul spre Alcathe, cetate a Lelegilor⁵⁹. Pămîntul și marea au refuzat sălaş oaselor tîlharului și multă vreme, împrăștiate într-o parte și alta, se spune că de vechime s-au transformat în stinci și au păstrat numele lui Sciron. Dacă am vrea să numărăm isprăvile și anii tăi, ele ar depăși anii. Pentru tine, prea viteazule, facem rugăciuni publice; în cinstea ta bem licoarea lui Bacchus“. Palatul regal răsună de aclamațiile și de rugăciunile poporului și nu e în tot orașul vreun loc trist.

⁵⁶ Cromyon, sat lângă Corint.

⁵⁷ Fiul lui Vulcan era Periphetes; Epidaur, oraș în Argolida, pe coasta mării Egee. Esculap avea aci un templu, vizitat de bolnavii din întreaga Grece.

⁵⁸ Procust, Sinnis, Cercyon și Sciron, pe care i-a ucis Theseu, erau tîlhari de drumul mare, care jefuiau, chinuiau și ucideau pe trecători. Procust pune pe cei prinși într-un pat de fier și, dacă erau mai lungi decît patul, le tăia picioarele, iar dacă erau mai scurți îi lungea pînă ce mureau. Patul lui Procust a devenit proverbial, întrebunțîndu-se termenul în mod figurat pentru măsuri, dispoziții, legi sau instituții tiranice, pentru cazuri cînd se judecă la fel, în chip mecanic, situații cu totul deosebite.

⁵⁹ Alcathe, nume poetic al Megarei, de la un rege al său, Alcathous; lelegii, populație de origine pelasgică răspîdită în Asia Mică și Grecia.

Metamorfoza Arnei în Totuși — atît este de adevă-bufniță; **cluma din Egina**, rat că nimeni n-are o plăcere **metamorfoza furnicilor în** absolut întreagă și că o parte de **mirmidoni** necaz se adaugă întotdeauna bucuriei — Aegeus n-a gustat bucuria lipsită de griji regăsindu-și fiul. Minos pregătește război. Puternic prin oastea și flota sa, el este și mai puternic prin mînia lui de tată: are dreptul să răzbune cu armele moartea lui Androgeu⁶⁰. Dar el își caută mai întîii aliați pentru război, și cu flotă ușoară cutreieră mările pretutindeni pe unde are drum deschis. Atrage de partea sa pe Anaphe și regatul Astypale, pe Anaphe prin promisiuni, regatul asthyphalian prin război. Apoi pe umilul Myconos și țari-nile cretoase ale Cimolului și pe bogatul Cythnos și pe Scyros și întinsul Seriphos și Parosul⁶¹ de marmură și Sythonus⁶², pe care le-a trădat nelegiuita Arnes pentru aurul pe care în lăcomia ei îl ceruse. Schimbată în pasăre, și acum iubește aurul. Stancă cu picioare negre, cu pene negre îi e acoperit și corpul. Dar Olios și Didime, Tenos, Andros, Gyarus și Peparethos⁶³ cel rodnic în măslinii cei lucioși au refuzat ajutorul lor flotei pornite de la Cnosos⁶⁴.

Din aceste părți Minos se îndreaptă spre stînga, că-tre Oenopia, țara lui Aeacus. Cei vechi au numit-o Oeno-pia, însă Aeacus a numit-o Aegina, după numele mamei sale. Mulțimea dă năvală și vrea să vadă pe bărbatul de o atît de mare faimă. În întîmpinarea lui ies Tela-mon și Peleus, mai mic decît Telamon, și Phocus, al treilea fiu al lui Aeacus. Însuși Aeacus, mergînd cu greu din cauza bătrîneții lui înaintate îi iese în întîmpi-nare și-l întreabă pentru ce pricină a venit. Amintin-du-și de durerile lui de tată, conducătorul a o sută de popoare suspină și astfel de cuvinte rostește: „Te rog

⁶⁰ Androgeu, fiul regelui Minos din Creta, fusese ucis de atenieni, din invidie pentru victoriile lui la jocurile panatheneie.

⁶¹ Anaphe, insulă aproape de Creta: Asthyphale, Myconos, Cimol, Cythnos, Scyros, insule în Marea Egee.

⁶² Sythonus, nume al unei părți din Tracia, spre Macedonia.

⁶³ Nume de insule în Cyclade.

⁶⁴ Cnosos, oraș în Creta.

să vii în ajutorul armelor pe care le-am ridicat pentru a-mi răzbuna fiul și să iei parte la această pioasă expediție; cer mângiere pentru mormîntul lui“.

Asopiade⁵⁵ i-a răspuns: „Ceri lucruri zadarnice și pe care orașul meu nu le poate îndeplini. Căci nu este ținut mai strîns unit ca acesta de orașul lui Cecrops. Il avem ca aliat“. Minos se întristează și pleacă zicînd: „Această alianță te va costa scump“, căci socotește că e mai folositor să amenințe cu război, decît să-l înfăptuiască și să-și consume aci forțele înainte de vreme.

Încă se putea zări de pe zidurile oenopiene flota lyctiană⁶⁶, cînd o corabie attică, alunecînd repede cu pînzele umflate, sosește și intră în portul aliat. Ea aducea pe Cephalus⁶⁷ și poruncile patriei sale. Tinerii aeacizi nu văzuseră de mult pe Cephalus; l-au recunoscut totuși, i-au dat mina și l-au condus în palatul tatălui lor. Nobilul erou, păstrînd și acum urmele frumuseții lui din tinerețe, înaintează cu o ramură de măslin, arbore drag poporului, avînd la dreapta și la stînga pe Clytos și pe Butes, fiii lui Pallas⁶⁸, amîndoi mai tineri decît el. După cuvintele adresate de cecropizi la prima întrevvedere cu Aeacus, Cephalus, îndeplinindu-și însărcinarea, cere ajutor regelui, îi amintește tratatul și legăturile de alianță care unesc pe părinții lor și adaugă că este amenințată stăpînirea întregii Achei.

După ce el a pus în sprijinul cauzei elocvența, Aeacus, sprijinindu-se cu mina stîngă în sceptru, a zis: „Nu cere ajutor, Athena, ci ia-l. Puterile pe care le are această insulă socotește-le fără nici o îndoială ca ale tale. Toate mijloacele de care dispun îți stau la dispoziție. Nu-mi lipsesc forțele. Am din belșug soldați și pentru mine și împotriva dușmanului, slavă zeilor. Împrejurarea e fericită și nu îngăduie scuză“. „Așa să fie, răspunse Cephalus; urez fericire cetățenilor și țării tale. Mărtu-

⁵⁵ Asopiade, Aeacus, nepot al lui Asopos.

⁶⁶ Zidurile oenopiene, zidurile Eginet, numită și Oenopia. Flota lyctiană, flota cretand, de la Lyctos, oraș în Creta.

⁶⁷ Cephalus, soțul lui Procris, fiica lui Erechtheus, rege al Atenei.

⁶⁸ Pallas, nepot al regelui Aegeus din Attica.

risesc că de îndată ce am sosit aci mi s-a umplut inima de bucurie, cînd mi-a ieșit în întîmpinare acest tineret atît de frumos și' de aceeași vîrstă. Totuși, caut războinicii cei mulți pe care i-am văzut mai de mult, cînd am mai fost primit în orașul vostru".

Aeacus oftă și astfel vorbi cu voce tristă.

„O soartă mai bună a urmat după un început de plîns. O, de-aș putea să trec peste acest început și să povestesc numai pe cele bune! Voi povesti pe rînd toate, fără să întirzii în lungi ocoluri. Zac oase și cenușă cei pe care-i cauți cu amintirea. Și a cîta parte din toate pierderile mele sînt ei!

O groaznică molimă s-a abătut peste popoarele mele, din minia nedreptei Junone care urăște pămînturile ce poartă numele rivalei sale⁶⁹. Cît timp nenorocirea a părut firească muritorilor și era ascunsă pricina aducătoare a unei grozavii atît de mari, noi am luptat împotriva ei prin meșteșugurile doftoricești. Dar moartea a biruit știința noastră care zăcea învinsă. Mai întîi văzduhul a acoperit pămîntul cu o negură deasă și norii grei închi-deau în ei o căldură înăbușitoare.

Cît timp luna și-a umplut de patru ori discul, unindu-și coarnele și de patru ori în descreștere cercul i s-a șters, aștrii calzi au suflat neîncetat cu adieri de moarte. Din aer, vătămarea a ajuns în rîuri și lacuri; multe mii de șerpi au cutreierat cîmpiile necultivate și au infectat apele cu veninul lor. Puterea molimei a apărut cu primă furie între animale. Au căzut pe neașteptate mai întîi cîinii, păsările, oile și vitele. Nenorocit, plugarul se miră că-i cad puternicii tauri în timpul lucrului și se prăbușesc la mijlocul brazdei. Turmelor purtătoare de lînă, pe cînd scot behăituri bolnave, deodată le cade lîna iar corpurile le slăbesc și mor. Calul, furtunatic înainte și neîntrecut în alergări, își pierde înțîietatea și, uitînd de vechile onoruri, geme în grajd și-și așteaptă o moarte de rînd. Mistrețul nu-și mai amintește de furia sa, căprioara nu mai e sigură pe picioare, urșii nu se mai reped asupra

⁶⁹ *Egina, pe care Jupiter o făcuse mama lui Aeacus.*

turmelor sănătoase. Toate sînt atinse de molimă și leșuri respingătoare zac în păduri, în cîmp și pe drumuri. Aerul e plin de duhoare. Spun lucruri uimitoare. Nu s-au atins de ele nici cîinii, nici pasările de pradă, nici lupii cei suri. Toate zac căzute la pămînt și devin vătămătoare miasmele ce le răspindesc și duc molima pînă departe. Cu o mare furie se întinde ciurma la nenorociții locuitori de la țară și apoi pătrunde între zidurile marelui oraș. Mai întîi sînt mistuite măruntaiele și flacăra ascunsă se arată în afară prin roșeața pielii și prin respirația grea. Limba se înăsprește și se umflă. Gura uscată stă deschisă în aerul cald și respiră miasmele infectate. Bolnavii nu pot suporta nici așternutul, nici vreun acoperămint, ci-și întind trupurile pe pămîntul tare. Și nu se răcește corpul de pămînt, ci pămîntul arde de căldura corpului. Nu e cu putință nici o opreliște a molimii. Urgia se întinde chiar asupra medicilor și știința doftoricească devine vătămătoare slujitorului ei. Cu cît e cineva mai aproape și îngrijește mai cu credință pe un bolnav, cu atît se apropie mai repede de moarte și toți cei atinși de molimă, după ce și-au pierdut speranța salvării și-și văd în moarte sfîrșitul vieții, se înmoaie sufletește și nu-i mai interesează nici o îngrijire care să le fie de folos. Căci nimic nu le mai e de folos. Lăsînd la o parte rușinea, zac unii lîngă alții, cum se întimplă, în apropierea izvoarelor, apelor, fîntînilor cu apă multă și bînd, nu li se stinge setea înainte de a li se stinge viața. Din cauza bolii, mulți nu se mai pot ridica de aici și mor în apă, din care vin totuși alții să bea. Și atît de silă le e nenorociților de patul pe care-l urăsc, că sar din el sau, dacă nu-i țin puterile să se ridice, își rostogolesc corpurile pe pămînt și fug de casa lor, care li se pare că le poartă nenorocirea. Fiîndcă nu cunosc cauza, li se pare locul vinovat. Li puteai vedea pe unii rătăcind aproape fără viață pe toate drumurile, cît timp erau în stare; pe alții plîngînd întinși pe pămînt și ridicînd, cu o supremă mișcare, priviri obosite, întinzîndu-și brațele spre stelele cerului de deasupra lor și dîndu-și sufletul ici sau colo, unde îi prindea moartea.

Cum crezi că-mi era inima atunci? Sau cum a trebuit să-mi fie, ca să-mi urăsc viața și să doresc a împărtăși soarta alor mei? Încotro îți întorceai privirile ochilor, într-acolo era popor așternut la pământ, ca niște poame care cad putrede din pom la mișcarea ramurilor, sau ca ghinzile când e zguduit de vînt stejarul. Templul, pe care-l vezi în față cu trepte înalte la intrare, este al lui Jupiter. Cine n-a adus zadarnic tămîie la acele altare? De cîte ori, cînd rostea cuvinte de rugăciuni soț pentru soț, tată pentru fiu, nu și-a dat duhul în fața altarului rugat și a fost găsit cu o parte de tămîie în mînă, neîntrebuințată încă! De cîte ori în temple, pe cînd preotul rostea rugăciunile sfinte și vărsa vin curat între coarnele taurilor, n-au căzut acești tauri în așteptarea jertfirii! Pe cînd eu însumi aduceam sacrificii pentru mine și pentru patrie și pentru cei trei fii, victima a scos un muget infiorător și, căzînd pe neașteptate fără vreo lovitură, abia a înroșit cu puțin sînge cuțitul de sacrificiu implintat în gîtu-i. Mușchiul bolnav își pierduse semnele descoperitoare ale adevărului și ale voinței zeilor: groaznica boală pătrunsese pînă în măruntaie. Am văzut trupuri de oameni prăbușiți în fața porților sfinte. Chiar înaintea altarului, ca moartea să le fie mai pizmuită, o parte își sugrumă sufletele în lațuri și alungă prin moarte frica de moarte, chemîndu-și singuri clipa fatală care nu întîrzie. Corpurile secerate de moarte nu sînt duse după nici o datină, cu nici un fel de pompă funebră căci pe porțile cimitirului nu puteau încăpea atîtea cortegii. Cadavrele ori rămîn pe pământ neînmormîntate, ori sînt puse pe ruguri înalte fără daruri de înmormîntare. Nu mai e nici un respect pentru morți. Se bat pentru ruguri și focurile ard alte cadavre decît cele pentru care fuseseră pregătite. Nu e nimeni să-i plîngă și rătăcesc nebocite sufletele fiicelor și ale mameilor, ale tinerilor și ale bătrînilor. Nu mai e loc pentru morminte și nu mai ajung lemnele pentru focuri. „O, Jupiter, am zis înmărmurit de atîta vîrtej de nenorociri, dacă nu sînt mincinoase cuvintele care spun că ai fost primit în brațe de Aegina, fiica lui Asopus, și dacă,

mare tată, nu-ți este rușine să te numesc tată, ori dă-mi supușii înapoi, ori coboară-mă și pe mine în mormînt“. El mi-a dat semn de voința sa printr-un fulger însoțit de un trăsnet favorabil. „Primesc aceste semne ale gîndurilor tale — am zis eu — și mă rog ca ele să-mi fie binevoitoare. Socotesc garanție prezicerea ce mi-o dai“.

Întîmplător era alături un stejar cu ramurile întinse cum rar se întîlnește, răsărit dintr-o ghindă de la Dodona⁷⁰ și închinat lui Jupiter. Aici am văzut într-o lungă coloană niște furnici ce tîrau cu ele grăunțe, purtînd o sarcină prea mare pentru gura lor mică și păstrîndu-și calea pe scoarța încrețită. Pe cînd mă miram de numărul lor, am zis: „O, prea bunele tată, dă-mi tot atîția cetățeni și umple-mi cetatea goală“. Falnicul stejar a tremurat și ramurile, mișcîndu-se fără adiere, au început să vuiască. Membrele mi se înfioraseră de spaimă și părul mi se zbîrlise. Totuși am sărutat pămîntul și stejarul. Nu mărturiseam că sper, dar speram și hrăneam în suflet dorințele mele. Noaptea vine și somnul pune stăpînire pe trupurile frămîntate de griji. Mi s-a părut că am în fața ochilor același stejar, cu tot atîtea ramuri, că poartă pe ramuri tot atîtea vietăți și că freamătă cu aceeași mișcare, scuturînd turma purtătoare de grăunțe pe cîmpul din jur. Mi s-a părut că deodată furnicile au început să crească și să devină din ce în ce mai mari, să se ridice de la pămînt și să stea cu trupul drept în sus, să-și piardă talia mică, numărul picioarelor și culoarea, iar corpul să capete înfățișare omenească.

Mi s-a dus somnul. Trezit, îmi condamnam vedeniile din somn și mă plingeam împotriva zeilor că nu-mi sînt de nici un ajutor. Dar în palat era un mare vuiet și mi se părea că aud voci de oameni de care mă dezobișnuisem. Bănuiam că și acesta e tot vis, cînd iată că vine Telamon în grabă și, deschizînd porțile, strigă: „Vei vedea, tată, lucruri mai mari decît ai sperat și ai crezut; vino!“. Ies și, cum mi se păruse că am văzut bărbații în

⁷⁰ *Stejarul din Dodona (localitate în Epir) era vestit, foșnetul frunzelor sale fiind socotit ca un oracol al lui Jupiter.*

vis, la fel îi văd pe rînd și-i recunosc. Ei se apropie și mă salută ca rege al lor. Aduc mulțumiri lui Jupiter, împart noilor oameni orașul și ogoarele rămase goale de vechii locuitori și îi numesc mirmidoni, pentru a nu li se pierde numele lor de obirșie⁷². I-ai văzut cum sînt. Obiceiurile lor dinainte le au și acum. Sînt un neam cum-pătat, stăruitor în muncă, dornic de a cîștiga și păstrător de cîștig. Aceștia te vor urma în război, egali în vîrstă și curaj, de îndată ce Eurus, care te-a adus cu noroc — căci Eurus te-a adus — va fi schimbat în Austru⁷³.

Cephalus și Procris

Cu acestea și cu alte povestiri ca acestea și-au petrecut ziua. Cea din urmă parte a luminii au dedicat-o mesei; noaptea, somnului.

Soarele se ridicase cu străluciri de aur. Încă sufla Eurus și ținea în stăpînirea sa pînzele gata de întoarcere. Fiii lui Pallas se adună la Cephalus care era mai mare decît ei și împreună Cephalus și fiii lui Pallas vin la rege, dar acesta era încă cufundat într-un somn adînc. Phocus, unul din fiii lui Aeacus, îi primește în prag, în timp ce Telamon și celălalt frate al său recrutează soldați pentru război. Phocus duce pe fruntașii cecropizi înăuntrul palatului și se așază cu ei într-un loc mai retras. El privește pe Eolide⁷⁴, care poartă în mînă o sulită făcută dintr-un lemn necunoscut și avînd partea ascuțită de aur. După ce a vorbit doar cîteva cuvinte fără însemnătate, a zis: „Iubesc pădurile și-mi place să vînez fiare. De mult totuși mă întreb din ce pădure e tăiat lemnul acelei suliti. Desigur, dacă ar fi frasin, ar avea culoarea gălbuie. Dacă ar fi corn, ar avea noduri. Nu știu ce e, dar ochii mei n-au văzut o sulită de aruncat mai frumoasă decît aceasta“.

Unul din frații acteeni⁷⁴ a răspuns:

„Vei avea de admirat la ea și mai mult întrebun-

⁷¹ În grecește *myrmex* (genitiv *myrmicos*), înseamnă furnică.

⁷² Eurus, vînt de răsărit, iar Austrul, vînt de la miazăzi.

⁷³ Eolide, Cephalus, fiul lui Eol. Eolizii erau Sisylphus, Athamas, Salmonaeu, Cephalus, Phrynus, Ulysse.

⁷⁴ Acteenii, din Actela, vechi nume al Atticii.

țarea decît frumusețea. Merge drept la țintă. Aruncată, niciodată nu se duce la împlinire. Și fără s-o zvîrle cineva înapoi, se întoarce plină de sînge“. Atunci tînărul nepot al lui Nereus, întreabă de toate: de unde i-a fost dată și pentru ce? Cine i-a făcut un dar atît de mare?

Cephalus îi răspunde, dar îi e rușine să povestească pe ce plată o are. Îndurerat de amintirea de a-și fi pierdut soția, astfel vorbește copleșit de lacrimi:

„Această suliță — cine ar putea crede — mă face să plîng, fiu de zeiță, și mă va face multă vreme, dacă destinele îmi vor da o viață lungă. Aceasta m-a pierdut și pe mine și pe soția mea; o, dacă m-aș fi putut lipsi pentru totdeauna de acest dar! Dacă întîmplător ți-a ajuns la urechi numele Orithyei, pe care a răpit-o Boreas, Procris era sora Orithyei. Dacă ai vrea să pui față în față caracterul și frumusețea amîndurora, Procris era mai demnă să fie răpită. Tatăl său Erechteus a unit-o cu mine, dragostea a unit-o cu mine. Se spunea despre mine că sînt fericit. Și eram. N-au vrut tot așa și zeii, căci poate și acum așa fi astfel. A doua lună se scurgea după căsătoria noastră. Întindeam lațuri cerbilor cornuți, cînd zorii dimineții alunga întunericul din vîrful Hymetului⁷⁵ cel totdeauna înflorit. Roșiatica Auroră m-a văzut și m-a răpit, fără voia mea. Să-mi fie îngăduit să spun adevărul, fără să supăr pe zeiță. E mîndră cu fața-i trandafirie, stăpînește hotarele zilei și ale nopții, se hrănește cu apa de nectar; dar eu iubeam pe Procris. Procris îmi era în inimă, Procris totdeauna pe buze. Vorbeam de cununie, de primele întîlniri de dragoste, de noile bucurii ale căsniciei și de primele legături ale patului părăsit. Zeița s-a mîniat și a zis: „Încetează plîngerile tale, ingratule. Du-te la Procris. Va veni timpul cînd vei vrea să n-o fi avut, dacă mintea mea prevede viitorul“. Și, mîniată împotriva lui Procris, m-a alungat.

Pe cînd mă întorceam gîndindu-mă la cuvintele zeiței,

⁷⁵ *Hymet, munte în Attica.*

începu să-mi fie teamă că soția nu a păzit bine îndatoririle conjugale. Frumusețea și vîrsta ei îmi porunceau să cred într-un adulter, virtutea ei mă oprea. Totuși, eu lipsisem de acasă și aceasta de la care mă întorceam era exemplu de infidelitate⁷⁶. Dar cînd iubim ne temem de orice. Simt nevoia să caut motive de chin sufletesc și să ispitesc prin daruri cinstea soției. Aurora — mi s-a părut că simt aceasta — îmi ajută această teamă și-mi schimbă trăsăturile feței. Sosesec necunoscut la Atena cea iubită de Pallas și intru în casă. În toată casa nu era nici o urmă de vină, totul dovedea cinste și îngrijorare pentru soțul răpit. Cu greu făcîndu-mi intrarea la fiica lui Erechteus prin mii de vicleșuguri, cînd am văzut-o am rămas înmărmurit și era să renunț la planurile de a-i pune la încercare credința. Abia m-am stăpînit să mărturisesc adevărul; abia m-am stăpînit de n-am sărutat-o cum ar fi trebuit. Ea era tristă, dar totuși, cum nu putea fi alta mai frumoasă, cu toată tristețea ei. O ardea dorul de soțul răpit. Închipuie-ți tu, Phocus, ce frumoasă era, dacă durerea însăși îi ședea bine. Ce să mai spun de cite ori pudoarea ei a respins încercările mele, de cite ori mi-a spus: „Păstrez credința unuia singur, oriunde ar fi el, unuia singur îi păstrez dorurile mele“. Pentru cine n-ar fi fost această încercare destulă dovadă de credință? Nu sînt mulțumit și lupt împotriva propriilor mele răni, pînă ce îi făgăduiesc o comoară pentru o noapte și o fac în sfîrșit, sporind darurile, să șovăie. Exclam: „Iată, m-am prefăcut; sub masca unui bărbat adulter se ascunde soțul tău adevărat. Perfido, te-am prins, eu insumi sînt dovada“. Ea n-a spus nimic, ci, învinsă de pudoare, a fugit în tăcere din casa părtașă la viclenia unui soț rău. Urînd pe toți bărbații din cauza ofensei mele, rătăcea prin munți, îndeletnicindu-se cu ocupațiile Dianei. Părăsit cum eram, un foc și mai puternic mi-a pătruns în oase. Îi ceream iertare, și mărturiseam că am greșit și că aș fi putut și eu să cad într-o greșeală asemănătoare, dacă mi s-ar fi oferit atîtea daruri.

⁷⁶ Aurora era și ea căsătorită cu Tithon.

Această mărturisire îi răzbună onoarea rănită, revine și petrece cu mine ani fericiți și plini de înțelegere. Ca și cum ea însăși ar fi fost un dar prea mic, îmi dă ca dar un ciine, pe care i-l dăduse zeița din Cynthos spunîndui: „Vă întrece pe toți la fugă”. Îmi dă totodată și sulita pe care o vezi că o am în mînă. Vrei să știi care a fost soarta acestui al doilea dar? Iată, te va impresiona povestea sa minunată.

Fiul lui Laius⁷⁷ dezlegase prin priceperea sa enigme neînțelese de cei dinaintea lui și sfinxul zăcea căzut la pămînt neamaimintindu-și de întrebările sale⁷⁸. Sigur că binefăcătoarea Themis nu lăsa moartea sfinxului nepedepsită. De îndată trimise o a doua plagă, o fiară sălbatică, împotriva Thebei aoniene⁷⁹. Mulți fii ai pămîntului se temură de acea sălbăticiune pentru ei și pentru turmele lor. Cu tineretul din împrejurimi, am venit și am înconjurat întinsele ogoare cu rețele. Ea sărea repede peste ele cu un salt ușor și trecea dincolo de lațurile ce i le întindeam. Se dă drumul cîinilor, dar ea fuge de urmărirea lor și scapă cu iuteala unei păsări ușoare. Mi-l cer și mie, cu mari strigăte, pe Lelaps, căci așa se numea cîinele ce-l promisem în dar. Acesta de mult se zbătea să scape din lanțul pe care-l întindea cu gîtul. Abia i-am dat drumul și nu mai știam unde este. O dîră de praf ridicîndu-se repede rămînea pe urmele lui, dar el ne pierise din ochi. Nu e mai repede decît el nici sulita, nici plumbii ce scapă din praștie, nici trestia ușoară nu zboară mai repede din arcul gortyniac⁸⁰. În mijlocul ogoarelor se ridică o măgură. Mă urc pe ea și privesc de acolo goana nemaivăzută. Mi se părea că fiara aci e prinsă, aci scapă de mușcătură. Vicleană, nu

⁷⁷ Fiul lui Laius, Oedipus.

⁷⁸ Junona (după alte legende Bacchus, Marte, sau Pluto) pentru a pedepsi pe locuitorii din Theba, care o jigniseră, trimisese sfinxul – un monstru feminin – care, pe drumul între Theba și Delphi, așinea calea trecătorilor și le puneă întrebări grele (enigme) la care ei nu puteau răspunde și atunci îi ucidea. Oedipus a dezlegat enigma sfinxului care, de ciudă, s-a aruncat într-o prăpastie.

⁷⁹ Aonia, vezi nota 26, Cartea I.

⁸⁰ Gortynia, oraș în Creta. Cretanii era arcași vestiți.

fugea în linie dreaptă pe cîmp, ci înșela ochii care-o urmăreau și făcea ocoluri, zădărniciind năvala dușmanului. Lelaps se ține după ea și-o urmărește de aproape. Parcă o prinde și parcă n-o prinde și mușcăturile îi rămîn în gol. Am recurs la ajutorul săgeții și, pe cînd o potriveam în arc și mă pregăteam s-o arunc, mi-am întors un moment privirile în altă parte și m-am uitat apoi iarăși drept înainte. Dar minune! Văd în mijlocul cîmpului două statui de marmură. Credeai că una fuge, cealaltă latră. De bună seamă că un zeu a voit ca amîndouă să rămînă neînvînse în luptă, dacă vreun zeu a fost cu ei".

Atita a vorbit și apoi a tăcut. „Dar care e crima suliței?", zice Phocus. Cephalus povestește astfel crima suliței:

„Fericirea a fost, Phocus, începutul durerii mele. Despre bucuriile mele-ți voi vorbi mai întîii. O, îmi place să amintesc, Aeacide, de acel timp minunat, de acei primi ani în care eram fericit cu soția mea și ea era fericită cu soțul ei. Pe amîndoi ne stăpîneau aceleași sentimente, aceeași dragoste ne lega pe unul de altul. Ea n-ar fi preferat iubirii mele nici pe cea a lui Jupiter. Iar pe mine nu era vreuna care să mă cucerească, chiar dacă ar fi venit însuși Venus. În piepturile noastre ardea aceeași flacără. Cam pe vremea cînd soarele izbește cu primele raze vîrfurile munților, mă duceam de obicei, cum eram tînăr, la vînat în pădure. Nu primeam să meargă cu mine nici servitori, nici cai, nici cîini cu nări agere, nici să mi se aducă în urmă noduroasele lațuri; eram sigur de sulița mea. Iar cînd mîna îmi era obosită de ucideri de fiare, căutam răcoarea și umbra și adierea care sufla în văile reci. În mijlocul arșiței căutam lina adiere a zefirilor. Așteptam adierea. Ea era limanul oboselii mele. Mi-amintesc că obișnuiam să cînt „Vino, adiere⁸¹, mîngîie-mă și intră plăcut în pieptul meu. Potolește-mi, ca de obicei, căldura care mă arde". Poate că, așa mă

⁸¹ Adiere în latinește, ca și în grecește, se spune *aura*, nume comun, dar care poate fi și nume propriu.

îndemna destinul, mai adăugam și alte cuvinte dez-mierdătoare: „Tu-mi ești o mare plăcere, și — obișnuiam poate să spun — tu-mi dai putere și căldură. Tu mă faci să iubesc pădurile și locurile singuratice și acest suflu al tău întotdeauna e prins de gura mea“.

Nu știi cui i-a fost urechea înșelată de aceste cuvinte pe care nu le-a înțeles bine și, socotind că numele atît de adesea chemat al adierii este al unei nimfe, a crezut că iubesc o nimfă. Îndată, necugetatul destăinuiitor al unui adulter presupus se duce la Procris și-i spune cele auzite. Iubirea e în stare să creadă orice. Cînd i s-a povestit, a căzut leșinată de durere și după un lung timp, revenindu-și în fire, a început să se plîngă de credința mea și să spună că e o nenorocită, că destinul-i e nedrept. Infuriată de o presupusă crimă, s-a temut de ceea ce nu exista. S-a temut de un nume fără corp și nefericita suferea ca din cauza unei adevărate rivale. Totuși, adesea se îndoia și spera nenorocita că se înșală și refuza să creadă pe denunțator, gîndindu-se că, dacă n-a văzut ea însăși, n-are să condamne abaterile soțului său.

Luminile aurorei următoare alungaseră noaptea. Ies, mă duc în pădure și bucuros de vînat mă odihnesc pe iarbă. „Vino, adiere, și alină-mi oboseala“, am zis. Deodată mi s-a părut că aud amestecîndu-se cu cuvintele mele nu știu ce șoapte. „Vino, iubit-o!“ am adăugat totuși. Frunza mișcîndu-se și făcînd iarăși un fișit ușor, am gîndit că e o fiară și am trimis fierul zburător. Era Procris, și, rănită drept în piept, a strigat: „Vai de mine“. Cînd am auzit vocea credincioasei soții, am alergat într-un suflet, nebun de durere, la locul de unde venea vocea. Am găsit-o aproape neînsuflețită cu îmbrăcăminte plină de sînge și — nenorocitul de mine — trăgîndu-și din rană darul pe care i-l trimisesem. Ridic în brațele-mi criminale corpul ei, ce-mi era mai scump ca al meu, rupîndu-i de la piept o fișie din îmbrăcăminte, îi leg groaznica rană, încerc să-i opresc sîngele și-o implor să nu mă părăsească pe mine, cel vinovat de moartea ei. Ea, lipsită de puteri și murind se silește

să spună aceste puține cuvinte: „Pe legăturile patului nostru, pe zeii de sus și pe ai mei la care mă duc, pe dragostea ta, dacă ți-a plăcut la mine ceva, și pe dragostea mea, pe care o duc în mormînt și care-mi este cauza morții, te rog să nu lași ca Adierea să fie soția ta în patul nostru“. Astfel a vorbit și atunci în sfîrșit am simțit și am înțeles că era vorba de o eroare de nume. Dar ce-mi mai folosea că am înțeles! Se pierde și puterile istovite se scurg odată cu sîngele. Cît mai poate privi ceva, pe mine mă privește și își dă sufletul nenorocit pe buzele mele, pe buzele noastre. Dar pare că moare cu mai puțin regret, sigură de credința mea“.

Eroul povestea printre lacrimi acestea și cei ce-l ascultau plingeau. Iată însă că Aeacus vine urmat de cei doi copii și de noii soldați puternic înarmați, pe care îi primește Cephalus.

CARTEA VIII

**Metamorfoza lui Nisus
în vultur de mare și a
fiicei sale Scylla în
ciocîrlie**

Luceafărul dimineții deschide calea zilei albe și alungă noaptea. Eurus cade, nori umezi se ridică și auștri liniștiți ajută întoarcerea aeacizilor și a lui Cephalus. Minați pe mare de adieri line, ei ajung mai devreme decît se așteptau în porturile dorite.

În vremea aceasta Minos pustiește țărmurile Lele-
gilor și-și încearcă puterile de război în fața orașului
Alcathoe¹, unde domnește Nisus. În pletele albe venera-
bile ale acestuia strălucea în creștet o șuviță de păr
purpuriu, în puterea căruia stătea mîntuirea marelui
său regat.

Luna răsărea cu coarne noi pentru a șasea oară și
soarta războiului era încă nehotărîtă, vreme îndelungată
victoria zburînd cu aripi îndoielnice pe deasupra ambelor
armate. Era un turn regal ce se înălța peste niște ziduri
răsunătoare. Deasupra acestora se spune că și-a așezat
fiul Latonei lira de aur și sunetul ei a rămas în piatră.
În acest turn obișnuia să se urce adesea fiica lui Nisus
și să zvîrle cu pietricele în zidul răsunător, pe cînd era
pace; chiar și în timpul războiului adesea privea de acolo
luptele încruntatului Marte. Războiul durînd de atîta

¹ Alcathoe, vezi nota 59, Cartea VII.

vreme, ea cunoștea acum și numele căpeteniilor și armele și caii și mersul fiecăruia și tolbele cydoniene². Recunoștea mai înaintea altora și mai repede decît ar fi trebuit chipul comandantului, fiu al Europei. După judecata ei, Minos, dacă își ascundea capul sub coiful cu creastă de pene, era frumos cu acest coif; dacă-și lua scutul strălucitor, ea găsea că îi șade bine cu scutul; dacă, ridicînd brațul, arunca sulița care zbura lin, fecioara îi lăuda eleganța și puterea. Dacă-și întindea arcu mareț și puneă săgeata, ea jura că are în fața ei pe Phoebus gata de a trage cu săgeata. Iar cînd își descoperea fața, scoțîndu-și coiful și îmbrăcat în purpură încăleca pe calul alb împodobit cu pături cadrilate³ și-i ținea în friu gura spumegîndă, fiica lui Nisus abia mai era stăpînă pe mintea sa. Ea numea fericită săgeata pe care el o atîngea și fericite frîiele pe care le ținea în mînă. Simțea un îndemn pătimaș să-și poarte pașii de fecioară printre trupele dușmane. Se simțea împinsă să se arunce din vîrfurile turnurilor în taberile cnosiene⁴, sau să deschidă dușmanului porțile de aramă, sau, dacă Minos ar vrea, să facă orice altceva.

Pe cînd stătea privind cortul alb strălucitor al regelui din Dicteu⁵ ea zice: „Stau la îndoială dacă să mă bucur sau să fiu îndurerată că se poartă un război ce aduce lacrimi. Sînt îndurerată că Minos este dușman al celei ce-l iubește. Dar dacă nu era războiul, mi-ar fi fost el cunoscut? Totuși ar putea sfîrși lupta primindu-mă pe mine ca ostatică. M-ar avea pe mine ca tovarășă și cheazășie a păcii. Dacă aceea care te-a născut, o, cel mai frumos dintre muritori, a fost așa ca tine, cu siguranță că un zeu a ars de dragoste lîngă ea⁶. O, de trei ori fericită aș fi de-aș putea să alunec pe aripi de

² Cydonieni, de la Cydon, oraș în Creta. Tovarășii lui Minos, erau arcași vestiți, ca toți cretanii.

³ La popoarele vechi șaua nu era cunoscută; pe atunci călăreții puneau pe spatele cailor pături.

⁴ Cnosos era capitala Cretei, și reședința lui Minos.

⁵ Dicteu, munte în Creta.

⁶ Minos este fiul lui Jupiter și al Europei; vezi sfîrșitul Cărții II.

vînt și să mă opresc în fața taberei regelui gnossian. Înfațișîndu-mă pe mine și dragostea mea, l-aș ruga să-mi spună cu ce zestre ar vrea să mă ia. Numai să nu ceară cetatea tatălui meu. Căci mai degrabă să piară patul dorit, decît să-l obțin printr-o trădare. Dar adesea blîndețea unui învingător generos a făcut multora folositoare înfrîngerea. Desigur că duce un război just pentru fiul său pierdut. El are cu sine puterea pe care i-o dă cauza pentru care luptă și, pe cît socotesc, vom fi învinși de armatele care luptă pentru o cauză dreaptă. Dacă acest sfîrșit așteaptă orașul, de ce Marte să-i deschidă aceste ziduri și nu dragostea mea? Este mai bine să învingă fără pierderi de vieți și fără întîrzierea care s-ar putea plăti cu sîngele său. Desigur mă tem, Minos, să nu-ți rănească pieptul vreun nesăbuit; căci cine ar fi atît de crud încît să îndrăznească a îndrepta împotriva ta sulita ucigașă, decît fără să știe? Îmi place ce-am început și stărui în gîndul de a preda cu mine ca zestre patria și a aduce sfîrșitul războiului. Dar nu-i destul doară să vreau aceasta. Străjile păzesc intrările cetății și tata are cheile porților. Numai de el mă tem, nefericita. El singur îmi întîrzie dorințele. De ce n-au făcut zeii să fiu fără patrie? Desigur, fiecare își e zeu sieși și soarta respinge rugăciunile celui laș. Alta, aprinsă de atîta dragoste s-ar fi grăbit de mult să înlătore orice ar fi stat în calea dorurilor ei. Și pentru ce ar fi alta mai vitează decît mine? Aș îndrăzni să trec prin foc și sabie. Și totuși aici nu e vorba de foc și sabie. Am nevoie numai de o șuviță de păr din capul tatălui meu. Acesta mi-e mai prețios decît aurul, această șuviță purpurie mă va face fericită și stăpînă pe dorințele mele".

Pe cînd ea vorbea astfel, noaptea, cea mai bună prietenă a grijilor, a sosit și în întuneric îndrăzneala Scyllei a crescut.

Era ceasul primei odihne, cînd somnul stăpînește piepturile obosite de munca zilei. Intră pe tăcute în dormitorul tatălui său și vai, crimă, fiica jefuiește pe tatăl său de șuvița fatală. Stăpînă pe groaznica pradă, duce cu ea jaful crimei și ieșind pe poartă în mijlocul

dușmanilor — atît de mare îi este încrederea în serviciile sale — ajunge la rege, care rămîne uimit de prezența ei. „Iubirea m-a îndemnat la această crimă — spuse ea. — Eu Scylla, fiica regelui Nisus, îți predau penaiții mei și ai patriei. Nu cer altă răsplată, decît pe tine. Primește ca dovadă a dragostei mele această șuviță purpurie și crede-mă că-ți încredințez acum nu părul, ci capul tatălui meu“. Și întinse mîna cu darul criminal.

Minos respinse darul și, tulburat de icoana acestei întîmplări neașteptate, răspunse astfel: „Zei să te alunge, o, infamie a veacului nostru, din universul lor și pămîntul și marea să te respingă. Fără îndoială că eu nu voi îngădui ca patria mea, Creta, leagănul lui Jupiter⁷, să fie atinsă de o monstruozitate atît de mare“. Astfel vorbește și, după ce impune legile dreptății dușmanilor învinși, poruncește ca flota să fie dezlegată din port și ca pupele de aramă⁸ să fie împinse cu vîslele.

Scylla, cînd vede că flota se depărtează pe mare și comandantul nu-i dă răsplata așteptată pentru crima sa, de la rugăciuni trece la aprigă mînie și întinzînd mîinile, înnebunită, cu părul despletit, strigă: „Unde fugi și lași pe cea care te-a ajutat să cîștigi victoria, tu cel pus de mine mai presus de patrie, mai presus de tata? Unde fugi, suflet de fiară? Victoria ta este meritul și crima mea. Nu te-au mișcat nici darurile, nici dragostea mea, nici faptul că toată speranța mea am pus-o doar în tine? Acum, părăsită, unde să mă întorc? În patrie? Zace învinsă. Dar să presupunem că ar fi rămas în picioare; ea mi-ar fi închisă din cauza trădării mele. În fața tatălui? L-am trădat ție. Pe drept mă urăsc locuitorii. Vecinii se tem de exemplul meu. Mi-am închis tot pămîntul ca singură Creta să-mi stea deschisă. Dacă și de la aceasta mă oprești, dacă mă părăsești, nerecunoscătorule, nu Eu-

⁷ După legendă, Jupiter se născuse în insula Creta.

⁸ Este un anacronism; istoria spune că numai din epoca alexandrină (sec. III-II î.e.n.) au început să fie căptușite corăbiile cu table de aramă. Poate că expresia „pupele de aramă“ se referă la ciocurile de bronz (rostra) pe care le aveau corăbiile antice.

ropa îți este mamă, ci neprimitoarea Syrtă⁹, sau tigresele Armeniei, ori Charibda cea bîntuită de Austru. Nu ești fiul lui Jupiter și n-a fost mama ta amăgită de chipul unui taur¹⁰. Este mincinoasă povestea neamului tău, un taur adevărat a fost cel care te-a născut, fără să fi fost cuprins de dragoste pentru vreo junincă. Tată Nisus, cere-mi pedeapsă! Bucurați-vă în curînd de nenorocirea mea, ziduri trădate! Căci, mărturisesc, o merit, sînt demnă de pieire. Să mă nimicească totuși unul din acei pe care i-am pierdut prin nelegiuirea mea. Pentru ce tu, cel care ai învins prin crima mea, vrei să-mi pedepsești crima? Această nelegiuire pentru patria și tatăl meu este pentru tine o binefacere. Cu adevărat vrednică de a te avea de soț este adultera¹¹, care, ascunsă într-o junincă de lemn, a ademenit un taur furios și a purtat în pîntece un prunc monstru. Oare ajung cuvintele mele pînă la urechile tale? Sau vînturile poartă zadarnic cuvintele mele, aceleași vînturi care-ți mîină, ingrature, corăbiile? Acum nu mai e de mirare că Pasiphae te-a schimbat cu un taur. Tu ai și mai mare sălbăticie. Nenorocita de mine! Găsește cu cale, crudul, să se grăbească și valurile răsună spintecate de vîsle. Ah, odată cu mine rămîne departe și țara mea. Nimic nu faci tu, cel ce zadarnic ai uitat de ajutorul meu. Te voi urma fără voia ta și, atîrnată de spatele încovoiat al corăbiei tale, voi fi tîrîtă de-a lungul valurilor“.

Abia a spus aceste cuvinte și a sărit în valuri; Cupidon dîndu-i puteri, ea a ajuns la vase și s-a agățat tovarășă cu sila de corăbiile gnosiene.

Cînd a văzut-o tatăl său, care acum plutea în văzduh, căci de curînd devenise vultur de mare cu aripi gălbui, s-a coborît s-o sfișie cu ciocul încovoiat. Ea, cum sta

⁹ Syrtă Mare și Syrtă Mică, golfuri ale Mării Mediterane în nordul Africii; Syrtă Mare, la nord de Tripolitania, era socotită primejdioasă pentru corăbieri.

¹⁰ Vezi nota 6 de mai înainte.

¹¹ Soția lui Minos era Pasiphae, care a născut minotaurul prin monstruozitatea ardată mai departe, împinsă fiind de Neptun din răzbunare împotriva lui Minos, care nu jertfise taurul trimis în acest scop și-l oprise pentru turmele sale.

agăţată, de teamă s-a desprins de pupă şi căzînd i s-a părut că o adiere uşoară a susţinut-o să nu o atingă apa. Au fost aripile ei. Acoperită cu pene şi schimbată în pasăre s-a numit Ciris¹², luîndu-şi numele de la părul pe care l-a furat.

Coroana Ariadnei aşezată printre astre Minos a sacrificat o sută de trupuri de tauri ca mulţumire lui Jupiter, îndată ce, coborînd din corăbii, a atins pămîntul Cretei şi a atîrnat în palat, ca podoabe, prăzile aduse.

Ura neamului său crescuse. Un monstru cu două chipuri arăta tuturora groaznica rătăcire a mamei¹³. Minos se hotărăşte să înlătore din casa sa această ruşine şi s-o închidă într-o clădire întunecoasă cu multe încăperi. Daedalus, cel mai vestit prin geniul său în arta arhitecturii, începe lucrul. Amestecă semnele care arată drumul şi face să rătăcească cel ce intră aci inducîndu-i în eroare ochii prin tot felul de cărări întortochiate. Ca Maeandru cel limpede, care se joacă prin ogoarele frigiene şi printr-o şerpuire înşelătoare curge înainte şi înapoi şi mergînd împotriva sa se întîlneşte cu undele care se întorc şi îndreptîndu-se cînd spre izvor, cînd spre mare rostogoleşte ape nesigure, tot aşa Daedalus umple de rătăcire nenumăratele cărări. Abia s-a putut întoarce el însuşi la ieşire, atît de mare era înşelăciunea clădirii. În acest labirint a închis chipul dublu de tînăr şi de taur, monstrul care de două ori se şi hrănise cu sînge acteian¹⁴, dar a treia oară şi-a găsit biruitorul între victimile sortite să-i fie aduse timp de nouă ani.

După ce cu ajutorul unei fecioare şi condus de un fir a găsit ieşirea grea şi pe care nimeni dintre cei de mai

¹² Numele de Ciris este legat în fantezia poetului de cuvîntul grecesc *keiris*, moş la păsări, care ar fi înrudit cu verbul *keirein*, a tăia, aducînd astfel aminte de şuviţa de păr tăiată din capul lui Nisus.

¹³ Pasiphae, mama minotaurului.

¹⁴ Atenienii — acteeni, cum li se mai spunea — fuseseră siliţi să dea anual cîte şapte tineri şi şapte tinere, timp de nouă ani, pentru, a hrăni minotaurul născut de Pasiphae. Theseu a eliberat pe atenienii de acest jug ruşinos faţă de Minos.

înainte n-o găsisse, îndată fiul lui Aegeus¹⁵, răpind-o pe fiica lui Minos, a dat drumul pînzelor spre Dia¹⁶, unde crudul și-a părăsit tovarășa pe acel țarm. Dar, pe cînd ea părăsită își plîngea necazurile, Bacchus i-a fost sprijin și dragoste. Și, ca să fie strălucitoare stea veșnică, a trimis-o pe cer cu o coroană luată de pe fruntea lui. Acea coroană s-a ridicat în văzduh ușor și, pe cînd zbura, pietrele prețioase s-au prefăcut pe neașteptate în stele și s-au oprit rămînînd cu chipul unei coroane în locul în care se găsește, la mijloc între constelația lui Hercule în genunchi și cea a Șarpelui.

Daedalus și Icar;
metamorfoza prepeliței

În vremea aceasta Daedalus, nemaiputînd suferi Creta și lungul exil, a fost cuprins de dorul meleagurilor pe care se născuse. Dar marea îl ținea prizonier. „Poate Minos să-mi închidă pămîntul și marea — zise el — dar desigur că cerul îmi stă deschis; pe aici voi pleca. Minos poate stăpîni totul, dar nu poate stăpîni văzduhul“.

Astfel a zis, și îndreptîndu-și gîndurile spre o artă necunoscută, a încercat să smulgă naturii legi noi. Și-a fixat cu chibzuință pene, începînd de la cele mai mici și urmînd pînă la cele mai mari, de-ai fi crezut că au crescut treptat. Așa au crescut odinioară puțin cîte puțin țevile naiului. Daedalus leagă aceste aripi la mijloc cu in și la capete cu ceară și astfel așezate le îndoaie într-o curbură ușoară, ca să imite aripile adevărate ale păsărilor. Tinărul Icar stă împreună cu el și, neștiind că-și pune la cale propria sa pieire, cu fața veselă, aci lua penele pe care vîntul le mișca de colo-colo, aci cu dege-

¹⁵ Theseu a ieșit din labirint cu ajutorul Ariadnei care, îndrăgostindu-se de el, i-a dat un ghem de ață al cărui capăt fixat la intrare i-a servit la ieșirea din labirint. După ce a ucis minotaurul, Theseu ia cu sine pe Ariadna, dar pe drum o părăsește, pentru Fedra, a doua fiică a lui Minos; pe care de asemenea o luase din Creta. Theseu era fiul regelui atenian Aegeus.

¹⁶ Dia, insulă în apropierea Cretel, poate chiar insula Naxos, cunoscută și sub numele de Dia.

tul cel mare strica ceara galbenă și jocul său împiedica lucrul minunat.

După ce priceputul meșter a făcut lucrării sale ultime pregătiri, și-a echilibrat corpul între ambele aripi și s-a ridicat în aer. A învățat apoi și pe fiu: „Să ai grijă, Icare, — a zis el — să ții drumul de mijloc prin aer. Dacă vei merge prea jos, îți va îngreua apa penele; prea sus, te va arde focul. Zboară între ele. Îți poruncesc să nu privești nici pe Bootes, sau pe Helice, nici sabia Orionului¹⁷ scoasă din teacă. Ține drumul după cum te voi călăuzi eu“.

L-a învățat apoi să zboare și i-a așezat pe umeri aripile necunoscute pînă atunci. În timpul sfaturilor și al lucrului genele bătrînului se umpluseră de lacrimi și miinile sale de părinte tremurau. Și-a sărutat fiul, sărutări pe care n-avea să i le mai dea niciodată și, înălțîndu-se cu ajutorul aripilor, a luat drumul în zbor înainte. Temîndu-se pentru tovarășul său, ca o pasăre care din înaltul cuibului și-a scos la zburat puii tineri, îl îndeamnă să-l urmeze, îl învață arta primejdioasă, își mișcă și el aripile și privește înapoi la ale fiului. Pescarul care prindea pește cu trestia tremurătoare, păstorul rezemat în bîtă, sau plugarul sprijinit pe coarnele plugului, cînd i-au văzut au rămas înmărmuriți și au crezut că sînt zei cei ce pot să ia drumul văzduhului.

Acum în partea stîngă rămăseseră Samos, Delos și Paros. În dreapta erau Lebynthos și Calymne¹⁸ cea îmbelșugată în miere, cînd copilul, lăsîndu-se în voia plăcută a unui zbor îndrăzneț, părăsi pe conducătorul său și, ispitit de chemarea cerului, se avîntă în înalt. Vecinătatea soarelui iute i-a muiat ceara miresmată, legătura penelor. Ceara s-a topit. El agită zadarnic brațele goale și fără aripi, care nu mai întîmpină rezistența aerului. Strigă mereu numele tatălui și cade în apele

¹⁷ Este vorba de constelațiile Bootes, Helice, Orion.

¹⁸ Lebynthos și Calymne, insule în apropiere de Rhodos. Daedalus și Icar, plecînd din Creta, au trecut peste Cyclade, îndreptîndu-se spre Milet, oraș pe coasta Asiei Mici.

albastre care de la el și-au luat numele¹⁹. Iar tatăl nefericit, care acum nu mai era tată, a strigat: „Icare, Icare, unde ești? În ce regiune să te gălesc, Icare?”.

Acestea zicea, când i-a zărit penele în unde. Și-a blestemat arta și a îngropat trupul fiului său în mormînt, iar pămîntul a fost numit de la numele celui îngropat.

Pe cînd punea în mormînt trupul nefericitului său fiu, dintr-un stejar rămuross l-a văzut o gălăgioasă prepeliță, care a bătut din aripi și și-a arătat prin cîntec bucuria. Singură zburătoare din neamul ei atunci, fără să mai fi fost alta ca ea înainte, și făcută de curînd pasăre, este o neîncetată imputare pentru tine, Daedale! Căci lui, necunoscînd destinele, îi dăduse sora sa pe fiul ei, copil în vîrstă de 12 ani cînd avea sufletul capabil de a învăța. Acest copil, luînd ca model spinii așezați pe spatele peștelui, a tăiat într-o lamă de fier un șir de dinți ascuțiți și a descoperit folosirea ferestrelor. El cel dintîi de asemenea a legat în același nod două brațe de fier, așa fel încît de la distanță egală unul de altul, unul stă iar celălalt se învîrtește în cerc²⁰. Daedalus invidios și-a aruncat ucenicul din vîrfurile cetății consacrate Minervei²¹, mințind că el a căzut. Dar, Pallas, protectoarea genilor l-a luat în primire și l-a făcut pasăre, acoperindu-l cu pene înainte de a ajunge jos. Puterea geniului său pătrunzător însă i-a trecut în aripi și picioare, iar numele i-a rămas cel de mai înainte²². Totuși această pasăre nu se înalță prea sus și nu-și face cuib în ramurile sau în vîrfurile arborilor. Ea zboară aproape de pămînt și-și pune ouăle în mărăcinișuri. Amintindu-și de cădere sa, se teme de înălțimi.

¹⁹ O parte a Mării Egee, ce s-a numit Marea Icarică. După legendă, trupul lui Icar a fost îngropat în insula Icaria, azi Micarla, pe coasta occidentală a Anatoliei.

²⁰ Compasul.

²¹ Athena.

²² În grecește prepeliță se spune perdix.

**Meleagru ucide mistrețul
din Calydon; Altea,
mama eroului, îi
grăbește moartea**

Obosit, Daedalus ajunsese acum în ținutul Aetnei și Cocalos²³, care se înarmase la rugămințile lui, îl luase cu generozitate sub ocrotirea sa.

Grație lui Theseu, Atena încetase de a mai plăti tributul groaznic. Templele sînt împodobite cu coroane și în ele se înalță rugăciuni războinicei Minerve, lui Jupiter și celorlalți zei, care sînt cinstiți cu jertfe de mulțumire și cu cățui de tămîie. Zvonul cel rătăcitor răspindise prin orașele Argolidei numele lui Theseu și popoarele pe care le cuprinde bogata Achaia au cerut ajutorul acestuia în marile lor primejdii. Ajutor a cerut cu rugăminți umilite și Calydonul, deși îl avea pe Meleagru ocrotitor. Pricina cererii sale era un porc mistreț, unealtă și răzbunător al dușmănoasei Diana. Căci se spune că Oeneus²⁴, pentru binefacerile unui an îmbelșugat adusese jertfă primele roade de grîu zeiței Ceres, vin lui Lyaeus²⁵ și untdelemnul de măsline blondei Minerve.

Cinstirea rîvnită, începută de agricultori, a ajuns la toți zeii; singure altarele Diane se spune că au fost trecute cu vederea, rămînînd fără tămîie. Dar și zeii sînt în stare să urască. „Nu voi lăsa fapta aceasta nepe-depsită — a zis ea —; dacă nu sînt onorată cum se cuvine nu voi rămîne și nerăzbunată“. Și cea disprețuită a trimis un mistreț ca răzbunător în ogoarele lui Oeneus. Mai mare ca taurii ogoarelor siciliene, acest mistreț nu e întrecut nici de taurii Epirului bogat în pășuni. Ochii îi scînteiază în sînge și foc, gîtul îi e țepăn și părul zbirlit, asemenea unor vîrfuri dese de săgeți. Coama îi stă ca un parapet, ca niște înalte sulii. Spuma îi curge înfierbîntată pe grumazul larg. În scrișnitul lor surd dinții îi sînt la fel cu ai elefanților de India. Din ochi îi țîșnesc fulgere. Frunzele ard sub suflarea lui. Aci el

²³ Cocalos, rege în Sicilia. Precum se vede, Ovidiu schimbă drumul lui Daedalus, făcîndu-l să ajungă în sudul Italiei.

²⁴ Oeneus, rege al Calydonului, în Etoila.

²⁵ Lyaeus, în grecește liberatorul, nume al lui Bacchus, liberator de griji.

calcă în picioare semănăturile pe cînd sînt încă verzi, aci le culcă la pămînt cînd sînt coapte, nimicind roadele lui Ceres în spice și secerînd nădejtile oamenilor, care rămîn cu plînsul. Zadarnic așteaptă aria, zadarnic așteaptă hambarele recolta nădăjduită. Sînt așternuți la pămînt strugurii grei de pe lungile vițe și de pe ramuri cad roadele măslinului cel totdeauna verde. Urgia pătrunde în turme. Nu le pot apăra păstorii și cîinii, taurii înfuriați nu pot să apere cireada. Oamenii fug și nu se socotesc în siguranță decît între zidurile orașului, pînă ce Meleagru și împreună cu el o ceată aleasă de tineri se adună din dorința de glorie. Sînt printre aceștia cei doi Tyndarizi²⁵, unul renumit în cest²⁷, iar celălalt prin calul său; Iason, constructorul primei corăbii²⁸; Theseu într-o fericită unire cu Pirithous²⁹; cei doi Thestiazi³⁰, și Lynceus, fiul lui Aphareus³¹, și repede Idas, și Caeneus³² cel odinioară femeie și crudul Leucipus, și Acastus cel viteaz la sulită, și Hippotoos, și Dryos, și Phoenix, fiul lui Amintor, și cei doi Actorizi, și Phyleus, trimis din Elida. Mai erau de asemenea Telamon, și tatăl marelui Achille, și Pheretiade, și Iolaus Hyantianul³³, împreună cu neobositul Eurytion, și neînvinsul la fugă Echion, și Lelex Narycianul, și Panopeus, și Hyleus, și crudul Hippasus, și Nestor încă începător în arme, și cei pe care Hippocoon i-a trimis din vechea Amycle, și socrul Penelopei³⁴ cu Ancaeus din Parrhasia, și înțeleptul Amphycide³⁵, și fiul³⁶ lui Oecly cel pînă aci sigur de soția sa, și eroina³⁷

²⁵ Tyndarizi, Castor și Pollux, fiii Ledei și ai lui Jupiter transformat în lebădă. Soțul Ledei era însă Tyndareus, rege în Sparta.

²⁷ Cest, vezi nota 5, Cartea V.

²⁸ Corabia argonauților.

²⁹ Pirithous, fiul lui Ixion și soțul Hippodamiei.

³⁰ Thestiazi, Plexippus și Toxeus, fiii lui Thestius, rege al Pleuronului, în Etolia.

³¹ Aphareus, rege în Messenia.

³² Metamorfoza lui Caeneus este povestită de Ovidiu în Cartea XII.

³³ Hyantianul, din Hyant, vechi nume al Boeției.

³⁴ Laerte.

³⁵ Amphycide, ghicitorul Mopsus, fiul lui Amphyr.

³⁶ Amphiaras, erou și ghicitor grec.

³⁷ Atalanta, născută la Tegea, în Arcadia, aproape de muntele Lyceu.

din Tegeea, podoabă a pădurilor Lyceului. O agrafă lucitoare îi prindea sus îmbrăcămintea. Părul îi era strâns într-un coc, fără vreo îngrijire deosebită. De pe umărul stîng îi atîrna zăngănind tolba de săgeți lucrată în fildes, și în mîna stîngă ținea arcul. Aceasta îi era gîteala. Chipul, ai putea să-l numești de fecioară la un copil, sau de copil la o fecioară.

Pe aceasta deopotrivă a văzut-o și a dorit-o eroul calydonian Meleagru, inima fiindu-i cuprinsă de flăcările ascunse ale unei iubiri la care zeii se împotriveau. „O, fericit bărbatul pe care aceasta și-l va alege de soț” — a zis el, dar timpul și rușinea nu-i îngăduie să spună mai multe, căci are o datorie mai mare de îndeplinit: lupta, care-l cheamă de grabă.

O pădure deasă cu copaci groși, nedoboriți de secure și ani, începe din cîmp și se înalță privind peste ogoare. După ce au ajuns aci bărbații, o parte au întins rețelele, o parte au dezlegat cîinii din lanțuri, iar o parte se țin pe urmele lăsate de picioare și doresc primejdia.

Era o vale scobită, unde obișnuiau să se scurgă pîraiele formate din apa de ploaie. Fundul acestei văi era acoperit de sălcii mlădioase, alge ușoare, rogoz, răchitiș și papură mică adăpostită sub trestii înalte. De aici, mistrețul întăritat se repede cu furie în mijlocul dușmanilor, asemenea trăsnetului ce țîșnește spintecînd norii. În goană așterne la pămînt dumbrava și pădurea răscolită vuieste. Tinerii strigă și cu mînă puternică țin întinse săgețile ce vibrează cu fierul lor lat. Fiara năvălește și-și face drum printre cîinii care i se împotrivesc și-i împrăstie mușcîndu-i dintr-o parte și alta, în larma de lătrături. Prima săgeată aruncată de brațul lui Echion a fost zadarnică, producînd o rană ușoară unui trunchi de arțar. A doua, dacă nu era aruncată cu putere prea mare de trimițătorul său, ai fi zis că se oprește în spațele țintit. A trecut însă pe deasupra. Cel ce o aruncase era Iason Pagasianul³⁸. „Phoebus, — zice fiul lui Amphyx³⁹

■ Iason își construisese flota la Pagasa în Thessalia.

■ Ghicitorul Mopsus

— dacă te-am cinstit și te cinstesc, fă să ating cu săgeată sigură fiara urmărită". Zeul a primit rugăciunea pe cît a putut. Mistrețul e lovit, dar fără rană. Diana scosese fierul de la săgeata zburătoare. Lemnul a ajuns fără ascuțiș. Mînia fiarei a fost ațîtată. Nu mai puțin ca un fulger s-a aprins, ochii îi scapără scînteii, din piept scoate flăcări și, precum zboară piatra aruncată de mașina de război cînd atacă zidurile sau turnurile pline de soldați, tot așa de năvalnic se năpustește mistrețul plin de venin și așterne la pămînt pe Hippalmos și pe Pelagon, care țineau aripa dreaptă. Tovarășii îi ridică. Nici Enae-simus, fiul lui Hippocoon, n-a putut evita mușcătura aducătoare de moarte: tremurînd și gata să fugă înapoi, puterile îl părăsesc și este mușcat dinapoia genunchiului.

Poate că ar fi pierit și eroul din Pylos⁴⁰, fără să mai apuce vremea Troiei. Dar, proptindu-se în sulită și făcîndu-și vînt, a sărit într-un copac care se înălța în apropiere și de aci a putut privi în siguranță pe dușmanul de care scăpase. Fiara infuriată, mușcînd cu dinții trunchiul copacului, amenință cu moartea și, furia dîndu-i puteri noi, sfîșie cu colții încovoiați coapsa fiului lui Eurytus⁴¹. Iar cei doi frați gemeni⁴², neajunși încă stele pe cer, amîndoi falnici, amîndoi călări pe cai mai albi decît zăpada, amîndoi zguduiau cu mișcări tremurătoare sulitele ale căror vîrfuri vibrau în aer. Ei ar fi rănit purtătorul de păr aspru, dacă acesta n-ar fi fugit în pădurile dese, locuri neumblate nici de cai, nici de săgeți. Telamon îl urmărește și, neprevăzător în goana lui, împiedicîndu-se de rădăcina unui arbore, cade cu capul în jos. Pe cînd îl ridică Peleus, tegeeana⁴³ a pus în coardă o săgeată și, îndoinîd arcul, a aruncat-o. Săgeata ochită atinge trupul fiarei sus sub ureche și-i roșește părul aspru de cîteva picături de sînge. Totuși Atalanta n-a fost mai bucuroasă de succesul loviturii sale decît Meleagru. Se spune că el cel dintîi a văzut, cel dintîi

⁴⁰ Nestor, fiul lui Neleus, rege în Pylos din Elida.

⁴¹ Hippasus, numit mai înainte.

⁴² Castor și Pollux.

⁴³ Tegeeana, Atalanta.

a arătat tovarășilor săi singele curs și a spus: „Vei dobîndi cîntea meritată a vitejiei“. Bărbații au roșit la aceste cuvinte; ei se îndeamnă și-și fac curaj cu strigăte, aruncînd fără nici o rînduială săgeți care în mulțimea lor se lovesc unele de altele și n-ajung la țintă.

Iată că, furios contra destinului său, arcadianul⁴⁴ înarmat cu securea cu două tășuri, zice: „Învățați cu cît sînt mai presus săgețile bărbătești de cele femeiești, o, tineri, și dați-vă înapoi în fața lucrului meu. Latoniana însăși poate să-l ocrotească cu armele sale, totuși, fără voia Dianei, el va muri de loviturile mele“.

Acestea spuse, cu ținută mîndră și cu glas puternic. Și apucînd cu amîndouă mîinile securea cu două tășuri, înălțat în vîrfurile picioarelor, o ridică deasupra capului gata de a lovi, dar fiara i-o ia înainte și, mușcîndu-l de două ori, îi sfîșie pîntecele cu dinții în locul cel mai prielnic morții. Ancaeus cade și măruntaiele îi curg afară împinse de năvala singelui, care face baltă pe pămînt.

Împotriva fiarei dușmane mergea Pirithous, amenințînd-o cu un par de vînat ce-l ținea în mîna-i puternică. „Oprește-te, o parte a sufletului meu, mai iubit decît mine însumi, — strigă la el fiul lui Aegeus⁴⁵. E îngăduit acum să stea departe vitejii. Curajul nesăbuit a fost fatal lui Ancaeus“. A zis și a răsucit sulîța grea cu vîrfurile de aramă. Bine aruncată și sigură de țintă, s-a împiedicat totuși în ramura frunzoasă a unui stejar. A aruncat și Aesonide⁴⁶ o săgeată, dar întîmplarea a făcut să nime-rească un ciine de vînătoare, să-i străpungă pîntecele și să se înfigă în pămînt. Nu tot așa este însă mîna fiului lui Oeneus⁴⁷. Aruncînd două săgeți, prima se oprește în pămînt, iar a doua în spatele fiarei. Și fără zăbavă, pe cînd mistrețul în furii se învîrtește în loc și din rană îi gîlgîie singe și spumă, cel ce l-a rănit este aproape, îi întetește turbarea și-i împlîntă în grumaz sulîța stră-

⁴⁴ Arcadianul, Ancaeus, unul dintre argonauți, originar din Arcadia.

⁴⁵ Theseu era fiul lui Aegeus, rege în Atena. Vezi și nota 15.

⁴⁶ Aesonide, Iason fiul lui Aeson.

⁴⁷ Meleagru.

lucitoare. Tovarășii izbucnesc în strigăte de bucurie, aleargă să strângă cu mâna lor mâna victorioasă și privesc cu uimire fiara uriașă zăcînd pe o mare întindere de pămînt. Nici acum nu li se pare că sînt în siguranță să se atingă de ea, dar totuși fiecare o încrustează cu sulita. Învîgătorul însuși pune piciorul pe capul ce pricinuisese atîtea morți, apoi zice: „Primește, Nonacriană⁴⁸, dreptul meu de pradă și gloria acestei victorii s-o împărțim împreună“. Și îndată îi dă înfiorătoarea piele a mistrețului cu părul zburlit și cu botul împodobit de dinți mari. Ei îi fac plăcere și darul și cel ce i-l dă. Pe ceilalți îi cuprinde necazul și toată mulțimea murmura. Dintre ei, întinzînd brațele, cu voce puternică, Thes-tiazii strigă: „Hei, femeie, lasă, nu-ți însuși onorurile noastre. Să nu te amăgească încrederea în frumusețea ta și nici că o să fie mult timp îndrăgostit de tine cel ce-ți face daruri“. Și ei îi răpesc darul, iar lui dreptul darului.

N-a putut răbda aceasta Mavorțianul⁴⁹ și, scrișnind de mînie, a zis: „Învățați, răpitori ai onoarei altuia, cît de mare e deosebirea între fapte și amenințări“. Și cu sabia, vîrsîndu-și ura, a străpuns pieptul lui Plexippus, care nu se așteptase la aceasta. Pe Toxeas, care pe de o parte ar fi vrut să-și răzbune fratele, iar pe de alta se temea de o soartă asemănătoare, nu-l lăsă să stea mult în îndoială și săgeata caldă de mai înainte o încălzi cu sîngele fratelui lui Plexippus.

Althaea⁵⁰ aducea daruri la templele zeilor pentru fiul învîgător, cînd vede că frații săi sînt aduși morți. Scoțînd un țipăt de groază, umple orașul de bocete și-și schimbă hainele de sărbătoare cu haine de doliu. Dar îndată ce află pe autorul omorului toată jalea i se potoli și se întoarse de la lacrimi la dorința răzbunării.

⁴⁸ Nonacriana, Atalanta, care era din Nonacris, oraș în Arcadia de nord.

⁴⁹ Mavorțianul, Meleagru, despre care se credea că e fiul lui Marte (Mavors, nume arhaic și poetic al lui Marte).

⁵⁰ Althaea, fiica lui Thestius, rege în Etolia. Frații Althaei erau Plexippus și Toxeas.

Era un butuc pe care, cînd fiica lui Thestius se chinuia în durerile facerii, cele trei surori⁵¹ l-au pus în foc și răsucind cu degetele firul soartei, pe care-l torceau, au zis: „Dăm același timp de viață lemnului și ție, o, cel de curînd născut“. După ce au rostit această profeție, zeițele au ieșit. Mama a smuls din foc lemnul ce ardea și l-a stins cu apă. Mult timp îl ținuse ascuns în fundul unui altar și, păstrîndu-l, îi păstrase viața ta, tinere Meleagru! Mama îl scoase, porunci să se aducă găteje și puse sub ele focul nemilos. Apoi de patru ori încercînd să pună lemnul în flăcări, de patru ori și-a stăpînit mîinile. Se luptă în sufletul ei mama și sora. Două nume îi trag inima în două părți deosebite. Adesea fața îi pălea de teama crimei ce avea să facă. Adesea minia fierbînd îi injecta ochii. Aci pe fața ei se citeau amenințări, aci puteai crede că e copleșită de milă și, pe cînd pornirea furiei îi usca ochii, alte lacrimi le luau locul celor de mai înainte. Ca o corabie pe care vîntul o împinge într-o parte și valul în alta, stăpînită de două puteri potrivnice și supunîndu-se nesigură amîndurora, tot astfel Thestiana rătăcește între simțăminte îndoielnice și pe rînd lasă minia și, lăsînd-o, o ațîță iarăși. Îclină totuși să fie mai bună soră decît mamă și, ca să potolească cu sînge umbrele singelui, este pioasă prin împietate. Cînd focul aducător de nenorocire era în toi, ea zice:

„Acest foc va arde măruntaiele mele“. Și cum ținea cu mîna blestemată lemnul fatal, s-a oprit în fața altarului funerar și a zis: „Întreite zeițe ale răzbunării, Eumenide, întoarceți-vă fețele voastre spre crudele sacrificii. Răzbun o crimă și fac o crimă. Trebuie ispășită moartea cu moarte. Trebuie adăugată crimă la crimă, înmormîntare la înmormîntare. Să piară casa nelegiuită sub greutatea nenorocirilor sale. Oare se va bucura fericitul Oeneus de victoria fiului său și Thestius va fi fără copii? Mai bine veți plînge amîndoi. Voi, suflete ale fraților mei de curînd plecați în lumea cealaltă, în-

⁵¹ Celel trei surori, *Parcele*, vezi nota 41, Cartea V.

telegeți datoria mea, primiți jertfa scump plătită, nenorocită mlădiță a pîntecelui meu. Vai de mine! Ce sînt împinsă să fac? Frați, iertați pe o mamă. Mîinile îmi lipsesc pentru crima începută. Mărturisesc că el a meritat să piară, dar nu mă lasă inima ca eu să-i aduc moartea. Așadar va rămîne nepedepsit și victorios și, viu și mîndru de succesul său, va avea împărăția Calydonului? Voi, umbre reci, veți rămîne o mîină de cenușă? N-o pot răbda. Să piară criminalul, el să tîrască cu sine speranța tatălui său și a domniei și ruina patriei. Dar unde este sufletul de mamă? Unde sînt acum simțămintele de dragoste ale părinților și chinurile sarcinii purtate timp de nouă luni? O, de-aș fi răbdat de la început să se mistuie în întregime lemnul în foc și cu el viața ta! Ai trăit datorită mie, acum vei muri datorită ție. Primește răsplata faptei tale și dă înapoi sufletul dat de două ori, o dată la naștere și a doua oară cînd am scos din foc lemnul. Sau trimite-mă în mormîntul fraților mei. Doresc răzbunare și n-o pot înfăptui. Ce să fac? Doar îmi sînt înaintea ochilor rănile fraților mei și imaginea unei crime atît de înfiorătoare. Dar numele și dragostea de mamă îmi frîng inima. Nenorocita de mine! Veți învinge rău, dar învingeți, frați. Numai că eu, care vă voi da satisfacție, vă voi urma și eu“.

Astfel vorbi și întorcînd capul, cu mîna tremurîndă aruncă în mijlocul focului lemnul aducător de moarte. Fie că a gemut, fie că a părut că scoate gemete, lemnul a fost cuprins de flăcările oarbe și a ars. Departe și fără să știe, în acel foc arde Meleagru și simte că măruntaiele îi sînt mistuite de flăcări nevăzute, dar își stăpînește marile dureri prin curaj. Este mîhnit totuși că îl răpune o moarte lașă și fără sînge și numește fericite rănile lui Ancaeus. Cu gemete și cu glasul cel din urmă cheamă pe bătrînul său tată, pe frate, pe dragile-i surioare, pe tovarășa de pat, poate și pe mamă. Focul și durerea cresc și iarăși se potolesc, apoi se sting, iar sufletul încetul cu încetul ia drumul văzduhului și cenușa albă îi acoperă trupul făcut cărbune.

Mîndrul oraș Calydon este în doliu. Tineri și bătrîni

plîng, oamenii de rînd și frunțașii gem și mamele calydoniene jelesc pe malurile Evenului cu părul despletit. Tatăl căzut la pămînt își umple de praf părul cărunt și fața de bătrîn, blestemîndu-și amarul vieții îndelungate. Cît despre mamă, mina părtașă la groaznica faptă i-a adus ispășirea, căci și-a spintecat măruntaiele cu pumnalul. Chiar dacă mi-ar fi dat zeii o sută de guri cu vorbe răsunătoare și destul talent și toată inspirația muzelor Heliconului, n-aș putea exprima prin cuvinte jalea nenorocitelor lui surori. Nemaigîndindu-se la frumusețe, își lovesc piepturile îndurerate. Cît timp trupul nu e pe rug îmbrățișează și încălzesc trupul lui Meleagru și-l sărută și după ce l-au pus pe rug.

După ce ajunge cenușă, strîng la piept cenușa adunată și zac întinse la pămînt, îmbrățișînd piatra pe care e scris numele lui, udîndu-i numele cu lacrimi. Fiica Latonei, saturată în sfîrșit de nenorocirea casei lui Parthaon⁵² făcîndu-le să le crească pene pe corp, le ridică în aer pe toate, în afară de Gorge și nora nobilei Alcmene⁵³. Cu brațele acoperite cu lungi aripi și cu gura devenită cioc tare, astfel schimbate în păsări, ele străbat văzduhul.

Naiadele, schimbate în În vremea aceasta Theseu, după
insule numite Echinade ce dusesse la bun sfîrșit truda
la care luase parte alături de to-
varășii săi, mergea către cetatea lui Erechteus, ocrotită de Tritoniana⁵⁴. Achelous, umflat de ploaie, i-a închis drumul și l-a făcut să întîrzie. „Intră în casa mea, ilustre Cecropid, — îi zise acesta — și nu te expune undelor mele lacome. Ele obișnuiesc să ducă la vale birne puternice, și să prăbușească cu mare vuiet stînci, rostogolindu-le. Am văzut cum sînt tîrîte cu oi cu tot staulele din vecinătatea malurilor și n-a folosit nici vitelor puterea, nici cailor iuțeala. Multe trupuri tinere a înghițit

⁵² Oeneus era fiul lui Parthaon.

⁵³ Nora Alcmenei era Dejanira, soția lui Hercule.

⁵⁴ Tritoniana, zeța Minerva; vezi nota 1, Cartea VI. Erechteus, rege în Atena.

acest șuvoi în vârtejurile lui, cînd zăpezile s-au topit pe munte. Pînă să-și regăsească riul malurile obișnuite, pînă să-și ia în albia sa mers ușor, este mai bine să te odihnești“.

Aegide⁵⁵ a primit. „Mă voi folosi, Achelous, de casa și de sfatul tău“ — i-a răspuns el. Și s-a folosit de amîndouă. A intrat în locuința construită din piatră spongioasă și din calcar tare. Pămîntul umed era acoperit cu mușchi moale. Tavanul era boltit din cochilii de diferite culori. Hyperion⁵⁶ ajunsese la ziua jumătate cu lumina sa. Theseu și tovarășii săi iau loc pe paturi. Aici se așază Ixionide⁵⁷, dincoace Lelex, eroul din Troezenze cu părul rar și cărunt împrăștiat pe tîmple, și ceilalți pe care riul acarnanienilor îi găsisese vrednici de o astfel de cinstire, fiind foarte bucuros de un atît de mare oaspe. Îndată, nimfele cu picioarele goale au așezat mesele de ospăț.

După ce au terminat cu mîncările, au pus vin în pahare de cristal. Atunci marele erou, privind marea ce se întindea sub ochi, a zis:

„Ce loc este acela? — și a arătat cu degetul. Spune-mi ce nume poartă insula aceea, cu toate că se văd mai multe decît una?“

„Ce se vede nu este o singură insulă, răspunse riul, sînt cinci, dar depărtarea împiedică deosebirea lor. Și ca să te miri mai puțin de răzbunarea Dianei, îți spun că acestea au fost mai înainte naiade. După ce au jertfit zece juninci, au chemat la ospăț pe toți zeii cîmpului la petrecerea lor sărbătorească, uitînd de mine. M-am umflat de mînie și, cît pot să vin de mare cînd mă înfurii, atît mă făcusem. Deopotrivă de năvalnic cu sufletul și valurile, am despărțit păduri de păduri și ogoare de ogoare, și am rostogolit în noianul de ape cu loc cu tot nimfele care abia atunci, în sfîrșit, și-au adus aminte de mine. Valurile mele și ale mării au

⁵⁵ Aegide, Theseu, fiul lui Aegeu.

⁵⁶ Hyperion, soarele, numit astfel după tatăl său Hyperion.

⁵⁷ Ixionide, Pirithous, fiul lui Ixion.

sfirtecat pământul și l-au împărțit în mijlocul undelor în atâtea insule Echinade cite vezi. Dacă totuși te uiți mai departe, iată că dincolo de ele se vede o altă insulă dragă mie. Corăbierii o numesc Perimele. Pe aceasta am iubit-o, răpindu-i dreptul de a se numi fecioară. Tatăl ei, Hyppodamas, n-a putut-o ierta și a aruncat-o de pe o stîncă în adînc pe fiica sa pentru a o ucide. Am primit-o în brațe și, ținînd-o deasupra valurilor, am zis: «O, purtător al tridentului, tu, căruia îți este sortită domnia apelor, împărăție ce urmează în al doilea rînd după cer, tu, spre care alergăm și unde ne oprim toate rîurile sfinte, vino și ascultă cu bunăvoință, Neptune, rugăciunile mele. Eu sînt vinovat de suferințele celei pe care o port cu mine. Dacă ar fi blînd și înțelegător, dacă ar fi mai puțin neîndurat Hyppodamas, ar trebui să-i fie milă de fiica lui și să ne ierte. Dă ajutor, Neptun, aceleia pe care cruzimea părintească a scufundat-o în valuri. Dă un loc, sau să fie ea însăși loc, pe care să-l îmbrățișez cu valurile mele!». Regele mării a dat din cap și a mișcat toate valurile ca semn al încuviințării sale. Nimfa s-a speriat. Înota totuși și eu susțineam pieptul înotătoarei, ce zvîcnea de mișcări repezi. Pe cînd o țineam cu mîinile, am simțit că tot corpul i se întărește, iar pîntecele i se ascunde înconjurat de pămînt. În timp ce îi vorbeam, pămînt proaspăt i-a acoperit membrele în înotul lor și schimbîndu-și trupul a devenit insulă“.

Philemon și Baucis După aceasta, rîul a tăcut. În-timplarea minunată mișcase pe toți. Fiul lui Ixion⁵⁸ rîde de cei ce o credeau adevărată și, cum era disprețuitor și cu minte năstrușnică, a zis: „Spui născociri și socotești prea puternici pe zei, Ache-lous, dacă crezi că ei pot da sau lua chipurile ființelor“.

Toți au rămas înmărmuriți și n-au aprobat asemenea cuvinte. Înaintea tuturor, Lelex, înaintat în vîrstă și minte, astfel a grăit: „Puterea cerului e mare și nu are margini și dacă au voit ceva zeii s-a și înfăptuit. Ca

⁵⁸ Pirithous, pedepsit, ca și tatăl său Ixion, la chinuri veșnice în infern, pentru împietate față de zei.

să te îndoiești mai puțin de acestea, iată se înalță pe colinele frigiene un stejar lângă un tei, într-un loc înconjurat de un mic zid. Eu însumi am văzut acest loc, când Pittheus m-a trimis în ținuturile lui Pelops⁵⁹, în care domnea altădată tatăl său. Nu departe de acel loc este un lac, odinioară pământ locuit, acum apă cu multe lișițe și pescăruși de baltă. Pe aceste meleaguri a venit Jupiter în chip de muritor și împreună cu el purtătorul de caduceu Atlantide⁶⁰, care și el își lăsase aripile. La o mie de case s-au dus cerînd găzduire, dar o mie de case au rămas cu ușile zăvorâte înaintea lor. Doar una singură i-a primit. Mică și acoperită cu stuf și papură de baltă, în ea locuiesc pioasa bătrînă Baucis și Philemon, la fel de bătrîn ca și ea, uniți din anii tinereții. În acea colibă au îmbătrînit și mărturisindu-și sărăcia au făcut-o mai ușoară, suportînd-o cu înțelepciune. N-ai să cauți acolo stăpîni și slugi; în toată casa sînt doar ei doi. Ei sînt care poruncesc și care se supun.

Cînd locuitorii cerului au ajuns la casa umilă și au intrat pe ușa mică, aplecîndu-și capetele, bătrînul i-a poftit să se odihnească pe un pat pe care Baucis cu îngrijire a întins un așternut țărănesc. Aceasta scormonește cenușa caldă de pe vatră, ațîță focul pe care-l învelise de cu seară și-l aprinde cu frunze și coji uscate, suflînd în el cu puterea ei slabă de bătrînă. Aduce așchii de tot felul și surcele pe care le avea strîpse lângă casă, le frînge mărunt și le pune sub un mic ceaun de aramă. Curăță de foi legumele pe care bătrînul le culesese din grădina brăzdată de șanțuri pentru udat. El ridică cu o furcă cu două coarne o coastă de porc uscată ce atîrna de o grindă înnegrită și din coasta de mult timp păstrată taie o parte mică și după ce o taie o frăgezește în apă fiartă. Între timp, înșeală vremea vorbind și fac să nu se simtă zăbava. Era acolo un ciubăr de fag cu toarta atîrnată într-un cui. E umplut cu apă caldă și în el

⁵⁹ Pelops, tatăl lui Pittheus, înainte de a stăpîni Peloponesul, a domnit în Frigia, numită azi ținuturile lui Pelops.

⁶⁰ Atlantide, Mercur, nepotul lui Atlas.

iși spală picioarele oaspeții⁶¹. În mijlocul casei e un pătuc acoperit cu alge moi, cu scîndurile și picioarele de salcie. Aștern pe deasupra velințe pe care nu obișnuiseră să le pună decît în zile de sărbătoare. Dar și acest așternut era simplu și vechi, cum se cuvenea pentru o laviță de salcie. Zeii s-au așezat pe ea. Bătrîna cu mînele sumese și tremurînd de anii cei mulți, pune masa, dar al treilea picior al mesei era mai scurt. Cu un ciob de oală pus dedesubt l-a făcut deopotrivă cu celelalte.

După ce astfel i-a înlăturat înclinarea, așezînd-o bine, a frecat-o cu izmă verde. Așază pe ea două culori diferite din roadele neprihănitei Minerve⁶², și coarne de toamnă păstrate în drojdie de vin, și cicoare, și hrean, și caș, și ouă coapte în spuză. Toate vasele erau de pămînt. Apoi aduce un vas de vin tot din argilă și pahare făcute din fag și unse cu ceară gălbuie pe unde sînt scobite.

Nu trece mult și sînt aduse mîncările calde de la foc și iarăși vin ce n-avusese timp să se învechească și fac loc felului al doilea de bucate. Urmează, în coșuri deschise, nuci, smochine amestecate cu curmale, prune, mere cu parfumul lor și struguri purpurii culeși de pe vițe. În mijlocul mesei este un fagure alb. Peste toate acestea s-a așternut voia bună și nu o inimă chircită sau nepri-mitoare.

Între timp, de cîte ori scoteau din vase vin, vedeau că se umple din nou și crește din nou vinul de la sine. Minunați de această faptă nemaivăzută, Baucis și Philemon se spăimîntă și, ridicînd mîinile către cer, temători, aduc rugăciuni, cerînd iertare pentru masă și pentru pregătirile simple.

Mai era doar o gîscă, pază a micii colibe, pe care stăpîinii se pregăteau s-o taie pentru zeii oaspeți. Cu aripi repezi ea obosește pe bătrîinii greoi și le scapă

⁶¹ Din cauza drumurilor lungi, în antichitate era o primă datorie a gazdelor aceea de a pune la îndemîna drumeștilor apă caldă pentru spălatul picioarelor; uneori, în semn de deosebită cinstire, gazdele înșeșt spălau picioarele oaspeților.

⁶² Măslîne; la întemeierea orașului Atena, Minerva a făcut cetăți ca dar măsline.

mereu, pînă ce fuge chiar la zei. Cei de sus au oprit să fie tăiată. „Sîntem zei, au zis ei, și nelegiuirea vecinilor voștri își va lua pedeapsa meritată. Voi veți fi cruțați de nenorocirea lor. Părăsiți îndată casa voastră, luați-vă după noi și urmați-ne în vîrfurile muntelui”.

Amîndoi se supun și, proptiți în toiag, se silesc să suie pe lungul urcuș.

Erau departe de vîrfurile muntelui ca la o aruncătură de săgeată. Și-au întors privirile și-au văzut casele celelalte înghițite de lac. Numai coliba lor rămăsese. Pe cînd se minunau de acestea, pe cînd deplîngeau soarta vecinilor lor, casa lor, mică chiar și pentru ei doi, se transformă în templu. În locul furcilor au apărut coloane. Acoperișul se face de aur, curtea se acoperă de marmură, ușile par sculptate și toată casa strălucește de aur.

Pe cînd Saturnianul rostește aceste cuvinte cu gură domoală: „Spuneți, bătrîne drept și femeie vrednică de dreptul tău soț, ce dorințe aveți?”, Philemon, după ce a vorbit cîteva cuvinte cu Baucis, a împărtășit hotărîrea lor zeilor: „Cerem să fim preoți și să îngrijim altarele voastre. Fiindcă am trăit toată viața în înțelegere împreună, să murim amîndoi odată și nici eu să nu văd mormîntul soției, nici ea să nu fie nevoită să mă înmormînteze pe mine”. Dorința le-a fost îndeplinită. Au fost îngrijitorii templului tot restul vieții.

Istoviți de bătrînețe și vreme, odată, cum stăteau în fața templului sfînt și povesteau întîmplarea minunată a acestui loc, Baucis a văzut pe Philemon înfrunzind și bătrînul Philemon pe Baucis de asemenea acoperindu-se de frunziș. Din frunțile lor reci s-a înălțat cîte un vîrf de copac și, cît au putut, și-au adresat cuvinte unul altuia. „Adio, o soț, o soție!”, au zis amîndoi deodată și la amîndoi deodată gura li s-a acoperit cu frunzișul crenșurilor. Pînă astăzi locuitorii thynieni⁶³ arată acolo trunchiurile care unul lîngă altul au înlocuit cele două corpuri.

⁶³ Thynieni, locuitorii din țara lui Thynos, erau din Bithynia, considerată ca o parte a Frigiei.

Acestea mi le-au povestit niște bătrâni vrednici de crezare, căci n-aveau de ce să mă amăgească. Am văzut acești copaci cu ghirlande atârinate de ramuri și adăugînd și eu altele, am zis: «Zei au grijă de cei pioși și cei ce au cîstit trebuie să fie cîstiți»⁶⁴.

**Proteu și Metra;
împietatea și pedeapsa
lui Erysichthon**

Lelex terminase de vorbit. Povestea și povestitorul minunaseră pe toți, mai ales pe Theseu, care voia să audă faptele minunate ale zeilor. Sprijinit în cot, rîul Calydonului îi vorbește cu astfel de cuvinte: „Sînt, o viteazule, unii al căror chip s-a schimbat o dată și au rămas în această formă nouă pentru totdeauna. Sînt însă alții, cărora le-a fost dat să treacă prin mai multe chipuri, ca tine de pildă, Proteu⁶⁴, locuitor al mărilor ce înconjoară uscatul. Căci pe tine te-am văzut aci tînăr, aci leu sau mistreț furios, aci balaur de care oamenii n-ar fi îndrăznit să se apropie, sau cu coarne te făceai îndată taur. Adeseori puteai să pari piatră și adeseori arbore. Uneori, imitînd fața apelor limpezi, erai fluviu, alteori foc potrivit apei.

Nu mai puțină putere are fiica lui Erysichthon, soția lui Autolycus⁶⁵. Tatăl acesteia disprețuia pe zei și nu le aducea nici o cîstire de bună mireasmă pe altare. Se spune că el a profanat chiar pădurea lui Ceres cu securea, îndrăznind să lovească cu fierul nelegiuit străvechii arbori.

Între aceștia se înălța un stejar mare și bătrîn, el singur fiind ca o pădure. Mijlocul îi era încins cu panglici și ghirlande și tăblițe de amintire, dovezi ale rugăciunilor de mulțumire față de zeiță. Adesea sub acesta driadele au făcut hore de sărbătoare, adesea luîndu-se de mîini i-au încercuit trunchiul, cincisprezece brațe cuprinzîndu-i circumferința, și el se ridica deasupra pădurii cît aceasta se ridica peste ierburile ce creșteau dedesubt.

⁶⁴ Proteu, fiu al lui Neptun și al zeiței Tethys, celebru prin metamorfozele sale.

⁶⁵ Autolycus, fiu al lui Mercur (și dunic, după mamă, al lui Ulysse), vestit prin hoțiile sale.

Totuși, fiul lui Triopas⁶⁶ nu și-a abătut securea de la acest arbore. El a poruncit servitorilor să taie copacul sfânt și, cînd i-a văzut că șovăie, nelegiuitul, smulgînd securea de la unul din ei, le-a adresat aceste cuvinte: „Nu numai de-ar fi drag zeiței, dar chiar de-ar fi el zeița însăși, tot va atinge pămîntul cu vîrfu-i verde“. Astfel a zis și, pe cînd îl lovea puternic în coastă cu tăișul securii, stejarul sfînt a tremurat și a gemut. Ghinzile și frunzele au început să pălească, ramurile să se veștejească. Iar cînd mîna nelegiuită a făcut cu securea tăietură în trunchi, din scoarța despicată a curs sînge, nu altfel decît la taurul voinic, cînd cade victimă pe altar cu sîngele țîșnindu-i din gîtul înjunghiat. Toți rămaseră înmărmuriți. Numai unul dintre ei îndrăznește să împiedice nelegiuirea și să oprească securea criminală. Thessalianul privi spre acesta și, adresîndu-i cuvintele: „Ia-ți răsplata cugetului tău pios“ — întoarce securea de la arbore spre bărbat și-i taie capul. Apoi continuă să taie arborele. Atunci dinăuntru lemnului s-a auzit o voce, care a vorbit astfel: „În acest lemn sînt eu, nimfa cea mai dragă lui Ceres. Murind, profetesc că-ți vei lua pedeapsa faptelor tale, ca răzbunare a morții mele“. El continuă totuși crima. În sfîrșit, slăbit de nenumărate lovituri și tras cu frînghii, arborele se prăbușește așternînd la pămînt întreaga pădure cu marea lui greutate.

Surorile driade, înmărmurite de paguba pădurii și a lor, se duc toate plîngînd în haine de doliu la Ceres și cer pedeapsirea lui Erysichthon. Prea frumoasa zeiță ascultă și, mișcînd capul în semn că primește rugăciunea lor, zguduie ogoarele încărcate de roade grele. Ea pune la cale un fel de pedeapsă vrednică de plîns, — dacă ar merita să fie plîns de cineva pentru faptele sale — și anume: să-l sfișie o foame îngrozitoare. Dar fiindcă nu poate să meargă la zeița foamei, căci destinele nu-i îngăduie lui Ceres să se întîlnească cu foamea, cheamă pe o nimfă oreadă⁶⁷ și-i spune aceste cuvinte: „Este un

⁶⁶ *Erysichthon*, fiul regelui *Triopas*, din *Thessalia*.

⁶⁷ *Nimfele oreade*, divinități ale munților.

loc pe țărmurile îndepărtate ale înghețatei Sciții, pământ trist, pustiu, fără roade, fără arbori. Acolo locuiește Frigul amorțitor și Paliditatea și Tremurul și Foamea flămândă. Spune-i acesteia din urmă să meargă și să intre în măruntaiele criminale ale nelegiuitului și nici un belșug să nu o învingă și în luptă să întreacă puterile mele. Ca să nu te înspăimînte lungimea drumului, ia carul și balaurii mei pe care îi vei conduce cu frîiele prin văzduh“. Și i l-a dat.

Zburînd pe deasupra norilor cu carul, nimfa ajunge în Sciția și oprește balaurii pe virful înghețat al muntelui numit Caucaz. Caută Foamea și o vede într-un cîmp pietros smulgînd cu unghiile și cu dinții firele rare de iarbă. Părul îi era zburlit, ochii duși în fundul capului, fața palidă, buzele albe și respingătoare, dinții negri și cariați, pielea-i era zbîrcită și prin ea i se vedeau măruntaiele. Oasele ieșeau uscate pe spinarea încovoiată și la șolduri în loc de pîntece avea golul pîntecelui, pieptul credea că-i stă atîrnat și că numai coastele îl țin de șira spinării. Slăbiciunea îi mărise încheieturile, nodurile genunchilor erau enorme și călciele păreau peste măsură de lungi.

Cînd a văzut-o de departe, căci n-a îndrăznit să se apropie de ea, nimfa i-a spus dorințele zeiței zăbovind puțin pentru aceasta și, deși abia venise acolo, deși s-a oprit și a stat la distanță, parcă a și simțit fiorii foamei. A întors repede balaurii, conducîndu-i cu frîiele, și a pornit-o înapoi spre Haemonia. Foamea, potrivnică totdeauna lui Ceres, de data aceasta îi ascultă dorințele. Se încredințează vîntului care o duce prin văzduh la casa lui Erysichthon, intră de-a dreptul în dormitorul nelegiuitului și, cum el era cufundat într-un somn adînc, căci era noapte, îl îmbrățișează cu amîndouă aripile, se apropie de gura bărbatului și-i suflă pe gît și-n piept respirarea ei, împrăștiindu-i foamea în măruntaie. Indesplinindu-și însărcinarea, părăsește acest ținut roditor și se întoarce în casele ei pustii și în peșterele-i sterpe.

Pînă acum un somn liniștit mîngîia cu aripi blînde pe Erysichthon. Incepe să viseze mese întinse. Mișcă din

gură și dinții i se obosesc zadarnic. Înghite în sec o mîncare nevăzută și în loc de bucate mestecă aer. Cînd se trezește, pofta de mîncare e groaznică și-i stăpînește cu furie gîtul lacom și golurile măruntaielor. Fără zăbavă cere ce crește pe mare, pe pămînt și-n aer și după ce mănîncă, se plînge de foame. La masă cere mîncări peste mîncări și ce-ar fi destul pentru un oraș, sau pentru un popor întreg, lui singur nu-i ajunge. Cu cît vîră mai multe în stomac, cu atît vrea mai mult. După cum marea primește riuri de pe tot pămîntul și nu se satură și ar mai putea primi și alte ape, și după cum focul cel lacom niciodată nu refuză hrana și arde bușteni fără număr și cu cît i se dă mai mult cu atît cere mai mult și este mai lacom, tot astfel gura necredinciosului Erysichthon primește și cere totodată. Orice hrană îi cere altă hrană și totdeauna mîncînd este nesătul de mîncare.

Toată avuția părintească i-o înghițise prăpastia stomacului său adînc, dar rămăsese tot nepotolită îngrozitoare lui foame și flăcările pîntecelui ardeau cu furie.

După ce i s-a dus în stomac toată averea, îi mai rămăsese o fiică, vrednică de un altfel de tată. Nemai-avînd altceva, își vinde fiica. Aceasta, în mîndria ei, refuză să urmeze stăpînul și, întinzînd amîndouă mîinile spre marea din apropiere, zice: „Răpește-mă de la stăpîn, tu cel ce mi-ai răpit fecioria“. Neptun i-o răpise. El îi ascultă rugăciunea și, deși abia apucase s-o vadă noul ei stăpîn, îi schimbă chipul și o preface în bărbat, dîndu-i înfățișare de pescar. Stăpînul văzînd-o, zice: „O, tu mînui-tor de trestie, care ascunzi un cîrlig de undiță într-o rîmă mică, marea să-ți fie liniștită, să ai pești în apă și să nu simtă ei cîrligul undiței, decît cînd sînt prinși. Spune-mi unde e fata care adineauri stătea aici pe țarm îmbrăcată sărăcăcios și cu părul despletit, căci am văzut-o stînd aici și mai departe nu i se văd urmele“.

Ea vede că zeul a ajutat-o și, bucurîndu-se că e întrebată despre ea, astfel răspunde celui ce o întreabă: „Oricine ești, iartă-mă, dar în nici o parte nu mi-am întors privirile de la undiță; am stat nemișcat, atent la treaba mea. Și, ca să nu te mai îndoiești, să nu-mi ajute

zeul mării la pescuit dacă nu-i adevărat că de mult nimeni n-a stat pe acest țărm, nici vreo femeie, afară de mine". Stăpînul a crezut și, călcînd nisipul, a plecat înapoi păcălit, iar ea și-a recăpătat chipul de mai înainte. Cînd a înțeles că fiică-sa își poate schimba chipul, tatăl a vîndut-o pe Triopeida⁶⁸ și altor stăpîni. Dar ea cînd cal, cînd pasăre, cînd cerb, cînd juncă, îndată pleca și aducea astfel hrană nesăturatului ei părinte.

Totuși, după ce urgia foamei l-a făcut să cheltuiască tot ca să dea mereu hrană nenorocitei boli, el a început să-și sfișie trupul cu dinții și-și hrănea nenorocitul foamea mîncîndu-și propriul său corp.

Dar ce să mai pierd vremea cu exemplele altora? Chiar mie, o tineri, mi s-a dat puterea de a-mi schimba corpul în forme noi. Numărul acestora însă este limitat. Căci cînd sînt ceea ce mă vedeți acum, cînd mă schimb în șarpe, cînd mă fac, cu coarne puternice, conducător de turmă. Am păstrat coarnele cît am putut. Precum vezi, acum fruntea mea într-o parte n-are un corn din cauza unei săgeți". Gemete urmară după aceste cuvinte.

⁶⁸ Triopeida, Metra, fiica lui Erysichthon și nepoata lui Triopas.

CARTEA IX

Achelous, învins de Hercule; cornul abundenței

Eroul fiu al lui Neptun¹ tocmai întreabă de ce geme și cum și-a ciuntit fruntea, când râul ce udă Calydonul², al cărui păr neîngrijit este încoronat de trestii, îi vorbește astfel:

„Îmi ceri ceva dureros. Căci care învins ar vrea să-și amintească de luptele sale? Le voi povesti totuși pe rînd. N-a fost atît de rușinoasă înfrîngerea, cît a fost de onorabilă lupta și un învingător atît de mare îmi dă mîngîiere. Poate că ți-a ajuns la urechi numele Dejanirei. Pe vremuri fecioară foarte frumoasă, a fost pricină de nădejde și gîlceavă pentru mulți pețitori. Numărîndu-mă printre aceștia, cînd am mers la palatul tatălui ei, am zis: «Primește-mă ca ginere, fiu al lui Parthaon».

La fel a spus și Alcide³. Ceilalți pețitori s-au retras în fața noastră. El se lăuda că aduce pe Jupiter ca socru al Dejanirei și adăuga faima muncilor poruncite de mama sa vitregă, toate duse la bun sfîrșit. La rîndu-mi, am socotit că e rușinos ca un zeu să cedeze unui muritor. El nu era încă zeu. «În mine, am spus eu, vezi pe regele apelor ce curg cu mersul lor cotit prin regatul tău. Nu

¹ Theseu, după o legendă, era fiul lui Neptun; vezi și nota 55, 'Cartea VIII.

² Rîul Achelous.

³ Alcide, Hercule, fiul Alcmenei și nepot al lui Alceu.

sînt venit la tine ca un ginere străin de aceste ținuturi, ci voi fi parte din poporul tău și din regatul tău⁴. Iar-tă-mă că pe mine regeasca Junona nu mă urăște și nu mi-a poruncit să îndeplinesc nici o muncă. În legătură cu faptul că tu te lauzi că ești fiul Alcmenei, iată, ori Jupiter nu-ți este tată adevărat, ori, de-i adevărat, aceasta s-a întîmplat printr-o crimă. Cauți un tată în adulterul mamei. Alege: îți convine mai bine ca Jupiter să fie un tată presupus, sau să te fi născut printr-un adulter?» Pe cînd eu spuneam acestea, el mă privea pieziș și, nemai-putîndu-și stăpîni mînia aprinsă, a răspuns: «Mie mi-e mai îndemînică dreapta decît limba. Să înving eu prin luptă, iar tu învinge prin vorbă».

Atît vorbește și înaintează furios. După ce spusese lucruri atît de mari, mi-a fost rușine să dau înapoi. Am aruncat de pe corp haina verde, am întins brațele, am adus mîinile la piept și am așteptat gata de luptă. El ia cu mîinile nisip și-l aruncă pe mine. La rîndu-mi, fac la fel și corpul i se îngălbenește de pulbere. Îmi prinde cînd gîtul, cînd picioarele, care se mișcă repede, de ai crede că mă apucă și mă strînge din toate părțile. Pe mine mă apăra greutatea și zadarnic eram atacat, ca și stîncă pe care o lovesc cu mare freamăt valurile, iar ea rămîne neclintită prin așezarea sa. Ne despărțim puțin și iarăși pornim la luptă siguri de mișcările noastre și hotărîți să nu dăm înapoi. Picioarul meu era lipit de piciorul lui, pieptul aplecat înainte, cu degetele îi încleștam degetele lui și cu fruntea îi apăsam fruntea. Nu altfel am văzut luptîndu-se între ei taurii puternici cînd prețul luptei lor este cea mai frumoasă soție din toată poiana de pășune. Cireada privește și se teme, neștiind pe cine-l așteaptă răsplata unei mari victorii.

De trei ori s-a silit Alcide, fără izbîndă, să respingă de la sine pieptul meu care-i sta împotrivă. A patra oară s-a smuls din îmbrățișare, și-a liberat brațele din încleș-

⁴ *Achelous izvora din munții Pindului și despărțea Etolia, în care domnea Oeneus, tatăl Dejanirei, de Acarnania, provincie grecească la sud de Epir. Vezi și nota 45, Cartea V.*

tare și, împingîndu-mă cu o mină — sînt sigur că mărturisesc adevărul — m-a întors într-o clipă și s-a lăsat cu toată greutatea pe spatele meu. Dacă mă credeți — căci nu-mi caut glorie spunînd născociri — mi se părea că am în spinarea mea un munte. Astfel abia am putut să-mi desfac brațele pe care sudoarea curgea șiroi, abia mi-am slobozit pieptul din încheștare, și el m-a înșfăcat din nou, nedîndu-mi timp să-mi refac puterile, căci gîfiam din greu. Mă apucă de gît. Atunci, în sfîrșit, am atins pămîntul cu genunchiul și am mușcat nisipul cu gura. Mai slab în puteri, îl înșel totuși prin șiretlicurile mele și scap de dușman, prefăcîndu-mă într-un șarpe lung.

Cînd mi-am îndoit corpul în inele mlădioase și mi-am mișcat cu șuier înfiorător limba crestată în două, Tirintianul a rîs bătîndu-și joc de înșelătoria mea. «Plăcerea mea din leagăn era să înving șerpi, zise el, și dacă învingi pe alți balauri, Achelous, cîți ca tine trebuie pentru a se măsura cu hidra din Lerna?»⁵ Acela renăștea din rănile sale și din cele o sută de capete nu i-am tăiat nici unul fără să-i apară în loc alte două. Pe această hidră, din sîngele căreia ieșeau viperele ca mlădițele, eu am învins-o și, învinsă, am ucis-o. Ce crezi că vei face tu care, schimbat în șarpe, te ascunzi sub un chip împrumutat și folosești arme străine?»

Astfel zise și-mi aruncă pe grumaz lanțul degetelor sale. Mă înăbușeam, ca și cum beregata mi-ar fi fost prinsă într-un clește și mă luptam să-mi scot gîtul din mîinile lui puternice. Înving și în acest chip, îmi rămînea a treia formă, de taur furios; și mi-am schimbat trupul într-un taur gata de luptă. El trece pe partea stîngă și mă apucă de gît. Îl tîrăsc, el se desface și vine după mine. Mă apucă de coarnele puternice și, înfigîndu-le în pămînt, mă răstoarnă în nisipul întins. Nu i-a fost destul

⁵ Între cele 12 încercări grele la care a fost supus Hercule din mînta Junonei și pe care le-a dus la bun sfîrșit — fiind cunoscute sub numele de muncile lui Hercule — a fost și aceea că a izbutit să ucidă un șarpe uriaș, cu șapte capete (hidra), ce se găsea în baltă Lerna din Pelopones și care făcea multe pagube locuitorilor.

aceasta. Cum mă ținea de coarne, pe cel ce-l ținea cu mîna dreaptă l-a frînt și mi l-a scos din fruntea rămasă ciuntită. Naiadele l-au luat, l-au umplut de poame și de flori mirositoare și l-au sfințit, el devenind astfel simbolul bogăției și al abundenței⁶.”

Astfel vorbise. Iar una dintre naiadele care serveau la masă, sumeasă după obiceiul Dianei, cu părul fluturînd într-o parte și în alta, aduce în cornul bogat toate roadele de toamnă și ca bucate următoare servește aceste poame minunate.

Se face ziuă și de îndată ce primele raze de soare ating vîrfurile munților, tinerii pleacă și nu mai așteaptă ca fluviul să-și reia cursul liniștit și să-și potolească undele. Achelous ascunde în valuri înfățișarea cîmpenească și capul cu un corn pierdut. Totuși, doar pierderea acestei podoabe l-a domolit; în celelalte privințe e teafăr. Sub frunzele sălciilor și sub trestiile crescute deasupra apei el își ascunde pierderea suferită.

Moartea lui Nessus Dar pe tine, sălbatică Nessus⁷, dragostea pentru aceeași fecioară te-a răpus, o săgeată sprintenă străpungîndu-ți spatele.

Întorcîndu-se cu noua soție către zidurile patriei, fiul lui Jupiter⁸ ajunsese pe malurile năvalnicului Evenus⁹. Crescut mai mult decît de obicei de pe urma ploilor de iarnă, acesta era plin de vîrtejuri și cu neputință de trecut. Liniștit pentru sine, era cu grijă pentru soție, cînd Nessus, cu trup puternic și cunoscător al vadului, se apropie de el și zice: „Las-o să ajungă pe celălalt mal

⁶ După alți scriitori, cornul abundenței, despre care vorbesc poveștile antice și care a rămas proverbial, este nu cornul lui Achelous, ci cornul caprei Amalthea, care a hrănit cu lapte pe Jupiter și pe care acesta, din recunoștință, a transformat-o în constelație, iar cornul ce și-l frînsese și l-a transformat în cornul abundenței. De aici vine și prejudecata că dacă fulgeră la Cornul Caprei (sud-vest) plouă curînd și ploaia aduce belșug.

⁷ Nessus, centaur ucis de Hercule, a fost transformat în rîu ce ude Tracia.

⁸ Hercule.

⁹ Evenus, rege în Etolia, urmărind pe Idas, răpitorul fiicei sale Marpessa, s-a înecat în rîul Lycormas, care a căpătat numele de Evenus.

cu ajutorul meu, Alcide, iar puterile tale folosește-le ca să treci tu înot". Aonianul încredințează lui Nessus pe tinăra Calydoniană care, palidă, tremura și de frica fluviului și de a centaurului. Și îndată, cum era încărcat cu tolba și pielea leului, căci ghioaga și arcu le aruncase pe celălalt mal, își zise: „Fiindcă am început, voi învinge fluviul". Nu stă la îndoială și nu caută pe unde este riul mai liniștit, nici nu vrea să se lase-n voia valurilor mai potolite. Ajungînd la mal, pe cînd se pregătea să ia arcu, a auzit vocea soției. Nessus se pregătea să răpească ceea ce i se încredințase. „Unde te duce oarba încredere în picioarele tale, sălbaticule? Ție îți vorbesc, Nessus cu două forme¹⁰, ascultă și nu-mi răpi ceea ce-i al meu. Dacă n-ai nici un respect pentru mine, cel puțin roata tatălui tău din infern¹¹ te-ar putea opri de la dragostea-ți neîngăduită. Oricît te încrezi în iușeala picioarelor tale de cal tot nu vei scăpa. Te voi urmări cu săgețile, nu cu picioarele".

Ultimele cuvinte le întărește prin faptă și o săgeată aruncată străpunge spatele fugarului. Vîrful încîrligat al săgeții îi ieșise prin piept. Dar Nessus a smuls-o îndată și sîngele a țîșnit prin amîndouă părțile, amestecat cu puroi și venin de Lerna¹². El și-l șterge, zicînd în sine: „Nu voi muri nerăzbunat". Și celei pe care voia s-o răpească îi dă tunica sa plină de sînge cald, ca o ațîtare la dragoste.

**Chinurile lui Hercule
pe muntele Oeta**

Mult timp a trecut și faptele mar-
relui Hercule umpluseră pămîntul
și atrăseseră ura mamei sale

vitreg¹³. Venit învingător din Oechalia¹⁴, se pregătea

¹⁰ Centaur, vezi nota 46, Cartea II.

¹¹ Tatăl centaurului Nessus era Ixion care, fiind nerecunoscător și rău cu Jupiter, a fost aruncat de acesta în infern, unde-și ispășește pedeapsa legat de o roată ce se învîrtește veșnic.

¹² Săgețile lui Hercule erau otrăvite, fiindcă le unsese cu sîngele hidrei din Lerna pe care o ucisese.

¹³ Mama vitregă a lui Hercule era Junona, din minia căreia a fost supus la cele 12 munci, despre care va fi vorba mai departe.

¹⁴ Oechalia, oraș în Eubee (mai tîrziu, Chalcis).

să aducă pe Coeneum¹⁵ sacrificii și rugăciuni de mulțumire lui Jupiter, când zvonul cu limbă slobodă a ajuns la urechile tale, Dejanira, — zvonul căruia îi place să adauge adevărului minciuni și care prin minciunile sale se umflă din te miri ce — că fiul lui Amphitryo¹⁶ este înlănțuit de dragostea Iolei¹⁷. Pătimașa crede și, alarmată de zvonul acestei dragoste noi, mai întâi se pune pe plîns și-și ușurează durerea prin lacrimi. Apoi zice îndată: „De ce să plîng? Rivala mea se va bucura de aceste lacrimi. Ea are să vină. Să mă grăbesc să fac ceva, cît e timp și cît cealaltă n-a pus stăpînire pe patul meu conjugal. Să mă plîng, sau să tac? Să mă întorc la Calydon, sau să rămîn? Să părăsesc casa, sau să mă împotrivesc dragostei lor, dacă nu pot face mai mult? Dacă-mi amintesc că sînt sora ta de ce, Meleagre¹⁸, nu pregătesc o crimă și, înjunghiind o femeie, nu arăt la ce duce nedreptatea și insulta unei femei?”

Gîndurile i se întorc în toate felurile. Se hotărăște să trimită soțului haina plină de sîngele lui Nessus, pentru ca să-i trezească astfel dragostea slăbită. Fără să știe ce dă, ea încredințează lui Lichas, neștiutor și acesta, durerea sa proprie. Nenorocita, cu cuvinte calde roagă pe acesta să dea bărbatului ei acel dar.

Fără bănuială, eroul primește haina și-și acoperă umerii cu veninul Echidnei din Lerna.

Înălța la cer rugăciuni și fum de tămîie aruncată-n primele flăcări ale focului și din cupe vărsa vin pe altarul de marmură. Puterea veninului s-a trezit și, încălzită de flăcările focului, a început să pătrundă împrăștiindu-se pînă departe în trupul lui Hercule. Cît a putut, cu curajul lui obișnuit, și-a înăbușit gemetele. Cînd răbdarea

¹⁵ Coeneum, promontoriu în Eubeea.

¹⁶ Amphitryo era soțul legitim al Alcmenei, mama lui Hercule.

¹⁷ Iola, fiică a lui Eurytus, rege în Oechalia. Eurytus promisese pe fiica sa Iola celui ce-l va întrece în tragerea cu arcu. Înving de Hercule, a refuzat să i-o dea, dar acesta i-a luat-o cu forța.

¹⁸ Dejanira era sora lui Meleagru, cel care-și ucisese unchiul în luptă; vezi Cartea VIII.

i-a fost învinsă de puterea veninului, a lăsat altarele și a umplut cu vocea sa pădurosul Oeta.

Încearcă să sfîșie îndată haina aducătoare de moarte. Dar, de-i trasă, ea trage cu sine pielea și, lucru înfiorător de povestit, sau stă lipită de trup neputînd fi desprinsă, sau dezgolește membrele sfîșiate și oasele lui mari. Sîngele, ca o bucată de fier înroșită cînd este aruncat în apă rece, sfîrșie și este mistuit de veninul arzător. Și nu se oprește aci. Flăcări lacome îi înghit măruntaiele și o sudoare vînată îi curge din tot corpul. Nervii îi clocotesc mistuindu-se și veninul ascuns ajunge pînă în măduva oaselor. Întinzînd mîinile spre stele, strigă:

„Bucură-te, Saturniano, de nenorocirea mea. Bucură-te și privește, crudo, din înaltul cerului această nenorocire și satură-ți inima de fiară! Sau, dacă poate să-i fie unui dușman milă de mine, căci îți sînt dușman, ia-mi sufletul sfîșiat de dureri groaznice și viața nesuferită ce mi-a fost dată pentru atîtea chinuri. Moartea îmi va fi un dar. Se cade ca o mamă vitregă să-mi facă acest dar.

Prin urmare eu am învins pe Busiris¹⁹ care pîngărea templele cu sînge de străin; am răpit sălbaticului Anteu²⁰ puterile ce i le da mama sa și nu m-a speriat nici chipul întreit al păstorului din Iberia²¹, nici chipul întreit al tău, Cerberule! Oare n-ați apucat de coarne taurul puternic²², voi, mîini ale mele? Mărturisesc puterea voastră și Elida²³.

¹⁹ Între muncile lui Hercule (vezi nota 5, de mai înainte), este amintită aci cea în legătură cu Busiris, rege în Egipt care, potrivit unei profeții, pentru a scăpa țara de o foamete cumplită, sacrifică pe flecare an cîte un străin. Prinziind și pe Hercule pentru a-l sacrifica acesta îl ucide.

²⁰ Anteu, gigant care provoca pe străini la luptă și-l ucidea după ce-l învingea. El era neînvins, fiindcă prin atingerea cu pămîntul căpăta puteri noi. Hercule l-a învins ridicîndu-l și sugrumîndu-l în aer.

²¹ Geryon din Gades (Cadix în Spania), monstru cu trei capete, fiul lui Chrysaor și al nimfel Callirhoe; Cerberul de asemenea avea trei capete.

²² Taurul monstruos, care, din ordinul lui Neptun, ieșea din mare și pustia ogoarele insulei Creta.

²³ Hercule a curățit grajdurile lui Augias, regele Elidel, schimbînd cursul rîului Alfeu spre aceste grajduri.

și apele Stympthalului²⁴ și pădurile Partheniului²⁵. Prin puterea voastră am adus de la Thermodon²⁶ cingătoarea încrustată în aur și merele ce pînă la urmă n-au putut fi păzite de balaurul cel neadormit²⁷. N-au putut să-mi reziste nici centaurii, nici mistrețul pustiitor al Arcadiei și nu i-a fost de nici un folos hidrei că renăștea din rănile ei și căpăta cu fiecare cap tăiat puteri îndoite. Cînd am văzut caii regelui trac grași de sînge omenesc și ieslele lor pline de trupuri sfîrtecate, am golit ieslele și am ucis pe stăpîn și pe caii. De aceste brațe zace sugrumat monstrul din Nemea; pe acest grumaz am purtat cerul. Cruda soție a lui Jupiter a obosit poruncind; eu n-am obosit îndeplinindu-i poruncile²⁸. Dar acum sînt prada unei noi nenorociri, căreia nu i te poți împotrivi nici prin forță, nici prin săgeți sau alte arme. Focul lacom îmi pustiește plămînii și-mi mistuie tot corpul, iar Eurystheu²⁹ e puternic și totuși mai sînt unii care cred în zei!“

Astfel a vorbit și, sfîșiat de durere, rătăcește pe muntele Oeta, ca un tigru care poartă o săgeată înfiptă în corp și urmărește pe cel ce i-a trimis-o. Îl vedeai adesea frămîntîndu-se gemînd, adesea încercînd să-și scoată toată îmbrăcămintea, așternînd la pămînt trunchiuri de copaci și miniîndu-se împotriva munților, sau întinzînd brațele către cer, către tatăl său.

Iată că zărește pe Lichas, care tremura și se tot ascundea într-o stîncă găurită. Cu furia pe care i-a îngrămădit-o durerea strigă: „Tu, Lichas, mi-ai adus darul infernal? Tu ești autorul morții mele?“

²⁴ Hercule a ucis păsările de pradă numite Stymphele, din Arcadia.

²⁵ Partheniu, munte între Arcadia și Argolida, unde Hercule a prins căprioara Dianei din fugă.

²⁶ Thermodon, fluviu în Capadocia, socotită în mitologia greacă țara amazoanelor, a căror regină a fost învinsă de Hercule.

²⁷ Hercule aduce merele din grădina Hesperidelor, ucigînd șarpele care le păzea.

²⁸ Sînt înșirate în rîndurile anterioare celelalte isprăvi ale lui Hercule: uciderea mistrețului din Arcadia, a hidrei din Lerna, a regelui trac Diomedea, a leului din Nemea și ținerea cerului pe umeri, în locul lui Atlas.

²⁹ Eurystheu, rege în Argos, din porunca Junonei impusese lui Hercule cele 12 munci.

Acesta tremură, pălește de frică și rostește cu teamă cuvinte de scuză. Pe cînd vorbea și se pregătea să-i îmbrățișeze genunchii, Alcide îl apucă și, învîrtindu-l de trei-patru ori, îl azvîrle mai cu putere decît o mașină de război în apele Eubeii.

Străbătînd aerul, Lichas s-a întărit. Cum se spune că îngheață picăturile de ploaie din cauza vînturilor reci și apoi se fac fulgi de zăpadă care luați în vîrtejuri se lipesc unul de altul, se îngrămădesc și se rotunjesc în grindină tare, tot așa acesta, aruncat în gol cu braț puternic, murind de spaimă, fără sînge și fără orice picătură de viață, după cum spun poveștile vechi, s-a prefăcut în piatră nesimțitoare. Și acum se vede de departe în golful Eubeii o stîncă mică, ce păstrează urmele unui chip omenesc. Corăbierii se tem s-o atingă, ca una care ar putea avea simțire, și o numesc Lichas.

Iar tu, mărite fiu al lui Jupiter, după ce ai tăiat arborii pe care-i purta povîrnitul Oeta și i-ai ridicat pe rug, ai poruncit fiului lui Poeas³⁰ să-ți aducă tolba încăpătoare și arcu și săgețile care vor avea să vadă iarăși domniile troiene³¹. După ce acest prieten a pus foc dedesubt și flăcările lacome au cuprins rugul, tu te-ai așternut deasupra îngrămădirii de lemne, culcat cu capul pe ghioagă, cu înfățișarea unui comesean înfășurat în ghirlande și așezat între pahare cu vin.

Apoteoza lui Hercule Flacăra puternică filfiie răspîndindu-se în toate părțile și cuprinde trupul eroului liniștit și disprețuitor al puterii focului. Zeii s-au temut pentru mîntuitorul pămîntului. Saturnianul Jupiter a băgat de seamă și astfel le-a vorbit cu fața veselă: „Îmi place teama voastră, o, zei, și mă bucur din toată inima că sînt numit conducătorul și tatăl unui popor recunoscător și că fiul meu este în grija voastră. Fiindcă îi acordați această atenție pentru marile

³⁰ Filoctet, fiul lui Poeas, rege în Thessalia, era cel mai bun prieten al lui Hercule.

³¹ Prima dată Hercule a atacat pe Laomedon, regele Troiei; a doua oară săgețile lui aveau să fie fatale Troiei în războiul pe care-l povestește *Iliada*; Vezi și *Cartea XIII*.

lui fapte, eu vă sînt îndatorat. Dar nu lăsați sufletele voastre încrezătoare să fie cuprinse de o teamă fără rost și nu vă îngrijați de focul de pe Oeta. Cel ce a învins toate va învinge și flăcările pe care le vedeți. Nu va simți puterea lor decît în partea ce-o are dinspre mamă. Ce are de la mine este veșnic, ferit și neatins de moarte și neînvins de nici o flacără. Partea aceasta, cînd va părăsi pămîntul, o voi primi în ținuturile cerești și cred că pentru toți zeii fapta mea va fi spre bucurie. Dacă va fi totuși cineva care să nu vadă cu ochi buni că Hercule va fi zeu și să nu vrea să-i acord asemenea răsplată, acela va ști că darul este meritat și mă va aproba fără voia lui".

Toți zeii aprobară. Chiar și regeasca soție a lui Jupiter a părut că primește cu fața binevoitoare celelalte cuvinte, dar s-a încruntat totuși și a durut-o, căci ultimele vorbe pe ea o vizau.

În vremea aceasta Mulciber³² răpise tot ceea ce putea fi pustiit de flacără și din figura lui Hercule nu rămăsese nimic care să fie de recunoscut, nimic din ce promise de la mama sa; păstra numai ce avea de la Jupiter. Ca un șarpe năpîrlit, care odată cu pielea își leapădă bătrînețea și se înnoiește cu solzi tineri, astfel eroul din Tirynt a lepădat trupul muritor și devenind puternic prin partea sa mai bună, a început să pară mai mare și să capete o măreție divină. Tatăl atotputernic l-a ridicat pe un nor, într-un car tras de patru cai, și l-a așezat printre stelele strălucitoare.

Alcmena povestește Iolei cum a născut. Metamorfоза Galanthidei în nevăstuică Atlas a simțit greutatea³³ și Eurystheus Sthelenianul³⁴ nu-și potolise încă minia, iar în ura sa crudă îl urmărea pe tată în fiu³⁵.

Hărțuită de griji îndelungate, argolidana Alcmena n-o

³² Mulciber, epitet al lui Vulcan; aci, are sens figurat, în loc de cuvîntul foc.

³³ Atlas, care ținea cerul pe umeri, a simțit greutatea adăugată acestuia prin apoteоза lui Hercule.

³⁴ Sthelenianul, de la Stheneleus, fiul lui Perseu și al Andromedei, și tatăl lui Eurystheus, care era unealta miniei Junonei împotriva lui Hercule.

³⁵ Fiul lui Hercule și al Dejanirei era Hyllus, căsătorit cu Iola.

mai are decît pe Iola căreia să i se plîngă de bătrînețea sa, căreia să-i vorbească de muncile fiului său cunoscute pe tot pămîntul și de necazurile ei. După porunca lui Hercule, Hyllus o primise pe Iola în patul și în inima sa și o făcuse să poarte în pîntece o sămîntă de neam mare. Alcmena îi vorbește astfel:

„De te-ar ajuta zeii și ți-ar scurta durerile cînd îți va sosi ceasul și vei chema numele Ilithyei³⁶ ocrotitoarea celor ce le e frică să nască. Ilithya care, datorită Junonei, mie nu mi-a ascultat rugăciunile. Mie îmi sosise ziua să nasc pe pătimitorul de munci Hercule, și soarele ajungea la semnul lunei de a zecea. Sarcina îmi apăsa pîntecele și era atît de mare, că puteai ușor înțelege că făptușul ei este Jupiter. Nu puteam să mai rabd durerile, ba și acum, cînd vorbesc și-mi împrăpățez durerea în amintire, un fior rece îmi stăpînește trupul. Timp de șapte nopți și tot atîtea zile chinuindu-mă, istovită de dureri și întinzînd mîinile spre cer, chemam cu mare strigăt pe Lucina și pe zeii ajutători la nașteri. Ea a venit, dar cîștigată de Junona și voind să mă sacrifice neomenoasei Junona. Cînd mi-a auzit gemetele, s-a așezat pe altarul din fața porților palatului, cu dosul genunchiului drept așezat peste genunchiul stîng, cu degetele unite între ele în pieptene și cu voce șoptită a rostit descîntece și descîntecele mi-au ținut în loc nașterea începută. Mă opinteam scoasă din minți și făceam imputări zadarnice nerecunoștinței lui Jupiter și-mi chemam moartea, văitîndu-mă cu cuvinte care ar fi putut mișca pietrele cele tari. Mamele cadmeene erau lingă mine, făceau rugăciuni și mă îmbărbătau în durerile mele.

Era și blonda Galanthis, una din slujnicele mele, fată din popor, harnică în îndeplinirea poruncilor și dragă mie pentru felul cum servea. Ea a bănuț că la mijloc este ceva din partea nedreptei Junona. Pe cînd adesea intra și ieșea afară, a văzut pe zeiță șezînd pe altar și strîngîndu-și genunchii cu mîinile împreunate. „Oricine

■ *Ilithya*, zeița ocrotitoare a nașterilor (la greci *Ilithya*, la romani *Lucina*).

ești, îi zise ea, feliicită pe stăpina mea. Alcmena din Argos a fost ușurată și rugăciunile i-au fost îndeplinite născînd un copil." Puternica zeiță a sărit surprinsă și și-a desfăcut amîndouă mîinile pe care le ținea unite pe pîntece, slăbindu-mi-se și mie totodată lanțurile și sfîrșind cu chinurile facerii. Se spune că Galanthis a rîs de păcăleala zeiței. Pe cînd rîdea, zeița a apucat-o cu cruzime de păr, a tras-o în jos și a oprit-o de a-și ridica corpul de la pămînt, schimbîndu-i mîinile în picioarele din față. Sprinteneala veche i-a rămas și nu și-a pierdut culoarea bălaie. Forma îi e deosebită de cea dinainte și, fiindcă gura ei spunînd o minciună ajutase la naștere, pe gură naște³⁷ și vine în casele noastre ca și înainte."

**Dryope este schimbată
în lotus**

Astfel a vorbit și a suspinat, mișcată de amintirea fostei sale slujnice. Cum suspina, noră-sa a mîngîiat-o cu aceste cuvinte: „Mamă, pe tine te înduioșează schimbarea chipului uneia străină de sîngele nostru; dar dacă ți-aș povesti eu de soarta minunată a surorii mele, cu toate că lacrimile și durerea mă împiedică să vorbesc?"

Fiind singura fiică după mamă, căci pe mine tata mă avusese dintr-o altă căsătorie, Dryope era cea mai vestită dintre oechalide³⁸ prin frumusețea ei. Fără feciorie, căci i-o răpise zeul stăpînitor la Delphi și Delos³⁹, a luat-o în căsătorie Andraemon⁴⁰ și era o soție fericită. Este un lac cu malurile povîrnite ca țarmul mării. Marginile îi sînt încoronate de mirt. Aci venise Dryope necunosătoare a destinelor și, ceea ce e și mai revoltător, ea adusese ghirlande nimfelor acestui lac. În brațe purta o sarcină plăcută, un copil ce nu împlinise încă un an,

³⁷ Faptul că nevăstuica își mută puil din loc în loc, purtîndu-i în gură, a putut da naștere iluziei că-i naște pe gură.

³⁸ Oechalide, Iola și Dryope, fiicele lui Eurytus (după altă legendă ale lui Sperchius) din Oechalia, oraș în Eubeea.

³⁹ Zeul Apollo avea temple în Delphi și Delos. Vezi și nota 40, Cartea I.

⁴⁰ Andraemon, rege în Calydon.

și-l hrănea cu lapte cald de la sân. Nu departe de lac, un lotus de apă, cu florile imitînd culorile purpurii tiriene, se înalță gata să facă semințe. Dryope culesese din el cîteva flori, pe care le dădă copilului ca să se joace cu ele. Voiam să fac și eu la fel, căci și eu eram cu ea, cînd am văzut cum au căzut din floare picături de sînge și cum ramurile s-au mișcat într-un tremur de groază. Abia acum în urmă niște păstori ne-au povestit că nimfa Lotis, fugind de dragostea nerușinată a lui Priap⁴¹, își schimbase chipul în floare, păstrîndu-și numele. Sora mea nu știuse aceasta. Cînd, înspăimîntată, a voit să se tragă înapoi și să plece de la nimfele pe care venise să le adore, picioarele i-au prins rădăcini. S-a zbatut să le desfacă, dar zadarnic, căci nu se putea mișca decît în sus. Pe dedesubt i-a crescut o scoarță ușoară, apăsîndu-i încetul cu încetul tot trupul. Cînd și-a dat seama, a vrut să-și smulgă părul cu mîna dar și-a umplut mîna de frunze. Capul îi era înfrunzit. Iar copilul Amphissos, căci acest nume i-l dăduse bunicul său Eurytus, a simțit cum sînul mamei sale se întărește și laptele pe care-l caută nu mai vine.

Eram de față privind la acest spectacol înfiorător și nu puteam, o soră, să-ți dau ajutor. Cît mi-a fost cu putință, am încercat să întîrzii creșterea trunchiului și a ramurilor, îmbrățișîndu-le și mărturisesc că am vrut să dispar și eu sub aceeași scoarță ca tine.

Iată pe soțul ei Andraemon și pe nenorocitul tată că vin împreună și caută pe Dryope. Le-am arătat lotusul. Ei sărută lemnul cald și, ingenunchind la rădăcina lui, îl strîng în brațe. Scumpă soră, nu-ți mai rămăsese decît fața care nu se făcuse încă arbore și lacrimile-ți curg șiroaie pe frunzele de curînd crescute pe corpul nenorocit. Și cît timp din gură îi mai poate ieși vocea, aceste tînguiri împrăstie în văzduh:

„Dacă există vreo credință față de cei nenorociți, jur pe zei că n-am meritat această soartă crudă. Sufăr

⁴¹ Priap, zeu al grădinilor, al vitelor și al navigației, fiu al lui Bacchus și al Venerel, moștenise vicilele acestora, ducînd o viață de petreceri și desfrînare.

pedeapsa fără vină. Am trăit nevinovată. Să mă usuc dacă mint, să-mi pierd frunzele, să fiu tăiată de secure și aruncată în foc. Totuși luați pe acest copil din ramurile mamei sale și dați-l la doică. Faceți să bea lapte la umbra mea și să se joace sub ramurile mele. Când va putea să vorbească, învățați-l să-mi zică mamă și să spună cu durere: „În această plantă este ascunsă mama“. Să se teamă totuși de lac, să nu rupă flori din arbore și să cugete că toate mlădițele sînt corpuri de zeițe. Adio, scumpe soț, și tu, soră, și tată, și dacă vă e milă de mine, feriți frunzele mele de rănirea vreunui cuțit, de mușcătura vreunei vite. Fiindcă nu-mi este îngăduit să mă aplec spre voi, ridicați-vă voi la mine, să primiți sărutarea mea, cît pot fi atinsă, și ridicați-l și pe micul meu copil. Nu pot vorbi mai mult, căci pe gîtul meu alb serpuiește o fibră moale și sînt ascunsă sub vîrfurile arborelui. Luați mîinile de la ochii mei. N-ajută la nimic îngrijirile voastre pioase și scoarța care mă învelește îmi va acoperi vederile ce se pierd“.

În același timp gura încetase să vorbească și să existe și multă vreme ramurile proaspete au fost calde pe trupul schimbat.

Iolaus e schimbat în tînăr; Byblis, în izvor. Pe cînd Iola povestea trista întîmplare și pe cînd Alcmena usca cu degetul cel mare lacrimile fiicei lui Eurytus, plîngînd ea însăși, un lucru nou i-a potolit toată tristețea. Căci pe prag s-a oprit Iolaus⁴² aproape un copil, cu obrazul acoperit de un puf de barbă, chipul păstrînd înfățișarea primilor ani. Acest dar i-l făcuse fiica Junonei, Hebe, înduplecată de rugăciunile soțului ei.⁴³

Pe cînd în cer Hebe voia să se jure că de acum încolo nu ar mai face nimănui astfel de daruri, Themis⁴⁴ a oprit-o. „Theba este bîntuită de războaie dezbinătoare,

⁴² Iolaus, fiul lui Iphiclus, tovarăș și ruddă a lui Hercule.

⁴³ După apoteoza sa, Hercule devenise în cer soțul Hebei, fiica Junonei.

⁴⁴ Themis vezi nota 33, Cartea I.

— a zis ea. Campaneus⁴⁵ nu va putea fi învins decât de Jupiter. Doi frați⁴⁶ se vor răni unul pe altul. În sinul pământului, un preot⁴⁷ își va vedea viu manii în infern. Fiul său, răzbunînd un părinte printr-un părinte, își va uide mama, fiind prin aceeași faptă pios și criminal. Îngrozit de nelegiuirea sa, înstrăinat de mintea și de casa sa, va fi urmărit de chipurile Eumenidelor și de umbra mamei sale, pînă ce soția îi va cere colierul de aur fatal și cumnații săi, fiii lui Phegeu, îl vor înjunghia cu sabia. Atunci, în sfîrșit, Callirhoe⁴⁸, fiica lui Achelous, va cere de la Jupiter să grăbească anii copilăriei fiilor săi și să nu lase mult timp nepedepsită moartea soțului său biruitor. Jupiter, mișcat de aceste rugăciuni va acorda înainte de vreme darurile cumnatei și nurorii sale și va aduce bărbaților anii primei tinereți⁴⁹.

După ce prevestitoarea viitorului, Themis, a spus acestea cu gură profetică, zeii de sus au început să frea-măte, spunînd fiecare ce-l ardea pe inimă. „Pentru ce nu se îngăduie și altora să facă aceleași daruri?” murmurau ei. Pallantiana⁴⁹ se plînge că soțul ei e bătrîn. Blînda Ceres se vaită că Iasion⁵⁰ încărunțește. Vulcan cere ca Erichonius⁵¹ să înceapă o nouă viață și pe Venus

⁴⁵ Campaneus, unul dintre cei șapte care au luptat contra Thebel, a murit ucis de trăsnet (Cei șapte contra Thebel, tragedie a lui Eschyle, în care autorul pune în scenă lupta fratricidă pentru moștenire a fiilor lui Oedipus).

⁴⁶ Eteocle și Polydice, fiii lui Oedipus.

⁴⁷ Amphiarus; înștiințat de oracol că va pieri în timpul asediului Thebel, s-a ascuns, ca să nu meurgă la luptă. Soția sa Eryphila, sedusă de Polydice care i-a dăruit un colier de aur, a descoperit însă unde era ascuns soțul ei și acesta, trebuind să plece, a recomandat lui Alcmeon, fiul său, să-l răzbune, dacă nu se va mai întoarce. Amphiarus a fost înghițit de pământ de vlu și Alcmeon l-a răzbunat ucigînd-o pe Eryphila.

⁴⁸ Alcmeon, fiul lui Amphiarus și al Eryphilei, a părăsit pe Alphe-sibee, fiica lui Phegeu, rege în Focida, pentru a se căsători cu Callirhoe, fiica fluviului Achelous, fapt pentru care Alcmeon a fost ucis de cumnații săi, fiii lui Phegeu.

⁴⁹ Pallantiana Aurora, fiica gigantului Pallas și soția lui Tithon.

⁵⁰ Iasion, fiul lui Jupiter și al Electrei, a fost tubit de Ceres.

⁵¹ Erichonius, rege în Atena, fiul lui Vulcan, născut fără mamă; vezi Cartea II.

o cuprinde grija viitorului și vrea să reînnoiască anii lui Anchise⁵². Fiecare zeu are de cine să se intereseze și dorințele lor iscă neînțelegeri și tulburare, pînă ce Jupiter nu mai rabdă și zice:

„Dacă aveți vreun respect pentru mine, de ce vă cerțați? Oare i se pare fiecăruia că poate atît de mult, încît să biruie chiar destinul? Cu voia destinului, Ialou s-a întors la anii pe care-i trăise. Cu voia destinului trebuie să întinerească fiii Callirhoiei, nu prin ambiție și nici prin arme. Pe voi și chiar pe mine ne conduc destinele și acestă e un motiv să vă liniștească. Dacă le-aș putea schimba, nu l-ar mai încovoia pe fiul meu Aeacus bătrînețea, iar Rhadamanthus și dragul meu Minos ar păstra veșnică floarea tinereții. Minos este în culmea neajunsurilor bătrîneții și nu mai domnește cu înțelepciunea de mai înainte.”

Cuvintele lui Jupiter mișcară pe zei și nici unul nu cată să se mai plîngă, cînd văd încărcăți de ani pe Rhadamanthus, Aeacus și Minos⁵³.

Acesta din urmă, cînd a fost în plinătatea vîrstei, a îngrozit mari popoare cu numele său. Acum era slab și se temea de Miletus⁵⁴ Deionidul, cel mîndru că era puternic prin tinerețe și că-l avea ca tată pe Phoebus. Îl bănuia că se ridică împotriva domniei lui și nu îndrăznea totuși să-l țină departe de țară. Dar tu fugi de bună voie, Miletus, străbătînd cu corăbii repezi apele Egeii și întemeiezi pe țărmul Asiei o cetate cu numele întemeietorului ei.

Aci ai cunoscut tu pe fiica lui Meandru cel ce se întoarce de atîtea ori în același loc, pe frumoasa Cyane care, pe cînd se plimba pe malurile întortochiate ale tatălui său, a născut doi fii gemeni, pe Byblis și pe Caurus.

Byblis este pildă fetelor ca ele să iubească numai ce este îngăduit. Byblis, cuprinsă de dragoste față de

⁵² Din dragostea Venerii cu Anchise s-a născut Aeneas, eroul principal al *Eneidei* lui Vergiliu.

⁵³ Aeacus, Rhadamanthus și Minos, fii ai lui Jupiter.

⁵⁴ Miletus era fiul lui Apollo și al Deloniei.

fratele său Caunus⁵⁵ Apolineanul, l-a iubit nu ca o soră pe fratele ei și nu cum îi cerea datoria.

La început ea n-a înțeles văpaia inimii sale și nu i se părea că face o greșeală dacă-l sărută prea des pe fratele ei și-și înlănțuie brațele pe după gîtul lui. Multă vreme este înșelată de umbra mincinoasă a afecțiunii frățești, care cu încetul devine dragoste. Ca să-l vadă pe fratele său, vine gătită și dorește prea mult să pară frumoasă și, dacă este aproape de el vreuna mai frumoasă, ea o urăște. Dar ea încă nu-și dă seama de adevăratele ei sentimente. Sub văpaie nu-și lămurește nici o dorință precisă, dar totuși în sufletul ei fierbe. Acum îl numește stăpîn, acum urăște rudenia de sînge, acum preferă ca el să-i zică Byblis și nu soră. Trează, n-a îndrăznit să-și înfiripeze în suflet speranțe vinovate. Cînd este cufundată însă în voia somnului lin, adesea vede ce iubește. I s-a părut chiar că trupul ei se unește cu al fratelui și a roșit, deși era încă adormită. Somnul se duce. Ea tace multă vreme și-și recheamă în suflet vedeniile din somn și astfel vorbește cu gînduri șovăitoare. „Nenorocita de mine! Ce vise sînt acelea în tăcerea nopții! Cît aș vrea să nu fie adevărat! Pentru ce am avut astfel de vise? El desigur este frumos chiar pentru ochi ce n-au a-i prețui frumusețea. Îmi place și, dacă nu mi-ar fi frate, aș putea să-l iubesc și mi s-ar potrivi. E rău însă că sînt sora lui. Numai de n-aș încerca să fac ceva trează. În somn pot să am asemenea vise. Somnul n-are martori și are și o umbră de plăcere. O, Venus și Cupidon zburător cu mama-ți tinărară! Cîte plăceri am simțit! Ce sentimente m-au stăpînit! Ce dulce toropeală m-a pătruns pînă în oase! Mult îmi place să-mi amintesc! Ce scurtă a fost plăcerea și ce repede a trecut noaptea geloasă pe fericirea mea! O, dacă ar fi cu putință să mă unesc cu tine prin schimbarea numelui, cît de bine aș putea, Caunus, să fiu nora tatălui tău! Cît de bine ai putea Caunus, să fii ginere tatălui tău! De-ar face zeii

⁵⁵ Caunus, fiul lui Milletus, era nepotul lui Apollo; vezi nota precedentă.

să avem totul comun afară de părinți! Aș fi dorit ca tu să fi fost mai de neam decât mine. Așadar nu știu ce femeie va deveni mamă, datorită ție, o cel mai frumos bărbat! Dar pentru mine, care am de la soartă aceiași părinți pe care-i ai și tu, nu vei fi nimic altceva decât frate. Nu vom avea comun decât ceea ce ne desparte. Dar ce înseamnă pentru mine acele vise? Ce temei au ele? Oare au și visele vreo greutate? Mai bine de zei. Zeii s-au căsătorit adesea cu surorile lor. Astfel Saturn s-a unit cu Opis, care era de același sînge cu el, Oceanus cu Tethys, stăpînul Olimpului cu Junona. Zeii au însă drepturile lor. Pentru ce să cer obiceiuri omenești celor cerești, cînd rosturile lor sînt atît de deosebite? Sau îmi voi alunga din inimă patîma neîngăduită, sau, dacă nu pot face aceasta, mă rog zeilor ca, mai înainte de a face vreo greșală, să mor și moartă să fiu așezată pe catafalc și să primesc săruturile fratelui meu. Și totuși o legătură de dragoste cere sentimentul amîndurora. Să admitem că îl iubesc; aceasta mi se va părea o crimă. Eolizii⁵⁶ însă nu s-au temut de unirea cu surorile lor. Dar de unde îi știu eu? Pentru ce am adus aceste exemple? Unde merg cu gîndul? Departe de mine, flăcări necurate! Nu vreau să iubesc pe fratele meu decât cît este legiuit pentru o soră. Dacă totuși ar fi fost mai întîi el cuprins de dragoste pentru mine, poate că eu m-aș îndupleca în fața pasiunii lui. Dar așa, eu care nu l-aș fi respins, dacă m-ar fi cerut, îl voi cere eu? Ce poți să vorbești? Poți să mărturisești? Dragostea mă silește. Voi putea. Sau, dacă rușinea îmi va ține gura, o scrisoare pe ascuns îi va mărturisi focul tainic.“

Această hotărîre i se pare bună. Aceasta îi învinge mintea șovăielnică. Se ridică pe o parte din pat și, sprijinită în cotul stîng, își zice: „Poate că va fi observat și el. Îi voi mărturisi dragostea nebunească. Vai de mine! Încotro alunec? Ce foc s-aprinde în mintea mea?“ Și compune cu mînă tremurătoare cuvintele la care s-a gîndit

⁵⁶ Eol, regele vînturilor, și-a căsătorit pe cei șase fii cu cele șase fiice ale sale.

atît. Mîna dreaptă ține condeiul, cealaltă tăblițele de ceară, care n-au primit încă nici o însemnare. Începe, stă la îndoială, scrie și ocărăște tăblițele. Scrie și șterge, schimbă, respinge, aprobă și pe rînd, după ce le-a luat le lasă, după ce le-a lăsat iar le ia, nu știe ce vrea și nu i se pare bine ceea ce a început să facă. Pe fața ei îndrăzneala se amestecă cu rușinea.

Scrisese cuvîntul „soră“. I s-a părut că trebuie să șteargă „soră“ și a scris în sfîrșit aceste cuvinte pe ceara cu atîtea corecturi:

„Cea care te iubește îți scrie cuvinte pe care ea nu le va primi, dacă nu i le vei trimite tu. Mi-e rușine. Vai, mi-e rușine să-mi spun numele. Și dacă mă întrebi de ce-ți scriu, aș vrea să-ți vorbesc despre mine fără să-mi destăinui numele și să nu fie cunoscută Byblis înainte de a avea speranța că dorințele ei se vor împlini. Desigur, putea să-ți vorbească de inima mea rănită și culoarea și fața palidă și ochii adesea umezi și suspinele izbucnite fără pricină vădită și veselele îmbrățișări și sărutările care, dacă ai băgat de seamă, nu erau ca de la o soră. Totuși eu, deși aveam în suflet o rană grea, martori îmi sînt zeii că am făcut totul ca s-o vindec. Nenorocita de mine, am luptat multă vreme să fug de armele neîndurate ale lui Cupidon și am rezistat mai mult decît ai crede că poate rezista o fată. Sînt nevoită însă să mărturisesc că am fost biruită și să cer cu rugăminți sfioase ajutorul tău. Tu ai putea singur s-o ajuți sau s-o ucizi pe cea care te iubește. Alege ce vei face. Nu o dușmancă te roagă aceasta, ci aceea care, pe cît este de unită, vrea să fie și mai unită și mai legată de tine, cu o legătură mai apropiată. Să cunoască bătrînii legea. Ei să cerceteze ce e permis, ce e legiuit și nelegiuit, ei să păzească cumpăna dreptului. Îndrăzneața Venus se potrivește cu vîrsta noastră. Pînă acum noi nu știm ce e îngăduit și credem că toate sînt îngăduite și urmăm pilda marilor zei. Nu ne va împiedica nici asprimea tatei, nici grija de numele nostru, nici teama, numai să nu existe pricini de teamă. Sub înfățișare frățească vom ascunde dulcile noastre furtișaguri. Am libertatea de a vorbi cu

tine lucruri de taină și ne îmbrățișăm și ne sărutăm pe față. Cît mai lipsește? Ai milă de cea care îți mărturi-sește dragostea și care n-avea s-o mărturisească dacă n-o silea patima ajunsă la culme. Nu-ți atrage meritul de a fi arătat pe piatra mormîntului meu ca pricină a mor-ții mele.”

Mîna ei umpluse toată ceara cu aceste zadarnice cu-vinte și ultimul rînd l-a adăugat pe margine. Apoi își însemnează crima apăsînd pe ceară piatra inelului pe care o udă cu lacrimi, căci limba i se uscaseră în gură. Cheamă roșind pe unul din sclavii săi, îl mîngîie ca să-i alunge sfiala și-i zice: „Tu, cel mai credincios servitor al meu, du aceasta scumpului meu...” și după un lung timp a adăugat „frate”.

Pe cînd le da, tăblițele alunecînd din mîini au căzut. S-a tulburat de acest semn. Totuși le-a trimis. Sclavul, cînd a găsit momentul potrivit, s-a dus și i-a încredințat lui Caunus cuvintele ascunse în ceară. Tînărul nepot al lui Meandru, ieșindu-și din fire de mînia venită pe neaș-teptate, a aruncat tăblițele fără să le termine de citit și, abia stăpînindu-se să nu-l lovească pe sclavul care tre-mura, i-a zis: „Fugi, cît ai timp, ajutor criminal al unei plăceri nelegiuite! Dacă moartea ta n-ar aduce cu ea asu-pra mea rușine, cu moartea ți-ai ispăși vina”.

El a fugit înspăimîntat și a spus stăpînei sale cuvîn-tele de amenințare ale lui Caunus. Te-ai îngălbenit, Byblis, la auzul acestui refuz și de frică inima îți este cuprinsă de un fior de gheață!

Totuși, cînd și-a revenit în fire, i-au revenit totodată și furiile patimii și, abia mișcîndu-și limba, a rostit aceste cuvinte: „Am meritat-o. Căci de ce am avut îndrăzneala să dau pe față rana inimii mele? De ce cuvintele care trebuiau să fie ascunse le-am încredințat cu atîta grabă tăblițelor? Mai întîi trebuia să ispitesc părerea lui prin cuvinte pe departe. Ca să merg pe mare cu ajutorul vîn-tului trebuia să deschid numai o parte a pînzelor, pentru a vedea cum e vîntul și dacă merg pe o mare fără pri-mejdie. Acum am desfăcut pînzele în voia vînturilor necu-

noscute. Astfel sînt împinsă în stînci, gata de a fi scufundată și înghițită de ocean. Și pinzele mele nu-și mai pot afla întoarcere. Ce să mai spun că mi s-au arătat semne sigure ca să nu fiu îngăduitoare cu dragostea mea, căci mi-au căzut tăblițele chiar în momentul cînd le dam sclavului să le ducă și ceara a făcut astfel speranțele mele zadarnice? Oare nu trebuia să schimb fie ziua, fie toate gîndurile, dar mai degrabă ziua? Zeul însuși mă sfătua și-mi dădea semne sigure, dacă mintea nu mi-ar fi fost nebună. Și totuși ar fi trebuit să vorbesc eu însămi, să nu încredințez tăblițelor de ceară taina, să fi mers să mărturisesc eu dragostea. El ar fi văzut lacrimile, ar fi văzut chipul celei ce-l iubea. Puteam să-i vorbesc mai multe decît au cuprins tăblițele. Aș fi putut fără voia lui să-i înlănțui gîtul cu brațele, să cad la picioarele lui, să-i îmbrățișez genunchii și să-i cer viața. Și, dacă mă respingea, i-aș fi putut arăta că-mi voi curma zilele. Aș fi întrebuintat toate mijloacele și, dacă fiecare din acestea în parte nu erau de ajuns, toate laolaltă ar fi putut să-i înmoaie tăria cugetului. Poate să fie și vreo greșală a sclavului trimis. Nu s-a dus cînd trebuia, cred că n-a ales timpul potrivit, n-a căutat să-l găsească într-un moment cînd sufletul i-ar fi fost slobod de griji. Acestea mi-au fost potrivnice. Căci nu l-a născut o tigroaică. Și nu poartă în piept o piatră rece, sau fier tare și oțel, nici nu bea lapte de leoaică. Va fi învins. Voi începe din nou. Și nu mă voi dezgusta de ce am început, cît timp în trupul meu va rămîne suflarea vieții. Căci mai întîi, dacă ar fi cu putință să-mi chem înapoi faptele, n-ar fi nimic că am început. Acum trebuie să duc la capăt ce am început. Fiindcă, chiar dacă mi-aș părăsi acum dorințele, nici el nu poate să nu-și amintească totuși întotdeauna de îndrăzneala mea. Și dacă nu încerc din nou, voi da impresia că am voit-o din ușurătate, sau că l-am ispitit, că am căutat să-i întind curse. Sau sigur va crede că sînt învinsă nu de acest zeu care mi-a mistuit și îmi mistuie inima, ci de ispita trupului. În sfîrșit, acum nu mai pot trece peste ceea ce am făcut. I-am scris, l-am rugat, i-am arătat dorințele îndrăznețe. Într-un cuvînt nu pot fi numită nevinovată. Ce-mi

mai rămîne de făcut este mult pînă la fericire și puțin pînă la crimă.“

Astfel a vorbit și atît de mare este lupta gîndurilor ei sovăitoare, încît îi place să încerce din nou ceea ce îi este rușine că a încercat. Își pierde orice măsură și ajunge nenorocita să fie iar și iar refuzată.

Cînd a văzut că nu se termină o dată aceasta, Caunus a fugit departe de patrie⁵⁷ și de nelegiuire, așezîndu-și o nouă casă în ținuturi străine. Se zice că atunci trista miletiană, ieșindu-și din minți, și-a sfișiat hainele și și-a lovit pieptul apucată de furii. Acum a înnebunit de-a binelea și-și mărturisește pe față nădejdea dragostei ei neîngăduite. Părăsește patria și penaii urîți și apucă pe urmele fratelui său fugar. Cum bacantele de pe Ismarus⁵⁸ ațîțate de tirsul tău, fiu al Semelei, prăznuiesc sărbătorile tale la trei ani o dată, astfel au văzut-o femeile din Bubasus⁵⁹ pe Byblis urlînd pe șesul ogoarelor. Pe acestea părăsindu-le, ajunge în rătăcirea ei la carieni, la lelegii totdeauna înarmați⁶⁰ și în Lycia.

Acum lăsase în urmă Cragosul⁶¹, Limyra și apele Xantusului și muntele unde locuia Chimera⁶² cea cu mijlocul de foc, pieptul și fața de leoaică, iar coada de șarpe. Pădurile se răresc, cînd tu, Byblis, obosită de rătăcire, te prăbușești cu părul așternut pe pămîntul tare și apeși cu fața ta frunzele căzute. Adesea, chiar nimfele lelegide încearcă s-o ridice în brațele lor tinere, adesea o învață să-și înfrîneze dragostea și-i aduc mîngîieri, dar gîndurile-i rătăcite sînt surde și mute. Byblis strivește cu unghiile iarba verde și umezește pajiștea cu un rîu de lacrimi. Se spune că naiadele au făcut din ele un izvor

⁵⁷ Fugînd din Milet, Caunus, s-a dus în Caria, ținut tot în Asia Mică, unde a întemeiat un oraș căruia i-a dat numele său.

⁵⁸ Ismarus, munte în Tracia.

⁵⁹ Bubasus, oraș în Caria.

⁶⁰ Lelegii, locuitori legendari la început în Grecia, apoi stabiliți în Lycia (Asia Mică), practicau pirateria. Vezi și nota 59, Cartea VII.

⁶¹ Cragos, munte în Lycia; Limyra, oraș în Lycia, pe riul Limyra; Xantus, munte și fluviu în Lycia.

⁶² Chimera, monstru mitic din Lycia, ucis de Bellerophon, rege al Corinthului și nepot al lui Sisif. Vezi și nota 38, Cartea VI.

care să nu sece niciodată. Căci ce puteau să-i dea mai mult? Îndată, cum izvorăsc picăturile de rășină din scoarța despicată de brad, cum iese smoala cleioasă din sânul pământului și cum la sosirea Zefirului ce suflă leneș se topește de soare apele ce se opriseră de ger, astfel nepoata lui Phoebus, Byblis, dispărînd în lacrimile sale, se preface într-un izvor care și acum are în acele văi numele stăpînei sale și șoptește sub umbra deasă a unui stejar.

Iphis e schimbată în Vestea noii minuni poate că ar
tînăr fi umplut cele o sută de orașe
cretane⁶³, dacă, prin metamorfoza de curînd suferită de Iphis, Creta n-ar fi avut o minune mai aproape de ea. Căci în orașul Phaestos de lîngă Cnosos⁶⁴ s-a născut Ligdus, un om din popor, însă liber. Averea nu-i era mai mare decît rangul, dar viața și cîntea îi erau nepătate. Aceste cuvinte le-a spus el soției sale, pe cînd ea era gata să nască:

„Două sînt dorințele mele: să scapi cu dureri cît mai puține și să naști băiat. Dacă se întîmplă altfel e greu și averea noastră nu ne-o îngăduie. De va fi să naști fată, ceea ce ar fi groaznic să se întîmple, în acest caz îmi pare rău, dar cer — iertați-mă, datorii de părinte — să fie ucisă“.

Astfel a vorbit și șiroaie de lacrimi au curs atît pe fața celui ce rostise, cît și pe a celei ce auzise astfel de vorbe. Totuși Telethusa neconținut stăruie pe lîngă soțul ei cu rugăciuni zadarnice, să nu-i îngreiească astfel nădejtile. Hotărîrea lui Ligdus este neclintită și ea abia își purta pîntecele greu de sarcina ajunsă la vreme, cînd la miezul nopții în vis a văzut, sau i s-a părut că vede, pe fiica lui Inachus⁶⁵ stînd în picioare lîngă patul ei însoțită de o mare suită. Pe frunte avea coroane ca ale lunii cu spice galbene de aur strălucitor și cu diademă regală. Cu ea erau gălăgiosul Anubis și divina

⁶³ Miletus, tatăl lui Byblis, era originar din Creta.

⁶⁴ Phaestos, Cnosos, orașe în Creta.

⁶⁵ Fiica lui Inachus era Io, identificată aici cu zeița egipteană Isis. Vezi Cartea I.

Bubastis și Apis cel cu felurite culori și zeul care oprește vocea și cu degetul îndeamnă la tăcere⁶⁶ Erau și sistrele⁶⁷ și Osiris cel niciodată destul de căutat⁶⁸ și șarpele⁶⁹, străin aci, cel plin de venin aducător de somn. Telethusei i s-a părut că se scoală din somn și vede lucrurile aievea, când zeița i-a vorbit astfel:

„O, Telethusa, parte din inima mea, lasă grijile apăsătoare. Înșeală dorința soțului tău. Nu sta la îndoială și, când Lucina îți va ușura sarcina, orice vei naște ține la tine. Sint zeița proteguitoare și dau ajutor celor ce mă roagă. Nu te vei plînge că ai adorat o zeiță fără inimă“.

Astfel a sfătuit-o și a ieșit. Vesela cretană s-a sculat din pat și, ridicînd cu umilință miini nevinovate spre stele, se roagă să i se îplinească visul.

Cînd i-au venit durerile și s-a ușurat de sarcină, fără știrea soțului a născut fată. Mama a poruncit doicii s-o alăpteze și a mințit că e băiat. Lucrul a fost crezut și nu cunoștea această taină decît doica. Tatăl a mulțumit zeilor și i-a pus numele bunicului său Iphis. Mama s-a bucurat de acest nume, care era comun, și pentru un băiat și pentru o fată și care nu dădea nimic de bănuit. Printr-un șiretlic folosit din dragoste de mamă, rămîne astfel minciuna nedescoperită. Era îmbrăcată ca un băiat și fața ei, fie că o socoteai de copil, sau de copilă, era deopotrivă de frumoasă.

Trecuseră treisprezece ani, cînd tatăl tău te logodi, Iphis, cu blonda Ianthes, care era prin chipul ei cea mai atrăgătoare fată între fetele din Phaestus, fiica lui Te-

⁶⁶ Sint înșirate mai multe zeități egiptene: Anubis, divinitate reprezentată sub forma unui cițne; Bubastis, zeița lunii; Apis, boul sfînt care era adorat ca zeu; Harpocrate, zeul tăcerii, fiul lui Isis și al lui Osiris.

⁶⁷ Sistra, un instrument metalic, care era agitat în timpul ceremoniilor consacrate divinităților egiptene.

⁶⁸ Thyphon sau Set ucide pe fratele său Osiris și-l taie în bucăți, pe care le aruncă în apele Nilului. Soția sa, Isis, le-a căutat și le-a găsit pe toate, afară de una.

⁶⁹ Este vorba probabil de șarpele numit la noi aspidă, un fel de viperă.

leste Dicteanul⁷⁰. Deopotrivă le-a fost vîrsta, deopotrivă frumuseţea şi de la aceiaşi învăţători au primit lumina cărţii şi îndrumarea vîrstei lor. De aci dragostea le-a atins amîndurora inimile tinere şi pe fiecare le-a rănit la fel. Dar nădejtile nu le erau la fel. Ianthes aşteaptă ziua făcliilor de nuntă şi crede că va aparţine lui Iphis, pe care o socoteşte băiat. Iar Iphis iubeşte, fără speranţă că poate să-şi împlinească iubirea. Insuşi acest fapt o aprinde şi mai mult şi inima ei de fecioară arde lingă o fecioară. Abia stăpînindu-şi lacrimile, zice:

„Ce sfîrşit mă aşteaptă pe mine, care sînt stăpînită de o iubire nouă, ciudată şi necunoscută nimănui pînă acum? Dacă zeii voiau să mă cruţe, trebuiau să mă piardă; iar dacă nu voiau să mă piardă, să-mi fi dat cel puţin această patimă firească şi obişnuită. Vaca nu se aprinde de dragoste după o vacă, nici iapa după o iapă. Berbecul se aprinde după oi, pe cerb îl urmează femela lui. Aşa se împreună şi păsările şi între toate animalele nici o femeie nu e stăpînită de dragoste pentru o femeie. Mai bine n-aş mai exista. Trebuie ca în Creta să aibă loc toate încălcările firii. Fiica soarelui⁷¹ a iubit pe un taur, dar cel puţin ca o femeie pe un bărbat. Iubirea mea e mai nebunească decît a ei, dacă e să recunoaştem adevărul. Totuşi, ea a putut să-şi îndeplinească dorinţele Venerei. Prin înşelăciuni şi luînd chip de vacă, a primit mîngîierile unui taur şi prin amăgire a putut avea o dragoste. Dar la mine poate să se adune iscusinţa din toată lumea, poate să zboare Daedalus însuşi cu aripi de ceară: ce va face? Oare cu deşteptăciunea sa mă va face băiat din fecioară? Sau te va schimba pe tine, Ianthes? Haide şi întăreşte-ţi sufletul şi vino-ţi în fire, Iphis, scoate-ţi din inimă un foc nebunesc şi lipsit de înţelepciune. Gîndeşte-te ce eşti născută. Nu te amăgi pe tine însăţi, cere ce e legiuit şi iubeşte ce eşti datoare ca femeie. Speranţa e cea care naşte iubirea, speranţa e cea care o hrăneşte. Dar starea ta nu-ţi în-

⁷⁰ Dicteanul, vezi nota 1, Cartea III.

⁷¹ Pasiphae, sofla lui Minos, regele Cretel.

găduie. Nu paza e cea care te împiedică de la îmbrățișări dragăstoase, nici grija unui soț bănuitor, nici severitatea tatălui. Ea însăși nu refuză rugămințile tale. Totuși orice ai face, nu va putea fi a ta și nu vei putea fi fericită, chiar dacă zeii și oamenii s-ar munci să te ajute. Aceasta e singura parte neîmplinită din dorințele mele. Zeii mi-au dat cu ușurință tot ce a fost în puterea lor. Ceea ce vreau eu, vrea și tata și ea și viitorul socru. Dar nu vrea firea, care e mai puternică decât toți aceștia. Ea singură mi-e împotrivă. Iată, vine timpul dorit, iată, este ziua căsătoriei când Ianthes ar trebui să fie a mea. Dar nu va fi cu puțință. Vom pătimi de sete în mijlocul valurilor. De ce mai veniți la această cununie, nuntașă Junona și tu Hymeneu⁷², când lipsește mirele, când ne căsătorim două?”

După aceste cuvinte a tăcut. Iar cealaltă fecioară nu arde mai puțin și te dorește, Hymeneu, să vii cât mai repede. Dar Telethusa se teme de ce dorește aceasta și aci amână ziua căsătoriei, aci găsește motiv de întârziere într-o boală închipuită și adesea aruncă vina pe unele semne și vise.

Acum isprăvise toate mijloacele închipuirii și, cu toate amînările, timpul cununiei sosise. Mai era numai o zi. Ea își smulge sieși și fiicei panglicile de pe cap și cu părul despletit, îmbrățișînd altarul, zice:

„Isis, care ocrotești Paraetonul⁷³ și ogoarele mareotice⁷⁴ și Pharosul⁷⁵ și Nilul cel cu șapte guri, te rog ajută-mă și vindecă teama noastră. Pe tine, zeiță, pe tine te-am văzut odinioară și am cunoscut aceste po-doabe ale tale, pe toate le-am cunoscut și pe însoțitoarele tale și făcliile și sunetul sirenelor și am însemnat în amintirea mea poruncile tale. Dacă fiica mea vede lumina zilei, dacă eu însămi nu mă pedepsesc, este da-

⁷² Hymeneu, personificare a cîntecului nupțial pentru tinerii căsătoriți. Vezi și nota 47, Cartea VI.

⁷³ Paraetonul, oraș în Marmarica.

⁷⁴ Ținuturile mareotice, de la Mareotis, lac lângă Alexandria.

⁷⁵ Pharos, insulă în apropierea Alexandriei.

torită sfatului și poruncii tale; ai milă de amîndouă și dă-ne ajutor.”

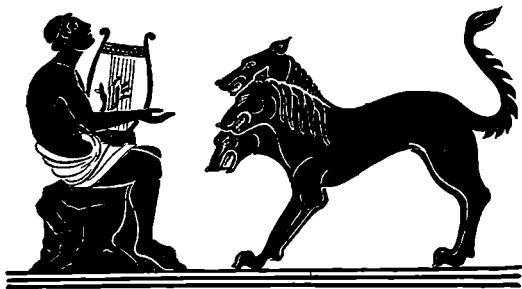
Lacrimile au urmat cuvintelor. I s-a părut că zeița a mișcat altarul, și într-adevăr l-a mișcat. Au tremurat ușile templului, au strălucit coarnele care imitau luna și a zăngănit sistra răsunătoare. Nu fără grijă, dar totuși veselă de acest semn fericit, mama pleacă de la altar. Iphis, care-i fusese însoțitoare, o urmează cu pași mai mari ca de obicei. Nu-i mai rămîne pe față tenul alb de fată, puterile îi sporesc, înfățișarea e mai bărbătescă, părul nepieptănat e mai scurt, are mai multă viață decît a avut ca femeie; tu, care pînă mai adineaori erai fată, acum ești băiat. Aduceți daruri la templu și bucurați-vă cu încredere nesfioasă.

Ele vin cu ofrande la templu și aduc și o inscripție. Inscripția are un mic vers. „Băiatul Iphis a adus darurile pe care le făgăduise ca fată”.

Zorile zilei următoare luminaseră întinderile pămîntului, cînd Venus și Junona și însoțitorul lor Hymeneu vin împreună lîngă făcliile de nuntă și tînărul Iphis se căsătorește cu Ianthes.

CARTEA X

Coborîrea lui Orpheus în infern

De aici Hymeneu îmbrăcat într-o haină galbenă strălucitoare, străbătînd văzduhul nemăsurat, se îndreaptă spre ținuturile ciconilor¹ și zadarnic îl cheamă cu glasul său Orpheus. El a răspuns într-adevăr chemării, dar n-a adus nici cuvinte solemne, nici față veselă, nici semne fericite; chiar făclia pe care a ținut-o a sfîrșit mereu cu un fum lăcrămos și, oricît a fost mișcată, n-a produs flacăra. Urmarea a fost mai nefericită decît se bănuia, căci, pe cînd se plimba prin iarbă însoțită de o ceată de naiade, noua soție², cu care se căsătorise de curînd, a murit fiind rănită la călcîi de dintele unui șarpe.

După ce a plîns-o destul în fața cerului, cîntărețul din Rhodope, hotărît să înduplece cu rugăminți chiar împărăția umbrelor, a îndrăznit să se coboare pe poarta Taenarului³ pînă la Styx⁴. Trecînd printre mulțimile ușoare și printre chipurile celor ce au avut parte de

¹ Ciconii, populație pe coastele Traciei, între Hebru și Lissus.

² Eurydice.

³ Taenarus, promontoriu cu un oraș cu același nume la extremitatea de sud a Laconiei; avea o peșteră despre care se credea că era una din intrările în infern.

⁴ Styx vezi nota 18, Cartea I.

morminte, a mers la Persephona⁵ și la stăpînul care deținea domniile triste ale umbrelor, unde, strunind coardele pentru cîntec, astfel a grăit:

„O, zeități ale lumii subpămîntene în care venim toți cei ce sîntem născuți muritori, îngăduiți, de se poate, să vorbesc adevărul, lăsînd la o parte ocolișurile unei vorbiri meșteșugite. N-am venit aici ca să văd Tartarul cel întunecat, nici să leg monstrul cel cu trei capete și cu șerpi ca ai Meduzei în jurul gîtului⁶. Soția mea e precina acestui drum. O viperă călcată i-a trimis veninul în corp și i-a răpit anii tinereții. Am voit să pot suporta și nu voi nega că am încercat. Amor a învins. Acest zeu e bine cunoscut în lumea celor de sus. Nu știu dacă e și aici, totuși cred că se găsește și aci la locul său și, dacă nu e mincinoasă vechea poveste cu răpirea⁷, și pe voi tot dragostea v-a unit. Vă conjur pe aceste locuri pline de groază, pe acest haos imens și pe tăcerile marii împărății, desfaceți destinele prea repede terminate ale Eurydicei. Toți vă sîntem datornici vouă și, dacă zăbovim puțin în viață, mai curînd sau mai tîrziu spre același locaș pornim. Aci tindem toți, aceasta este cea din urmă casă și sub puterea voastră sînt cele mai îndelungate împărății ale neamului omnesc. Și ea, după ce va ajunge la anii bătrîneții, se va supune legilor voastre. Vă cer să-i dați să se folosească de dreptul ei. Iar dacă destinele refuză această îngăduință pentru soția mea, eu în nici un chip nu vreau să mă mai întorc. Bucurați-vă de moartea amîndurora!”

Pe cînd el spunea aceste cuvinte și mișca cu degetele coardele lirei după vorbe, sufletele palide îl plîngeau. Tantal nu mai încercă să prindă unde înșelătoare. Roata lui Ixion se opri înmărmurită. Vulturii nu mai sfîșiară ficatul lui Tityos. Urmașele lui Belus stătură

⁵ *Persephona*, numele grecesc al *Proserpinel*, soția lui *Pluton*, zeul infernului.

⁶ Cerberul, cîine cu trei capete, cu coadă de balaur, cu șerpi în jurul gîtului, pîzitor la poarta infernului. Meduza, una din gorgone. Vezi nota 58. Cartea IV.

⁷ Răpirea *Proserpinel* de către *Pluton*; vezi Cartea V.

lingă vasele lor și tu, Sisif⁸, ai șezut pe piatra ta. Se spune că atunci, pentru prima dată, genele Eumenidelor⁹ s-au umezit de lacrimi, învinse de cîntec. Nici regeasca soție, nici regele infernului nu pot respinge rugămințile. O cheamă pe Eurydice. Ea era între umbrele de curînd venite și mergea cu pas anevoios din cauza ranei. Rhodopianul Orpheus¹⁰ o primi, dar cu condiția să nu-și întoarcă înapoi privirile spre ea, pînă ce va ieși din văile Avernului¹¹, altfel darul primit va fi zadarnic.

Porniră prin tăcerea mută pe o cărare povîrnită, greu de urcat, întunecoasă, învăluită într-o negură deasă.

Ajunseseră aproape de suprafața pămîntului. Aici, temîndu-se să n-o piardă și dornic de a o vedea, întoarse cu dragoste ochii spre ea, dar ea alunecă înapoi. Întinzînd brațele și căutînd s-o prindă și să fie prins, nefericitul nu cuprinse decît aerul ușor. Și acum, murînd a doua oară, nu se plînsese de loc de soțul său. Căci de ce s-ar fi plîns, decît că a fost iubită? Rosti cuvîntul de ultim rămas bun care abia mai ajunsese la urechile lui și se rostogoli iarăși în infern. Nu rămase Orpheus mai înmărmurit de îndoita moarte a soției sale decît acel păstor fricos, care a văzut cerberul cu trei capete legat în lanțuri. Pe acesta nu l-a părăsit spaima înainte de a-l părăsi viața, corpul prefăcîndu-i-se în piatră. Sau ca Olenus, care și-a luat asupra-și crima soției sale Lethaea și-a vrut să pară că el e vinovat. Și tu, nefericită Lethaea, increzătoare în frumusețea ta; inimile

⁸ Pentru chinurile la care sint osîndiți cel amîniți aci, vezi notele 34-38, Cartea IV.

⁹ Eumenidele, Furile, flicele lui Pluton, loveau cu biciul lor format din șerpi, umbrele osîndiților din infern. Nici o crimă și nici un vicleșug nu le rămîneau nedescoperite și ele pedepseau fără milă pe făptași. De aceea blestemul făcut în numele lor era socotit cel mai îngrozitor lucru împotriva culva. Vezi și nota 21, Cartea I.

¹⁰ Orpheus era din Rhodope, munți în Thracia.

¹¹ Avernul, lac în Campania, unde se credea că se găsește una din intrările în infern. Aci, în înțeles de infern.

voastre atît de unite altădată acum sînt pietre, pe care le poartă în virful său umedul Ida¹².

Orpheus se ruga și voia să treacă iarăși Acheronul, dar zadarnic, căci portarul îl opri. Șezu totuși șapte zile trudit pe mal, fără darurile lui Ceres. Hrană îi fură grija, durerea și lacrimile. Cu jalea în suflet că zeii Erebului sînt cruzi, se întoarse pe înaltul Rhodope și pe Hemonul cel bîntuit de aquiloni.

De trei ori soarele sfîrșise anul închis în constelația peștilor și Orpheus fugise de orice Veneră cu chip de femeie, fie că așa se întîmplase, fie datorită credinței lui. Totuși multe ardeau de dorința de a se uni cu minunatul cîntăreț. Multe au suferit că au fost respinse. El chiar a fost pilda popoarelor trace să-și strămute dragostea lor către băieți tineri și să culeagă astfel primele flori ale tinereții, această scurtă primăvară a vieții¹³.

Metamorfoza lui Athis Era o colină și pe colină o cîm-
în pin și a lui Cyparissus pie foarte netedă pe care o făcea
în chiparos verde iarba deasă. Locului îi lipsea umbra, dar după ce s-a așezat aici poetul născut din zei¹⁴ și a mișcat firele răsunătoare ale lirei, umbra a venit în acel loc. N-a lipsit arborele Chaoniei¹⁵, nici pădurea Heliadelor¹⁶, nici cerul cu creștetul înalt, sau teii cu lemnul moale, sau fagul și laurul feciorelnic¹⁷. Au fost și alunii cei slabi, și frasinul bun de sulițe, și bradul fără noduri, și gîrnița încovoiată de ghindă, și platanul desfătător¹⁸, și arțarul de felurite culori,

¹² Și metamorfoza păstorului și a lui Olenus și Lethaea sînt legende pe care Ovidiu, precum se vede, doar le menționează și despre care nu găsim amănunte la alți autori.

¹³ Poetul vrea să spună că moravurile decadente greco-romane, despre care este vorba aci, ar fi pătruns și la traci.

¹⁴ Orpheus născuse din iubirea lui Apollo cu nimfa Callope.

¹⁵ Stejarul; Chaonia, vezi nota 16, Cartea V.

¹⁶ Heliade, fiicele soarelui și surorile lui Phaeton, schimbate în plop, iar lacrimile lor în chihlimbar.

¹⁷ Vezi Cartea I legenda laurului în care a fost schimbată fecioara Daphne.

¹⁸ Platanul era arbore de ornament și se găsea în sălile de ospete, de petrecere etc.

și sălciile locuitoare ale râului, și lotusul apelor, și sîmcerul veșnic verde, și tamarisul cel subțire, și mirtul cu două culori, și tinusul cu boabe albastre. Ați venit și voi, iedere agățătoare, și împreună cu voi vițele de vie și ulmii îmbrăcați cu vițe, și jugaștrii, și cetina, și arbutierul încărcat cu poame roșii, și palmierii cei mlădioși, răsplată a biruitorilor, și pinul cu poalele sumese și cu creștetul zburlit, pinul drag mamei zeilor, dacă într-adevăr Attis¹⁹, fiul Cybelei, și-a lăsat în pin chipul omenesc și în tulpina lui s-a întărit. A fost în această mulțime și chiparosul a cărui coroană seamănă cu un con, arbore acum, odinioară iubit de zeul care mînuiește arcu și coardele chitarei.

Pe cînd nimfele stăpîneau ogoarele Carthaeii²⁰ trăia acolo un cerb uriaș care, cu coarnele sale larg ramificate, își făcea singur deasupra capului o umbră deasă. Coarnele îi sclipeau aurite și pe greabănu-i rotund stăteau atîrnate pînă la picioare șiraguri de pietre nestemate²¹. La gît i se mișca un medalion de argint purtîndu-i vîrsta, legat cu curele subțiri și-n amîndouă urechile precum și în jurul tîmplelor îi străluceau mîrgăritare. Fără frică, lăsînd la o parte teama firească, obișnuia să intre în curțile oamenilor și să se lase mîngîiat pe gît de mîini oricît de necunoscute.

Totuși, înaintea celorlalți, ție ți-era cel mai drag, o Cyparissus, tu, cel mai frumos din locuitorii insulei Ceos. Tu duceai pe cerb la pășuni fragede, tu la apă de limpede izvor. Tu îi împleteai printre coarne tot felul de flori sau, șezînd ca un călăreț pe spatele lui, îl conduceai vesel încoace și încolo, înfrînîndu-i gura delicată cu căpestre de purpură.

Era vară și ziua era la amiază. Brațele încovoiate ale Racului²² ardeau de căldura soarelui. Cerbul obosit

¹⁹ Attis, tîndr pîstor frigian tubit de Cybele, soția lui Saturn și mama zellor, care l-a făcut preotul ei.

²⁰ Carthaea, oraș în insula Ceos din Marea Egee.

²¹ Cerbilor domesticiți, stăpîniți le atîrnau diferite podoabe.

²² Imagine concretă, pentru a descrie căldura puternică din mijlocul verii: zodia Racului (Cancerului) ținea de la 22 iunie pînă la 23 iulie.

și-a culcat corpul pe pământul plin de iarbă și se răcorea la umbra coarnelor sale rămuroase. Tînărul Cyparissus din imprudență l-a lovit cu o săgeată ascuțită și, cînd l-a văzut pe moarte de cruda rană, s-a hotărît să moară și el. Ce cuvinte nu i-a spus Phoebus, îndemnîndu-l să suporte cu ușurință durerea, care nu trebuia să fie mai mare decît pierderea suferită! Totuși el a gemut și a cerut de la zeii de sus acest dar suprem ca să plîngă tot timpul. Istovindu-i-se sîngele de plîns nesfîrșit, membrele au început să capete o culoare verde și în curînd părul care atîrna pe fruntea albă ca zăpada a devenit o coamă aspră și, întărindu-se, s-a îndreptat cu vîrf ascuțit spre cerul înstelat. Zeul a gemut și a zis cu tristețe: „Vei fi plîns de noi, vei plînge pe alții și vei fi alături de cei în durere²³”.

**Ganymede este ridicat
în Olimp**

O astfel de pădure de chiparoși își făcuse cîntărețul²⁴ și ședea în mijlocul ei, în mijlocul fiarelor adunate și al mulțimii de zburătoare. După ce încercă îndeajuns cu degetul cel mare coardele înstrunite și simți că feluritele tonuri se întovărășesc armonios, deși cu sunete deosebite, el dădu drumul vocii și cîntă astfel: „Cu Jupiter, muză care m-ai născut, trebuie să începă cîntecele pe care tu mi le inspiri, căci toate recunosc domnia lui Jupiter. Adesea mai întii puterea lui Jupiter am mărturisit-o. Am cîntat cu tonuri grave pe Giganți și trăsnetele biruitoare răspîndite pe cîmpiile Phlegrei²⁵. Acum e timpul pentru un cîntec mai ușor. Voi cînta pe tinerii iubiți de zei și pe tinerele biciuite de focuri neîngăduite, care și-au meritat pedeapsa pentru dorințele lor.

Regele zeilor, Jupiter, arse odinioară de dragoste pentru frigianul Ganymede și găsi în ce să se schimbe pentru a fi altceva decît ce era. Totuși nu găsi cu cale

²³ Cyparissus a fost schimbat în chiparos, care era, la cel vechi, un arbore funerar și se planta în cîmîtîre.

²⁴ Orpheus.

²⁵ Phlegra, ținut în Macedonia, unde giganții au fost trăsniți de Jupiter.

să se schimbe în altă pasăre decît cea care-i poate purta răsnetul²⁶. Nu întîrzie și, străbătînd aerul cu aripi împrumutate, răpi pe Iliadul²⁷ care și acum amestecă vinul în pahare și fără voia Junonei servește nectar lui Jupiter.

Metamorfoza lui Hyacinthus în floare

Și pe tine, urmaș al lui Amyclas²⁸, te-ar fi așezat în cer Phoebus, dacă tristele destine ți-ar fi dat loc de așezare. Cît e cu putință, ești totuși veșnic, și, de cîte ori primăvara alungă iarna și Berbecul urmează ploiosului Pește²⁹, de atîtea ori tu răsari și înflorești pe tulpina-ți verde. Pe tine tatăl meu te-a iubit înaintea altora și cei așezați în centrul lumii la Delphi³⁰ au fost lipsiți de stăpînul oracolului, în vreme ce zeul frecventa Eurotas și Sparta fără ziduri³¹. Nu-i mai plac nici chitara, nici săgețile. Uitîndu-și de sine, nu se dă înlături să poarte rețelele și cîinii de vînătoare, nici să meargă ca tovarăș pe virfurile muntelui prăpăstios, întretîinîndu-și focul cu această îndeletnicire a vînatului.

Soarele era la mijloc, între noaptea care vine și cea care a trecut, la egală distanță de una și de alta. Cei doi prieteni își scot îmbrăcămintea, își fac corpurile să lucească de grăsimea untdelemnului și se duc să se întreacă cu discul, pe care, cumpănindu-l, îl aruncă Phoebus mai întii. Discul zboară în aer, străbate un nor pe care-l întîlnește și, după un lung timp, cade pe pă-

²⁶ Jupiter, admirînd frumusețea tîndrului Ganymede, fiu de rege și păstor pe muntele Ida, s-a transformat în vultur și l-a răpit, făcîndu-l în cer paharnicul zeilor.

²⁷ Troia se mai numea și Ilion, de la unul din regii săi, Ilus, de unde numele de Illada, epopeea războiului trolan. Ganymede era fiul regelui Tros, de unde și numele de Troia.

²⁸ Hyacinthus era urmaș al lui Amyclas, întemeietorul Amyclei, oraș în Laconia.

²⁹ Berbecul și Peștele, constelații din zodiac, înlocuind aci numele lunilor februarie (Peștele) și martie (Berbecul):

³⁰ Oracolul lui Apollo de la Delphi era consultat de oamant din toate părțile lumii grecești și de aceea poetul numește Delphi centrul lumii.

³¹ Sparta era așezată pe valea riului Eurotas și n-avea ziduri de întărire.

mînt, dovedind artă unită cu puteri. Îndată, imprudent și împins de dorința de a-l întrece, tînărul de la Taenarus³² se repede să ridice discul. Dar acesta, izbit de pămîntul tare și sărind în sus te-a lovit în față, o Hyacinthus! Se făcu palid și tînărul și zeul, care luă în brațe trupu-i leșinat. Aci încearcă să te reînsuflețească, aci îți șterge rănile aducătoare de jale și cu ajutorul ierburilor îți ține în loc sufletul gata de ducă. Nu-i folosește la nimic medicul, rana e de nevindecată. După cum într-o grădină udată de curînd violetele sau macul, sau crinii ale căror flori se înalță cu vîrfurile galbene, dacă le strivește cineva, ele își lasă îndată capul îngreuiat, devin veștede, neputîndu-se susține și privesc spre pămînt, tot astfel zace tînărul cu fața de muribund. Lipsit de puteri capul îi atîrnă greu și-i cade pe umeri. „Te duci, Oebalide³³, secerat în floarea vîrstei, îi zice Phoebus. Văd rana ta și crima mea. Tu ești durerea și isprava mea. Mîna mea trebuie înfierată de moartea ta. Eu sînt pricina morții tale. Care e totuși vina mea? Nu poate fi numit crimă faptul că ne-am jucat, decît dacă poate fi crimă că ne-am iubit. O, de-aș putea să-mi dau viața pentru tine, de-aș putea muri împreună cu tine! Dar fiindcă sînt oprit de la aceasta de legea destinului, vei fi întotdeauna în gîndul meu și numele tău, amintind de tine, va fi mereu în gura mea. Pe tine te va cînta lira strunită cu mîna, pe tine cîntecele mele. Floare nouă, tu vei purta pecetea gemetelor mele și va veni timpul cînd un erou brav³⁴ se va adăuga acestei flori și numele lui se va citi pe frunzele ei“.

Pe cînd aceste cuvinte se aud din gura profetică a lui Apollo, iată că sîngele, care, răspîndit pe pămînt,

³² Taenarus, vezi nota 3.

³³ Oebalide, urmaș al lui Oebalus, rege în Sparta, aci în sens de spartan.

³⁴ Alax, erou grec din războiul troian. În buchetul de stamine al florii hyacinthus, celor vechi li se părea că disting literele al, care fac începutul numelui lui Alax. Vezi și cartea XIII, despre metamorfoza lui Alax în floarea numită în latinește hyacinthus, care poate fi o speță de crin, sau irisul.

pătase iarba, încetează de a fi sînge și răsare o floare mai strălucitoare decît purpura tiriană și ia forma pe care o are crinul, dar de culoare purpurie, nu argintie ca a acestuia. Nu e destul aceasta pentru Phoebus, căci lui i se datorește această cinstire: El însuși își înscrie gemetele sale pe foi și pe floare e scris „ai, ai,”³⁵ care redă un sunet de jale.

Nu-i e rușine Spartei că a născut pe Hyacinthus. Cinstirea lui durează și în vremea noastră și, după obiceiul înaintașilor, se celebrează cu frumoasă pompă sărbătorile hyacinthiene³⁶.

**Metamorfoza Ceraștilor
în tauri, a Propoetidelor
în pietre**

Iar de vei întreba cumva pe Amathunta³⁷ cea bogată în metale dacă recunoaște nașterea Propoetidelor³⁸, ea le va tăgădui deopotrivă și pe acestea, ca și pe aceia care odinioară aveau pe fruntea aspră două coarne, de unde și-au tras și numele de Ceraști³⁹.

În fața porților acestora se înalță un altar al lui Jupiter Ospitalierul. Acest altar, înfiorătoare nelegiuire, de-l vedea vreun călător străin că-i plin de sînge, credea că au fost jertfiți acolo viței de lapte și mioare din Amathunta. Jertfit era însă străinul. Indignată de sacrificiile nelegiuite, binefăcătoarea Venus se pregătea să părăsească orașele sale și ogoarele Ophiusei.

„Dar ce-au păcătuit aceste locuri dragi, ce-au păcătuit orașele mele? Ce crimă au săvîrșit ele? — și-a zis ea. Mai bine e ca poporul nelegiuit să-și ispășească pedeapsa cu exilul, sau cu moartea. Sau, de este ceva

³⁵ Precum se vede, Ovidiu contopește două legende pentru explicația literelor ai de pe floarea hyacinthus.

³⁶ Sărbătorile hyacinthiene, în onoarea lui Hyacinthus și a lui Apollo, persistau încă pe vremea lui Ovidiu.

³⁷ Amathunta, vechi oraș pe coasta meridională a insulei Cipru, vestit pentru templul Venerii. Regiunea în care se găsea orașul era bogată în metale.

³⁸ Propoetide, fete din Cipru, care pentru faptele ardute mai jos au fost pietrificate de Venus.

³⁹ Ceraști, popor din Cipru, care, după cum spune legenda, purtau coarne. (În grecește keras, genitiv keratos = corn).

mijlociu între exil și moarte, ce poate fi aceasta, dacă nu pedeapsa schimbării chipului?" Pe cînd stătea la gînduri cum să-i schimbe, și-a întors privirea la coarnele lor. S-a gîndit că pot rămîne cu ele și le-a schimbat corpurile uriașe în tauri feroși.

Totuși, nerușinatele Propoetide au îndrăznit să spună că Venus nu-i zeiță; fapt pentru care, împinse de mînia zeiței, se spune că ele cele dintii și-au necinstit trupurile și frumusețea. Și, cînd le-a dispărut rușinea, sîngele li s-a întărit pe față, schimbîndu-se în piatră tare, mică fiind deosebirea între ele și pietre.

Schimbarea statuii lui Pygmalion în femeie

Fiindcă le văzuse pe acestea în greșală, revoltat de vițiile pe care natura le-a dat în mare număr minții femeiești, Pygmalion trăia necăsătorit, fără soție și multă vreme a fost lipsit de o tovarășă de cămin.

În vremea aceasta sculptează cu o minunată artă un fildeș alb ca zăpada, dîndu-i o formă cu care nici o femeie nu s-ar putea naște și se îndrăgostește de opera sa. Este fața unei adevărate fecioare pe care ai crede-o că trăiește și că vrea să se miște, dacă n-ar reține-o pușdoarea. Pînă într-atît cu arta sa întrece arta înșăși.

Pygmalion o privește cu nesaț și pieptul i se umple de dragoste pentru chipul făcut. Adesea duce mîinile să-și pipăie opera, dacă e corp sau fildeș, și totuși nu recunoaște că e fildeș. O sărută și i se pare că i se răspunde la sărutări. Îi vorbește, o ține în brațe și crede că degetele sale îi apasă corpul și se teme să nu rămînă vînată pe părțile apăsate. Aci o dezmiardă, aci îi aduce daruri ce le sînt dragi fetelor: perle, pietre prețioase, păsări mici, flori cu o mie de culori, crini, mingi felurit colorate și lacrimi curse din arborele Heliadelor⁴⁰. Îi împodobește corpul cu îmbrăcăminte scumpă, în deget îi pune inele cu pietre prețioase, la gît coliere, în urechi perle ușoare și pe piept îi atîrnă lăntșoare de aur. Toate îi șed

⁴⁰ Despre metamorfozele Heliadelor (flicele soarelui) în plop, vezi Cartea II. Chihlimbarul era socotit o secrete a plopului și era adus din nordul Europei.

bine și nici goală nu pare mai puțin frumoasă. O culcă în așternute văpsite în purpură de Sidon, o numește tovarășă de pat și-i așază capul pe o perină moale de fulgi, ca și cum ea ar simți.

Venise ziua de sărbătoare a Venerei, cea mai cunoscută în tot Ciprul. Juncane cu gîtul alb ca zăpada, purtînd aur în coarnele încovoiate căzuseră lovite pentru sacrificiu. Tămîia fumea. După ce a adus darurile sale la altar, Pygmalion s-a oprit și a zis cu glas sfîelnic:

„Dacă puteți da orice, o, zei, doresc ca soția mea să fie...” N-a îndrăznit să zică: „fecioara de fildeș” ci a zis: „asemenea celei de fildeș”. Auria Venus, căci și ea era prezentă la sărbătorile sale, a înțeles ce vor acele rugăciuni și, semn al divinității prietene, de trei ori s-a aprins flacăra și și-a trimis limbile sale în văzduh.

Cînd s-a întors, el a mers la statuia iubitei sale și, aplecîndu-se peste pat, a sărutat-o. I s-a părut că e călduță. S-a apropiat din nou și i-a pipăit pieptul cu mîinile. Fildeșul pipăit începe să fie moale și, pierzîndu-și duritatea, se îndoaie și cedează sub degete, cum se înmoaie ceara de Hymet la soare și, apăsată cu degetul cel mare, se modelează în multe chipuri și se face folositoare la întrebuințare. El stă înmărmurit. Nu îndrăznește să se bucure, se teme să nu se înșele și iarăși caută îndrăgostitul, iarăși cercetează cu mîna întruchiparea rugăciunilor sale. Era corp. Vinele pipăite cu degetul mare se simt zvîcnind. Atunci eroul din Paphos⁴¹ rostește cuvinte din belșug, prin care aduce mulțumire lui Venus și gura sa se apropie de o gură adevărată. Fecioara a simțit sărutările și a roșit. Ridicînd ochii spre lumină, ea vede, odată cu cerul, pe cel ce-o iubește.

Zeița a fost de față la această legătură de căsătorie pe care a făcut-o.

Cînd lunii i s-au împreunat de nouă ori coarnele și i s-a întregit discul plin, s-a născut Paphos, de la care-și trage numele insula. În această insulă s-a născut acel

⁴¹ Paphos, oraș din insula Cipru, consacrat Venerii, care-și avea de predilecție act reședința.

Cinyras⁴² care, dacă ar fi fost fără urmași, ar fi putut fi socotit între cei fericiți.

**Schimbarea Myrrhei
în arbore**

Voi cînta lucruri îngrozitoare. Departe de aici, fiice! Departe, părinți! Dacă vă voi mișca inimile cu cîntecele mele, să nu credeți ce veți auzi. Să nu credeți că s-au întîmplat asemenea fapte; iar de veți crede, să credeți și pedeapsa lor. Dacă totuși natura îngăduie astfel de fapte, aduc laude neamurilor ismariene⁴³ și lumii acesteia. Aduc laude acestui pămînt, că e departe de acele regiuni care au zămislit o nelegiuire atît de mare. Poate fi bogat în enibahar și scortîșoară, poate produce și tămîie ce iese din lemn și alte mirodenii pămîntul Panchaiei⁴⁴; dar tot el produce și smirna. Și nu merită un atît de mare preț acest nou arbore.

Cupidon însuși tăgăduiește, Myrrha, că te-ar fi rănit săgețile lui și nu vrea să fie flacărilor lui amestecate în această crimă. Una dintre cele trei surori care poartă tăciuni stygieni și șerpi umflați de venin te-a insuflat⁴⁵. Este o crimă să-ți urăști tatăl. Dar și să te îndrăgostești de el este o crimă mai mare decît ura. Din toate părțile te doresc fruntași aleși și în tot Răsăritul tineretul se întrece pentru a te lua în căsătorie. Din toți alege numai pe unul, Myrrha, dar din toți ferește-te numai de unul. Myrrha își dă seama și luptă împotriva acestei dragoste mîrșave.

„De ce gînduri sînt stăpînită — își zice ea. Zei, și iubire, și sfinte datorii față de părinți, vă rog să împiedicați această nelegiuire și să vă împotriviți unei crime atît de mari. De-i totuși aceasta o crimă. Căci iubirea părintească nu poate să condamne această dragoste. Cele-

⁴² Cinyras, mai întîi rege în Asiria și apoi în Cipru, tatăl lui Adonis și al Myrrhei, despre care povestește legenda următoare.

⁴³ Ismarus, munte în Tracia.

⁴⁴ Panchata, ținut în Arabia, bogat în parfumuri și mirodenii.

⁴⁵ Furiile erau reprezentate cu șerpi încolăciți în loc de păr și purtînd într-o mînă un bici cu șerpi, iar în cealaltă o torță aprinsă, cu care se reped asupra criminalilor, cînd ei se găsesc în mijlocul desfătărilor. Vezi și nota 21 din Cartea I și nota 9 din Cartea X.

lalte animale se unesc fără nici o alegere și nu e rușinos unei junce să se împerecheze cu tatăl său. Calului îi devine soție fiica sa, ȋapul este bărbat turmei căreia i-a fost dat și pasărea însăși zămislește cu acela care a zămislit-o. Fericiți cei cărora li se îngăduie aceasta. Dragostea omenească și-a făcut legi rele și ce e îngăduit de natură e oprit de invidioasele prescripțiuni de drept. Și totuși lumea spune că există popoare la care mama se unește cu fiul și fiica cu tatăl și iubirea părintească crește printr-o dragoste îndoită⁴⁶. Nenorocita de mine, că nu mi s-a întâmplat să mă nasc acolo. Soarta de a mă fi născut în aceste locuri mă face să sufăr. Dar de ce să mă frământ cu aceste gânduri? Departe de mine, nădejdi neîngăduite. El este vrednic să fie iubit, dar ca tată. Deci dacă n-aș fi fiica marelui Cinyras, m-aș putea uni cu Cinyras. Acum, fiindcă-i atît de al meu, nu-i al meu. Rudenia îmi este toată nefericirea. Dacă i-aș fi străină, dorințele mele s-ar putea îndeplini. E mai bine să fug departe de aici, să părăsesc pămîntul patriei, numai să scap de crimă. Rătăcirea mea mă ține îndrăgostită, mă îndeamnă să-l privesc de aproape pe Cinyras, să mă ating de el, să-i vorbesc, să-l sărut, dacă nu e îngăduit nimic mai mult. Dar poți spera ceva mai mult, nelegiuită fecioară? Nu-ți dai seama ce legături și nume amesteci? Oare nu vei fi și rivala mamei și iubita tatălui? Nu te vei numi sora fiului și mama fratelui? Și nu te temi de surorile cu părul de șerpi negri, care, cu făcliile lor amenințătoare stăruie în ochii și în fața inimilor vinovate? Cît timp n-ai lăsat-o în trup, nu lăsa să-ți încolțească nelegiuirea nici în suflet. Și nu pîngări printr-o împreunare oprită marile legi ce sînt tot în puterea firii. Presupune că tu vrei. Dar starea de fapt e împotriva ta; tatăl tău este pios și păzitor al datoriiilor. Dar, o, cum aș vrea să fie și în el o nebunie asemănătoare!”

Astfel vorbise. Iar Cinyras, pe care mulțimea de vrednici pețitori îl face să stea la îndoială ce să facă, le ros-

⁴⁶ Autorii vechi spun că la perși unirea între fiu și părinți nu era socotită ca incestuoasă.

tește numele și o întreabă pe care din ei l-ar vrea de soț. Ea la început tace și, cătînd în fața tatălui său, roșește și-și îneacă ochii într-o rouă caldă. Cinyras, crezînd că aceasta se datorește sfielii ei de fecioară, o oprește să plîngă, îi usucă genele și o sărută. Myrrha se bucură prea mult de mîngîierile tatălui său și, întrebata pe care bărbat vrea să-l aibă, răspunde: „Pe unul ca tine“.

El, neînțelegînd acest răspuns, îl găsește frumos și-i spune: „Să fii așa de iubitoare față de mine întotdeauna“. La numele de iubire, fecioara, știindu-și nelegiuirea, și-a lăsat privirile în jos.

Era miezul nopții și somnul adormise grijile și trupurile oamenilor. Dar fiica lui Cinyras, trează, este mistuită de un foc nedomolit și-i frămîntată de dorințe nebune. Aci e deznădăjduită, aci vrea să încerce și în același timp și dorește și-i e rușine. Nu știe ce să facă și, după cum un trunchi de copac mare rănit de secure, cînd nu-i mai trebuie decît ultima lovitură ca să cadă se clatină și-n orice parte este temut, tot astfel sufletul ei, slăbit de ispitiri felurite, ușor șovăie încoace și încolo, și înclină și-ntr-o parte și în alta. Și nu-și află odihnă și liman pentru dragostea ei, decît în moarte. Moartea o găsește bună. Se ridică și hotărăște să-și pună lațul de gît. Își leagă cingătoarea de partea de sus de la ușă și spune: „Adio, scumpe Cinyras, să știi că tu ai fost pricina morții mele.“

Își potrivea lațul de gîtul palid. Se spune că murmurul cuvintelor ei a ajuns la urechile doicii, care păzea cu credință pragul stăpînei sale. Bătrîna se ridică, deschide ușa și, văzînd spectacolul morții apropiate, în aceeași clipită țipă, își izbește pieptul, își sfișie îmbrăcăminte și, rupînd lațul, îl smulge de la gîtul Myrrhei. Numai după aceasta se pune pe plîns, după aceasta începe s-o îmbrățișeze și s-o întrebe de pricinile lațului. Fecioara tace mută, privește nemișcată pămîntul și regretă că a întîrziat prea mult cu pregătirile ei de moarte și de aceea a fost surprinsă. Bătrîna stăruie și, descoperindu-și părul alb și sinul secăt, o roagă pe leagăn și pe primele alăptări să-i destăinuie ce o doare. Ea se

întoarce într-o parte și nu răspunde la întrebări decît prin suspine. Doica o întreabă cu toată stăruința și se leagă nu numai să-i păstreze taina. „Spune — zice ea — și lasă-mă să-ți dau ajutor. Bătrînețea nu-mi e greoaie. Dacă ai vreo tulburare sufletească, am descîntece și bu-ruieni cu care să te lecuiesc; dacă te-a vătămat ceva, vei fi purificată prin ritual magic, sau dacă este mînia zei-lor, prin sacrificii le vom potoli mînia. La ce să mă gîn-desc mai cu folos? Ai avere, ai casă, toate sînt în bună stare și înflorire. Îți trăiesc și mama și tata.”

Cînd a auzit de tatăl său, Myrrha a suspinat din adîncul sufletului. Doica nu i-a înțeles nici acum nelegiuirea care-i stă ascunsă-n gînduri, totuși și-a dat seama că e vorba de o dragoste. Stăruind cu și mai mare pu-tere, o roagă să-i spună tot, orice ar fi. O ia la sînu-i de bătrînă și, strîngînd-o în brațele sale slabe, pe cînd aceasta plîngea, îi spune: „Am simțit că iubești. Alungă-ți teama, silința mea te va ajuta și-n aceasta. Tatăl tău nu va ști aceasta niciodată”. Myrrha a sărit furibundă din brațele bătrînii și, ascunzîndu-și fața în perine, a zis: „Pleacă, te rog, și cruță-mi nenorocirea și rușinea. Pleacă, — a spus ea celei ce stăruia — și nu mă mai întreba de ce sufăr. Ce te muncești tu să știi e o crimă.”

Bătrîna se îngrozește. Întinzînd mîini tremurătoare de ani și de teamă, cade rugătoare la picioarele stăpînei sale. Aci o mîngîie, aci o sperie și o amenință că dacă nu-i spune are să dea pe față lațul și încercarea ei de sinucidere. Dacă e dragoste, îi făgăduiește că o va ajuta.

Ea și-a ridicat capul și șiroiul de lacrimi a umplut pieptul doicii. Încercînd adesea să mărturisească, adesea și-a stăpînit glasul. De rușine, și-a acoperit fața cu îm-brăcămintea și a zis: „O, mamă fericită de soțul tău!”

Atît a putut spune și s-a oprit gemînd. Doica a în-țeles. Un tremur rece i-a pătruns în oase și în membre și părul alb i s-a zburlit în cap de groază. Multe a fă-cut ca să-i scoată, dacă se poate, dragostea nebunească din suflet. Fecioara știe că sfaturile sînt îndreptățite, dar e hotărîtă să moară, dacă nu ajunge să aibă ce iu-bește. „Trăiește, — spuse aceasta — vei avea iubirea...”

Neîndrăznind să spună „a părintelui“, a tăcut, dar a în-
tărit prin jurămint făgăduiala.

Mamele celebrau sărbătorile anuale ale pioasei Ceres, acele sărbători în care cu corpurile acoperite în îmbră-
căminte albă aduc zeiței ghirlande de spice, prima pîrgă
a țarinei lor. Timp de nouă nopți ele numără între lucru-
rile oprite plăcerile lui Venus și apropierea bărbătești.
În mulțimea lor, departe de soțul său rege, Cenchreis ia
parte la misterele sfinte. Astfel că în timpul cînd patul
era fără soția legitimă, cu un zel diavolesc doica, gă-
sind pe Cinyras îngreuiat de vin, îi vorbește de dragos-
tea unei fete, dar nu-i spune adevăratul nume și-i laudă
frumusețea. Cînd el întreabă cîți ani are fata, ea spune:
„E de-o seamă cu Myrrha“.

După ce a primit poruncă s-o aducă, ea s-a dus în
casă și a spus Myrrhei: „Bucură-te, fată crescută de
mine, am învins“. Nefericita fecioară n-a simțit cu toată
inima bucuria, căci sufletul ei e trist, presimțind neno-
rocirea; dar totuși se și bucură, atît de mare îi este tul-
burarea minții.

Era timpul cînd toate tac și, între stelele de miază-
noapte, Bootes⁴⁷ își întorsese carul cu proțapul pieziș.
Ea a venit la crima sa. Lumina de aur a lunii dispare
de pe cer. Stelele, ascunzîndu-se, sînt acoperite de nori
negri. Noaptea rămîne fără luminile sale. Tu, Icare, îți
acoperi primul fața, mai apoi și Erigone⁴⁸ cea sfințită de
dragostea curată față de tatăl său.

De trei ori a fost rechemată Myrrha de semnul ce i
s-a făcut lovindu-se la picior. De trei ori bufnița vesti-
toare de moarte a cîntat sinistru. Ea totuși se duce. În-
tunericul și noaptea neagră îi micșorează rușinea. Cu
stînga ține de mîna de doică, cu cealaltă caută prin beznă
drumul. Acum atinge pragul camerei. Acum deschide
ușa, acum se duce înăuntru. Dar genunchii i-au tremu-

⁴⁷ Bootes, constelația Văcarului, apare puțin după miezul nopții.

⁴⁸ Icar și Erigone, constelații. Icar, (a nu se confunda cu Icar, fiul
lui Daedalus), rege în Atica, fiind ucis de niște locuitori beți a fost
plîns vreme îndelungată de sîta sa Erigone.

rat și vinele i s-au înmuiat. Culoarea, sîngele, puterile, au părăsit-o pe drum. Cu cît e mai aproape de crimă, cu atît se îngrozește mai mult și se căiește de îndrăzneala sa. Ar vrea să se poată întoarce fără să fie cunoscută. Șovăie, dar o duce de mină bătrîna, o trage lingă pat și o dă lui Cinyras, zicînd: „Iat-o, este a ta“ și unește corpurile blestemate. Tatăl primește propriul lui trup în patul mîrșav. Îi ușurează temerile de fecioară și o îndeamnă să nu-i fie frică. Poate că în numele vîrstei lui i-a zis: „Fiica mea“. Poate că și ea i-a zis „tată“, ca să nu-i lipsească numele crimei. Iese grea din camera tatălui și duce în pîntecele blestemat sămînța nelegiuită. Poartă cu sine o zămislire criminală. Noaptea următoare repetă grozăvia și această noapte nu e ultima.

Cînd în sfîrșit, după atîtea întîlniri, Cinyras, dornic să cunoască pe iubita sa, cere să i se aducă o lumină, el vede nelegiuirea și pe fiica sa. Amuțit de durere, smulge sabia strălucitoare din teaca ce atîrnă în perete. Myrrha fuge și, datorită întunericului nopții, scapă de moarte.

Alergînd pe întinsul cîmpurilor, lasă în urmă Arabia purtătoare de palmieri și ținuturile Panchaiei.

De nouă ori luna și-a împlinit coarnele, luminîndu-i pașii rătăcitori. Cînd în sfîrșit, istovită de oboseală, s-a oprit să se odihnească pe pămîntul Sabei, abia mai putea purta sarcina în pîntece. Atunci, neștiind ce să-și dorească, între teama de moarte și sila de viață, a făcut aceste rugăciuni: „O, dacă au vreo putere mărturisirile, îmi merit soarta și nu mă dau înapoi în fața tristelor chinuri. Dar, ca să nu fiu vie rușine celor vii, iar moartă celor morți, alungați-mă din amîndouă ținuturile. Refuzați-mi și viața și moartea, schimbîndu-mă“.

Căințele au oarecare putere. Zeii au ascultat rugămintea din urmă a Myrrhei. Căci, pe cînd ea vorbea, pămîntul i-a acoperit picioarele. Unghiile i se întind pieziș schimbate în rădăcini, temelii ale trunchiului lung. Oasele se fac lemn și la mijloc rămîne măduvă; sîngele se schimbă în sevă, brațele în crengi, degetele în ramuri; pielea se întărește și se face scoarță.

Acum arborele crescut îi strinsese pîntecele greu.

Pieptul i se îngropase și era gata să-i acopere gîtul. Myrrha n-a mai așteptat nici o zăbavă și singură s-a aplecat în fața lemnului care se ridica și și-a ascuns fața sub scoarță. Dar, deși odată cu trupul și-a pierdut simțirea de mai înainte, plinge totuși și picături calde pică din arbore. Lacrimile au cinstea lor și smirna⁴⁹, picurînd din scoarță, îi păstrează moștenire numele grăitor în veac.

**Schimbarea lui Adonis în
dedișel, a Atalantei în
leoaică și a lui Hippo-
mene în leu**

Copilul zămislit în nelegiuire crescuse sub lemn și căuta drumul pe unde, părăsindu-și mama, să iasă afară. Arborele îngreunat se umflă la mijloc. Sarcina întinde pîntecele mamei și durerile nu-și mai au vorbele lor. Nu mai poate fi chemată Lucina⁵⁰ de glasul celei ce naște. Totuși, arborele pare că se opintește și, încovoiat, scoate gemete dese și se umezește de lacrimile care-i cad. Induiosată, Lucina s-a oprit lingă ramurile în dureri, le-a atins cu mîinile și a rostit cuvintele potrivite pentru naștere. Arborele face o crăpătură și prin scoarța spintecată dă afară sarcina vie. Copilul scîncește. Naiadele îl așază pe iarba moale și-l ung cu lacrimile mamei sale. Chiar și Invidia i-ar fi lăudat frumusețea. Căci era asemenea amorașilor ce sînt pictați cu trupurile goale pe tablouri. Dar, ca înfățișarea lor să n-aibă nici o deosebire, ori adaugă-i lui tolba ușoară, ori ia-le-o lor.

Timpul alunecă pe nesimțite și ne înșeală în zborul său. Nimic nu trece repede ca anii. Copilul născut din soră-sa și din bunicul său, parcă ieri era în arbore, parcă ieri s-a născut, parcă adineaori era cel mai frumos copil și iată-l acum tînăr, iată-l bărbat frumos, cum n-a mai fost cineva vreodată, iată că-i place și lui Venus și răzbună focul mamei sale.

Căci, pe cînd copilul purtător de tolba⁵¹ dădea un

⁴⁹ În latinește și grecește smirna se spune myrrha.

⁵⁰ Lucina, epitet al Junonei, ca ajutătoare la nașteri.

⁵¹ Cupidon, zeul amorului.

sărut mamei sale, fără să-și dea seama, i-a atins pieptul cu o săgeată ieșită din tolbă. Rănită, zeița împinse copilul cu mîna. Rana produsă era însă mai adîncă decît părea, deși la început o înșelase pe ea însăși. Acum, cucerită de frumusețea unui bărbat, nu se mai îngrijește de țărmurile Cytherei, nu mai merge la Paphos, insulă înconjurată de marea adîncă, sau la Cnidos cea bogată în pește, sau la Amathunta⁵² plină de metale. Nu se mai duce nici în cer. Preferă pe Adonis⁵³ cerului. De acesta se ține, lui îi e însoțitoare. Totdeauna obișnuită să se ocupe de sine la umbră, să-și îngrijească și să-și sporească frumusețea, acum prin munți, prin păduri și printre stînci mărăcinoase cutreieră cu genunchii goi, cu îmbrăcămintea sumeasă după obiceiul Dianei. Îndeamnă ciinii și urmărește animalele care sînt pradă sigură: pe iepurii cei iuți, sau pe cerbul cu coarnele înalte, sau pe căprioare. De la porcii mistreți se stăpînește. Se ferește de lupii răpitori, de urșii înarmați cu unghii și de leii sături de vite ucise. Și pe tine Adonis, te sfătuiește să te temi de aceștia, dacă ar putea să-ți fie de folos sfătuindu-te.

„Să fii viteaz, dar cu cei ce fug, zice ea. Nu e sigură îndrăzneala împotriva celor îndrăzneți. Nu fii nesăbuit, iubitule, nu-mi primejdui fericirea. Nu urmări fiarele cărora natura le-a dat arme. Să nu mă coste pe mine gloria ta. Nu-i mișcă nici vîrsta, nici frumusețea pe lei și pe porcii purtători de păr aspru; ochii și sufletele fiarelor nu țin seamă de nimic din ceea ce a impresionat pe Venus. Porcii sălbatici au trăsnete în dinții lor încovoiați. Leii cei roșcați se reped cu o furie fără margini; îmi sînt un neam urît”.

Aici el a întrebat-o de ce. „Îți voi spune, a zis ea, și te vei minuna de pedeapsa pe care au primit-o. Dar indeletnicirea aceasta neobișnuită m-a obosit. Iată un plop anume parcă să ne mîngîie cu umbra sa. Pajiștea

⁵² *Cythera*, insulă în Marea Egee, *Paphos* oraș în insula *Cipru*, *Cnidos*, oraș în *Caria*. *Amathunta* oraș în *Cipru*, toate vestite prin cultul lui *Venus* cărora li erau înălțate temple marelui în aceste localități.

⁵³ *Adonis*, fiul lui *Cinyras* și al *Myrrhaei*.

e ca un pat. Vreau să mă odihnesc aci jos cu tine". Și s-au întins pe iarbă.

Culcată cu capul pe pieptul tînărului, astfel vorbește și întrerupe cuvintele cu sărutări: „Poate ai auzit de una care în întrecerea la fugă a învins pe bărbații cei mai iuți. Nu e o poveste. Căci i-a învins și n-ai putea spune dacă era mai de admirat prin iuțeala picioarelor, decît prin darurile frumuseții. Odată, pe cînd ea a întreat oracolul despre mărițiș, acesta i-a răspuns: „Ție nu-ți trebuie soț, Atalanta⁵⁴. Fugi de căsătorie. Deși totuși nu vei fugi și vei trăi, fără să fii tu însăși". Îngrozită de răspunsul zeilor, ea trăia necăsătorită prin desişul pădurilor și respingea cu asprime mulțimea de pețitori, punîndu-le condiție. „Nu mă ia decît cel ce mă întrece la fugă — zice ea. Luați-vă la întrecere cu mine. Cel mai iute va avea ca răsplată patul de nuntă și pe mine ca soție. Moartea este prețul celor ce vor rămîne în urmă. Aceasta să fie legea luptei". Condiția e aspră, dar mare e puterea frumuseții!

Vin la această învoială o mulțime de pețitori îndrăzneți. Hippomene⁵⁵ ședea ca privitor la această alergare grozavă. „Cum poate s-o ceară cineva în căsătorie pe prețul atîtor primejdii?" — a zis el și condamna dragostea nesăbuită a tinerilor. Cînd i-a văzut fața și corpul, după ce ea și-a scos îmbrăcămintea, așa cum ar fi al meu sau al tău, dacă ai fi femeie, a rămas înmărmurit și, ridicînd mîinile, a zis: „Iertați-mă cei pe care pînă acum v-am învinovățit. Nu-mi era încă cunoscută răsplata pe care ați cerut-o". Admirînd-o, în el se aprinde focul dragostei. Dorește să nu alerge mai repede vreunul dintre tineri și din gelozie se teme. „Dar pentru ce să-mi rămînă neîncercată soarta acestei lupte? — zice el. Pe cei îndrăzneți zeul însuși îi ajută".

Pe cînd Hippomene zice acestea în sine, fecioara zboară ca o pasăre. Deși i s-a părut tînărului aonian că ea nu fuge altfel decît o săgeată scitică, totuși el îi

* Atalanta, fiica Clymenel și a lui Iasos, rege în Arcadia.

** Hippomene, fiul Meropel și al lui Megareus din Beoția.

admiră și mai mult frumusețea. Alergarea însăși o face frumoasă. Vântul îi dă înapoi îmbrăcăminte ce-i cade pe picioarele sprintene. Părul îi unduiește pe spatele asemănător fildeşului. Genunchiere de feșe colorate îi ocroteau genunchii și corpul ei alb feciorelnic căpătase o înfățișare rumenă, cum peste albul atriu⁵⁶ o draperie de purpură aruncă o umbră roșiatică.

În timp ce se gindește la acestea străinul, ultimul semn pe arenă este trecut și învingătoare Atalanta primește coroana de biruință. Cei învinși gem și-și primesc pedeapsa după învoială. Pe Hippomene totuși nu-l sperie soarta acestor tineri. El vine în mijlocul arenei și, privind în față pe fecioară, zice: „De ce cauți un titlu ușor învingînd pe cei slabi? Ia-te la întrecere cu mine. Dacă soarta mă va face puternic, nu te vei socoti înjosită de o astfel de înfrîngere. Căci tatăl meu este Megareus, fiul lui Onchestus. Bunicul lui e Neptun. Eu sînt așadar strănepotul regelui mărilor. Și vitejia nu-mi este mai prejos decît neamul. Dacă voi fi învins, vei avea un nume mare și lăudat că ai învins pe Hippomene“.

Pe cînd el spune aceste cuvinte, fiica lui Schoeneus⁵⁷ îl privește cu ochi blînzi și stă la îndoială dacă să-l învingă sau să fie învinsă. Apoi vorbește astfel: „Care zeu rău cu cei frumoși vrea să-l piardă și poruncește ca pe prețul scumpei sale vieți să vrea această căsătorie? După judecata mea, eu nu merit atît. Nu frumusețea lui mă impresionează, deși mă putea impresiona și aceasta. Ce să spun că e abia un copil? Nu el, ci vîrsta lui mă înduioșează. Ce să spun că e viteaz și neînfricat în fața morții? Că se numără al patrulea de la strămoșul său zeul mării, că mă iubește și pune atîta preț pe căsătoria cu mine, că ar pieri dacă soarta vitregă m-ar refuza lui? Cît timp se poate, străi-

⁵⁶ Atrium, interior al caselor romane, unde, la familiile bogate, se găseau statul de marmură, acoperite cu draperii roșii, pentru a fi ferite de soare.

⁵⁷ Schoeneus, rege în Beoția.

ne, pleacă și renunță la o căsătorie însingerată. Căsătoria cu mine e crudă. Oricare ar vrea să se mărite cu tine și poți fi dorit de o fată înțeleaptă. Pentru ce totuși am grijă de tine, după ce au pierit atîția înainte? O să vadă el! Are să piară, fiindcă nu i-a fost învățătură moartea atîtor pețitori și privește cu dispreț viața. Așadar, el va muri fiindcă a vrut să-și lege viața de a mea? Și va suferi o moarte nedemnă, ca preț al dragostei? Dorința lui să fie răsplătită cu victoria mea? Dar ce vină am eu! O, de-ai renunța! Sau, dacă ești atît de nesocotit, o, măcar de-ai fi mai iute! Și ce trăsături de fecioară are fața lui copilărească! Ah, nenorocite Hippomene, regret că m-ai văzut. Tu ai fi meritat să trăiești. Căci, dacă aș fi mai fericită și dacă soarta nemiloasă nu mi-ar refuza căsătoria, tu singur ai putea fi cel cu care mi-aș putea întovărăși bucuriile tinereții.

Acestea a zis și, nedeprinsă, atinsă de fiorii primelor doruri, neștiind ce face, iubește, fără să-și dea seama că aceasta e iubire. Poporul și regele cer întrecerea obișnuită, cînd urmașul lui Neptun, Hippomene, cu voce tremurătoare îmi cere ajutor zicînd: „Pe Cythereia⁵⁸ o rog să-mi fie de față la cele îndrăznite de mine și să aibă grijă de focul pe care ea l-a aprins“.

Vîntul binevoitor mi-a adus blindele lui rugăciuni. Îți mărturisesc că m-am înduișat și ajutorul n-a întîrziat mult. Este o regiune, localnicii o numesc Tamasus⁵⁹, partea cea mai bună a Ciprului, pe care bătrînii de odinioară mi-au consfințit-o și au înzestrat cu acest pămînt altarele mele. În mijlocul ținutului se înalță un arbore strălucitor cu frunzișul galben, cu ramurile răsunînd de aur galben. Am venit și am cules la întîmplare din acest pom trei poame, pe care le-am dus în mină și le-am dat lui Hippomene, fără să mă vadă altcineva decît el, explicîndu-i și cum pot fi folosite.

⁵⁸ Cythereia, eptet al zeiței Venus, adorată în chip deosebit în insula Cythera.

⁵⁹ Tamasus, regiune bogată în zăcăminte de aramă și aur, de unde legenda pomului cu frunzișul și fructele de aur.

Se dăduse semnalul cu trîmbița, cînd și unul și altul țîșnesc înainte de la locul de plecare și abia ating pămîntul cu picioarele. Socoteai că aleargă pe suprafața mării fără să-și ude picioarele, că fug pe deasupra spi-celor înalte ale holdei aurii. Aplauzele și sentimentele privitorilor sînt de partea lui, încurajează sufletul tînărului. Se auzeau cuvintele celor ce strigau: „Acum, acum, Hippomene, grăbește-te să cîștigi timpul. Adună-ți toate puterile. Nu te lăsa. Vei învinge“.

Nu se știe dacă de aceste cuvinte se bucură eroul fiu al lui Megareus sau mai degrabă fiica lui Schoeneus. O, de cîte ori a întîrziat, deși putea să-l întrecă și cu regret lasă în urmă chipul lui, după ce-l privește îndelung. El a obosit. Răsuflarea-i e grea și gura uscată, iar piatra la care se sfîrșea alergarea era departe. Dar atunci urmașul lui Neptun a aruncat unul din cele trei fructe. Fecioara a rămas înmărmurită și din dorința de a lua mărul de aur se abate din fugă și ridică mărul ce se rostogolește. Hippomene îi trece înainte. Stadionul răsună de aplauze. Fugind repede ea cîștigă întîrzierea și timpul pierdut și iarăși lasă în urmă pe tînăr. Al doilea măr este aruncat și ea rămîne în urmă, dar îl ajunge și trece din nou înaintea tînărului. Mai rămînea ultima parte a alergării. „Acum, ajută-mă zeiță, care mi-ai dat darul“, șoptește el. Și, ca ea să se întoarcă cu întîrziere, el aruncă tinerește strălucitorul măr într-o parte pe cîmpul întins. Se pare că fecioara a șovăit dacă să-l mai caute. Am împins-o să-l ridice și am făcut mărul mai greu. Astfel că am ținut-o în urmă și prin întîrziere și prin greutatea mărului. Și ca să nu întîrzii eu mai mult decît a întîrziat ea cu fuga, fecioara a fost întrecută.

Învingătorul și-a luat răsplata, căsătorindu-se cu Atalanta. Oare nu meritam eu, Adonis, să mi se aducă mulțumiri, să mi se dea cinstire de tămîie? Nerecunoscător, nici mulțumiri nu mi-a adus, nici tămîie nu mi-a dat. Deodată devin minioasă. Sufăr că sînt disprețuită și, ca ei să servească de exemplu, iau măsuri să nu

fiu disprețuită și de cei ce vor urma. Mă întărit împotriva amîndurora.

Treceau pe lingă templul pe care odinioară vestitul Echion îl înălțase ca mulțumire mamei zeilor într-o peșteră întunecoasă și drumul lung i-a îndemnat să se odihnească. Acolo o dorință nelalocul ei de dragoste cuprinde pe Hippomene, îmboldit de puterea mea divină. Aproape de templu era un locșor de retragere cu puțină lumină, asemenea unei peșteri cu o boltă naturală de piatră. În acest loc consfințit de datini străbune preotul adusese chipurile zeilor vechi, în lemn. Acolo au intrat și au necinstit cele sfinte printr-o faptă oprită. Icoanele sfinte și-au întors privirile. Mama zeilor, cu coroana în formă de turn, a stat la îndoială dacă nu e cazul să cufunde în undele Styxului pe vinovați. Pedepsa aceasta i s-a părut ușoară. Deodată gîturile li se acoperă cu o coamă galbenă-roșcată. Degetele li se încovoae în unghii, umerii se fac armuri, toată greutatea li se lasă în piept. Cozile mătură suprafața nisipului, în priviri au ură, în loc de cuvinte scot mîrii-turi, drept locuințe au pădurile și, lei temuți de oameni, mușcă cu dinți supuși friiele Cybelei⁶⁰. De aceștia, tu, scumpul meu, și odată cu aceștia de tot neamul de fiare, care nu întorc spatele pentru fugă, ci oferă piepturile la luptă, fugi, ca nu cumva vitejia ta să fie păguitoare pentru noi amîndoi“.

Astfel l-a sfătuit Venus pe Adonis și și-a luat drumul prin aer, cu lebedele înhămate. Dar curajul se împotrivește sfaturilor. Din întimplare cîinii mergînd pe urme sigure au scos din ascunzătoarea sa un mistreț, care tocmai era gata să iasă din pădure, cînd tînărul fiu al lui Cinyras l-a străpuns cu o lovitură dintr-o parte. Îndată porcul furios, cu gura deschisă a scos, zguduind, săgeata plină de sînge și s-a repezit la tînărul care, tremurînd, își căuta un loc de adăpost și i-a înfipt toți dinții în pîntece, lăsîndu-l pe moarte întins pe nisipul galben.

⁶⁰ Carul Cybelei, soția lui Saturn și marea mamă a zeilor, era tras de lei înhămați.

Purtată pe caru-i ușor cu aripi de lebede prin mijlocul văzduhului, cytheriana Venus n-ajunsesese încă în Cipru. De departe a recunoscut gemetele lui Adonis și a întors într-acolo păsările albe. Când l-a văzut din înaltul cerului zbatându-se cu trupul în sînge și dîndu-și duhul, a sărit din carul său, smulgîndu-și de durere îmbrăcămintea, părul, și-a izbit cu palmele pieptul ei care nu merita durerea și, certîndu-se cu destinele, a zis: „Și totuși nu toate sînt în puterea legilor voastre. Plînsul meu, Adonis, va rămîne totdeauna amintire și imaginea morții tale, reînnoită în fiecare an, va întruchipa mereu durerea mea⁶¹. Sîngele tău se va schimba în floare. Dacă ție odinioară, Persephone, ți s-a îngăduit să schimbi corpul unei femei în izmă mirositoare⁶², eu îmi voi atrage dușmăanii schimbînd pe eroul fiu al lui Cinyras?”

Astfel vorbind, stropi cu nectar mirositor sîngele care, atins se umflă, așa cum atunci cînd plouă se ridică bășici străvezii pe suprafața apei. N-a zăbovit mai mult de o oră și din sînge s-a născut o floare de culoarea sîngelui, asemenea aceleia pe care o au rodiile ce-și ascund semințele sub coaja lor subțire. Totuși ea e de scurtă durată, căci, neținîndu-se bine și fiind prea ușoară, o scutură aceleași vînturi care-i poartă numele⁶³.

⁶¹ Cultul lui Adonis, de origine siriană, a pătruns și s-a răspîndit în toată lumea greacă.

⁶² Povestea nimfei Mentha, transformată de Persephona din gelozie în mentă (izmă) este puțin cunoscută.

⁶³ Dediții (floare în care e schimbă Adonis) sînt numiți și la noi, în unele părți ale țării, „vînturile”. În latinește dedițel se spune anemone și e pus de Ovidiu în legătură cu cuvîntul grecesc anemos, care înseamnă vînt.

CARTEA XI

Moartea lui Orpheus

Pe cînd tracul Orpheus cu astfel de cîntece vrăjea pădurile, fiarele și stîncile, care toate se țineau după el, iată că femeile din ținuturile ciconilor¹ acoperite cu piei de fiare sălbatice și cu piepturile încălzite de nebunia lui Bacchus zăresc din vîrfurile unei coline pe Orpheus care își întovărășea cîntecele cu acorduri de liră. Una din ele, cu părul fluturînd, zice: „Iată, iată, acesta-i cel ce-și bate joc de noi“ și-l lovește-n față pe cîntărețul preot al lui Apollo, cu tirsul care, fiind acoperit cu foi de viță, îi lasă doar semn, fără a-l răni. Alta aruncă în el cu o piatră, dar aceasta este învinsă în aer de armonia glasului și a lirei lui Orpheus și cade la picioarele cîntărețului, ca și cum i-ar cere iertare pentru o atît de nesocotită îndrăzneală. Dar nebunia crește, furia bacantelor nu mai are margini și le conduce turbata Erinny². Toate loviturile lor ar fi fost îmblînzite de cîntec, dar zgomotul enorm, produs de fluierile de Berecyntus³, cornurile umflate, țimbalele, baterile din palme și strigătele numelui lui Bacchus au acoperit cîntecul lirei. Abia atunci pietrele s-au

¹ Ciconii, vezi nota 1, Cartea X.

² Erinny, vezi nota 21, Cartea I.

³ Berecyntus, munte în Frigia.

înroșit de sîngele poetului, al cărui cîntec nu se mai putea auzi.

Și primele victime sînt nenumăratele zburătoare încă vrăjite de vocea cîntărețului, șerpilor și turmele de fiare. Menadele⁴ răpesc lui Orpheus aceste mărturii ale triumfului său. apoi se întorc cu mîini pline de sînge împotriva lui și-l înconjură. ca păsările cînd văd ziua vreoa pasăre de noapte în zbor, sau ca spectatori într-un circ, unde pe arenă un cerb dat pradă ciinilor are să piară în curînd. Astfel, ele atacă pe poet și-l lovesc cu tirsurile verzi. făcute nu pentru asemenea întrebuițări. Unele aruncă cu bolovani, altele cu crăci rupte din arbori. altele cu pietre.

Întîmplător — ca să nu lipsească arme furiei — niște boi brăzdau în apropiere pămîntul cu plugul greu. Nițel mai departe, pregătind roada cu multă sudoare. țărani cu brațe puternice săpau ogorul tare. Văzînd ceata de bacante, fug și-și părăsesc uneltele de lucru. Zac împrăștiate pe pămîntul rămas gol sape, greble grele și cazmale lungi. Ele le iau, smulg ca niște fiare și coarneau boilor și se întorc la nenorocitul cîntăreț. Pe cînd el întindea mîinile și pentru prima dată spunea cuvinte zadarnice, glasul lui acum nemaimișcînd pe nimeni, criminalele îlucid. Vai, Jupiter, prin gura aceea, pe care o ascultasera stîncile și care înduioșase inimile fiarelor, sufletul a ieșit și s-a dus cu vînturile. Pe tine, Orpheus, te-au plîns zburătoarele triste, pe tine mulțimea de fiare, pe tine pietrele tari care adesea au urmat cîntecele tale, pe tine te-au plîns arborii, scuturîndu-și frunzele și rupîndu-și crengile. Pentru tine se spune că au crescut riurile de lacrimile lor, iar naiadele și dryadele au îmbrăcat haine de doliu și au stat cu părul despletit. Membrele lui Orpheus zac în dife-

⁴ Menade, bacante, erau participante la serbările în cinstea lui Bacchus, care mergeau în fruntea procesiunilor, despletite și pe jumătate goale, ținînd și învîrtînd tyrsul, un baston lung înconjurat cu frunză de vișd și avînd la vîrf un fruct de braad. Ele erau așa de furioase, că sfișiau pe oricine li se părea că este indiferent față de cultul lui Bacchus.

rite locuri. Tu, Hebru, îi duci la vale lira și capul și, minune, în timp ce alunecă pe valurile fluviului, lira zvonește un cântec jalnic. Tînguitor murmură limba fără viață; tînguitor răspund malurile.

Acum, aceste rămășițe părăsesc fluviul patriei și, fiind purtate de valurile mării, ajung pe țărmul Lesbosului, pe malul Methymnei⁵.

Aci un șarpe sălbatic se aproie de capul cîntărețului aruncat de valuri pe nisipuri străine, se apropie de fața și de părul din care se scurgeau picături de apă. Dar Phoebus vine, și oprind șarpele care era gata să muște, îi îngheață în piatră gura deschisă, iar căscătura ei incremenește așa rotundă cum era.

Umbra lui Orpheus se duce sub pămînt. Locurile pe care le văzuse înainte, pe toate le recunoaște și, căutînd prin ținutul celor drepti, o găsește pe Eurydice și o îmbrățișează cu dor. Aci, fie că se plimbă mergînd amîndoi alături, fie că merge el în urma sau înaintea ei, putîndu-se întoarce acum să privească fără teamă pe Eurydice a sa.

Melamorfoza menadelor în arbori

Totuși, Lyaeus nu îngăduie ca această crimă să rămînă nepedepsită și, îndurerat că poetul care cînta misterele sale a avut astfel de sfîrșit, pe toate femeile edonide⁶ care au făcut nelegiuirea le-a legat în păduri, fixîndu-le în rădăcini. Le-a lungit degetele picioarelor, unde ajunsese fiecare și făcîndu-le vîrfuri ascuțite, le-a împlîntat în pămînt. După cum în lațurile pe care cu viclenie le-a ascuns vîntătorul, cînd pasărea și-a vîrit piciorul și a simțit că e reținută, se zbate și, tremurînd, strînge cu zvîrcolirile sale nodul. tot astfel acestea, unde erau fixate de pămînt fiecare, cu mintea tulburată încercau zadarnic să fugă. Dar rădăcina le ține puternic și le strînge cînd se zbat. Ele caută unde le sînt degetele, picioarele și unghiile și văd că locul

⁵ *Methymna, oraș în insula Lesbos, în marea Egee.*

⁶ *Edonide, care locuiesc la poalele Edonului, o parte a muntelui Haemus (Balcanii de azi).*

picioarelor fine îl ia lemnul tare. Încercînd să-și izbească cu mîini îndurerate coapsele, izbesc în lemn și piepturile și umerii se fac de asemenea lemn. Ai socoti că brațele întinse sînt adevărate ramuri și socoteala n-ar da greș.

**Metamorfoza nisipului
Pactolului în aur**

Lui Bacchus nu-i e de ajuns această el părăsește înseși ținuturile patriei și, urmat de o ceată mai liniștită, se îndreaptă spre viile Timolului său și spre Pactol⁷, care în acel timp nu purta în apele sale aur și nu era rîvnit pentru nisipul său scump. Îl urmează obișnuita cohortă de satiri și de bacante.

Dar Silenus⁸ lipsește. Niște țărani frigieni l-au găsit clătînîndu-se de ani și de băutură, l-au înfășurat în coroane și l-au dus la regele Midas, pe care tracul Orpheus și cecropidul Eumolp⁹ îl inițiaseră în misterele orgiilor¹⁰. Acesta, îndată ce Midas a recunoscut pe tovarășul și însoțitorul zeului la cele sfinte, a întins o masă de sărbătoare timp de zece zile și tot atîtea nopți, spre cinstirea oaspei.

A unsprezecea oară Lucifer¹¹, în înaltul cerului, dusesese cu sine mulțimea de stele, cînd regele a venit vesel pe ogoarele Lydiei și l-a dat pe Silenus fostului său ucenic Bacchus. Bucuros că și-a regăsit învățătorul, zeul a făcut regelui un dar, însă zadarnic, căci i-a lăsat libertatea să-l aleagă. Folosindu-se rău de dar, regele zice: „Fă ca de orice corp mă voi atinge să se prefacă în aur“. Bacchus i-a împlinit dorința și i-a făcut un dar vătămător, regretînd că el n-a dorit ceva mai bun.

⁷ Timolul și Pactolul, vezi notele 6 și 7. Cartea VI.

⁸ Silenus, educatorul din copilărie și tovarășul nedespărțit al lui Bacchus.

⁹ Eumolp, fiul lui Neptun, poet din Tracia și preot al zeiței Ceres, a emigrat în Attica, unde a întemeiat misterele de la Eleusis. Ovidiu îi dă atributul de cecropid (atenian, de la Cecrops întemeietorul Atenei), fiindcă Eleusis era în apropiere de Atena.

¹⁰ Istoricul Justin (sec. II e.n.) spune că regele Frigiei, Midas, inițiat în misterele bachice, a introdus în țara sa cultul lui Bacchus.

¹¹ Lucifer, vezi nota 11, Cartea II.

Eroul din Berechynthos¹² pleacă vesel și se bucură de nenorocirea sa. Încearcă făgăduiala, atingînd fiecare lucru, și nu-i vine să creadă; rupe dintr-un stejar înalt o ramură cu frunze verzi și ramura s-a făcut de aur. A ridicat o piatră de la pămînt și piatra s-a îngălbenit de aur. A atîns un bulgăre de pămînt și de atingere bulgărele s-a făcut bucată de aur. A rupt spice uscate și spicele erau de aur. Ține în mînă un fruct rupt dintr-un pom: ai socoti că i l-au dat Hesperidele¹³. Dacă a pus degetele pe o ușă, ușa a început să strălucească. Iar cînd și-a spălat mîinile în apa limpede, apa curgînd de pe mîinile lui ar înșela și pe Diana. Abia îi încap în suflet speranțele închipuindu-și totul de aur. Served i-au pus masa plină de mîncări, nelipsind nici prăjiturile. Dar dacă se atîngea de darurile divinei Ceres, darurile lui Ceres¹⁴ se întăreau. Dacă se pregătea să strivească cu dinte lacom mîncările, cum pune gura pe ele, cum străluceau devenind bucăți galbene de aur. Dacă amesteca în apă limpede licoarea¹⁵ zeului care-i făcuse darul, vedeai că în gură îi alunecă aur.

Înmărmurit de răul neașteptat, bogat și nenorocit, dorește să fugă de bogăție și ce dorise pînă acum urăște. Nimic din ce are nu-i potolește foamea. O sete uscată îi arde gura și este chinuit de aurul pe care l-a cerut, dar pe care acum nu vrea să-l mai vadă. Ridicînd la cer mîinile și brațele strălucitoare de aurul pe care l-au atîns, se roagă: „Iartă-mă, tată Lenaeus¹⁶, am greșit, dar te rog ai milă de mine și scapă-mă de această strălucire înșelătoare care e o pedeapsă“.

Zeii sînt buni: Bacchus iartă pe cel ce mărturisește

¹² Berechynthos, munte în Frigia, patria lui Midas.

¹³ Hesperide, nimfe, fiice ale nopții, care locuiau într-o insulă aproape de muntele Atlas, la marginea pămîntului, după cum socoteau cei vechi, unde apune soarele. Ele aveau o grădină plină cu meri care făceau mere de aur și era păzită de un balaur cu o sută de capete. Vezi și nota 19, Cartea IV.

¹⁴ Ceres, zeșă agriculturii și a cerealelor; darurile ei, mîncările.

¹⁵ Vinul, băutura lui Bacchus.

¹⁶ Lenaeus, epitet al lui Bacchus.

că a greșit și îl dezleagă de darul făcut prin bună învoială.

„Ca să nu rămână în tine ceva din aurul dorit fără chibzuință, zice Bacchus, du-te la râul din vecinătatea marelui Sardes¹⁷ și mergi în susul lui prin văile muntelui pe unde el își rostogolește undele, pînă ce ajungi la izvor. Pune-ți capul sub izvorul înspumat, unde iese apă mai multă, și spală-ți în același timp corpul și nesocotința“.

Regele s-a dus la apa poruncită. Puterea aurului a atins apa și s-a retras din corpul omenesc în râu. Și acum încă, malurile au în ele sămînța veche pe care au primit-o și se întind galbene cu pămîntul plin de aur.

Acum urînd bogățiile, Midas iubea pădurile și cîmpurile și pe Pan¹⁸ care locuiește totdeauna în peșterile munților. Dar mintea i-a rămas tot obtuză și prostia era să-i facă iar rău ca mai înainte.

Urechile lui Midas sînt schimbate în urechi de măgar

În fața mării se ridică înalt și abrupt Tmolus. Întinzîndu-se în pantă, într-o parte se termină unde începe Sardesul, iar în cealaltă e mărginit de micul Hypaepa¹⁹. Aci Pan se îngîmfă cu cîntecele sale în fața nimfelor tinere și cîntă o melodie ușoară din fluierul său ceruit. Îndrăznind să pună cîntecele lui Apollo mai prejos de ale sale, s-a angajat într-o luptă neegală, care a venit la judecata lui Tmolus. Bătrînul judecător s-a așezat pe muntele său și și-a dat la o parte de pe urechi arborii pădurii. Numai chica-i azurie îi era încoronată de un stejar și în jurul tîmplelor îi atîrnau ghinzi. Privind pe zeul turmelor, el zice: „Judecata a început; nici o zăbavă“.

Pan cîntă cu fluierul de pădure și cîntecul lui țărănesc place lui Midas, care întîmplător era și el de față. După cîntecul lui Pan, divinul Tmolus își în-

¹⁷ Sardes, vechea capitală a Lydiei, așezată pe riul Pactol.

¹⁸ Pan, zeul păstorilor și al turmelor.

¹⁹ Hypaepa, orașel în Lydia.

toarce fața spre Phoebus și pădurea capului său îi urmează privirea.

Phoebus are timplele încununate cu laur din Parnas și pînă la pămînt îi atîrnă o mantie văpsită în purpură tiriană. În mîna stîngă ține lira încrustată în pietre prețioase și în fildes de India. În dreapta ține plectrul²⁰. Ținuta în întregime este a unui artist. Cu deget învățat atinge coardele lirei.

Cucerit de farmecul cîntecului, Tmolus spune lui Pan să-și socotească fluierul mai prejos de liră. Tuturor le place hotărîrea și judecata muntelui sfînt, numai cuvîntul lui Midas le critică și le găsește nedrepte. Delianul²¹ nu îngăduie ca urechi așa proaste să păstreze înfățișarea omenească, ci le lungește, le umple de păr alburiu și le face să se poată mișca. Pe celelalte le are Midas de om. Într-o singură parte e pedepsit și capătă pe ne-simțite urechile unui măgăruș care treapadă. El însă ascunde și încearcă să acopere sub o cușmă de purpură timplele încărcate de grea rușine.

Dar servitorul, care făcea slujba de frizer, tăindu-i cu foarfecele părul lung, văzuse aceasta. Totuși nu îndrăznea să dea pe față ocara văzută și, fiindcă nici nu putea să tacă, el s-a dus într-un loc retras. A săpat aici o groapă în pămînt și în ea cu glas încet a spus că a văzut cum sînt urechile stăpînului. Apoi a acoperit groapa cu pămînt și a plecat. În curînd a crescut acolo un tufiș des de trestii tremurătoare și toamna, cînd s-au făcut mari, ele au trădat pe cel ce le-a semănat; căci mișcat de Austrul ușor desîșul rostește vorbele îngropate și povestește despre urechile lui Midas.

Intemeierea Troiei Fiul Latonei, răzbunat, părăsește Tmolul și zburînd prin văzduhul limpede, se oprește în cîmpiile lui Laomedon²², dincoace de marea lui Helle fiica Nephelei²³. La dreapta

²⁰ *Plectrul, vezi nota 45, Cartea II.*

²¹ *Delianul, vezi nota 40, Cartea I.*

²² *Laomedon, rege în Troia, tatăl lui Priam.*

²³ *Marea lui Helle, Hellespont, de la numele lui Helle (fiica lui Athamas, rege în Beoția, și a Nephelei) care s-a înecat în această*

Sigaeului și la stînga adîncului Rhoeteum²⁴ se află un altar vechi, consacrat Tunătorului Panomphaeus²⁵.

Acolo zeul vede pe Laomedon punînd temelile cetății Troia, construcție care se ridică cu muncă grea și care cere cheltuieli mari. Împreună cu tatăl purtător de trident al mării adînci, îmbracă chip de muritor și amîndoi construiesc regelui frigian zidurile, învoindu-se să li se dea o plată pentru ziduri.

Lucrul era gata. Regele refuză să plătească și, culme a necinstei, el jură că nu s-a învoit astfel. „Nu vei rămîne nepedepsit“, a zis stăpînul mării și a aplecat toate apele spre țarmul cetății avare. Tot ținutul era acum o întindere de apă. Avuțiile agricultorilor au fost răpite. Ogoarele au fost înghițite de valuri. Dar n-a fost îndeajuns această pedeapsă. Fiica regelui a fost dată unui monstru marin și înlănțuită de o stîncă. Alcide²⁶ o liberează și cere caii făgăduiți ca răsplată. Laomedon refuză plata unui serviciu atît de mare și eroul cucerește Troia cea de două ori necinstită. Telamon care ajutase pe Alcide în luptă, n-a rămas neonorat: o ia pe Hesione²⁷ în căsătorie. Iar Peleus²⁸ ajunge vestit, căpătînd de soție o zeiță. El nu se va mîndri mai mult cu numele bunicului, decît cu cel al socrului său. Căci dacă multora li s-a întîmplat să fie nepoți ai lui Jupiter, lui singur i se întîmplă să aibă ca soție o zeiță.

Nașterea lui Achille Bătrînul Proteus²⁹ îi spusese zeiței Thetis: „Zămislește un fiu, zeiță a mării. Vei fi mama unui tînăr, care prin fapte

mare, pe cînd călătorea cu fratele său Phryxus spre Colchida, pe un berbec cu lînd de aur. Vezi și nota 4, Cartea VII.

²⁴ Sigaeu, port lîngă Troia; Rhoeteum, promontoriu lîngă Troia.

²⁵ Panomphaeus, epitet al lui Jupiter însemnînd atotștiutorul, cel ce prezice viitorul.

²⁶ Alcide, nume dat lui Hercule, de la Alceu, bunicul său.

²⁷ Hesione, fiica lui Laomedon.

²⁸ Peleus, fratele lui Telamon, s-a căsătorit cu Thetis, zeiță a mării, și din această căsătorie s-a născut eroul Achille.

²⁹ Proteus, zeu marin, vestit prin metamorfozele sale. Vezi și nota 3, Cartea II.

viteze va fi mai presus de tatăl său și va fi numit mai mare decât el.“

Jupiter, deși simțise că pieptul său se aprinde pentru Thetis, totuși, ca să nu se nască în lume un stăpîn mai mare decât el, se stăpînește de a se căsători cu ea și renunță astfel la dorințele lui, poruncind în schimb nepotului său³⁰, fiul lui Aeacus, să se bucure el în locu-i de îmbrățișările zeiței mării.

Este un golf al Haemoniei³¹ curbat în formă de arc. Brațele astfel i se întind în mare, că, dacă apa ar fi mai adîncă, ar fi port. Dar apa abia acoperă nisipul foarte ridicat pe fund. Pămîntul de pe țărm e tare, de nu păstrează nici o urmă și nu întirzie drumul nimănui. Nu e acoperit nici măcar de vreo algă. Ceva mai departe se întinde o pădure de mirt, presărată din loc în loc și cu cîte un măslin. În mijloc este o peșteră, nu se știe de-i făcută de natură sau e o lucrare de artă. Totuși pare mai mult o lucrare de artă. Acolo, Thetis, obișnuiai să vii adesea goală, șezînd pe spatele unui delfin supus frieiilor tale. Acolo te-a găsit Peleus, învinsă de somn și, fiindcă i-ai respins rugămințile, el s-a folosit de putere, înlănțuindu-ți trupul cu amîndouă brațele. Dacă nu te-ai fi folosit de meșteșugurile tale minunate, schimbîndu-ți chipul în diferite feluri, el te-ar fi cucerit repede. Dar tu, aci devii pasăre, și totuși el te ține și dacă ești pasăre, aci te faci arbore, și Peleus îmbrățișează și arborile. A treia formă a fost a unei tigroaice tărcate. Îngrozit de aceasta, Aeacidul își desprinde brațele de pe corpul ei. Eroul se roagă atunci zeilor mării, vîrsînd în valuri vin, făcînd sacrificii de animale și înălțînd fum de tămîie, pînă ce din mijlocul valurilor profetul din Carpathos³² zice: „Aeacidule, vei ajunge la unirea dorită. Cînd se va odihni adormită în peștera rece, leag-o, fără să simtă, cu un lanț puternic. Nu te lăsa înșelat,

³⁰ Aeacus, tatăl lui Peleus, ora fiul lui Jupiter și al Eginiei, sau, după alte legende, al Europei.

³¹ Haemonia, vezi nota 52, Cartea I.

³² Carpathos, insulă în Marea Egee. În această insulă își avea reședința Proteus și de aceea e numit profetul din Carpathos.

chiar dacă se va preface în o sută de chipuri. Ci, orice va fi, țin-o înlănțuită, pînă ce se va face iarăși ce a fost înainte“.

Acestea a zis Proteus și și-a ascuns fața în valuri, iar valurile i-au acoperit ultimele cuvinte.

Soarele era spre asfințit și oiștea carului său atinsese marea Hesperiei, cînd frumoasa nereidă³³, părăsind marea, se duce în culcușul ei obișnuit. Abia legase bine Peleus trupul fecioarei și ea, simțind că membrele îi sînt înlănțuite, ia forme noi și întinde brațele în toate părțile. În sfîrșit, spune gemînd: „Învingi, dar nu fără putere divină“. Și devine iarăși Thetis. Eroul o strînge în brațe, dragostea lui e împlinită și o face pe Thetis mama lui Achille.

Crima și pedeapsa lui Peleus

Peleus e fericit și de copil și de soție și toate i-ar fi mers bine, dacă s-ar fi ferit de crima de a înjunghia pe Phocus³⁴. Vinovat de sîngele fratelui său și alungat din casa părintească, el ajunge în pămîntul Trachinei³⁵. Aci domnea fără violență și fără omor fiul Luceafărului, Ceyx³⁶, semănînd la chip cu strălucitorul său tată, dar care, în acel timp, trist și nepotrivit cu firea sa deplîngea pierderea unui frate.

Obosit de grijă și drum, Aeacidul intră în oraș cu puțini însoțitori, după ce lăsase nu departe de ziduri, într-o vale umbroasă, turmele de oi și vitele pe care le ducea cu el.

Cînd i se îngădui să intre în palatul regelui, purtînd în mînă cu umilință o ramură de măsline, el aminti cine este, cine îi sînt părinții și numai crima și-o tăinuie. Nespunînd care e pricina adevărată a fugii, el ceru să

³³ Thetis era una dintre fiicele lui Nereus, divinitate marină, și ale lui Doris, de asemenea divinitate marină, care la rîndul ei era fiica Oceanului și a lui Tethys, zeiță a mărilor și mamă a nimfelor apelor.

³⁴ Phocus, fiu al lui Aeacus, frate cu Peleus și cu Telamon.

³⁵ Trachina, oraș în Thessalia, la poalele muntelui Oeta, reședință a regelui Ceyx și locul unde a murit Hercule.

³⁶ Ceyx era fiul lui Lucifer și se credea împreună cu soția sa Aicyona, fiica lui Eol, zeul vînturilor, deopotrivă cu Jupiter și cu Junona, fapt pentru care au fost metamorfozați în păsări.

fie lăsat să trăiască fie în oraș, fie la țară. Cu glas binevoitor regele Trachinei îi răspunse astfel: „Binefacerile noastre, Peleus, stau la îndemîna oricărui om. Nu domnesc peste o țară neospitalieră. La această purtare din partea noastră se adaugă și considerațiuni deosebite: tu ai un nume mare și ești nepot al lui Jupiter. Nu-ți mai pierde vremea cu rugăminți. Vei avea tot ce ceri. Folosește-te de tot ce vezi. O, de-ai vedea lucruri mai bune!“ Și plîngea. Peleus și tovarășii săi îl întrebară ce pricină îi stîrnește atîta durere. El le răspunse:

„Poate socotiți că această pasăre³⁷, care trăiește din răpire și e spaima celorlalte zburătoare, a avut întotdeauna pene. A fost om și-și păstrează în întregime firea, cît era de îndrăzneț și crud în război și pregătit pentru orice luptă. Îl chema Daedalion, fiu al aceluiastru care cheamă Aurora și care pleacă ultimul de pe cer. Mi-e dragă pacea. Grija mea a fost să păstrez pacea și să trăiesc viață liniștită de familie. Fratelui meu îi plăceau tristele războaie. Vitejia lui, care acum răspîndește frica printre porumbițele din Thisbe, a supus altădată neamuri și regi. El avea o fiică, Chione, foarte frumoasă, care de la vîrsta de 14 ani a plăcut la o mie de pețitori.

Întorcîndu-se odată Phoebus și fiul Maiei³⁸, primul de la Delphi, iar celălalt de pe vîrfurile Cyllene, amîndoi au văzut-o și deodată s-au îndrăgostit de ea. Apollo amîină speranța dragostei pentru timpul nopții. Mercur n-are răbdare să mai aștepte și, cu caduceul ce aduce somn, atinge fața fecioarei, o adoarme cu puterea-i miraculoasă și își împlinește dragostea.

Noaptea stropise cerul cu stele. Phoebus se preface într-o bătrînă și are și el bucuriile dorite.

³⁷ Daedallon, rege în Thisbe, din Beoția, era de asemeni fiul lui Lucifer și al Aurorii și pentru rapacitatea lui a fost transformat în eret. Ținutul Thisbei era renumit în epoca homerică prin porumbeli săi sălbatici și legenda vrea să explice apariția eretului ca dușman al porumbellor.

³⁸ Maia, fiica lui Atlas și a Pleionei, era mama lui Mercur. Precum s-a mai arătat, Apollo avea un templu renumit la Delphi, iar Mercur se născuse pe muntele Cyllene.

Cind pîntecele plin al fecioarei a ajuns la timpul său, din zeul cu picioarele înaripate se naște Autolycus³⁹, iscusit, priceput la orice furt și vrednic urmaș al tatălui său, făcînd din negru alb și din alb negru. Din Phoebus iese — căci a născut doi fii gemeni — Philammon⁴⁰, strălucit cîntăreț din gură și din chitară. Dar ce folos că a născut doi fii deodată și că a plăcut la doi zei? Ce folos că a avut un tată viteaz și pe săgetătorul Jupiter bunic? Oare nu face multora rău și gloria? Chionei i-a făcut sigur rău. Ea a îndrăznit să se socotească mai presus de Diana și să desconsidere frumusețea zeiței. Dar minia acesteia s-a dezlănțuit aprigă: „Voi plăcea prin fapte“, a zis ea și fără întîrziere a încovoiat arcul, a întins coarda și a străpuns cu o săgeată limba vrednică de pedeapsă a Chionei. Limba tace. Glasul și cuvintele nu mai vin. Pe cînd încerca să vorbească, viața o părăsește o dată cu sîngele.

Am mărturisit durerea pe care am simțit-o în inima mea de unchi și am exprimat fratelui meu cuvinte de mîngîiere. El le-a primit nu altfel decît cum primesc stîncile murmurul mării și-și plîngea fiica pierdută. Iar cînd a văzut-o pe rug, de patru ori i-a venit să se arunce în mijlocul flăcărilor și de patru ori fiind împiedicat a luat-o la fugă și, asemenea unui taur ce poartă în creștet acul înfipt al unui tăun, a alergat pe drumuri neumbate. Atunci mi s-a părut că aleargă mai repede decît un om. Ai fi socotit că are aripi la picioare. A fugit de toți și, dorindu-și moartea repede, s-a urcat pe piscul Parnasului și s-a aruncat din vîrfurile unei stînci. Lui Apollo i s-a făcut milă și l-a schimbat în pasăre, susținîndu-l în cădere cu ajutorul aripilor. Gura i-a făcut-o cioc încovoiat, i-a dat unghii încîrligate, curaj la fel cu

³⁹ Autolycus, priceput în șiretlicuri, a fost totuși învins în înșelăciune de către Sisyphus, căruta i-a dat în căsătorie pe fiica sa Amiclea, iar aceasta a născut pe Ulysse, care era astfel nepot după mamă al lui Autolycus.

⁴⁰ Philammon, fiu al lui Apollo și tată al lui Thamyris, a fost al doilea care a luat premiul pentru muzică și poezie la concursurile de la Delphi.

cel pe care-l avea înainte și o putere mai mare decît îi era trupul. Acum este erete, nedrept și crud cu toate păsările. Suferind, devine altora pricină de suferință“.

Pe cînd fiul lui Lucifer povestea aceste minuni despre ruda sa, sosește în grabă, gîfîind de alergătură, phocidianul Onetor⁴¹, păzitor de vite. „Vai, Peleus, Peleus, am venit să-ți vestesc o mare nenorocire“. Peleus îi poruncește să spună ce nenorocire aduce și așteaptă cu neliniște. Regele Trachinei tremură și el de spaimă. Păstorul povestește: „Dusesem pe țarm vitele obosite. Soarele era sus, drept la mijloc, distanța pe care o privea înapoi era egală cu cea pe care o vedea că i-a mai rămas înainte. O parte din boi ingenuncheaseră pe nisipul galben și se odihneau privind întinsul cîmp de ape; o parte cu pași întîrziați rătăceau înoace și încolo pe mal. Altele înotau în apă și li se vedeau capetele ridicîndu-se deasupra valurilor. Lîngă mare e un templu, nici de marmură, nici de aur, ci din birne groase și umbrît de o pădure străveche. Îl stăpînesc nereidele și Nereus⁴²: un corăbier care-și usca rețelele de pescuit pe țarm ne-a spus că aceștia sînt zeii templului. În apropiere este un lac înconjurat de sălcii dese, mai bine zis o mlaștină pe care a format-o apa stătătoare a mării. De aci, urlînd cu mare vuiet, îngrozește ținuturile vecine o dihanie mare, un lup. Din pădurile mlaștinii iese cu gura căscată, plină de spumă amestecată cu sînge închegat, cu ochii înotînd într-o flacără roșie. Deși sfîșiat și de turbare și de foame, totuși mai mult îl mîină turbarea. Căci nu se mulțumește să-și astîmpere foamea blestemată uci-gînd cițiva boi, ci rănește toată cireada și așterne cu furie totul la pămînt. Chiar unii dintre noi, răniți printr-o mușcătură funestă, pe cînd ne apăram, sîntem dați morții. Malul și marginea apei sînt roșii de sînge și mlaștina răsună de mugete. Dar întîrzierea e condamabilă și nu trebuie să stăm la îndoială. Cît timp rămîne ceva de

⁴¹ Onetor era original din Phocida, finut în Grecia centrală.

⁴² Nereus, vezi nota 33 de mai înainte.

făcut, să mergem toți, să punem mîna pe arme și să ne unim puterea săgeților“.

Astfel vorbise păstorul. Peleus e puțin mișcat de această pagubă. Amintindu-și de fapta sa, el înțelege că Nereida trimite aceste jertfe umbrei lui Phocus. Regele din Oeta⁴³ poruncește vitejilor săi să se înarmeze și să ia săgeți puternice. El însuși se pregătește să meargă împreună cu ei. Dar soția sa Halcyone, cînd aude larma, sare așa cum se găsea, cu părul pe jumătate împletit și-l despletește și pe cel pe care-l împletise și, aruncîndu-se de gîtul soțului său, îl roagă, unindu-și cuvintele cu lacrimile, să trimită ajutorul fără el și prin viața lui să păstreze două vieți. Fiul lui Aeacus îi răspunde:

„Alungă-ți regină, temerile pline de dragoste și care-ți fac cinste. Meriți pentru această grijă toată recunoștința. Nu-mi place să iau armele contra acestei noi arătări. Vreau numai să mă rog zeilor mării“.

Era un turn înalt, așezat pe partea cea mai ridicată a țărmului, far iubit de corăbierii obosiți. Ei se urcă acolo și privesc cu durere taurii trîniți la pămînt, și fiara pustiitoare cu gura căscată și cu părul plin de singe. Cu mîinile întinse spre mare, Peleus roagă pe azuria Psamathe⁴⁴ să-și potolească minia și să-i dea ajutor. Dar ea rămîne neînduplecată la rugămințile aeacidului. Thetis, rugătoare, obține iertarea pentru soț, dar lupul, ațîțat de plăcerea singelui, continuă măcelul, pînă ce a fost schimbat în marmură tocmai în momentul cînd era agățat de gîtul unei junce s-o sfîșie. Corpul, în afară de culoare, și-a păstrat totul. Culoarea pietrei arată că acum el nu mai e lup, că acum nu mai e de temut. Totuși, destinele nu îngăduie fugarului Peleus să se așeze în aceste ținuturi. Rătăcind exilat, el ajunge în Magnezia⁴⁵ și acolo îl purifică de crima sa haemonianul Acastus⁴⁶.

⁴³ *Ceyx era rege în Trachina, care se găsea la poalele muntelui Oeta și de aceea Ovidiu îl numește regele din Oeta.*

⁴⁴ *Psamathe, nimfă a mării, mama lui Phorcus.*

⁴⁵ *Magnezia, provincie în Thessalia, pe malul Mării Egee.*

⁴⁶ *Acastus, fiul regelui thessalian Pelias, tatăl Laodamiei și frate al Alcestei. Haemonia, cum am mai notat, e un vechi nume al Thessaliei.*

Ceyx și Halcyone În vremea aceasta Ceyx, tulburat în sufletu-i neliniștit de soarta fratelui său și de minunile care au urmat, se pregătește să meargă la zeul din Claros⁴⁷ ca să consulte oracolele sfinte, cum sînt ispitiți să facă de obicei oamenii. Vrea să se ducă acolo, fiindcă nelegiuitul Phorbas cu phlegienii⁴⁸ oprea drumul către Delphi. Totuși el te înformează mai întîi pe tine, prea credincioasă Halcyone, de hotărîrea lui.

Cînd ea auzi de aceasta, îndată un fior de ghiață îi pătrunse în măduva oaselor. O paliditate foarte asemănătoare simcerului îi cuprinse fața și genele i se umplură de lacrimi. De trei ori încercă să vorbească și de trei ori vocea îi fu sugrumată de plîsete, pînă cînd, printre suspine, putu vorbi astfel:

„Ce greșeală a mea, iubitule, ți-a schimbat inima? Unde e dragostea ta de mai înainte față de mine? Acum poți să pleci liniștit și s-o părăsești pe Halcyone? Îți place acum drumul lung. Îți voi fi mai dragă cînd de departe te vei gîndi la mine. Dar ia cel puțin drumul pe uscat. Voi suferi atît, dar nu mă voi teme. Dorul meu va fi crușat de teamă. Mă îngrozește marea și imaginea tristă a mării. Prea de curînd am văzut priveliștea unui naufragiu și prea am citit adesea nume pe morminte fără trupuri. Să nu-ți cuprindă sufletul încrederea amăgitoare că ți-e socru urmașul lui Hippotes⁴⁹, care poate ține închise vînturile puternice și cînd vrea domolește marea. De îndată ce vînturile dezlănțuite s-au așternut peste mare, nimic nu le e oprit; nici pămîntul nu scapă de sub puterea lor, nici valurile. Chiar și norii cerului îi răscolesc și scot focuri roșii din aprigele ciocniri. Cu cît mai mult le cunosc — căci le cunosc și adesea le-am văzut

⁴⁷ Claros, mic oraș în Ionia; aei zeul Apollo avea un templu și un oracol vestit.

⁴⁸ Phorbas, fiul lui Lapithus și șeful phlegienilor, așinea calea celor care mergeau la templul de la Delphi și-i stiea să se lupte cu ei, pentru ca aceștia să se întărească — zicea el — în vederea concursurilor puthice. Apollo, prefăcut în atlet, l-a răpus.

⁴⁹ Eol, tatăl Halcyoniei, era nepotul lui Hippotes.

în casa părintească pe cînd eram mică — cu atît socot că ele sînt mai de temut. Iar dacă hotărîrea ta, scumpe soț, nu poate fi înduplecată de nici o rugămintă și pleci în mod sigur, ia-mă și pe mine. Vom suferi împreună, și mă voi teme numai de ceea ce îndur și eu, și vom răbda amîndoi orice va fi. Deopotrivă vom fi purtați pe întinsul mării”.

Strălucitorul⁵⁰ soț este mișcat de cuvintele și lacrimile fiicei lui Eol. Căci nu mai mică este dragostea lui pentru ea. Dar nu vrea nici să renunțe la drumul plănit pe mare, nici s-o ia pe Halcyone părtaşă cu el la pericol. El îi spune multe cuvinte care ar putea să-i liniștească sufletul ei fricos, dar ea rămîne neconvinsă. La acestea adaugă și o făgăduință, singura prin care a înduplecat-o: „Desigur, voi avea o lungă întîrziere, dar pe steaua părintească îți jur că dacă-mi va îngădui soarta mă voi întoarce înainte ca luna să-și umple de două ori discul”.

Cu aceste promisiuni îi sădește speranța reîntoarcerii. Poruncește ca de îndată să fie împinsă corabia pentru plutire și pregătită cu tot armamentul. Văzînd aceasta, Halcyone s-a speriat iarăși, ca de o prezicere a viitorului, și au podidit-o lacrimile. A început să-l îmbrățișeze și i-a spus cu durere cuvintele de despărțire, rămînînd tristă și zdrobită. Iar tinerii cu piepturi puternice, sub îndemnul lui Ceyx, mînuiesc vislele pe două rînduri și spintecă valurile cu mișcări făcute de toți deodată. Ea a ridicat ochii umezi și mai întîi l-a văzut pe soțul ei în picioare la pupa încovoiată, făcîndu-i semne de bun rămas cu mîna; ea a răspuns la semnele lui.

Cînd pămîntul a rămas departe și ochii ei nu mai pot recunoaște fața soțului, cît poate urmărește cu ochii corabia care fuge. Iar cînd, alunecînd sub orizont, nici aceasta nu se mai poate vedea, ea privește totuși pinzele fluturînd în vîrfurile catargului. Cînd, în sfîrșit, nu vede nici pinzele, se întoarce neliniștită la patul rămas gol

⁵⁰ Ceyx era fiul Luceafărului.

și se întinde în așternut. Patul și locul înnoiesc lacrimile Halcyonei și-i amintesc de lipsa soțului.

Se depărtaseră de port și vîntul mișca frînghiile. Vislașii întorc ramele și le atîrnă în coasta corăbiei, ridică funiile în vîrfurile catargului și desfac toate pînzele, care se umflă de vînt.

Corabia spintecase cam jumătate marea și pămîntul era la distanță egală și-ntr-o parte și-n alta, cînd, pe înopțat, marea începe să albească de valuri umflate și Eur⁵¹us, stîrnit, să sufle puternic. „Coboriți îndată antenele — strigă cîrmaciul — și strîngeți toate pînzele“. El poruncește, dar furtuna care vine din față îi zădărnicește ordinele și vuietul mării nu îngăduie să se audă vreo voce. Ei, totuși, din proprie inițiativă se grăbesc să așeze ramele pentru vislit. Unii întăresc laturile, alții smulg vînturilor pînzele. Unul scoate apa care a pătruns înăuntru și varsă marea în mare, altul strînge antenele. În timp ce fiecare după capul său face acestea, furtuna crește aspră și vînturile se luptă sălbatic din toate părțile și vînzolesc valurile infuriate. Cîrmaciul însuși își pierde cumpătul. Nu știe care e starea corăbiei, nici ce ordine să dea, atît de mare e primejdia și atît de mult le este la toți depășită priceperea. Bărbații strigă, odgoanele şuieră, valuri mari vuiesc izbindu-se de valuri, vîzduhul bubuie de tunete. Marea se ridică de parcă e una cu cerul și stropește norii cu spumă. Aci mătură nisipul galben de pe fund și capătă culoarea lui, aci se face mai neagră decît undele Styxului. Uneori se așterne și se albește de spumă șopotitoare. Iar corabia trachiniană urmează aceste mișcări, cînd pe creasta unui val, de parcă ar privi din vîrfurile unui munte văile și adîncul Acheronului⁵², cînd, lăsată în jos și înconjurată de valuri, parcă privește înaltul cerului din fundul genunii. Ade-sea coastele izbîte de valuri răsună cu mare zgomot, întocmai ca zidurile de cetate izbîte de berbecele de fier sau de catapulte. Și, după cum leul infuriat, luîndu-și

⁵¹ Eur^{us}, vînt de sud-est.

⁵² Acheronul, rîu în infern.

puteri prin năvala sa, se aruncă cu pieptul împotriva armelor și săgeților, la fel valurile, minate de biciul vînturilor, se reped în corabie și trec peste ea. Și acum ies cuiele, smoala se dezlipește, încep să se desfacă încheieturile și să dea drumul apei aducătoare de moarte. Dar iată, o ploaie torențială cade din norii cătrăniți. Ai crede că tot cerul se coboară în valuri și că marea umflată se ridică și cuprinde tot cerul. Ploaia udă pînzele și apele mării se amestecă cu apele cerului. Văzduhul e fără stele și întunericul nopții e mărit de întunericul furtunii. Il spintecă totuși fulgerele, care aruncă peste ape lumini licăritoare. Acum valurile dau asaltul chiar înăuntrul corăbiei. După cum o oaste mai puternică prin numărul vitejilor, cînd după o serie de asalturi împotriva unei cetăți apărute, ajunge în sfîrșit s-o cucerească și dintre o mie de bărbați unul singur totuși, minat de dorința gloriei, ocupă virful cel mai înalt al cetății, tot astfel după ce valurile au izbit vijelios de nouă ori coastele înalte ale corăbiei, al zecelea val se repede cu și mai mare furie și nu încetează de a asalta carena obosită decît după ce trece prin toate părțile corăbiei ca și cum ar cuceri-o. Astfel în timp ce o parte din valuri caută să pătrundă înăuntru, o altă parte a și pătruns în corabie. Toți corăbierii tremură, ca locuitorii unei cetăți cînd dușmanii îi sapă unii zidurile pe dinafară, iar alții au și pătruns înăuntru. Priceperea e neputincioasă, sufletele se descurajează și cîte valuri vin, tot atîtea morți parcă năvălesc și amenință. Unul nu-și poate stăpîni lacrimile, altul a rămas înmărmurit, acesta numește fericiți pe cei care pot avea un mormînt, acela se roagă zeilor și le cere ajutor, întinzînd zadarnic mîinile spre cerul pe care nu-l vede. Unuia îi vin în minte frații și soția, altuia casa cu cei dragi și cu tot ce a rămas.

Gîndul lui Ceyx este la Halcyone. Ceyx nu vorbește decît de Halcyone și, deși numai de ea îi pare rău, se bucură totuși că e departe. Ar vrea să privească înapoi spre pămîntul patriei, să-și întoarcă pentru ultima dată ochii spre casă. Dar nu știe încotro. Marea fierbe de atîta clocot. Întunericul adus de norii ca smoala ascunde tot

cerul și pare de două ori noapte. Catargul se frînge de năvala unui vârtej de apă. Se frînge și cîrma, și valurile care se ridică peste naufragiați parcă privesc de sus biruitoare pe cele rămase jos și apoi, ca și cum ar fi rostogolit în mare Athosul sau Pindul, se prăbușesc cu toată puterea și greutatea loviturii scufundă corabia în adînc. O mare parte din bărbați sînt înghițiți odată cu corabia și, nemaiputîndu-se ridica la suprafață, își găsesc moartea în fundul genunii. Alții se țin cu mîinile de coastele și de corpul corăbiei. Însuși Ceyx, cu mîinile cu care ținea sceptrul ține frînturi din corabie și, vai! zadarnic invocă pe socru și pe tată. Mai ales pe soția sa Halcyone o cheamă. Pe ea și-o amintește și chipul ei îl are în gînd. Dorește ca valurile să-i ducă corpul înaintea ochilor ei și mort să fie înmormîntat de mîini prietene. Cît timp se ține deasupra, de cîte ori valurile îi îngăduie să deschidă gura, cheamă pe Halcyone și-i murmură numele chiar în valuri.

Iată că, pe deasupra noianelor care-l înconjoară, un arc negru de apă se frînge, îi cade în cap ca o cascadă și-l dă la fund. În noaptea aceea Luceafărul a fost întunecat, de nu-l puteai vedea și, fiindcă nu-i era îngăduit să părăsească cerul, și-a acoperit fața cu nori deși.

Fiica lui Eol, neștiutoare a unei nenorociri atît de mari, numără nopțile și, acum pregătește hainele cu care are să se îmbrace el, acum pe cele cu care are să se îmbrace ea, cînd va veni el, și se amăgește cu așteptări zadarnice. Aduce cu pietate tămîie tuturor zeilor. Dar mai presus de orice ea cinstește totuși templul Junonei. La altarul acesteia venea pentru bărbatul care nu mai era. Se ruga ca soțul ei să fie sănătos, să se întoarcă cu bine și să n-o schimbe cu nici una. Dar din toate rugăciunile, doar aceasta din urmă se mai putea îndeplini.

Zeița nu rabdă mai mult să fie rugată pentru cel mort și vrea să-i îndepărteze de la altar mîinile funeste: „Iris⁵³, vestitoare credincioasă a dorințelor mele — zice ea — du-te repede la palatul adormit al Somnului și porun-

⁵³ Iris, fiica lui Thaumaz, confidenta zellor, zeiță a curcubeului.

cește-i să trimită Halcyonei în vis chipul lui Ceyx și să-i facă cunoscut adevărul despre soarta soțului ei“.

Iris se îmbracă în vălul cel cu o mie de culori și, însemnînd cerul cu arcu lui său curb, se îndreaptă spre palatul ascuns sub stîncă al regelui viselor. Este aproape de cimmerieni⁵⁴ o peșteră adîncă, un munte gol, casă și templu al leneșului Somn, unde Phoebus nici în răsărit nici la amiază, nici în asfințit nu poate pătrunde vreodată cu razele. Din pămînt ies nori amestecați cu neguri. Lumina e slabă, ca în asfințit. Acolo, veghetoarea pasăre cu creastă nu cheamă aurora. Și nu întrerup tăcerea cu vocea lor cîinii, sau gîsca mai simțitoare decît cîinii. Nu se aud nici fiare, nici turme, nici ramuri mișcate de adieri de vînt nu scot vreun sunet nici strigăte de limbă omenească. O liniște mută domnește. Totuși, din fundul peșterii iese rîul Lethe⁵⁵, ale cărui unde, alunecînd cu murmur șopotitor peste pietricele, îndeamnă la somn. La intrarea în peșteră înfloresc din belșug maci și ierburi nenumărate, din sucii cărora noaptea umedă scoate somnul și-l împrăștie peste pămîntul cufundat în întuneric. În toată această casă nu există nici o ușă care să facă vreun zgomot cu deschiderea ei. Nici o pază în prag. În mijlocul peșterii se ridică un pat de eben de o singură culoare, cu saltea de puf, acoperit cu o cuvertură neagră, unde se culcă zeul, cu trupul lîncezit de trîndăvie. Ici și colo, în jurul lui, imitînd tot felul de forme, zac tot atîtea vise vane, cîte spice într-o holdă, cîte frunze într-o pădure, cît nisip pe țărmul mării.

Cînd a intrat acolo, fecioara a împrăștiat cu mîna visele din cale, casa sfîntă a fost luminată de strălucirea îmbrăcămintei sale. Zeul, abia deschizînd ochii îngreuiati și toropiți, se ridică și iarăși cade în pat și iarăși se ridică și, moțîind, își lovește pieptul cu bărbia. În sfîrșit,

⁵⁴ Cimmerienții, în poveștile antice, popor care locuia într-un ținut veșnic cufundat în întuneric, spre marginea de apus a lumii cunoscute pe atunci.

⁵⁵ Lethe, rîu în infern, din care beau cei morți pentru a uita cu desăvîrșire viața de pe pămînt.

se trezește și, rezemat într-un cot, o întreabă de ce vine, căci o cunoaște. Ea îi răspunde:

„Somnule, liniște a firii, somnule, tu, cel mai blînd dintre zei, a sufletului pace, și care alungi grijile, tu, cel care mîngîi inimile obosite de munca zilei și le refaci pentru muncă, poruncește viselor, care imită formele adevărate ale vieții oamenilor, să meargă în Trachina la Halcyone și să-i arate chipul soțului ei naufragiat. Aceasta ți-o poruncește Junona“.

După ce și-a îndeplinit misiunea, Iris a plecat, căci nu mai putea suporta puterea aburilor. Cînd a simțit că somnul îi alunecă în membre, a fugit și s-a întors prin același arc al cerului, pe unde venise. Iar tatăl, din poporul de o mie de copii ai săi, trezește pe Morfeu⁵⁶, cel priceput în a se preface în chip omenesc. Nu imită altul mai iscusit decît el mersul, înfățișarea și felul vorbirii, folosind și hainele și cuvintele cele mai potrivite pentru fiecare. Dar el îi imită numai pe oameni. Altul se face fiară, se face pasăre, se face șarpe cu corp lung. Pe acesta zeii îl numesc Icelon, iar poporul de rînd Phobetor. Al treilea cu meșteșugul său deosebit este Phantasos⁵⁷. El se face cu ușurință pămînt, piatră, apă, lemn și orice lucru lipsit de suflet. Aceștia trei obișnuiesc noaptea să arate fața lor regilor și comandanților. Alții cutreieră prin popor și printre oamenii de jos. Pe aceștia bătrînul îi trece cu vederea. Din toți frații, Somnul îl alege pe Morfeu, care să ducă mesajul Thaumantidei⁵⁸. Apoi, cuprins de moleșală, își pune iarăși capul jos și se cuibărește în adîncul așternutului. Morfeu zboară prin întuneric, fără zgomot de aripi, și într-o clipă ajunge în cetatea hemoniană⁵⁹. Își pune aripile la o parte și ia chipul lui Ceyx.

⁵⁶ Morfeu este, precum se vede, fiul somnului și al nopții, primul dintre vise, iar nu zeul somnului, cum se crede de obicei. În grecește *morfe* înseamnă formă, chip, de unde *metamorfoză*.

⁵⁷ Nume grecești. Icelon înseamnă cel ce imită figurile, Phobetor cel ce înspăimîntă, Phantasos cel ce aduce închipuirile fantastice.

⁵⁸ Thaumantida, epitet al zeiței Iris, care era fiica lui Thaumus.

⁵⁹ Cetatea hemoniană, Trachina, care se găsea în Thessalia numită și Haemonia.

Cu înfățișarea acestuia, palid ca un cadavru, fără vreo îmbrăcăminte, se oprește lângă patul nenorocitei soții. Barba îi e udă și picături de apă i se scurg din păr. Plecîndu-se deasupra patului, cu fața scăldată în lacrimi, el vorbește astfel:

„Recunoști pe Ceyx, nenorocită soție? Sau chipul îmi este schimbat de moarte? Privește! Mă vei cunoaște și vei găsi, în loc de soț, umbra soțului tău. Rugăciunile tale, Halcyone, nu ne-au adus nici un ajutor. Am murit. Nu mai nădăjdui în întoarcerea mea. Înnoțatul Austru a prins corabia pe marea Egee și, după ce a hărțuit-o într-o furtună groaznică, a scufundat-o. Gura mea, care zadarnic chema numele tău, au acoperit-o valurile. Acestea nu ți le vestește cineva despre care trebuie să te îndoiești, nu auzi acestea din zvonuri vagi. Eu însumi naufragiat, am venit să-ți fac cunoscut destinul meu. Haide, scoală-te, varsă lacrimi, îmbracă haine de doliu și nu mă trimite neplîns la umbrele Tartarului“.

La aceste cuvinte Morfeu a adăugat și gestul, pe care ea să-l creadă că e al soțului ei. Iar plînsul și gesturile miinilor parcă erau cu adevărat ale lui Ceyx. Halcyone geme, lăcrimează, mișcă prin somn brațele și, căutînd corpul soțului, îmbrățișează aerul. „Rămii, — strigă ea — unde te duci? Vom merge împreună“. Tulburată de vocea sa și de imaginea bărbatului, se trezește din somn și mai întîi se uită dacă el e acolo unde fusese cu o clipă mai înainte, căci servitorii, alergînd la strigătul ei, aduseseră lumini. Cînd vede că nu e nicăieri, își izbește fața cu palmele, își sfîșie îmbrăcăminte de la piept, își lovește pieptul și nu se mai gîndește să-și despletească părul, ci îl smulge.

Doica o întreabă de ce plînge. „Halcyone nu mai este“, — răspunse ea. Nu mai este, a murit cu Ceyx al său. Lăsați cuvintele de mîngîiere. El a murit în naufragiu. L-am văzut, l-am recunoscut și am întins mîinile spre el ca să-l rețin să nu plece. A fost o umbră. Dar totuși era umbra limpede și adevărată a soțului meu. Dacă mă întrebi cum era, el n-avea privirea obișnuită și fața nu-i strălucea ca înainte. L-am văzut palid și gol, cu părul

încă umed, nenorocita de mine. Iată, a stat nefericitul chiar aici în locul acesta — și caută să vadă dacă a lăsat vreo urmă. De asta mă temeam eu cu presimțiri în suflet și mă rugam să nu te încredințezi vînturilor și să fugi de mine. Dar, fiindcă tu plecai la moarte, voiam să mă fi luat și pe mine cu tine. Cu tine trebuia să plec, cu tine. Căci n-ar fi rămas ceva din timpul vieții pe care să nu-l fi trăit cu tine și moartea nu ne-ar fi despărțit. Acum pier departe de tine. Sînt purtată de valuri departe de tine și marea mă are fără tine. Dacă aș căuta să trăiesc mai departe, dacă aș lupta să supraviețuiesc unei dureri atît de mari, sufletul mi-ar fi mai crud decît însăși marea. Dar nu voi lupta și nu te voi părăsi, nefericitele. Te voi urma cel puțin acum și, dacă nu ne va uni urna în mormînt, cel puțin inscripția ne va uni, dacă nu vor fi oasele mele alături de oasele tale, cel puțin va fi numele meu lingă numele tău“.

Durerea o împiedică să vorbească mai mult; fiecare cuvînt e întrerupt de plîns și gemete țîșnesc din inima zdrobită.

A doua zi de dimineață Halcyone iese din palat, se duce pe țărm și se oprește în locul de unde își privise soțul la plecare. „Aici a stat — zice ea — dincoace pe țărm; cînd a ridicat ancora de plecare m-a sărutat“. Și pe cînd își amintește acestea și le însemnează cu ochii, își aruncă privirile peste valuri. Vede ceva la o oarecare depărtare, ca un corp, în apa limpede. La început era în îndoială asupra ceea ce vedea. Dar după ce apa l-a adus nițel, deși era tot departe, se vedea bine că e corp omenesc. Nu știa cine este, dar era un înecat și o presimțire a cutremurat-o. Plîngîndu-l ca pe un necunoscut, a zis: „Vai, nenorocitul de tine și de soția ta, dacă ai vreuna!“ Mînat de valuri, corpul ajunge mai aproape și, cu cit îl privește mai mult, cu atît e mai tulburată. Acum a ajuns aproape de pămînt, acum ar putea fi cunoscut. Era soțul ei! „El e“ strigă ea și-și sfișie fața, părul, îmbrăcămintea și, întinzînd mîini tremurătoare spre Ceyx, zice: „Așa, prea scumpul meu soț, nefericitul de tine, așa te întorci la mine!“

Pe marginea mării se ridică un dig făcut de mîna omenească, pentru a înfrînge prima furie a valurilor și pentru a obosi năvala apei. De pe acesta a sărit și-a fost de mirare cum s-a putut întîmpla aceasta: zbura și, străbătînd aerul cu pene de curînd ieșite, devenită pasăre, atingea creasta valurilor și, pe cînd zbura, din gura ei devenită cioc subțire ieșea un țipăt asemenea strigătelor de durere. Iar cînd a atins corpul mut și fără sînge al lui Ceyx, îmbrățișîndu-i corpul drag cu aripile, i-a dat zadarnice sărutări cu ciocul tare. Privitorii se îndoiu dacă Ceyx a simțit aceasta, sau dacă mișcarea valurilor a făcut ca el să pară că și-a ridicat capul. Dar el simțise. Zeii de sus, făcîndu-li-se în sfîrșit milă de ei, i-au schimbat pe amîndoi în păsări⁶⁰. Iubirea le-a rămas aceeași, potrivnică destinului. Și păsări, au rămas cu aceeași legătură de căsătorie. Se unesc și fac pui. Și în timpul iernii șapte zile clocește Halcyone liniștită în cuibul ce stă deasupra apei. Atunci drumul pe mare e sigur. Eol păzește vînturile închise și le oprește să iasă, iar marea îi adăpostește nepoții.

**Metamorfoza lui Aesacus
în scufundaci**

Un bătrîn le privește zburînd în jur peste întinsul apelor și laudă iubirea lor păstrată pînă la sfîrșit. Altul, sau poate tot el, cum s-a întîmplat, a zis:

„Și acesta, pe care-l vezi trecînd marea cu picioarele strînse și întinzînd ciocul lung de scufundaci, a fost tot vlăstar regesc. Și dacă îi cauți obirșia și coborîndu-te îiiei în șir strămoșii lui, aceștia sînt: Ilus, Assaracus, Ganymede cel răpit de Jupiter, bătrînul Laomedon și Priam⁶¹, căruia i-a fost dat să vadă ultimele zile ale Troiei. Acesta

⁶⁰ Lăstuni.

⁶¹ Sînt ardați o parte din strămoșii lui Aesacus, a cărui metamorfoză în scufundaci poetul o povestește mai departe. Fiii lui Tros, întemeietorul Troiei, și anume: Ilus, de la care Troia se numea și Ilion, Assaracus și Ganymede pe care Jupiter l-a luat în cer și l-a făcut paharnicul zeilor, apoi Laomedon, sub domnia cărui au fost ridicate zidurile Troiei și Priam, fiul lui Laomedon și ultimul rege al Troiei, sub care cetatea a fost cucerită de greci.

a fost fratele⁶² lui Hector și, dacă nu și-ar fi împlinit destinul din prima tinerețe, poate n-ar avea numele mai prejos de Hector, deși pe acesta l-a născut o urmașă a lui Dymas⁶³. Se spune că nimfa Alexirhoe, fiica râului Granicus⁶⁴ cel cu două brațe, a născut pe Aesacus pe ascuns, la poalele umbrosului Ida. Acesta ura cetățile și, plecând din palatul strălucitor al tatălui său, îi plăcea să trăiască în munți și la țară, departe de orice ambiție. Nu se ducea la adunările din Ilion decât rar. Totuși, inima nu i-a rămas de necucerit și nesimțitoare în fața dragostei.

După ce urmărise de multe ori prin toate pădurile pe Hesperia, fiica lui Cebren⁶⁵, o vede o dată pe malul tatălui său uscându-și la soare părul revărsat pe umeri. Când a simțit că e văzută, nimfa a fugit ca o cerboaică speriată de lup, ca o rață sălbatică surprinsă de vultur departe de lac. Eroul troian o urmărește și, în fugă, pe el îl face sprinten iubirea, iar pe ea teama.

Iată că un șarpe ascuns în iarbă mușcă de picior pe fugară și din dintele încovoiat îi lasă veninul în corp. Fuga ei încetează odată cu viața. Nebun de durere, el îmbrățișează trupul neînsuflețit și strigă: „Îmi pare rău, tare îmi pare rău că te-am urmărit. Dar nu m-am gândit la aceasta. Nu trebuia să înving cu acest preț. Noi doi te-am pierdut, nefericito! Rana o ai de la șarpe și pricina ranei, de la mine. Eu aș fi mai criminal decât acest animal, dacă nu ți-aș trimite mingii de moarte prin moartea mea“.

Astfel a vorbit și s-a aruncat în mare de pe o stincă roasă de valuri. Fiindu-i milă de el, Thetis i-a încetinit căderea: acoperindu-l cu aripi, l-a făcut să plutească și

⁶² Aesacus era frate cu Hector, ca fiu al lui Priam din prima căsătorie.

⁶³ Priam avea pe Aesacus din prima căsătorie cu Alexirhoe iar Hector (împreună cu Iloneea, Cassandra, Polyxenia, Paris și Polydor) era fiul lui Priam din căsătoria cu Hecuba, fiica lui Dymas.

⁶⁴ Granicus, fluu în Mysia.

⁶⁵ Cebren, zeul unui fluu din regiunea Troiei, era tatăl Hesperiei, despre care se povestește mai departe, și al Oenonei, soția lui Paris înainte de răpirea Elenei.

nu l-a lăsat să-și găsească moartea dorită. Îndrăgostitul se indignează că e constrîns să trăiască fără voia lui și că se pun piedici sufletului care vrea să iasă din locașul său mizerabil. Cum primise de curînd aripi, se ridică în zbor și se aruncă din nou în valuri. Aripile îi încetinesc căderea. Aesacus se înfurie și intră cu capul în jos în adînc și caută fără sfîrșit calea morții. Dragostea l-a slăbit. Picioarele îi sînt lungi, gîtul de asemenea și capul departe de trup. Iubește marea și are numele de scufundaci, fiindcă-i place să se scufunde în ea.

CARTEA XII

Sacrificiul Iphigeniei

Tatăl Priam nu știe că Aesacus trăiește schimbat în pasăre și-i plîngea moartea. Hector cu frații i-au făcut chiar ceremonia înmormîntării la mormîntul care n-avea de la cel plîns decît numele. Paris a lipsit de la trista slujbă, căci era departe și aducea în patrie, odată cu soția pe care o răpise, prăpădul unui lung război. O mie de corăbii se strîng și pleacă în urmărirea lui cu tot poporul pelasg¹.

Dar răzbunarea grecilor este amînată, căci vînturile furioase sînt împotriva. Corăbiile gata de plecare sînt nevoite să aștepte în portul Aulida². Aici, după obiceiul strămoșesc, se pregătesc sacrificii lui Jupiter. Cînd altarul vechi a fost luminat de focurile aprinse, danaii³ au văzut un balaur alburiu urcîndu-se într-un platan ce se înălța lîngă focul de sacrificiu. În vîrful arborelui era un cuib cu opt pui de pasăre. Șarpele i-a înșfăcat și pe ei și pe mama lor care zbura disperată în jurul cuibului, și i-a înghițit în pîntecele-i lacom. Toți au rămas înmărmuriți. Dar preotul Thestoride⁴, prezicătorul adevărului, spune aceste cuvinte: „Bucurați-vă, pelasgi! Vom învinge. Troia

¹ Pelasgii, cei mai vechi locuitori ai Greciei, sinonim aci cu grecii.

² Aulida, orașel pe malul mării în Beoția.

³ Danaii, nume al gracilor, de la Danaus, care a venit din Egipt în Grecia, unde a întemeiat regatul Argos.

⁴ Thestoride, Calchas, fiul lui Thestor, ghicitor grec.

va cădea, dar îndelungate vor fi ostenele noastre. Cele nouă păsări cuprind anii de război⁵. Șarpele, cum era încolăcit pe ramurile verzi ale arborelui, se făcu piatră și piatra păstrează chipul șarpelui.

Nereus stă aprig în apele aoniene⁵ și războinicii nu pot pleca pe mare. Sînt unii care spun că Neptun însuși ocrotește Troia, fiindcă el îi construisese zidurile. Spun unii, dar nu și Thestoride. El tace, căci știe că mînia zeiței fecioare nu poate fi împăcată decît cu singele unei fecioare. Interesul obștesc a învins mila și tatăl s-a supus datoriei sale de rege. În fața slujitorilor care plîngeau, Iphigenia este adusă la altar pentru a da jertfă singele ei curat. Zeița înduplecată a acoperit totul într-un nor și se spune că, în mijlocul slujbei și al mulțimii care se ruga adunată la sacrificiu, fecioara din Mycene a fost înlocuită cu o căprioară. Astfel, după ce Diana a fost îmblînzită prin acest sacrificiu, odată cu mînia Phoebei⁶ a cedat și mînia mării. O mie de corăbii primesc vîntul din spate și, după multe întîmplări, ajung la țărmul frigian.

Palatul Zvonului. Meta- Este în mijlocul universului, în-
morfoza lui Cynus în tre pămînt, mare și spațiile ce-
lebadă rești, un loc de hotar al acestor
 trei lumi, de unde se vede tot ce se petrece pretutindeni, oricît de departe ar fi, și orice sunet e auzit aici, de urechi totdeauna gata să asculte. E locuința Zvonului. Casa îi este așezată pe vîrfurile unui munte. Nenumărate mii de intrări și ieșiri o țin zi și noapte deschisă, neavînd nici un fel de ușă. Toată e făcută din aramă răsunătoare. Toată freamătă și răsună de voci și duce mai departe ce aude. Înăuntru nu există nici un colțișor de liniște, nici o parte de repaus. Totuși nu e zgomot, ci un murmur surd, ca al valurilor mării, cînd se aud de departe. sau ca ecoul îndepărtat al unui tunet. Vin și pleacă din casă ca o mulțime, ca un popor ușor, o mie de zvonuri,

⁵ Aonlan, vezi nota 26, Cartea I.

⁶ Phoebe, alt nume al Dianei, zeița vînatului și a pădurilor, personificarea lunii. I se spune și Phoebe, pentru că era soră cu Phoebus, care personifica soarele.

de minciuni amestecate cu adevăruri, aleargă pretutindeni în cuvinte confuze și zboară într-una. Dintre acestea, unele umplu urechile de vorbe. Altele povestesc mai departe cele ce aud și închipuirea crește și fiecare adaugă ceva celor auzite. Aci e Credulitatea, acolo Eroarea îndrăzneță și Bucuria deșartă, Temerile pline de groază, Răzvrătirea ce izbucnește pe neașteptate și Șoaptele din izvor îndoielnic. Zvonul vede ce se petrece în cer, pe pământ și pe mare și cercetează cu ochi atent universul. El răspîndise știrea că vasele grecești vin pe mare cu o oaste vitează. Troienii nu-și așteaptă dușmanul fără apărare. Opresc intrările în cetate și întăresc paza coastei. Cel dintîi cazi tu, Protesilaus⁷, de sulita lui Hector împlinitor de destin. Războiul începe cu această mare pierdere pentru greci și numele de viteaz al lui Hector ajunge cunoscut. Dar și frigienii⁸, nu cu sînge puțin au simțit ce poate mîna aheilor. Țărmurile Sigeului⁹ sînt roșii de sînge.

Cycnus¹⁰, fiul lui Neptun, dăduse morții o mie de bărbați. Achille, înălțat pe carul său de luptă, doboară la pământ trupele străine cu lovituri de sulită de Pelion¹¹ și, căutînd în bătaie pe Cycnus sau pe Hector, îl întîlnește pe Cycnus. Moartea lui Hector era amînată pentru al zecelea an. Achille, îndemnînd caii cu piepturile albe, conduce carul împotriva dușmanului și, pregătind cu braț sigur sulita tremurătoare, zice: „Oricine ești, o, tinere, să ai mîngîierea morții că ai fost răpus de haemonianul Achille“. Atît a spus Aeacidul. După voce a urmat o sulită puternică. Dar deși sulita minuită sigur a mers drept la țintă, totuși n-a făcut nici o vătămare. Virful de fier, ca și cum ar fi fost turtit, n-a pătruns în pieptul adversarului. „Fiu de zeiță — se adresează Cycnus lui Achille

⁷ Protesilaus, soțul Laodamiei, primul dintre greci care, debarcînd și începînd lupta la Trola, a fost ucis de Hector.

⁸ Frigienii, troienii, prin extensiunea înțelesului, pentru că Troia se găsea în Frigia.

⁹ Sigeus, port în Troada, unde a fost înmormîntat Achille.

¹⁰ Cycnus, fiul lui Neptun, schimbat în lebădă.

¹¹ Pelion, vezi nota 11, Cartea I.

— căci te cunosc după faimă, ce te miri că rana este departe de mine? Nu-mi este de ajutor acest coif pe care-l vezi cu egretă galbenă de coamă de cal, nici scutul pe care-l țin în mîna stîngă. Acestea le am ca podoabă. Și Marte obișnuiește să ia arme din acestea. Voi renunța la folosirea lor și voi rămîne totuși mai departe nevătămat. Este ceva a fi născut nu de o nereidă, ci de însuși acela care stăpînește pe Nereus și pe fiicele acestuia și toată marea¹². Acestea a zis și a trimis împotriva Aeacidului¹² o săgeată care a lovit scutul curb, a străpuns carapacea de aramă și nouă discuri din piei de bou din care era făcut scutul, iar în al zecelea s-a oprit. Eroul a scos-o și cu mîna-i puternică a trimis înapoi săgeata tremurătoare. Corpul i-a rămas iarăși fără rană și teafăr. Nici a treia săgeată n-a fost în stare să-l străpungă pe Cynus, deși acesta își desfăcuse pieptul și-l oferise loviturii. Achille s-a infuriat, ca un taur care în arena unui circ se repede cu coarne amenințătoare împotriva pînzei de purpură care-l ațîță și pe care vede că zadarnic o atacă. Eroul cercetează totuși dacă nu i-a ieșit suliței fierul. Era fixat în lemn. „Așadar mîna mea e slabă — zise el — și puterile pe care le-a avut înainte s-au istovit împotriva unuia singur? Căci desigur a fost puternică atunci cînd am despicat cel dintîi zidurile lynesiene, cînd am umplut de sînge Tenedosul și Theba, orașul lui Eetion, sau cînd Caycus a curs roșu ca purpura de măcelul atîtor oameni răpuși de mine și Telephus a simțit de două ori puterea săgeților mele¹³. Și aici, din atîția uciși pe care

¹² Aeacidul, epitet al lui Achille, care era nepotul lui Aeacus, rege al Eginet.

¹³ Sînt arătate isprăvile săvîrșite de Achille înainte de a se lupta cu Cynus. Lynese, oraș în Troada, cucerit de Achille, care a luat de aci pe roaba Brisels; Tenedos, insulă în fața Troiei; Theba, oraș în Troada, unde se găsea ca rege Eetion, tatăl Andromacdei; Caycus, riu în apropierea Pergamului, lângă Troia; Telephus, fiul lui Hercule, rege al Mysiei, rănit de Achille printr-o lovitură de lance, dar vindecat prin rugina aceluiași lînci.

i-am lăsat grămezi pe țărm, văd că mîna mea a fost și este puternică“.

A zis și, ca și cum n-avea destulă încredere în victoriile trecute, a aruncat sulîța în lycianul Menaete¹⁴, un om din popor ce se găsea în fața lui, și i-a străpuns în același timp și platoșa și pieptul de sub platoșă. Pe cînd acesta pe moarte se zbătea lovind pămîntul cu creștetul, el i-a scos fierul ucigaș din rana caldă și a zis: „Aceasta e mîna, aceasta e sulîța cu care am învins acum. Mă voi folosi de amîndouă. Mă rog zeilor să am același rezultat“. Astfel vorbește și atacă pe Cynus. Săgeata nu rătăcește și, mergînd la țintă, lovește umărul stîng al adversarului, de unde însă sare înapoi ca dintr-un zid, sau ca dintr-o piatră tare. Totuși vede pe Cynus însemnat cu sînge unde fusese lovit, dar se bucură degeaba Achille: nu era vreo rană, ci sîngele era al lui Menaete. Atunci, repezindu-se înfuriat, sare din carul înalt și atacă de aproape cu sabia pe dușmanul care rămînea nepăsător. Vede că sabia găurește scutul și coiful, dar se sfărîmă de corpul tare al lui Cynus. Aceasta n-o mai poate răbda și, apucînd scutul, îl lovește de trei-patru ori pe adversar în față, iar cu mînerul îi dă în timplă. Cynus se dă înapoi speriat, dar Achille îl urmărește de aproape, îl ametește, îl incolțește și nu-i dă nici un pic de răgaz. Teamă pune stăpînire pe Cynus, înaintea ochilor înoată întunericul, o ia la fugă înapoi, dar în fugă se împiedecă de o piatră și cade jos. Achille se ține după el, îl apucă cu toată puterea, îl întoarce cu fața în sus și-l fixează la pămînt. Îi pune genunchii pe piept, îl apasă puternic cu scutul, trage de legătura coifului care era înnodată sub bărbie, îl strînge de gît și-i oprește răsufierea. Se pregătea să despoaie de arme pe cel învins, cînd vede că nu mai rămăseseră decît armele. Zeul schimbase corpul fiului său într-o pasăre albă¹⁵ de apă, păstrîndu-i numele pe care îl avusese pînă atunci.

¹⁴ Menaete era din Lycia, regiune în Asia Mică.

¹⁵ Lebădă se spune în latinește cynus, în grecește cynos.

Povestirea lui Nestor.
Metamorfoza fecioarei
Cenis în bărbat, apoi în
pasăre. Lupta dintre cen-
tauri și lapiți

Această osteneală, această luptă a adus o odihnă de mai multe zile, și ambele tabere au poposit lăsînd armele. De o parte străji stăteau de veghe și păzeau zidurile frigiene și de cealaltă alte străji la fel de veghetoare păzeau șanțurile argolice.

Era o zi de sărbătoare, și Achille, învingătorul lui Cynus, imblinzea pe Pallas prin singele unei vaci împodobite cu panglici. Pusese pe altarul încins măruntaiele acesteia și mirosul de carne arsă, plăcut zeilor, se ridică în aer. Sacrificiul își are partea sa, iar cealaltă parte este dată la masă. Frunțașii se așază pe laviță și-și umplu stomacurile cu carne friptă și-și ușurează grijile și setea cu vin. Nu-i desfată chitărele, nici cîntecele din gură, nici lungul flaut de simcer cu multe găuri, ci-și petrec noaptea vorbind. Pricină de sfat este vitejia. Discută despre lupta dușmanului și a lor și găsesc cu cale să amintească pe rînd de primejdiile ce i-au amenințat și prin care au trecut. Căci despre ce era să vorbească Achille? Sau ce avea să se vorbească mai potrivit în fața marelui Achille? Mai ales ultima sa victorie încheiată prin răpunerea lui Cynus a fost discutată. Li s-a părut tuturor o minune că trupul tînarului, nepătruns de nici o săgeată, nu căpăta nici o rană și respingea fierul. De aceasta se mirau și Aeacidul și acheii, cînd Nestor grăi astfel:

„Cynus a fost în timpul vostru unicul disprețuitor al fierului și nerănit de nici o lovitură. Dar eu însumi odinioară am văzut pe Caeneus Perrhaebul¹⁶ răbdînd o mie de lovituri, fără ca trupul să-i fie în vreun fel rănit, pe Caeneus Perrhaebul care, strălucit în fapte, a locuit în Othrys¹⁷. Și, ceea ce era mai minunat la el, se născuse femeie“.

Toți cei de față sînt impresionați de această nouă minune, și-l roagă să le-o povestească. Între ei, Achille

¹⁶ Caeneus din Perrhebia, ținut în Thessalia.

¹⁷ Othrys, munte în Thessalia.

zice: „Haide spune, o, bătrîn meşter la povestit, înţelepciune a vremii noastre¹⁸, căci toţi avem aceeaşi dorinţă să auzim cine a fost Caeneus, cum s-a transformat din femeie în bărbat, în ce armată l-ai cunoscut şi în vălmăşagul cărei lupte, de cine a fost învins, de a fost cumva învins de cineva?”

Atunci bătrînul răspunde:

„Deşi timpul scurs de-atunci îmi umbreşte amintirea faptelor şi multe poate îmi scapă, totuşi îmi amintesc de multe pe care le-am văzut în cei dintîi ani şi nu e ceva, între atîtea întîmplări de război, sau de acasă, care să se fi întipărit în mintea mea mai mult decît acel fapt. Şi dacă pe cineva lunga bătrîneţe a putut să-l facă spectatorul multor lucruri, apoi eu am trăit două sute de ani şi acum sînt în al treilea veac. Vestită în frumuseţe a fost Caenis, fiica lui Elatus, cea mai frumoasă fecioară din Thessalia. Şi prin oraşele vecine şi prin oraşele tale, căci era din aceeaşi ţară cu tine, Achille, zadarnic a fost dorită în rugăciunile multor petitori. Chiar şi Peleus¹⁹ poate că ar fi încercat să facă o astfel de căsătorie. Dar se întîmplase să fie chiar căsătorit, sau numai logodit, cu mama ta. Caenis nu s-a căsătorit cu nimeni. Şi mergînd odată singură pe malul mării a căzut victimă puterii zeului mării. Aşa mergea zvonul. Cînd Neptun a avut bucuria acestei noi iubiri, a zis:

«Dorinţele tale nu vor fi respinse. Alege ce doreşti, Caenis» — tot din zvon se ştie şi aceasta. Caenis răspunse:

«Marea dorinţă pe care mi-o trezeşte această injurie este de a nu mai suporta nimic asemănător. Fă să nu mai fiu femeie şi mi le vei fi îndeplinit pe toate».

Cuvintele din urmă le-a spus cu ton mai coborît şi vocea aceea putea să pară de bărbat. Cum şi era. Căci zeul mărilor adînci îi şi împlinise dorinţa şi o făcuse pe deasupra să nu poată fi expusă nici unei răni şi să re-

¹⁸ Nestor era pentru lumea antică exemplul tipic de elocvenţă şi înţelepciune.

¹⁹ Peleus, tatăl lui Achille, căsătorit cu zeîţa Thetis.

ziste fierului. Atracidul²⁰ a plecat vesel de darurile primite și și-a dus viața în îndeletniciri bărbătești, cutreierînd cîmpurile Peneului²¹.

Fiul îndrăznețului Ixion²², se unea prin căsătorie cu Hippodamia și invitasese pe sălbaticii fii ai norilor²³ să șadă la mesele întinse în șir în peștera acoperită cu arbori. Veniseră și fruntașii Haemoniei. Venisem și eu și sărbătoarea regală fremăta de mulțimea adunată. Iată că se cîntă hymeneul²⁴ și fumul se ridică de pe altar. Fecioara, de o frumusețe deosebită, vine înconjurată de o suită numeroasă de mame și nurori. Am felicitat pe Pirithous. Dar aproape ne-am înșelat cu urările. Căci ție, Eurytus²⁵, cel mai crud dintre cruzii centauri, îți arde pieptul atît de vin, cît și de vederea fecioarei și domnește asupra ta beția, îngemănată cu dorința. Deodată mesele sînt răsturnate, ospățul e tulburat și noua căsătorită e apucată de păr și răpită cu forța. Eurytus o ia pe Hippodamia. Alții le răpesc pe cele pe care le plac sau le pot răpi. Era priveliștea unei cetăți cucerite. Casa răsună de țipete de femei. Toți ne ridicăm repede. «Ce nebunie te-a apucat Eurytus?» — vorbește cel dintîi Theseu. «Cum poți, fiind eu în viață, să jefuiești pe Pirithous și neștiutor să siluiești pe doi într-unul?» Și, ca să nu fi rostit acestea zadarnic, dă la o parte pe cei ce stau în față și o smulge pe fecioară de la sălbaticii răpitori.

Eurytus n-a spus nimic împotrivă. Căci nu putea apăra cu vorba asemenea fapte. Ci lovește cu miini furioase fața și pieptul nobil al răzbunătorului. Întîmplător se găsea acolo un vas mare și vechi, colțuros, cu desene ce

²⁰ Ceneus, — mai întîi Cenis, fiica lapitului Elatus, schimbată în bărbat de Neptun — a fost pînă la urmă metamorfozat în pasăre. Ovidiu îl spune Atracidul fiindcă era din Atrax, oraș în Thessalia.

²¹ Peneus, vezi nota 39, Cartea I.

²² Pirithous, fiul regelui lapit Ixion. Lapții erau o populație războinică din Thessalia.

²³ Centaurii, vezi nota 46, Cartea II.

²⁴ Hymeneu, vezi nota 47, Cartea VI.

²⁵ Eurytus, regele centaurilor.

ieșeau în relief. Cît era de mare l-a ridicat fiul lui Aegeus²⁶, el însuși și mai mare, și l-a aruncat în fața adversarului. Vărsînd din rană, în valuri de sînge, creierii și totodată vinul din gură, căzut cu fața în sus se zbate pe nisipul ud de sînge. Monștrii cu două corpuri ard de mînie din pricina morții fratelui lor și toți pe întrecute într-un singur glas strigă: «La arme, la arme». Vinul le dădea curaj și în prima luptă zboară cupele și ulcioarele subțiri și oalele rotunde, lucruri odinioară potrivite și pentru mese și pentru războaie și morți. Cel dintîi Amycus, fiul lui Ophion, nu s-a temut să jefuiască altarul de darurile sale și cel dintîi a smuls din palat un policandru cu multe lumini strălucitoare și, ridicîndu-l în sus, ca unul care e gata să taie cu securea de sacrificiu gîtul alb al unui taur, l-a aruncat în fruntea lapitului Celadon și i-a desfigurat fața, făcîndu-l de nerecunoscut. Ochii i-au sărit. Oasele fiindu-i zdrobite, nasul i-a fost turtit și făcut una cu cerul gurii. Pelates din Pella²⁷ smulge un picior de la o masă și-l culcă pe centaur la pămînt, făcîndu-i bărbia una cu pieptul. Amycus își scuipe dinții amestecați cu sînge negru și rana dublă îl trimite la umbrele infernului.

Cum stătuse foarte aproape, Gryneus aruncă o privire aprigă spre altarul fumegînd. «De ce nu ne folosim de acesta?» zise el și ridicînd marele altar cu foc cu tot, îl aruncă în mijlocul lapiților, zdrobind pe doi: pe Broteas și pe Orios. Lui Orios îi era mamă Mycale, despre care se știa că prin descîntece făcea luna să iasă din muncile ei²⁸. «Nu vei rămîne nepedepsit, numai să am săgeți de-ajuns», zise Exadius și în loc de săgeți are niște coarne de cerb închinat Dianei²⁹, pe care le ia dintr-un pin înalt unde erau atîrnate. Pe acestea le înfige în ochii lui Gryneus și îi scoate afară. Un ochi ră-

²⁶ Theseu era fiul lui Aegeu, rege în Atena. Despre prietenia lui Pirithous cu Theseu, vezi Cartea VIII.

²⁷ Pella, oraș în Macedonia.

²⁸ Eclipsile de lund erau explicate de superstițiile vechi ca muncă la care era supusă luna. Vezi și nota 26, Cartea IV.

²⁹ Vîndtorii atîrnau în cinstea Dianei coarne de cerb în cite un pin sau brad, pentru ca să aibă noroc la vînat.

mine înfipt în vârful unui corn, iar celălalt curge pe barba centaurului și atîrnă cu sînge închegat.

Iată că Rhoetus pune mîna pe un tăciune aprins de pe un altar și izbește pe Charaxus în tîmpla dreaptă acoperită de păr bălai. Cuprinse de flăcări, pletele îi ard repede ca o miriște uscată și sîngele din adîncul ranei scoate un șuierat, ca fierul roșu pe care fierarul îl scoate din foc cu cleștele încovoiat și-l aruncă în apă: fierul sfîrșie și șuieră cufundat în undele ce clocotesc și ele. Lapitul rănit scutură flacăra mistuitoare din părul zburlit, și smulgînd din pămînt o piatră de prag, mare de să o ducă doar o căruță, o ridică pe umeri, dar, fiind prea grea, n-o poate arunca în dușman cît era de mare, îi scapă și-l zdrobește pe Cometes, un tovarăș ce era în apropiere de el. Rhoetus nu-și stăpînește bucuria, «Să dea zeii, zice el, să fie tot ca tine de viteji și ceilalți din tabăra ta». Și cu lemnul pe jumătate ars lovește din nou pe Charaxus atît de tare, că din trei-patru lovituri îi sparge țeasta și oasele sfărîmate se amestecă cu creierii.

Învingător, a trecut de la Evagrus la Corithus și la Dryas. Dintre aceștia, cînd Corithus cu obrazul acoperit de primii fulgi de barbă a căzut, Evagrus a strigat: «Ce glorie ți-ai dobîndit din moartea unui copil?» Rhoetus nu-i îngădui să zică mai multe și cu cruzime îi vîrî tăciunele aprins în gura deschisă să vorbească și prin gît i-l împinse în piept. Și pe tine, furiosule Dryas, te urmărește cu focul și ți-l învîrtește în jurul capului, dar cu tine nu se întîmplă același lucru: celui ce se bucură de victoriile de mai înainte tu îi înfigi un țăruș pirlit în foc în locul unde gîtul se unește cu umărul.

Rhoetus a gemut și abia și-a smuls țărușul din osul tare și a fugit udat de propriul său sînge. Au fugit și Orneus, și Lycabas, și Medon rănit la brațul drept, și Thaumass cu Pisenor. Mermeros, care odinioară îi întrecuse pe toți la fugă, acum abia mergea, din cauza unei răni primite. A fugit și Pholus, și Menaleus, și Abas vînaătorul de mistreți, și augurul Astylos, care zadarnic sfătuisese pe ai săi împotriva războiului.

Acesta i-a zis lui Nessus, care se temea de răni: «Nu fugi, vei fi păstrat pentru arcul lui Hercule»³⁰. Nici Eury-nomus și Lycidas și Areus și Imbreus n-au scăpat de moarte. Pe toți aceștia i-a lovit în față mîna lui Dryas. Și tu ai primit rana tot în față, Crenaeus, deși dăduseși bir cu fugiții. Căci, privind înapoi, ai primit un fier greu între ochi, unde nasul se împreună cu fruntea. Într-o atît de mare învălmășeală, doar Aphidas zăcea într-un somn adînc, adormit de vinul pe care îl turnase în el fără măsură. Întins pe pielea păroasă a unei ursoaice de Ossa³¹, ținea încă în mîna moale o oală de vin. Treaz nu luase niciodată zadarnic parte la luptă. Cînd îl vede de departe, Phorbas pune mîna pe suliță: «O să bei vin amestecat cu Styx» — i-a zis și fără întîrziere a întors sulița împotriva celui beat. Cum acesta era întins pe spate, frasinul cu fier i s-a împlîntat în gît. Aphidas moare fără să simtă și din gît îi curge sînge negru pe laviță și pe vasul pe care-l ținea în mînă.

Pe Petraeus l-am văzut cum încerca să scoată din pămînt un stejar încărcat cu ghindă. Pe cînd îl apuca în brațe și-l zguduia încoace și încolo și era gata să-l scoată din rădăcină, lancea lui Pirithous, trimisă în coastele lui Petraeus, i-a străpuns acestuia pieptul și l-a țintuit de stejar.

Se spune că și Lycus și Chromis au căzut de mîna lui Pirithous, dar și unul și altul au adus învingătorului o glorie mai mică decît Helops și Dictys. Helops a fost lovit de o săgeată care i-a străbătut tîmplele și, intrîndu-i prin urechea dreaptă, i-a ieșit prin cea stîngă. Dictys, pe cînd fugea tremurînd de fiul lui Ixion care-l urmărea, alunecînd din vîrfurile unui munte prăpăstios, s-a prăbușit în gol și cu greutatea corpului a căzut peste un ulm înalt și măruntaiele i-au rămas atîrnate în cren-gile frunte. Ca să-l răzbune, vine Aphareus și încearcă să arunce o piatră mare, desprinsă din munte, dar pe

³⁰ Nessus a fost ucis de Hercule; vezi Cartea IX.

³¹ Ossa, vezi nota II, Cartea I.

cînd înșerca aceasta, Aegidul³² i-o ia înainte cu un buș-tean de stejar și-i frînge oasele cotului. Apoi îl lasă și nu se îngrijește mai departe să dea morții pe cel scos din luptă și sare în spatele înaltului Bianor, care nu obișnuise să poarte pe altcineva în afară de sine. Îi strînge coastele între genunchi³³ și, ținîndu-l cu stînga de chică, îi zdrobește cu o măciucă noduroasă fața și gura amenințătoare și tîmplele puternice. Cu măciuca așterne la pămînt și pe Nedymnus și pe arcașul Lycotas, și pe Hippasos cel cu pieptul acoperit de barba lung crescută, și pe Ripheas, care întrece pădurile în înălțime, și pe Tereas, care obișnuia să ducă acasă pe sălbaticii urși prinși de vii în pădurile Haemoniei.

Demoleon nu mai rabdă ca Theseu să se folosească de succesele luptei și încearcă cu mare efortare să scoată din rădăcini un pin bătrîn, cu crengi dese și, fiindcă n-a putut, l-a frînt și l-a aruncat în dușman. Dar Theseu, la îndemnul lui Pallas (cel puțin el spunea astfel) s-a dat la o parte și a evitat lovitură. Totuși arborele n-a căzut fără efect, căci a despărțit de git pieptul și umărul stîng al frumosului Crantor. Acesta, Achille, fusese armașul tatălui tău Amyntor. Regele dolopilor³⁴ învins în luptă, îl dăduse aeacidului³⁵ ca ostatic și ca garanție de pace. Cînd l-a văzut de departe răpus de groaznica lovitură, Peleus a strigat: «Primește jertfa, Crantor, cel mai iubit dintre tineri». Și cu braț puternic și cu tot focul sufletului aruncă în Demoleon o sulită de frasin care-i rupe o coastă și se oprește vibrînd în oase. Demoleon trage cu mîna lemnul fără fier și abia îl scoate, căci fierul îi rămîne în plămîni. Durerea a dat puteri centaurului infuriat. Rănit se ridică și calcă în picioarele sale de cal pe dușman. Peleus primește lovituri răsunătoare în cască și scut, își ocrotește umerii ținînd ar-

³² Aegidul, Theseu fiul lui Aegeu.

³³ Theseu stă pe spatele centaurului Bianor, ca și cum ar fi călare pe un cal.

³⁴ Dolopi, populație în Thessalia.

³⁵ Aeacidul, Peleus, fiul lui Aeacus și tatăl lui Achille.

mele pavază înainte și cu o singură lovitură străpunge cele două piepturi ale centaurului.³⁶

Înainte totuși îi doborîse de departe pe Phlegreus și pe Hyles și în luptă apropiată pe Hiphinous și pe Clanis. Acestora li se adaugă Dorylas, care purta o căciulă de piele de lup și în loc de arme niște coarne rășchirate de bou pline de sînge. Acestuia eu, căci mînia îmi dădea curaj, i-am zis: «Ai să vezi cît de neputincioase sînt coarnele tale în fața fierului meu». Și am aruncat su-lița. Fiindcă nu putea s-o evite, și-a acoperit cu mîna dreaptă fruntea care avea să suporte lovitura. Mîna i-a fost străpunsă odată cu fruntea. Dorylas strigă de durere. Dar Peleus, care se găsea aproape, îl lovește în pîntece cu sabia pe centaurul țintuit și învins de rană. Acesta a sărit și și-a vărsat măruntaiele pe pămînt și vărsate le-a călcat în picioare și călcate le-a rupt și împiedicîndu-se în ele a căzut jos cu pîntecele golit.

Nici pe tine, Cylare, nu te-a salvat în luptă frumusețea, dacă admitem că un centaur poate fi frumos. Barba îți mîjia și culoarea bărbii era aurie. Aurii îi erau și pletele care-i cădeau de pe umeri pe brațe. O plăcută vigoare îi înflorea pe față. Grumazul, umerii, mîinile și pieptul și alte părți pe care le mai avea de bărbat parcă erau sculptate de un artist desăvîrșit. Nici partea de cal nu era mai urită decît cea de bărbat. Dă-i un gît și un cap și va fi demn de Castor³⁷, așa-i e de frumos spațele de călărit, așa i se înalță pieptul cu mușchi puternici. Corpul întreg îi e mai negru decît smoala cea neagră. Dar coada și picioarele îi sînt albe.

Multe l-au dorit din neamul lui, dar una singură l-a cucerit, Hylonome, cea mai frumoasă dintre femeile care au locuit printre jumătățile de fiare din înaltele păduri. Aceasta, și prin mîngîieri și prin dragoste și prin mărturisirea dragostei, singură a reușit să-l cuce-

³⁶ Cele două piepturi, pieptul de om și de cal.

³⁷ Castor și Pollux, fiii Ledei, amăgîti de Jupiter prefăcut în lebdă.

rească pe Cylaros. Își îngrijește frumusețea, cîtă poate exista la acele corpuri de centauri: își piaptănă ușor părul, își împletește rosmarin, sau viorele, sau roze, iar uneori poartă crin alb. De două ori pe zi își spală fața în izvoarele ce curg din pădurile Pegasului, de două ori își cufundă corpul în rîu. Și nu-și pune pe umeri, sau pe partea stîngă, decît piei de animale alese, care îi șed bine. Se iubesc la fel de puternic. Rătăcesc prin munți împreună. Intră împreună în peșteri. Și atunci tot împreună veniseră în palatul lapiților și alături luau parte la crîncenul război. Din partea stîngă a venit o săgeată, aruncată nu se știe de cine, și te-a străpuns, Cylaros, mai jos de unde se împreună gîtul cu pieptul. Inima rănită ușor, după scoaterea săgeții, s-a răcit împreună cu tot corpul. Hylonomie primește îndată în brațe trupul pe moarte al iubitului său, îi încălzește rana cu mîna. Își apropie gura de gura lui și încearcă să împiedice suflul să zboare. Cînd l-a văzut mort, spunînd cuvinte pe care strigătele luptei le-au împiedicat să ajungă la urechile mele, s-a aruncat în săgeata care-l rănise pe el și a murit îmbrățișîndu-și soțul.

Stă înaintea ochilor mei acel Phaeocomes, care legase între ele cu noduri strînse șase piei de leu. Cu ele își acoperea în același timp și partea de om și pe cea de cal. El a aruncat un butuc pe care abia l-ar fi tras două perechi de boi și a lovit cu el pe Tectaophon. Olenidul drept în creștet. Capul spart s-a făcut turtă. Prin oase, prin nări, prin ochi și prin urechi i-a ieșit creierul moale, cum iese laptele prin găurile bătătorului, sau cum s-ar scurge un lichid gros printr-o sită. Iar eu, pe cînd Phaeocomes se pregătea să-l despoaie de arme, știe aceasta tatăl tău, i-am înfundat sabia în pîntece.

Alături de Phaeocomes cad de sabia mea și Chthonius și Teleboas. Primul fusese înarmat cu o creangă bifurcată, cestălată cu o suliță. Cel cu sulița m-a rănit. Uite semnele! De atunci am cicatricea aceasta! Atunci trebuia

să fiu trimis la cucerirea Pergamului³⁸. Atunci aş fi putut, dacă nu să înving, să întârzii cel puţin cu armele mele isprăvile făcute de armele marelui Hector. Dar în acel timp Hector sau nu era de loc, sau era copil. Acum vîrsta nu mă mai lasă.

Ce să-ţi spun despre Periphas, învingătorul lui Pyraetus, sau despre Ampyx, care a înfipt lancea fără fier în faţa centaurului Oëclus? Macareus a aşternut la pămînt pe Erygdupus din Pelethronium, vîrîndu-i în piept un drug. Şi eu, mi-amintesc, am înfipt în pîntecele lui Cymelus o spangă aruncată de mîinile lui Nessus. Să nu crezi că Mopsus³⁹, fiul lui Ampyx, ştia numai să prezică viitorul. De o săgeată aruncată de mîna lui Mopsus a căzut centaurul Odites, care zadarnic a încercat să mai vorbească: săgeata i-a fixat limba de bărbie şi bărbia de gît. Caeneus dăduse morţii cinci vrăjmaşi: pe Stiphelus, pe Bromis, pe Antimachus, pe Helimus şi pe purtătorul de secure Pyractes. Nu mi-amintesc rănilor; le reţin numai numărul şi numele.

Înarmat cu armele luate lui Halesus Emathianul pe care-l ucisese, zboară în ajutorul lor Latreus, cu corp şi membre uriaşe. Acesta, ca vîrstă, nu era nici tînăr, nici bătrîn; dar puterea îi era de tînăr. Peri albi îi încărunţeau tîmplele. Înarmat cu scut, coif şi sulită lungă macedoneană, trece la mijloc în faţa celor două armate. ridică armele, învîrteşte calul într-un cerc sigur şi rosteşte cu mîndrie aceste cuvinte: «Şi pe tine te voi pedepsi, Caenis. Căci tu pentru mine întotdeauna nu vei fi decît o femeie. Tu vei fi pentru mine Caenis. Ai uitat de obîrşia naşterii tale şi nu-ţi vine în minte pe ce plată ai acest chip fals de bărbat? Ştii ce te-ai născut şi ce ai păţit. Du-te şi ia caierul şi furca şi toarce lînă. Lasă războiul pentru bărbaţi».

Pe cînd rostea aceste cuvinte mîndre, Caeneus cu o

³⁸ Nestor, care povesteşte, este unul dintre principalii eroi greci care au luat parte la războiul troyan. Pergamul era o cetăţute a Troiei; aici are sens lărgit, Troia.

³⁹ Mopsus, fiu al lui Ampyx şi al nimfei Chloris, lapte, unul din vîndătorii din Calydon şi ghicitor al argonauţilor.

săgeată aruncată i-a străpuns pieptul dezvoltat de alergătură în locul unde bărbatul se schimbă în cal. Centaurul înnebunit de durere lovește cu sulița fața neapărată a tînărului din Phyllus⁴⁰. Sulița a sărit înapoi cum sare grindina pe acoperișul unei case sau cum sare o pietricică dacă cineva lovește cu ea pîtecele unui țambal. Latreus îl atacă de aproape și se luptă să-i împlinte sabia în coastele tari. Dar nu e loc de trecut pentru sabie. «Totuși nu vei scăpa. Vei fi tăiat cu mijlocul săbiei, dacă vîrfu e neputincios», zice și lovește cu tăișul săbiei coastele lui Caeneus. Lovitura a răsunat ca și cum ar fi izbit un corp de marmură și lama săbiei a sărit frîntă în bucăți.

După ce i-a oferit destul corpul neatins de răni centaurului ce se mira, i-a zis: «Haide, acum să încercăm și corpul tău cu sabia mea». Și i-a înfipt pînă în mîner sabia, i-a răsucit-o în măruntaie, a învîrtit-o și i-a făcut rană în rană.

Și atunci iată-i pe cei cu două corpuri că năvălesc turbați cu mare strigăt și toți duc și aruncă săgeți împotriva unuia singur. Săgețile cad turtite. Caeneus, fiul lui Elatus, rămîne nestrăpuns și neînsingerat de vreo rană. Această minune i-a înmărmurit.

«Vai, mare rușine, strigă Monychus. Un popor întreg să fie învins de unul singur și abia de-l poți numi bărbat. Deși el e bărbat, noi prin faptele noastre lipsite de vlagă sîntem ce a fost el. La ce folosesc corpurile uriașe? La ce puterile îndoite? Ce folos că firea noastră dublă a unit în noi ființele cele mai viteze? Parcă nu sîntem născuți dintr-o mamă zeiță, nici din Ixion, care era atît de mare, încît putea spera pe slăvita Junona. Sîntem învinși de un dușman pe jumătate femeie. Rostogoliți peste el stînci și bușteni și toți munții, să-l îngropăm de viu aruncînd peste el o pădure întreagă. Pădurea să-l înăbușe și greutatea să-i ție loc de rană».

A zis și, luînd la întîmplare un buștean răsturnat de

⁴⁰ *Phyllus, oraș în Thessalia.*

puterile aprigului Austru, l-a aruncat în puternicul dușman. A fost exemplu. În câteva clipe, Othrys era gol de arbori, și Pelionul nu mai avea umbră. Îngropat sub mormîntul uriaș, Caeneus se zbate sub greutatea de copaci și ține pe umerii puternici lemnele îngrămădite. Dar după ce povara i-a trecut peste față și peste cap, și nu mai are cum să respire, aci îl părăsește curajul, aci încearcă zadarnic să iasă la aer și să dea la o parte pădurile îngrămădite. Uneori se mișcă de parcă s-ar zgudui de cutremur prăpăstiosul Ida, pe care îl vedem de aici.

Sfîrșitul nu i se știe sigur. Unii spuneau că trupul zdrobit sub îngrămădirea de lemne s-a dus în marele Tartar. Fiul lui Ampyx nu spune astfel. El a văzut ieșind din mijlocul mormanului în văzduhul limpede o pasăre cu pene galbene, pe care și eu am văzut-o pentru prima și ultima dată. Cînd Mopsus a zărit-o trecînd în zbor ușor pe lîngă tabăra sa și ciripînd cu mare glas, urmărind-o deopotrivă cu ochii și cu sufletul, a zis: «Te salut, o, glorie a neamului lapiților, mare bărbat odinioară. dar acum pasăre mică, Caeneus!»

Întîmplarea a fost crezută, fiind spusă de un prezicator. La durerea noastră s-a adăugat mînia: ne-am indignat că unul singur a fost strivit de atîția dușmani și n-am încetat de a vărsa sînge cu armele, înainte ca o parte dintre centauri să fie dată morții, iar alta să-și găsească scăparea în fugă și noapte“.

Metamorfoza lui Periclymenus în vultur Acestea au fost luptele între lapiți și centaurii jumătate oameni, după cum le-a povestit bătrînul din Pylos⁴¹. Tlepolemus nu suportă cu gură tăcută durerea de a fi fost trecut cu vederea Alcide⁴² și zice: „Este de mirare, bătrîne, că ai uitat faptele de laudă ale

⁴¹ Nestor era din Pylos, oraș în Messenia din Pelopones.

⁴² Alcide, epitet al lui Hercule, de la Alceus, bunicul său. Tlepolemus, unul din grecii fruntași în războiul trolan, era fiul lui Hercule.

lui Hercule. Tata însuși obișnuia să-mi povestească adesea cum a doborât la pământ pe fiii norilor“.

La acestea eroul din Pylos răspunde trist: „De ce mă silești să-mi amintesc de nenorociri și să dezvălui o durere acoperită de vreme și să mărturisesc ura împotriva tatălui tău și ofensele pe care mi le-a pricinuit? El, într-adevăr, a făcut fapte mai presus de a fi crezute și a umplut lumea cu gloria sa, pe care aş prefera s-o pot nega. Dar nu laud pe Deiphobus, nici pe Polydamas, sau pe Hector⁴³; căci cine ar putea lăuda pe un dușman? Tatăl tău a doborât odinioară la pământ zidurile Messenei și a distrus pe nedrept orașele Elis⁴⁴ și Pylos. El a întins armele și focul împotriva penaiților mei și, ca să nu mai vorbesc despre alții pe care i-a răpus, am fost doisprezece fii ai lui Neleus⁴⁵, toți tineri și respectați, dintr-o familie respectată. Toți, în afară de mine singur, au căzut de mâinile lui Hercule.

Se mai poate înțelege cum au putut fi învinși ceilalți. dar minunat lucru a fost cum a murit Periclymenus. Acestuia Neptun, obîrșia neamului lui Neleus, îi dăduse puterea de a lua forma pe care o voia și de a o lăsa iarăși, revenind la chipul de mai înainte. După ce s-a schimbat degeaba în toate formele, a luat chipul acelei pasări — cea mai plăcută regelui zeilor — care obișnuiește să poarte în ghiarele încovoiate trăsnetele. Folosindu-se de puterile pasării, de pene și de ciocul încovoiat, sfîșiasc cu unghiile încîrligite fața unuia dintre dușmani. Dar tirynthianul⁴⁶ întinde arcul său prea sigur și lovește pasărea — care-și purta corpul în zbor printre

⁴³ *Deiphobus și Hector fii ai lui Priam; Polydamas, de asemenea erou troian, prieten al lui Hector.*

⁴⁴ *Messena, capitala Messeniei, pe riul Pamisos în Peloponez; Elis, capitala Elidei în Peloponez. Acolo aveau loc jocurile olimpice.*

⁴⁵ *Neleus, fiu al lui Neptun și al lui Tyro, fiind alungat din Iolcos de fratele său Pelias, s-a refugiat în Messenia, unde a întemeiat un regat cu capitala în Pylos. El s-a căsătorit cu Chloris, fiica lui Amphion și a avut cu ea doisprezece copii, între care și pe Nestor.*

⁴⁶ *Tirynthianul, epitet al lui Hercule, care fusese crescut la Tirynth în Argolida.*

norii — în locul unde aripa se unește cu coasta. Rana nu era gravă, dar nervii ruși slăbesc și refuză mișcările zborului. Nemaiputînd înfrunta văzduhul în zbor, cade la pămînt și săgeata, care-i rămăsese în aripă, în lovirea de pămînt îi pătrunde prin coasta stîngă și-i iese prin gît. Oare sînt eu dator să aduc laude faptelor lui Hercule al tău, prea frumos șef al flotei rhodiene⁴⁷? Și totuși nu-mi voi răzbuna frații, decît trecînd sub tăcere faptele lui vitejești. Dragostea față de tine e neștirbită“.

După ce fiul lui Neleus a spus acestea cu bunătatea lui de bătrîn, au gustat iarăși din darurile lui Bacchus, iar după aceea s-au ridicat de pe lavițe și restul nopții l-au dat somnului.

Moartea lui Achille Dar zeul care stăpînește apele mării cu tridentul suferă în inima lui de părinte că trupul fiului său⁴⁸ a fost schimbat în pasărea dragă lui Phaeton și, urînd pe furiosul Achille, nutrește împotriva lui minii care nu iartă și nu uită.

Și acum, războiul durînd de aproape zece ani, Neptun se adresează zeului cu plete Smintheus⁴⁹ cu aceste cuvinte: „O, cel mai iubit de mine din toți fiii fratelui meu, care ai ridicat cu mine zidurile zadarnice ale Troiei, oare nu gemi cînd privești această cetate care în curînd va cădea? Nu te doare că au fost ucise atîtea mii de eroi care apărau zidurile? Oare, ca să nu-i numesc pe toți, nu-ți apare umbra lui Hector tîrît în jurul Pergamului său? Și totuși acel crud și mai sîngeros decît războiul însuși, distrugătorul operei noastre, Achille, trăiește încă. Dă-mi-l mie. Îl voi face să simtă ce pot cu tridentul. Și, fiindcă nu ne este dat să luptăm cu dușmanul de aproape, ucidem-l cu o săgeată ascunsă și venită pe neașteptate“.

⁴⁷ Tlepolemus, refugiat în insula Rhodos din cauza unei crime, fusese numit în războiul troian comandantul flotei rhodiene.

⁴⁸ Cycnus, fiul lui Neptun; metamorfoza lui Cycnus în lebădă a fost povestită la începutul acestei cărți.

⁴⁹ Smintheus, supranume al lui Apollo, distrugătorul șoarecilor care mălîncă grîul (în grecește *sminthes* = șoarece).

A consimțit Delianul⁵⁰, ascultînd deopotrivă de minia unchiului său și de a sa. Învăluit într-un nor, se duce în armata troiană și în mijlocul măcelului zărește pe Paris, care arunca săgeți rare printre acheii necunoscuți. Arătîndu-se că e zeu, spune: „Ce pierzi săgețile în sîngele celor de jos? Dacă ai grijă de ai tăi, întoarce-te împotriva Aeacidului și răzbună-ți frații uciși“.

A zis, și arătînd pe Peleianul, care așternea la pămînt ostași troieni cu fierul armelor, a întors contra lui arcul lui Paris și a îndreptat cu mîna sigură săgeata aducătoare de moarte. Aceasta a fost bucuria bătrînului Priam, după moartea lui Hector. Așadar tu, Achille, învingătorul atîtor viteji, ești învins de un fricos răpitor al unei femei de neam grec! Dar, dacă trebuia să cazi într-un război femeiesc, era mai bine să fi căzut de o secure de Thermodon⁵¹.

Acum Aeacidul, spaimă a frigienilor, podoabă și ocrotire a neamului grecesc, căpetenie neînvinsă în război, e ars pe rug. Același zeu îl înarmase și același l-a ars. Acum e cenușă și din Achille cel atît de mare rămîne o nimica toată, care nu umple bine o urnă mică. Dar gloria lui trăiește și umple lumea întreagă. Această prețuire este măsura ce se potrivește marelui bărbat și prin ea, egal cu sine însuși, fiul lui Peleus nu simte deșertăciunea tartarului. Ca să-ți dai seama ce stăpîn a avut, însuși scutul lui stîrnește luptă și pentru o armă sînt mînuite arme. Nu îndrăznesc să ceară scutul nici Tydides, nici Ajax Oileus, nici Atride cel mic, nici fratele său mai mare și în vîrstă și în vitejie⁵² și nici alții. Numai

⁵⁰ Delianul, vezi nota 40, Cartea I.

⁵¹ Thermodon, riu ce trecea prin țara amazoanelor, care au venit în ajutorul Troiei, conduse de regina lor Penthesileea.

⁵² Tydides, Diomedea fiul lui Tydeu; Ajax Oileus, Ajax fiul lui Oileus, rege în Locrida; Atridii, cel mai mic Menelaus și cel mai mare Agamemnon, erau fiii lui Atreu, iar acesta era fiul lui Pelops și al Hippodamiei și frate al lui Thyeste.

fiul lui Telamon⁵³ și cel al lui Laerte⁵⁴ au crezut că au dreptul la o glorie atât de mare. Tantalidul⁵⁵ n-a vrut să-și ia asupra-și o sarcină ce l-ar expune urii celor nemulțumiți și, poruncind căpeteniilor argolice să se așeze în mijlocul taberei, i-a făcut pe ei toți judecători ai procesului.

⁵³ *Aiax, fiul lui Telamon, care nu trebuie confundat cu Aiax fiul lui Oileus.*

⁵⁴ *Ulysse.*

⁵⁵ *Tantalus, rege în Frigia și fiu al lui Jupiter, a fost tatăl lui Pelops și al Niobei. Tantalizii erau urmașii săi și aici este vorba de Agamemnon, fiu al lui Atreu și nepot al lui Pelops, care era fiul lui Tantal.*

C A R T E A X I I I

**Armele lui Achille sînt
cerute de Ajax și de
Ulysse; metamorfoza lui
Ajax în zambilă**

Căpeteniile s-au așezat și poporul a stat în picioare de jur împrejur. Stăpînul Ajax cu scutul de șapte piei s-a ridicat în fața lor. Cu minie nestăpînită a privit pieziș țărmlul Sigeului și flota de lîngă țarm și, întinzînd mîinile, a grăit. „În fața flotei, o Jupiter, îmi apăr dreptul și se măsoară cu mine Ulysse. Dar el n-a stat la îndoială să fugă de flăcările lui Hector¹, pe care eu le-am înfruntat și le-am alungat de la această flotă. Este mai sigur, așadar, a lupta cu cuvinte închipuie, decît cu brațul?

Cum nu mi-e mie la îndemînă, vorba, nu-i e lui fapta. Și cît pot eu în luptele furiosului Marte, atît poate el vorbind. Totuși, cred că nu trebuie să vă amintesc faptele mele, pelasgi, căci le-ați văzut. Să povestească Ulysse pe ale lui, pe care le săvîrșește fără martori, a căror confidentă este doar noaptea. Mărturisesc că răsplata pe care o cer este mare, dar un asemenea rival îi scade onoarea. Nu e o mîndrie pentru Ajax de a fi obținut o glorie oricît de mare, dacă aceasta a cerut-o și Ulysse. El are de pe acum un cîștig în această luptă; de va fi învins se va lăuda că s-a luptat cu mine.

¹ Troianul Hector încercase să incendieze corăbiile grecești, dar a fost împiedicat de Ajax.

Iar eu, de mi s-ar lua în discuție vitejia, am alături de mine gloria neamului meu. Căci tatăl meu este Telamon, care a cucerit zidurile Troiei cu puterile lui Hercule și a ajuns pe țărmurile colchidiene² cu corabia construită la Pagasa³. Iar tatăl lui Telamon este Aeacus, care împarte dreptate tăcutelor umbre, acolo unde pe eolidul Sisyf⁴ îl chinuie piatra cea grea. Pe Aeacus îl recunoaște marele Jupiter și mărturisește că e odrasla sa. Astfel Ajax este a treia spiță de la Jupiter. Și totuși nu mi-ar fi de folos acest șir de strămoși în pricina care se debate, ahei, dacă n-ar avea legătură cu marele Achille: tatăl lui era frate cu tata. Cer ce mi se cuvine ca moștenitor. De ce unul din neamul lui Sisyf, foarte asemenea lui prin furtișaguri și vicleșug, să pună neamul lui străin alături de numele unui Aeacid⁵?

Sau, pentru că eu am venit la arme mai înaintea lui, fără să fi fost silit de vreo pîră⁶, trebuie să mi se tăgăduiască armele? Va părea mai îndreptățit el, care le-a luat cel din urmă și s-a sustras de la luptă printr-o nebunie prefăcută, pînă ce, mai iscusit decît el, dar mai primejdios pentru sine, fiul lui Nauplius⁷ i-a dat pe față minciuna și sufletul fricos și l-a tîrît la războiul de care vroia să scape? Acum să primească cele mai bune arme cel ce n-a vroit să ia nici una? Eu sînt neonorat și lipsit de darurile unchiului meu, eu care am mers singur în fața primelor primejdii. O, de-ar fi fost adevărată sau crezută acea nebunie, și de n-ar fi venit niciodată ca tovarăș în fața cetății frigiene acest ațîțător la crimă! N-ai fi rămas la Lemnos părăsit din vina noas-

² Colchida, ținut în Caucazia, la est de Marea Neagră.

³ Pagasa, vezi nota I, Cartea VII.

⁴ După o legendă, Ulysse era fiul nelegitim al lui Sisyf, fiul lui Eol. Ajax vrea să spună prin urmare că bunicul său este judecătorul tilharului Sisyf, tatăl natural al lui Ulysse.

⁵ Aeacid, urmaș al lui Aeacus, care era tatăl lui Peleus și al lui Telamon. Vezi și Cartea XII, nota 35.

⁶ Voind să scape de a lua parte la războiul troian, Ulysse s-a prefăcut nebun, dar prefăcătoria i-a fost dată pe față de Palamede.

⁷ Nauplius, tatăl lui Palamede, era rege în Eubeea.

tră, o, fiu al lui Poeas⁸, care acum — după cum povestesc oamenii — ascuns în peșterile pădurilor înduioșezi stîncile cu gemetele tale și ceri pentru fiul lui Laerte pedepsele pe care le merită. Și, dacă există zei, nu le vei cere zadarnic. Vai, acela care a depus același jurămint cu noi, căpetenie alături de celelalte căpetenii și moștenitor al săgeților lui Hercule, acum istovit de boală și de foame se îmbracă și se hrănește cu păsări și trage în zburătoare cu săgeți care trebuiau să fie fatale Troiei. El totuși trăiește, fiindcă n-a întovărășit pe Ulysse. Ar fi preferat și nefericitul Palamede să rămînă părăsit. Ar trăi, sau ar fi avut cel puțin o moarte mai bună. Căci ținînd minte că i-a fost dată pe față nebunia prefăcută, Ulysse l-a acuzat pe nedrept că trădează interesele danailor, dar singur a dovedit că era o crimă imaginară, arătînd aurul pe care tot el îl îngropase în pămînt.

Așadar, prin exil sau prin moarte a împutînat puterile aheilor. Așa luptă, așa se face temut Ulysse.

Acesta poate să învingă în meșteșugul vorbirii și pe Nestor, totuși nu mă va putea face să cred că nu e o crimă aceea de a-l fi părăsit pe Nestor. Întîrziat de rana calului și obosit de anii bătrîneții, acesta ruga pe tovarășul său Ulysse să-i dea ajutor, dar trădătorul l-a lăsat și a fugit. Fiul lui Tydeu⁹ știe bine că aceste crime nu sînt plăsmuite de mine. El l-a chemat adesea înapoi și a înfierat fuga prietenului său fricos. Zeii privesc cu ochi drepecți cele muritoare. Iată, are nevoie de ajutorul pe care nu l-a dat. Și cum a părăsit, trebuia să fie părăsit. El însuși își rostise judecata. El strigă însă pe tovarăși. Am venit și l-am văzut tremurînd căzut la pămînt galben de teamă și pierdut în fața morții. I-am pus în față adăpostul scutului meu, l-am apărut și, ceea ce nu-mi aduce laudă, i-am salvat sufletul laș. Dacă stăruie să te măsoare cu mine, să ne întoarcem în locul acela. Vino înaintea

⁸ Fiul lui Poeas era Filoctet, tovarăș al lui Hercule și moștenitorul armelor și săgeților sale.

⁹ Diomede.

dușmanului cu rana ta și cu frica obișnuită. Ascunde-te după scut și arată-ți pretențiile față de mine sub el. Dar după ce l-am scos din primejdie, rana care nu-i dăduse puterea de a sta în picioare, nu l-a oprit de la fugă. Hector vine și aduce cu sine pe zei în luptă. Și în fața lui nu numai tu te îngrozești, Ulysse, ci și cei viteji. Atîta teama a tras după el! Pe acesta, care se bucura de succesul măcelului său singeros eu l-am așternut la pămînt, aruncînd în el deaproape cu o mare piatră. Eu singur l-am înfruntat pe cel ce cerea un adversar cu care să lupte, și voi, ahei, v-ați rugat pentru soarta mea. Și rugăciunile voastre n-au fost zadarnice.

Dacă vă întrebați de soarta acestei lupte, amintiți-vă că n-am fost învins de Hector. Iată, troienii aduc fierul și focul și pe Jupiter împotriva corăbiilor danailor. Unde e meșterul la vorbă Ulysse? Eu am apărut atunci cu pieptul meu cele o mie de corăbii, speranța întoarcerii voastre. Pentru atîtea corăbii, cer acum să-mi dați armele. Iar dacă mi-e permis să spun adevărul, le aduceți mai multă onoare lor decît mie. Gloria lor e unită cu gloria mea. Armele au nevoie de Ajax, nu Ajax de arme.

Să pună alături de acestea regele din Ithaca¹⁰ pe Rhesus¹¹ și pe lașul Dolon¹² și pe priamidul Helenus¹³ luat prizonier și statuia lui Pallas¹⁴. Nimic nu s-a săvîrșit la lumina zilei fără ajutorul lui Diomedee. Dacă dați aceste arme pentru merite atît de neînsemnate, măcar împărțiți-le, și partea cea mai mare din ele să fie a lui Diomedee. Dar de ce totuși să se dea ele ithacianului, care lucrează totdeauna pe ascuns și fără arme, care în-

¹⁰ Ulysse.

¹¹ Rhesus, rege în Tracia, a fost ucis de Diomedee și Ulysse, care l-au răpit cați, pentru a împiedica realizarea unui oracol ce prezisese că, dacă acești cai vor bea apă din riul Scamandru și vor paște tardă pe valea riului Simois (amîndouă riuri în Troada) victoria va fi a trolenilor.

¹² Dolon, un trolan prin trădarea căruia Ulysse reușise să ia cați lui Rhesus.

¹³ Helenus, unul din fiii lui Priam.

¹⁴ În templul Minervei din Troia era o statuie a ei, (palladium) care se păstra cu mare grijă, crezîndu-se că soarta cetății e strîns legată de această statuie. Ulysse a furat-o tot cu ajutorul lui Diomedee.

șeală pe dușman luindu-l cu vicleșug prin surprindere? Însăși strălucirea coifului răspîndită de luciul aurului va trăda înșelăciunile și va da pe față pe cel ascuns sub el.

Dar creștetul regelui din Dulichium¹⁵ sub coiful lui Achille nu va putea suporta o greutate atît de mare. Și poate să fie grea și împovărătoare lancea de pe Pelion, pentru brațe nerăzboinice. Nici scutul pe care e desenat întinsul univers nu se potrivește pentru o mină fricoasă și născută pentru furțișaguri. Pentru ce ceri, nerușinatele, un dar care te va nimici? Dacă greșeala poporului aheen va face să-ți fie dat ție, vei avea de ce să fii despuiat, nu de ce să fii temut de dușmani. Și fuga, singura prin care învingi pe toți, prea fricosule, nu te va mai ajuta, cînd vei avea să duci cu tine o povară atît de mare. Unde mai pui că acest scut al tău, care a văzut așa de rar lupta, este neatins. Al meu, pe care se văd mii de lovituri ale săgeților pe care le-am primit, trebuie să aibă un urmaș nou. În sfîrșit, ce e nevoie de vorbe? Să ni se măsoare faptele. Aruncați armele viteazului erou în mijlocul dușmanilor; porunciți apoi să fie aduse înapoi și împodobiți cu ele pe cel ce le va aduce”.

Fiul lui Telamon sfîrșise și după ultimele lui cuvinte poporul a început să freamăte, cînd eroul fiu al lui Laerte a trecut la cuvînt. În picioare, a întîrziat puțin cu ochii în pămînt; i-a ridicat apoi spre frunțași și a dat drumul glasului așteptat și cuvintelor sale pline de talent, cărora nu le lipsea farmecul:

„Dacă rugăciunile mele și ale voastre ar fi fost îndeplinite, pelasgi, nu ne-am mai întreba în această mare judecată cine este moștenitorul și tu ai avea armele tale, Achille, iar noi te-am avea pe tine. Fiindcă destinul vitreg ni l-a răpit și mie și vouă, (și și-a șters ochii cu mîna, ca și cum ar fi fost plini de lacrimi) cine este mai vrednic să urmeze marelui Achille, decît acela care a dat grecilor pe marele Achille?

Doar n-o fi un merit, ahei, pentru acesta¹⁶ mintea

¹⁵ *Dulichium*, port în *Ithaca*, unde era rege *Ulysses*.

¹⁶ Pentru *Aiax*.

obtuză de care dă dovadă — iar pentru mine o pagubă spiritul care totdeauna v-a fost de folos. Acest dar al vorbirii, dacă am vreunul, care acum vorbește pentru mine, iar altădată de atâtea ori pentru voi, să nu-mi aducă ură, căci fiecare are dreptul de a se folosi de ceea ce are el mai bun. Neamul și strămoșii și cele pe care nu le-am făcut noi, greu le-aș putea numi ale noastre. Dar fiindcă Ajax a amintit că e strănepotul lui Jupiter, Jupiter este obirșia și a singelui meu și tot în același grad de rudenie mă găsesc cu el. Căci tatăl meu este Laerte; al lui Laerte e Arcesius, iar al acestuia Jupiter. Și între aceștia n-a fost vreunul condamnat sau exilat¹⁷. După mamă, zeul din Cyllene¹⁸ mi-a adăugat a doua strălucire familiei. După amîndoi părinții sînt de neam divin.

Dar nu pentru că sînt mai de neam decît el după mamă și nici pentru că tatăl meu nu e vinovat de a se fi pătat de singele fratelui său cer armele lui Achille. Judecați după merite. Nu faceți un merit pentru Ajax din faptul că Telamon și Peleus au fost frați, ci căutați în aceste rămășițe o cinstire a vitejiei. Sau, dacă aveți în vedere rudenția și primul moștenitor, gîdiți-vă la Peleus, tatăl lui Achille, și la Pyrrhus, fiul lui. Care e locul lui Ajax? Să fie duse aceste arme la Phthia sau Scyros¹⁹. Și apoi mai e Teucer, unchiul lui Achille. Toți, cere el oare, speră el să i se dea armele?

Așadar, fiindcă faptele singure trebuie să concureze între ele, fără îndoială că am săvîrșit mai multe decît le pot cuprinde în cuvinte; mă voi conduce de ordinea faptelor.

Nereida²⁰, mama lui Achille, fiindcă se prezisese fiului său că va muri în luptă, l-a ascuns de la naștere, dîndu-i

¹⁷ Aluzie la Telamon și Peleus, primul tatăl, iar al doilea unchiul lui Ajax, care într-un joc cu discul și-au omorît pe fratele lor Phocus și au fost exilați de Aeacus, tatăl lor.

¹⁸ Mercur.

¹⁹ Phthia, localitate în Thessalia, reședința lui Peleus; Scyros, insula unde a fost crescut Pyrrhus.

²⁰ Nereida, vezi nota 33, Cartea XI.

îmbrăcăminte de fată. Și șiretlicul hainelor înșelase pe toți, între care și pe Ajax. Între podoabele de femeie eu i-am adus arme, care aveau să-i trezească sufletul de bărbat. Nu aruncase încă eroul îmbrăcămintea de fecioară și, pe cînd ținea în mînă scutul și lancea, i-am zis: «Fiu de zeiță, ție îți este rezervată cucerirea Pergamului. De ce stai la îndoială și nu mergi să răstorni marea Troie?» Și l-am luat și l-am trimis pe viteaz la cele viteze.

Așadar, faptele lui sînt ale mele. Eu l-am învins pe Telephus²¹ care lupta cu sulița și, pe cînd era învins și rugător, i-am redat viața. E meritul meu că a căzut Theba. Credeți-mă că eu am cucerit orașele lui Apollo, Lesbos, Tenedos, Chryses și Cylla și împreună cu ele Scyros²². Gîndiți-vă că de dreapta mea au căzut la pămînt zidurile Lyrnessului. Și, ca să nu mai vorbesc despre altele, n-am dat eu pe cel ce a putut pierde pe Hector? Datorită mie a fost doborît la pămînt vestitul Hector. Pentru acele arme cu care l-am descoperit pe Achille, cer aceste arme. I le-am dat cînd era în viață: i le cer după moarte.

Cînd durerea unuia²³ a ajuns la toți danaii și o mie de corăbii au umplut în fața Eubeii portul Aulida, vînturile așteptate îndelung sau nu băteau de loc, sau erau potrivnice flotei. Sorții nemiloși cer ca Agamemnon să-și jertfească fiica nevinovată crudei Diane. Tatăl refuză și se mînie chiar pe zei, căci regele este totuși tată. Eu am știut să vorbesc astfel, încît am întors inima iubitoare a părintelui spre binele obștest.

Acum mărturisesc, și Atride²⁴ să-mi ierte mărturisirea, am apărat o cauză grea în fața unui judecător ce nu putea fi obiectiv. Totuși l-am determinat pentru in-

²¹ *Thelephus*, fiu al lui Hercule și rege al Mysiei, rănit de lancea lui Achille, a fost vindecat de Ulyse cu un medicament făcut din rîgina lîncii care-l rănise. *Telephus*, drept recunoștință, nu numai că n-a mai luptat împotriva grecilor, dar i-a ajutat să învingă pe Troieni.

²² *Insule și orașe în regiunea Troiei, ocupate de greci prin vitejia lui Ulyse. Lyrnessus, de asemenea oraș în Troada, de unde Achille a luat pe Briseis sclavă, îndrăgostindu-se apoi de ea.*

²³ *Menelaus, căruia i se răplise soția.*

²⁴ *Atride, Agamemnon fiul lui Atreu.*

teresul poporului, pentru onoarea fratelui și pentru autoritatea supremă a sceptrului, să cumpere gloria cu sînge. Am fost trimis la mama Iphigeniei, care nu putea fi convinsă prin argumente, ci amăgită prin șiretenie. Dacă ar fi fost fiul lui Telamon în locul meu, și acum pînzele ar fi fost lipsite de vînturi favorabile.

Am fost trimis ca orător curajos la cetatea Ilionului. Am văzut impunătorul senat al Troiei, am intrat în sala de ședințe; era plină de bărbați. Am pledat netulburat cauza pe care mi-o încredinșase întreaga Grece. Am acuzat pe Paris și am cerut prăzile și pe Elena. Am impresionat pe Priam și împreună cu Priam pe Antenor²⁵. Dar Paris și frații săi și tovarășii ce l-au ajutat la răpire abia și-au stăpînit mîniile nelegiuite. Știi aceasta, Menelaus; și acea zi a fost prima în care primejdia ta a devenit primejdia noastră.

V-aș răpi prea mult timp să povestesc ce foloase am adus cu sfatul și brațul meu în timpul lungului război. După primele lupte, dușmanii s-au apărat multă vreme închiși între zidurile cetății și un război deschis n-a fost cu putință. Abia în al zecelea an s-a dat bătălia. Ce făceai în vremea aceasta, tu cel care nu știi decît să te bați? Ce servicii aduceai tu? Dacă mă întrebi ce am făcut eu am întins curse dușmanilor, am încins șanțurile cu fortificații, am îmbărbătat pe tovarăși ca să suporte cu calm plictiseala lungului război. I-am învățat cum să se hrănească și să se înarmeze, am fost trimis oriunde a cerut nevoia.

Iată, într-o zi, prin îndemnul lui Jupiter și amăgit de un vis, regele²⁶ poruncește să renunțăm la războiul pe care îl începusem. El se apăra, arătînd că e îndemnul lui Jupiter. Dar Ajax putea să nu îngăduie aceasta, putea să ceară să distrugem Pergamul și să lupte. De ce n-a oprit pe cei ce voiau să plece? De ce n-a luat armele? De ce n-a fost pildă să-l urmeze mulțimea tulburată? Nu era aceasta prea mult pentru cineva care spune lucruri

²⁵ Antenor, troian despre care legenda spune că mai tîrziu a întemeiat orașul Padua în Italia.

²⁶ Agamemnon.

aşa de mari? Ce să spun că tu însuşi ai fugit? Te-am văzut, mi-a fost ruşine să văd cum pleci şi pregăteşti vîslele ruşinii. Şi fără întîrziere am zis: «Ce faceţi, ce nebunie vă apucă, o tovarăşi, să părăsiţi Troia care e ca şi cucerită? Ce duceţi acasă în anul al zecelea decît dezonoarea?» Cu astfel de cuvinte şi cu altele prin care durerea însăşi mă făcuse orator, am readus pe fugari. Atride a convocat pe tovarăşii intraţi în panică. Nici atunci fiul lui Telamon n-a îndrăznit să deschidă gura să spună un cuvînt măcar. Thersites²⁷ îndrăznise să ocărască pe regi cu cuvinte cutezătoare: nu le-am lăsat nepedepsite. M-am ridicat şi am înflăcărat împotriva duşmanului pe ostaşii descurajaţi şi le-am redat prin glasul meu vitejia pierdută. De aci încolo orice curaj a putut arăta el mi se datoreşte mie, care l-am chemat înapoi cînd a fugit. În sfîrşit, cine dintre danai te laudă şi te susţine? Fiul lui Tydeus ia parte la toate faptele împreună cu mine. Mă aprobă şi întotdeauna se încrede în tovarăşul său Ulysse. Este ceva a fi fost ales de Diomedee, singur din atîtea mii de greci. Şi sorţul nu-mi poruncise să-l urmez. Astfel, dispreţuind pericolul nopţii şi al duşmanului, ucid pe frigianul Dolon, care încercase aceeaşi incursiune ca şi noi, nu înainte totuşi de a-l constrînge să trădeze şi să arate ce pregătea perfida Troie. Aflasem toate şi n-aveam ce să mai spionez. Puteam să mă întorc şi să primesc răsplata făgăduită. Nu m-am mulţumit cu ea. Am pătruns în cortul lui Rhesus şi l-am ucis pe el şi pe tovarăşii lui din tabără. Astfel biruitor m-am întors stăpîn pe dorinţele mele şi pe carul captiv, imitînd pompa triumfurilor.

Îmi refuzaţi armele aceluia ai cărui cai îi ceruse duşmanul ca răsplată pentru expediţia de noapte? A putut fi mai bun Aiax? Ce să mai amintesc de oastea lycianului Sarpedon²⁸ pustiită de sabia mea? Cu mare vărsare

²⁷ Thersites, foarte urît la înfăţişare, unul dintre grecii care au luat parte la războiul împotriva Troiei. Urîşenia lui a devenit termen de comparaţie, astfel că pentru a spune despre cineva că e foarte urît se zicea că e un Thersites.

²⁸ Sarpedon, fiu al lui Jupiter şi rege în Lycia.

de sînge au fost culcați la pămînt de mine: Coeranos Hippaside, Alastor, Chromius, Alcander, Halius, Noemon și Prytanis. Am dat morții pe Chersidamas, pe Thoon, pe Charope, pe Ennomos²⁹ cel urmărit de un destin vitreg și pe alții mai puțin vestiți care au căzut de mîna mea sub zidurile orașului.

Am și răni, cetățeni, cu care mă mîndresc și nu trebuie să vă încredeți în cuvinte deșarte, ci priviți-le iată (și și-a dat la o parte cu mîna îmbrăcămintea), acesta este pieptul pus totdeauna în slujba voastră. Dar fiul lui Telamon în timp de atîția ani n-a vărsat nici o picătură de sînge pentru voi și trupul lui n-are nici o rană. Totuși, de ce se laudă el că a luptat pentru flota pelasgă împotriva Troiei și a lui Jupiter? Recunosc că a luptat. Căci nu este în firea mea să răstălmăcesc în rău faptele frumoase ale altuia; dar sa nu-și însușească el ca al lui tot binele public, ci să vă lase și vouă partea voastră de glorie. Nepotul lui Actor³⁰ este cel care, îmbrăcat cu armele lui Achille, a respins pe troieni de la corăbii, care altfel ar fi ars cu apărătorii lor cu tot.

I se pare că numai el a îndrăznit să lupte cu Hector și uită de rege, de cei șase generali și de mine. El a fost al nouălea și numai sorții i-au acordat această preferință. Totuși, care a fost soarta luptei tale, prea viteazule? Hector a plecat neatins de nici o rană. Vai de mine, cu cită durere sînt nevoit să-mi amintesc de acea zi în care Achille, zidul grecilor, a căzut. Cu toate lacrimile și plînsul, nu mi-a fost teamă să ridic de la pămînt corpul eroului. Pe acești umeri, da, vă spun, pe acești umeri am purtat corpul lui Achille, cu armele pe care vreau să le port și acum. Am puteri care să fie în stare de o astfel de sarcină. Am suflet care va simți desigur cînstirea ce-mi veți da-o. Oare de aceea zeița mării a fost mîndră de fiul său, pentru ca darurile cerești, operă a unei atît de mare arte, să fie primite de un soldat de rînd și înapoiat? Căci nici nu cunoaște

²⁹ Nume de luptători din tabăra troland răpuși de Ulysse.

³⁰ Nepotul lui Actor, era Patrocle, prieten al lui Achille, ucis în luptă de troianul Hector.

desenele de pe scut, oceanele și pământul, cerul cu stelele, Pleiadele, Hyadele, Ursa cea neatinsă de mare, diferitele orașe și strălucitoarea sabie a lui Orion³¹. Cere să ia arme pe care nu le înțelege.

Cît privește acuzația ce mi se aduce că am vrut să fug de război, că am venit tîrziu la ostenele începute, nu-și dă seama că prin aceasta insultă chiar pe marele Achille? Dacă spune că travestirea e o crimă, amîndoi ne-am travestit. Dacă întîrzierea este o vină, eu am venit mai devreme ca Achille. Pe mine m-a reținut soția-mi iubitoare, pe el mama-i iubitoare. Primul timp a fost dat lor, celălalt vouă. Nu mă tem, dacă acum nu pot să apăr o vină la fel cu a unui bărbat atît de mare. Și totuși Achille a fost pus în încurcătură de spiritul lui Ulysse, dar Ulysse de al lui Ajax nu. Să nu ne mirăm că el împrăstie împotriva mea bîrfeli cu limbă nesocotită și vouă v-aruncă în față acuzații rușinoase. Dacă Palamede a murit nevinovat și e mort din cauză că l-am învinovățit pe nedrept, este pentru voi frumos că l-ați condamnat? Dar Naupliade³² n-a putut să se apere de o crimă atît de mare, atît de evidentă, iar voi n-ați luat cunoștință de faptele lui din auzite; o vedeți și prețul crimei v-a stat în față.

Nu merit să fiu învinovățit că fiul lui Poeas³³ a rămas în vulcanica Lemnos³⁴. Apărați-vă fapta voastră, căci ați consimțit. Nu voi tăgădui că l-am sfătuit să se sustragă ostenele războiului și ale drumului și să încerce prin odihnă să-și liniștească sălbaticile dureri. M-a înțeles și trăiește. Acest fapt n-a fost numai bine intenționat, dar și cu rezultate fericite, deși era destul și aceasta. Dacă preoții îl cer pe Filoctet pentru distrugerea Pergamului, nu mă trimiteți pe mine la el. Mai bine să se ducă fiul lui Telamon. El va înmuia prin cuvîntul său priceput pe bărbatul înnebunit de boală și

³¹ Pleiadele, Hyadele, Ursa, Orion, constelații zugrăvite pe scutul lui Achille.

³² Naupliade, Palamede, fiul lui Nauplius; vezi nota 7 de mai înainte.

³³ Filoctet, vezi nota 8 de mai înainte.

³⁴ Lemnos, insulă în Marea Egee, reședința principală a lui Vulcan.

de mînie, sau, iscusit, îl va scoate afară prin vreo di-băcie.

Mai degrabă va merge Simois³⁵ înapoi, Ida se va înălța fără frunze, și Ahaia va da ajutor Troiei, decît să înceteze inima mea să bată pentru interesele voastre și să fie de folos danailor iscusința prostului Ajax. Poți să urăști pe tovarăși, pe rege și pe mine, oropsitul Filoctet! Poți să mă ocărăști și să blestemi fără sfîrșit capul meu și să dorești să-ți cad o dată în mîini ție, care suferi, și să bei sîngele meu, ca să fiu în puterea ta, cum ai fost tu într-a mea; totuși te voi asalta și mă voi sili să te aduc cu mine și voi pune mîna pe săgețile tale, cu ajutorul Fortunei, cum am pus mîna pe profetul dardanidan³⁶, pe care l-am prins, de mi-a descoperit răspunsul zeilor și destinele Troiei, cum am răpit statuia Minervei frigiene³⁷ din altar și din mijlocul dușmanilor.

Să se compare Ajax cu mine? Desigur, destinele opreau ca Troia să fie cucerită fără voia lor. Unde a fost viteazul Ajax? Unde au fost cuvintele de ispravă ale marelui bărbat? De ce te-ai temut atunci? De ce a îndrăznit Ulysse să treacă prin străjile de noapte și prin săbiile dușmane, să intre nu numai între zidurile Troiei, dar chiar în vârful cetățuii din mijlocul orașului, să răpească pe zeiță din templu și răpită s-o treacă printre troieni? Dacă n-aș fi făcut aceasta, zadarnic fiul lui Telamon ar fi purtat în mîna stîngă șapte piei de taur³⁸.

În acea noapte victoria asupra Troiei a fost obținută datorită mie. Am învins Pergamul, fiindcă l-am silit să poată fi învins. Încetează de a arăta prin gesturi și șoapte pe Tydide³⁹. Își are partea sa de glorie în acele fapte. Nici tu nu erai singur cînd apărui cu scutul tău flota

³⁵ Simois, riu lingă Troia, izvorăște din muntele Ida și se varsă în riul Scamandru.

³⁶ Helenus, ghicitor, fiul lui Priam. Troienii sînt numiți și dardanizi, de la Dardanus (fiul lui Jupiter și al arcadienei Electra) întemeietorul orașului Troia.

³⁷ Minerva frigiană, numită astfel de la Frigia unde se găsea orașul Troia. Vezi și nota 14 de mai înainte.

³⁸ Ajax avea un scut mare făcut din șapte piei de taur.

³⁹ Tydide, Diomedea, fiul lui Tydeus.

noastră; erau cu tine o mulțime de tovarăși. Cu mine n-a fost decît unul singur care, dacă n-ar ști că luptătorul e mai mic decît înțeleptul, că unui braț necondus nu i se datoresc laude, și el le-ar cere acum. Le-ar cere și Ajax celălalt⁴⁰, mai măsurat decît tine, și temutul Eurypylus⁴¹ și fiul⁴² strălucitorului Andraemon. Le-ar cere și Idomeneu și Merione⁴³ născut în aceeași patrie și fratele cel mai mic⁴⁴ dintre atrizi. Aceștia, cu mină vitează și nu mai prejos de tine în război, au ascultat de sfaturile mele. Tu ai avut braț bun de război, dar inteligența ta a avut nevoie de îndrumarea mea. Tu ai avut puteri fără minte. Eu am avut grijă de viitor. Tu ai putut să lupți, Atride a ales cu mine momentul luptei. Tu ai fost de folos numai prin trup. Eu prin puterea minții și, cu cît mai însemnat este serviciul cîrmaciului care conduce pluta, cu cît comandantul e mai mare decît soldatul, cu atît te întrec eu. Și în corpul meu sufletul e mai de preț ca mîna. Toată puterea stă în el. Iar voi, o fruntași, dați cîntea cuvenită veghetorului vostru și, pentru grija atîtor ani pe care i-am petrecut în neliniște, dați-mi această onoare care să răscumpere meritele mele.

Acum chinurile războiului sînt pe sfîrșite. Am îndepărtat destinele potrivnice și am cucerit vestitul Pergam, făcînd să poată fi cucerit. Pe speranțele noastre întovărite vă rog acum, pe zidurile Troiei gata de a cădea, pe zeii pe care de curînd i-am răpit dușmanului, pe ce mai e de făcut, dacă a mai rămas ceva ce are nevoie de înțelepciunea mea, dacă mai e vreo primejdie de înfruntat cu curaj, dacă socotiți că a mai rămas ceva necucerit din destinele Troiei, amintiți-vă de mine, sau, dacă nu-mi dați mie armele, dați-le acesteia". Și a arătat sta-tuia fatală a Minervei.

⁴⁰ Ajax Oileus, care săvîrșise și el destule fapte de vitejie, a scăpat corpul lui Patrocle și calul lui Achille de a cădea în mîinile troienilor.

⁴¹ Eurypylus, fiul lui Hercule și rege în Cos.

⁴² Thoas, rege în Lemnos, fiul lui Andraemon, rege în Calydon.

⁴³ Idomeneu, rege în Creta, iar Merione, tot cretan, însoțitorul lui Idomeneu la asediul Troiei.

⁴⁴ Menelaus.

Fruntașii au fost mișcați și au văzut ce poate talentul vorbirii: oratorul a primit armele viteazului erou.

Cel care singur de atâtea ori a înfruntat pe Hector și fierul și pe Jupiter nu-și poate înfrunta mînia. Pe bărbatul neînvins îl învinge durerea. Pune mîna pe sabie și zice: „Asta e sigur a mea; sau și pe ea o cere pentru sine Ulysse? De aceasta mă voi folosi împotriva mea, cea care s-a umplut de sîngele troienilor se va umple de sîngele stăpînului ei, ca să nu-l poată învinge pe Ajax altcineva decît însuși Ajax“.

Astfel vorbi și-și împlintă sabia ucigașă în pieptul care abia acum a cunoscut rana. Lama ucigașă n-a putut fi scoasă din piept, a dat-o afară sîngele țîșnit și pămîntul, roșindu-se de sînge, a născut din iarba verde o floare purpurie care răsărise înainte din sîngele fiului lui Oebalus⁴⁵. O literă dublă este înscrisă în mijlocul florii pentru amîndoi. Ea aduce aminte și de numele bărbatului și de plînsul copilului⁴⁶.

Moartea Polyxenei; metamorfoza Hecubel în călea

Învingător, Ulysse îndreaptă pînzele spre patria Hypsipylei și a lui Thoas, pămînt pătat de uciderea atîtor bărbați⁴⁷, ca să aducă

armele eroului din Tirynth⁴⁸.

După ce le-a adus grecilor și pe ele și pe stăpînul lor, s-a ajuns în sfîrșit la capătul războiului atît de îndelungat. Troia cade și Priam împreună cu ea. Nenoro-

⁴⁵ Hyacinthus; vezi în Cartea X transformarea lui Hyacinthus în floare.

⁴⁶ Al. ai, exclamație de durere, aducînd aminte de plînsul lui Hyacinthus și de numele lui Ajax, care începe cu diftongul ai.

⁴⁷ Bărbații din Lemnos (patria lui Thoas și a fiicei sale Hypsipyla) își părăsiseră soțiile pentru sclavele Icr. Drept răzbunare, femeile au ucis într-o noapte pe toți bărbații, scăpînd numai Thoas, care a fost salvat de Hypsipyla.

⁴⁸ Eroul din Tirynth este Hercule, pe care cel mai bun prieten al său, Filoctet, l-a îngrijit înainte de moarte și apoi l-a înmormîntat în secret, îngropîndu-i de asemenea și armele. La începutul războiului troian, Filoctet, din cauza unei răni, a fost nevoit să rămînă în insula Lemnos, dar fiindcă oracolul prezisese că Troia va cădea de armele lui Hercule, el a destăinuit locul unde a îngropat armele și apoi a mers și el la luptă, rănind mortal pe Paris, cu una din săgețile rămase de la Hercule.

cita soție a lui Priam, pe lângă celelalte toate, și-a pierdut și chipul ămenesc și sub un cer străin se aude în văzduh lătratul ei înspăimântător.

Ilionul ardea, în fața Hellespontului ce se întinde într-o lungă strîmtoare⁴⁹. Focul nu se potolise încă și altarul lui Jupiter înghițea puținul sînge a lui Priam. Tîrită de păr, preoteasa lui Phoebus întindea spre cer palmele care nu-i vor mai folosi. Femeile dardanide s-au refugiat în templele aprinse și, cît pot, îmbrățișează statuile zeilor. Grecii victorioși le scot din altare și duc cu ei prăzile cucerite.

Astyanax⁵⁰ este aruncat din acel turn de unde mama sa obișnuia adesea să-i arate pe tatăl său luptînd pentru el și pentru domnia strămoșească.

Și acum Boreas îndeamnă la drum și pînzele filfiie în bătaia lui prielnică. Cîrmaciul poruncește să ne folosim de vînt. „Adio, Troia, sîntem luați în captivitate” — strigă troienii, sărutînd pămîntul și părăsind locuințele fumegînde ale patriei. Ultima s-a urcat în corabie — tristă privesc — Hecuba⁵¹, după ce a fost găsită între mormintele fiilor ei. Mîinile eroului din Dulichium⁵² au ridicat-o pe cînd ea îmbrățișa mormintele și acoperea oasele cu sărutări. Totuși cenușa lui Hector a strîns-o și-a adus-o cu sine la sîn. Iar pe mormîntul lui Hector a lăsat păr alb din creștet, daruri sărace, păr și lacrimi.

În fața țarmului frigian pe care a fost Troia este un ținut locuit odinioară de bistonieni⁵³. Acolo era bogatul palat regal al lui Polymestor, căruia tatăl tău Priam te-a dat pe ascuns, Polydore⁵⁴, pentru a te ține departe de pri-

⁴⁹ Troia se găsea pe malul Asiei Mici, lângă Hellespont, Dardanelele de azi.

⁵⁰ Astyanax, fiul lui Hector și al Andromacdei, a fost găsit de Ulysse ascuns de Andromaca într-un turn și a fost aruncat de acolo jos, unde a rămas mort pe loc.

⁵¹ Hecuba, soția lui Priam, a cărei metamorfoză este povestită mai departe.

⁵² Ulysse; Dulichium, insulă în apropiere și port în Ithaca, patria lui Ulysse.

⁵³ Bistonieni, troci, de la Bistonla, alt nume al Traciei.

⁵⁴ Polydor a fost trimis cu o parte din averi la Polymestor, rege al odrasilor, în Tracia, pentru a-l scăpa de primejdii războiului troian.

mejdiiile războiului. Hotărîre înțeleaptă, dacă nu ți-ar fi dat să iei cu tine mari avuții, îndemnuri la crimă pentru sufletele lacome. Cînd soarta troienilor a fost pecetluită, nemilosul rege al tracilor a luat sabia și a înjunghiat pe nenorocitul tînăr. Și, ca și cum ar fi putut să ascundă crima împreună cu cel ucis, a aruncat trupul neînsuflețit al lui Polydor de pe o stîncă în valurile mării.

Atride ancorase flota la țărmul tracic, pînă să se liniștească marea și să aibă vînt mai prielnic. Aci deodată pămîntul s-a deschis și din el s-a ridicat sălbatică și amenințătoare umbra lui Achille, cît era de mare cînd trăia, ca atunci cînd a atacat pe Agamemnon cu sabia pe nedrept. „Plecați fără să vă amintiți de mine, ahei? Recunoștința pentru vitejia mea a dispărut odată cu mine? Nu vă purtați astfel! Pentru ca mormîntul meu să nu fie lipsit de onoare, manilor lui Achille le place să le fie jertfită Polyxena⁵⁵“. Astfel a zis, și nefericita fecioară, mai vitează decît o femeie, răpită de la sînul mamei pe care numai ea îl mai încălzea, este dusă la mormînt și făcută victimă pe rugul blestemat, pentru a îmblîndi umbra miniată a lui Achille.

Dusă lîngă crudul altar, fără să-și piardă cumpătul, a simțit că i se pregătește groaznicul sacrificiu și, cînd a văzut pe Neoptolemus⁵⁶ în picioare cu paloșul în mînă și cu ochii pironiți asupra ei, a zis: „Folosește-te de acum de un singe de neam. Ia-l fără nici o întîrziere. Împlintă sabia în gîtul sau în pieptul meu (și și-a desfăcut în același timp gîtul și pieptul). Va trebui să suport sclavia servind cuiva, sau voi fi jertfită pentru a potoli mînia unei divinități. Aș vrea numai ca moartea mea să poată înșela pe mama. Chipul mamei îmi stă în față și-mi micșorează bucuria morții, deși nu moartea mea trebuie să fie plînsă, ci viața ei. Dacă cer lucruri drepte, voi bărbați, nu vă apropiați de mine, ca să nu mă duc sclavă la

⁵⁵ *Polyxena, una din fîcele lui Priam.*

⁵⁶ *Neoptolemus, fiul lui Achille și al Deidamiei, cunoscut și sub numele de Pyrrhus, a săvîrșit multe acțiuni eroice în războiul troian; mai tîrziu a devenit regele Epirului și a avut un sfîrșit tragic.*

manii Styxului. Nu atingeți cu mâinile voastre o fecioară. Mai plăcut va fi sîngele liber pentru zeitatea pe care voiți s-o înlăzîți. Dacă totuși cuvintele mele din clipa din urmă înlăzesc pe cineva, vă roagă fiica regelui Priam, nu o captivă, să dați fără plată mamei corpul meu. Nu poate să răscumpere cu aur darul trist al mormîntului, ci prin lacrimi. Atunci cînd putea, mă cumpăra și cu aur“.

Astfel vorbise, iar poporul nu-și stăpînește lacrimile, pe care ea și le stăpînea. Însuși preotul împlîntă plîngînd și fără voia sa cuțitul în pieptul ce i se oferă. Cu chipul neșovăitor în fața morții, ea se prăbușește totuși la pămînt lipsită de puteri. Dar și atunci cînd a căzut a avut grijă să-și acopere părțile care trebuiau acoperite și să-și păstreze cîntea curăției sale. Troienele o ridică și socotesc pe cîți priamizi au jelit, cît sînge a jertfit o singură casă. Eu te plîng pe tine, fecioară, și pe tine, cea pînă de curînd regească soție și mamă regină, icoană a înfloritoarei Asii, iar acum pradă ieftină.

Învîngător, Ulysse nu voia ca să fii sclava lui decît fiindcă născuseși pe Hector; abia găsește Hector un stăpîn pentru mama sa⁵⁷. Aceasta, îmbrățișînd corpul pe care-l părăsise un suflet atît de brav, îl udă cu lacrimi de atîtea ori vărsate: pentru patrie, pentru fii și pentru soț. Varsă lacrimi peste rană, sărută pe moartă; își izbește pieptul și, ștergînd cu părul ei alb sîngele curs din rană, spune aceste cuvinte, cu pieptul sfîșiat de durere:

„Zaci moartă, fiică, ultima mea durere, căci ce-mi mai rămîne mie, mamei tale, fata mea! Văd rana ta, rănile mele. Iată, ca să nu rămînă vreunul dintre ai mei neucis, te-ai prăbușit și tu. Pe tine, fiindcă erai femeie, te socoteam la adăpost de sabie, și femeie fiind, ai căzut de sabie. Și același care a răpus pe atîția frați ai tăi, acela care a fost pieirea Troiei și pustiitorul meu, Achille, te-a răpus și pe tine. După ce a căzut de săgețile lui Paris și ale lui Phoebus, mi-am zis că de acum Achille nu mai

⁵⁷ Ulysse primește să ia ca sclavă pe Hecuba, pentru a se mîndri că se găsește în stăpînirea sa mama celui mai viteaz erou troyan, Hector.

e de temut. Dar și acum trebuia să mă tem de el. În-săși cenușa lui din mormînt prigonește acest neam și dușmanul se face simțit chiar din mormînt. Am născut atîția copii pentru Achille. Zace la pămînt marele Ilion. Nenorocirile poporului s-au sfîrșit printr-un îngrozitor dezastru, dar s-au sfîrșit totuși. Pergamul supraviețuiește pentru mine singură și durerea mea e mereu mai mare. Pînă de curînd în culmea mării, mîndră de atîția gineri, fii, nurori și de bărbatul meu, acum sînt dusă în exil, săracă, departe de mormintele alor mei, ca dar Pene-lopei care, dîndu-mi lină să torc și arătîndu-mă mamei itaciene, va zice: «Aceasta este vestita mamă a lui Hector și soție a lui Priam». Și, după atîția pe care i-am pierdut, acum tu care singură îmi ușurai jalea de mamă, ai fost sacrificată pe un mormînt de dușman. Am născut doar jertfe pentru dușmani? Cum pot rămîne de fier? Și de ce întîrzii? La ce mă mai păstrezi, bătrînețe condamnabilă? Pentru ce altceva, zei cruzi, îmi prelungiți anii vieții decît ca să văd noi morminte? Cine ar fi socotit că poate fi numit Priam fericit după prăbușirea Pergamului? Este fericit prin moartea sa, căci nu te vede răpusă, fiica mea, și el a pierdut viața odată cu tronul. Dar socoteam că vei fi dăruită cu înmormîntare, regească fecioară, și corpul tău va fi înmormîntat în mormîntul strămoșilor. Nu aceasta este, sîrta casei lui Priam. Daruri de înmormîntare îți vor fi plînsul mamei tale și o mîna de nisip străin. Am pierdut totul. Îmi mai rămîne un singur copil pentru care să mai pot trăi un scurt timp, Polydor, cel mai mic dintre băieții mei, acum singur, dat regelui ismarian⁵⁸ în aceste ținuturi. Dar ce mai aștept, de nu spăl cu apă sfințită crudele răni și fața plină de sînge urgisit?”

Astfel a vorbit și s-a dus la țărm cu pasul ei de bătrînă și cu părul alb despletit. „Dați-mi o urnă, troieni“, cere nefericita, ca să ia apă limpede din mare. Deodată vede aruncat pe mal corpul lui Polydor, cu

⁵⁸ *Ismarla, Tracia, numită astfel de la Ismarus, munte în acel ținut.*

mari răni produse de armele trace. Troienii izbucnesc într-un răcnet de groază. Ea a amuțit de durere, și durerea îi mistuie și vocea și lacrimile podidite. Încrămenită ca o stîncă, numai ochii și-i fixează spre pămîntul dușman. Uneori înalță pieziș priviri dușmănoase spre cer. Aci privește fața, aci rănila fiului său, și mai ales rănila. Mînia o înarmează și o învață. Se aprinde și, ca și cum ar fi rămas tot regină, se hotărăște să se răzbune și cu toată ființa este îndreptată spre felul pedepsei. Cum se înfurie o leoaică văduvită de singurul pui și găcind urmele picioarelor caută pe dușmanul pe care nu-l vede, tot astfel Hecuba, după ce a amestecat minia cu plînsul, uitînd de ani, dar neuitînd de sufletul său, se duce la ucigașul Polymestor și-i cere o convorbire. Căci, spune ea, vrea să-i arate pe ascuns niște aur pe care să-l dea copilului. Odrysianul⁵⁹ a crezut și, stăpînit de dorința prăzii, s-a dus la ea într-un loc retras și i-a vorbit vicleanul cu cuvinte lingușitoare. „Nu mai zăbovi, Hecuba, zice el, și dă copilului tău darul. Jur pe zei că va fi al lui tot ce-i dai ca și ce i-ai dat înainte“.

Ea privește cu gînd ucigaș pe cel ce vorbește și jură strîmb, și clocotește mistuită de mînie. O ceată de femei captive îl ridică pe sus. Ea se repede la el, îi înfige unghiile în ochii perfizi și-i smulge luminile. Mînia o face puternică. Mîinile răscolesc rana și, umplindu-se de sîngele vinovat, nu-i scoate ochii, căci n-au mai rămas, ci golurile ochilor.

Neamul tracilor, ațîțat de groaznica pățanie a regelui lor, se aruncă asupra Hecubei, lovind-o cu săgeți și pietre. Dar aceasta aleargă după pietrele aruncate și le mușcă mîriind răgușit. Cu gura pregătită pentru cuvinte, încercînd să vorbească, latră. Există și acum locul, ce-și trage numele de la această întîmplare. Și multă vreme, amintindu-și încă de vechile nenorociri, a urlat trist prin cîmpiile sithoniene⁶⁰. Soarta ei mișcase și pe

⁵⁹ Odrysianul, Polymestor, rege al odrysilor, populație în Tracia.

⁶⁰ Sithonia, alt nume al Traciei, de la Sithon, rege al Chersonesului și al Traciei.

troieni și pe pelasgii dușmani. De soarta ei s-au înduioșat și zeii și toți, împreună cu Junona însăși, soția și sora lui Jupiter, au recunoscut că Hecuba n-a meritat o astfel de soartă.

Metamorfoza lui Memnon în memnonide

Aurora ocrotise armele troienilor și e cu atât mai mișcată de înfrângerea și nenorocirea Troiei și a Hecubei. Dar o durere mai apropiată și o jale a casei sale o innăbușă: pierderea fiului său Memnon, pe care l-a văzut pierind pe cîmpiile frigiene de sulita lui Achille. Acea culoare, prin care se înroșește vremea dimineții, devenise galbenă și cerul s-a ascuns în nori. Mama n-a suportat să privească trupul ridicat pe rug al lui Memnon⁶¹, ci, cu părul despletit cum era, a căzut la picioarele marelui Jupiter și a adăugat lacrimilor aceste cuvinte: „Sînt mai prejos de toate zeițele cerului auriu, căci templele mele sînt cele mai rare din tot universul. Deși zeiță, nu vin să-mi dai temple și zile de sacrificii, sau altare care să fie încălzite cu focuri. Dacă totuși ai încredere în serviciile pe care ți le aduc eu ca femeie, atunci cînd păstrez hotarele nopții prin lumina nouă, poți socoti că trebuie să mi se dea o răsplată. Dar nu grija aceasta o am și nici nu are Aurora nevoie să ceară meritele onoruri. Vin pentru că am fost lipsită de fiul meu Memnon, care zadarnic a luat arme viteze pentru a ajuta pe unchiul său, căci a căzut în floarea vîrstei, ucis de Achille⁶². Așa ați voit. Te rog să-i dai o oarecare cinstire, ca mîngîiere a morții, stăpîne cîrmuitor al zeilor, și să-mi liniștești rănile de mamă“.

Jupiter a ascultat-o. Cînd rugul înalt al lui Memnon s-a prăbușit sub limbile de foc, rotocoale de fum negru au umbrît ziua, ca ceața groasă care se ridică din ape

⁶¹ Mama lui Memnon era zeița Aurora, iar tatăl său era Thiton, fiu al lui Laomedon și frate al lui Priam, regele Troiei. Tithon a dobîndit nemurirea, dar nu și o tinerețe veșnică. Devenind bătrîn și infirm, a fost transformat în greiere.

⁶² Memnon, care era rege al Egiptului s-a dus să dea ajutor troienilor, dar a fost ucis de Achille.

și pe care soarele n-o poate străbate. Cenușa neagră care zboară se grămădește formînd un singur corp, se îndesește, capătă chip și focul îi dă căldură și suflet. Ușoară, începe să fie susținută de aripi. Și mai întîi asemenea unei pasări, apoi pasăre adevărată, zboară cu pene filfiitoare și împreună cu ea freamătă nenumărate surori de obîrșie și naștere.

De trei ori zboară în jurul rugului și de trei ori se ridică în văzduh cu țipete asemănătoare. În al patrulea zbor se despart în două tabere. Ca două popoare dușmane, își poartă război crîncen, întețindu-și furiile cu ciocurile și cu unghiile incovoiate și obosindu-și una alteia aripile și piepturile. Corpurile lor înrudite cad jertfă pe cenușa de mormînt și-și aduc aminte că au fost născuțe dintr-un bărbat viteaz. El dă nume celor devenite pe neașteptate zburătoare. De la el au fost numite memnonide și, cînd soarele termină de străbătut cele douăsprezece semne în care e împărțit anul, ele se bat și mor pe mormîntul părintelui lor.

Așadar, în timp ce alții se tînguiau fiindcă auzeau pe fiica lui Dymas⁶³ lătrînd, Aurora e pradă durerilor sale și pînă astăzi ea varsă lacrimi pioase și înrouează tot pămîntul.

Fuga lui Aeneas. Meta-
morfoza filcelor lui Anlus
in porumbițe

Și totuși destinele nu îngăduie să se fi prăbușit și speranța Troiei odată cu zidurile ei. Eroul fiu al Cythereanei⁶⁴ duce pe umeri

o povară venerabilă: pe zeii Ilionului și pe tatăl său, alt sfînt odor. Din atîtea avuții, piosul Aeneas pe acestea le ia și pe fiul său Ascanius. Fugar de la Antandros⁶⁵, e purtat cu corăbiile pe mări. Lasă ținuturile criminale ale tracilor și pămîntul udat de sîngele lui Polydor și, vînturile și marea fiindu-i prielnice, intră în cetatea

⁶³ Hecuba era fiica lui Dymas, rege în Frigia și corăbier vestit (după Homer, izvorul folosit de Ovidiu). După alte izvoare, însă, Hecuba era fiica lui Cisseus, rege în Tracia.

⁶⁴ Aeneas era fiul zeiței Venera, adorată în insula Cythera, și al lui Anchise, un păstor de pe muntele Ida din Troada.

⁶⁵ Antandros, oraș la poalele muntelui Ida.

lui Apollo⁶⁶, însoțit de tovarășii săi. Anius⁶⁷, regele oamenilor și preotul lui Phoebus, îl primește în templu și în palat. Îi arată cetatea, altarele de rugăciuni și cei doi arbori de care se ținuse odinioară Latona în durerile facerii.

După ce puseră pe altar tămâie și peste tămâie vin și după ce arseră după datină carne de bou, ei intrară în palatul regal și, așezați pe jilțuri înalte li se serviră darurile lui Ceres și băutura lui Bacchus. Atunci, piosul Anchise întreabă: „O, preot ales al lui Phoebus, mă înșel eu, sau pe cât îmi amintesc, aveai un fiu și patru fiice când am văzut pentru prima dată aceste ziduri”.

Anius își scutură tîmplele înconjurate de panglici albe⁶⁸ și răspunse trist: „Nu te înșeli, mare erou, m-ai văzut părinte a cinci copii. Acum mă vezi aproape fără nici unul, atîta nestatornicie a lucrurilor stăpînește pe oameni! Căci ce ajutor mai pot avea, cînd mi-e departe fiul? El stăpînește insula Andros⁶⁹, căreia i-a dat numele lui și unde are domnia, în loc de tată pe care l-a părăsit. Delianul Apollo i-a dat puterea de a prevesti viitorul; iar surorilor, Bacchus le-a dat alte daruri mai mari decît pot fi dorite și crezute. Căci la atingerea fiicelor mele, orice lucru se schimbă în grîu, vin și untdelemn, și aceasta aduce o bogăție nesfîrșită. Cînd a aflat de aceasta, atridul Agamemnon, distrugătorul Troiei (căci să crezi că și noi am simțit într-o măsură furtuna voastră) folosindu-se de puterea armelor, le-a răpit de la pieptul tatălui lor și le-a poruncit să hrănească flota argolidiană cu darul ceresc pe care-l aveau. Fiecare a fugit încotro a putut: două în Eubeea și celelalte două la fratele lor în Andros.

Armata vine și amenință cu război dacă nu sînt predate. Dragostea de frate a fost învinsă de teamă: fratele a dat pe surori chinurilor. Și, ca să poți ierta frica

⁶⁶ Delos, unde se născuse Apollo.

⁶⁷ Anius, rege și preot al lui Apollo în insula Delos.

⁶⁸ Anius, ca preot al lui Apollo, avea tîmplele înconjurate de panglici albe, cum cerea veșmintul sacerdotul.

⁶⁹ Andros, insula cea mai de nord dintre Cyclade.

fratelui, nu era aci nici Aeneas ca să apere pe Andros, nici Hector, prin care ați îndurat timp de zece ani războiul.

Tocmai se pregăteau lanțuri brațelor celor captivi. Ele, ridicând către cer mâinile încă libere, s-au rugat: «Tată Bacchus, ajută-ne», și cel ce le dăruise puterea minunată le-a dat ajutor, dacă se numește a da ajutor faptul de a le pierde prin obiceiul minunat al schimbării. N-am putut ști cum și-au pierdut chipul și nici acum n-aș putea spune. Nenorocirea în sine am aflat-o.

Au căpătat aripi și au zburat porumbițe albe, pasări ale soției tale⁷⁰.

După ce și-au petrecut timpul ospățului cu astfel de cuvinte și cu altele ca acestea, masa a fost ridicată și s-au dus la culcare.

Dimineăta, când s-au sculat, troienii au mers la oracolul lui Phoebus. Acesta le-a poruncit să se îndrepte spre vechea patrie și spre țărmurile strămoșești⁷¹. Regele îi petrece și le dă daruri la plecare: lui Anchise un sceptru, nepotului acestuia⁷² o hlamidă și o tolă, lui Aeneas o cupă pe care i-o trimisese odinioară oaspetele ismenian Therses⁷³ din ținuturile Aoniei. Cupa trimisă în dar de Therses era lucrată de Alcon din Hyla⁷⁴, care o gravase cu o lungă poveste. Înfațișa o cetate. Îi puteai vedea cele șapte porți, prin care i se recunoștea numele⁷⁵. În fața cetății-cortegii funerare, morminte, focuri, ruguri, femei cu părul despletit și cu piepturile dezgolite, toate înfațișau o priveliște jalnică. Și nimfele parcă plîng și izvoarele se tînguiesc secate. Arborii se înalță goi, fără frunze. Caprele rod stînci goale. În mij-

⁷⁰ Filcele lui Anius au devenit păsări ale Venerii, care a iubit pe Anchise.

⁷¹ Italia; după o legendă, Dardanus, primul fondator al Troiei, a fost din Italia.

⁷² Lui Ascanius, fiul lui Aeneas.

⁷³ Therses era din Theba, oraș în Beoția, numită și Aonia, așezat pe râul Ismenus.

⁷⁴ Hyla, orașel în Beoția.

⁷⁵ Theba, în Beoția.

locul Thebei, iată se văd fiicele lui Orion⁷⁶: una își dă pieptul de femeie cu gîtul descoperit săbiei, cealaltă, cu săgeată împlintată adînc în rană, cade vitejește pentru poporul ei. Amîndouă sînt purtate prin cetate cu cortegii frumoase și sînt incinerate în partea cea mai locuită. Din cenușa lor de fecioară, ca să nu piară neamul, ies doi tineri pe care poporul îi numește Coroane⁷⁷ și conduc cortegiul funerar pentru cenușa din care s-au născut. Pînă aici din aramă veche, încrustată cu semnele strălucitoare ale povesteii, cupa avea marginile poleite cu aur.

Troienii fac la rîndul lor daruri nu mai puțin bogate decît cele pe care le-au primit și dau preotului o cătuie în care se păstrează tămîie, o cupă și o coroană strălucitoare de aur și de pietre prețioase.

Moartea Galateei și a lui Acis; metamorfoza lui Glaucus în zeu marin Teucrîi, amintindu-și că au o birșia din singele lui Teucer⁷⁸ se oprire la Creta, dar nu putură rămîne multă vreme acolo, și, părăsind insula cu șapte cetăți, doresc să ajungă în porturile Ausoniei⁷⁹. O furtună se dezlănțuie și-i împinge în porturile primejdioase ale Strofadelor⁸⁰, unde îi înspăimîntă pasărea Aello⁸¹. Apoi lasă în urmă porturile Dulichium, Itaca, Samos, casele lui Nerite⁸² și regatul

⁷⁶ Theba fusese pustiită de ciumă, însoțită, precum se vede, de o secetă cumplită, și pentru oprirea acestui flagel era nevoie de sacrificarea a două tinere. Metiocheea și Menippa, fiicele lui Orion, s-au jertfit pentru patria și poporul lor.

⁷⁷ Orion a fost transformat de Diana, în constelație, iar tinerii ieșiți din cenușa filcelor lui Orion au fost de asemenea transformați în constelația Coroanei.

⁷⁸ După o legendă, primul rege al Troiei a fost Teucer, fiul lui Scamandru din Creta.

⁷⁹ Ausonia, nume vechi al Italiei de sud.

⁸⁰ Strofade, două insule în Marea Ionică, între Zacynth și Pelopones.

⁸¹ Aello, una dintre Harpii, despre care legenda spune că-și aveau locuința în Strofade. Harpiile erau niște monștri cu corp de femeie, cap de pasăre și picioare de cal, care veneau în zbor și răpeau mîncarea oamenilor de pe masă, sau o otrăveau și o infectau cu un miros urît.

⁸² Nerite, Ulysse, numit astfel de la insula Nerita, în apropiere de Ithaca, patria lui Ulysse.

vicleanului Ulysse. Văd Ambracia⁸³ care fusese motiv de neînțelegere pentru zei, cu stînca în care a fost schimbat judecătorul neînțelegerii, promontoriul care acum este cunoscut de la numele lui Apollo actiacul⁸⁴, pămîntul Dodonei⁸⁵ cu stejarul vorbitor, și golful Chaoniei⁸⁶, unde fiii regelui moloșilor⁸⁷ au scăpat de flăcări, căpătînd aripi. Se îndreaptă spre insula bogată a Pheacilor⁸⁸, semănată cu pomi roditori. De aici ajung în Epir și în Buthrotos⁸⁹, unde domnește preotul frigian Helenus⁹⁰, făcînd din această cetate o amintire a Troiei. Apoi, siguri de destinele pe care priamidul Helenus li le prezisese cu sfat credincios, ajung în Sicilia. Această insulă intră în mare prin trei colțuri, dintre care, Pachynos e întors spre ploiosul Austru, Lilybaeon este expus molaticilor zefiri, iar Peloros⁹¹ este îndreptat spre Boreas și spre Arctus care n-apune niciodată în mare. În aceasta intră troienii și, ajutată de vîsle și de vînturi prielnice, pe înserat flota ajunge în portul Zancle⁹². Scylla pe partea dreaptă, neodihnită Charybda⁹³ pe stîn-

⁸³ Ambracia, oraș și ținut în Epir; Apollo și Hercule și-au disputat acest oraș. Cragaleus, care se pronunțase în favoarea lui Hercule, a fost transformat de Apollo în stîncă.

⁸⁴ Pe zeul Apollo, Ovidiu îl numește Actiacul, ca un omagiu adus lui Octavianus, care a învins în lupta de la Actium, după legendă, cu ajutorul lui Apollo.

⁸⁵ Dodona, oraș în Epir, celebru printr-o pădure considerată ca sfîntă, cu stejari al căror foșnet era interpretat de preoți ca oracol.

⁸⁶ Chaonia vezi nota 15, Cartea V.

⁸⁷ Moloși (molossi), popor în Epir. Fiii regelui au fost prefăcuți de Jupiter, în păsări, pentru a-l scăpa de un incendiu.

⁸⁸ Pheaci, locuitorii al insulei Corcyra, numită și Pheacia.

⁸⁹ Buthrotos, oraș în Epir.

⁹⁰ Trolanul Helenus, ghicitor, fiul lui Priam.

⁹¹ Pachynos (azi Passaro) capul de sud-est al insulei Sicilia; Lilybaeon (azi Capo di Boco) promontoriu în partea de apus, iar Peloros (azi Capo di Faro) promontoriu la nord-est de Sicilia. Austrul, vînt de sud; iar Boreas, vînt de nord; de unde emisfera australă și boreală; Arctus, constelația Ursa mare.

⁹² Zancle, vechi nume al orașului Messina (azi Messina) în Sicilia.

⁹³ Scylla și Charybda, stînci așezate una în fața celeilalte, între Sicilia și Italia, foarte primejdioase pentru navigatori. „Cine vrea să evite Scylla cade în Charybda” era un proverb vechi, care voia să spună că adesea, dacă nu sîntem destul de prevăzători, teama de o extremă ne duce la

ga, le fac mari stricăciuni. Ultima le răpește corăbiile, le înghite și le varsă înapoi. Cealaltă își încinge pîntecele negru cu ciini sălbatici și are chip de fecioară. Și, dacă de la profetie n-au rămas numai născociri, Scylla chiar a fost într-un timp fecioară.

Mulți pețitori au cerut-o dar ea îi respingea și, cea mai iubită din nimfele mării, mergea la nimfele mării și le povestea iubirea tinerilor de care-și bătea joc.

Pe cînd ea odată pieptăna pe Galatea⁹⁴, aceasta i-a vorbit astfel:

„Pe tine totuși, o, fecioară, nu te cere un neam sălbatic de bărbați și poți să-i refuzi fără nici o pedeapsă. Dar eu, fiica lui Nereus și a azuriei Doris⁹⁵, cu tot ajutorul multelor mele surori, n-am putut să scap prin valuri de iubirea unui cyclop⁹⁶“.

Și lacrimile i-au înăbușit glasul. Fecioara i le-a șters cu degetele albe ca marmura și a mîngîiat-o pe zeiță.

„Spune, prea scumpo, și n-ascunde pricina durerii — i-a zis ea — îți păstrez taina sufletului“.

Nereidă și-a urmat astfel povestirea:

„Acis era fiul unui faun⁹⁷ și al nimfei Symaethis⁹⁸. El era marea bucurie a tatălui și a mamei sale; dar mai ales a mea, căci cu mine se unise prin legătura dragostei. Frumos și tînăr, de numai șaisprezece ani,

extrema cealaltă. În mitologie sînt două Scylle: una fiica lui Nisus, regă în Megara, schimbată în ciocirle, pentru că a smuls din capul tatălui său o șuviță de păr de aur, de care atîrna soarta patriei sale (așa cum s-a văzut în Cartea VIII; și alta, fiica lui Phorcus, pe care vrăjitoarea Circe, din gelozie, o transformat-o în monstru marin cu șoldurile înconjurate de șerpi, cu gură de ciine, (așa cum vom vedea în Cartea XIV).

⁹⁴ Galatea — nereidă, fiica lui Nereus, zeu marin; erau 50 de nereide.

⁹⁵ Doris, vezi nota 33, Cartea XI.

⁹⁶ Cyclopi, giganți sălbatici în Sicilia, fierari ai lui Vulcan și păstori. Cel mai cunoscut dintre ei este cyclopul Polyphem.

⁹⁷ Faunii erau divinități cîmpenești, urmași ai lui Faunus, vechi rege în Latium, nepot al lui Saturn, fiu al lui Picus și tată al lui Latinus. Ca zeu al cîmpurilor și al pădurilor, Faunus, a fost mai tîrziu confundat, sub numele de Lupercus, cu zeul Pan, ca și ceilalți zei ai cîmpurilor.

⁹⁸ Symaethis era fiica lui Symaethus, riu ce se varsă în mare la sud de Etna.

abia își însemnase cu un început de barbă obrazii. Pe el îl iubeam, iar cyclopul mă cerea fără răgaz. Și, de m-ai întreba dacă ura față de cyclop sau dragostea față de Acis îmi era mai puternică, n-aș ști să-ți spun. Amîndouă erau deopotrivă.

Ah! cît de mare este puterea împărăției tale, bine-făcătoare Venus! În adevăr, acel sălbatic, îngrozitor chiar în pădurile sale și nevăzut fără primejdie de nici un călător, disprețuitor al marelui Olimp și al zeilor, a simțit ce e dragostea și, cuprins de dorința pentru mine, arde, uitînd de turmele și peștera sa. Acum ai grijă de frumusețe, ai grijă să placi, acum îți piepteni cu grebla părul aspru, Polyphem. Acum îți place să-ți tai cu secera barba încilcită, să privești și să-ți potrivești în apă fața sălbatică. Dragostea de a ucide, sălbătăcia și nemăsurata ta sete de sînge încetează. Corăbiile vin și pleacă nevătămate.

În vremea aceasta Telemus⁹⁹, purtat spre siciliana Etna, Telemus Eurymide, pe care nici o pasăre nu-l înșelase în prevestirile sale, merse la groaznicul Polyphem.

«Ulysse îți va scoate, îi zise, singurul ochi pe care-l porți în mijlocul frunții».

Polyphem rîse și răspunse:

«Te înșeli, o cel mai prost dintre ghicitori; alta mi-l-a și răpit».

El disprețuiește astfel zadarnic pe cel care-i spusese adevărul și, aci îngreuiază țărnul cu pasu-i uriaș, aci se întoarce obosit în peștera întunecoasă.

În mare intră o colină în formă de cui cu un vîrf lung. De ambele laturi unduiește în jur marea. Aici s-a urcat într-o zi și a stat pe o piatră sălbaticul cyclop. Lînoasele-i turme au venit singure după el. După ce și-a așezat la picioare toiagul cît un catarg de corabie, și după ce a luat un fluier cu o sută de țevi și a început să cînte, toți munții au simțit cînte-

⁹⁹ Telemus, flul cyclopului Eurymos, ghicitor neîntrecut, cum îl numește Homer în *Odiseea*, cartea IX, versul 509.

cul păstorului. L-a simțit și marea. Eu, ascunzându-mă într-o peșteră și stînd la sînul lui Acis al meu, am auzit de departe cu urechile mele aceste cuvinte pe care le-am însemnat în minte: «Galateea, ești mai albă decît floarea de mălin, mai înflorită decît livezile, mai mlădie decît alunul, mai strălucitoare decît sticla, mai zglobie decît un ied tînăr, mai ușoară decît scoicile sfărîmate mereu de mare, mai plăcută decît soarele iarna și decît umbra vara, mai nobilă decît rodiile, mai dulce decît un strugure copt, mai pufoasă decît penele de lebădă și decît laptele prins și, dacă n-ai fugi, mai frumoasă decît o grădînă bogată. Dar tot tu, Galateea, ești mai sălbatică decît taurii cei nedomesticiți, mai tare ca un stejar încărcat de ani, mai înșelătoare decît unda, mai nesigură decît nuiielele de salcie și decît vițele cele albe, mai neclintită decît aceste stînci, mai năbădăioasă decît riul, mai mîndră decît păunul, mai aprigă decît focul, mai înțepătoare decît mărăcinii, mai întăritată decît o ursoaică ce a născut de curînd, mai surdă decît marea, mai neîmblinzită decît o viperă călcată în picioare și, ceea ce aș vrea să-ți înlătur dacă aș putea, mai repede nu numai decît un cerb fugărit de cîini, dar chiar decît zborul Zefirului. Dacă mă vei cunoaște bine, o să-ți pară rău că ai fugit. Tu însăși o să dorești să-ți fii aproape și vei căuta să mă reții mereu lîngă tine. Am o parte din munte, o peșteră în coasta unei stînci, unde nici soarele nu se simte în miezul verii și unde nu pătrunde nici gerul iernii. Am poame care atîrnă în ramuri. Am struguri, pe vițe lungi, asemenea aurului. Sînt și din cei purpurii. Îți servesc și din unii și din alții. Tu însăși cu mîinile tale vei culege fragi moi crescute sub umbră de pădure. Tu vei culege coarne de toamnă și prune, nu numai vineții cu zeama neagră, ci și altele de soi, cu culoarea ca ceara curată. Fiind soția mea, nu-ți vor lipsi nici castanele, nici mlădițele de arbori. Orice roadă îți va fi la îndemînă. Toată această turmă este a mea și multe altele rătăcesc în văi, pe multe le ascunde pădurea. Multe sînt în staul, în peșteră și, dacă

mă întrebi cumva cîte sînt, n-aş putea să-ţi spun. Numai săracul îşi numără turma. Dar să nu crezi nimic din aceste laude; să vii tu însăşi să vezi cum abia îşi mai duc ugerul de lapte. Sînt şi odrasle mai mici, miei în staule calde. Sînt şi iezi de aceeaşi vîrstă în alte staule. Am întotdeauna lapte alb cum e zăpada. O parte din el serveşte la băut. O parte este pusă la închegat pentru brînză. Nu vei avea lingă tine numai desfătări uşoare pe care le poate avea oricine, căprioare, iepuri, capre şi o pereche de porumbeşti, sau un cuib luat dintr-un vîrf de arbore; am găsit în vîrfurile muntelui nişte gemeni, care ar putea să se joace cu tine, atît de mult seamănă între ei, că abia îi poţi deosebi, nişte pui de păroasă ursoaică. I-am găsit şi, ţi-am spus, îi voi păstra pentru stăpîna mea. Scoate-ţi capul frumos din marea azurie. Vino, Galateea, şi nu dispreţui darurile mele. Eu mă ştiu, m-am văzut de curînd în oglinda apei limpezi şi mi-a plăcut chipul meu cînd l-am văzut. Priveşte cît sînt de mare. Jupiter în cer nu este mai mare decît mine. Căci voi obişnuieţi să vorbiţi despre un Jupiter care nu ştiu peste ce domneşte. Un păr bogat coboară peste privirea mea chiorîşă şi-mi umbreşte umerii ca o luncă. Nu socoti urît corpul-mi plin de păr aspru. Arborele este urît fără frunze, urît e calul căruia coama nu-i acoperă gîtul roşcat. Pe păsări le acoperă penele. Oilor le e podoabă lină. Barba e podoabă pentru bărbaţi şi pentru corp e părul. Un singur ochi am în frunte, dar e cît un scut uriaş. Marele soare nu vede toate acestea din cer? Şi totuşi soarele e ca un ochi. Adaugă că tatăl meu domneşte peste mările voastre. Îţi dau pe Neptun ca socru. Ai milă numai şi ascultă-mi rugămintele, căci numai în faţa ta m-am plecat. Eu, care dispreţuiesc pe Jupiter şi cerul şi trăsnetul cel pătrunzător, tremur în faţa ta, o, nereidă! Minia ta e mai sălbatică decît trăsnetul. Şi eu aş fi mai răbdător al acestui dispreţ, dacă ai fugi de toţi. Dar pentru ce, respingînd pe cyclop, iubeşti pe Acis şi preferi îmbrăţişărilor mele pe ale lui Acis? El să se placă pe sine şi să-ţi placă şi ție,

Galateea, ceea ce n-aş vrea; dar să mi se dea prilejul şi va simţi el ce puteri sînt într-un corp ca al meu. Îi voi scoate măruntaiele vii, le voi face bucăţele şi le voi împrăştia pe ogoare şi în undele tale, ca să se unească astfel cu tine. Ard şi un foc aprig îmi mistuie inima rănită şi mi se pare că în pieptul meu port Etna strămutată cu puterile ei. Iar tu, Galateea, nu te înduioşezi».

După ce astfel s-a tînguit zadarnic, s-a ridicat — eu vedeam totul — şi furios, ca un taur luat de la vacă, nu poate să stea locului şi rătăceşte prin pădure şi prin luminişurile cunoscute.

Cînd mă vede fiara pe mine şi pe Acis, neştiutori şi neţemători de așa ceva, strigă: «Văd şi voi face ca aceasta să fie ultima unire a dragostei voastre». Şi glasul acela a fost atît de puternic, cît a trebuit să-l aibă cyclopul miniat. Etna a răsunat îngrozită de cîntec. Eu înspăimîntată m-am scufundat în marea de alături. Eroul fiu al Symaethidei o luase la fugă şi striga: «Dă-mi ajutor, te rog, Galateea! Daţi-mi ajutor, părinţi, şi aduceţi-mă în împărăţia voastră, căci pier».

Cyclopul îl urmăreşte şi aruncă în el cu o lespede desprinsă din munte. Deşi ajunge la el colţul cel mai de margine al stîncii, totuşi îl acoperă pe Acis în întregime. Iar eu am făcut numai ceea ce se putea face prin destine, ca Acis să poată căpăta puterile strămoşilor săi. Sînge purpuriu curgea de sub stîncă ce-l acoperise şi în puţin timp roşeata începe să se şteargă. Culoarea îi devine ca apa unui fluviu tulbure şi cu încetul se limpezeşte. Apoi stîncă, despîcîndu-se, se deschide şi prin crăpătură repede se ridică apa ca printr-o țeavă şi gura stîncii răsună de şuvoiul ce ţişneşte. Şi, minunat lucru, deodată se ridică pînă la mijloc un tînăr cu coarne noi încoronate cu trestii împletite. Era Acis, însă mai mare şi cu faţa azurie. Era Acis schimbat în rîu şi ca fluviu şi-a păstrat numele de mai înainte¹⁰⁰.

Galateea terminase de vorbit şi nereidele se despart desfăcînd ceata şi înoată în undele liniştite. Scylla se

¹⁰⁰ Acis, azi îl *Fiume freddo*, izvorăşte din Etna şi se varsă în mare.

întoarce, căci nu îndrăznește să se avînte în largul mării și, ori rătăcește fără îmbrăcăminte pe nisipul sorbitor de apă, ori, cînd a obosit, căutînd retragerile adîncului, își răcorește corpul în apa liniștită.

Iată, spintecînd valurile, un nou locuitor al mării adînci, Glaucus¹⁰¹, cu trupul schimbat de curînd, vine la Anthedon¹⁰², aproape de Marea Eubeică. El vede pe Scylla, e cuprins de dorință și-i spune cuvinte prin care socotește că ar putea să se apropie de ea. Dar ea fuge iute și de teamă ajunge în vîrf muntelui de lîngă țarm. Căci în fața mării este un masiv înalt, ce se înalță cu un singur vîrf pleșuv, fără arbori, întors spre mare. Aici s-a oprit și, pusă în siguranță de această înălțime inaccesibilă, neștiind dacă el este un monstru sau un zeu, îi admiră culoarea și părul care-i acoperă umerii și spatelile și partea din urmă a corpului terminată ca o coadă de pește mlădios. El a văzut-o și, sprijinindu-se pe o stîncă ce se înalța în apropiere, i-a zis: „Nu sînt o arătare, fecioară, nu sînt fiară sălbatică. Sînt zeul mării și n-are asupra valurilor drepturi mai mari Proteus, sau Triton, sau Palaemon¹⁰³ fiul lui Athamas. Înainte eram totuși un muritor, dar plăcîndu-mi apele adînci, de pe atunci trăiam în ele. Căci, fie că aduceam la mal mrejele pline de pește, fie că, șezînd pe o piatră cu trestia, urmăream sfoara undiței. Țărmul este vecin cu o livadă verde, astfel că într-o parte este marea, în cealaltă un covor întins de iarbă, pe care n-au atins-o juncile purtătoare de coarne, nici voi, liniștite oi și capre zburlete, n-ați păscut-o. Nici harnica albină n-a adus de aci mierea florilor, nici capetelor tinere nu le-au fost date ghirlande de petrecere, nici miîni purtătoare de coasă n-au tăiat-o vreodată.

¹⁰¹ Glaucus, pescar transformat cu ajutorul unor ierburî în zeu marin, precum se va vedea mai departe.

¹⁰² Anthedon, orășel în insula Eubee în strîmtoarea Euripus, care desparte insula de Beoția și Attica.

¹⁰³ Proteus, Triton — vezi nota 3, Cartea II: Palaemon, tot un zeu marin, fiul lui Athamas, rege în Beoția, și al lui Ino, a cărei metamorfoză a fost povestită în Cartea IV.

Eu cel dintii m-am așezat odată în acea verdeață ca să-mi usuc plasa udă și să-mi pun în ordine peștele prins. Am pus deasupra pe iarbă peștii pe care-i aducea întâmplarea în plasă, sau imprudența în cârligul undiței. Întâmplarea parcă ar fi închipuită. Dar ce mi-ar folosi să spun născociri? La atingerea cu iarba, prada mea a început să sară, să se zvîrcolească și să se miște pe pământ ca în apă. Și, cât am zăbovit să mă mir, toată mulțimea a fugit în apele sale, și pe noul lor stăpîn l-au lăsat pe mal. Am rămas înmărmurit și mult timp în nedumerire am căutat să înțeleg pricina. Vreun zeu să fi făcut aceasta, sau sucul ierbii? Ce iarbă are totuși astfel de puteri? — mi-am zis. Și am rupt cu mîna cîteva fire și le-am mușcat în dinți. Abia mi-au ajuns bine în gură sucurile necunoscute, că pe neașteptate am simțit că măruntaiele îmi tremură înăuntru și inima mi-e răpită de dragostea altei firi. N-am putut rămîne locului și am zis rămas bun pămîntului către care nu voi mai fi atras niciodată și mi-am afundat corpul sub valuri. Zeii mării m-au primit și m-au socotit vrednic de onoarea de a le fi tovarăș și au rugat pe Oceanus și pe Tethys¹⁰⁴ să-mi ia cele muritoare pe care le mai aveam. Am fost purificat de ei și, rostind de nouă ori un descîntec care-mi spală păcatele, mi-au poruncit să mă scufund în o sută de riuri. Fără zăbavă m-am supus și rîurile, alunecînd din toate părțile, și-au rostogolit toate valurile peste capul meu.

Pînă aici pot să-ți povestesc ce s-a întîmplat, pînă aici îmi amintesc. Căci n-am mai simțit ce a urmat. Mîntea mea, după ce și-a revenit, m-a făcut să-mi dau seama că eram cu tot corpul altul decît fusesem înainte și nici mîntea nu-mi mai era aceeași. Atunci, pentru prima dată, au văzut această barbă verde-ruginie și părul pe care-l tirăsc pe întinsul valurilor, umerii mari, brațele azurii și picioarele rotunjite într-o coadă de pește cu solzi. Ce folos de această frumusețe, ce folos

¹⁰⁴ Oceanus, oceanul personificat, fle în înțelesul de Oceanul Atlantic, fle în înțeles de mare; Tethys, zeiță a mării, soția lui Oceanus, mama divinităților fluviale și a nimfelor mării.

că am plăcut zeilor mării și că sînt zeu, dacă pe tine nu te cuceresc prin nimic?”

Pe cînd zeul spunea acestea și avea să mai spună poate ceva, Scylla fuge. El se înfurie și, mîniat c-a fost respins, se duce la locuința minunată a titanidei Circe¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Circe, celebră vrăjitoare, fiica lui Apollo și a nimfei Persa, soră cu Eetes rege în Colchida (tatăl Medeei, și ea vrăjitoare) și cu Hecate de asemenea divinitate pricepută în descintece și confundîndu-se adesea cu Diana. Despre vrăjile Circei, ajutată de Hecate, va fi vorba în cartea următoare.

CARTEA XIV

Metamorfoza Scyllei

Și acum, eubeianul Glaucus locuitor al apelor învolburate, lăsase în urmă Etna cea așezată pe grumazul unui gigant¹ și ogoarele cyclopilor neștiutoare ce sînt greblele, ce este folosirea plugului și nedatorînd ceva ostenelilor unite ale boilor². Lăsase în urmă Zancle și Rhegium³ cu zidurile față în față și marea primejdioasă pentru corăbii, strînsă între două maluri, cele ale Ausoniei și ale Siciliei. Apoi, alunecînd pe Marea Thyrrheniană cu o mare ceată de tovarăși, a ajuns la colinele purtătoare de ierburi și la locuința plină de tot felul de fiare a Circei, fiica soarelui.

Îndată ce-a văzut-o, după ce și-au dat binețe, a zis: „Te rog, zeiță, ai milă de un zeu. Căci, dacă socotești că o merit, tu poți să-mi ușurezi această dragoste. Cît de mare e puterea ierburilor, nici unui ȋitan nu-i e mai cunoscut decît mie, care sînt schimbat de ele. Și, ca să afli pricina aleanului meu, pe ȋărmul Italiei, în fața zidurilor meseniene⁴, am văzut-o pe Scylla. Mi-e rușine să-ȋi spun cîte promisiuni i-am făcut, cîte rugăminȋi și

¹ Gigantul Typhoeus, pentru că a voit să alunge pe Jupiter din cer, a fost trăznit de acesta și aruncat sub vulcanul Etna, în Sicilia.

² Cyclopii nu cultivau pămîntul, care le producea de la sine totul. Ei aveau turme de oi și lucrau în atelierele lui Vulcan.

³ Zancle, vezi nota 92, Cartea XIII; Rhegium, oraș la marginea de sud a Italiei, lîngă strîmtora Messina.

⁴ Zidurile orașului Messana.

mingîieri, cite cuvinte pe care ea le-a disprețuit. Iar tu, dacă este vreo putere în descîntece, rostește descîntece cu gura ta sfîntă. Sau, dacă este mai puternică iarba, folosește-te de darurile minunate încercate de atîtea ori ale ierburilor. Nu-ți cer să mă vindeci pe mine, sau să-mi vindeci rana. Nu-i nevoie să sfîrșesc focul, ci să-mi împart arșița cu Scylla“.

Iar Circe — căci n-are alta suflet mai aprins pentru dragoste, fie că așa e firea ei, fie că o împinge Venus supărată că tatăl acesteia, soarele, a denunțat-o — cu astfel de cuvinte răspunde: „Mai bine ai urma pe cea care dorește și voiește același lucru și care e cuprinsă de aceleași doruri. Ai fi vrednic de o astfel de dragoste. Ai putea să fi tu rugat întîi și, crede-mă, dacă-mi dai speranță, vei fi tu rugat întîi. Să nu te îndoiești, sau să-ți lipsească încrederea în frumusețea ta. Iată eu, deși sînt zeiță, deși-s fiica strălucitorului soare, deși pot atîtea prin descîntece și prin ierburi, doresc să fiu a ta. Disprețuiește pe cea care te-a disprețuit. Răspunde cu iubire celei ce te iubește. Răzbună printr-un singur fapt două femei“.

Pe cînd ea insistă prin astfel de cuvinte, Glaucus îi răspunde: „Mai degrabă vor crește frunze în mare și alge în vîrfurile munților, decît se va schimba dragostea mea, cît timp este în viață Scylla“.

Zeița s-a simțit jignită și, cum nu putea să-i facă rău lui direct și nici nu vroia, căci îl iubea, își îndreaptă minia către aceea care a fost preferată de Glaucus. Furioasă că dragostea îi e respinsă, îndată adună ierburi cu sucuri răufăcătoare, le pisează și le amestecă cu descîntecele Hecatei. Îmbracă haina azurie și iese din curte printre fiarele care se gudură pe lîngă ea. Se îndreaptă spre Rhégium cel așezat în fața stîncilor Zanclei și ajunge la apele ce fierb de căldură. Pune piciorul deasupra acestora ca pe un țarm solid și coboară pe vîrfurile valurilor, fără să-și ude picioarele.

Era un mic golf curb ca un arc, loc plăcut de odihnă pentru Scylla. Acolo se retrăgea ea de căldura mării și a văzduhului, cînd soarele era la mijlocul bolții cerești

și făcea umbrele cît mai mici, aruncîndu-și razele verticale. Acest golf îl infectează zeița și-l strică cu otrăvuri groaznice. Amestecă apa cu rădăcini vătămătoare și în trei rînduri de cîte nouă ori murmură cu vorbe magice descîntecul întunecat de cuvinte neînțelese.

Scylla vine și intră pînă la mijloc în apă, cînd deodată vede că mijlocul îi este înconjurat de monștri lătrători. La început, necrezînd că sînt părți ale corpului său, fuge de ei, îi alungă și se teme de gurile obraznice ale cîinilor. Dar pe cei de care fuge în același timp îi și atrage și, pipăindu-și coapsele, picioarele, tălpile, simte în locul lor guri deschise de cerberi. Cîinii freamătă furioși și o strîng în lanțul cu care-i înconjură corpul și pîntecele. Îndrăgostitul Glaucus plînge și fuge de dragostea Circei, care s-a folosit cu atîta răutate de puterea ierburilor.

Scylla a rămas locului și, de îndată ce i s-a dat prilejul de răzbunare față de Circe, l-a văduvit pe Ulysse de tovarăși. Ea ar fi scufundat și corăbiile teucrilor, dacă n-ar fi fost prefăcută în stîncă, ce și acum se înalță de piatră și de care corăbierul se ferește.

După ce cu ajutorul vislelor au trecut de Scylla și de lacoma Charybda, corăbiile troiene tocmai se apropiau de malurile Ausoniei, cînd vîntul le împinge spre țărmurile Libyei. Acolo l-a primit pe Aeneas în casă și în suflet Sidoniana⁵ care, ne-suportînd ușor despărțirea de soțul frigian, s-a sinucis pe rugul pe care spusese că-l înalță pentru un sacrificiu, amăgînd astfel pe toți, ea cea amăgită.

Fugind de zidurile noi ale Carthaginei și de pămîntul nisipos al Libyei⁶, Aeneas ajunge la cetatea lui Eryx⁷, unde găsește pe credinciosul său prieten Acestes⁸. Aduce

⁵ Sidoniana, Didona, regina Carthaginei, oraș pe țărmul nordic al Africii. Istoria precizează astăzi că orașul Carthagina era colonie thyriand, nu sidoniană.

⁶ Libya, partea de nord a Africii, de la munții Atlas pînă la intrarea în golful Arabic; prin extindere, toată Africa.

⁷ Eryx, oraș și munte în Sicilia, unde fusese înmormîntat Eryx, fiul Veneret, ucis de Hercule.

⁸ Acestes, rege de neam troian în Sicilia.

sacrificii de cinstire pe mormîntul tatălui său și dă drum slobod corăbiilor pe care era aproape să le ardă crainica Junonei, Iris. Lasă în urmă regatul fiului lui Hippotes⁹ și pămînturile fumegînde de pucioasă fierbinte și stîncile sirenelor fiice ale lui Achelous¹⁰. Corabia văduvită de cîrmaciul său¹¹ trece pe lingă Inarime și Prochyta și pe lingă Pithecusa¹², așezate pe o colină stearpă, numită cu numele locuitorilor. Căci tatăl zeilor, urînd înșelăciunea și jurămintele strîmbe ale cercopilor¹³, ca și faptele acestui neam necinstit, i-a schimbat pe toți în animale urîte, ce pot să pară asemenea și totodată neasemenea omului: le-a chircit trupul, le-a turtit nasul, le-a brăzdat fața cu zbîrcituri bătrînești, le-a acoperit capul cu păr gălbui și i-a trimis să locuiască în această insulă. Le-a scos din întrebuițare vorbirea de mai înainte și limba făcută pentru jurăminte strîmbe; le-a lăsat numai atît: să se poată văita printr-un strigăt răgușit.

Trecînd de acestea, Aeneas lasă pe dreapta zidurile Parthenopei¹⁴, iar pe partea stîngă mormîntul cîntărețului fiu al lui Eol¹⁵ și ajunge pe țărmurile orașului Cumae¹⁶, locuri pline de păpuriș de baltă. Intră în peștera bătrînei Sibylle¹⁷ și o roagă să-l conducă prin Avern la mânia tatălui său. Ea, după ce întîrzie îndelung cu ochii în pămînt, îi ridică în sfîrșit și, stăpînită de puterea zeului, spune: „Dorești lucruri mari, bărbat vrednic prin fapte, a cărui dreaptă strălucește prin arme, iar pietatea prin focurile de sacrificii. Lasă teama totuși, troiene; îți vei îndeplini dorințele. Vei cunoaște, sub conducerea mea,

⁹ Fiul lui Hippotes, Eol, regele vînturilor.

¹⁰ Achelous, vezi nota 45, Cartea V.

¹¹ Palinurus, cel mai bun pilot al lui Aeneas, care-și pierduse viața în valuri.

¹² Inarime, Prochyta și Pithecusa, insule pe coasta Campaniei.

¹³ Cercopi, populație de tilhari, transformați de Jupiter în matmuțe.

¹⁴ Parthenope, vechi nume al Neapolului italian.

¹⁵ Misenus, fiul lui Eol, bun trimbiș, insufla curaj ostașilor în luptă.

¹⁶ Cumae, oraș în Campania, la nord de Neapole, întemeiat de coloniști greci din Eubee.

¹⁷ Sibylla, fiica lui Glaucus și a Dianei, bătrîna ghicitoare a lui Apollo, își avea reședința la Cumae, în apropiere de lacul Avernus, unde se găsea — precum spun legendele — intrarea spre infern.

cîmpiile Elysee¹⁸, ultima împărăție a lumii și scumpa umbră a tatălui tău. Virtuții nici un drum nu-i este închis“.

Astfel a vorbit și i-a arătat o ramură strălucitoare de aur în pădurea Avernului consacrată Junonei și i-a poruncit s-o rupă de pe trunchiul său. Aeneas s-a supus și a văzut stăpînirea temutului Orcus¹⁹ și pe strămoșii săi și umbra de bătrîn a marelui Anchise. A cunoscut legile locului și ce primejdii mai are de înfruntat în noi războaie. Apoi, purtîndu-și pașii oboșiți înapoi, pe drum și-a amăgit oboseala vorbind cu însoțitoarea cu-meană.

Pe cînd mergea pe o cărare înfiorătoare prin desișul întunericului, a zis: „Fie că ești o zeiță, sau cea mai iubită de zei, întotdeauna vei fi pentru mine ca o putere dumnezeiască și voi mărturisi cît îți datorez recunoștință ție, care m-ai condus la lăcașurile morții și m-ai scăpat de lăcașurile morții. Pentru aceste binefaceri, cînd voi ajunge deasupra pe pămînt îți voi înălța temple și-ți voi da cinstire de tămîie“.

Preoteasa se uită la el și, după un adînc suspin, zise: „Nu sînt zeiță și nu socoti vrednic de cinstirea tămîiei un cap omenesc. Ca să nu rămii neștiutor cine sînt, mi s-ar fi dat o strălucire veșnică și fără de sfîrșit dacă fecioria mea ar fi fost slobodă lui Phoebus care m-a iubit. Pe cînd el totuși pe aceasta o nădăjduia, pe cînd dorea să mă amăgească prin daruri, a zis: «Alege, fecioară din Cumae o dorință. Ceea ce dorești ți se va împlini». Eu, arătîndu-i o grămadă de nisip, l-am rugat, nesocotita de mine, să am atîția ani cîte grăunțe de nisip sînt în acea grămadă. Am uitat să doresc și ani mereu tineri, căci el mi-i dădea și aveam o tinerețe veșnică, dacă-i dădeam dragostea. Disprețuind darul lui Phoebus, am rămas fecioară. Dar acum vîrsta fericită s-a dus și a venit greoaia bătrînețe cu pas tremurător, care trebuie îndurată îndelungă

¹⁸ Elystum, cîmp în infern, unde locuiau după moarte eroii și oamenii virtuoși.

¹⁹ Orcus, nume al lui Pluton, zeul infernului, împărăția celor morți.

vreme. Căci am trăit pînă acum șapte secole; mai rămîne să văd trei sute de secerișuri, trei sute de toamne cu must, ca să fac numărul firelor de nisip. Va veni timpul cînd, dintr-un corp atît de mare, lunga-mi viață mă va chirci cu totul și membrele, istovite de bătrînețe, vor fi reduse la cea mai mică greutate și nu voi mai părea că am fost iubită, sau că am fost plăcută zeilor. Poate și Phoebus însuși, sau nu mă va recunoaște, sau va tăgădui că m-a iubit. Pînă într-atît mă voi schimba și, neputînd fi văzută de nimeni, voi fi totuși recunoscută după voce. Destinele îmi vor lăsa vocea”.

Lucruri de acestea și-a depănat în amintirea ei pe drum înalul Ulysse în porci; a poi Sibylla. Troianul Aeneas a lui Picus, în ciocănitore ieșit din locașurile Styxului lîngă orașul de obîrșie eubeeană²⁰ și, după ce a adus sacrificii după datină, a mers la țărmlu ce n-avea încă numele doicii sale. Aici se opri se după neplăcerile și truda unui drum lung Macareus Nerițianul²¹, unul dintre tovarășii îndrăznețului Ulysse. Acesta recunosc u printre troieni pe Achaemenide²² care rămăsese părăsit odinioară printre stîncile Aetnei și, mirîndu-se că mai trăiește și că s-au întîlnit pe neașteptate, zise: „Care întîmplare sau zeu te-a salvat, Achaemenide? Cum se face că o corabie barbară poartă pe ea un grec? Ce țărml e căutat de nava voastră?”

Celui ce întreb a, acestea îi răspunde Achaemenide, care acum nu mai era cu îmbrăcămîntea sfîșiată și prinsă cu spini ca să se poată țîne, cum îl găsiseră troienii:

„Să-l văd iar pe Polyphem și gura-i udă de sînge omenesc, dacă mi-e mai scumpă locuința mea și Ithaca

²⁰ Obîrșia eubeeană, vezi nota 16 de mai înainte.

²¹ Nerițianul, de la Neritus, unul din fondatorii regatului Ithaca, patria lui Macareus, ca și a lui Ulysse.

²² Achaemenide, unul din însoțitorii lui Ulysse, deșt grec, a fost salvat de corăbîile lui Aeneas. Prin familie, el era originar din Achaemenia, nume vechi al Persiei de la Achaemene, primul rege al Persiei și întemeietorul dinastiei achaemenizilor.

decît această corabie, dacă iubesc mai puțin pe Aeneas decît pe tata. Orice voi face, nu voi fi niciodată destul de recunoscător față de el. Lui îi datoresc faptul că vorbesc, respir și văd lumina soarelui și cerul; oare cum aş putea să nu recunosc și să nu-mi amintesc de acestea? Datorită lui n-am ajuns în gura cyclopului și, dacă aş părăsi chiar acum lumina vieții, aş fi îngropat într-un mormînt, dar nu în pîntecele lui Polyphem²³. Ce suflet am avut atunci — dacă teama nu mi-a răpit și simțirea și sufletul — cînd v-am zărit că vă îndreptați spre largul mării și eu rămîn părăsit? Am voit să strig, dar m-am stăpînit, ca să nu mă trădez dușmanului. Chiar strigătul lui Ulysse era să fie fatal corăbiei voastre. L-am văzut pe cyclop cum, surpînd din munți o stîncă uriașă, a prăvălit-o în mijlocul valurilor. L-am văzut din nou aruncînd o lespede enormă cu brațul lui gigantic, ca și cum ar fi aruncat-o cu puterea unei mașini de război. Și m-am speriat ca nu cumva valul sau piatra să scufunde corabia, uitînd că eu nu eram în ea. Cînd însă fuga v-a îndepărtat de la o moarte crudă, el s-a plimbat nebun peste toată Aetna, a cercetat mereu cu mîinile pădurile, lipsit de vedere a alergat peste stînci și, întinzînd spre mare brațele mînjite de sînge stricat,

²³ În rătăcirile lor pe mare de la Troia spre patrie, ajungînd în Sicilia, țara cyclopiilor, Ulysse și tovarășii săi au cerut găzduire cyclopului Polyphem, dar acesta, drept răspuns, a sfîșiat doi dintre ei. Ulysse l-a dat să bea două urcioare de vin, care l-au îmbătat și l-au adormit pe cyclop, apoi, în timpul nopții, cu un par încins l-a scos singurul ochi pe care-l avea în frunte. Urlînd de durere, Polyphem a strigat pe ceilalți cyclopi să-l sard în ajutor, dar, cum Ulysse spusese că-l cheamă Nimeni, cînd cyclopii au venit și l-au întrebat cine l-a făcut să țipe și să-l scoale din somn, el a răspuns: „Nimeni!”, la care răspuns cyclopii s-au întors acasă nemulțumiți că au fost sculați fără rost în mijlocul nopții. Fiindcă Ulysse și tovarășii săi se găseau în peștera lui Polyphem, acesta, ca să-l prindă, a astupat intrarea cu o piatră uriașă și a doua zi dînd drumul ălor la păscut, a stat la intrare și a pipăit fiecare oale, să nu iasă Ulysse și tovarășii. Dar aceștia s-au legat fiecare sub cîte o oale și, astfel scăpați din peșteră, s-au dus la corăbiile spunînd lui Polyphem cine sînt. Polyphem a încercat să-l omoare aruncînd o stîncă după ei în mare, dar n-a reușit și Ulysse și-a continuat drumul, rătăcind și înfruntînd furtuni grele pe mare, din cauza minții lui Neptun, tatăl cyclopului Polyphem, pînă ce a ajuns în patria sa, Ithaca.

a blestemat neamul aheu și a zis: «O, dacă vreo întimplare mi-ar aduce pe Ulysse sau pe vreunul din tovarășii lui, împotriva căruia să se dezlănțuie minia mea, căruia să-i scot măruntaiele, să-i sfîșii cu mina mea trupul viu, sîngele lui să-mi umple gîtul și măduarele să-i zvîcnească strivite sub dinții mei! Sau nici una, sau prea ușoară ar fi plata dată pentru ochiul pe care mi l-a răpit». Acestea și multe alte a vorbit cyclopul infuriat. Eu mă îngălbenisem de spaimă privind-i fața încă mînjită de ucideri, mîinile hidoase, orbita lipsită de lumină, membrele și barba năclăită de sînge omenesc. Moartea îmi stătea înaintea ochilor; totuși ea era cea mai mică dintre nenorociri și mă gîndeam că acum îmi va prinde măruntaiele și le va îneca în ale sale. Îmi stăruie în minte imaginea acelor zile, în care am văzut de trei și de patru ori cîte două corpuri ale tovarășilor mei așternute la pămînt, și el însuși, așezat peste ele, ca un leu peste prada sa, afunda în pîntecu-i lacom măruntaiele, carnea, oasele cu măduva albă și măduarele jumătate însuflețite. M-a cuprins tremurul. Stam trist fără sînge în vine, văzîndu-l cum înfulecă lacom prînzul însîngerat, cum îi curg din gură și varsă bucăți de carne amestecată cu vin. Îmi închipuiam că și mie nenorocitul îmi sînt pregătite asemenea destine și multe zile am stat ascuns și tremurînd la orice foșnet, temîndu-mă de moarte și dorind să mor. Trăiam alungîndu-mi foamea cu ghindă și cu iarbă amestecată cu frunze, singur, lipsit, fără speranță, părăsit morții și răzbunării cyclopului cînd, după lung timp am zărit, nu departe, o corabie. I-am cerut ajutor prin semne, am alergat la țarm, am trezit milă și o corabie troiană a primit pe un grec. Și tu, cel mai iubit dintre tovarăși, povestește și tu peripețiile tale, pe ale comandantului și ale cetei în tovarășia căreia ai fost pe mare“.

Macareus îi arată că Eol domnește în Tuscul²⁴ cel

²⁴ Tuscul cel adînc, marea în regiunea Tusclilor sau Etruriei, Toscana de azi.

adînc, Eol fiul lui Hippotes, care ține vînturile zăvorîte în închisoare. El povestește cum pe acestea căpetenia dulichiană²⁵ le-am primit ca dar deosebit, închise într-un burduf, cum datorită suflului lor favorabil a mers timp de nouă zile, după care a zărit țărmul dorit; și cum în a zecea zi, pe cînd se ridica Aurora, tovarășii săi conduși de ură și de dorința prăzii, crezînd că în burduf e aur, au desfăcut legăturile și au dat drumul vînturilor, care au împins corabia cu valurile unde venise și-au oprit-o din nou în portul regelui Eol.

„De aci — zice Macareus — am ajuns în vechiul oraș²⁶ al laestrygonului Lamus. În acea țară domnea Antiphates. Eu am fost trimis la acesta însoțit de doi tovarăși, dar abia am găsit în fugă scăparea eu și unul din ei. Al treilea dintre noi a adăpat cu singele său gura nelegiuită al laestrygonului. Pe cînd fugeam toți cu flota, Antiphates ne-a urmărit și a ridicat împotriva noastră pe ai săi. Se adună pe mal, aruncă neînterupt în noi cu pietre și bușteni, scufundînd corăbiile și înecînd bărbații. Una totuși, care ducea pe Ulysse însuși și pe mine, scapă. Îndurerați de pierderea tovarășilor și tînguindu-ne de atîtea necazuri, alunecăm spre acele ținuturi pe care le vezi departe de aici. Uită-te, trebuie să vezi insula aceea de departe, pe care eu am vizitat-o. O, tu, cel mai drept dintre troieni, fiu de zeiță — căci războiul fiind sfîrșit nu trebuie să fii numit dușman, Aeneas! — te sfătuiesc, fugi de țămurile Circei. Și noi, legînd corabia de țărmul Circei, amintindu-ne de Antiphates și de neîmblînzitul cyclop, refuzam să mergem și să intrăm în case necunoscute. Am tras la sorți. Și sorțul m-a trimis pe mine și pe credinciosul Polites și pe Eurylochus și pe Elpenor²⁷, cel căruia-i plăcea prea mult vinul, și pe încă optsprezece tovarăși, la zidurile Circei.

²⁵ Ulysse.

²⁶ Formium, la sud de Latium; laestrygonii, locuitori de lîngă Aetna din Sicilia, după legendă, antropofagi. Formium era oraș întemeiat de laestrygoni și alții Lamus, cît și Antiphates, au fost regi în acest oraș.

²⁷ Polites, fiu al lui Priam; Eurylochus, singurul dintre tovarășii lui

Cînd am ajuns și am pus piciorul pe pragul palatului, o mie de lupi, de urși și de lei ne-au întîmpinat și ne-au speriat. Dar nici una dintre aceste fiare nu era de temut: nici una nu avea să ne facă vreo rană, ba, dimpotrivă, își mișcau cozile blînde prin aer și ne-au însoțit pașii gudurîndu-se, pînă ce servitoarele ne-au luat și ne-au dus prin palatul de marmură la stăpînă. Ea ședea într-o sală frumoasă, pe un tron înalt, îmbrăcată cu o rochie strălucitoare și avînd pe umeri o hlamidă lucrată cu aur. În jurul ei erau nimfe și nereide, care nu torceau lînă și nu răsuceau firul cu degetele, ci așezau ierburile și despărteau în coșuri florile împrăștiate la întîmplare și plantele de diferite culori. Ea însăși conducea lucrul pe care-l făceau ele. Ea știe ce întrebuițare are fiecare foaie, cum trebuie amestecată și cerceta cu luare aminte plantele și le cîntărea cu privirea.

Cînd ne-a văzut, după ce ne-am dat binețe, i-a înflorit bucuria pe față și a răspuns cu voie bună urărilor noastre. Fără zăbavă, a poruncit să se amestece orz prăjit cu miere, vin și lapte închegat; apoi a pus sucurile care se ascund pe furiș și nu se simt în dulceața acestei băuturi. Am primit cupele pe care ni le-a dat cu mîna ei sfîntă. Dar de îndată ce le-am sorbit însetați cu gura uscată și zeița blestemată ne-a atins vîrfurile părului cu o vargă, — mi-e rușine să povestesc — am început să mă zburlesc, ieșindu-mi păr de porc pe corp, și să nu mai pot vorbi. În loc de cuvinte am început să scot un murmur răgușit și să cad cu fața spre pămînt. Am simțit cum gura mi se întărește într-un bot cu rîtul adus. Gîtul mi s-a-ngroșat, prefăcîndu-se în grumaz și cu mîinile cu care luam paharul am început să merg. Același lucru s-a petrecut cu toți, atît de mare e puterea unei astfel de băuturi. Am fost închis într-o cocină.

Cu toții am văzut că numai Eurylochus n-are figură de porc. El singur a refuzat să bea din paharul ce i-a fost dat. Dacă n-ar fi scăpat el, și acum aș face parte

Ulysse care a refuzat să bea băutura dată de Circe; Elpenor, towardș de-al lui Ulysse, transformat de Circe în porc.

dintr-o turmă purtătoare de păr țepos. Ulysse, de n-ar fi fost vestit de el, n-ar fi venit la Circe să ne răzbune de o atît de mare grozăvie. Cyllenianul aducător de pace²⁸ îi adusese o floare albă, pe care Cei de Sus o numesc moly²⁹ și are rădăcină neagră. Apărat de aceasta și de sfaturile zeilor, el intră în casa Circei. Invitat să bea din paharul vrăjit, el refuză și, pe cînd ea căuta să-i atingă părul cu varga, cu sabia a făcut-o să dea înapoi speriată. Și-au dat mîna în semn de împăcare și, primit în patul de nuntă, el îi cere ca zestre corpurile tovarășilor. Circe ne stropește cu alte sucuri de iarbă, mai bune, ne atinge pe cap cu varga întoarsă și spune cuvinte potrivnice cuvintelor pe care le spusese înainte.

Cu cît ea descînta mai mult, cu atît noi ne ridicăm de la pămînt ușurați. Părul de porc ne cade și picioarelor le dispare copita despicată. Umerii ne revin, brațele de asemenea. Plîngînd, îmbrățișăm pe șeful nostru, ne agățăm de umerii lui și el plînge împreună cu noi. Și primele noastre cuvinte au fost acelea de a ne arăta recunoștința față de el.

Aci ne-a reținut o întîrziere de un an. Fiind acolo, am văzut multe într-un timp atît de lung și am auzit și mai multe. Între atîtea altele, am auzit-o și pe aceasta, pe care mi-a povestit-o pe ascuns una din cele patru servitoare pregătite pentru asemenea rituri misterioase. În timp ce Circe întîrzia singură cu comandantul meu, ea mi-a arătat o statueta de tînăr, făcută din marmură albă strălucitoare purtînd în creștet o vîrdare³⁰, așezată în templul sfînt și împodobit cu multe coroane. Întrebînd și vrînd să știu cine era, de ce era

²⁸ Mercur, zeul născut, după legendă, la Cyllene în Arcadia, între multe epitete ce i s-au dat, îl are și pe acela de aducător de pace, pacificator, poate din pricina puterii minunate pe care o avea caduceul său de a adormi, sau de a liniști pe cel pe care-l atrăgea cu el.

²⁹ Moly, plantă cu flori albe și rădăcină neagră, un fel de usturoi folosit pentru descîntece și leacuri băbești.

³⁰ Vîrdare, ghionoaie, ciocănitoare, în latinește picus, poate de la sunetul ciocnirilor ei repetate în scoarța și trunchiul arborilor, deși n-avem atestată în dicționare forma onomatopelcă pic-pic. Mai departe este povestită metamorfoza lui Picus, zeu latin, în ciocănitoare.

venerat în acest templu și de ce purta această pasăre, ea mi-a răspuns:

«Ascultă, Macareus, află și din aceasta cât de mare este puterea stăpînei mele. Urmărește cu atenție cele ce-ți voi spune. Picus, fiu al lui Saturn, a fost rege în ținuturile Ausoniei și tare-i mai plăceau caii folositori în război. Înfățișarea bărbatului era cea pe care o vezi. Tu însuși poți să-i privești frumusețea și s-o ghicești pe cea adevărată din cea închipuită. Sufletul i-a fost la fel cu frumusețea. N-apucase încă să privească de patru ori luptele care se dau în Elida Greciei din cinci în cinci ani, și atrăsese privirile dryadelor³¹ născute în munții Latiului. Îl doreau divinitățile izvoarelor, naiadele pe care le poartă Albula și apele lui Numinus și Anio, Almo cel cu curs atît de scurt și năvalnicul Nar, Farfarus³² cu umbră plăcută și divinitățile care locuiesc în pădurea Dianei scitice³³ și în lacurile vecine. Totuși, pe toate disprețuindu-le, el iubește pe nimfa pe care se spune că a născut-o odinioară Venilia³⁴ pe colina Palatinului, cu Janus³⁵ cel cu două fețe.

³¹ Dryade, zine, divinități ale arborilor și pădurilor, după cum oreadele sînt divinități ale munților, iar naiadele divinități ale apelor.

³² Albula, vechi nume al Tibrului și de asemenea numele unui riu în apropiere de Picenum; Numinus, riu în Latium; Anio, afluent al Tibrului; Almo, riuleț la sud de Roma; Nar, riu în Sabina, afluent al Tibrului; Farfarus (Fabaris) de asemenea afluent al Tibrului în Sabina.

³³ Legenda spune că Oreste, după ce a găsit pe sora sa Iphigenia, a adus din Thaurida o statuie a Dianei, pe care a dăruit-o unui altar al zeiței, lângă lacul Nemi în Italia. Thaurida era în Scythia (Crimeea) și de aci epitetul de scitică, dat Dianei.

³⁴ Venilia, nimfă.

³⁵ Janus, zeu al Italiei vechi, divinitate solară, care personifica anul în scurgerea sa și era reprezentat cu două fețe, simbol al soarelui și al lunii. Lui îi era consacrată prima lună a anului – ianuarie – prima oră a zilei, ca și începutul oricărui lucru. El era de asemenea simbolul păcii și al războiului, și romanii i-au ridicat de timpuriu în forul din Roma un templu care, cînd era deschis însemna că cîetatea e în stare de război, iar cînd era închis că toate popoarele din jur erau potolite. Dar cum romanii au avut atîtea războaie, timp de 1000 de ani porțile templului lui Janus n-au fost închise în mod durabil decît de trei ori, și anume: sub Numa Pompilius (700 î.e.n.), sub consulul Titus Manlius, după primul război punic (240 î.e.n.) și sub Augustus, după proclamarea sa ca imperator (30 î.e.n.).

De îndată ce a ajuns la anii tinereții, a fost dată de soție lui Picus din Laurent, pe care l-a ales din atîția alții. Era de o frumusețe rară, dar și mai rară îi era vocea și farmecul cîntecului; de aceea a fost numită Canens, cîntăreața. Mișca pietrele, îmblînzea animalele sălbatice, oprea lungile fluvii și ținea în loc păsările din zbor cu glasul său.

Odată, pe cînd ea cînta cu vocea ei femeiască asemenea cîntece, Picus ieșise în ținuturile Laurentului să vîneze mistreți. Era călare pe un cal ager și purta în mîna stîngă două sulite, iar hlamida de purpură feni-ciană îi era prinsă cu o agrafă de aur. Venise și fiica Soarelui în aceleași păduri și părăsise ogoarele circeene, care-i poartă numele, să culeagă ierburi noi de pe colinele roditoare. Ascunsă într-un lăstăriș, a rămas înmărmurită cînd l-a văzut pe tînăr. Ierburile pe care le culesese i-au căzut din mînă și a simțit cum un foc ascuns îi furnică prin tot corpul. După ce și-a venit în fire din puternica tulburare, s-a gîndit să-i mărturisească dorurile ei. Dar fuga calului a făcut să nu-l poată ajunge și el era înconjurat de o mulțime de însoțitori.

«Totuși nu vei scăpa, vei putea fi răpit de vînt, dacă mă cunosc eu bine, dacă n-a dispărut toată puterea ierburilor și dacă nu mă înșeală descîntecele mele». După aceste cuvinte a plăsmuit chipul amăgitor de nălucă al unui mistreț și l-a făcut să treacă în goană pe dinaintea regelui și să pară că aleargă în pădurea deasă, pe unde nu sînt drumuri pentru cal. Fără zăbavă, Picus sare jos de pe spatele fumegînd al calului și se repede după umbra prăzii și, urmărind o speranță deșartă, își rătăcește picioarele în adîncimile pădurii. Circe începe rugăciuni și spune cuvinte vrăjitoarești și adoră pe zeii necunoscuți printr-un descîntec misterios, prin care poate să întunece fața lunii și să țese nori groși peste capul tatălui său. Atunci, din cauza descîntecului se acoperă cerul și din pămînt ies nori de ceață deasă. Tovarășii se rătăcesc în negură și regele rămîne fără pază. Cînd a găsit locul și timpul potrivit,

ea a vorbit astfel: «Pe acești ochi care au cucerit pe ai mei și pe această frumusețe care mă face pe mine zeiță să-ți fiu rugătoare, ai milă de focul meu și primește ca socru pe Soare, care vede toate, și nu disprețui fără inimă pe titanida Circe».

El o respinge cu cruzime și pe ea și rugămințile ei și zice: «Oricine ești, nu sînt al tău. Alta mă stăpînește cu dragostea ei și mă rog să-mi fie întotdeauna stăpînă. Nu voi păta printr-o iubire străină legăturile ce ne unesc, cît timp destinele îmi vor păstra pe Canens, fiica lui Janus».

Titanida mai încearcă de cîteva ori zadarnic să-l rețină prin rugăminți, apoi îi spune în sfîrșit: «Nu-ți va trece aceasta fără pedeapsă. Căci nu vei fi redat Canenței și vei cunoaște din fapte ce face o femeie cînd iubește și e rănită în iubirea ei. Și femeia îndrăgostită și rănită în dragostea ei este Circe».

Apoi de două ori se întoarce spre apus și de două ori spre răsăritul soarelui. De trei ori atinge pe tînăr cu o vargă și rostește de trei ori descîntece. El fuge. Mirat că aleargă mai repede ca de obicei, vede că are pene pe corp și, indignat că se adaugă pe neașteptate ca nouă pasăre pădurilor Lațului, lovește cu ciocul tare trunchiurile arborilor și, mîniat, face răni lungilor ramuri. În pene i s-a transmis culoarea de purpură a hlamidei și agrafa de aur care-i ținea înainte prinsă îmbrăcămintea se transformă în penele aurii ce-i înconjură gîtul și nu rămîne din Picus de altădată decît numele.

În vremea aceasta tovarășii, zadarnic strigîndu-l pe Picus pretutindeni și negăsindu-l nicăieri, o zăresc pe Circe. Căci acum ea înseninase cerul și îngăduise ca norii să fie împrăstiați de vînturi și soare. Ei o acuză de crimă, cer pe rege, se poartă violent cu ea și se pregătesc s-o atace cu săgețile lor. Ea stropește pămîntul cu venin și sucuri otrăvite. Cheamă noaptea și pe zeii nopții, pe Erebus și pe Chaos și roagă pe Hecate³⁶

³⁶ Erebus, zeu al infernului, prin extensiune lumea celor morți; Chaos,

cu lungi urlete. Lucru minunat de spus, pădurile s-au mișcat din loc. Pământul a gemut și arborii vecini au pălit. Pășunile s-au umplut de picături de sînge. Pietrele scot gemete răgușite, cîinii latră, pe pămînt forfotesc șerpi negri, sufletele celor morți zboară ușoare prin văzduh. Poporul se teme îngrozit de aceste arătări. Circe atinge cu varga înveninată fețele celor înspăimîntați. La această atingere, în locul tinerilor apar arătări de fiare felurite; nici unuia nu i-a rămas chipul său.

Phoebus în apus atinsese țărmurile tartessiene³⁷ și zadarnic era așteptat soțul de ochii și de inima Canenței. Slujitorii și poporul aleargă prin toate pădurile și luminează cărările întunecoase cu făclii. Nimfei nu-i e de ajuns să plîngă, să-și smulgă părul și să se bată cu pumnii în piept, cu toate că pe acestea toate le face; fuge și rătăcește nebună prin cîmpiile Latiului. Șase nopți și tot atîtea zile au văzut-o fără somn și fără hrană umblînd prin munți și prin văi, pe unde o ducea împlinirea. Cel din urmă o văzu istovită de plîns și de drum, Tibrul. Pe malul rece al acestuia ea își așezase trupul și cu viers jalnic modulat de durere și lacrimi, spunea cuvinte tînguioase ca un cîntec de lebedă cînd moare. În cele din urmă, trupul ei subțire s-a topit de plîns și încetul cu încetul s-a împrăștiat în văzduh. Totuși amintirea i-a fost păstrată de locul pe care vechile camene³⁸ l-au numit Canens, de la numele nimfei.

Multe de acestea mi-au fost povestite, sau au fost văzute de mine într-un an. Șezînd atîta timp și pierzînd deprinderea de a mai porni iarăși pe mare, ni se poruncește totuși să întindem pînzele. Titanida Circe ne prezisese căi grele într-un drum lung și primejdii ce ne

ca nume propriu, tatăl nopții și al lui Erebus; Hecate, vezi Cartea XIII, nota 105.

³⁷ Tartessus, oraș foarte vechi în Spania pe țărmul mării, la gura rîului Bétis (Guadalquivir).

³⁸ Camene, nimfe ale izvoarelor, identificate mai tîrziu cu muzele grecilor, inspiratoare ale artei și poeziei.

mai rămîneau de înfruntat pe valuri. Mărturisesc că m-am temut și, ajungînd la acest țărîm, am rămas aci”.

**Metamorfoza tovarășilor
lui Diomede în păsări**

Macareus sfîrșise povestirea. Aeneas depune cenușa doicii sale într-o urnă de marmură și-i așază pe mormînt o lespede cu această scurtă inscripție: „Aci zace Caieta. Copilul pe care l-a crescut cu pietate a scăpat-o de focul argeilor³⁹ și a încinerat-o pe rugul ce i se cuvenea”.

Odgonul legat de o movilă înierbată este dezlegat și troienii fug departe de primejdii, părăsind ținuturile zeiței cu rea faimă. Ei se îndreaptă spre dumbrava unde Tibrul întunecat de umbră se varsă în mare, ducînd cu sine nisip galben. Aeneas e primit ca oaspe și ginere în casa lui Latinus cel născut dintr-un faun. Dar nu fără Marte totuși. Își atrage un război cu un neam feroce, căci Turnus⁴⁰ se înfurie pentru că cea care e acum soția lui Aeneas îi fusese făgăduită lui. Toată Tyrrhenia⁴¹ se luptă cu Lațiul și multă vreme este căutată cu arme primejdioase victoria grea. Fiecare își sporește armata sa cu forțe străine și mulți sînt de partea rutulilor, mulți alături de tabăra troiană.

Aeneas nu se dusesese degeaba după ajutor la cetatea lui Evandru⁴²; în schimb Venulus⁴³ venise zadarnic la cetatea fugarului Diomede⁴⁴. Acesta își clădise o foarte

³⁹ Argeii, de la Argos, nume dat grecilor care cucertiseră Troia.

⁴⁰ Turnus, regele rutulilor — o populație în vechiul Latium, cu capitala în orașul Ardea — era pretendentul Laviniei, fiica lui Latinus, rege în orașul Laurentum din Latium. Aeneas l-a învins și s-a căsătorit cu Lavinia.

⁴¹ Tyrrhenia, vechea Etrurie.

⁴² Evandru, fiu al lui Mercur și al Carmentei, plecînd înainte de războiul troian din orașul Pallantium din Arcadia împreună cu alți arcadieni, a ajuns în Italia, unde a întemeiat colonia Pallanteum, la picioarele colinei Palatin, pe locul unde mai tîrziu a fost întemeiat orașul Roma.

⁴³ Venulus, sol trimis de Turnus la Diomede să-i ceară ajutor împotriva lui Aeneas.

⁴⁴ Diomede, fiul lui Tydeu și al Deiphilei, fiica lui Adraste, rege în Argos, a fost unul dintre cei mai de seamă eroi greci la asediul Troiei. În timpul războiului troian el a rănit-o la braț pe Venus, care luase parte

mare cetate sub protecția lui Daunus Japigul, și stăpînea cimpurile luate de la acesta ca zestre. Cînd Venu-lus aduce rugămîntea lui Turnus și cere ajutor, eroul etolian⁴⁵ se scuză că nu poate, fiindcă, pe de o parte, nu vrea să pornească la luptă împotriva socrului său, iar pe de alta, n-are bărbați din neamul alor săi pe care să-i înarmeze. „Ca să nu socotiți că acestea sînt minciuni, zice el, deși mi se înnoiește jalea de amare amin-tiri, voi căuta totuși să-ți povestesc nenorocirile mele. După ce vechiul Ilion a fost ars și Pergamul a căzut pradă flacărilor danailor, iar eroul coborît din Naryx, răpînd o fecioară de la o fecioară⁴⁶, a atras asupra tu-turor pedeapsa pe care a meritat-o el singur, am fost răpiți și împrăstiați de vînturi pe marea dușmănoasă. Am îndurat trăsnete, furtuni, ploi, mînia cerului, iar dezastrul de la Caphareus⁴⁷ a fost culmea. Ca să nu te țin povestindu-ți toate tristele noastre nenorociri, Grecia putea inspira milă chiar lui Priam. Pe mine to-tuși m-a salvat din valuri grija înarmatei Minerve. Dar iarăși am fost alungat din Argosul părintesc și binefă-cătoarea Venus, amintindu-și de rana pe care i-am pri-cinuit-o, mi-a cerut pedepsirea. Am înfruntat atîtea chinuri pe marea cea adîncă și atîtea în război pe uscat, încît am numit adesea fericiți pe cei pe care i-a scu-fundat în valuri deopotrivă furtuna și primejdiosul Ca-phareus și aș fi vrut să fiu și eu printre ei. Îndurînd

la luptă alături de troleni, Venus s-a răzbunat, cînd la întoarcerea în Argos, unde era rege, Diomede și-a găsit soția cu astfel de purtări, încît de rușine, el a părăsit patria și a fugit în Italia, stabilindu-se în Apulia. Luînd în căsătorie pe Enippe, fiica regelui Iapigilor, populație din Apulia, el a întemeiat, spune legenda, mai multe orașe în sudul Italiei, printre care Beneventum, Salapie și Brundisium.

⁴⁵ Eroul etolian Diomede; Tydeu, tatăl lui Diomede, era fiul lui Oeneus, rege al Calydonului, în Etolia, și fugise în Argos, pentru că ucisese pe toți fiii lui Melas, frate cu Oeneus.

⁴⁶ Atar Oileus era din Naryx, oraș în Locrida (Grecia) și răpise pe Cassandra, fiica lui Priam, din templul Minervei, unde se refugiase de frica grecilor, cînd Trola a fost cucerită.

⁴⁷ Caphareus, promontoriu pe coasta de sud-vest a Eubell.

cele mai mari primejdii în război și pe mare, tovarășii sînt istoviți și cer să se sfîrșească peregrinările. Dar Acmon⁴⁸, o fire aprinsă și atunci înăsprită de necazuri, zise:

«Ce suferință rămîne, bărbați, pe care răbdarea voastră s-o mai poată suporta? Ce-o să facă mai mult Cytherea Venus, presupunînd că ar vrea? Cît timp ne temem de lucruri mai rele, este loc pentru rugăciuni și dorințe. Cînd însă soarta lucrurilor e cea mai rea, teama e pusă sub picioare și nenorocirea, cînd e la culme, n-o mai simțim. Venus însăși poate să mă audă, poate să urască, după cum face, pe toți bărbații de sub comanda lui Diomedee. Totuși noi toți disprețuim ura ei și marea ei putere e pentru noi mică».

Cu astfel de cuvinte Acmon din Pleuron ațîță pe Venus și-i trezește vechea minie. Puțini au găsit potrivite cele spuse; un mai mare număr de prieteni, împreună cu mine, dezaprobă pe Acmon. Pe cînd el se pregătea să răspundă, deopotrivă vocea și gîtul i se subțiază. Părul i se transformă în fulgi, cu fulgi i se acoperă gîtul, pieptul și spatele. Brațele primesc pene lungi și coatele se îndoiesc în aripi ușoare. Tălpile picioarelor devin în cea mai mare parte degete. Gura i se întărește ca un corn și se termină cu un vîrf ascuțit. Se miră de el Lycus și Idas, Nycteus și Rhexenor cu Abas⁴⁹. Și, cum se miră, ei capătă aceeași înfățișare. Din ceată zboară un număr mare și voiesc în jurul corăbiilor, cu bătaie de aripi. De mă întrebi ce formă aveau cei deveniți păsări pe neașteptate, nu erau lebede, însă erau foarte aproape de lebedele albe. Cu o mică parte din ai mei, am ajuns cu greu să stăpînesc aceste sălașuri și ogoare sărace, ca ginere al lui Daunus Țapigul“.

⁴⁸ Acmon, tovarăș al lui Diomedee, originar din Pleuron, localitate în Etolia.

⁴⁹ Tovarăși de arme ai lui Diomedee.

Metamorfoza lui Appulus în măslin sălbatic Aci și-a încheiat Oenides⁵⁰ povestirea. Venulus părăsește regatul Calydonului⁵¹, golful Peuce-tium și cîmpiile Messapiei⁵², după ce vizitează aci o peșteră umbrită de o pădure deasă și umezită de picături de apă, pe care o locuiește acum Pan, cel pe jumătate țap.

Dar un timp au locuit-o nimfele. Un păstor din Appulia, dînd peste ele în acele locuri, le-a speriat și ele în prima clipă de spaimă au fugit. În curînd, cînd și-au venit în fire, nu s-au sinchisit de cel ce le urmărea și au făcut hore, mișcînd sprinten și ușor picioarele în pași numărați. Păstorul își bătea joc de ele și, imitîndu-le prin sărituri țărănești, amesteca în cuvintele lui necioplite glume nerușinate. Și n-a tăcut pînă ce arborele nu i-a acoperit gura. Poți să-i recunoști caracterul în arbore și în sucule său. Măslin sălbatic, arată însușirile limbii prin fructele amare. Asprimea cuvintelor lui a trecut în aceste fructe.

Vasele lui Aeneas se schimbă în nalade Solii⁵³ s-au întors aducînd re-fuzul de ajutor din partea armatelor etoliene, dar rutulii duc mai departe războiul și fără acele puteri. Curge mult sînge din amîndouă părțile. Turnus aduce focul lacom împotriva corăbiilor troiene și sint amenințate să fie mistuite de flăcări și cele care au scăpat de n-au fost înghițite de valuri.

Mulciber⁵⁴ ardea smoala, ceara și celelalte pe care le întilnea în cale, flacăra se înălța pe catarg la pînze și băncile vislașilor fumegau, cînd sfînta mamă a zeilor, amintindu-și că aceste corăbii au fost făcute din pini de pe muntele Ida, a umplut văzduhul cu țiuire de țimbale

⁵⁰ Oenides, Diomede, numit astfel, pentru că era nepotul lui Oeneus. Vezi și nota 45.

⁵¹ Regatul lui Diomede, originar din Calydon.

⁵² Peucetium, în partea de mijloc a Apuliei; Messapia, ținut în Apulia.

⁵³ Trimisii de Turnus.

⁵⁴ Mulciber, Vulcan, zeu ce personifică focul.

și cu sunete de flaute și, purtată prin aer de leii înhămați, a zis: „Zadarnic arunci focuri cu mîna-ți nelegiuită, Turnus. Voi feri corăbiile și nu va arde focul mistuitor cu îngăduința mea părți și mădulare ale pădurilor mele“.

Pe cînd zeița vorbea, a tunat și din norii grei a căzut potop de ploaie cu grindină ce sare în sus cînd cade. Vînturile tulbură văzduhul și în luptele lor răscolesc marea cu valuri. Mama hrănitoare, folosindu-se de puterile unuia din aceste vînturi, rupe stilpii de care era legată flota frigiană, răstoarnă corăbiile și le scufundă în mijlocul mării. Lemnul se înmoaie și e schimbat în corpuri omenеști. Pupele încovoiate devin capul și fața, vislele degete și picioare care înoată. Coastele rămîn ca mai înainte coaste și carena de dedesubtul corăbiei se face șira spinării. Pînzele se fac păr moale, antenele, brațe. Culoarea le este tot azurie cum fusese și, naiade marine, străbat cu rîsete de fecioare valurile, de care se temeau înainte. Născute în munții de piatră, locuiesc în noianele de apă și nu se mai gîndesc la obîrșia lor. Totuși n-au uitat cît de multe primejdii au suportat pe sălbatica mare și adesea au pus mînă prietenă sub corăbiile hărțuite de furtună, afară doar de cele ce purtau pe ahei. Căci și acum, amintindu-și de nenorocirea Frigiei, poartă ură pelasgilor. Ele văzură cu bucurie rămășițele corăbiei Nerițianului⁵⁵ și cum se preface în stîncă nava lui Alcinous și-i crește piatra în lemn⁵⁶.

Metamorfoza cetății rutule Ardea în bitlan Era speranța că după ce corăbiile au fost schimbate în nimfe de mare, rutulianul Turnus poate va renunța la război, din teama pricinuită de această minune. Dar el stăruie. Ambele tabere își au zeii lor și ambii au curaj cît al zeilor. Gîndul lor nu e la domnia de zestre, nici la sceptrul de rege, nici la tine, fecioară Lavinia, ci la victorie. Poartă război pentru a nu se acoperi de rușinea înfrîngerii.

⁵⁵ Nerețianul, Ulysse; vezi nota 22 de mai înainte.

⁵⁶ Ulysse a primit de la Alcinous, regele pheacilor, o corabie, pe care însă Neptun a prefăcut-o în piatră.

În sfârșit Venus vede armele fiului său victorioase. Cade Turnus, cade Ardea⁵⁷, numită puternică pe cînd era Turnus puternic.

După ce această cetate a fost nimicită de focul barbar și casele i-au fost prefăcute în cenușă caldă, deodată a zburat din mijlocul molozului o pasăre născută atunci, scuturîndu-și cenușa de pe aripi. Și cîntecul său și slăbiciunea și paliditatea și toate îi erau cum se cade unei cetăți cucerite. I-a rămas numele cetății și, bîtlan, își deplînge nenorocirea prin bătăi de aripi.

Apoteoza lui Aeneas Vitejia lui Aeneas silise pe toți zeii și pe Junona însăși să renunțe la vechea ură, cînd eroul cytherean⁵⁸, după ce pusese temeliile împărăției lui Iulus⁵⁹, ajunsese în cer la locul său. Venus stăruise pe lîngă zei și rugase pe tatăl ei, îmbrățișîndu-l: „Niciodată, tată, n-ai fost aspru cu mine; te rog să fii acum și mai bun și fiului meu Aeneas, care după sîngele meu te-a făcut bunic, dă-i o divinitate, oricît de mică, numai dă-i ceva, prea bunule! Este destul că a văzut o dată împărăția cea tristă, că a mers o dată pe riul Styx“.

Zeiî încuviințară, iar regeasca soție Junona nu mai privi cu ochi nemișcați, ci-și dădu cu blîndețe consimțămîntul.

Atunci tatăl zise: „Vrednici sînteți de favoarea cerului și tu, care ceri, și cel pentru care ceri. Primește, fiică, ceea ce dorești“.

Astfel vorbi Jupiter. Venus mulțumește bucuroasă tatălui său ceresc și merge purtată de două porumbițe prin văzduhul ușor spre țărîmul Laurentului, unde Numinicus⁶⁰ șerpuiește acoperit de trestii și varsă apele sale de rîu în apele mării vecine. Acestuia îi poruncește să spele pe Aeneas și să ducă în mare tot ce este muritor.

⁵⁷ Ardea, capitala în care domnea Turnus, regele rutuilor.

⁵⁸ Eroul cytherean, Aeneas, fiul zeiței Venus, adorată în insula Cythera din Marea Egee.

⁵⁹ Iulus, fiul lui Aeneas și al Creuset, fiica lui Priam și prima soție a lui Aeneas, mistuită de flăcări la căderea Troiei.

⁶⁰ Numinicus, rîu în Latium.

Fluviul purtător de brațe îndeplinește poruncile lui Venus și-l purifică cu apele sale pe Aeneas de tot ce este muritor în el și împrăstie în apă partea aceasta, iar partea cea mai bună rămîne. Mama i-a uns capul cu untdelemn sfințit, i-a atins fața cu ambrozie amestecată cu nectar dulce și l-a făcut zeu, pe care urmașii lui Quirinus⁶¹ îl numesc Indigetes⁶² și-l pomenesc în temple și altare.

Metamorfoza Anaxarelei în statuie; dragostea Pomonei și a lui Vertumnus Apoi Alba și Latium au fost sub conducerea lui Ascanius cel cu două nume⁶³. Lui i-a urmat Silvius, al cărui fiu Latinus a primit cu sceptrul vechi și numele purtat de altul înaintea lui⁶⁴. A domnit cu strălucire Latinus. După el a urmat Epitos; iar după acesta Capetus și Capys; însă Capys a fost înainte. După ei a luat domnia Tiberinus, care s-a înecat în apele râului Tuscus și a dat numele acestei ape⁶⁵. Din el s-a născut Remulus și crudul Acrota. Remulus mai mare de vîrstă, voind să imite trăsnetul, a murit lovit de trăsnet. Acrota a fost mai înțelept decît fratele său; el a lăsat sceptrul viteazului Aventinus, care e înmormîntat pe muntele unde domnise și care-i poartă numele.

Apoi a ajuns domn al populațiilor de pe Palatin Proca. Sub acest rege a trăit Pomona⁶⁶. Între hamadryadele⁶⁷ latine nici una n-a fost mai pricepută în cultivarea grădinilor și n-a fost alta mai cunoscătoare a poamelor, de unde își trage și numele. Ei nu-i plac pădurile și riurile, ci cîmpurile și ramurile purtătoare de poame binefăcătoare. Și mîna nu-i e ocupată cu armele, ci cu

⁶¹ Quirinus, nume al lui Romulus, — întemeitorul Romei și primul rege al Romei — după moartea și apoteoza sa.

⁶² Indigetes, localnicul, băștinașul.

⁶³ Ascanius și Iulus, de unde ginta Iulia spunea că-și are obirșia.

⁶⁴ Socrul lui Aeneas se numise tot Latinus.

⁶⁵ Tîbrul avusese mai întîi numele de Albula.

⁶⁶ Pomona zeța roadelor, a poamelor, (în latinește pomus = pom, iar poma = fructe, poame).

⁶⁷ Hamadryade, nimfe ale arborilor, care, după credința celor vechi, se nășteau și mureau odată cu arborele pe care-l personificau.

cuțitașul cu vîrf întors, cu care aci taie lăstărișul de pri-sos și strînge ramurile ce se întind în toate părțile, aci înfige altoiul în scóarța spintecată a pomilor și hră-nește mugurul cu sevă străină. Nu lasă grădina să simtă setea și aduce pe șanțuri apa la rădăcinile absorbitoare. Aceasta-i e dragostea, aceasta-i e preocuparea; n-are chiar nici o dorință de-a Venerei.

Totuși, temîndu-se de urmărirea zeilor cîmpenești, închide pe dinăuntru livada de pomi și se ferește de orice apropiere bărbătească. Ce n-au făcut satyrii, tineret sprinten în sărituri, și panii cu coarneau încoronate cu pini și Silvan, ce pare întotdeauna mai tînăr decît îi e vîrsta⁶⁸, și zeul care îngrozește pe hoți cu coasa sau cu pîntecele⁶⁹, ca să ajungă în inima ei?

Pe toți aceștia îi întrece în dragoste Vertumnus, dar nici el nu era mai fericit decît ei. O, de cîte ori în haine de secerător — și a fost întruchiparea adevăratului sece-rător — n-a purtat într-un coș spice de grîu ca s-o vadă! Adesea, încoronîndu-și tîmplele cu fîn proaspăt, putea să pară că a întors fînul cosit. Adesea purta în mîna puternică un bici, încît jurai că abia a dejugat juncanii oboșiți. Cu un cosor în mînă era plivitor și legător de viță. Umbla cu scara, de credeai că va culege poame. Cu sabia era militar, cu undița pescar. În sfîrșit și-a găsit drum în multe chipuri să aibă fericirea de a privi pe cea adorată.

Ba odată, punîndu-și pe cap o tichie brodată, sprî-jinindu-se într-un toiag și punîndu-și păr alb la tîmple, s-a prefăcut în babă și a intrat în grădinile îngrijite de Pomona. A lăudat poamele. „Ești cu atît mai minunată”

⁶⁸ Silvan, divinitate cîmpenească latînd, care avea în grijă plantațiile de arbori, cîmpul, semănturile și turmele, era reprezentat cu trăsături de bătrîn, dar cu ținută și porniri de tînăr.

⁶⁹ Priap, zeu al grădinilor și al vîlilor, fiu al lui Bacchus și al Vene-rei, era un zeu foarte popular la romani și în cinstea lui se făceau petreceri uneori destul de deșănțate, mai ales toamna la culesul roadelor. Era reprezentat purtînd în poală fructe, iar în mînă un sceptru, ori o mîciucă, o coasă, sau un cosor de tăiat viță, ca pîzitor al grădinilor și vîlilor, alteori era reprezentat obscen, ca semn al veseliei fără frîu aduse de belșugul toamnei.

— i-a spus el și i-a dat cîteva sărutări de cele de care nu dăduse niciodată o bătrînă adevărată. S-a așezat coșoată pe o brazdă privind ramurile aplecate sub greutatea toamnei. Era în fața ei un ulm plin de struguri copti. După ce l-a lăudat și pe acesta și vița tovarășă, a zis:

„Dar dacă trunchiul ar sta singur, fără vița de vie, n-ar avea nimic în afară de frunze prin care să fie căutat. Chiar și vița aceasta care se odihnește pe ulm, dacă n-ar fi fost împerecheată cu el ar zăcea întinsă pe pămînt. Tu totuși nu vrei să te molipsești de pilda acestui arbore și fugi de a te uni cu un soț, nu te îngrijești să te măriți. O, de-ai vrea! Elena n-ar fi fost cerută de mai mulți pețitori, nici cea care a stîrnit războiul lapiților⁷⁰, nici soția lui Ulysse⁷¹ cel îndrăzneț față de fricoși. Chiar și acum, cînd tu fugi și întorci spatele celor ce te cer, o mie de pețitori te doresc, toți zei și semizei și divinități care stăpînesc munții albi. Dar tu, dacă ești deșteaptă, dacă vrei să faci o bună alegere și să ascuți pe o biată babă care te iubește mai mult decît ei toți, mai mult decît îți închipui, respinge făcliile unei nunți de rînd și alege-ți ca tovarăș de cămin pe Vertumnus. Mă ai pentru el pe mine de garanție, căci el nu se cunoaște pe sine așa cum îl cunosc eu. El nu umblă dintr-o parte în alta pe tot pămîntul, ci îi plac numai aceste locuri. El nu se aprinde în fața unei femei de îndată ce-a văzut-o, ca cea mai mare parte dintre pețitori. Tu îi vei fi prima și cea din urmă iubire. Adaugă că e tînăr, că are din fire darul frumuseții. El poate să îmbrace cu ușurință orice chip și să fie ce-i poruncești. Ce să spun că aveți aceleași preferințe, că poamele care-ți plac ție el le are cel dintîi și că le primește cu plăcere cînd sînt date de tine. Dar acum nu dorește nici fructe culese din pom, nici verdețuri cu gusturi plăcute ce cresc în

⁷⁰ Hippodamia; vezi în Cartea XII lupta dintre centauri și lapiți.

⁷¹ Penelopa a așteptat, demnă și credincioasă, 20 de ani pe soțul său să se întoarcă din război, refuzînd pe toți pretendenții și înfruntînd toate amenințările din acest răstimp.

grădină, nimic altceva decît pe tine. Ai milă de cel îndrăgostit și crede că el însuși te roagă prin gura mea. Teme-te de zeii răzbunători și de Idalia⁷², care urăște inimile împietrite și de mînia necruțătoare a Rhamnusi-dei⁷³. Și ca să te temi mai mult, căci vîrsta mea înaintată mi-a dat să știu multe, îți voi povesti o întîmplare cunoscută în tot Cyprul, prin care ușor ai putea să te îndupleci și să te îmblînzești:

Ipthis, un tînăr de neam de jos, văzuse pe Anaxareta⁷⁴ născută din sîngele nobil al vechiului Teucus și căldura dragostei îi mistuia tot trupul. Luptîndu-se îndelung cu sine însuși, după ce n-a putut să învingă patima prin rațiune, a venit rugător la pragul ei. Și, aci mărturisind îngrijitoarei dragostea lui nefericită, o roagă în numele celei îngrijite să nu-l respingă, aci lingusește servitoarele și le cere cu glasul chinuit de neliniște sprijinul și protecția lor. Adesea a dat cuvintele sale pentru a fi purtate de tăblițe. Uneori a atîrnat de ușă coroane udate cu roua lacrimilor, s-a culcat pe pragul rece și a blestemat zăvorul nesimțitor. Dar ea, mai surdă decît valurile care se înalță cînd apun Iezii⁷⁵, mai tare decît fierul care se topește în cuptoarele Noricului⁷⁶ și decît stîncă ce stă neclintită în temelie sa, îl disprețuiește și rîde de el, însoțește refuzul rece cu cuvinte mîndre și dezamăgește speranța celui îndrăgostit.

Ipthis n-a mai putut răbda chinurile unei lungi dureri și înaintea ușii ei a spus aceste ultime cuvinte: «Ești învingătoare, Anaxareta, și nu vei mai avea, în sfîrșit, vreo neplăcere din partea mea. Pregătește-ți triumful

⁷² Idalia, Venus, numită astfel fiindcă poposea adesea pe muntele Ida lângă Troia, unde cunoscuse pe Anchise.

⁷³ Rhamnusida, Nemesis, zețd a dreptății și a răzbunării, numită astfel fiindcă avea un templu și o statuie în Rhamnus, tîrg în nordul Atticii. Vezi și nota 23, Cartea III.

⁷⁴ Anaxareta, tîndră cretand din neamul lui Teucus, fiul lui Scamandru din Creia, bunicul lui Dardanus, și primul rege al Troiei.

⁷⁵ Cînd această constelație dispăre la orizont, în decembrie, încep furtunile.

⁷⁶ Noricum, provincie romană între Dunăre și Alpi, renumită pentru minele și atelierele de prelucrare a fierului.

vesel, cheamă pe Paeon⁷⁷ și încinge-ți fruntea cu laur strălucitor. Învingi și eu mor iubind. Haide, bucură-te, inimă de fier! Vei fi silită să mă prețuiești pentru ceva; îți va plăcea o dată ceva la mine și voi găsi un merit în ochii tăi. Totuși ține minte că nu mi-a încetat dragostea față de tine decât odată cu viața și că eu le voi pierde pe amândouă odată. Nu prin zvon îți va veni vestea morții mele. Eu însumi voi fi în fața ta, ca să-ți sature ochii privind trupul unui mort. O zei, dacă totuși vedeți destinele celor muritori, aduceți-vă aminte de mine. Limba mea nu se poate ruga mai mult; faceți ca să fiu amintit de-a lungul veacurilor și dați numelui meu ceea ce n-ați putut da vieții mele». Astfel a vorbit și, ridicând brațele palide și ochii umezi spre ușa adesea împodobită cu coroane, a legat de ușă nodul lațului ucigaș: «Această coroană îți place, nemiloaso și crudo», a adăugat, și și-a băgat capul în laț. Dar și atunci era întors cu fața spre ea. Și corpul nefericit a rămas atârnat și strâns de gît.

Lovită de zvîrcolirea picioarelor, ușa, gemînd parcă și scoțînd sunete de groază, se deschide și dă pe față nenorocirea. Servitorii țipă, ridică pe cel mort și-l duc acasă la mama lui, căci tatăl murise. Ea îl primește la sîn și, îmbrățișînd trupul rece al fiului său, după ce rostește cuvinte de părinte nefericit și săvîrșește fapte de mamă nenorocită, urmează jelînd prin mijlocul cetății cortegiul funebru și duce trupul rece la mormînt.

Din întîmplare casa fatală era în apropierea drumului pe unde mergea cortegiul și plînsurile ajung la urechile Anaxaretei pe care de acum o conduce un zeu răzbunător. Mișcată, zice: «Hai să vedem acea nenorocită înmormîntare». Și s-a dus la fereastră în turnul palatului. Dar abia a văzut bine pe Iphis așezat pe năsalie, că ochii i s-au întărit și sîngele cald i-a fugit din corpul devenit palid. Încercînd să-și miște picioarele înapoi, a rămas fixată de pămînt. Vrînd să întoarcă privirea, nici aceasta n-a putut-o face. Cu încetul inima ei de piatră de mai

⁷⁷ Paeon, vezi nota 51, Cartea I.

înainte i-a înțepenit tot trupul și astfel s-a prefăcut în statuie. Și, ca să nu crezi că acestea sînt închipuiri, pînă acum Salamina păstrează o statuie cu chipul stăpînei și are și un templu consacrat Venerei care privește de departe.

Amintește-ți de această întimplare, o nimfa mea, și lasă la o parte disprețul de a te uni cu cel ce te iubește. Astfel, nici frigul de primăvară n-o să-ți ardă poamele, nici vînturile repezi n-o să ți le scuture în floare“.

După ce zeul ce putea trece prin toate înfățișările a spus acestea, a dat la o parte chipul de bătrînă și s-a întors la acela de tînăr. El a apărut în fața Pomonei, ca imaginea luminoasă a soarelui cînd învinge norii și strălucește din nou fără nimic în cale. A vrut să folosească puterea față de ea, dar n-a fost nevoie: nimfa a fost cucerită de frumusețea zeului și a simțit la rîndu-i aceeași rană a dragostei.

După aceea cîrmui Ausonia, prin
Romulus devine Quirinus forță, nedreptul Amulius, dar bă-
iar Hersilia, zeița Hora trînul Numitor recăpătă cu ajuto-
 rul nepoților⁷⁸ săi domnia pierdută. Zidurile de temelie ale Romei fură ridicate în timpul sărbătorilor Palilia⁷⁹. Tatius și senatul sabin⁸⁰ pornesc cu război împotriva orașului. Tarpeia, deschizînd dușmanilor calea spre cetate, își primește pedeapsa meritată, dîndu-și sufletul sub

⁷⁸ Ovidiu a enumerat mai înainte (p. 400) pe domnitorii care au urmat în orașul Alba, de la Iulus-Ascanius, fiul lui Aeneas, pînă la Proca. Acesta a avut doi fii: pe Numitor și pe Amulius, care și-a detronat frațele, i-a ucid fiii de sex bărbătesc, iar pe Rhea Silvia a silit-o să se facă vestală. Ea a născut totuși doi fii gemeni: pe Romulus și pe Remus. Aceștia, cînd s-au făcut mari, au ajutat pe unchiul lor Numitor să-și recăpete domnia.

⁷⁹ Palilia, sărbătoare în onoarea divinității Pales, zeiță a păstorilor, se celebra la 21 aprilie, ca zi aniversară a întemeierii Romei.

⁸⁰ Romulus și Remus întemeiază un nou oraș, cărui li pun numele Roma, după numele lui Romulus. Pentru mărirea populației Romei, ei răpesc fetele sabinilor, un popor vecin. Titus Tatius, regele sabinilor, pornește cu război împotriva lui Romulus, rege al Romei. Tarpeia, o tîndră romană, deschide prin trădare sabinilor porțile cetății.

scuturile inamice. Apoi sabinii, născuți în Cures⁸¹, se apropie ca lupii în tăcere pe cînd romanii dorm și caută porțile pe care Iliade⁸² le închisese cu drugi tari.

Pe una totuși o deschide însăși saturniana Juno, care o descuie fără zgomot. Singură Venus a simțit că zăvoarele porții au căzut și ar fi închis-o, dacă zeilor le-ar fi îngăduit să desfacă ceea ce fac alți zei.

În vecinătatea templului lui Ianus, în apele unui izvor rece, locuiau naiadele ausoniene. Acestora le cere ajutor Venera și nimfele n-au refuzat cererea dreaptă a zeiței. Din vinele și izvoarele lor a țîșnit apa. Totuși nu devenise inaccesibil drumul la templul deschis al lui Ianus și apa nu închisese calea. Nimfele pun în apele abundente pucioasă gălbuie și-i aprind căile subpămînte cu bitum ce fumegă. Cu aceste puteri aburul a pătruns în fundul izvorului și voi, ape, care pînă de curînd îndrăzneți să vă întreceți cu răceala Alpilor, deveniți calde ca focul însuși. Ambele porți fumegă de stropela de flăcări și ușa zadarnic deschisă sabinilor a fost batută de noul izvor, pînă ce oastea coborîtoare din Marte luă armele⁸³.

Apoi Romulus trecu el însuși la atac. Pămîntul roman se umplu și de trupuri sabine și de trupuri romane și sabia nelegiuită amestecă sîngele ginerilor cu sîngele socrilor. S-a găsit cu cale totuși să se oprească războiul prin pace, să nu se lupte cu armele pînă la ultimii oameni și să fie asociat și Tatius la domnie.

Tatius murise și celor două popoare le dădeai, Romulus, aceleași legi, cînd Marte, scoțîndu-și casca, cu astfel de cuvinte vorbește către părintele zeilor și al oamenilor: „A venit timpul, tată, — fiindcă statul roman este așezat pe temelie puternică și soarta lui nu mai atîrnă de un singur conducător — să-mi dai răs-

⁸¹ Cures, oraș al sabinilor.

⁸² Iliade, nume al lui Romulus, ca urmaș al lui Ilus (Iulus-Ascantus), fiul lui Aeneas. De asemenea Rhea Silvia era numită Iliă, troiana, urmașă a lui Ilus, coborîtor din vechiul Ilion (Troiă).

⁸³ Rhea Silvia spune că tatăl lui Romulus și Remus, fiii săi, este zeul Marte.

plata făgăduită mie și vrednicului meu nepot și pe cel răpit de pe pământ să-l așezi în cer. Odinioară, tu, în adunarea zeilor, căci mi-amintesc și am însemnat aceste cuvinte în inima mea, mi-ai spus că va fi unul din ai mei pe care tu-l vei ridica în azurul cerului. Să se împlinească cuvintele tale“.

Atotputernicul făcu semn de aprobare. Cerul se acoperi de nori deși și Roma fu înspăimântată de tunete și fulgere. Mars Gradivus simți că aceste semne sînt date pentru ca să poată ridica pe Romulus la cer. Sprijinit în suliță se urcă neînfricat pe calul său însîngerat, dă bici cailor înhămați și, alunecînd în jos prin aer, se oprește pe vîrfurile colinei pădurosului Palatin și răpește pe Iliade, pe cînd acesta dădea legi regale Quiriților⁸⁴ săi. Corpul muritor s-a înălțat la cer, ca un plumb care aruncat dintr-o praștie se pierde în văzduh. El a luat o formă frumoasă și demnă de mesele zeilor, ținuta lui Quirinus cu haina de cavalier.

Soția îl plîngea ca și cum l-ar fi pierdut, cînd regeasca Junonă poruncește lui Iris să se ducă la Hersilia⁸⁵ și să-i spună aceste cuvinte: „O, matronă, podoabă aleasă a gînteii latine și sabine, tu, cea mai vrednică de a fi fost a unui bărbat atît de mare înainte, iar acum de a fi soția lui Quirinus! Dacă ai dorința de a-ți vedea soțul, haide cu mine în dumbrava care înverzește pe colina Quirinului și umbrește templul regelui roman“.

Iris se supune și, alunecînd spre pământ pe drumul său colorat în formă de arc, întîmpină pe Hersilia cu cuvintele poruncite. Ea, abia ridicînd ochii cu fața respectuoasă, zice:

„O, zeiță, căci n-aș putea să spun pe nume cine ești, dar este limpede că ești zeiță, du-mă, o, condu-mă și arată-mi fața soțului meu. Dacă destinele m-ar ajuta s-o pot vedea cel puțin o dată, mă voi simți ca în cer“. Și fără întîrziere Hersilia, condusă de fecioara Thaumantea,

⁸⁴ Quiriții, romanii, nume dat de la orașul sabin Cures; de asemenea și Romulus după moarte a fost apoteozat cu numele de Quirinus, în amintirea alianței de sînge și de domnie dintre sabinii și romani.

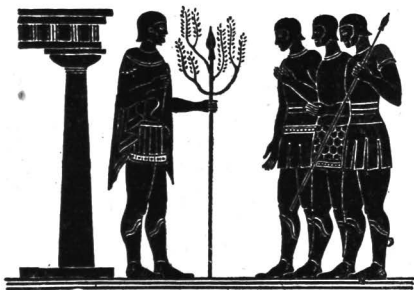
⁸⁵ Hersilia, soția lui Romulus.

se urcă pe colina lui Romulus. Acolo o stea alunecînd din cer căzu pe pămînt. Părul Hersiliei străluci de lumina acesteia și soția lui Romulus dispăru cu steaua în văzduh. Întemeietorul orașului Roma o primi în brațe și-i schimbă numele vechi odată cu corpul: se numește Hora⁸⁶ și este adorată ca zeiță, împreună cu Quirinus.

⁸⁶ Hora, numele Hersiliei divinizate.

CARTEA XV

Intemeierea Crotonei Se punea atunci întrebarea: cine va înfrunta greutatea unei sarcini atât de mari și va putea urma unui rege atât de strălucit? Vocea poporului, vestitoare a adevărului, hotărăște la conducere pe vestitul Numa. El nu socotește destul faptul că e cunoscător al instituțiilor sabine; cu spiritul lui deosebit, pune la cale lucruri mai mari și-și pune întrebări asupra firii lucrurilor. Dragostea pentru asemenea preocupări îl face să părăsească patria și Cures¹ și să ajungă în cetatea² gazdei lui Hercule. Aci, întrebînd cine a întemeiat această colonie greacă în ținuturile italice, astfel i-a răspuns unul din localnicii mai bătrîni, cunoscător al vremii de altădată:

„Se spune că fiul lui Jupiter, venind de la Ocean cu o turmă de boi din Hiberia³, a ajuns pe țărmurile laciniene⁴, cu ajutorul unui vînt favorabil și lăsînd cireada slobodă prin iarba tînără, a fost primit în casa lui Cro-

¹ Cures orașul natal al lui Numa Pompilius, al doilea rege al Romei, despre care se povestește mai departe.

² Crotona, cetate în sudul Italiei întemeiată de Croton, care a găzduit pe Hercule, așa cum se povestește mai departe.

³ Hiberia, numele vechi al Spaniei. Hercule a ucis pe regele Geryon din Gades (Cadix în Spania), care-și hrănea vitele cu carnea supușilor săi, și a luat cu el o parte din vitele acestuia. Despre muncile lui Hercule, vezi Cartea IX.

⁴ Capul Lacinium, aproape de Crotona.

ton, unde s-a odihnit după o oboseală atât de îndelungată. La plecare, se spune că a zis astfel: «În acest loc va fi un oraș nepieritor al nepoților mei». •

Și făgăduiala a fost îndeplinită. Căci a fost un oarecare Myscelos, fiul lui Alemon din Argos, foarte iubit de zeii acelei vremi. Pe cînd acesta era cufundat într-un somn greu, purtătorul de măciucă⁵ s-a aplecat în vis asupra lui și i-a vorbit astfel: «Haide, părăsește locurile părintești! Mergi și caută apele pietroase ale îndepărtatului Aesar⁶» Și l-a amenințat că are să se teamă de multe, dacă nu se va supune. Apoi zeul a dispărut odată cu somnul.

Fiul lui Alemon se scoală și-și deapănă în minte visul. Se găsește în mare nehotărîre. Zeul îi poruncește să plece. Legile îl opresc să plece. Și moartea este pedeapsa pentru cel ce vrea să părăsească patria.

Soarele candid își ascunsese capul strălucitor în Ocean și noaptea adîncă își înălțase nimbul de stele. Lui Myscelos i se păru că vede pe același zeu care-i dă același sfat și-l amenință cu lucruri mai mari și mai grave, dacă nu se supune. S-a temut și se pregătea să-și mute altarul părintesc în noi sălașuri. Dar în oraș se produc nemulțumiri și el este făcut vinovat de disprețuirea legilor. Cînd se judeca procesul și vina era evidentă, n-avea nevoie de martori, vinovatul cu părul răvășit, ridicînd ochii și mîinile către zei, a zis: «O, tu, cel care prin douăsprezece munci ai obținut dreptul cerului, dă-mi, te rog, ajutor, căci tu m-ai împins să fac greșeala».

Era un obicei vechi ca hotărîrea să se dea cu pietre albe și negre. Cele negre condamnau pe vinovați, iar cele albe îi achitau de pedeapsă. Trista judecată a început. Toate pietricele au căzut negre în urna nemiloasă. Dar cînd au fost vărsate pentru a fi numărate, s-a văzut că toate din negre deveniseră albe. Prin puterea lui Hercule li s-a schimbat culoarea și Alemonide a fost achitat. El aduce mulțumiri fiului lui Amphytryo⁷

⁵ Hercule; el este fiul lui Jupiter, despre care se vorbește mai sus.

⁶ Aesar, riu în Bruttium (azi Esaro).

⁷ Hercule era fiul legitim al lui Amphytryo, rege în Tyrrh.

și, ajutat de vânturi prielnice, pornește pe Marea Ionică, trece de lacedemonianul Tarent⁸ și rămân în urmă Sybaris, Neretul Salentin, golful Thurium, Temeses și ogoarele lui Japyx⁹. Și după ce, cu fața spre țarm, străbate atâtea regiuni, găsește gura fluviului Aesareus cel indicat de Hercule. Nu departe de aici era un mormint în care pământul acoperea oasele sfinte ale lui Croton. Aci a pus temelia unui nou oraș, cum îi poruncise zeul, și i-a dat numele celui îngropat. Se știe sigur că acestea au fost începuturile locului și ale orașului așezat în ținuturile Italiei.

**Sistemul transformărilor
și învățătura lui Pytagora**

Aici în Crotona trăia un bărbat originar din Samos. El fugise în același timp de Samos și de noua stăpânire și, din ură față de tiran¹⁰, se exilase de bună voie. Acest bărbat s-a înălțat cu mintea pînă la zei în regiunile cerești și pe cele pe care natura le refuză ochilor omenești el le-a cuprins cu ochii minții. După ce pătrundea toate prin meditație adîncă și îndelungată, el dădea la lumină rodul ostinelilor sale și-l împărtășea și altora. Mulțimea îl asculta în tăcere și-i admira cuvintele, iar el învăța despre începutul lumii și despre cauzele lucrurilor, ce e natura, ce sînt zeii, cum se formează zăpezile, care e obîrșia fulgerului, dacă tună Jupiter sau norii împinși de vânturi se ciocnesc între ei, ce face să se cutremure pământul, ce legi urmează stelele pe cer și tot ce are explicare ascunsă.

El cel dintîi a muștrătat pe oameni că se hrănesc cu carne și cel dintîi a spus aceste cuvinte înțelepte, dar care n-au fost luate în seamă: „Încetați, muritori, a vă întina trupurile cu o hrană nelegiuită. Sînt cereale, sînt poame care cad de greutatea lor din ramuri și struguri pe

⁸ Tarentul era colonie spartană (Lacedemona, nume al Spartei).

⁹ Sybaris, oraș în Lucania, întemeiat de greci, în anul 510 î.e.n.; Neretul Salentin, un orașel în Calabria; salentini, un amestec de populație cretanică, ilirică și italică, ce locuia în Calabria; Thurium, golful Tarent; Nemese, ținut în Calabria; Japyx, flu al lui Daedalus, a dat numele Japyei, ținut în sudul Italiei.

¹⁰ Tiranul Samosului era pe atunci Polycrate.

vițe. Sînt zarzavaturi plăcute și legume, al căror fruct tare poate fi înmuiat prin foc. Aveți de asemenea lapte și mierea care miroase a parfum de flori. Pămîntul vă aduce belșug de bogății și hrană plăcută și oferă mese fără omor și sînge. Cu carne își potolesc foamea doar fiarele. Și nu toate. Căci calul, oile și vitele trăiesc cu iarbă. Dar cei cărora le este sufletul nedomesticit și sălbatic, tigrii Armeniei, leii furioși, urșii, lupii, caută cu plăcere hrană cu sînge. Vai! cît de mare crimă este de a introduce măruntaie în măruntaie, de a îngrășa corpul cu bucăți de corp și de a trăi o ființă din moartea altei ființe. Oare în mijlocul atîtor avuții pe care le naște cea mai bună dintre mame, pămîntul, nu e nici o plăcere mai mare decît aceea de a mușca cu dinte sălbatic din bucăți care au simțit durerea și de a reînnoi obiceiurile cyclopilor? Oare nu poți să-ți potolești foamea pîntecelui lacom, decît dacă ai ucis pe altul?

Oamenii acelei vîrste pe care o numim de aur au fost fericiți hrănindu-se cu roade ale arborilor și cu ierburi pe care le scoate pămîntul și nu și-au mînjit gura cu sînge. Atunci și păsările și-au mișcat în siguranță aripile prin aer și iepurele a rătăcit fără frică pe cîmpuri și pe pește nu-l agățase în undiță credulitatea sa. Toate erau fără viclenie, netemîndu-se de nici o cursă și trăiau într-o pace deplină. Dar după ce cineva, blestemat fie, oricine va fi fost, nu s-a mulțumit cu hrana de pînă atunci a oamenilor și a înghițit în pîntecele lacom mîncări de carne, s-a deschis calea crimei. Socotesc că pentru a uide fiare s-a pătat pentru prima dată fierul de sînge. Aceasta n-ar fi fost prea mult. Fiindcă mărturisim că animalele care ne doresc moartea trebuie să fie date morții, cu toată părerea de rău. Dar trebuiau să fie numai ucise, nu și mîncate. De aci nelegiuirea a mers mai departe.

Se spune că prima victimă care și-a meritat moartea a fost porcul, fiindcă a dezgropat semințele lui Ceres cu rîtul și a năruit speranța omului. Se spune că un țap a trebuit să fie jertfit pe altarul lui Bacchus, fiindcă a ros o viță. Greșeala sa a vătămat pe doi. Dar ce ați meritat

voi, turme de oi, născute pentru a ajuta pe oameni, voi care purtați ugerele pline de nectarul laptelui, care dăruiti lina voastră pentru îmbrăcăminte moale și care sînteți mai de folos prin viața, decît prin moartea voastră? Ce au meritat boii, ființe fără viclenie și înșelăciune, liniștite și nevătămătoare, născute să suporte munca? Este fără inimă și nevrednic de darul lui Ceres cel ce poate să ia de la jug și să taie pe muncitorul ogorului său, cel ce poate să taie cu securea gîtul strivit de muncă al celui prin care de atîtea ori s-a reînnoit ogorul și a dat atîtea roade.

Și nu e destul că săvîrșesc aceste nelegiuiri; oamenii își iau ca tovarăși la astfel de crime pe zei și cred că divinitățile cerului se bucură de uciderea unui juncan de jug. Victima, fără pată și de o frumusețe desăvîrșită, căci e rău pentru ea că e frumoasă, împodobită cu panglici și aur, este dusă în fața altarului, unde neștiutoare aude rugăciuni și vede că i se pun între coarne turte de griu, pe care ea le-a muncit, și, înjunghiată, pătează de sînge cuțitul, pe care poate l-a văzut oglindindu-se în apa limpede de ritual. Apoi sînt privite măruntaiele smulse din pieptul încă viu și sînt cercetate în ele gîndurile zeilor.

De unde la om atîta poftă pentru mîncăruri oprite? Îndrăzniți să vă hrăniți cu ele, o muritori? Nu faceți aceasta și luați aminte la sfaturile mele: cînd veți simți în cerul gurii voastre carnea de bou, să simțiți și să știți că este a tovarășilor voștri de muncă. Și, fiindcă un zeu îmi inspiră graiul, mă voi supune zeului care mă inspiră. Sufletul meu este ca oracolul de la Delphi; de-l voi deschide, cerul se va deschide și zeii vor vorbi prin gura mea. Voi prevesti lucruri mari, care multă vreme au stat ascunse și nedescoperite de mintea înaintașilor.

Îmi place să merg prin înaltul spațiilor. Îmi place, părăsind pămîntul și netrebnicia locuință a trupului, să fiu purtat prin nori și să mă opresc pe umerii puternicului Atlas. Să privesc de departe sufletele rătăcitoare și lipsite de rațiune și celor ce tremură și se tem de

moarte astfel să le vorbesc și să le desfășor firul destinului:

O, neam chinuit de frica morții! De ce vă temeți zadarnic de Styx, de întuneric și de ispășirile unei lumi închipuite, nume deșarte și domeniu al fanteziei poeților? Fie că au fost nimicite prin foc corpurile, fie că au putrezit în mormînt, să nu socotiți că pot suferi vreun rău. Sufletele sînt fără de moarte și întotdeauna, părăsind sălașul de mai înainte al trupului, trec în noi corpuri, în care locuiesc și trăiesc. Eu însumi, căci îmi amintesc, în timpul războiului troian eram Euphorbus¹¹, fiul lui Panthous, și săgeata lui Atride cel mic mi-a străpuns pieptul. Odinioară am recunoscut la Argos, în templul Junonei, scutul pe care-l țineam în mîna stîngă. Totul se schimbă, nimic nu pierе. Sufletul rătăcește și vine de acolo aici și de aici acolo, se așază în orice corp și trece din corpul animalelor în cel al oamenilor; al nostru de asemenea trece în animale și nu pierе niciodată. Și după cum ceara moale poate căpăta orice formă și modelată în orice chip rămîne totuși aceeași, tot așa sufletul este totdeauna același, doar trece în diferite corpuri.

Așadar, feriți-vă, ca sentimentele voastre de milă să nu fie învinse de poftele pîntecelui, nu tulburați printr-o ucidere nelegiuită suflete înrudite cu al vostru, nu hrăniți sînge cu sînge. Și fiindcă am pornit pe o mare întinsă și am lăsat din plin pînzele în voia vîntului, vă spun că nu este nimic care să rămînă în aceeași stare în tot universul. Toate curg și orice formă întruchipată este trecătoare. Însuși timpul alunecă într-o mișcare neîncetată, ca un fluviu. Căci nici fluviul nu se poate opri în loc, nici orele în zborul lor ușor și, după cum valul împinge din urmă valul, iar acesta pe cel dinaintea lui, tot așa vremea deopotrivă fuge, deopotrivă se urmează una pe alta și este nouă întotdeauna. Căci ce a fost înainte nu mai e, devine ce nu fusese și toate mo-

¹¹ Euphorbus, unul dintre cei mai vitezi luptători troleni, a murit de săgeata lui Menelau.

mentele se reînnoiesc. Vezi cum nopțile de cînd se coboară tind spre lumină și cum soarele strălucitor urmează nopții negre. Nici cerul n-are aceeași culoare, cînd totul doarme în liniștea nopții și cînd strălucitorul Lucifer se înalță pe calul său alb, sau cînd fiica lui Pallas¹² revarsă lumina sa peste tot universul, pregătind calea lui Phoebus. Însuși discul soarelui este roșu cînd se înalță dimineața din adîncuri, roșu seara cînd se ascunde în adîncuri și alb strălucitor la amiază, fiindcă acolo sus este aerul cel mai limpede și mai depărtat de atingerea cu pămîntul. Nici forma lunii nu poate fi aceeași întotdeauna. Urmînd mereu ziua de azi, dacă e în creștere, azi e mai mică decît mîine, iar dacă e în descreștere, azi e mai mare decît mîine.

Ce, nu vedeți că și anul se scurge în patru anotimpuri, străbătînd faze care seamănă cu viața noastră? Primăvara este ca un copil tînăr și delicat, hrănit cu lapte. Atunci răsare iarba strălucitoare, fragedă și plină de suc, aducînd bucurie și speranță țăranului. Atunci totul înflorește. Ogorul rîde prin culorile florilor și frunzele sînt încă la început. După primăvară anul ajunge în vară mai robust și e ca un tînăr puternic. Căci nu este vîrstă mai plină de energie, mai dăruitoare și mai învăpăiată. Urmează toamna, coaptă, fără fervoarea tineretii, domoală, cu păr alb începînd să apară la tîmple, timp mijlociu între tinerețe și bătrînețe. Apoi vine bătrîna iarnă, posomorită, cu pas tremurat, cu părul alb, sau căzut.

Corpurile noastre nu se schimbă și ele fără încetare? Mîine nu vom fi ce am fost ieri, sau ce sîntem azi. A fost o zi în care, doar germenii și prime speranțe ale oamenilor, am locuit în pîntecele mamei. Natura cu mîini meștere ne-a format și, cînd corpurilor noastre le-a venit vremea, nu le-a înăbușit închise în pîntecele plin al mamei, ci din lăcașul lor le-a împins în afară la aer. Ieșit la lumină, copilul a stat întîi culcat pe spate, mic și fără putere. Curînd a început să meargă în

¹² *Aurora*.

patru labe ca dobitoacele. Încetul cu încetul s-a ridicat în picioare, cu încheieturile genunchilor încă nesigure și puterile-i avînd nevoie de sprijin. Apoi a fost puternic și năvalnic. Dar trece și vremea tinereții. Se duc și anii maturității și viața coboară pe drumul bătrîneții spre apus. Puterile de mai înainte se macină și se istovesc. Plînge bătrînul Milon¹³ cînd își vede atîrnînd neputincioase brațele acelea care, prin tăria mușchilor, fuseseră asemenea celor ale lui Hercule. Și plînge Tyndarida¹⁴ cînd își privește în oglindă zbîrciturile bătrîneții și se întreabă unde este frumusețea din pricina căreia a fost de două ori răpită. Timpul care roade, și tu, nesuferită bătrînețe, înghițiți totul și încetul cu încetul mistuiți cu moartea lentă tot ce este atins de dintele vremii.

Nici cele pe care le numim prime elemente nu sînt stabile. Și vă voi arăta prin ce schimbări trec, ascultați-mă! Lumea veșnică cuprinde patru elemente, din care ia naștere totul. Din ele două sînt grele și sînt trase prin greutatea lor în jos: pămîntul și apa. Iar două sînt lipsite de greutate și se îndreaptă în sus, fără să le împingă cineva: aerul și focul mai curat decît aerul. Cu toate că acestea ocupă spații diferite, totul se naște din ele și se întoarce în ele. Pămîntul se descompune și se preface în apă, apa se evaporează, se ridică în sus și devine aer, iar aerul în regiunile eterului devine foc. Apoi se desfac iarăși, urmînd aceeași ordine înapoi. Focul, îngroșîndu-se, devine aer, acesta apă, iar apa se întărește și se face pămînt. Nici o speță nu rămîne fixă, ci natura înnoitoare a lucrurilor întregește alte chipuri din altele.

Credeți-mă, nimic nu pierе în imensitatea universului. Totul se schimbă și îmbracă alte forme. Se numește naștere începerea de a fi altceva decît a fost înainte. Și

¹³ Milon din Crotona, atlet celebru prin puterea sa miraculoasă, care dintr-un pumn ucidea un taur, îl aducea pe umerii săi și-l minca într-o singură zi.

¹⁴ Tyndarida, Elena, fiica lui Tyndar, a fost răpită o dată de Theseu și a doua oară de Paris.

a muri este a înceta de a fi același lucru. Se mută unele elemente într-o parte, altele în alta, dar în totalitatea lor rămân aceleași. Cred că nimic nu poate dura multă vreme cu aceeași formă. Astfel vârsta de fier a urmat celei de aur, astfel s-a schimbat de atâtea ori înfățișarea lucrurilor. Eu însumi am văzut întins de ape ceea ce fusese înainte pământ. Am văzut pământ în locul mării și scoici marine au rămas departe pe uscat, ba, o ancoră veche a fost găsită în vârful unui munte. Ce altădată a fost cîmp, cursul apelor l-a făcut vale, muntele a fost scoborît de ape în mare, ce a fost loc mlăștinos devine cîmp nisipos și deșerturi uscate au devenit mlaștini stătătoare. Aici natura a scos la iveală izvoare noi, acolo le-a închis, și atîtea fluvii apar din cutremurele de pământ, sau dispar cele existente. Astfel Lycus¹⁵, după ce este absorbit în măruntaiele pămîntului, reapare mult mai departe, ca și cum ar izvorî din nou. Astfel marele Erasinus¹⁶ aci dispare, aci apare în ogoarele argolidiene, după ce curge pe sub pământ. Se spune că dezgustat de cursul și de țărmurile sale de mai înainte din Mysia, Caycus¹⁷ curge într-o altă direcție. La fel Amenanus¹⁸, aci curge rostogolind nisipul sicilian, aci rămîne cu albia seacă. Anigros¹⁹ înainte se putea bea; acum n-ai mai dori să te atingi de apa lui după ce, dacă e să crezi în poeți, și-au spălat aci centaurii rănile pe care li le făcuse Hercule. Ce, Hypanis²⁰, care este dulce la izvor în munții Scitiei, nu se umple mai la vale de săruri amare? Antissa, Pharos și Tyrul²¹ Feniciei erau înconjurate de apă; nici una din ele acum nu

¹⁵ Lycus, afluent al Meandrului, în Frigia.

¹⁶ Erasinus, rîu în Argolida.

¹⁷ Caycus, rîu în Mysia, curge prin apropierea Pergamului.

¹⁸ Amenanus, rîu în Sicilia.

¹⁹ Anigros, rîu în Elida.

²⁰ Hypanis, rîu în Sarmația europeană (azi Bugul din U.R.S.S.).

²¹ Antissa, oraș într-o mică insulă lângă Lesbos; Pharos, mică insulă lângă Alexandria, vestită prin farul care-l poartă numele; Tyr, oraș maritim și comercial în Fenicia, renumit prin purpura sa. (Nu știm dacă pe vremea lui Pytagora, Antissa era împreună cu Lesbos, și dacă Pharos ținea de uscat).

e insulă. Cei vechi au pomenit Leucadia²² ținând de continent. Acum o înconjoară valurile. Se zice că și Zancle²³ era odinioară unită cu Italia, pînă ce marea și-a făcut loc și a despărțit-o, înghițind în valuri limba de pămînt ce le unea. Dacă vrei să cauți orașele acheene Helice și Buris²⁴, le vei găsi sub apă și corăbierii obișnuiesc și acum să le arate zidurile sub valuri. Se află aproape de Troezena²⁵, unde a domnit Pittheus, o colină cu coastele abrupte și neacoperite de pădure. Această colină era altădată cîmpie întinsă. Lucru groaznic de povestit, cu puterea lor sălbatică, vînturile închise în peșteră, — căutînd zadarnic să-și găsească ieșire, fiindcă în toată închisoarea nu era nici o crăpătură, — suflînd au umflat pămîntul, cum ai umfla o bășică cu gura, sau un cîmpoi din piele de țap. Acea umflătură a locului a rămas și are înfățișarea unei coline înalte, întărită de-a lungul vremii.

Deși îmi vin în minte foarte multe auzite, sau cunoscute de mine, foarte puține vă voi mai povesti pe lingă cele de mai sus. Ce? Nu capătă și nu suferă apa schimbări felurite? În miezul zilei, apa izvorului tău, Ammon²⁶ purtător de coarne, este rece ca gheața, dar e caldă la apusul și răsăritul soarelui. Se povestește că lemnul se aprinde, dacă îl arunci în apele din țara lui Athamas²⁷, cînd luna este în ultima zi de descreștere. Ciconii²⁸ au un rîu din care dacă bea cineva i se face trupul de piatră, căci tot ce atinge această apă se pre-

²² Leucadia, insulă, altădată peninsulă, aproape de Acarnania (Acarnania, provincie în Grecia, între Etolia și Epir).

²³ Zancle; vezi nota 92, Cartea XIII.

²⁴ Helice și Buris, orașe maritime în Acheea.

²⁵ Troezena, oraș vechi în Argolida, capitala și reședința lui Pittheus, bunicul lui Theseu.

²⁶ Ammon (Hammon), divinitate libiană și egipteană, cu un templu celebru în oaza cu același nume. Această divinitate a fost mai tîrziu cînstită de greci și romani sub numele de Jupiter Hammon și reprezentată cu cap de berbec. Izvorul despre care vorbește Ovidiu se găsea în umbrava de lingă templul lui Jupiter Hammon.

²⁷ Țara lui Athamas, ținut în Epirul de sud.

²⁸ Ciconii; vezi nota 1, Cartea X.

face în piatră. Crathis și Sybaris²⁹ vecin acestuia în ogoarele noastre fac părul asemenea chihlimbarului și aurului. Și, lucru cu atât mai minunat, sînt lichide care pot să schimbe nu numai corpul, dar chiar sufletele. Cine n-a auzit de apele obscenului Salmacis³⁰ și de lacurile etiopiene³¹ din care, dacă cineva a băut, sau înnebunește, sau este cuprins de un somn greu? Cine s-a spălat în izvorul Clitorium³² fuge de vin și, cumpătat, doarește numai apă curată. Fie că este în această apă o putere lăuntrică potrivnică vinului, fie că trebuie să credem ceea ce amintesc localnicii că fiul lui Amythaon³³, după ce prin descîntec și ierburi vrăjite a domolit furiile fiicelor lui Proetus³⁴, a aruncat în acea apă descîntecele de curățire a minții și repulsia pentru vin a rămas în apă. Cu un efect contrar acestuia curge riul Lyncestius³⁵; cui bea, i se împleticește limba, ca și cum ar fi băut vin. Există un rîu în Arcadia, cei vechi l-au numit Pheneos³⁶, ale cărui ape au un dublu efect, de care să te temi noaptea căci, băute noaptea, sînt vătămătoare, iar ziua se pot bea fără nici un pericol.

Astfel, lacuri și fluvii au alte și alte puteri. A fost un timp cînd Ortygia³⁷ plutea pe mare; acum este insulă nemișcată. Argonauții s-au temut să nu se lovească de Symplegadele³⁸ purtate la împlinire de hărțuiala valurilor; acum stau nemișcate și rezistă vînturilor. Cuptoarele încinse de sulf ale Etnei nu vor arde totdeauna, nici n-au ars întotdeauna. Căci, dacă pămîntul este o ființă care trăiește și respiră, scoțînd flăcări prin locuri nenumărate, el poate să-și schimbe căile de respirație

²⁹ Crathis, riu în sudul Italiei, ca și Sybaris.

³⁰ Salmacis, vezi Cartea IV.

³¹ Etiopia, Abisinia de azi.

³² Izvor în apropiere de Clitorium, oraș în Arcadia.

³³ Fiul lui Amythaon: Melampus, celebru ghicitor și medic.

³⁴ Fiicele lui Proetus, rege în Tirynth, disprețuind cultul lui Bacchus, au înnebunit.

³⁵ Lyncestius, riu în sudul Macedoniei.

³⁶ Pheneos, oraș în Arcadia și riu unde se opresc apele Styxului.

³⁷ Ortygia; vezi nota 84, Cartea I.

³⁸ Symplegade, mici insule la ieșirea din Bosfor în Marea Neagră.

și, de câte ori se cutremură, să le astupe pe unele și să le deschidă pe altele. Dacă vînturile închise în fundul peșterilor azvîrlă afară pietre peste pietre, care conțin în ele materii ce se aprind și lovite unele de altele fac să ia naștere focul, de îndată ce vînturile se liniștesc peșterile rămîn reci. Iar dacă bitumul se aprinde și sulful galben arde cu fum subțire, desigur că atunci cînd pămîntul nu va mai avea cu ce hrăni focul, cînd flăcările nu vor mai găsi nimic să mistuie, ele se vor istovi de la sine și focul se va stinge.

Se spune că există oameni în ținuturile hyperboreene³⁹, la Pallene⁴⁰ cărora li se acoperă corpurile cu pene ușoare după ce au intrat de nouă ori în lacul Triton⁴¹. Eu nu cred. Se spune de asemenea că femeile scythe, stropindu-se pe cap cu anumite sucuri capătă aceleași însușiri minunate. Dar dacă trebuie crezut ceea ce e dovedit, nu vedem oare cum corpurile care putrezesc de căldură și vreme se schimbă în mici animale? Taie un taur și îngroapă-l în pămînt: din măruntaiele lui putrezite — faptul este cunoscut din experiență — ies albine care, după obiceiul părinților, iubesc cîmpurile și munca în nădejdea roadelor osteneții lor. Calul de război îngropat în pămînt este obîrșia gărgăunului. Dacă rupi brațele încovoiate ale unui rac de mare și-l îngropi în pămînt, din partea îngropată iese un scorpion ce amenință cu coada încîrligată. Omizile care țin frunzele cu fire albe — lucru a fost observat de muncitorii cîmpului — își schimbă forma devenind fluturi. Pămîntul conține semințe din care ies broaște verzi, care se nasc fără picioare, dar încetul cu încetul le cresc picioare potrivite pentru înotat și, ca să poată sări, picioarele din urmă le sînt mai lungi decît cele dinainte. Puiul, pe care ursoaica l-a născut de curînd, abia e o bucată de carne cu viață. Lingîndu-l, mama

³⁹ Ținuturile hyperboreene, din nordul îndepărtat. Tracia și Macedonia sînt socotite țări nordice pentru sudul Italiei.

⁴⁰ Pallene, peninsulă și oraș în Macedonia.

⁴¹ Lacul Triton, în Tracia. Pallene este mult mai la sud de lacul Triton, deși Ovidiu le apropie.

îi netezește picioarele și-l aduce la forma pe care o are ea însăși. Nu vezi cum larvele care sînt în celulele fagurilor sînt fără picioare și le apar tîrziu picioarele și aripile? Pasărea care poartă coada ca un nimb de stele, vulturul purtător al armelor lui Jupiter, sau porumbița cythereanei Venus și tot neamul de păsări, cine și-ar închipui că se nasc din ouă, dacă n-ar ști că se nasc astfel? Sînt unii care cred că atunci cînd șira spinării a putrezit în mormîntul închis, măduva omenească se schimbă în șarpe.

Totuși ființele se trag unele din altele. Există o singură pasăre care reappare și renaște prin sine însăși. Asirienii o numesc Phoenix. Ea nu trăiește cu semințe, nici cu iarbă, ci cu lacrimi de tămîie și cu suc de enibahar. Cînd împlinește cinci secole de viață, își face cu ciocul și cu unghiile, în ramurile din vîrfurile unui palmier, un cuib în care, după ce așterne scortîșoară și flori de levănțică moale și mirt galben cu smîrnă, se așază deasupra și își sfîrșește viața în miresme. Se spune că de aci, din capul părintesc, se naște un mic Phoenix care trebuie să trăiască tot atîția ani. Cînd se face mare și poate purta sarcini, ridică în unghii cuibul care a fost leagănul său și mormîntul tatălui său și, zburînd prin văzduhul ușor, ajunge la orașul lui Hyperion⁴², unde depune cuibul în fața templului lui Hyperion. Dacă e ceva nou și minunat în aceasta, este faptul că hiena se schimbă, devenind aci bărbat, aci femeie. Cameleonul, care se hrănește cu vînt și aer, capătă mereu culoarea obiectelor pe care le atinge. India învinsă a dat purtătorului de struguri Bacchus lyncșii. Ce iese afară din bășica acestora se preface în piatră și se întărește la contactul cu aerul. La fel și coraliul, plantă fragedă sub apă, de îndată ce iese deasupra apei se pietrifică.

Ar trece ziua și Phoebus s-ar coborî cu caii obosiți în mare înainte ca să termin de povestit toate schimbările care se petrec în univers. Astfel vedem că, în scurgerea vremii unele neamuri se ridică, altele decad. Astfel,

⁴² *Heliopolis* (cetatea soarelui), oraș în Egipt.

Troia a fost atît de mare în avuție și putere și timp de zece ani a putut să verse atîta sînge. Acum e numai ruină și în loc de bogății arată mormintele strămoșilor. Sparta a fost un oraș strălucit, marele Mycenae a fost înfloritor, de asemenea orașele lui Cecrops și al lui Amphion⁴³. Acum Sparta este un ținut sărăcăcios. Vechea Mycenae a căzut. Ce-a mai rămas din Theba lui Oedip, decît legenda? Ce a rămas din Atena lui Pandion⁴⁴, decît numele?

Acum se spune că se înalță Roma din poporul dardanid și-și așază temelia un imperiu glorios aproape de riul Tibrului izvorîtor din Apenini. Acest oraș va crește, își va schimba forma și în curînd va deveni capitala lumii, așa prorocesc poezii și sortii destinului. Pe cît îmi amintesc, Helenus, fiul lui Priam, spusese lui Aeneas, care plîngea și-și pierduse nădejdea mîntuirii, pe cînd se năruia Troia: «Fiu de zeiță, dacă ai destulă încredere în prevestirile minții mele, tu vei scăpa teafăr și Troia nu va pieri în întregime. Prin foc și sabie îți vei face drum. Vei merge și vei duce cu tine Pergamul răpit, pînă vei întîlni un pămînt străin mai prietenos. Parcă văd orașul promis nepoților frigieni, mare cum n-a fost văzut altul în anii de mai înainte și nici n-are să mai fie văzut. Pe această cetate alți fruntași de-a lungul secolelor o vor face puternică, dar stăpîna lumii o va face unul născut din sîngele lui Iulus. De acesta, după ce se va fi folosit pămîntul, se vor bucura și zeii, și cerul va fi ultimul lui sălaș». Mi-amintesc că acestea le-a prorocit Helenus lui Aeneas și mă bucur că renasc zidurile patriei mele și că pelasgii au învins pe frigieni, aducîndu-le și acestora glorie.

Totuși, să nu lăsăm caii să se depărteze prea mult de drum și să uităm ce ne-am propus. Cerul și tot ce e sub el, pămîntul și ce e pe el își schimbă forma. Și noi chiar, parte a universului, ne schimbăm, fiindcă nu

⁴³ Atena și Theba, primul întemelat, după legendă, de Cecrops, al doilea, de Amphion.

⁴⁴ Pandion, tatăl Procnet și al Filomelei; vezi Cartea VI.

sîntem numai trupuri, ci și suflete zburătoare și putem intra în corpuri de fiare și să locuim în piepturi de animale. Să lăsăm în pace și cinstire corpurile animalelor în care s-ar putea să fi sălășluit sufletele părinților, sau ale fraților, sau ale rudelor, sau ale celorlalte oameni și să nu ne umplem pîntecele cu mîncări ca ale lui Thyeste⁴⁵. Ce rău s-a deprins! Cum se pregătește să verse sînge omenesc cel ce poate tăia gîtul vițelului cu cuțitul și-i ascultă cu urechi liniștite mugetele! Sau cel ce poate să înjunghie un ied care se vaită ca un copil, sau să mănînce pasărea căreia el însuși i-a dat hrană! Ce distanță este de aci pînă la o crimă deplină? Nu sînt acestea punți de trecere? Lăsați boul să are și să moară de bătrînețe, oaia să ne dea mijloace de apărare contra crivățului, caprele să dea la muls ugerele pline de lapte. Încetați cu plasele, piedicile, lațurile și alte meșteșuguri viclene și nu înșelați păsările cu vîrguțe pline de clei, nu prindeți pe cerbi cu sperietori de pene. Nu ascundeți undițe încovoiate în mîncarea amăgitoare a peștilor. Ucideți-le pe cele ce vă vatăcă, dar uci-deți-le doar. Gura voastră să se lipsească de asemenea ospețe și să se hrănească cu ceea ce e potrivit omului“.

După ce și-a luminat mintea
cu acestea și cu alte învățături ale
lui Pytagora, se spune Numa s-a
întors în patrie și, chemat de po-
por, a luat cîrmuirea Lațiului. Fericit soț al unei nimfe
și sfătuit de Camene⁴⁶, el a instituit așezămintele reli-
gioase și l-a făcut pe poporul obișnuit cu cruzimile
războiului să treacă la îndeletnicirile păcii.

Cînd, după o lungă domnie, Numa a încetat din
viață, l-au plîns femeile și bărbații și tot poporul La-
țiului. Soția sa, părăsind orașul, s-a retras în pădurile
dese ale Arciniei și tulbura cu gemetele și jalea ei cultul
Diane înființat de Oreste. Ah, de cîte ori au sfătuit-o

⁴⁵ Atreu, ca să se răzbune împotriva fratelui său Thyeste, l-a ucis
copiii și l-a servit ca mîncare la un ospăț.

⁴⁶ Camene; vezi nota 38, Cartea XIV.

nimfele pădurii și ale lacului să nu facă aceasta și i-au spus cuvinte de mîngîiere! Ah!, de cîte or i-a zis eroul fiu al lui Theseu:

„Nu mai plînge, că nu-i de plîns numai soarta ta. Privește întîmplările asemănătoare ale altora; le vei suporta mai resemnată. O, de-ar putea să-ți ușureze durerea alte exemple decît al meu! Dar și al meu te poate mîngîia. Cred că a ajuns la urechile tale că un oarecare Hippolytus⁴⁷ a murit victimă a credulității tatălui său și a perfidiei mamei sale vitrege. Te vei mira și greu îți voi dovedi, dar totuși eu sînt acela. Fiica Pasiphaei m-a pîrit pe nedrept că aș fi voit să pătez patul conjugal al tatălui meu. Ceea ce a voit ea, a mințit că am voit eu și întorcînd greșeala ei împotriva mea m-a acuzat pe mine, nu știu de ce, de teamă să nu fie denunțată, sau supărată pe refuzul meu. Tata m-a alungat din oraș fără s-o merit și m-a blestemat. Cu carul fugar mă îndreptam spre Troezena lui Pittheus. Apucasem pe țărmul Mării Corinthiene, cînd marea s-a ridicat și un val uriaș de apă am văzut că se încovoia în formă de munte și crește și mugește și se dispică din vîrf. Gura căscată a valului dă afară un taur cu coarne, care iese din apă pînă la piept și varsă apă pe nări și pe gură. Tovarășii sînt cuprinși de spaimă; mie inima mi-a rămas neînfricată. Voioșii și sprintenii cai, cînd își îndreaptă privirile spre mare și văd arătarea, se sperie, ciulesc urechile și o iau la goană cu carul peste stînci. Eu mă lupt să apuc din nou hățurile albe de spumă, pe care le scăpasem din mîini și, dîndu-mă pe spate, trag de frîie înapoi. Goana cailor nu mi-ar fi întrecut puterile, dacă o roată, întîlnind un buștean, nu s-ar fi rupt. Am fost azvîrlit din car și puteai vedea cum măruntaiele îmi erau tîrîte de frîiele care-mi țineau corpul. Carnea îmi rămînea agățată de cioturi. Membrele parte îmi erau duse cu carul, parte erau smulse și ră-

⁴⁷ De Hippolytus, fiul lui Theseu, se îndrăgostește mama sa vitregă Fedra, fiica Pasiphaei și soră cu Ariadna; dar Hippolytus nu-l primește dragostea și ea se răzbună, pîrindu-l tatălui său Theseu că ar fi voit s-o necinstească.

mîneau împrăștiate. Oasele îmi trosneau frîngîndu-se, sufletul mi-a ieșit cu greu și nici o parte a corpului nu putea fi recunoscută: toate erau o rană.

Oare poți, sau îndrăznești să compari, nimfă, nenorocirea ta cu a mea? Am văzut chiar domnia întunericului și mi-am scăldat corpul mutilat în apele Phlegetonului⁴⁸. Și dacă n-ar fi fost leacurile puternice ale fiului lui Apollo⁴⁹, nu mi-ar fi fost redată viața pe care am primit-o datorită ierburilor minunate și cu ajutorul artei lui Paeon⁵⁰, cu toată supărarea lui Dis⁵¹.

Dar pentru ca prezența mea să nu mărească acestuia minia, zeița din Cynthus⁵² m-a învăluit într-un nor des și, ca să fiu în siguranță și în afară de vreo primejdie, m-a făcut să par mai bătrîn și cu fața de nerecunoscut. A stat mult timp la îndoială dacă să mă ducă la Creta sau Delos și, lăsînd Creta și Delos, m-a adus aici, unde mi-a poruncit să-mi lepăd numele, care ar putea să amintească de cai⁵³. «Tu care ai fost Hippolytus — zise ea — vei fi de acum Virbius⁵⁴». De atunci locuiesc în aceste păduri și, fiind unul din zeii mai mici, stau sub puterea divină a stăpînei mele⁵⁵ și o întovărășesc“.

Totuși, nenorocirile altora nu pot să potolească plînsul Egeriei. Zăcînd la picioarele muntelui, ea se topește în lacrimi, pînă ce, mișcată de milă față de suferințele ei, sora lui Phoebus a prefăcut-o într-un izvor rece și corpul i l-a topit în apa care curge neîncetat.

⁴⁸ Phlegetonul, vezi nota 44, Cartea V.

⁴⁹ Esculap, fiul lui Apollo și al nimfei Coronis, socotit părintele medicinel.

⁵⁰ Paeon, alt nume al lui Apollo, considerat ca zeu al medicinel.

⁵¹ Dis, nume italic al lui Pluton, zeul infernului.

⁵² Diana, născută pe muntele Cynthus.

⁵³ Cal, în grecește hippos, intră în compunerea numelui lui Hippolytus.

⁵⁴ Virbius, nume compus din vir = bărbat și bis = de două ori.

⁵⁵ Diana.

**Tages, născut dintr-un
bulgăre de pământ**

Minunea aceasta a impresionat pe nimfe, iar fiul Amazoanei⁵⁶ a rămas înmărmurit întocmai ca plugarul tyrrhenian⁵⁷, care a văzut cum un bulgăre de pământ, în mijlocul arăturii, mai întâi se mișcă singur fără să-l atingă nimeni, apoi, ia formă de om, și o pierde pe cea de pământ și deschide gura de curînd formată, pentru a vesti viitorul. Localnicii l-au numit Tages, care cel dintîi a învățat neamul etrusc să prevadă evenimentele viitoare.

**Lancea lui Romulus este
schimbată în arbore**

Tot la fel a rămas Romulus cînd a văzut odinioară înfrunzită lancea pe care o înfipsea în colina Palatinului. Acum această lance nu mai stătea fixată cu fierul în pământ, ci avea rădăcini și, devenită copac cu crengi mlădioase, dădea o plăcută umbră admiratorilor.

Lui Cipus îi cresc coarne

La fel a rămas înmărmurit Cipus cînd, uitîndu-se în apa Tibrului, și-a văzut coarnele. Căci le-a văzut și, crezînd că ce vede în apă e o nălucă, a dus mîna la frunte și a atins ceea ce a văzut și nu și-a mai condamnat vederea.

Pe cînd se întorcea învingător de la supunerea dușmanului, ridicînd spre cer ochii și mîinile, zice: „O, zei, ce se vestește prin această minune? Dacă este de bine, să fie pentru patrie și pentru poporul lui Quirinus; dacă este de rău, aceasta să cadă asupra mea” — și arde tămîie, face libațiuni de vin pe un altar de frunziș verde și cercetează măruntaiele ce încă zvîcnesc ale unei oi de doi ani, pentru a vedea ce arată.

De îndată ce s-a uitat în ele haruspicele⁵⁸ de neam

⁵⁶ Hippolytus era fiul lui Theseu și al amazoanei Antiope.

⁵⁷ Tyrrhenian, etrusc, de la Tyrrhenia, alt nume al Etruriei, provincie la nord de Latium. Etruscii erau pricepuți în diferite forme de preziceri, fiind inițiați în acestea, spune legenda, de Tages, nepot al lui Jupiter, neașteptate din pămîntul unui ogor ce se ara.

⁵⁸ Haruspice, ghicitori care prezicea viitorul după măruntaiele victimelor de sacrificiu, după căderea trăsnetelor și după diferite semne și arătărl.

tyrrhenian, a văzut o mulțime de fapte îngrămădite și nelămurite îndeajuns. Apoi de la fibrele victimei și-a ridicat privirea la coarnele lui Cipus și a zis: „Slavă ție, o rege. Căci ție și alor tăi vă este hărăzit acest loc și cetățile Lațului se vor supune coarnelor. Numai tu nu întârzia și grăbește-te să intri pe porțile deschise. Așa poruncesc destinele. Căci vei fi primit rege în Roma și la adăpost de primejdii vei ajunge în stăpânirea unui sceptru veșnic“.

Cipus s-a dat înapoi și, ridicînd cu groază privirile de la zidurile Romei, a zis: „Depart, ah!, departe, prevestiri; zeii să alunge lucruri ca acestea de la mine. Eu îmi voi duce cu mult mai drept viața în exil, decît să mă vadă rege Capitoliul“.

Astfel a zis și îndată a chemat poporul și senatul. Mai înainte, totuși, și-a acoperit coarnele cu laur de pace, apoi s-a urcat pe o movilă făcută de oștirea vitează și, rugînd pe zei după obiceiul străvechi, a zis: „Este aici unul care, dacă voi nu-l alungați din oraș, va fi rege. Cine este acesta o voi spune după semn, nu după nume. Poartă pe frunte coarne cel despre care augurul spune că dacă va intra în Roma vă va da legi de supunere! Va fi rege. El a putut năvăli prin porțile deschise, dar eu i-am stat împotrivă, deși nimeni nu-i e mai apropiat decît mine. Opriți, Quiriți, pe bărbat departe de oraș, sau, dacă va fi nevoie, legați-l cu lanțurile grele. Sfirșiți teama prin moartea tiranului fatal“.

Cum zvonesc pădurile de pin cînd șuieră Eurul⁵⁹ ucigaș, sau cum vuiesc valurile mării, cînd se aud de departe, așa freamătă poporul. Dar printre cuvintele amestecate ale poporului se aude totuși o singură voce a mulțimii: „Cine e acela?“ Și privesc frunțile și caută coarnele prezise. Cipus le răspunde: „Aveți pe cel pe care îl cereți“. Și, luînd coroana de pe cap, a arătat tîmplele însemnate cu două coarne. Toți au lăsat ochii în jos gemînd și — cine ar fi putut crede? — au privit cu părere de rău acel cap strălucitor de atîtea merite.

⁵⁹ Eurul, *Critodul*.

N-au suportat mai mult să fie lipsit de onoare și i-au pus din nou pe cap coroana de sărbătoare. Iar fruntașii, fiindcă te temi să intri în oraș, ți-au dat, pentru a te cinsti, atît ogor, Cipus, cît ai putea să înconjuri cu boii la plug de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Pe ușile ferecate în aramă ei incrustează coarne⁶⁰ asemenea coarnelor minunate ale lui Cipus, pentru a le păstra amintirea de-a lungul veacurilor.

Ciuma din Lațlum. Esculap
lap întovărășește pe ro-
mani sub forma unui
șarpe
Arătați acum, muze, divinități
protectoare ale poezilor, — căci
știți și nu vă înșală timpul prea
îndelungat, — cum a fost primit
fiul lui Coronis⁶¹ în insula pe care Tibrul o înconjură
cu apele sale adînci și cum a fost așezat printre zeii
Romei.

O groaznică molimă infectase odată aerul Lațlului și corpurile palide de boală deveneau jalnice. După ce, obosiți de înmormîntări, romanii văd că n-au nici o putere încercările oamenilor și arta medicilor, cer ajutorul ceresc. Se duc la Delphi cel așezat în centrul lumii⁶², la oracolul lui Phoebus și-l roagă să vină în ajutorul nenorociților cu o prezicere mîntuitoare și să scape de blestem un oraș atît de mare. Deodată locul și laurul și tolba pe care o poartă zeul însuși au tremurat și aceste cuvinte s-au auzit din fundul altarului și au mișcat sufletele cuprinse de teamă:

„Ceea ce ceri de aici, romane, ai fi putut cere dintr-un loc mai apropiat. Cere acum dintr-un loc mai apropiat de voi. Căci n-aveți nevoie de Apollo ca să vă micșoreze plînsul, ci de fiul lui Apollo. Duceți-vă cu buni auguri și chemați-l pe fiul nostru“.

După ce senatul primește ordinele zeului, caută orașul în care locuiește fiul lui Phoebus și trimite o solie pe care vînturile o conduc pe țarmurile Epidaurului⁶³.

⁶⁰ Coarnele, la cel vechi, erau simbolul forței și al victoriei.

⁶¹ Esculap, vezi nota 49 de mai înainte.

⁶² Grecii socoteau că Delphi este centrul lumii. Lîngă templul lui Apollo se vedea chiar o piatră conică, ce se numea „Buricul pămîntului“.

⁶³ Epidaur, oraș în Argolida, unde era adorat Esculap.

De îndată ce trimișii au atins aceste țărmuri cu corabia, au mers în adunarea senatului grec și au cerut să le dea zeul prin a cărui prezență să se sfârșească jalea poporului Ausoniei, căci așa spune oracolul. Părerile sînt felurite și împărțite. O parte socotește că nu trebuie refuzat ajutorul. Mulți sînt contra și sfătuiesc să se păstreze ajutorul pentru ei și să nu fie dată divinitatea.

În mijlocul acestei nehotărîri, asfințitul alungă lumina tîrzie și noaptea își întinde umbra și întunericul peste univers. Zeul le apare în vis romanilor. Șezînd pe tron, așa cum se vede în templu, cu un baston ță-rănesc în mîna stîngă, cu dreapta mîngîindu-și barba lungă, el spune blînd aceste cuvinte: „Nu vă temeți, voi veni, dar îmi voi schimba înfățișarea. Priviți numai acest șarpe care e învîrtit în jurul bastonului, și însemnați-l bine în mînte, ca să-l puteți recunoaște. Mă voi schimba în acesta, dar voi fi mai mare, atît cît se cade să se arate un zeu“.

După aceste cuvinte zeul dispare și cu el se duce și somnul, căruia îi urmează lumina binefăcătoare.

A doua auroră alungase focurile stelelor. Fruntașii, neștiind ce să facă, se adună la templul zeului și-l roagă să arate prin semne cerești în ce locaș vrea să rămînă. Abia sfîrșiseră și zeul, în chip de șarpe cu creasta de aur, își vestește prin șuierături prezența. La sosirea sa, statuia, altarul, ușile, marmura de pe jos și frontonul de aur s-au cutremurat. S-a oprit în mijlocul altarului, s-a ridicat pînă la mijloc și și-a rotit ochii licăritori de foc. Mulțimea speriată se teme. Preotul legat peste tîmple cu o panglică albă cunoscuse divinitatea și zise: „Zeul, iată zeul, păstrați tăcere religioasă toți cei care sînteți de față. O zeu prea frumos, fie prezența ta spre fericirea noastră. Ocrotește poporul care adoră altarele tale“.

Toți aeneazii⁶⁴ se roagă zeului, repetă cuvintele preotului și cer cu inima și cu glasul protecția lui Esculap. Zeul își arată consimțămîntul mișcînd creasta de trei ori și șuierînd cu limbă tremurătoare. Apoi alunecă pe

⁶⁴ Aeneazii, Romanii, coborîtorii din Aeneas.

scările strălucitoare, și, înainte de a pleca, își întoarce capul înapoi și privește vechiul altar și salută templul în care locuise. Apoi, cât este de mare, șerpuiește pe pământul presărat cu flori, se îndoaie în inele și trece prin mijlocul orașului spre parapetul portului. Aici se oprește și, după ce rotește priviri blinde peste mulțimea care-l urmăse, făcându-i parcă semn că poate să plece, se urcă într-o corabie ausoniană. Aceasta a simțit greutatea divinității și aeneazii, bucuroși că zeul este în corabia lor, după ce jertfesc un taur pe țărm, dezleagă fringiile încoronate cu flori.

Un vânt ușor împinge corabia. Zeul se ridică și, punându-și capul pe pupa încovoiată, privește întinsul azuriu al mării. Cu ajutorul zefirilor prielnici, corabia, străbătînd marea Ionică, în a șasea răsărire a fiicei lui Pallas⁶⁵ ajunge în apele Italiei și trece pe lângă țărmul lacinian, cunoscut prin templul zeiței sale⁶⁶, și pe lângă Scylacium⁶⁷ și Iapygia⁶⁸. Cu vîslele puternice scapă pe stînga de stîncile Amphrisei iar pe dreapta de Celennia, lasă în urmă Rhomethium, Caulonia și Narycia⁶⁹, biruie valurile și strîmtoarea siciliană Pelor⁷⁰, trece pe lângă insulele regelui Hippotades⁷¹, rămîn în urmă minele Temesului, Leucosia și Paestum⁷² cu clima caldă și cu grădini de trandifiri. Rămîn în urmă de asemenea Capri, promontoriul Minervei, colinele Sorrent acoperite cu palmieri, orașul lui Hercule, Stabi cea liniștită, Par-

⁶⁵ Aurora.

⁶⁶ Junona. Templul zeiței era pe promontoriul Lacinium, lângă Crotona.

⁶⁷ Scylacium, în Bruttium, pe țărmul sudic.

⁶⁸ Iapygia, nume vechi al Lucaniei.

⁶⁹ Amphrisa, Celennia, Romethium, pe coasta sudică a provinciei Bruttium, între Scylacium și Caulonia; Caulonia, Narycia, localități de coastă tot la sud, în apropiere de strîmtoarea Messina.

⁷⁰ Pelor, strîmtoare la nord de Messina.

⁷¹ Hippotades, Eol, regele vînturilor, fiul lui Hippotes; insulele lui Eol erau pe coasta de vest a provinciei Bruttium.

⁷² Temese, oraș pe coasta vestică a provinciei Bruttium; Leucosia, insulă în apropiere de Paestum; iar Paestum, oraș de coastă, în nord-vestul Lucaniei.

thenope și templul Sibilei din Cumae⁷³. Mai departe corăbierii văd orașul cu izvoare calde, Liternul cu cîmpurile acoperite cu mastic, Voltturnul ce duce pe valuri mult nisip, Sinuessa cea cu porumbei albi, primejdiosul Minturnus, locul unde Aeneas și-a înmormîntat doica, orașul lui Antiphate, Trachasul cel mlăștinos, pămîntul Circei și Antium⁷⁴ cu țărnuț tare.

Romanii și-au îndreptat într-aci corabia, căci marea devenise furtunoasă. Zeul se descolăcește și, alunecînd în inele dese și rotocoale mari, intră în templul lui Apollo, ce se înalță pe țărnuț galben. După ce marea se liniștește, zeul din Epidaur părăsește altarul părintelui său, brăzdează nisipul țărnuțului, tîrîndu-se cu solzii fișiiitori și sprijinindu-se pe cîrma corăbiei, își așază capul pe pupa înaltă, pînă ce corabia ajunge la Castrum, la locuințele sfinte ale Laviniei și la gurile Tibrului. Aci toate popoarele din toate părțile, toată mulțimea de bărbați și de femei năvălesc întru întîmpinare și fecioarele care păzesc focurile tale, Vestă⁷⁵ troiană, și salută pe zeu cu strigăte de veselie.

Și, în timp ce corabia alunecă repede pe rîu, pe altarele făcute de-a lungul rîului pe cele două maluri sfîrșite tîmii și văzduhul miroase de fum, iar cuțitele se încălzesc în corpul victimelor jertfite.

Și acum corabia plutind pe Tibru ajunsese la Roma, capitala lumii. Șarpele se ridică, își mișcă gîtuț încolăcit de vîrfuț catarguluț și privește în jur sălașurile în care urmează să rămînuț. Tibrul se desface în două brațe și

⁷³ Promontoriul Minervei, în fața insulei Caprea, pe coasta Campaniei. Sorent, Hercule, Stabi, Parthenope, Cumae, localități pe coasta Campaniei.

⁷⁴ Baie, Liternul, localități pe coasta Campaniei; Voltturnul, rîu ce udd Campania și se varsă în mare; Sinuessa, localitate în nordul Campaniei, în apropiere de hotarul cu Latium; Minturnus, Caleta (unde Aeneas și-a înmormîntat doica), Antiphate, Trachas (Tarracina), capul Circe (azi Circello), Antium, Castrum, Lavinia, toate localități de coastă în vestuț provinciei Latium. Precum se vede, Ovidiu înștră o mulțime de localități de pe țărnuț de sud și de vest al Italiei, pe unde a trecut delegația romand, întorcîndu-se din Epidaur, pînd să ajungă la gurile Tibrului.

⁷⁵ Vestă, zeța vetrei și a cîminuluț. Vestalele erau păzitoare ale foculuț sfînt adus de Aeneas de la Trola.

în mijloc închide o insulă, căreia riul i-a dat numele său. Aci se duce șarpele lui Phoebus din corabia latiană, își reia chipul ceresc, pune capăt plînsetelor și vine ca mîntuitor al Romei.

**Iulius Caesar schimbat
în stea; elogiul lui
Augustus**

Totuși Esculap⁷⁶ a venit ca un zeu străin în templele noastre; Caesar este zeu în orașul său.

Mare sub arme și în togă, nu numai războaiele sfîrșite în triumfuri, faptele strălucite din timp de pace și gloria timpurie a isprăvilor sale l-au schimbat într-o stea nouă, într-o stea cu coadă, ci mai ales urmașul său. Căci nu e dintre titlurile lui Caesar vreunul mai glorios decît acela de a fi fost tatăl lui Augustus⁷⁷. Fără îndoială, faptul de a fi potolit pe britanii apărați de mare, de a fi condus flota învingătoare prin cele șapte guri ale Nilului cel purtător de papirus, de a fi adăugat poporului lui Quirinus pe numizii răzvrătiți, pe Juba din Cinyps și Pontul cel încă mîndru cu numele lui Mithridates, de a fi avut multă glorie și triumfuri — toate aceste fapte sînt mai puțin decît a fi născut pe bărbatul atît de mare sub conducerea căruia, voi zei de sus, ați ocrotit neamul omenesc. Și ca să nu fie Augustus născut din sînge de muritor, Caesar trebuia să devină zeu.

Cînd mama⁷⁸ lui Aeneas cu podoabele ei de aur a văzut această apoteoză, dar a văzut și că i se pregătește o moarte tristă lui, care era pontifice, și că zăngănesc armele de conspirație împotriva-i, s-a făcut pa-

⁷⁶ Esculap este reprezentat avînd alături un cocoș, simbol al veghel și ținînd în mînd un tolag cu un șarpe încolăcit, simbol al prudenței.

⁷⁷ Augustus era fiu adoptiv al lui Caesar; Ovidiu vorbește de el ca și cum ar fi fost fiu de sînge. Sînt înștrate faptele mai de seamă ale lui Caesar: expedițiile în Britania și în Egipt, supunerea Numidiei și a regelui Juba din Cinyps (oraș pe coasta de nord a Africii), înfringerea fulgerătoare a lui Farnace, fiul lui Mithridates, care voia să reocupe Pontul (după înfringerea lui Farnace, Caesar a comunicat victoria sa la Roma prin trei cuvinte: Veni, vidi, vici = Am venit, am văzut, am învins).

⁷⁸ Zelfa Venus.

lidă și tuturor zeilor pe care i-a întâlnit le-a spus: „Priviți ce complot groaznic mi se pregătește și ce se uneltește împotriva celui ce singur mi-a rămas de la Iulus Dardanidul. Oare voi rămâne totdeauna singură stăpînită de nemulțumiri îndreptățite? Zidurile rău apărute ale Troiei s-au prăbușit; m-a rănit sulița eroului din Calydon, fiul lui Tydeu⁷⁹; pe fiul meu l-am văzut în lungi rătăcirii hărțuit de valuri și intrînd în locașurile și împărăția tăcerii, purtînd războaie cu Turnus și, dacă spun adevărul, mai mult cu Junona. Dar de ce să-mi amintesc acum de vechile pierderi ale neamului meu? Teamă de acum nu-mi îngăduie să-mi amintesc de neplăcerile de mai înainte. Vedeți că se ascut împotriva mea săgeți criminale. Opriți-le, vă rog, respingeți crima și nu stingeți prin omor focul preotesei Vesta“.

Neliniștită, Venus umple cerul cu astfel de cuvinte și-i înduioșează pe zei, care, deși nu pot rupe hotărîrile de fier ale bătrînelor surori⁸⁰, totuși dau semne sigure despre nenorocirea ce se pregătește. Se spune că nori negri, zăngănit de arme, trîmbițe înfiorătoare și cornuri, auzindu-se din cer, au prevestit nelegiuirea. Chiar și chipul trist al lui Phoebus arunca lumini palide peste pămîntul înspăimîntat. Adesea au fost văzute făclii arzînd sub stele⁸¹; adesea au căzut din nori picături de sînge; fața azuriului Lucifer⁸² se acoperise cu o rugină întunecată; carul lunii era stropit cu sînge. Bufnița stygiană⁸³ a dat în o mie de locuri prevestiri triste. În o mie de locuri, din fildeș⁸⁴ au ieșit lacrimi și se spune că au fost auzite cîntece și cuvinte amenințătoare în sfintele dumbrăvi. Nici o victimă n-a făcut prevestiri

⁷⁹ *Diomedee, vezi nota 44, Cartea XIV.*

⁸⁰ *Cele trei Parce.*

⁸¹ *Comete și diverse meteori.*

⁸² *Lucifer, vezi nota 11, Cartea II.*

⁸³ *Bufnița, socotită atunci prevestitoare de moarte.*

⁸⁴ *În sens figurat, în loc de statui, care erau făcute în parte din fildeș.*

bune. Măruntaiele au arătat că amenință mari tulburări și vârful ficatului a fost găsit tăiat de cuțitul preotului⁸⁵. Se spune că în for, pe lângă case și temple au urlat ciinii noaptea și orașul a fost zdruncinat de cutremur. Totuși prevenirile zeilor n-au putut înlătura mișelia și destinele viitoare. Sînt scoase săbiile în templu, căci nici un loc nu fu găsit în Roma mai potrivit pentru crimă și groaznic omor, ca locașul senatului.

În fața acestei crime cythereeana Venus își izbește pieptul cu amîndouă palmele și caută să ascundă pe Caesar în norul în care mai înainte Paris fusese ferit de dușmănosul Atride și Aeneas scăpase de sabia lui Diomedee. Tatăl îi vorbește cu astfel de cuvinte: „Te pregătești să schimbi singură destinul nebiruit, fiica mea? Tu însăși poți să intri în casa celor trei surori⁸⁶. Vei vedea acolo făcute din aramă și fier puternic, de o mărime uriașă tablele care nu se tem nici de urgia cerului, nici de minia fulgerului, nici de alte stricăciuni, fiind veșnice și la adăpost de orice. Vei găsi acolo închise în metal nepieritor destinele neamului tău. Le-am citit eu însumi și le-am însemnat în minte; ți le voi povesti ca să nu mai fii necunoscătoare a viitorului. Acesta pentru care tu te ostenești, Cythereeano, și-a împlinit timpul său, sfîrșindu-și anii pe care i-a datorat pămîntului. El va trece în cer ca un zeu nou și va fi cinstit în temple. Va fi aceasta opera ta și a fiului său⁸⁷, care,

⁸⁵ Cînd preotul greșea și tăia capătul de sus al ficatului, se socotea aceasta ca un semn prevestitor de rău.

⁸⁶ Parcele.

⁸⁷ Augustus ale cărui victorii împotriva adversarilor sînt arătate mai departe: victoria împotriva lui Antoniu, la Mutina (Modena) în 43 î.e.n., înfrîngerea lui Pompei de către Caesar la Farsalos (unde participarea la luptă a lui Augustus, care n-avea atunci decît 13-14 ani, n-o putem considera decît simbolică), victoria de la Philippi împotriva lui Cassius și Brutus, asasinii lui Caesar, în 44 î.e.n., lupta de la Actium și înfrîngerea lui Antonius în apele siciliene în 33 î.e.n., în sfîrșit anexarea Egiptului în 30 î.e.n.

moștenitor al numelui lui Caesar, va purta sarcina conducerii Romei și, brav răzbunător al părintelui său ucis, ne va avea de partea sa în războaie. Zidurile Mutinei învinse prin puterea lui vor cere pace. Pharsalia îi va simți prezența și Philippi din Emathia va fi pentru a doua oară pătat de sânge. Un mare nume va fi învins în apele siciliene. O regină egipteană⁸⁸, soție a unui general roman, încrezându-se nesocotit în făcliile de căsătorie, va cădea, după ce va amenința Capitoliul nostru cu aservirea față de Egipt. Ce să-ți mai înșir popoarele barbare și neamurile răspindite de la un ocean la altul? Tot ce este pământ locuit va fi al lui; chiar și mărilor i se vor supune. După ce va da pacea pe pământ, își va îndrepta atenția spre așezările de pace, va da legi de drept cîrmuitor și va îndrepta moravurile prin exemplul său. Prevăzător pentru timpurile viitoare și pentru nepoții săi, va orîndui ca fiul soției sale să-i poarte numele și grijile domniei. Și nu va trece în palatele cerești și între stele, decît după ce va ajunge la vîrsta bătrînului din Pylos⁸⁹. Dar tu primește acum acest suflet⁹⁰ răpit din corpul său și fă-l stea, pentru ca divinul Iulius să privească întotdeauna din înaltul cerului Capitoliul și forul nostru“.

Abia spusese acestea, cînd binefăcătoarea Venus s-a coborît în mijlocul senatului nevăzută de nimeni și a luat din trupul lui Caesar sufletul, pe care nu l-a lăsat să se împrăstie în aer, și l-a dus între stelele cerești. Dar, pe cînd îl ducea, a simțit că acesta capătă foc și putere divină și i-a dat drumul de la sînul său. Sufletul

⁸⁸ Cleopatra, regina Egiptului, prietenă cu Caesar, căsătorită mai tîrziu cu Antonius, nu s-a putut apropia și de Augustus și s-a sinucis, ca și Antonius, după lupta de la Actium.

⁸⁹ Nestor, rege legendar al orașului Pylos din Messenia; despre Nestor, Ovidiu spune (în Cartea VIII, că a trăit peste 200 de ani și urează lui Iulius Augustus să atîngă vîrsta acestuia.

⁹⁰ Sufletul lui Caesar.

zboară mai sus decît luna și, tîrînd după sine prin văzduh părul purtător de flacări, strălucește ca o stea.

Caesar, văzînd din cer mărirea fiului său mai mare decît a sa, se bucură că e depășit de el. Deși Augustus nu vrea ca faptele sale să fie socotite mai presus de ale tatălui său, totuși gloria liberă și nesupusă nici unor porunci îl pune pe el mai presus și doar în privința aceasta ea nu e de partea lui Caesar. La fel gloria lui Atreus cedează în fața titlurilor marelui Agamemnon. La fel Theseu întrece pe Aegeus, Ahile pe Peleus. În sfîrșit, ca să iau o pildă vrednică de aceștia⁹¹, la fel Saturn e mai prejos decît Jupiter. Jupiter stăpînește cerul și cele trei lumi. Pămîntul este sub stăpînirea lui Augustus, și unul și altul este tată și cîrmuitor.

Zei însoțitori ai lui Aeneas, în fața cărora s-a dat la o parte sabia și focul; zei indigeți⁹² și tu, Quirinus, tatăl Romei și tu, Gradivus, tatăl lui Quirinus, și tu, Vesta, sfințită între penaii casei cezariene, și tu, Phoebus, alături de Vesta, și tu, Jupiter, care din înalt stăpînești cetățuia Tarpeia⁹³, și voi, toți ceilalți zei, pe care un poet are dreptul și datoria pioasă de a-i chema, să fie tîrzie, mai tîrzie decît veacul nostru acea zi, în care fruntea augustă, părăsind universul, pe care-l cîrmuiește, se va înălța la cer, de unde va ocroti pe cei ce-l cheamă în rugăciuni.

Și acum am sfîrșit o operă pe care nici minia lui Jupiter, nici focul, nici fierul nici dintele vremii, nu vor putea s-o distrugă. Cînd va voi, acea zi, care n-are drepturi decît asupra trupului meu, poate să-mi curme numărul nesigur al anilor vieții. Cu partea mai bună din mine

⁹¹ Caesar și Augustus.

⁹² Indigeți, născuți în țară.

⁹³ Tarpela, stîncă de pe care erau aruncați criminalii; aci cu sensul de Capitoliu, cea mai înaltă din cele șapte coline ale Romei, pe care se găsea templul lui Jupiter, iar lîngă templu era cetățuia de refugiu în timp de primejdii (azi Campidoglio).

voi fi purtat totuși veșnic pe deasupra aștrilor și numele meu va rămîne nepieritor. Pretutindeni pe unde se întinde puterea romană, peste ținuturile supuse, voi fi citit de gura poporului și prin faima mea voi trăi de-a lungul tuturor veacurilor; dacă în povestirile poeților se află vreun temei de adevăr.

Guerra

CUPRINSUL

Introducere

V

CARTEA I

Invocație; universul înainte de creația lumii — Cele patru vârste — Crima și pedepsirea gigantilor — Potopul — Deucalion și Pyrrha — Apollo ucide șarpele Python — Metamorfoza Daphnei în laur — Metamorfoza lui Io în junincă și a lui Syrinx în trestie 1

CARTEA II

Phaeton cere să conducă pentru o zi carul soarelui; el este lovit de trăsnet și prăbușit din cer — Cynus este schimbat în lebădă — Callisto, schimbată în ursoaică — Corbul, din alb cum era, devine negru — Ocyrhoe, transformată în iapă — Battus, schimbat în piatră — Aglaura, schimbată în stincă — Jupiter, sub chipul unui taur, o răpește pe Europa 29

CARTEA III

Agenor ordonă lui Cadmus să-i caute fiica pierdută. Se nasc soldați din dinții balaurului ucis de Cadmus — Acteon, metamorfozat în cerb — Nașterea lui Bacchus —

Tiresias, orb și ghicitor — Echo, schimbată în ecou, Narcis, în floare — Pentheu, după schimbarea corăbierilor în delfini, pune pe Acoetes în lanțuri; din cauza acestei crime e sfișiat de bacante 61

CARTEA IV

Poveștile spuse de fiicele lui Minyas și metamorfoza lor — Ino și Melicerte metamorfozați în zei marini, iar tovarășii lor în stinci și în păsări — Metamorfoza lui Cadmus și a Armoniei în șerpi — Metamorfoza lui Atlas în munte — Perseu eliberează pe Andromeda — Perseu se căsătorește cu Andromeda 87

CARTEA V

Perseu schimbă pe Phineus și pe însoțitorii săi în stinci — Perseu metamorfozează pe Pretus și pe Polydecte. Schimbarea unui copil în șopirlă, a lui Lyncus în linx, a lui Ascalaphus în bufniță, a Cyanei și a Arethusei în izvoare, a Pieridelor în coșofene .. 117

CARTEA VI

Metamorfoza Arachnei în păianjen — Niobe se socoate mai presus de Latona și este schimbată în piatră — Metamorfoza țăranilor lycieni în broaște — Marsyas e preschimbat în fluviu — Pelops, cel cu un umăr de fier, plînge pe Niobe — Metamorfoza lui Tereus în pupăză, a Filomelei în privighetoare, a Procnei în rîndunică — Boreas răpește pe Orithya; el are cu ea doi fii, pe Calais și pe Zetes, care au făcut parte dintre argonauți 143

CARTEA VII

Iason ia lina de aur cu ajutorul Medeei — Reîntinerirea lui Aeson. — Doicile lui Bacchus sînt întinerite — Medeea ucide pe Pelias prin propriile lui fiice — Medeea își ucide copiii — Medeea fuge la Athena, unde este primită de Aegeus — Metamorfoza Arnei în bufniță;

ciuma din Egina, metamorfoza furnicilor în mirmidoni — Cephalus și Procris	169
--	-----

C A R T E A V I I I

I. Metamorfoza lui Nisus în vultur de mare și a fiicei sale Scylla în ciocîrlie — Coroana Ariadnei așezată printre astre — Daedalus și Icar; metamorfoza prepeliței — Meleagru ucide mistrețul din Calydon; Altea, mama eroului, îi grăbește moartea — Naiadele, schimbate în insule numite Echinade — Philemon și Baucis — Proteu și Metra; impietatea și pedeapsa lui Erysichthon	201
---	-----

C A R T E A I X

Achelous, invins de Hercule; cornul abundenței — Moartea lui Nessus — Chinurile lui Hercule pe muntele Oeta — Apoteoza lui Hercule — Alcmena povestește Iolei cum a născut. Metamorfoza Galanthidei în nevăstuică — Dryope este schimbată în lotus — Iolaus e schimbat în tinăr; Byblis, în izvor — Iphis e schimbată în tinăr	231
--	-----

C A R T E A X

Coborîrea lui Orpheus în infern — Metamorfoza lui Athis în pin și a lui Cyparissus în chiparos — Ganymede este ridicat în Olimp — Metamorfoza lui Hyacinthus în floare — Metamorfoza Ceraștilor în tauri; a Propoetidelor în pietre — Schimbarea statuii lui Pygmalion în femeie — Schimbarea Myrrhei în arbore — Schimbarea lui Adonis în dedîțel, a Alalantei în leoaică și a lui Hippomene în leu	261
--	-----

C A R T E A X I

Moartea lui Orpheus — Metamorfoza menadelor în arbori — Metamorfoza nisipului Pactolului în aur — Urechile lui Midas sînt schimbate în urechi de măgar — Întemeierea Troiei — Nașterea lui Achille — Crima și	
---	--

pedeapsa lui Peleus — Ceyx și Halcyone — Metamorfoza lui Aesacus în scufundaci 289

CARTEA XII

Sacrificiul Iphigeniei — Palatul Zvonului. Metamorfoza lui Cynus în lebădă — Povestirea lui Nestor. Metamorfoza Iecioarei Cenis în bărbat, apoi în pasăre. Lupta dintre centauri și lapiși — Metamorfoza lui Periclymenus în vultur — Moartea lui Achille 317

CARTEA XIII

Armele lui Achille sînt cerute de Ajax și de Ulysse; metamorfoza lui Ajax în zambilă — Moartea Polyxenei; metamorfoza Hecubei în cățea — Metamorfoza lui Memnon în memnonide — Fuga lui Aeneas. Metamorfoza fiicelor lui Anius în porumbițe — Moartea Galateei și a lui Acis; metamorfoza lui Glaucus în zeu marin 341

CARTEA XIV

Metamorfoza Scyllei — Călătoria lui Aeneas. Metamorfoza cercopilor în maimuțe — Metamorfoza tovarășilor lui Ulysse în porci; a lui Picus, în ciocănitoare — Metamorfoza tovarășilor lui Diomede în păsări — Metamorfoza lui Appulus în măslin sălbatic — Vasele lui Aeneas se schimbă în naiade — Metamorfoza cetății rutule Ardea în bitlan — Apoteoza lui Aeneas — Metamorfoza Anaxaretei în statuie; dragostea Pomonei și a lui Vertumnus — Romulus devine Quirinus iar Hersilia, zeița Hora 377

CARTEA XV

Intemeierea Crotonei — Sistemul transformărilor și învățătura lui Pytagora — Hippolytus devine zeul Virbius; nimfa Egeria este schimbată în izvor — Tages, născul dintr-un bulgăre de pămînt — Lancea lui Romulus este schimbată în arbore — Lui Cipus îi cresc coarne — Ciuma din Lațium. Esculap întovărășește pe romani sub forma unui șarpe — Iulius Caesar schimbat în stea; elogiul lui Augustus 409

E R A T Ă

<i>Pag.:</i>	<i>Rîndul:</i>	<i>În loc de:</i>	<i>Se va citi:</i>
120	5 de sus	legat	legată
131	18 de sus	mulțumire pentru	trecere în
135	20 de sus	alinată	alungată
137	4 de jos	numele	renumele
157	13 de jos	numește	unește
158	Titlul primei legende	număr	umăr
266	8 de jos	născuse	se născuse

Metamorfoze

I. P. Cluj — 4033/1959

Semenie

Simon Thomas

Copie din m. Cămin & Tiner
din m. regist

Tușă : domni m. la m.
Tușă : d.

Redactor de carte: J. Markovici
Tehnoredactor: Gh. Popovici
Corector: Gh. Argint

Dat la cules: 7. 03. 1959. Bun de tipar: 17. 04.
1959. Tiraj: 10 000+100 exemplare. Hirtie semi-
velină de 65 gr/m.p. Coli de tipar: 30,50. Coli
de editură: 24,14. Format: 32/84×108. A.: 0177/1959
Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare:
8. Pentru bibliotecile mici indicele de clasi-
ficare: 8.

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică
J. str. Brassai nr. 5-7 — R.P.R. — 2014/1959.

E.: 19574

AU APĂRUT:

C. I. GULIAN

GOETHE ȘI PROBLEMELE FILOZOFIEI

F. T. ARHIPTEV

**V. I. LENIN DESPRE NOȚIUNEA
ȘTIINȚIFICĂ A MATERIEI**

• • •

ISTORIA FILOZOFIEI I

• • •

**IDEALISMUL SUBIECTIV
CONTEMPORAN**

ARISTOTEL

POETICA

ARISTOTEL

ORGANON I, II

HOLBACH

SISTEMUL NATURII

ROUSSEAU

**DISCURS ASUPRA INEGALITĂȚII
DINTRE OAMENI**

VOR APĂREA:

AL. TÂNASE

**ROLUL STATULUI ÎN CAPITALISM ȘI
SOCIALISM ȘI CRITICA REVIZIONISMULUI
CONTEMPORAN**

A. BALEANU

CONȚINUT ȘI FORMĂ ÎN ARTĂ

• • •

**ANTOLOGIA ATEISMULUI
DIN ROMÂNIA**

V. CONTA

TEORIA ONDULAȚIUNII UNIVERSALE

I. A. KRIVELIOV

**LEGENDELE EVANGHELICE
ȘI SEMNIFICAȚIA LOR**

• • •

ISTORIA FILOZOFIEI II

HEGEL

LOGICA

CAMPANELLA

CETATEA SOARELUI

HELVETIUS

DESPRE SPIRIT

Lei 9,80